

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII ANDOVERPIANI OPERA,

Quæ proxima pagina enumerantur.

LVGDVNI,

Apud Ioannem Frellonium,

1556.

INDEX LIBRORVM.

AD GRAMMATICEN PERTINENT.

AD DIALECTICEN.

AD RHETORICEN.

AD MATHEMATICEN.

AD DIVINATIONEM.

COMMVNIS CVIVSDAM *Naturæ ſunt.*

FINIS.

IOACHIMI FORCII RINGELBERgij Andouerpiani Liber de ratione studij.

EPISTOLA AD LECTOREM.

DE *studij ratione nonnihil in Chao præscripsimus. Verùm quando ea studiosis prorsus necessaria est, hac latius explicabitur. Vale. Louanij Idib. Augusti, Anno* M. D. XXIX.

ANTE OMNIA CERTVM PRAEFIGI Scopum debere.

I QVIS *frugem aliquam consequi uelit, nec temerè quocunque impetus rapit, uagarier: is initio constituat oportet, quousque progredi in literis cupiat, quidue desideret adipisci. Sic nanque in ijs duntaxat rebus elaborabit, quæ ad scopum conferunt. Atqui uarium istiusmodi esse institutum liquet. Pulchrum est enim mediocrem autorum æquare doctrinam. Pulchrius ad summorum uirorum excellentiam* Triplex Scopus.

contendere. Pulcherrimũ longe superare maiores omneis, atque eum tenere montis tractum, quò nec aliquis peruenisset unquàm, nec fortasse quisquã esset perventurus. Primum prorsus facile. Medium arduum. Postremum tale, ut nefas uideatur, si mente eiusmodi quicquam agitaris. Cæterum, quoniam fuisse homines constat, queis primas hactenus consensus mortalium parteis concessit: in hominum esse manu reor altius paulò quàm illi tot annis consedêre, ascendere. Sed per deos immortales, quàm humilis, quàm pauidi, quàm abiecti denique animi est, mediocrẽ esse uelle. Contra, quanta mentis dignitas, quæ superatis hostibus arcem occupabit: unde clarior sole, uniuerso orbi conspicua ad finem usque æui erit? Quam tot hominum millia, quot arenas oceani littora continent, perpetuò celebrabunt? Iccirco omneis, quos dulces Musæ numine afflarunt suo, hortamur, uti illic scopũ figant, quo fortißimus quisque sese cuperet peruenisse. Certè ego, si me aut comitem, aut socium, aut ducem quærant, spem omnem planè abijcere cogor. Sic nanque interim meditantem calculi premunt, ut graui ipsa dolore mœreat mens, ut plerunq; noctes abducat insomnes angor. Veruntamẽ spe sopita, labor non ante quiescet, quã sæuitia mortis, atque extremus uitæ dies lumina nostra condat. Laborabimus semper, etiam si fructũ nullum, gloriam nullã, nullam laudem cõsequamur. Metam contingat alius, alius castrũ expugnarit, conatus tamen noster nunquã est defuturus. In hoc animus arma sumpsit splẽdiora auro operosa magis, quàm strenuus unquam induit Achilles. Stricto manus ferro tremit, munitum galea caput est, corpus totum nunquam non ære resplendebit. Tubarum clangor implebit cœlum, campos pauor ipsos inuadet, ingruentibus undique copijs. Flammam concepit, quicquid

Adhortatio ad summum scopum.

quicquid in membris materiæ latet. Tacere non possum. quod ingens ardor, aut uis, quæ in corpore spirat, ut scriberem imperauit. Nec arrogantis esse arbitror, laborem dumtaxat, uictoriæ spe relicta, profiteri: ingrediq; uiam, qua tot uiri ad uirtutem contenderunt. Equidem me in mille discerpi parteis malim (dispeream, si secus loquor ac sentio) quàm remittere animum ad summa euadendi. Vincere uelle ueteres illos eloquentiæ principes, non superbiæ modò, sed furoris censeatur. In ijs etenim omnia propè elaborata adeo, adeo absoluta apparent, ut uerbum uix ullum aut addere, aut detrahere, aut immutare uel transponere possis. At ego nil esse tam arduum, tamq; admirabile in rebus humanis existimo, quod hominum non possit industria comparari (Itaque ut semel finiam, ut eloquar quid uelim) si quis inter mortales sit, quem hæc uictoria, hæc laus, hic triumphus, hæc trophæa moueant, immensum pectore robur trahat, dicatq; cum Marone, Autoris institutum & animus.

Tentanda uia est, qua me quoque possim
Tollere humo, uictorq; uirûm uolitare per ora.
Primus ego in patriam mecum (modò uita supersit)
Aonio rediens deducam uertice Musas.
Primus Idumæas referam tibi Mantua palmas.

Aspirantem ad altiora, quàm maiores peruenere, nemo compos mentis improbabit. Nec dubito, quin plerisque inferioris doctrinæ uiris, quos secula superiora uidere, idē fuerit institutum, licet euentus fefellerit. Quorum conditio nobis non aspernanda. Etenim in magnis rebus uel conatus laudari solet. Censent complures studendum esse, ut uiuamus molliter, nō tanto furore sæuiendum, illi qui plus corporis, quàm animi bonis consulunt: qui non perpendūt, quàm speciosa, quàm cœlestis, quàm diuina quædam res

ſit,mens ornata diſciplinis uarijs. Ego *ſanè nõ uideo,quid hæc hominum monſtra,quæ corpus grande circumferunt, uel ægrè trahunt potius,à bobus diſtent,niſi quòd loquantur,non mugiant.* Facies *ſtupida,aſpectus hebes,craſſa labra,ſemper terram & pabula ſpectant,uenter ingens, quẽ quater aut quinquies quotidie replent,iſthæc animalia generoſos ſpiritus ad alta natos,trahunt ad quietem: aliqua diſcenda arbitrantur,quæ more ſuo apud imperitos inter conuiuandum queas oſtentare.* Agite *ergo nobilior propago iuuentutis, quibus corpus omne ardore tremit(reliquæ turbæ non magis loquor,quàm ſtupidis animantibus) agite inquam, animi noſtri pulchritudinem quæramus, huius decore gloriemur,atque contra breuitatem æui memoriam noſtri quàm maximè longam efficere conemur.* Cœleſti *ſumus omnes ſemine oriundi,illò pergamus igitur, unde nobis origo eſt.* Quemadmodum *radios ſolis contingere quidem terram uidemus,ſed ibi ſunt unde mittuntur: ſic animus ſacer conuerſetur nobiſcum,ſed hæreat origini ſuæ,illinc pendeat, illuc ſpectet ac nitatur.* Leonis *ſequamur ingeniũ,quod animal ſolitarium eſt, experſq; ſocietatis.* Nemo *maiorem agnoſcere debet in orbe, niſi illum ſolum,qui ſolus orbem condidit.* Nihil *placeat, niſi quod ſummum eſt.* Hoc *enim plus ſapies in rebus æternis, quò magis ſtupes ad humilia.* Vtinam *è tot milibus unus animoſo pectore, quò diximus, penetraret.*

Adhortatio ad summũ scopũ.

Quem ſtudioſis omnibus eſſe ſcopum optarim, hactenus dictum.

*

AMA

AMARI SEMPER LABORES, & contemni luxum debere.

AH libri leges excedere cogar: grauioreq; dicēdi forma, quàm consuetudo postulat, animantes stupidißimas ad æternam gloriam excitare. Qui sub signis nostris merere studet, in primis amplecti uigilias ac labores debet: fugere luxum, delicias, & quicquid effœminatum reddit animū. Dormire malit subiectis corpori aut saxis aut lignis, quàm plumis pellibúsue. Vesci alimentis assuescat, quæ minimè placere sentit palato: auersetur ea, quæ uoluptatem ullam adferunt. De stilo huius libri.

Quisquis enim duros casus, uirtutis amore
Vicerit, ille sibi laudemq; decusq; parabit.
At qui desidiam luxumq; sequetur inertem,
Turpis inopsq; simul, miserabile transiget æuum.

Corporis tamen ualetudinem curet, namq; sine ipsa nihil efficere animus potest. Stare malit quàm sedere: currere, quàm ire: nunquàm arma deponat è manibus. Hæc omnia & corpori robur adferunt, & menti uigorem. Vt enim arborum robustiores sunt partes Aquiloni oppositæ, quā quæ Austrum aut Zephyrum spectant: ita fortiores ac firmiores sumus in ijs rebus, in quibus nos aut aduersa Fortuna, aut labor magnus exercuit. In labore uiget uirtus. Nec potest esse magnum, quod sine puluere & sudore contingit. Ita namque naturæ parenti placuit, ut præstantissima quæque non nisi summis uigilijs consequamur. Res uerò uilißimæ sicut laborem non requirunt, ita finem habent inglorium: & facilè parta facillimè dilabuntur. Si quis aliud meditetur, aut facturum sese putet, is nostris se copijs ne audeat adiungere. In militia hac maiorem à milite poscimus curam, quàm haberi consueuit in principum

Contentio. exercitu aliorum. Nec iniuria. Illi enim exiguam solùm orbis partem, nempe urbem aliquam: uniuersum nos mundum petimus. Illi ad annos aliquot rerum futuri domini sunt: nos gloriam nostram non nisi orbis, temporúmue fine metimur. Proinde si quisquam non alium hac fore laborem sperarit, quàm apud Imperatores, qui urbem aliquam milite cingunt, is hinc facessat pondus inutile ad mediocrem turbam, ubi sese rem pulchrè uidentur gessisse, atque mirè sibi applaudere in rebus etiam uilissimis consueuere. Socrates ille non hominum modò, uerum etiam Apollinis oraculo sapientissimus iudicatus, & perennis philosophiæ fons, dicere solebat: Radicem quidem eruditionis peramaram esse, sed fructum habere iucundissimum: initioq; magnos adferre labores, sed honestissimum sudantibus præmium reponere. Ergo ô tu quisquis es, cui ignea uis in pectore exarsit, cui flamma in præcordijs micat: procul, procul absint mollia, lenia, facilia, blanda, quæ animi impetum extinguere solent. Dura petamus, dura inquam, feramur per saxa, per rupes, per ignes. Fatigare iuuet Scyllas, Syrtes, Charybdas, ac reliqua monstra aquarum. Si quicquam in mundo sit arduum, si usquam pericula, eò contendamus. Exhaustum sudorem ingens comitatur gloria. Si magnū aliquid in orbe apparet, nostrum id est, adde momentum temporis. Summo ardore, impetu, ui, ocyus fulmine illuc spiritus celer transuolet, ubi propior aliquis uictoriæ esse locus possit. Multa exilia patent fugienti. Patria est, ubicunque uirtus sedem sibi elegerit. Audendum est, audendum fortibus uiris. Fortuna ipsa aperit uiam, inuita etiam uelit nolit. Nulla uis sit, quæ uim istam possit coërcere. huc omnes conatus aduolent: nihil hoc institutum mutare queat, nisi mors, quæ rerum omnium finis est. Dura ali-

Adhortatio ad laborē.

quis

quis praecepta uocet mea: dura fatemur esse, sed ut ualeas multa ferenda tibi. Secundae res felicem, magnum uerò faciunt aduersae. Alexander tot uigilias, tot labores pertulit, quo neminem in orbe relinqueret, qui non suo subesset imperio, & nihil nos tentabimus? sic sine honore, sine memoria extinguemur? Ἀνδρῶδες οὐδὲν ἐπιδεδειγμένοι? *Plinius (opinor) usspiam refert, Pompeium Magnum inter Alpes & Hispaniam exteriorem octingentas urbes populo Romano subiugasse: quur nos in re tam facili adeo sumus desides? Verum mediusfidius prouerbium uulgi literatos omnes ignauos esse. Satis diu, heu nimium diu collegimus robur, aperto Marte agendum est. Abeant qui uerba isthaec sapere clament arrogantiam. Abunde relata nobis gratia erit, nec laborem nos hunc frustra putabimus insumpsisse, si illorum consequi fauorem possimus, quibus ipsa profuerint, quorúmue mentem ad altiora paulò, quàm erant ituri, incitarint. Si redamant aquilae, redamant delphines amantem: quis pectore adeo duro, imò quis tam barbarus, tam ab omni humanitate alienus fuerit, qui non mutuo amore complectatur eum, cuius consilio uel labore profecerit? Ego semper excelsi esse animi duxi, quicquid uulgare est, fastidire: atque monumentum sui immortale inter mortales relinquere. Caeterum nos male sani, dum florem terimus aetatis, uanis blandisq; ducimur illecebris: post senio confecti, in corporis morbos, inuitae finem pellimur.*

1. Virile nihil operati? Vel Quum virile nihil ostenderimus? Vide annotationes autoris.

NVN

NVNQVAM DESPErandum esse.

SI nos interim successus destituat, deterreátue labor, non continuò desistendum censeo. Si forte nos in sublime tendentes ad montis uerticem, decies præcipites deuoluamur, imò centies, millies: toties ardentius, ac inflammatiore spiritu iter idem arripiemus, ad eũdem uerticem aduolabimus. Rex Alexander generosi homo spiritus, domiturus orbem, ad rupem uenit ita sublimem, ut aditum militibus nullum reperiret. Eò principes aliquot confugerant, aduecto commeatu in biennium, sperantes fore, ut interea homo aut moreretur, aut minus sæuiret cupidine imperandi. Hi ridentes num Alexander uolare poßit, exploratores illuc missos interrogabant. Nuntiatum hoc regi est. Qui grauiter id ferens, uolensq; suos ad uictoriam incitare, aiebat: Nihil tam altè posuisse naturam, quò uirtus peruenire non queat. Nec multo post petram occupauit, pollicitus ante decem talenta illi, qui primus ad uerticem euaderet: nouem secundo: sequenti octo: quarto septẽ: sic usque ad decimum decrescente numero. Qua de causa non malè habere quenquam debet, si non protinus incrementa doctrinæ sentiat. Sicuti enim horologij umbram progressam sentimus, progredientem non cernimus: & fruticem aut herbam creuisse apparet, non apparet crescere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis constat auctibus, ex interuallo sentitur. Leonis catuli informes nascuntur, uix ingrediuntur semestres, non mouentur nisi bimestres: sic aliquando egregia futura, tardè solent prouenire. Contrà, quæ spectatißimè florent, celerrimè marcescunt. Bene actum secum putat mercator, si post decennem nauigationem, post mille incommoda, mille uitæ discrimina

Historia.

ὁμοίωσις.

mina, rem sibi comparauerit paulò uberiorem: & nos pauidæ animantes primo impetu spem omnem abijciemus? Quodcunque imperauit animus obtinuit.

OPES DEBERE CONTEMNI.

FAlsò queruntur, obesse literis egestatem: neque facilè emergere, quibus res angustior sit. Contrà nihil uidetur accommodatius, nihil magis necessarium penuria: cuius beneficio artes omnes inuentæ sunt, ut scitè Theocritus de Penia perscripsit. Nam quemadmodum corpora habentibus pinguia & ualida, nullum erit ualetudinis emolumentum, si animus segnis fuerit, ac deiectus: sic & illis, qui humili conditione sunt, nullum erit ex hac re nocumentum, si animus nobilis ac generosus fuerit. Corporis & fortunæ dotes euanescunt ocyßimè, uirtutis laus æterna est. Vidimus multos honore conspicuos celsarum dignitatum insedisse fastigijs, & diffuso usquequaque censu per orbem patrimonia propagasse, quorum amplißimæ opes abierunt, transierunt & ipsi tantarum opum domini. Quamobrem non omnino displicet sententia illorum, qui magnam auri uim coniecerunt in mare, nisi quòd idipsum non dederint egentibus. Equidem eo ingenio sum, semper fui, & semper ero, ut summam inopiam, quàm summas opes malim. Metuerem enim, ne perniciosa esca mentem occuparet meam: néue tam uilis metalli cura studia dulcißima impediret. Mediocrem tamen modum ad uitam tuendam necessarium esse non pernego. Nec aurum contemno, sed magnas opes, quæ mentem à literis abducere queant. Ferè fit, ut bona animi, corporis mala: rursus corporis bona, animi mala sint. Nihil sanè rarius, nihilq; magis arduum puto, quàm hominem esse & eruditum & diuitem. Quapropter certum habeant illi, qui genere & opibus clari

Similitudo

clari sunt, sese nunquam aliquid memoratu dignum effe-ēturos. Fieri potest, ut opusculum non sine laude prodeat in lucē, sed ad summam illam gloriam perueniet nemo Vi-di complures nobili ortos genere, qui ampla mercede con ductis praeceptoribus, optimas quasque disciplinas breuis-simo tempore perdiscebant. Verum eosdem haud multò post inueni duxisse uxorem, alere familiam, seruos, equos, canes. Id fecerat cupido perniciosa opum. Adde quòd pa-rentes facilius tolerabunt, te deum peierare ipsum, homini uitam adimere, quàm ut auri amor decrescere uideatur. Et mihi saepenumero obiectum est, in ijs me sudare rebus, quae ad farinam non ita multum facerent.

ADFECTANDAS ESSE studioso laudes.

MAgnum futurae uictoriae signum est excitari laude, si pulchrè gesseris quicquam: atque si ab alijs uel re prehendi te, uel superari uideris, dolere, incendiq; ad al-tiora. Siquidem, ut Ouidius ait, non paruas animo gloria dat uires, & foecunda facit pectora laudis amor. Igitur gloriae studiosissimum esse adolescentem oportet, qui ad summa conabitur. Nihil enim uideo quid poßit eruditio sine laudum cupiditate: laudum cupiditas sine eruditione. Ita alterum alterius praesidio semper innititur.

QVIBVS REBVS FACILE summa peritia posit comparari.

QVae prima esse debeant adolescentis officia dictum: nimirum ut summa petat, ut amet labores, desperet nusquam, contemnat opes, ut sit auidus laudis. Reliquum est uti doceamus, qua ipse uia literis incumbere feliciter queat; atque sine negotio ad summa breui peruenire.

Quem

Quemadmodum in Chao admonui, tres potißimum in stu dendi modo gradus sunt, audire, docere, scribere. Quoq; magis pauida mœreat multitudo, quæ ad celsiora nusquam ausa aspirare, uitam omnem inani metu perdidit, bonum & facile est audire: melius ac facilius docere: optimum & facillimum scribere. Partem primam eò esse difficillimam iudicamus, quòd nihil magis arduum sit, quàm attentè audire una hora professorem. Quum aliorum ego interesse lectioni solebam, singulas horas singulos fore dies arbitrabar. Quoniam tædiosum, cogitationem liberam ad uocem legentis cohibere. Verum quando aut docemus, aut scribimus, exercitatio ipsa omne aufert tædium Hac re perterriti adolescentes, quia & labores immensos in ludo pertulerunt, & operam in sequentibus, hoc est in docendo ac scribendo longe fore grauiorem opinantur, literas sæpè deserunt. Ad præceptores itaque pertinet pueros admonere, nihil esse molestius, quàm id in quo uersantur: reliquaq; omnia futura leuiora. De partibus his tribus nonnulla deinceps eloquemur, si prius aliquid de lectione solitaria tradiderimus.

DE SOLITARIA LECTIONE.

Solitaria lectio, qua omnes penè domi tabescunt, minimè placet. Ea siquidem ut maximum fastidium, ita nullum propè fructum adfert, & uehementer obtundit ingenij uires. Porrò si quandoque legere autorem libeat, id cum alio fieri uelim. Mirabile enim ex alterius præsentia oritur iudicium. Adeò ut si adsit quispiam tanquam apertis oculis res ipsas introspicere te: si nemo, somniare duntaxat existimes. Ad hæc, quum proferenda sunt studia, caligant in luce, & omnia noua offendunt, ut qui soli didicerint, quod inter multos faciendum est.

DE AVDIENDI FORMA.

Svnt qui dicant satis esse, si quotidie horis duabus alios audieris, atque eadem domi diligenter repetas. Verum hi omnis expertes rationis sunt, hi mente carent. Duabus horis oscitanter audient professorem, audita uix domi inspicient, diem totum auferent luxus, somnus, tædium, fabulæ. Quid hoc aliud est, quàm hortari imperatorem orbis Alexandrum, uti domita uspiam urbe, ibi hæreat, ea fruatur, eam colat, desideat illic perpetuo? Absit. Alia ui rem aggrediemur. Nõ urbem enim, sed Europam, Aphricam, Asiam: non portum maris, sed Oceanum ipsum: non terræ portiunculam, sed mundum belli iure postulamus. Copiæ nostræ omnibus ordine ciuitatibus per orbem totum impetu summo ingruent, nec discedemus, nisi uictores. Ignauia iaceat in tenebris domi, fugiat laborem, fugiat pericula, fugiat lucem, fugiat gloriam, fugiat imperium. Sed ô pigrum animal, cui nihil inest cerebri, cuius omnia consilia ad desidiam tendunt, remedium aliud accipe. Quicquid didiceris, id confestim doceas. Sic & tua firmare, & prodesse alijs potes.

IN DICENDO FAMAM VAnam debere contemni.

Plerique quum dubitant usquam, accedere ad professorem uerentur, retinenturq; pudore. Cogitant qua fronte illius pulsare fores auderent, cum quo nulla extitisset necessitudo. Sic secum deliberant per dies multos. Illis non momentum, non hora, non dies, sed uita ipsa, & spes omnis defluit superstitione. Tales igitur quàm primum dubitauerint, ad professorem accedant, interrogent libere. Sed paucis quæstionem absoluant, nam mora uiris doctis semper infesta est. Si is dedignabitur respondere,

curren

currēdum ad alios. Nihil refert, quisnam ille sit, cuius ope opes nostrae augeantur. Nec cogites decessurum quid existimationi, si aliorum egere uidearis auxilio. Memineris potius nullam spectandam gloriam esse, ni ad finem laborum perueneris. Ne in praemijs humanis spem posueris rerum tuarum, suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad uerum decus.

CVIVSMODI DISCENDAE sint artes.

SVmmo oratori, aut poëtae futuro cum primis necessariae formae loquendi, disserendi, dicendi. Grammatice aditum praebet ad alias arteis: quo si careamus, caeci per omnes disciplinas aberrabimus, nullam unquam optimarū pulcherrimarúmque rerum cognitionem consecuturī. Dialectice docendi modum exprimit: Rhetorice eloquēdi. Ad hanc memoriae artificium pertinet. Graeca lingua adeò necessaria, ut uix quenquam dixerim eruditum, qui eam ignorauerit. Nec omittendae historiae: praestant enim & copiam orationis, & rerum experientiam. Mathematicae artes simul dignitate quadam pollent sua, tractant enim rerum sublimium descriptiones: simul ad uarietatem orationis faciunt. Astronomia legem naturámque docet eorum, quae ab extremo circuitu mundi usque ad elemēta sunt, hoc est penè orbem uniuersum. In coelo situm mōstrat Helices, Cynosurae, Βοώτου, Erichthonij, Caprae, Vergiliarum, Hyadum, Argus, Canopi, Syrij: quorum ortu obitúque tempora omnia describuntur. Velut apud Vergilium: Sub ipsum

Arcturum tenui sat erit suspendere sulco. Item:

Antè tibi Eoae Atlantides abscondantur,

Debita quàm sulcis committas semina. Et:

Grammatice. Dialectice. Rhetorice. Graeca lingua. Historiae. Astronomia.

Multi ante occasum Maiæ cœpere.

Nec pauca huiusmodi exempla paßim obuia sunt apud Ouidium, præsertim in Fastis. Infra cœlum uagorum siderum progressus, regressus, stationes, defectionesq́;. Solem esse principem, eumq́; superiora trigonis ferè radijs conuertere: inferiora, interuallo breuiore.

Felices animæ, quibus hæc cognoscere primum,
Inq́; domos superas scandere cura fuit.
Sic petitur cœlum, non ut ferat Ossan Olympus,
Summaq́; Peliacus sidera tangat apex.

O quanta uoluptas animi, non terras & maria solùm, sed sidera ipsa cognatosq́; cœlos pererrare, per tenuißima quæque aëris spatia celeri impetu uolatuq́; ferri, ac penetrare cuncta? Quo tandem gaudio adfici necesse est, cum his habitantem pernoctantemq́; curis? Contueamur ergo candētem illum igneumq́; æthera, cœlestium ignium flammas immotis oculis admiremur. Omnia enim quæ mundi circumflexus continet, non alij usui, quàm spectaculo & admirationi sacrarum mentium fabricator orbis uidetur destinasse: idq́; uoluisse, ut tantarum uarietate rerum in medio operis sui spatio rationis capaces oblectaremur. Mens hisce dedita studijs, non ea concupiscit, quæ uilia sunt, non illicitis distringitur notis, tantum id quod pulchrum est, quod purum est, quod diuinum est, nihil mortale sapiens dulci ardore amplectitur. Pridem, ab hinc luce, opinor, septima circa secundam uigiliam noctis, solus eram in horto quodam haud procul à meo cubiculo. In cœna fuerat mentio facta de ratione stellarum eiusmodi. Mirùm esse sic prædici defectiones: Solem esse maiorem terra, idq́; ex umbra deprehendi: incredibilem esse distantiam, quæ sidus facit tam paruum uideri: ad hæc, miram

ram celeritatem, quòd horis quatuor & uiginti nos non super terram, sed tanto circuitu ambiat. Tali sermone ultro citroq; habito peractáque cœna, sub Ioue stabam erecto sursum uultu, placida nocte, quum iam omnia sile-rent, quum in proximis ædibus lumina nulla cernerentur: Principio lunam diu fixis oculis aspiciebam, quæ tum plena circumfuso rubore circulum suum describebat. Specta-bam deinde Helicen, Cynosuram, Vergilias, Syrium, O-riona. Post sumptis in manum tabellis, carmine nonnihil hisce de rebus conscribere cœpi:

Oceani cursus mundiq; ruentis imago.

Mox abiecto stilo uarias rerum uices altiore intellectu percurrebam, adeò ut & mei, & loci in quo eram, pla-nè oblitus fuerim. Tandem cum gemitu sic cogitabam. Quur natura parens rerum tam breue tempus homini largita es? Quur nobiles spiritus è medio tollis, prius quàm orbem perspexerint? Quur cœli pulchritudinem, gratiam solis ita repente oculis nostris subtrahis? Tua uis uaria uim animorum superat, te admirabimur, dum uita manebit. O quàm triste erit orbari uita, in tanta ui-dendi cupidine? O me felicem Lachesis, si uel semel an-te mortem tot species animantium, tot fructuum, quos terra profert, genera: denique tot artium formas in orbe successu ætatum proditas cognoscere daretur. Heu me miserum, celerrimè uolant Oceanus, Sol ac sidera cœ-li: & mihi tempus perit per ignauiam, etiam tum, quum diligentissimus uideor. Quis enim unquam adeò in per-agendis rebus uehemens fuit, qui non multò esse pos-sit uehementior, si extremas uires cogeretur experiri? Paucos annos Parcæ donant, ijsq; negligenter utimur.

De fato.

Breui aderit dies, quum communi rerum lege ad finem suum huius uicißitudo corporis deueniet. Verùm quando quibúsue exactis seculis rediturus sum? Quo æuo eandem Lunam, Pleiades illas, Arctos ibi, hic Syrium iterum uidebit Ioachimus? Vtinam post annos mille ea, quæ tum naturæ, tum hominum industria conuersa erunt, exiguo momento temporis liceat intueri. Miser, de reditu uerba facis? Quin lachrymas mitte, grauem mœrorem è pectore moue, missa fac inania uota, ac horis potius fruere præsentibus. Quid te toties fatorum memoria cruciat? O si puerilibus annis usus essem, quibus illi negotijs imprudenti defluxere? Sed quid ago? rursus dolor recrudescit, quanquam fletus ratio non minus dulcis quàm iusta apparet. Quid fœminarum more lachrymas fundo? En unicum remedium, uigilantius omnia peragenda: hoc ocyus properandum, quo tempus dabitur breuius: horis pro diebus utar, singulos menses annos putabo. De cœlesti illa cognitione dictum satis arbitror. Ne sensu prorsus omni uacare iudico eum, quem non delectat tam iucunda contemplatio, quem nulla rerum miracula mouent. Ex ea de qua nunc loquuti sumus arte, proficiscitur Astrologia, Medicis magis, præcipuè ad uenas scindendas, & decretorios dies, quàm studijs nostris necessaria: nisi quòd stilum uarietatis luce commendet, uti abunde apparet in Lucani primo libro. Hanc falsò uulgus incertam uocat, propter errores non arti, sed indoctißimorum hominum inscitiæ & temeritati imputandos, qui citra delectum omnia effutiunt. Quæ ex hac disciplina ad literas magis conferunt, quæq; discenti fuerint iucundißima, hæc sunt. Quæ duodecim mundi domus: quæ uis radij hexagoni, tetragoni, trigoni

Astrologia.

goni, aduersi: quid Fortunæ gradus efficiat, & qua uia reperiatur: atque alia complura, quæ longum esset recensere. *Necessaria & Cosmographia. Hæc enim demonstrat zonas, climata, παραλλήλες, antœcos, periœcos, ἀντίχθονας, amphiscios, periscios, heteroscios, longitudinem urbium latitudinémque, hoc est, quot ipse horis absint ab occasu, quot cœli partibus ab æquatore. De ea libellum emisimus.* Cosmographia.

Geographia cognitu facilior, constat enim sola locorum commemoratione. Id duntaxat indicat, ubi Tanais, Nilus, Tigris, Euphrates, Andros, Scythæ, Persæ, Arabes, sine ulla mentione cœli: sine circulorum, latitudinis, longitudinis, umbrarum, zonarúmque descriptione. Geographia. *Geometria terrarum mensuras tradit, hoc modo. Si quadrata forma oram habeat uiginti pedum, intus esse uigintiquinq;. Si cuneatus ager longus fuerit pedes quinquaginta: latus ex una parte pedes trigintaseptem, ex altera nouē, aream esse pedum mille centum quinquaginta: idq; deprehendi quæsito ex imparibus numeris medio, ductóque in longitudinem. In collibus uallibusq; plus soli esse quàm cœli. De his libellum conscripsimus, cui titulus Chaos Mathematicum. Quantum hæc omnia ad stili prosunt ornamentum, uidere licet quum in locis permultis, tum in Ciceronis operibus de uniuersitate, de natura deorum, de diuinatione, In Somnio Scipionis: in Quintiliani capite de agrorū mensura: in Vergilij Georgicis: Ouidij Fastis, & Metamorphosi: denique in Lucano.* Geometria. *Arithmeticam primus Pythagoras in artem fertur redegisse. Hinc Pythagorei per numerum iurabant quaternarium, quo nihil apud eos uidetur esse perfectius. Etenim quatuor elementa, ignis aër, aqua, terra. Quatuor anni tempora, uer, autumnus, æstas, hyems. Quatuor qualitates rerum omnium, cali-* Arithmetica.

dum, frigidum, humidum, siccũ. Quatuor cœli plagæ, ortus, occasus, meridies, septentrio. Musice. *Musice mentem laborẽ fessam reficit: uerum inter discendum non parum aufert temporis: qua de causa præclarius reor frui concentu aliorum, quàm canendi artem discere. Eius inuentorem quoque fuisse* Pythagoram *putant.* Hic *primus dicitur ex malleorum ictibus uocum diuersarum numeros, modos, inflexionesq́; perpendendo,* Musicam *artem diuina quadam industria confecisse.* Cytharam *tradunt inuenisse* Orpheum: *qui, si poëtis credimus, non solùm homines rudes atque agrestes, sed leones etiam ac tigres & inferos manes lyræ suauitate demulsit.* Fistulam Pan Arcadicus *primus inflauit.* Nunc *qui in his potißimum legendi sint autores.* Qui autores in singulis artibus legẽdi sint. In Grammmatica Diomedes, Perottus, Valla: *in* Dialectica, Aristoteles: *in* Rhetorica, Cicero & Fabius *præcipui.* In Astronomia *legendi* Proclus & Aratus, *nam apud* Latinos *pauci de ea doctè scripsere.* Si *altiora spectes, adiungere potes* Ptolemæum. In Astrologia Iulius Firmicus, *qui cæteris elegantius & uerius artem tradidit.* Is *tamẽ nihil profuerit, nisi composita prius ex* Ephemeridum *libris pictura domorum, & nisi habitis rudimentis è barbaris scriptoribus, quorum* Alcabitius *princeps.* In Cosmographia Ptolemæum: *in* Geographia Pomponium Melam: *in* Geometria Euclidem *censeo perdiscendos.* Feliciter *studia instituent, quĩ ante omnia è doctis autoribus artium cognitionem, hoc est, materiam seu instrumenta scribendi sibi comparauerint.* Alioqui *nihil sapiet stilus præter inanem loquacitatem.* Summus *non erit, qui non ex unaquaque disciplina decerpserit, quod ad scopum suum conferat.* Id *citra laborem effeceris, si nihil attigeris nisi locos communes, de quibus quum dabitur occasio*

casio libellum conscribemus.

ELOQVENTIAE LAVS.

DE *oratoria facultate, luce omnium disciplinarum, plura prodentur.* Non *satis est tam leuiter doctrinarum principem describere.* I*sthæc haud dubiè cæteris, quod sol mundo, quod animis deus.* S*ine hac non modò artes reliquæ, sed res omnes, in tenebris uersarentur.* Q*uid essent* R*omani, si non fuisset eloquentia?* Q*uid* C*amillus?* Q*uid* C*æsar?* Q*uid* S*cipio?* Q*uid maximi uiri, qui nunc mortui, eloquentiæ uiribus uiuunt?.* N*emo sanè aliquod præclarum facinus tentaret, si certum esset à morte, sui nullam fore memoriam.* D*enique quid* D*emosthені, quid* C*iceroni, quid* L. C*rasso tantam laudem peperit, nisi eloquentia?* H*æc siderum meatus, uentorum fragores & impetus, crepitus flammarum, undarum murmura, montium celsitudines, nemorum umbras, fluminum discursus sic depingit, ut ea ipsa te oculis contueri existimes.* H*ac irritare torpentes, desides animare, temerarios retrahere, sontes damnare, bonos extollere possumus.* S*ed quid in re immensa laboro?* P*lenum insolentiæ uidetur, si quis huius laudes uel conetur commendare, quæ per se sunt amplissimæ: uel recensere, quæ sunt innumeræ: uel quouis modo demonstrare, quarum lumen & splendor omnium oculos iam mentesq; perstringit.* P*rode teipsam eloquentia.* S*entiat fulgorem sol lucidissime tenebris immersum mortalium genus.* N*emo te nisi tu exprimere ualet.* C*aligant in luce tanta oculi contuentium.* T*u in excelso solio sedens, mundum illustras uniuersum.* T*e colentes similes tui, hoc est, immortales, atque*

orbi toti per omne tempus reddis admirabiles. Quid me
προσωποποιΐα *Forti niteris extollere, cuius gloriam olim iam cognoscũt*
omnes, cuius tot extant monumenta, nullo æuo, nulla iniu=
Iter ad eloquentiam. *ria interitura? Via quæ ad me perducit primo ingressu*
est ardua, confragosa, saxis aspera, obducta sentibus: ἐπὴν
i. postquã vero ad summum uentum erit. δ' εἰς ἄκρον ἵκηται*, lucida, plana & amœna. Quare multi ini*
tio laborem immensum prospicientes, abijciunt spem. Cõ=
plures in medio deficiunt. Ad summum perueniunt pau=
cißimi. Hanc omnes penè perterriti malis fugiunt. Verùm
tanto maior gloria uictori, quanto uictoria rarior. Pul=
chrum si intra annos mille uel unus ad uerticem euaserit.
Si quis ergo plenum istud sudoris iter ingredi uelit, com=
ponat sese ad tolerandum quicquid durum est. Euitanda
mollia, quæq; ad corporis gratiam faciunt, quo magis ui=
geat animus. Dum alij conuiuijs ac fabulis fruentur, impal=
lescere chartis oportebit. Nonnulli se simul & uoluptati=
bus & literis dedunt: uerum hi nihil aliud efficiunt, nisi dũ
utrumq; captant, neutro potiantur. Sine sudore, sine uigi=
lijs, sine curis perpetuis huc perueniet nemo. Ferẽdi æstus,
ὑποτύπωσις. *algores, calamitates. Sæpenumero lachrimæ fesso obortæ*
excident. Sæpe sedebit mœrens cogitansq́; cœptis ne desi=
stere, an perficere uelit quod cœperit. Tum surgens ueluti
furore quodam incitus, præceps feretur in labores, donec
lassus uictusq́; humi prostratus iaceat, aduolaturus ite=
rum simul atque uel minimæ uires anhelum & sudore per=
fusum accenderint. Hic noctes plerunque insomnes
ducet, cæteris dormientibus. Hunc sæpe la=
bore multo fessum Phœbus ad=
mirabitur. Tu perge quo
cœpisti.
*

DE

DE LEGVM STVDIO.

Diuini origo iuris altius repetenda. Principio ciuitates non erant: per campos, per syluas, per montes passim homines sine ueste, sine legibus sub dio uagabantur. Nondum erant domus aut ædificia: frondibus, ac pellibus à pluuia, niue, grandine sese defendebant. Neque uini usum neque frumenti nouerant: sed pomis agrestibus uescebantur. A posteris urbes extructæ, terræq́; cultura inuenta est. Cererem primam leges dedisse hominibus existimant. Digna sanè res, quæ diuinitati adscribatur. Quippe quæ dea fruges nobis alimentaq́; dederit, leges quoque dare uoluit, ut uitam corpusq́; non solùm sustentaremus cibo, sed legum etiam defensione tueremur. Athenìensibus postea Solon nouas leges instituit. Primam, ut qui parentes suos non alerent, patrimoniúmue dißiparēt, ij perpetuò obscuri atque ignobiles haberentur. Alteram, qui otium sectarentur, & inertiæ dediti essent, eos iure ab omnibus tanquam nocentißimos accusari posse. Et qui in prælio pro patria cecidissent, eorum filios publicè nutriendos erudiendosq́; præcepit. Item curatorem unà cum matre pupillorum nequaquam habitare. Eum præterea curatorē esse non posse, ad quem esset hæreditas pupillorum morte peruentura. Postremò statuit temulentum principē non pecunijs mulctandum esse, sed durißima atque ignominiosißima morte puniendum. Lycurgus quoque suis Lacedæmonijs leges condidit, è quarum numero hæc est: Pueros inopes non in urbe fouendos esse, sed in agros ad usum rei rusticæ deducendos: ut ab ineunte ætate laboribus adsuefacti, paratiores ad tolerandam inopiam per reliquum tempus efficerentur. Principatum obtinere uidentur Romanorum iura, quæ Iustinianus prodidit. Sine legum præsidio uita hu=

Laus legū.

mana constare nõ posset. Eæ siquidem nemini inferri uim, nemini iniuriam fieri patiuntur. Vnũquemq; in suo gradu, suáq; dignitate tuentur. Virtutem non quærunt solùm, sed præmijs exornant: non modò uitia reprimunt, sed ulciscũtur supplicijs. Quod stamus, quod incedimus, quod dormimus, quod securè uitam agimus, id totum harum defensioni tribuendum. Quæ nisi hominum libidines atque auaritiam compescerent, non uxores pudicas, non agros, non domos, non uitam tutam haberemus. Virgines è parentum amplexibus eriperentur. Paßim per uicos à sicarijs, à latronibus, à parricidis crudelißimè necaremur. Omnia denique in uilißimorum hominum essent potestate. Possunt imperatores leges peruertere, sed suum unà cum legibus imperium peruertetur. Quamobrem? Quia nullum imperium, nulla Resp. sine legibus potest esse diuturna. Qua de caussa harum cognitionum summe esse frugiferam nemo dubitauerit. Ea enim quo pacto inter homines uersari homo debeat edocet. Verum hic discendum duntaxat, quantum ad stilum, seu oratoriam artem (si studia nostra sectari uelint) conferat. Pulchrum fuerit seruare modum Ciceronis, hoc est, attingere quantum satis est. Minus placent illi, qui sese ita huic studio dedunt, ut nihil nisi barbariem ament, ut omnia præ legibus fastidiant.

NEDICINA.

MEdendi facultas ualetudinem tuetur corporis. De hac in libro de homine habemus, quantum satis fuerit ad lectionem poëtarum oratorúmque, atque si horum sequi stilum libet, qui semper & elegantißimus fuit, & rerum artiúmque uarietate mira nobilis, ad scribendum.

DE

DE THEOLOGIA.

IN Theologiæ studio plura ne discat pietatis opera, quã uelit exercere. Facilius quippe rudem uulgum uitæ exẽplo, quàm uerbis, aut uano clamore in sentẽtiam tuam pertraxeris. At qui contra euenit, ut uigilantior quisque sit in scrutando modo colendi Deum, quàm in seruando. Alij alias precandi formas anxiè præscripsere, omnes tamen eidem obnoxij uitio sunt, Ore uerba proferuntur, mens, opes, honores, gloriam quærit. Optimè heic officio fungi suo uidetur, qui studet bene uiuere.

Quædam de locis communibus.

IN autorum lectione loci communes signandi, hoc modo. Principio Homericæ Ὀδυσσείας in margine scribendum PRVDENTIA ubi ait: Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον. Vlyssem poëta commendat, quòd multa uiderit à bello Troiano. Hæc ad Ethica, & laudes personarum spectant. Paulum infrà, AETHIOPIA, è regione: Ἀλλ' ὁ μὲν Αἰθίοπας. Aethiopes procul abesse à Græcia scribit, & in Oriente alios, alios in Occidente reperiri, quæ ad terræ descriptionem conferunt. In hunc modum utile fuerit communes locos, in Homero atque autoribus alijs depingere. Ad docendi formam transeamus.

DE RATIONE DOCENDI.

HEic etiam præcipiunt horas solum debere duas impendi, aut unam potius, quo rem accuratius queas explicare. At hæc præcepta secordiæ sunt, hæc fugienda, heic spectanda inertia uulgi. Aliud nos sentimus. Simul atque in literarum iudicio promoueris nonnihil, enitere, ut per

ut per diem totum, si fieri poßit, doceas. Si non ita in disciplinis omnibus uersatus sis, si non tantùm opum congresserit sedulitas, ut per multas id horas queas præstare: ea doce, quæ noueris, eaq; diuersis horis, alijs atque alijs conueniet inculcare, iuxta uulgarem sententiam: multum legendum, non multa. Ita nihil erit difficile, sic perpetuò sine præmeditatione poteris profiteri. Satis sit si quispiam te audiat. Interea exercitio miram rerum copiam tibi comparaueris. Vbi decies rem eandem docueris, plus te senties profecisse, quàm si fugiens lucem magno te domi labore confecisses. Per singulos dies duodecim docere horis solebam. Præterq; ipsas semel interim declamare, uel de Deo, uel de mundo, aut thematibus alijs exercitationis causa. Nonnulli insanire me uociferabantur, sed utinam sic ab ineunte ætate contigisset insanire. Tanti ego facultatem istam facio, ut malim iudicium adolescentis, qui perpetuò docuisset, etiam res humillimas, quàm eius, qui solitaria domi lectione autores optimos perlegisset. Multa sæpe legi, sed mensis unius intercapedo memoriam ita deleuerat omnem, ut uixdum scirem quos legissem. At quæ alios docui, ea tam mihi perspecta sunt, quàm corporis membra ipsa. Ea non aliter ac Solis splendorem ante oculos hærere sentio. Horum cognitionem firmam esse, certam esse, frugemq; proferre amplißimam experimento comperi. Horũ memoriam uix morte credam extingui posse. Cæterùm nolumus indoctos protinus autorẽ publicè profiteri, id enim furori esset simile: sed domi doceant, aut puerum unum, aut duos, aut tres, donec maiore digni theatro fuerint. Quod si mihi filius esset, huic ita studium instituerem. Quàm primum etiam in ipsis sermonis Latini, seu Græci elementis uerbum unum à præceptore didicisset, id extem-

Exercitii fructus.

plò alios doceret. Profeßorem agricolæ haud incommodè posse conferri opinor. Illi namque munus prælegẽdi, quod alteri sementis est. Illi iudicium, & cognitio rerum, quod alteri meßis. Duo sunt quibus ad exercitium maximè incitamur, ingens copia auditorum, & spes cuiuspiam magni lucri.

QVA RATIONE CAPTARI debeat occasio docendi.

Fit plerunque ut auspicanti exercitiũ non semper præsto sint, qui audiant. Quare sedulò curandum, ut uel precibus, uel pretio habeas unum, cui ea quæ uoles, poßis recitare. Si pro horis singulis exiguam pecuniam dederis auditori, atque hoc modo quatuor aut quinque aureos expenderis, tantum comperies te profecisse tum in literis, tũ in forma docendi, ut uel palàm eadem audeas profiteri. Sed quis istuc, inquis faciet? Nemo opinor. Ideo dico, quòd pauci ad magna peruenient. Vulgus enim inertißimum pecuniæ paruæ studio, cupidine ostentandi, pudore uano, rebusq; friuolis præpeditur. Quocirca quando uniuersam cohortem inermem uidemus, & eiusmodi cura, hoc est, metu parui sumptus detineri, non ad summa euademus? Vbi tam facilis uictoria? Certum est, certißimum est ex tali plebe sequuturum neminem. An posteritas fortè pectus aliquod nobile parturiet? Minimè, hæc ipsa doctrinæ impedimenta cum seculis crescunt. Quid tu cogitas ô Sol, qui cuncta intueris ac lustras, cui nulla unquam ab ortu mundi contingit quies? Quæ mens tibi, quum ocyßimè per cœlum ruis, uidésque oculis tuis tam somnolentos homines? Lege naturæ odisse solemus gnaui ignauos, docti inertes. Quur itaque tu longo cursu laßus, iustißimam

semper

ſemper indignationem cohibes? Quin protinus perdis ignauam multitudinem? Hi *ſunt, qui turpi otio tranſigunt uitam, nati fruges conſumere. Cæterum quum res cunctas terra produxerit in communem uſum, quàm iniquum uidetur, quod ſolus homo omnia ſibi rapiat, & reliqua animalia paßim per uicos, per campos, per ſyluas longa fame intereant? præſertim quum apud nos ſint tam nullius pretij, nec digni, ut uel ſemel pulcherrima ſolis luce fruantur. Ego mediusfidius hæc aliquando cum tanta indignatione perpendo, ut uelim cæteras animantes omneis in horum exitium conſpiraſſe. Sed redeamus, unde inertiæ mentio nos deduxit.* In *profectione Germanica contigit mihi, ut à media nocte nõ dormiuerim. Animaduerti milites quoſdam, qui nobiſcum in naui erant, itidem uigilantes. Cogitabam pulchrum fore, ſi horam unam eius noctis mihi lucrifacerem. Docui illos Germanico ſermone circuitum mundi, Solis, Lunæ, ſyderum reliquorum. Quid orbes, circuli, axes, poli. Terram mundi centrum eſſe, & nullam in cœlo ſtellam cerni, quæ non multo maior ſit quàm terra. Quid annus, menſis, dies, hora, & è quibus motibus profluerent. Hæc ita perſpicuè illis deliniabam, reddita omnium ratione ac uſu, ut iam totam ſeſe faciem mundi tenere exiſtimarint.* Iſthæc *eò ſcripſi, quòd cenſeam omni momento temporis, quærendam eſſe occaſionem aliquid docendi.*

DOCENDI MVNVS OB leuem cauſam non debere intermitti.

INter *docendum non rarò uſuueniet, ut minus te aptum ad futuram lectionem ſentias.* Id *fit ob uarias cogitationes*

tiones & studia diuersa, quibus domi fueris deditus. Plerique id præsentientes significare solent se non esse lecturos. Verum hi in docendo famam magis, & gloriam spectant, quàm eruditionē, quæ paratur exercitio. Proinde relicta ostentandi libidine, quoquo modo adfectum te esse senseris, siue per noctem totam uigilaris, siue altior cogitatio in perquirendis naturæ arcanis mentem impedierit tuam, ad exercitium, ueluti ad messem currito. Præstantius est enim è professione iudicium solum, atque fructum quærere. Laudem uerò spectare nusquam, nisi in styli gloria, quæ æterna esse debet. Nam quæ prælegeris audient pauci: quæ scripseris, secula cuncta intuebuntur. Duo tamē remedia sunt, quibus μελαγχολίαν ex animo pellas. Alterum, ut bene nutrias corpus, ambules, ludas, conuiueris, corpus uino impleas, ac alijs modis recrees mentem. Iccirco nonnulli ante concionem integros uini cantharos spiritu uno exhauriunt. Alterum, ut multum dormias. Incredibile enim, quantum lucis, quantum alacritatis res ea adferat animo. Somnum conciliari binis præcipuè modis posse, nemo est qui ignoret: magna corporis fatigatione, ac usu pharmacorum, inter quæ primas tribuunt papaueri. Corporis robur ac ualetudinem cōferre ad ostentationem hoc modo discas. Nam ut uidemus ij, quibus crassum & pingue corpus est, uel magna caloris copia, facundiores sunt, & aptiores ad docendum, etiam si non admodum sint eruditi, quàm alij qui perpetuò chartis inhærent. Illi nanque membra, uel organa, quibus utuntur in sermone, robusta ac bene nutrita habent: hi contrà imbecilla, & exiguos in pectore spiritus. Quippe quanto magis animus, tanto minus corpus ualet. Verùm in altero genere aliquid est discriminis. Quibus enim crassum corpus est,

ſermonem tardum cum grauitate: quibus gracile, & calidum, celerem habent. Cæterùm in uniuerſum id præcipio, ut fugias ea quæ mollia ſunt: ut manibus pedibusq; ad ſcopum, hoc eſt, formam bene ſcribendi perferaris. Caue corpus alas, & impleas potu, quò maiore cum gratia pronunties ea, quæ per horam unam dictabis audientibus. Ne talenta tria abijcias, ut referas unum. Alioqui ſatius fuerit nihil docere.

IN PRAELEGENDO vitari ſuperſtitionem debere.

VBi autor errauit, hoc eſt, obſcurè ſcripſit, ibi lectores maximè laborant in eruendo ſenſu. Vt hoc fortaſſe malum non ſit, malim tamen interea diſci, quod magis eſſet frugiferum. Præſtaret igitur locum eum intactum relinquere, & admonere obſcurum eſſe: quod ſepenumero fit inſcitia ſcriptoris. Etenim non autorum ſcripta, aut uerba, ſed artes quas tradunt perdiſcendæ. Eſt alia quædam obſcuritas artificioſa, ut in Perſij Satyris, & epiſtolis aliquot Ciceronis, de qua hic non diſputo. Mea ſententia nuſquam laborandum, ubi maior labor, quàm honos ſeu commoditas. Itaque è prælectione fructum magis, quàm gloriam quære.

IN DOCENDO NIHIL cælandum eſſe.

PLerique libentius imperitos docere, quàm doctos ſolent. Verentur enim ſi ſua ſic omnibus tradiderint, ne non ſint alijs ſuperiores. Cæterùm tales aſtu ſolum, fœminarum modo: non ui, non apertè ſtudent uincere. Quapropter

propter ſi literatus quiſpiam me inuiſat, nõ occultabo ea, quæ aßidua peperit conſuetudo, turpe enim id eſſe iudicarem. Verùm ultrò ipſa prodam, tradamq; alteri ferrum, quo me ſuperare poßit, ſi uelit. Sic etenim alijs indicando ſæpe ſtudij modum, ipſe meliorem ſemper inueniam quem exercitatio illa ſuggeret docenti. Hoc pacto aperta ui euadere uictores poſſumus. Præſtat per uirtutem in pugna belli fortunam experiri. Inertis eſt, uenari dolo, quod ſanguine parari poßit. Nec ſi ad ſumma niti uelim, aduerſus unum aut alterum arma ſumam, ſed aduerſus regiones omnes, aduerſus tot ſecula poſt me uentura. Si magno igitur animo ſimus, conabimur efficere, ut non unus ſolùm uincatur à nobis: uerum ut nationes uniuerſæ ſuccumbant: ut ſecula nulla alere poßint aliquem, qui eòdem ſit peruenturus. Itaque nemo exiſtimet, me quicquam alios cælare uelle. Quin potius perſuadeat ſibi, quicquid domi habemus, obuijs omnibus patere ſponte. Quicunque nobiſcũ iter facient, eandem habeant mentem oportet.

DE DOCENDI FORMA apud Peripateticos..

PRius, quàm ad alia tranſeàmus, de Peripateticis ſcholis nonnihil dicendum. Heic tria mihi conſilia occurrunt non admodum ijs infrugifera. Primum eſt, ut cauillationes, uel ſophiſmata, hoc eſt, ſuppoſitionum coniecturas, atque id genus deliramenta penitus abijciant, ut quæ nihil ad communem loquendi morem conferant. Nec aliud illorum eſſe argumentationes uideo, quàm chartarum luſus in quibus omnia ficta ſunt. Fingunt enim in primæ formæ ſyllogiſmis themata conuerſa, ſiue præpoſteras orationes, quæ nuſquam reperiuntur. Fingunt longè aliud eſſe: homo

animal non est, quàm homo non est animal: hanc falsam esse, illam ueram, quæ tamen differentia nusquam obseruatur. Iucundum fortè uidetur omnem uerborum, seu contextus uim perspicere. Atqui optabilius erat ijs, quòrum nullus usus est, relictis, meliora persequi, seruareq; Poëtæ dictum: Ne *quid nimis. Vitam quippe mortalibus breuem, ac arteis innumeras natura concessit. Alterum est, uti illa, quæ ex Aristotele prælegunt adolescentibus, ocyus paulò absoluant, addito semper rerum quas produnt usu. Meminerint pueris longum superesse iter, antequam ad metam peruenerint. Postremum, ut non modò dialecticen, & Physicen, queis duos, trésue annos tribuunt, doceāt: uerum alia quoque non minus necessaria, elementa Græcæ linguæ, Rhetoricen, ac rationem scribendi. Vt pueri, quemadmodum Fabius monet, nonnunquam declament, proposito singulis mensibus, aut præmio, aut honore aliquo illi, qui uicisset. Si hunc docendi modum haberent, & uberiorem fortasse referrent fructum, & iuuentuti rectius consulerent.*

AD SCRIBENDVM LABORES OMNEIS, ATQUE ADEO STUDIA RELIQUA REFERRI DEBERE.

SEquitur id, in quo curam omnem, omnem spem, omnem uoluptatem ponere debes, scribere ipsum. Hunc *scopum semper habere in pectore stude.* Huc *cogitationes, colloquia, labores, somnia, uigilias; mentem, ualetudinem corporis, opes, denique quicquid egeris, quicquid audieris, quicquid uideris, referas necesse est.* Vbi *perueneris ad prouectiora, puta te tantum profecisse, quantum quotidie scripseris.* Etiam *si natura facundus es, dedita opera loquaris in compo*

Vide annotationes autoris.

compoſite. Nam ferè fit, ut qui loquuntur accuratè, minus eruditè ſcribant. Dum enim rerum illarum uoluptate afficiuntur, imperfectiores oportet ſint in altero. Nemo pari cura res duas unquam tractauerit. Nulla prælectio mihi tanti eſt, ut cogitationis aliquid illi uelim tribuere. Id nãq; me à ſcopo meo auerteret. Ea ſolum profero, quæ primum ueniunt in mentem, quæ exercitatio longa mihi cõparauit. Et ſi loquendum eſſet cum uiris ſummis, etiã in cœtu maximo, ne uerbum quidem unum præmeditarer, tam libens ineptè, quàm aptè ſententiã exprimerem. Quod ſi res maiorem curam poſtularet, talem rem, talem cœtum ueluti peſtem fugerem, ac ſtili amorem continerem in pectore. Venuſtè loqui per ſe eſt bonum. Sed quia plerunque facundiã cõſequuti, ea tantopere capiuntur, ut paſsim in uicis colloquendi oſtentandiq; captent occaſionem, arteis uerò pulcherrimas, quas neceſſe erat ſcire, negligant, eò mihi minus probatur facundia. Quo pacto id genus homines, qui tanto plauſu in tanta nugatorum corona nugari poſſunt, accuratè quicquam ſcripſerint. Certè neminem unquam uidi (niſi me memoria fallat) doctè ſcribentẽ, cui ualde in prõptu fuit colloquendi diſſerendiq; ratio. Ergo quicunque gaudere ſe ſentit, quum magnificè quidquam ſalutarit, quum recitarit eleganter euentum belli, is fruſtra è noſtro certamine laudem expectabit. Non paucos Thraſones reperias, qui quũ aut falsè, aut ſcitè aliquid dixerint, id plus millies apud quoſuis referant. Huiuſmodi rebus uani homines occupantur. Accitus ad conuiuium, ubi forè putabis eos, quorum audire nugas deberes, ne accedas. Satius eſſet corporis membrum amittere, quàm cogitationem per horas duas tam inanibus fabulis impediri: quippe quũ omnẽ corporis uſum in gloriam hanc rear expendendum. Con-

trà. sicut hoc infrugiferum: ita utilius nihil existimo, quàm ut inter prandendum unus adsit, què uel formam studendi, uel scribendi modum doceas: atque postea mediteris, qua ratione eúdem & graphicè depingere, & cum laude tradere posteris queas. Caue itaq; ne aut sermonis gratia, aut fabulæ otiosæ scribendi cupiditatem ullo pacto diminuat. Memineris non semper æstatē fore. Οὐκ ἀεὶ θέρος ἔσσεται, ποιεῖσθε καλιάς. Aestas non semper fuerit, componite nidos. Vitæ summa breuis spem nos uetat inchoare longam: Famam puerilē aspernemur, uulgo inertes uideamur. Versetur ante oculos leonis habitus: qui cùm iacet, aut ab humilibus rebus infestatur, apparet ignauissimus. At in corporibus magnis sternendis, miro pollet impetu. Pulchrum æternam laudem quærere stilo, & in fabulis quotidianis, è quibus tenuis gloria manat, exquisitum sermonem fugere. Verum heus tu, tametsi uana colloquia damno, non tamen censeo fugiendū conspectū hominum, ne μισάνθρωπον quempiam probare me putes, imò nil inutilius reor studio solitario: sed orationem uirilem esse, non adfectatam uolo: & è sermone uel exercitio non plausum uulgarē, aut paucorum hominum gratiam, quæ momento interit: sed uerā atque æternam frugem, quæ ad posteros pertinet, quæ cum ætate augebitur, quærendam esse arbitror. Fabulæ, non homines uitandi sunt.

i. Non semper æstas erit, cōponite nidos.

i. Osorē hominum.

QVBVS SIGNIS COgnoscantur illi, qui ad magnam in scribendo gloriam peruenient.

AMoris istiusmodi certa sunt indicia. Quæ manifesta abunde erunt, ubi tres ardoris gradus exposuero.

Nonnull

Nonnulli quicquam perdiſcere apud me ſtudentes, eas ſtatui horas uolunt, quas uel prandio uel cœnæ nihil putent offecturas. Hos ego ad rem propenſos uocari poſſe reor: *hos in infimo ordine colloco, ni forſitan uis alia excreuerit. Alij & cœnas & prandia contemnunt, hos propenſiores nomino. Tertium genus rarum eſt. Tales eſſent, qui cõtemnentes & longam uiam, & horrorem tenebrarum etiã media nocte ad me uigilantem accedere non uererentur. Hos non propenſos, non mediocres, ſed uiolentos appellauerim. Si talis exiſteret quiſquam, huic fortaſſe cederem, hunc putarem ſine mora ad ſumma uelle penetrare.* E me*dio genere multos reperio: è primo, plures, è tertio nullum. Ergo euentum ex ui animorum colligo: quod me Græcorũ ſentẽtia prodocuit,* τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τυχη, *par eſt fortuna labori.* Nam *tanto quiſque maiora in quauis diſciplina cõſequetur, quanto maiores tulerit labores: nihil paratur ignauia.*

QVA RATIONE VITARE poſsis in ſcribendo tædium.

S*I tædium mentem à ſcribendo auerterit, hoc utere remedio. Statue ac uoue uoluntate firma te eo die non cœnaturum, quo non tot paginas, non tot uerſus, ut decreueras, ſcripſeris. Quòd ſi acciderit delinquere, tu tibi ignoſcere noli, uolo cœna careas. Abſtinere à cibo non parum quandoque ad corporis ualetudinem facit, & alacriorem reddit animum. Vel ſi mauis, alia tibi interdicere potes, quorum uoluptate plus ſenſeris te ádfici. Quia difficile ſcribere eſt, quia tædioſum, quia paucis datum, eò rem debes expetere. Si facile eſſet, ſi obuium omnibus, quam hac induſtria laudem poſſes conſequi? Certè nullam. Ea utique ſum*

natura (non id gloriandi causa, sed excitandi alios dico) ut petam nihil, quod non uidetur arduum. Si sine negotio id fieret, nunquam me hercule scriberem. Mihi rem principio molestam fuisse iudicabit, qui uiderit, quando in ipsa cœperim elaborare. Nam ante paucos annos nihil scripserā unquam, nisi fortè, quatuor aut quinque paginas, si colligas omnia, quæ exercendi caussa cogebar in ludo componere. Intra annos duos uix unā latinè epistolam scribebā. tractabā nugas alias, quæ nihil ad stilū conferunt, ut obiter exponam. Circa decimumseptimum ætatis annum regiam deserui. Didici Louanij latinæ linguæ rudimenta. Inde Aristotelis Dialecticen, ac Physicen. In quibus pædagogum habui Petrum Curtium in omni literarum genere apprimè eruditum. Atqui dum disciplinis hisce operam darem, ad res inanes mentem abduxi. Initio modum scribendi aulicū profitebar, quem habent in aula imperatoris. Tantopere me tum delectabant characteres aptè compositi, pulchri, & uarij, ut quindecim diuersas scribendi formas collegerim. Posteà relictis ijs in pingendi arte grassari cœpi. Literas descripsi maiusculas, non simplici ductu linearum, ut uulgaris typorum species est, sed è frondium, arborum, rerumq; aliarū, qua litera patet, protractione. Sic apud me litera A est magnitudine palmorum trium aut quatuor, quam ad hunc composui modum. In dextera typi parte frondes ducūtur coloribus distinctæ. In sinistra arbor est, è cuius specu paulum infra uerticem puer feram iacentem humi nititur configere. Sic pingebam mala, pyra, flores, ac res alias. Post hæc sum aggressus artificium cælandi picturas in ære leuigato conuersa imaginis forma, ut apposito atramento eadem in chartis multis premi posßit. Inde apud me est species puellæ regiæ ornatæ gēmis, atq;

uestitu

uestitu eximio, quam in ærea tabula sculpseram. Postea per annos aliquot didici & publicè professus sum Arithmeticen, Astronomiam & Græcam linguã. Postremo animum adiunxi ad curam Latinè ac politè scribendi, cuius gloria inter humanos conatus omneis summum tenere locum uidetur. In hac finire uitam decreui. Quæ si dabitur mediocriter longa, in animo est opuscula millena (idque summa, quantum in nobis fuerit, adhibita cura Latini sermonis) ante mortem cõscribere: quorum corpori uniuerso inde titulus erit Chilias. Nec prius desistere certum est, quàm istæc quæ dixi, perfecero, nisi mors inuitum opprimat. Ex hoc numero libellos nuper undeuiginti absoluimus: speramusq́; nos breui ad centum, hoc est decimã Chiliados partem peruenturos. Hæc ideo recenseo, ne iuuentæ desperet usquàm, sciatq́; homini nihil esse arduum, si labor non defuerit. Mitto diuersa Musicorum organa, quæ tantum temporis abstulerunt, ut interea facilè sermonem Romanũ perdisceres. Nihil magis doleo, quàm quòd hac uoluptate uita mihi perierit. Scio artem labore fessos instaurare, atqui si bene studiosorum turbam inspicias, nimium omnes, quæ mentem reficiant, quærimus. Scilicet is, qui in rebus gerendis impetu uacat, & semper languet, & exiguo labore facilè opprimitur. Mala mille molestant affliguntq́; hominem, cui segne atque inutile corpus. Taceo lites, quæ per biennium mihi fuere in iudicio, dum opera daretur artibus. Prætereo occupationes alias, quas longum esset hic enarrare. Sed relicta uanitate ad rẽ eamus, unde plus satis digressa est oratio. Admonui qua solertia teipsum ad scribendum incitabis. Alterũ est, ut alios quæras, qui ad laborem te prouocent, hoc modo. Dic chalcographis, parent sese, librum te dare uelle excudendum, etiam

ſi ne paginam quidem parauerit. Tum facilè totam uolu-minis ſpeciem animo concipere, inde ſingulas parteis leui-ter in comœdiarum argumenti modum deſcribere: deni-que quotidie, quantum illis ſatis erit, abſoluere poteris. Quum ſic inceperis aliquid, perficere debes uelis, nolis. Id ego in omnibus penè libris feci; ac etiam in iſto. Sed qua ratione infrà dicam. Facillimè ſcribo pedetentim dum quotidie typographus ſuas exigit chartas. Malim ſic quin-quaginta ædere libros, quàm ratione alia unum. Vbi Ho-ratius inquit ſcripta in nonum ſeruari annum debere, non tempus, ſed diligentia præſcribitur. Verùm ne tale quic-quam audeas, niſi in ea re, quam ſcribere tentabis ſatis ſis uerſatus. alioqui omnium dignus riſu eris. Porrò iſtuc con-ſilium eſſe, non præceptum uolo, præſertim illis, qui parua petunt, qui non terræ regnum totius, ſed urbem ſolum unã quærunt. Non enim diſplicet æditionem premi, quò com-mendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incom-modi. Hominem facit tranquillum, deſidem, otioſum, igna-uum, ſomnolentum. Et neſcio quam adferat ſuperſtitionẽ, dum diſsimulat quædam, dum rogari uult, ut librum emit-tat. Quare animus, qui graſſari uelit, nuſquam patiens moræ ſit. Expectent ita languido pectore ac pendula cer-uice homines, quibus ſatis eſt, ſi non omnino ſint imperiti; ſi ante uitæ finem quædam æediderint non minima cum lau-de. At imperator ille, cuius uirtus per omne æuum emine-bit, nonúmne expectet annum? Quin potius orbem uniuer-ſum horæ interſtitio unius ſibi conabitur ſubiugare. Adde quòd nonnulli maiore cum gratia, decore, dignitate ſcri-bere quicquam cito poſſunt, quàm alij tardè. Studioſus ita-que hic ſequatur, quod uidebitur melius. Sua cuique ſen-tentia. Verùm tu qui ſumma petis, ſemper fuge moram.

Pleriq; quicquid inueniunt apud Ciceronem, Fabium, ac ſimiles autores ueteres, in ore ſemper pro legibus habent. Hi & ſe ignorant homines eſſe, & iudicio nullo rationis utuntur. Horatius uoluit temere nihil uulgandum eſſe. Si quicquam tentaris proferre in lucem mediocri ſcriptum cura, quoſcunque uideris, cantilenam eandem occinent, differri æditionem debere.

QVEM IN AEDENDIS LIbris ſcribendi modum nos habeamus.

DIximus librum à nobis perfici nullum niſi dum à typographo excudatur. Cæterum nolo ideo quiſquam temere omnia, & ſine cura effundi clamet. Quocirca ut uulgi opinionem hanc diluere, & ſtudioſis non paruam adferre frugem inuentione noſtra poßimus, exponetur, quam in operibus cudendis ſeruare ſeriem conſueuimus. Ante omnia animo concipio totum corpus operis futuri. Deinde in tabula lignea maximæ amplitudinis rubrica titulos ſolum capitum delinio. Circunſpicio num cũcta bene cohæreãt. Si res uidetur exigere, alios addo, auferro, muto, trãſpono. Titulorũ capita, dũ excogitatio recẽs eſt, rudi oratione leuiter ſingula in ſingulis chartis depingo. Eas chartas ordine pono in tabula, ubi titulos priuscollocaram. Hos poſtremò magnis ſcribo typis, quò libri ordo uniuerſus aſpectu uno poßit cõprehendi. Non aliter me paro ante, quàm librũ incipio emittere. Tum ſingulis diebus capita aliquot ad prælum abſoluo, ad hunc modum. Illis, quæ prius leuiter deſcripſeram addo aliquid, uel adimo. Inde quum materiæ deeſſe nihil, aut redundare uideo, animum conuerto ad elocutionem. Quæ partibus quatuor conſummatur. Primum enim ſi res tractetur magnifica, caueo ne particula uſquam iaceat humi infra di

gnitatē orationis. Ea tolli sursum potest, aut περιφράσεως forma, aut uerborū contextu immutato, aut ratione quapiam alia. Vt si offendā: Homo ad omnia peruenit. Pauor inuadet ipsos campos, aliter scribo: Hominis cura, quò nō aspirauit? Campos pauor ipsos inuadet. Prius in libro de homine habemus circa operis initiū: posterius in hoc. Contrà si in structura humili inflatū reperio quicquam, quod præ cæteris partibus nimiū extumescat, id per uiā eandem, per eosdē gradus detracto regio cultu, demitto ad humiliora. Tū etiā uideo ne uerbum idē, aut syllaba, si fieri possit, bis ponatur: nisi forte repetitionis habeat colorem, hoc est, nisi insignis sit ἀνάφορα. Sed miseri nos non uoces omnes semper uidemus, quæ speciosius possent immutari. Ita Pomponius Mela in hac re diligentißimus censor non perspexit, quod in præfationis suæ medio, bis posuerit autem. Ei loco maiestas quædam accederet, si uel prius, uel utrūq; tolleretur. Et apud Fabiū crebra satis coniunctio Nam, præsertim in capite septimi libri de qualitate. Ad hæc do operam, ut numerorum gratia, siue concentus cohæreat, aut per omnes periodi partes, si tersius quicquam scribere coner, aut saltem in fine. Vbi oratio desinet, quæro spondæos, trochæos, epitiritos quartos, παιῶνας secundos, tertiósue, sed per uicißitudinem. Postrema cura est, ne multi sint fines sententiarum, qui pedes eosdem habeant. Insuaue enim quiddam, periodos tres, seu quatuor eundem habere παιῶνα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum. In pedum concentu omnem propemodum elegantiam pono. Sed maxima heic uarietas exquiritur. Quocirca maiorem multò tum laudem, tum occasionem ostentandæ doctrinæ consequeris, si ita occulto nexu orationem uinxeris, quàm si scripseris

Ταυτολογίας exempla.

De numeris oratoriis.

scripseris carmen. Illic nanque uarietatem, qua ipsa in primis natura gaudet: heic unum duntaxat florum genus proferre potes. Numeros equidē uitam uocauerim orationis, quod haud obscurè apparebit, si sententiā numerosam solueris iisdē seruatis ac transpositis uerbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea soluta ridicula uidebitur. Quamobrem in omni opere prima curarum esse debet, ut res siue membra cohæreant: proxima ut uerba, seu modulatio numerorum. His tamen non ita anxiè per omnia seruiendum. Vt enim in saporibus quædam interdum suauiter amara sunt: sic aliquando modica in dictione asperitas & uicißitudine oblectat aures, & cætera cōmendat. Singulas quatuor partium modis item quatuor perficio: uocum aliquarum additione, detractione, immutatione, trāspositione. Quod ad eundem penè modum non illepidè exprimunt uersus.

Dextra tenet ferrum, uacuam tenet altera ceram.
Incipit, & dubitat, scribit, damnátque tabellas,
Et notat, & delet, mutat, culpátq;, probátque.
Inq; uicem sumptas ponit positásque resumit.

Hisce limis orationem politam, ac deinde scriptam ordine mitto ad chalcographum. Cæterùm id neminem latere arbitror, non omnes libros eandem diligentiam requirere. Tū à nobis plus operæ uni impēdi, quàm alteri, etiā ex industria. Deniq; aliâs ad stilum aptiores nos esse, & omnia spōte profluere, aliâs uerò nō nisi labore, atq; lōga cogitatione quicquā posse cōparari. Iccirco minus rectè colligūt nō esse eiusdem autoris, quæ nō pari cura perscripta sunt.

DE PVERORVM EXERcitatione in scribendo.

Scribere esse tædiosum suprà memorauimus, & arte animos debere incitari. Proinde felices pueros uoco,

qui præceptorum plagis coguntur ad ſcribendum. Attamen ipſos ijdem admonere deberent,ut quicquid ſcripſerint,ueluti gemmas ſeruent infuturum ſtili uſum. Vt enim inſcriptis hiſce elegantia prorſus nulla ſit, poſtmodo tamen quum emittere librum uolent,aut uerbum aptum,aut ſenſum aliquem commodum inuenient,qui ad operis ſtructuram faciat. Nec ſatis eſt flagris ad ſeruandũ miſeram cogere iuuentutem:ſed illorũ indicare eſt,quas olim cõmoditates ex ijs poßint cõſequi. Deinde quàm primum epiſtolam cõpoſuiſſent,demonſtrare, in quos locos cõmunes particulæ omnes ſint digerẽdæ. Vt ſi pulchrè quid de deo, de homine,de mundo,de animalium natura ſcripſerint, id in locis ijſdem,dum memoria recens eſt, cõtinuò eſſe reponendum. Iſtæc forte ſtudiorum ratio non niſi prouectioribus conducere uideatur. Quur etiam non conferat alijs,quando nihil excogitari utilius poßit? Satius eſt citra delectum illis temere obtrudi omnia. Seruent,abijciant quicquid uelint,quid hoc ad literatores? Quàm facile iuuenta ad maxima quæque perueniret,ſi ſuperuacuum nihil traderetur? Sed ferè fit,ut præceptores ipſi uixdum ſciant, quid communes loci ſint. Sic cæcos cæci ducunt.

IN PVERIS MAGNAM eſſe ſpem perueniendi ad ſumma.

AD *hanc uictoriam, quis aptior erit,quàm ille, qui à primis annis optimis quibusq; literis imbutus eſt? Cui res nullæ facinus pulcherrimum impedierint? Felix* Spes puerorum. *puer, cui molles articuli, rubicundæ genæ, flos ætatis, ſpes longa annorum. Vel infelix potius, quòd optimos dies tam imprudenter abijcit. O utinam mihi ad primos redire annos liceret. O utinam conuerſo rerum ordine rurſus inter pueros humi ſedere,præceptoris audire præcepta,*

cepta, eiúsque dulceis ferre plagas daretur. Sed frustra queror, frustra mea hæc uota fluūt, frustra cadunt lachrymæ, Aetas abijt reditura nunquam, ah nunquam reditura. Tametsi annum nunc solum trigesimum ago, spem tamen ademit calculi morbus, qui solicitudine aßidua, ac dolore adficit mentem. Quod igitur restat cum Alexandro, non annos, sed uictorias numerabo. Idem conentur, quibus melior uitæ pars sine fructu exacta est. O pueri, qui grandi cœtu itis ad ludum, si mēs uobis esset, quam habebitis prouectiores, si temporis uobis esset cura, si uos in literis grassari uelletis, tanta præsente spe æui futuri, per immortales deos id certò scio, eò uos posse doctrinæ uenire, ut non homines, sed diuos uideretur terra genuisse. Eò uos ducere tempus posset, unde Græci omnes Latiniq; literarū præsides pueri uiderentur. O si mihi hic flos rediret. Quæ spes ardorē, quo pectus feruet, ad altißima quæque impelleret? Certe ego maiora multò, quàm mundus ipse est, animo agitarē. Sed tēpus dum quærimur præterijsse, præterit. Sudorem repete mens anhela, perge ad uictoriā. Præceps in media pericula rue: uincere omnia labor improbus potest.

CAVENDVM ESSE NE MOmentum temporis sine fructu abeat.

Tradidimus modum audiendi, docendi, scribendi, quæ tres precipuæ in studij ratione partes sunt. Ante eas memoriæ quædam dedimus ad triplicem illum gradum adprime necessaria; & sine quibus frustra quicquam tentaueris. Pari forma præceptiones quasdam heic ponemus, quæ ad partium perfectionem earundem adiumenti plurimum adferent. Ad summa perueniet nemo, nisi tempore, quo nihil esse fugacius constat, prudenter

utatur:

utatur: nisi momēto omni captet, quod ad futurā gloriam nonnihil conferat emolumēti. Heic *consilia duo trademus. Noctu ad manum tabulas ceratas, uel lapideas habe, aut membranas, quas oßibus adustis in usum eum præparant. In his somno intermisso notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis rescribere.* Easdem *tecum circumfer semper, ut quum in mentem aut uenusta uerborum cōnexio, aut rerū obseruatio ulla inciderit, scribere ipsam in ijs queas. Bonam partem libri huius in tenebris scripsi, quando somnus me ob calculi dolorē reliquerat, idq; quū Sol aduersa nobis figeret uestigia nocte uagante in medio cœlo. Quur enim nō utar* Vraniæ *uerbis, quum sese sponte offerunt? quum stilum trahit dulcis cœlestium rerū memoria? Ni refugis, subiungam plura. Vitæ domum obtinebat Orionis sidus, cum Geminis, & Eridano. Opum, Sirius, Procyon, Cancer. Fratrū, Canopus, Anguis caput, os Leonis. Sol, parentum, Sobolis, Coruus, cum centauro. Fera, morborum. Arcturus matrimonij. Mortis Hercules. Religionis, cadens Cynosura, Draco. Cycnus, Telum.* Κηφεὺς *altus, actionum. Vbi & Pegasus hæret æstum fugiens Phœbi aduersi. Proxima ora Medusæ uultum ac Capram Oleniam intuebatur. Denique Cœti, Tauri. Pleiadum atque Hœdorum simulachris pars mundi postrema cesserat. Nos spectabant Phænon, ac Gradiuus: errantes reliqui* ἀντίχθονας. *Nimium digredimur. Quò mentem abducit imago mira rerum? Sed iure ista commemoramus. Facies mundi est admiratione maiore digna si locus pateretur. Hic cœli situs erat, quum opus auspicabar. Horoscopi formam tibi Roma contemplata es, aliarum alij rerum: quur huius originem libri nos pigeat inquirere? Si locum uestigas, à bruma abest sextante orbis,*

Duodecim cœli domus

cum

cum semuncia: binis propè horis ab occasu. Nunc ad rem Deerat lumen, uerum tabulas habeo quibus etiam in tenebris utor. Altera de temporis parsimonia præceptio hæc est. Si qui ad te accesserint, qui res uanas, quæ nihil ad artes facere uidētur, proferant, fuge repente ad studia tua. Satius est, ut illi tuam mirentur impudentiam, quàm tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota sentiet posteritas. Quot uolumina possent scribi intra horas illas, quæ per annum pereunt? Nulla tam breuis uitæ portio, in qua non magnus ad felicitatem gradus fit. Adolescentibus anni supersunt admodum pauci, forte decem, duodecim, aut uiginti: uerum ipsi tamen sic studia instituunt, tanquā annis mille sint uicturi.

DE TEMPORE NOSTRO infeliciter exacto.

LAchrymare magis, quàm scribere nunc lubet, quum recordor sic tempus nostrum abijsse. Quid infelix de pueris loquor? mihi misero anni defluxerunt, mihi inquā, cui animus demum ad alta surrexit. Quid igitur? desistámne, quia serò rem aggressus sum? Minime, etiam si certum esset intra horam me moriturum. Dulce erit extingui labore literarum. Adhuc alta spes in pectore sedet, quæ non nisi cum uita migrabit. O dura fata, quæ optimum tempus imprudenti eripuerūt. O fures, ô latrones, ô tyrannos crudelissimos, quorum consilio mihi unquam perijt hora. Quod saxum mecum non ploret, si & gemitum meum fletúmque, & ordinem fatorum immutabilem uideat? Miram uarietatem, certam legem, impar æuum rerum cunctarum in mundo contemplamur. Oritur Sol & occidit, & ad locum suum reuertitur. Idem sidus Lunæq; uices, ut nos uidemus, ita Cicero uidit, Fatorū lex.

Plato

Plato uidit, & antiquißima secula. Cursu sese terramq; fatigat Oceanus, nec ullam ullo tempore quietem nouit: Omnes aquæ fluunt in mare, & ipsum non redundat. Eædem uapore sursum trahuntur, nubéque soluta decidunt, ut iterum fluant. Sic tacito casu ripas flumina prætereunt, rerumq; nostrarum exprimunt imaginem. Frigora mitescunt Zephyris, abit æstas, abit autunnus, nec quicquam diu infra Lunam eadem facie uisitur. Mortali corpore ueluti plumbo in ima mundi ualle præpotens mergitur teneturq; animus, miratur naturæ miracula, nec mirationis unquam finis est. Breui momento hominum uita præterit. Vbi pius Aeneas? ubi Tullus diues? ubi Cæsar? ubi Alexander terræ dominus? in tenuem puluerem, in umbram inanem conuersi sunt: uirtus sola, si qua fuit, permanet. Duc mentem per gradus ætatum, nihil adeò splendidum offendes, quod non tandem conciderit. Qui scis, qui scis formose puer, an crastinam lucem hodiernæ superi adijcient? Quum semel occideris, non genus, quo frustra tumes, non turba eorum quibuscum bonam uitæ partem abstulerunt fabulæ, te ab Orco reuocabunt. Rosa pulchra est, sed citò marcescit. Candidum lilium, at perit, quum ceciderit. Viola pulchra ἐν ἔιαρι, ἀλλὰ ταχὺ γηρᾶ. Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικόν, ἀλλ' ὀλίγον ζῆ. Quotidie ad interitum certam itineris portionem absoluimus Mitto quod sæpenumero antè in ipso cursu obruimur, quàm portum attingere liceat. Ad hæc ludibria nascimur. Agitur humanum genus rapida in occasum mortalitate, omnisq; posteritas succedentium seculorum lege decurrit. Maiores nostri præterierunt, nos abimus, posteri sequentur. Quid istuc quæso, quid istuc est? Nihil ita crebrò, ut mortem uident, nihil ita obliuiscuntur, ut mortem.

Natura fluminum.

Apostrophe.

i. In vere, sed cito senescit. Et forma pulchra est in puero, sed non diu durat.

mortem. Quis inter tot uitæ diſcrimina. Ad pauidum animal quò decidis? Quid mœres, fatumq́; times oblita tui mens? Quid te falſæ malorũ umbræ terrent? Quid queri, aut lachrymare proderit? Ad inſtitutum redeat oratio.

NON CVRANDA ESſe aliena ſtudia.

Scio non paucos eſſe, qui ſolùm quærunt, quid agatur apud alios: quàm ſint alij uel periti, uel diuites. Hi nihil agunt aliud, quàm ſi tribus aut quatuor montem conſcendentibus, unus eorum uideat, quo modo ſcandant cæteri, & in medio montis flores ac frondes contempletur, dum illi uolant ad ſumma cacumina: dum de gloria, de laude, de uita denique ipſa uno momento concertetur.

NE NIMIO SOMNO depereat tempus.

Fit quandoque, ut pluſquam ſatis eſt dormias. Hic ſtudioſe cauendum, ne horas ſomnus auferat non neceſſarius corpori. Itaque aut horologium habeto, quod pulſu, quum uoles, te poſsit excitare. Aut quod ſæpe ego in itinere feci, ſiue locis alijs, ubi inſtrumenta eiuſmodi defuere, ſaxa ſeu ligna per tranſuerſum lateri ſupponito. Ea nanque principio non ſenties, & poſt horas aliquot duritie magis, quàm prius premente membra ſponte excitaberis. Ardum id fortaſſe uidetur, at arduum eſt, quicquid conducit ad uirtutem.

Vide annotationes autoris.

QVOD TEMPVS aptius ſtudio ſit.

Solent à cœna horas quaſdam tribuere amicis, ambulationi, aut rebus operæ leuioris. Cuique ſua natura & conſuetudo. Mihi placet omne tempus aptum eſſe ſtudio, quo animus promptus eſt ad laborem. Iccirco quum

incitari me sentio ad legēdum aliquid scribendúmue nulla patior occasione impetum cum cohiberi, quocunque id fiat tempore, etiam si nocte media relicto sumno id contingeret. Pòst lectione, seu stilo defessus, nihil nitor repugnante natura: sed exercitij genus aliud quæro, quò tædium uarietas minuat.

ACCVRATE NOTANDVM esse, si quid per diem profeceris.

ID *quoque perutile fuerit, ante somnum notare, quæcunque luce ea peracta sunt, hoc modo. Iouis die primo Martij quinquaginta in Cicerone paginas perlegi, decem in* Plinio, *Horis tribus alios docui. Octoginta uersus aut paginas quinque in stili exercitio perscripsi. Quanto pluris feceris exiguum prouentum, tanto ad altiora doctrinæ fastigia es euasurus. Qui uilißimos quosque nummos admirantur, intuentur crebro, & seruant accurate, ad summas sæpenumero diuitias perueniunt. Contrà qui ipsos contemnunt, ac uiles putant, tales ad extremam plerunque redactos egestatē uidemus. Pari modo si quis optarit sudorum metam bene scribere, discat mirari bene scripta, discat gaudere, si uel nomina duo cōniunxerit uenustè.*

Illa seruet maiore cura, quàm aurum, gēmas cæterásue opes. Equidem in libris excudendis, cum speciosum aliquem uocum contextum, aut uerba duo ornata inuenio, lætitia exulto maiore, quàm si aureum reperissem. Tum mirus splendor pectus illustrat, hac ἀμβροσία uiuimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi sententia est, atque uti spero ad uitæ exitum permanebit, ut pro singulis uocibus nitidis, significantibus, appositis, singulos recipere aureos nolim, etiam si summa me premeret inopia.

Malo dictionem esse decoram, aut uoces duas commissas

apte, aut splendide dictum aliquid in opusculis meis, quàm aureum in manibus. Illud nanque imperatorem animum uoluptate incredibili adficit: hoc uitiorum fomes est, hoc ad corpus solum, & luxum spectat. Illud perpetuò meum erit: hoc ad breue tempus.

DE EXERCITIO CORPORIS.

LOnga quies eneruat corpus, & calculum parit, ideo præcepere, ut studiosi quandoque æreum globum manu agitent, torqueantq; ad fatigationem. Verum hoc exercitium nõnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitaui. In uestibus interioribus aliquando consuo plumbum dissectum in minutas laminas, tanti ponderis, ut utraque manu uniuersam leuare molem uix poßim. Has induo mane, has robur corporis commode sustentat. Caueo tamen, ne inferior spinæ pars plus æquo prematur. Id facio ad octo ferè dies, donec æstu laboris nimium membra accenduntur. Sed pondus dictum sensim augetur, ac minuitur. Repentina nanque mutatio, lædere non parum naturam solet. Milonem sequor, qui quotidie uitulum ferre solitus, tandem gestauit taurum. Hac ratione tempore eodem & scribo, & firmo ualetudinem. Sic reuera sum armatus, ut in libri exordio descripsimus. Nec deceret, quod tanto clamore alios ad dura excitarem, mollia quærens ipse. Non erit post principia, qui primum se urbes expugnaturum esse professus est, modo uita supersit. Animum quisque sumat, hæc belli uis & summa quærit, & summe est honesta.

Hac de re diligẽter lege annotationes autoris post finẽ huius libri.

FORMA PELLENDI desidiam.

VBi nos desidia inuaserit, sententias quasdam habebimus in promptu, quibus nosmetipsos commouea-

i. Laborare debent, volentes esse felices.

mus. Quales sunt: μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν. Omnis spes in uirtute ponenda. Contuebimur subinde Solem, cogitabimusq́;, quantum cœli intra horas duas aut tres transierit, quæ nobis perierunt fabulis. Hic horæ spatio quindecim cum mundo partes percurrit: quarum singulæ tam sunt amplæ, ut quinquaginta terræ globi; ne unam quidem implere poßint. Pecuniam numeramus omnes: quàm pauci temporis damna perpendunt? Si perierint opes, perpetuò dolemus: si sine fruge abierint dies, æqua mente ferimus.

QVANDOQVE QVIESCENDUM ESSE.

QViescere subinde, seu lusibus uires, instaurare licebit. Quippe omnes in ore sententiam habent, quod requie alterna caret, durare non posse. Cæterum hic etiam quærendum, quod ad uictoriam conferat. Quapropter ut gnauus miles pugnat ad palum, iaculatur ad scopum, torquet fundam, uibrat hastam, decertat palestra, concurrit lanceis, armatus in equum insilit, deniq; sic feriatur à belli munijs, ut ad ea redeat uegetior: ita adolescens lusum captet, quo & mentem reficere, & iuuare doctrinam queat. Quale est, si inter ambulandum de literis disceptatio fit. Si in pratis amœnis themate proposito alterum alter conetur superare. Sic uterque incitabitur ad laborem, uel laude uel ignominia. Verum tu, qui spiritu generoso, & uirtutibus alto præter cæteros emines, tametsi nonnunquam urget fatigatio, quietem tamen, quantum potes, fugias, quies à morte dabitur longißima. O dulcem lucem, nunc omni conatu, à nugis, à fabulis, à luxu arcendam. O tristem horam, quæ postremam lucem adferet. Cæterum nos tempore fugiente, laborante Oceano, ipso currente mundo,

mundo, iacemus, dormimus, atque ad umbras, Stygaq́; horrendam celeri motu tendimus.

MVTANDVM ESSE subinde locum.

QVò uigilantiore spiritu, & artiũ discere præceptiones, & docere alios, & scribere poßis, locũ mutare interdũ oportebit. Semper enim deprehendes aliquid, quod ante nusquam uideris. Plerique manere satis ducunt, quod non sine periculo, & grandi sumptu, & iactura temporis graui, iter facere liceat. Verum plus tamen ex huiusmodi peregrinatione compendij, quàm dispendij tibi comparaueris. Quippe animus & uarietate mirè excitatur: & sæpenumero rerum conspectu nouarum permotus efficit ea, quæ domi nunquam agitasset. Quantulum enim audeat ille, qui in eodem semper loco hæret? Iulius Cæsar, quum in insulam Gades uenisset, animaduersa in Herculis templo Magni Alexãdri imagine, ingemuit: pertæsusq́; ignauiam suam, quòd nihil à se memorabile actum esset ea ætate, qua iam ille orbem terrarum domuisset, mißionem continuò efflagitauit, ad captandas maiorum rerum occasiones. Ad tantam gloriam adipiscendam commotus forsitan non fuisset, si semper permansisset domi. Pari forma certum est ad literas quoque nouitate animos incitari. Mea sententia senis ferè mensibus, aut singulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc impedire morem poßint abdicabis. Equidem infelicißimos uoco, semperq́; uocabo, dies illos, quibus usquam ultra mensem desederim. Quòd si profecturos metus inanis periculorum terreat, cum Cæsare dicant, nunc te Fortuna sequamur. Peregrinatio præcipuè confert ad exercitionem.

Postquam enim in una urbe continua lectione eos, qui

te audiunt, fatigaueris, transire licebit in aliam, ubi rursus nouos habiturus sis. Sunt præterea res complures, tum in campis quos peragramus, tum in ciuitatibus, ad quas uenimus, quæ nos impellunt ad altiora. Quis nos increpet ignauiam suam, quum tot Syluas uestitas frondibus, tot campos floribus herbisq́; distinctos contuetur? Quis non doleat se tam diu domi latuisse? Quis nõ miseretur eos, qui iugi otio, uel ut illorum uerbo utar, tranquillitate, in urbe marcescunt? Nec nobis tempus itineris omnino perit. Tum confestim arrepto stilo tot miraculis exciti, aliquam naturæ industriam nitimur exprimere, eamq́; monstrare posteris. Tum pœnitet sic optimos annos defluxisse. Tum statuimus nos nunquam in uno loco, nisi per dies uiginti duraturos. Tum censemus extremo impetu omnia peragenda. In agris, naturæ uires: in urbe, hominum opera magis contemplamur. Ergo extempló euolandum, omnia lustranda, ubi Musæ uersantur: non semel, sed decies, uicies centies. Neque id, quò πόλεων μεγέθη, καὶ λαμπρότητας, καὶ τὴν τῶν ὠνίων ἀφθονίαν *spectemus, quæ ad institutum nihil conferunt: sed ut omnia trahamus in occasionem eruditionis. Literas uenabimur, literarum gratia proficiscendum. Res quidem aliquando aduersæ in itinere accidunt, ferendi æstus, algores, pluuiæ, uenti. Sed ut sæpenumero dixi, dura durum faciunt, mollia mollem. Magis optauerim leonis robur nusquam cedens, quàm luxum muliebrem. Palmæ naturam sequi lubet, nesciam succumbere. Quis perpetuó secundam Fortunam toleret? tantum ubique uarietas iuuat. Nec ego semper prosperam expertus sum. Quum puer essem, ex alto loco in medium flumen incidi, ita ut omnis penè uitæ spes perierit. Mox casu aduenere, qui non sine suo periculo iam fermè mortuum*

i. Vrbium magnitudines, & splẽdores, & rerum uænalium copiã.

tuum liberarunt. Nunc ingens malorum agmen occurrit, quæ fata superarunt nostra. Verum istæc commemoratio huc non spectat. Apage ergo stolida dea, quæ immeritò & bonos uiros opprimis, & flagitiosos blandis afflatibus in altum uehis. Tua Virtus uestigia sequar, mille laboribus, per saxa, per ignes. In hac semita, nec ascensus arduus, nec minæ, nec discrimina, nec uulgi terrores properantem detinebunt. Hic dulciores sudores cum spe summæ uictoriæ, quàm fortunæ luxus cum perenni solicitudine. Hic in lachrymis ipsis est quædam consolatio. Hic gratum est inter imbres, procellas, fulmina, tonitrua per altißimas rupes manibus pedibusq; niti. Quippe ardens amor nullum admittit tædium. Hic iucundum uulnerari sentibus, ex alto præcipitari, nullis non agitari incommodis, modo indies propior spes uictoriæ fiat. Hæc alit laborantem. Hæc efficit, ut in medijs malis pleno gaudio mens exultet. An ego queam tot labores perpeti, nunc scribendo per decem dies, nunc docendo ab aurora ad Hesperum, nunc iter faciendo æstate per æstus, fulmina, tonitrua: hyeme per frigora, niues, grandines, nisi ipsa aliquando fatigato occurreret? Lateat uulgus in ædibus, sequantur somnia tenebras, caueant pallentes umbræ ne leuis aura faciem lædat, ne madeant imbre, ne tegulæ casu intereant, domi etiam non desunt pericula, curent se longis conuiuijs, tum horis præscriptis deambulent, alternis diebus mentem, si quam habent, in tanto contemptu temporis, instaurent lusu, ne lentæ animantes labore nimio consumantur. Nos in luce uersari, atque sub diuo mundum spectare decreuimus. Certum est uisere uaria gentium studia. Quis semper inter eosdem uultus sine tædio transigat uitam? Sed dicat aliquis, qui ex puerorum

conuictu colligit pecuniam. Quid? etiam in primis Latinæ linguæ rudimentis sic mutandum locum censes? Maximè: *Grammaticæ ferè quatuor annos tribuunt, & plerunque in uno loco. Quanto satius esset, si interea octies schola & urbe commutatis, toties summã artis, quæ breuis est, puer didicisset: relictis omnibus præceptionibus, quæ non omnino sunt necessariæ.* Nunc contra, *quò diu detineant adolescentes, ea inculcant, quæ me puderet hic recensere, tam sunt humilia, tam rarò occurrunt apud autores.* Quum *principio nihil docere deberet, quod non creberrimi usus sit. Causæ huius consilij sunt, quòd à multis plura, uel saltem aptiore omnia ordine discent, quàm ab uno.* Deinde, *quòd eam ætatem, sicuti nos, non parum excitabit nouus conspectus eorum, inter quos uersabitur.* Haud *ambigo complures fore, qui faciendum secus iudicent: sed his non omnino summa erit, & temporis, & uictoriæ cura.*

QVOS SECVM LIBROS vehere debeat studiosus, qui mutabit locum.

QVi *alium petere locum decreuit; & longam ingredi uiam, libros secum conferat solum, in quibus diligenter res aliquas notauerit.* Quod *si in uolumine duæ tantùm trésue paginæ notatæ sint, eas è libro eximat, reliquum uendat. Nec sit adeò sordidus ut exigua iactura rei conatum remoretur. Cogitet semper, si ad summa peruenerit, non defuturas opes. Superiore anno* Basileam *profecturus è nouo opere* Plinij *secundum librum à me notatum excidebam, ut mecum ferrem. Amicus interueniens me mentis esse parum sanæ opinabatur. Sic tractaui libros complures, semperq; faciam quum*

id post

id postularit occasio. Tametsi mihi essent noui codices Ciceronis, Platonis, Demosthenis grandi comparati ære, omnes tamen paginas erumperem, in quibus scitu dignũ aliquid scripsissem, quando eßet proficiscendum. Ob duas causas id facio. Quod in illis fixa memoria sit, & quòd scripta ea nonnihil conducere queant ad stilum. Qui hoc mirantur, mirentur ijdem, quur in terram agricolæ abijciant semen, ut cum fœnore plura recipiant. Nobis certior multò quàm rusticis spes est rerum maximarum, si uixerimus. In hunc modum iter faciam ad uarias hominũ nationes, noua discendi gratia. Idem facient, qui mecum proficiscentur, si meum sequi consilium uelint. Librorum ingentem ubique reperiemus copiam. In itinere autem cogitatione utemur, & mentis uis noui semper aliquid parturiet.

STVDIOSOS DEBERE esse liberos.

HAud facilè emergunt, qui conducti stipendio, uel pueros priuatim instituunt, uel publicè in academia non omnino celebri profitentur disciplinas ad spatium anni, duorúmue; uel apud typographos scriptores emendant. Caussæ mihi duæ occurrunt. Quod hi non magno uideantur animo, nec amplius tendere ad altiora, qui huiusmodi rebus possunt detineri. Meo iudicio per campos apertos laxis habenis quacunque fortuna monstraret iter, tendendum erat ad scopum. Altera, quod ex ea tranquillitate socordia quædam existit, quæ persuadeat nobis desiderari nihil, quod ad triumphi nomen faciat. Itaque ô iuuentæ illustre robur, dehinc contemptis & stipendijs, & illecebris cunctis, quæ uel horæ intercapedinem unius poßint impe-

dire, petamus sedem, quò nemo unquam aspirauit. Ingentis est ignauiæ semper alios uelle sequi, semper ducem quærere. Antè mori certum sit, quàm ulli cedere mortalium. Pulchrum est sexcentos leones in pugnam spectaculo uno cōmittere: pulchrum fortè multis populis imperare, sed pulchrius propria uirtute eò ueræ laudis penetrare, quò nemo te sequi poterit. Victoria in manu est. Magno Alexandro (quis non crebrò tam animosi pectoris meminerit?) quum nuntiaretur Darium regem triginta militum adducere myriadas, εἷς μάγειρος ἔφη, πολλὰ πρόβατα οὐ φοβεῖται. Sicuti leo citius sæuit in uirum, quàm fœminam, pueros non nisi summa fame coactus attingit: ita & nobis leonum more, maxima quæq; maximo arripiēda sudore sunt. Hominis uita temporis punctum est, sed quid non uincit labor ac sedulitas? Fingat se quisque nudis pedibus in medio positum igne, cogitetq; quanta tum agilitas in membris pigris esset, solum pro salute corporis: nunc nūc multò maior sit pro salute animi. Hoc spectaculum semper sit in pectore. Quum ædificia quinque aut sex simul flagrant incendio, tum cursitant; in flammas ruunt, ut aliquid igni eripiāt: pars tecta conscendūt, funduntq; aquas, pars opes è domo rapiunt, nec ea tempestate magna somni aut uentris cura est: sic nostra tractāda studia sunt. Isthic uideas, quid humana uis efficiat, si uires experiatur: quid intra annum, imò breuißimum tempus præstare poßit. Fulminis modo ad ea feremur, quæ poscimus. Sermones omnes, non nisi tonitrui ictus erunt. Mens momento orbem totū peragrabit. Quid celerius mente? Manuum usus corporisq; motiones globos emissos puluere accenso imitabūtur. Ocyßime Sol in occiduas mundi plagas tendit, nisi hunc sequamur, nihil efficimus: Vix esse credam cœli uolatum uehementia

i. Vnus lanius, inquit non timet multas oues.

mentia nostra concitatiorem. Tu ignaua Græcia non perpetuum dabitur decenniũ Troiæ, primo impetu omnia ruent. Etiam mundo egredi facile est, si pauidum animal tentauerit, si semel tantum fecerit periculum. Non arbitremur deos esse, qui solertia mediocri summa hactenus occupauere. Quorum admiratio ita cæpit posteros, ut uixdum quisquam sequi eòdem contenderit. Non priscorũ eleuare decus, uerum ad maiora alios impellere conamur.

PERORATIO.

NE fertè surdis auribus hæc, quæ diximus, præterierint, nonnulla repetemus unde cõmunis omnium salus pendet. Ante omnia summum tibi scopum præfige, nisi prorsus effœminato sis animo. Nec te moueat scripsisse quosdam nihil sibi esse magis in uotis, quàm ut uel umbrã Ciceronis adsequantur. Ne tibi adscripseris uetusta stemmata, aut à maioribus partam laudem, pulchrius erit decus, cuius autor ipse, quàm cuius hæres fueris. Animaduerte nihil interesse inter eos, qui nunquam nati sunt, & eos, qui nulla re memorabili gesta obscuri ex hac uita migrarunt. Nihil ames, nisi laborem: luxum, & fabulas fugito. Semper quære occasionem audiendi, docendi, scribendi. Euitanda lectio solitaria, tempusq; omne exercitio impendendum. Non uerear adfirmare tanto quosque esse doctiores, quanto crebrius docuerint. Quapropter σοφίαν apud poëtam dicere reor: Vsus me genuit, mater peperit memoria. Dum audimus, uigilantißimo simus animo. Quũ docemus, fugienda ostentatio, & uanitas illorũ, qui horæ interuallo uix decem uerba proferunt, adeò lentè rem aggrediuntur, adeò sese ad laborem componunt, captantes autoritatẽ. Omnis ipsorum cogitatio est, ut habeantur in

pretio

pretio, ut docti à uulgo censeantur. Illi ad summa perue-nient unquã? Impetus impetus mihi placet, quã in rebus o-mnibus, tum in docendo. Quod enim agricolis meßis est, hoc tempus istud, si fructum spectes, eruditis: ubi obsecro quis non moram damnauerit? Nostris potius uiribus ni-tamur: ac horas illas, quæ infeliciter alijs pereunt assenta-tione, seu conciliando fauore hominum, impendamus lite-ris. Sapiens animi magnitudo ueram laudem in factis po-sitã, non in uaga fama iudicat: principemq; se esse mauult, quàm uideri. Tametsi nonnũquam inter legendum animus laßus aut labore, aut cogitatione perpetua languescit, la-borandum tamen, quoad spiritus ullus in corpore fuerit reliquus: à morte licebit quiescere. Nusquam umbra, sem-per lux, & hominum cœtus placeant. Dij boni, quantus in-tra breuißimum tempus euaderet ille, qui nullam diei in-termitteret horam, qua non aliquid uel audiret, uel doce-ret, uel scriberet. Si fieri potest, docendi magis, quàm au-diendi occasionem captabimus. Quippe nõ paucos uideas, qui aliud nihil, quã audiunt, in hoc senescunt, nec apti sunt, ut uel autorem profiteri, uel quicquam polite scribere queant. Si mentem exornare studes qua sola distamus à cæ-teris animantibus, perdiscenda omnia è toto disciplina-rum orbe, quæ scitu digna iudicas. Illi quorum maior est cura corporis quàm animi, aiunt pulchrũ esse in una arte excellere, at pulchrius multò excellere in pluribus. Nullæ sunt fœminæ tam à Musis alienæ, quæ non unam discere queãt: imò picas id efficere posse intra annos uiginti, quos hæc hominum monstra uni studio impendunt, arbitror. Vt Fabij uerbis utar; hi non perspiciunt, quantum natura hu-mani ingenij ualeat, quæ ita est agilis ac uelox, ut ne poßit quidem aliquid agere tantum unum. Postremũ est, ut mutes

locum:

locum: alioqui & somnolentus, & imperitus semper permanebis. Nunquā me pœnituit (nec quenquā pœnituisse puto) quòd literarum gratia in academiam aliam transierim. Contrà semper magno, & sero dolore deprehendi, me nimium diu in urbe una desedisse. Haud abijciendus animus, licet non continuò ex sententia omnia successerint. Nibil enim uidemus, nisi ex paruis principijs, ad summa rerum fastigia emergere. Habent omnia doctrinarum genera amari nonnihil, quod initio ingruentium pectus deterreat. Verum ipsum illud comes pensat utilitas. Proinde leui incommodo offensi non protinus resiliemus. Olim principes Græciæ uellus aureum per tot maria & pericula petitum, uirtute duce, comite Fortuna, urgentibus acrioribus gloriæ stimulis, uexerunt: spirantes ignes, indomitos & rebelles tauros domuere: sopitum draconem occidêre, satisq; dentibus obortam segetem illam militum, ut rueret in mutua uulnera, coëgere. Amazones dexteram mãmam exurebant, quò plus alimenti ad manum uicinã perueniret. Democritus quũ uideret animi aciem impediri aspectu oculorum, ipsos sibi eruit, ut commodius rerum naturas mẽte comprehenderet. Hæc nos nonnihil accendere debent. Demus itaque operam omnes. ut aliorum exemplis exciti, dehinc summo labore ad maiora enitamur. Luxus, fabulæ inanes, & muliebres animi linquãtur mulieribus. Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν. Fingamus reliquum tempus abstulisse somnum, abstulisse pericula, abstulisse morbos. Sed tamen dolendum hactenus florem ætatis sine fructu perijsse tempora nũquam reditura. Memoria quisq; repetat omnia malorũ genera ab ipso uitæ exordio: subeat recordatio quot dies, quàm frigidis rebus assumpserit, ut indignans dolensq; tot annos sine fruge abijsse, tanto maiore

i. virtuti sudorem dii præposuerunt.

Qui sub signis nostris) Complures in studij ratione demonstrauere, qui libri quo ordine legendi sint: quum multò magis necesse erat expellere ignauiam, quæ passim dominatur. Nanque sine *ipsa nihil efficere animus potest) Corpus enim instrumentum animi est. Quod si bene adfectum fuerit, facilius ea, quæ uolet, animus operabitur: sin malè, maiore conatu atque sudore opus erit, quia multa tentabit repugnante natura.* Ἀνδρῶδες οὐδὲν ἐπιδεδειγμένοι?) Ad imitationem Luciani ubi in deorum *dialogis* Aesculapio Hercules *obijcit*: Σὺ δὲ ῥιζοτόμος εἶ, καὶ ἀγύρτης νοσοῦσι μὲν ἴσως ἀνθρώποις χρήσιμος ἐπιθήσειν τῶν φαρμάκων, ἀνδρῶδες δὲ οὐδὲν ἐπιδεδειγμένος. Ante ἀνδρῶδες *ponenda nota interrogationis, atque etiam post* ἐπιδεδειγμένοι. *Quod sine puluere (Metaphora sumpta à pugnantibus in prælio. Alia ui rem aggrediemur)* Hic *ui scribendum duabus literis, non tribus.* Quod *dico ne typographi per imprudentiam pro ui ponant uia. Qui error & frequens est, & sæpenumero faciem mutat orationis.* Eadem *causa me plerunque scribere cogit, quod alioqui non eram scripturus: præsertim, quum leuis immutatio, tum numeros, tum structuram totam inuerteret. Si nihil attigeris, nisi locos communes) Hi sunt res aut uoces, quarum frequens usus est: ut. deus, mundus, homo, animus, animal. iustitia, fortitudo.* Optimè *hic officio fungi suo) Hic aduerbium, hoc est, in Theologiæ studio.* Non *satis est tam leuiter) Siquidem prius de ea aliquid dictum hoc loco:* Necessariæ *formæ loquendi, differendi, dicendi. Cuius tot extant monumenta) Vt opera Homeri, Ciceronis,* Vergilij, Ouidij. *Solem superiora trigonis ferè radijs conuertere) Quoniam hac distantia stare coguntur.*

i. Tu verò radicida es & præstigiator: ægris forsan hominibus vtilis ad tribuēda pharmaca, sed virile nihil operatus.

Ea doce,quæ noueris) Et si parum feliciter doceri uidetur is, qui istiusmodi lectorem audit, discenti tamen plus adferri frugis opinor exercitio tali, quàm labore solitario. Primas tribuunt papaueri) Marsilius Ficinus ait studiosis edendum papauer, quòd semen illud somnum inducat. Mihi rem fuisse principio laboriosam) Digreßio usq; ad eum locum, sed ad rem eamus. Etiamsi natura facundus es, data opera loquaris incomposite) Hoc omnino necessarium ijs, qui summi esse uolunt in scribẽdo, ad quod omnia nostra tum studia, tum præcepta tendunt. Inquiunt bene posse scribere eos, qui bene loquuntur. Fateor id uerum esse, si de rebus ijsdem & loquerentur, & scriberent. Sed colloquia ferè sunt de rebus familiaribus, de euentu belli aliquo, quum scribendum sit de communibus locis: de Deo, de mundo, de homine, de animo siue animalibus. Quid hic profuerit, quòd aliquando domesticas nugas scitè recitaueris? Hoc ergo tempus, quod ijs impendisti, certum est tibi maiore ex parte perijsse. Porrò quibus animus non est ut scribant, totis uiribus niti debent, ut politè loquantur. Discant hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter poßint. Illorũ tamen gloria à nostra laude distat, quo momentum ab æternitate. Grassari cœpi) Id uerbum quoque in bonam partem accipi potest. Velut apud Sallustium: Animus ubi ad gloriam uirtutis uia grassatur. In hac finire uitam decreui) Hic obiecere nonnulli uitam potius honestam debere esse finem. Qui non rectè uidentur ratiocinari. Nam fieri potest, ut aliquis probè uiuat, & sit eruditus. Nec credo ullam esse occupationem, quæ magis ab illicitis adfectibus hominem abducat, quàm studia literarum. Mirum dictu, quantum uitiorum è pectore humano tollat luxus opumq; contemptio, quam necessariam hic

esse diximus.Postmodo tamen)uox crebra apud Suetoniū. Sic aliquando modica in dictione)Hoc est oratione, ne uocabulum quis putet significari. Ad maxima quæq; peruenires) Apostrophe ad pueros.Felix puer, cui molles articuli) Oratio iucunda, quæ est quoties describuntur syluæ uirentes,flumina currentia,res seu lusus puerorum.O utinam)Ouidius in epistolis:O utinam tunc, quum Lacedæmona classe petebat. Quum Sol aduersa nobis figeret uestigia)Sermo est de media nocte.Tūc enim Sol est in parte circuli meridiani, quæ nobis perpetuò sub terra occultatur supra caput antichthonum. Nocte uagante in medio cœlo) Nox aliud nihil, nisi terræ umbra est, quæ surgente Sole occidit,oritur occidente.Vitæ domū) Describitur horoscopus libri de ratione studij,hoc est,situs seu facies cœli, quæ erat prima media nocte in Augusto anni millesimi quingentesimi uigesiminoni. Duodecim cœli domus sunt. Quarū prima, significat uitā:secūda opes:tertia fratres: quarta parētes:quinta prolē:sexta morbos:septima matrimonium seu nuptias: octaua mortem: nona religiones & peregrinationes:decima actiones: undecima amicos:duodecima inimicos. De his plura in institutionibus nostris Astronomicis. Sol parentum) Sol semper media nocte in principio domus quartæ est.Pars mundi postrema)Id est, duodecima domus,quæ attingit horoscopum, Nos spectabant Phænon)In nostro Hemisphærio erant.Facies mundi est admiratione maiore digna) inter alia felicem sortita est locum Luna tribus de causis:quod in domo secunda sit, quòd in Cancro domicilio suo, quod cum parte fortunæ sit. Horoscopi formam tui)Apostrophe ad Romam. Horoscopus est pars signiferi,quæ alicuius rei exordio emergit:qua parte cognita,etiam reliquæ habentur domus.Sed

Quid Horoscopus.

quoniam

quoniã in figura duodecim domorũ ascendẽs gradus præcipuus est, quemq́; ante omnia solẽt contẽplari, fit ut horoscopus hoc loco, & identidem apud autores alios pro toto cœlo in plana forma depicto, distinctoq́; partibus duodecim accipiatur. Si locum) Hoc est, urbem, in qua librum de studij ratione perscripserim. A bruma) A circulo Capricorni, in quo bruma siue breuißimus dies est. Sextante orbis) Hoc est, duobus signis. Cum semuncia) Semuncia mundi quindecim continet gradus. Binis propè horis) Id est, penè triginta gradibus: quia inter Orientem & Occidentem transitus quindecim graduum cœli unam efficit horã. Ab occasu) Ab insulis fortunatis, ubi Occidens terræ totius collocatur. Quò facilius istæc omnia accipi queant, domorum formam depingemus. Horoscopus habet Geminorum partem undetrigesimam: proxima domus, decimamsextam Cancri: tertia, primam Leonis: quarta sideris eiusdem partem duodeuigesimam: quinta, decimamsextam Virginis: nonam sexta Scorpij. Oppositæ regiones eodem graduum numero constant. Draconis caput in domicilio sexto: καταβιβάζων, in duodecimo: in secundo Fortuna. Isthæc in adposita pictura satis apparent.

Quis inter tot uitæ diſcrimina) Ἀποσιώπησις, quemadmodum apud Vergilium: *Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus.* *Voces duas commiſſas apte)* Metaphora ſumpta à tabulis ligneis, quæ propriè dicuntur committi: unde & cōmiſſura dicta. *Saxa aut ligna per tranſuerſum lateri ſupponito)* Si qui hanc præceptionem mirentur, legant id, quod mox de plumbo admonebimus, nam idem utriſque reſpondemus. *In ueſtibus interioribus aliquando conſuo plumbum)* Cauillantur hic præſcribi de exercitio corporis, quæ ne Geta quidem faceret: ſed hi quibus ad ſtilum minus eſt ardoris, qui hanc tantam gloriam nondum conceperunt animo. Quum ad ſumma tendenti nihil non tentandum ſit, unde uel minimam frugem

ſperes

ſperes. Quis non eſſe furoris dicat, quod Demoſthenes fecit, circa flumina & montes calculis iniectis ori inſani modo currere, clamareq́; uocis augendæ gratia. Id tamē uno ore laudamus omnes. Nemo eſt qui ignoret pro animorū uehementia remiſſionéue aliud nos tum ſentire, tum facere. Vt uno uerbo omnes eiuſmodi obiectiones diluā, omnes ſermones laboresq́;, qui paulum excedunt cōmunem conſuetudinem uulgi, hoc eſt, fabulas inanes, deſidiam, oſtentationem maximam in minimis & ſemper iiſdem rebus, inſani iudicantur. Quicquid infra ſuam induſtriam uident, pigritiam uocant: ſi maius quicquam inuenerint, furorem. Eos qui magnos crateras hauſtu uno ſiccare poſſunt, qui ſic craſſum illud & toroſum corpus uino implent, ut per cutem humor erumpat (Nam tum ſe ſatis inquiunt potaſſe, quum poſitis quinque ſuper menſam digitis (quod ipſe aliquando uidi) totidem guttæ excidunt) laudant, hos uiros eſſe & homines dicunt, indignos hominis uocabulo. Reliquos qui ſpreta hac fœdiſſima uita ad altiora ſe conuertunt, qui animi cultu certare malunt, quàm poculis, nuncupant inſanos. Age dic mihi quid aliud curant per totos dies, quàm pabulum, armentorum more, & obſcœnas libidines? ad hæc duo omnes ſuas cogitationes, omnia ſtudia referunt, in his duabus uoluptatibus ſummum bonum, hoc eſt, ſummam humanæ naturæ felicitatem ponunt: opes colligunt in hunc uſum. Aiunt ſe uelle colere Deum, ac iuuare pauperes, ſed nihil minus aut cogitāt, aut faciunt: ad corpus omnia referuntur. Animus noſter ſæpe multo maiora concipit, quàm palàm auſit profiteri, propter communem ſtuporem plebis, quæ uel minimam diligentiam furorem appellat. Quoties me inſanum uocarunt, quum per integrum menſem quotidie docerem ab ortu Solis ad occa-

ſum? quoties dixerunt fieri non poſſe, quin ante finem menſis inter labores expirarem? Fatigor quidem, id non nego, etiam penè uſque ad ſpiritus defectionem, ſed fatigatio ea dulcis eſt. Complures alijs occupationibus impediti ad lectionem ueniebant non tam audiendi, quàm ſpectandi gratia. Si quenquam ſtudioſum lentè & grauiter compoſito & adfectato greſſu uideant incedere, hunc ſapientem, hũc grauem uirum nominant. Quòd ſi currentem aliquem conſpicerent, hunc extemplò exclamarent eſſe furioſum, & in uincula coniјcerent. Quamobrem? quia ſegnius ipſi laborare conſueuerunt, quia nihil probant, niſi quod ipſi faciunt. Sed ſtupida multitudo non uidet illo lento aggreſſu nil niſi uulgare poſſe comparari. Paulò maiora petenda ſunt, ſi ſapimus. Vtinam iј, qui turpißimas corporis uoluptates ſequuntur, ſic ſæuirent in rebus honeſtis. Quàm admirabilis tum eſſes hominis natura nobilißima? quàm te dignam cenſeremus, cui uitæ neciſq; poteſtas ſit reliquarum animantium? In rebus omnibus uſus nitorem & gratiam, quies ſitum ac ſqualorem parit. Nihil peius otio. Quid in Oceano, Sole, ſtelliſq; cœli, præſertim circa medium orbis, magis admirabile, quàm uelocißimus curſus, quo quotidie terram totam ambiunt? Nos animo omnem corporis uſum dicamus. Hoc ſeruire etiam inter imbres, procellas, fulmina, tonitrua, æſtus, algores, & nocturnas tenebras, inter mille pericula, dum alij cõuiuijs, luſu, ſomno fruentur: illum imperare uolumus. Scio me ſcripſiſſe in hoc libro multa, quæ otioſorum hominum fabulas non effugient: nec me ſcripſiſſe pœnitet. Nam paruipendo iudicium eorum, quibus diuerſum inſtitutum eſt, hoc eſt, qui decreuerunt lentè omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt: ac uigilantius quærere, quæ ad corpus pertinent.

Meminisse oportet perbreue superesse tempus, fortè annos quinque aut sex (certè nõ plures nos expectamus ob calculi morbum, aduersus quem uix ullum est remedium) proinde aut laborandum esse, aut cadendum sine honore, sine gloria, cum ignaua multitudine in fumi modum, cuius uestigia nulla relinquuntur. Multa sanè pertuli, sed quia magna non nisi magno comparantur, hac mercede placet, quicquid Fortuna intuleris. Ingruat simul uniuersa malorum multitudo, modo aliquando liceat per tot rerum discrimina eò, quò decreuimus, euadere. Pulchrum est incerti turbæ insanum uideri: imò turpißimum, illorum sequi uestigia.

Qui primùm se urbes expugnaturum) *Allusio ad Terentij dictum: primùm ædes expugnabo.*

Omni momento immines) *Apoctrophe ad Lachesin: ne tertia persona pro secunda ponatur.*

* *
*

IOACHIMI FORTII RINGEL-bergij Andouerpiani Elegantiæ.

Ioac. Fortius Iacobo Castrico S.

Elegantias aliquot Latini sermonis Iacobe charißime tibi dedicamus, quæ filio tuo ad literas discendas prõptißimo nõnihil conferent emolumēti. Vale. Andouerpiæ: pridie Calendas Apriles. Ann. 1528.

DE ORTHOGRAPHIA.

ARTES methodicæ Grãmatices quatuor sunt: Orthographia, Prosodia, Etymologia, Syntaxis: quibus respondent litera, syllaba, dictio, oratio. Recta scribēdi forma, quam Orthographiam nominant, modis tribus corrumpitur, adiectione, detractione, immutatione. Vt quum scribimus relligio per duplex ll, ordeum sine aspiratione, set per t: pro religio, hordeum, sed. Corrigitur totidem: autoritate, ἐτύμολογία, ἀναλογία. Autoritas è Cicerone, Plinio, Liuio atque uiris alijs Latinis petenda. Etymologia ut quum dicimus inchoare cum aspiratione scribendum, quod sit à Chao dictum, quod rerum cunctarum initium fuit. Proportione, ut quum dicimus seruus in casu genitiuo serui habere, quòd uoces omnes inflectionis secundæ sic uertantur. Plerunque & plerique sine diphthongo scribuntur. Autor sine c & sine

aspir

aspiratione. Deductum uidetur à Græca uoce ἀυτὸς, & à dicto uulgari ἀυτὸς ἔφα. Penultimam superlatiui syllabam per u scribebant. Plautus: Semper cogites id optumum esse, tute ut sis optumus: si id nequiueris saltem ut optumis sis proxumus. Antiqui dicebant pultare, fœdum, fariolum, fordeum: ubi nos pulsare, hœdum, hariolum, hordeum. Terent. Horresco semper, ubi pultare hasce occipio fores. Idem. Sed quis ostium hoc pultauit? Ciceronis temporibus, paulúmq; infra quoties s litera media uocalium longarum, uel subiecta longis esset, geminabatur: ut caussæ, cassus, diuissiones. Longas syllabas geminis uocalibus signabãt. In Caius, Cneus, amurca, c per g proferendum.

DE ANALOGIA ET Etymologia.

QVemadmodum ait Quintilianus, sermo constat ratione, uetustate, autoritate, consuetudine. Rationem præstat præcipuè Analogia: nonnunquam & Etymologia. Autoritas ab Oratoribus, uel Historicis peti solet. Nam Poëtas metri necessitas excusat, nisi siquando nihil impediente in utroque ratione pedum alterum ipsi eligũt. Qualia sunt: Imo de stirpe recisum, & silice in nuda. Analogia proportio siue similitudo dicitur. Eius hæc uis est, ut id quod dubium est, ad aliquid simile, de quo non quæritur, referat, quò incerta certis probet. Hæc in nominibus genera ac declinationes deprehendit: in uerbis, tempora, modos aliáque. Iuxta eam dicimus domata inflexionis esse tertiæ atque generis neutri, & feruère uerbum productam mediam non correptam habere: quoniam sic est in uocibus similibus climata docere. Iuxta etymologiam, id est, originem uocabuli in nomine Aristoteles penultima sine aspi-

ratione scribenda est, quoniam ita fit in dictione τέλ@, unde ipsum ducit originem.

VARIAE NOMINVM DESCRIptiones sine lege positæ, quibus in prælegendis autoribus professores vti possunt.

Concio significationes treis habet. Accipitur enim quandoque pro suggestu, siue loco ex quo uerba fiunt ad populum. Cicero: Ascendi in concionem. Interdum pro oratione ipsa. Sall. Concione habita. Nonnunquam *pro populo conuocato. Sall. Concione aduocata, huiusmodi orationem habuit.* Gentiles *dicuntur qui ex eadem familia sunt, & eiusdem nominis. Cicer. Si paterfamilias moritur, familia, pecuniáque eius agnatorum, gentiliúmque esto.* Gentiles *etiam uocantur idolorum cultores, qui aliter, quàm Christiani de Deo sentiunt: ita nuncupati, quia in gentilium, hoc est, maiorum suorum fide perstiterunt. Gentilitia nomina sunt quæ originem gentis uel familiæ declarant: ut Portius, Tullius. Gentilitiũ sacerdotiũ, quod ad ius familiæ pertinet. Ingenium, est natura cuique ingenita. Sallust. Castrisq; collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur. A gignendo deductum est. Literæ à lituris dicuntur. Litura est macula, uel nota, qua delemus ea, quæ scripsimus. Ouid. Quascunque aspicies lachrymæ fecere lituras. Hospites amici sunt in diuersis locis habitantes, qui se mutuo recipiunt, quum alter in alterius patria peregrinus est. Sub diuo, uel sub dio, idem est quod sub cœlo, uel aëre, Pli. In Iunonis ara sub diuo sita cinerem aiunt immobilem esse perflantibus undiq; procellis. Id genus pro talis uel huiusmodi accipitur. Gel. A genethliacis istis, & quibusdam alijs id genus, qui futura omnia dicturos pollicentur. Idem Quã facetè sophisma id genus remuneratus sit.*

Terent.

Terent. Id genus hominum est pessimum. *Lactan.* Vt nulli adhuc extiterint, qui id genus uitæ sequerentur. Dicimus et omne genus. *Gell.* Aristotelis libri sunt, qui problemata physica inscribuntur lepedissimi, & elegantiarũ omne genus referti. Malus, est arbor erecta in nauigio. Malus dicitur à malis, uel nodis circundantibus, quorum uolubilitate facilius attollitur, & demittitur uelum. Nauis partes, prora, puppis, malus, antenna, carina. Antenna, est lignum per transuersum in malo positum, cui uelum alligatur. Carina, est infima trabs, ubi nauis fundatur. *Ouid.* Dum mea puppis erat ualida fundata carina. Pisones dicuntur à pisis leguminibus, quæ optimè serebant, ut Fabij à fabis, Lentuli à lente, Cicerones à cicere. Chilones, uel Labeones nominantur, qui sunt maioribus labris. Luscus, qui altero captus est oculo, qualis fuit Annibal. Vnde Iuuenal. Quum Gentula ducem portaret belua luscum. Androgyni, uel Hermophroditi dicuntur utriusque sexus homines. Capitale est facinus pœna capitis dignum. Sylua quandoque accipitur pro rebus temere congestis: ut quum Probum aiunt reliquisse non mediocrem syluam obseruationum sermonis antiqui. Punctus magnitudinis principium uocatur, quod in nullas diuidi parteis potest. Capitur pro fauore uel suffragijs, quoniam suffragia non scribebant, sed puncto duntaxat notabant. *Horat.* Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. Consultor duplicem habet uim. Significat enim quandoque eum, qui consilium petit. *Cicero:* Vigilas de nocte, ut consultoribus tuis respondeas. *Horat.* Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat. Interdum ipsum, qui alijs consulit. *Sall.* Simul ab eo petijt, ut fautor consultórque sibi adesset. Limen est, quod ex transuerso ponitur in ianuâ. Non inferiorem: solùm

ſolùm partem ſignificat, quæ pedibus calcari ſolet, ſed etiam ſuperiorem. Neuius. *Exime limen ſuperum, quod mihi miſero ſæpe confregit caput, inferum quoque, ubi ego omnes defregi digitos.* Munus *tria ſignificat: donum, onus, officium.* Donum, *ut munera multa donauit.* Onus, *unde ſumpta ſunt immunis, & immunitas.* Officiũ, *ut munera reipub.* Munia, *ſunt obſequia lege debita.* Colu. *Sic & magiſtri ſingulorum officiorum ſedulo munia ſua exequũtur.* Municipia *uocabantur quæ aliunde ueniebant in ciuitatẽ* Romanam, *& ibi ſuo iure uiuentes, muneribus & honoribus fungebantur populi* Romani. *A quo munere capeſſendo dicta ſunt municipia, & eorum incolæ municipes.* Embryo *ἔμβρυον, eſt, quod in utero matris uiuit antequam liniamẽta ſuæ ſpeciei accipiat, quaſi intus germinãs.* βρύω *ὑπὼ emano, uel germino dicitur.* Lumen *eſt defluxus quidam ſplendoris à corpore lucis, per aëra fuſus.* Pulchritudo *corporis, eſt apta figura membrorum cum coloris quadam ſuauitate.* Ciuitas *eſt multitudo collecta, ad ſtatum rerum ſuarum tuendum per ſe ſufficiens, quæ conſenſu ſit legum, uitæq́; coniuncta.* Penula *uocatur ueſtis uilis & denſa, qua cæteras ab imbre cuſtodimus.* Epicœna *genera ſiue promiſcua ſunt, in quibus ſexus uterque per alterum apparet.* Radius *propriè fulgor ſiue ſplendor eſt. Accipitur pro uirga qua* Geometræ *lineas indicant.* Vergil. *Deſcripſit radio totum qui gentibus orbem.* Quandoque *idem eſt quod aſpectus: unde dicimus* Iouis *radios ſalutares eſſe,* Saturni *radios pernicioſos.* Turba, *eſt multitudo, & etiam turbatio.* Cicero: *Quanta in turba uiueremus?* Perpetuum *dicitur, quod ſolidum eſt non conciſum in fruſta, ſed continuatum, non interruptum, aut temporis ſpatio intermiſſum.* Cæſar: Perpetuæ *foſſæ*

quinos altæ pedes ducebantur. Verisimile est simile uero. Terentius, Mihi quidem hercle non fit uerisimile. Idem. Non uerisimile dicis. Matrimonium dicitur legitima perpetuáque uiri, ac mulieris studio gignendæ sobolis coniunctio, uitæ ac fortunarum omnium indiuiduam societatem adducens. Fortuna, est accidentium rerum subitus atque inopinatus euentus. Fortuitum dicitur, quod casu accidit. August. de ciuita. Dei: Fortuita dicunt esse, quæ nullas causas habent, uel non ex aliquo ordine ueniunt. Idem signant uoces tres: rerum natura, orbis, mundus. Sic dicimus in tota rerum natura nihil esse pulchrius Sole. Plin. de impari numero: Quæ obseruatio etiam in alijs multis rerum naturæ partibus ualet. Ordo, est sua cuique loca tribuens dispositio. Oriundus, idem est quod originem ducens. Lactantius: Cœlesti sumus omnes semine oriundi. Liuius: Nati Carthagine, sed oriundi à Syracusis. Iumenta & armenta dicuntur à iuuando & arando, quibus utimur in agricultura. Fatum est inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Vel breuius: fatum est certus rerum ordo. Præceps pro profundo capitur. Plin. Spiritus dum in præceps fertur. Idem: Vasto in præceps hiatu. Ostenta nuncupantur, quia ostendunt: Portenta quia portendunt: Monstra, quid monstrant: Prodigia, quia prædicunt. Tumultus quasi timor multus. Copia pro facultate accipitur. Sallust. Quod ei per maximam amicitiam, maxima copia fallendi erat. Prius & posterius quatuor modis dicuntur: natura, tempore, ordine, dignitate. Natura id prius est, à quo uerti non posit consequentia. Vt si currit, mouetur. Quippe non contrà dicas, si mouetur, currit. Moueri itaque quã currere prius est. Tempore autem: sic Romulus prior Camillo

millo fuit. Ordine:ut exordium narratione prius est. Dignitate:consul prætore.

DE ASSIS PARTIBVS AC nominibus numerorum.

AS, integrum est, uel res tota. Diuiditur in duodecim uncias, quas partes minores uocari possunt. Maiores uerò quæ sequuntur: Triens quatuor uncias, uel tertiam integri partem complectitur. Quadrans tres. Quicunx quinque. Sextans duas, id est, sextam partem. Semis Sex. Septunx septem. Bes uel beßis octo. Dodrans nouem. Dextans decem. Deuux undecim. Pari modo unciam in uicenos quaternos scrupulos, seu grāmata à numero uiginti quatuor literarum distribuunt. Partes unciæ maiores sunt hæ: Semuncia duodecim scrupulos continet. Sextula quatuor, hoc est, sextam unciæ partem. Duella octo. Drachma tres. Siciliquum sex. Scrupulum in duos obolos diuidunt. Hoc loco pauca de sestertijs ac talentis subijcienda. Decem sestertia, & decem millia sestertium nummorum pro eodem ponuntur. Item hæc quinque: mille sestertij, mille nummi, mille sestertium, mille nummum, & mille sestertiū nummum, numerum eundem efficiunt, nempe uigintiquinque coronatos. Centum sestertia, sunt centum millia sestertium. Centies sestertium, centies centena sestertia, uel centies centena millia sestertium. Decies uerò sestertium, decies centena millia sestertium, quem numerum uulgus millionē uocat. Romanorum supputatio hæc est. Apud Græcos autem talenti uocabulum usurpatur. Id multiplex erat, sed frequētißimum Atticum in historijs, quod coronatos sexcentos continebat. Vnde colligitur, mille talenta, sexcenta millia coronatorum uel aureorum efficere: & decem millia talentum, sexagies centena millia. Vocum quæ nume-

ros

ros signant, octo sunt genera: Nomina numeralia cardinalia, Vnus, duo, tria, octoginta, ducenti, trecēti, nongenti. Numeralia distributiua, Singuli, bini, terni, seni, octoni, noueni, undeni, deniterni, uiceni, triceni, quadrageni, quinquageni, octogeni, nonageni, duceni pro ducēteni, treceni, quadringeni, quingeni, sexceni, septingeni, octingēteni, nōgeni. Ordinalia, primus, uicesimus uel uigesimus, octogesimus, ducentesimus, trecentesimus, quadringentesimus, sexcentesimus, nongētesimus. Numeralia in arius, Ternarius, quaternarius quinarius senarius, septenarius, octonarius, nouenarius, denarius, undenarius, duodenarius, ternariusdenarius, uicenarius, tricenarius, quadragenarius, quinquagenarius, sexagenarius, septuagenarius, octogenarius, nonagenarius, cētenarius, ducentenarius uel ducenarius, trecētenarius, quadringentenarius, quingentenarius, sexcētenarius, septingētenarius, octingētenarius, nongētenarius, millenarius. Numeralia in anus, Primanus, secūdanus, tertianus, quartanus, quintanus, sextanus, septemanus, octanus, nonanus, decumanus. Numeralia multiplicatiua inus. Simplus, duplus, triplus, quadruplus, quintuplus, sextuplus, septuplus, octuplus, noncuplus, decuplus, centuplus, millecuplus. Numeralia multiplicatiua in ex. Simplex, duplex, triplex, quadruplex, quintuplex, sextuplex, septuplex, octuplex, noncuplex, decuplex, centuplex, millecuplex, multiplex. Aduerbia numeralia, Semel, nonies, undecies, duodecies, tredecies, quatuordecies. quindecies, deciessexies, uicies, trigecies, uel tricies, quadragies, quinquagies, sexagies, septuagies, octogies, nonagies, ducenties, trecenties, quadringenties, quingenties, sexcenties, septingēties, octingenties, nongenties, millies, toties, quoties. Numerorum uoces uarie componuntur. Plinius 2. lib. capi. 108.

Octo

Octogies quinques centena ſeptuaginta octo millia paſ-ſuum. Idem: Nonagies, *octies centena & decẽ & octo millia paſſuum.* Item *quinquagies bis quindecim millia paſſuũ.* Iterum: *tricies quater quinquaginta millia paßiuum.* Et: *quatuordecies centena & quinquaginta millia paſſuum.* Itẽ: *Octogies quinquies ſeptuaginta octo millia paſſuum.*

ALTER PRO DVO, SEcundus, primus. Et iterum pro bis vel ſecundo.

PRo *unus & duo, unus & alter, uel unus aut alter* Latinè *dicimus.* Terent. *Venit unus & item alter.* Cicer. *Quid eſt tantum in uno, aut altero die?* Idem pro Aulo Cluentio: *Vnus & alter dies interceſſerat, quum res parum certa uidebatur.* Et: *Habetur una & altera concio uehemens & grauis.* Idem in Verrem: *Vnum & alterum menſem.* Hora. in ſermonibus: *Ducendus comes unus & alter,* Idem in epiſt. *Si uerſus paulò concinnior unus & alter.* Liuius: *Vno aut altero abrepto.* Idem: *Vni aut alteri militi.* Idem de bello punico: *Vno, aut ad ſummum altero precio.* Simili modo pro *ſecundum, alterum ſcribimus.* Cicer. pro Aulo Cluentio: *Vnum, alterum, tertium annum quieſcebat.* Idem de natu. deo. *Vnus is modus eſt, de quo ſatis dixi, qui eſt ſuſceptus ex præſenſione rerum futurarum: alter ex perturbationibus tempeſtatum: tertius ex commoditate rerum.* Sic quoque dicimus: *alter & uigeſimus, alter & trigeſimus, pro uigeſimusprimus, trigeſimusprimus.* Cice. pro Cornificio: *Literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero & uigeſimo die, ut dicebat, reddidit.* Idem pro Milone: *Centeſima lux eſt hæc ab interitu P. Clodij, & opinor altera.* Titus Liuius ab urbe condita: *Anno trigeſimoaltero, quàm condita* Roma *erat.* Eadem *ratio in*

aduerbijs semel iterum, tertium uel tertio, pro semel, secũdo, tertio. Cicer. de diuinatione: Quod semel ille iterumq; neglexit. Liuius: Iterum ac tertio uenisse tradunt. Quandoque non unum & alterum: uel primum & alterum; sed alterum & alterum dicimus. Cicero in Tuscul. quæstion. Duæ sunt ex opinione boni, quarum altera uoluptas, altera cupiditas.

DE ID TEMPORIS, ID ætatis, idem mentis.

ID temporis, pro eo tempore. Cicero de finibus bonorum & malorum: Quod is locus ab omni turba id temporis uacuus esset. Idem Attico: Venit id temporis, ut retinendus esset. Idem pro Milone: Deinde profectus id temporis, quũ iam Clodius, si quidem eo die Romam uenturus erat, redire potuisset. Titus Liuius ab urbe condita: Vt purgaret se, quod id temporis uenisset. Id ætatis, pro ea ætate. Plautus in Asinaria: Neque puduit eam id ætatis sycophantias struere. Cicero Torannio: Ita uiximus, & id ætatis iam sumus, ut omnia, quæ nostra culpa accidunt, fortiter ferre debeamus. Idem pro Aulo Cluentio: Se in balneis cum id ætatis filio fuisse. Idem pro Lucio Flacco: Qui quoniam est id ætatis. T. Liuius ab urbe condita: Quis & cuias, & cur id ætatis in castris fuisset? Simili modo hoc ætatis pro hac ætate dicimus. Plautus: Hoc demum est, quod percrucior, me hoc ætatis ludificari. Idem mentis, pro eandem mentem. Quint. His adijcio præceptores ipsos non idem mentis ac spiritus in dicendo posse concipere singulis tantum præsentibus.

VOCVM DIVERSARVM. differentiæ.

IOcus dicitur omne illud, quo risus moderatus conciliari potest. Comitas est in ioco, & dicendo, & audiendo, quæ oportet, laudabilis mediocritas. Scomma est contumelia leuior, quæ urbanitate tegitur, ut aliud sonet, aliud intelligas. Conuitium est contumelia aperta, grauior, & petulantior. Iudicium est res quæ caussam, litemq; determinat. Præiudicium dicitur res quæ quum statuta fuerit, adfert iudicaturis exemplum, quod sequantur.

Dimidiatum est, quasi in partes duas pares diuisum. Dimidium uocatur, quæ ex dimidiato pars altera est. Dimidium de discretis: Dimidiatum de continuis nominant. Dimidiatam horam uel dimidiam partem horæ dicimus. Dimidiatum diem, digitum dimidiatum, uel digiti dimidium. Legi dimidiatum librum, dimidiatam fabulam. Gellius, Si è sextario fusa sit hemina, non dimidiatum sextarium fusum dicemus. Si scyphus argenteus mihi cum alio communis in duas partes dissectus sit, dimidiatum scyphũ esse dicemus. Argenti, quod in eo scypho inest, dimidiũ meum est. Terent. Dedit in sumptum dimidium minæ. Plin. Latitudo terræ dimidio ferè minor est quàm longitudo. Idem. Arcus non apparent, nisi dimidia circuli forma. Q. Curtius: Quum dimidio fermè maior esset exercitus, quã in Cilicia fuerat. Medium est, quòd æquo interuallo abest ab extremis. Mimus dicitur, qui mores hominum imitatur præsertim obscœnos. Ouidius: Scribere si fas est, imitantes turpia mimos. Histrio qui personatus in scena comœdias agit, aut tragœdias. Actor pro oratore ponitur, & histrione. Orator dicitur actor ab actione causarum.

Quint

Quintilianus: Quare diligenter æstimet uires suas actor oportet. Histrio nūcupatur actor ab actione comœdiarū. Cicero: Gestus penè summorum actorum est requirendus.

Comœdus, qui comœdiam repræsentat, & qui præest actoribus. Quintilianus: Debet etiā docere comœdus quomodo narrandum, qua sit autoritate suadendum, qua concitatione consurgat ira, quis flexus deceat miserationem.

Comicus, qui scribit comœdiam, ut Terentius. Littus per duplex tt, extrema terræ pars est, quam alluit mare. Littus propriè de mari dicitur, ripa de fluminibus. Ripa dicitur extrema terræ pars circa flumina. Fœtus uocabulum generale est, refertur ad omnia animantia, etiam ad fructus arborum. Vergilius: Arborei fœtus. alibi Oua etiam fœtus dicuntur. Partus interdum pro fœtu accipitur. Plin. 2. nat. hist: Martia princeps Romanorū icta grauida, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. Interdum pro actu pariendi. Terent. Nec satis digna cui cōmittas pro partu mulierem. Proles idem est, quod progenies. Colu. lib. 8. de caprino pecore: Parit autem si est generosa proles, frequenter duas, nonnunquam trigeminas.

Soboles successio dicitur. Plin. Quorum armēta pascit, maribus interemptis, præterquàm sobolis caussa.

Exemplar plerunq; animatum est: exemplum inanimatum. Sic probum uirum exemplar uocamus: uirtutem eius exemplum. Lactant. Tullius eloquentiæ unicum exemplar.

Historiæ, non modo res gestas ordine explicant, sed consilia quoque quibus gestæ sunt ponunt, conciones continent, acies instruunt, ac situs locorum describūt, ut apud Sallustium. Annales sunt quando singulorum annorum gesta breuiter solum notantur: ut annales Pisonis. Diarium, quum singulorū dierum res gestæ scribuntur, Græci ephe-

merida uocant.Socij uocantur,qui pari consilio,& autoritate rem aliquam aggrediuntur. Comites, qui consulendo operámue præstando subsequuntur. Cæsar : Quum se uictoriæ Pompeij comitem esse mallet,quàm socium Cæsaris.Sodales in rebus leuioribus dicuntur,ut in conuiuijs, quasi simul edales.Furtum generale nomen est. Peculatus, pecuniæ publicæ, aut principis furtum. Sacrilegium, sacrorum furtum. Differunt poëtæ, Philosophi, Sophistæ. Poëtæ,res tractant cōmentitias.Philosophi,certiori iudicio ueritatem & rerum cunctarum naturam scrutantur. Sophistæ olim dicebantur philosophi,postea rhetores,postremo abijt nomen in inuidiam, ut ij dicerentur sophistæ, qui fictam quandam sapientiæ speciem iactitarent. Homonyma,una uoce multa significant,ut canis.A Dialecticis æquiuoca dicuntur.Synonyma,multis uocibus idem, ut ensis & gladius.Notus idem est,quod cognitus.Notos, uentus. Nothus, qui ex uxore non legitima natus est, uel adulterinus. Exules,dicuntur qui iure pulsi ab urbe sunt; Proscripti uerò,exules,quorum bona uendebātur,& quos ubique licebat impunè occidere.Necessitas,est uis aliqua, quā amplecti debemus, si salui & incolumes esse uolumus. Necessitudo,est uinculum aliquod per amicitiam, aut familiaritatem partum.Necessitudo interim pro necessitate ponitur.Sallustius:Quos magis dominationis spes hortabatur,quàm inopia,aut alia necessitudo.Ceruix,posterior pars colli est.Iugulus,anterior,unde procedit halitus.Petere iugulum,uel ferire iugulum, interficere, uel quod est potentissimum inuadere.Iugulare occidere.Horat. Vt iugulent homines,surgunt de nocte latrones.Gula colli pars est,qua cibus & potus deuoratur.Strangulare,stringendo gulam necare.Plinius:Fabius Senator in lactis haustu uno

pilo

pilo strangulatus. Sinus est intra pectoris, & brachiorum complexum, Vt quum lactantur infantes, ad sinũ admouentur. Gremium uerò, intra complexum femorum, Vt pueri à sedentibus matribus ad gremium accipi solent. Vergilius: Hæret, & interdum gremio fouet inscia Dido. Consilium per s scriptum, est faciendi excogitata ratio. Concilium uerò per c, idem est quod cœtus siue concio. Commeatus, est facultas quæ datur militi abeundi, quò uelit, ad præscriptum tempus reuersuro. Accipitur etiam pro uictu omni publico, præsertim in exercitu. Cicero: Iam commeatu, & priuato, & publico prohibemur. Penus, significat uictum omnem priuatum domi repositum. Vnde penarium, locus ubi cibus reponitur. Dicimus penus penus ui, penũ i, penu penu, uel penus penoris. Cuniculi uocantur meatus latentes in terra. Scrobes, foueæ intra terram, manu factæ, ad uineas, seu arbores conserendas, uel ad metalla fodienda. Colu. Ante annum, quàm poma disponere uelis: scrobes fodito. Dicimus arbor illa plantatur scrobe pedali. Foueæ, scrobes à fodiẽdo dictæ. Scyphus poculum est, ex quo bibitur. Cyathus, idem. Patera, poculum latè patens. Sall. Humani corporis sanguinem uino permixtum in pateris circumtulisse. Patina, lanx latè patens. Plura cõparatiuus est, & dici potest de duobus, Complura, dici de duobus non potest, neque comparatiuus est. Vt si tantum duo dixerint innumerabiles esse mundos, non aptè dicemus, complures dixisse innumerabiles esse mundos. Laus, uocabulum generale est. Hymnus, laus deorum. Encomium, laus hominum, & aliarum rerum, ut encomium stultitiæ. Trophæa, sunt hostium spolia, arborum truncis, aut saxis adfixa. Triumphus, honor dicitur, qui uictoribus ducibus publicè dabatur. Luca. Quumq; superba foret Babylon spoliando tro-

*phæis Ausonijs,umbraq; erraret Crassus in ulta,Bella geri placuit nullos habitura triumphos.*Facultas, *potestas est.* Plin.*Si mihi facultas daretur,utrum mallem eligendi.* Indulgentia,*mollis permißio,opponitur seueritati.*Quintil. *Mollis illa educatio,quàm indulgentiam uocamus, neruos omnes,& mentis,& corporis frangit.*Licentia, *impunita quædam facultas agendi quicquid uelis.*Luca.*Quis furor ô ciues,quæ tanta licentia ferri, Gentibus inuisis Latium præbere cruorem.* Venia,*condonatio, & remißio culpæ.* Cic.*Peccaui,ueniam peto.*Officina *dicitur ubi opera fiunt.* Taberna,*ubi uenduntur.*Opus,*est id quod efficitur ab artifice, ut domus est opus fabri.* Operatio, *ipsa operandi actio.*Opera *uerò,labor & industria operãtis.* Insomnia, *sunt uisa in somno, quibus per diem homo uigil occupatur.*Insomnia æ,*est uigilia,uel carentia somni.* Sallustius: *Neque insomnijs neque labore fatigari.* Collega *in officio,* Cõsors *in præmio.*Aerariũ,*quò publica pecunia referebatur.*Fiscus,*quò principis.*Domini *olim dicebantur tyrãni. Vnde dominatio tyrãnis.*Sall.*Hũc post dominationẽ Syllæ libido maxima inuaserat reip.capiũdæ.*Heroës,*qui geniti erãt altero solũ parẽte mortali. Nos heroas appellamus uiros nobiles,& generosos.*Heroidas *mulieres nobiles,& generosas.* Pap.li.3.*Qua ueteres Latias,Graiasq; heroidas æquas.*Herus,*dicitur dominus, sed in minoribus.* Terent. *Herus,me relictis rebus omnibus.*Τελώνης, *uel publicanus est,qui uectigalia exigenda certo redimit precio.*Cic.*Flos equitum Romanorum,ornamentum ciuitatis,firmamentũ reipublicæ,publicanorum ordine continetur.* Fœnerator, *qui quicquam dat ad fœnus.*Fœneror *uel* fœnero,*do ad fœnus.*Cic.*Vt enim benefici,liberalesq; simus, non ut exigamus gratiam, neque enim beneficium fœneramur.* Fœnus,

quod sorti accrescit. Sors est, quod datur à fœneratore. Vsura idem quod fœnus. Vectigal, quod ex uectura penditur. Capitur pro fructu priuato. Cice. Ex meo tenui uectigali capio ego ducenta. Vectigalis le, quod uectigal, uel tributũ principi, aut ciuitati pendit. Cic. Et syluas, lucosq; publicos Romani uectigales habuere. Stipendiarij, qui stipẽ pendunt, siue soluunt. Siquidem ueteres non numerare pecuniam, sed ponderare solent. Tributum est, quod principi, aut ciuitati penditur. Tributarius, qui tributum soluit. Iustinus: Sed ciuitates Medorum, quæ tributariæ fuerant. Reditus, prouentus annuus. Ouid. At reditus iã quisq; suos amat, & sibi quid sit Vtile sollicitis supputat articulis. Toga Romanorum erat: pallium Græcorum. Grates in uersu: in prosa gratiæ. Alter de duobus: alius de multis dicitur. Triclinium à tribus mensis, uel thoris nuncupatum, est conclaue discubitorium. Quintilianus triclinium uocat, quod Cicero conclaue, ubi loquuntur de conuiuio in quo Simonides inuenit artem memoriæ. Quintil. Vix eo egresso triclinium illud supra conuiuas corruit. Cice. Hoc interim spatio conclaue illud dicitur concidisse. Conclaue generalius est. Aula, atrium est. Capitur pro regia. Sen. Quum quidam illum interrogaret, quo modo rarißimam rem in aula consequutus esset senectutem? iniurias, inquit, accipiendo, & gratias sæpe agendo. Regia, domus principis est. Liuius: Eo tempore in regia prodigium uisu euentuq; mirabile fuit. Atrium, dicitur prima domus pars, ubi deambulare solent. Frutex, qui ad iustam magnitudinem arboris nondum aßurgit. Differt ab herba, quia non moriatur quotannis sicut herba. Factio, est consensus malorũ inter se, Amicitia, bonorum. Acini, sunt fructus minutiores arborum, uel fruticũ, qui densius nascuntur, ut grana, uuæ.

Baccæ, fructus minutiores arborum, uel fruticum, qui rarius nascuntur, ut fructus oliuæ. Poma dicuntur, quæ molli sunt cortice ut cerasa, pruna. Malum, species pomi Græcè μῆλον, ut malum punicum. Nubes appellantur, quæ duro sunt cortice: ut amigdala, iuglandes. Instituta sunt mores boni longa consuetudine inducti. Quintilian. Tamen optimis institutis formari mentem infantium iudicat. Institutiones dicuntur libri, uel præcepta, quibus elementa traduntur aliquarum artium: ut institutiones oratoriæ Fabij, & institutiones legum, quas non rectè instituta nominant. Consuetudo ius est, quod sine lege propter uetustatē æquè ac si legitimum sit usitatum est. Mos uerò institutum uitæ, aut uiuendi ratio. Differt à consuetudine, quod mores mutare liceat, consuetudinem non liceat. Sæpenumero tamen sine discrimine nomen unum pro altero ponunt. Lex ius est, quod aut populi, aut imperatoris iussu sancitum est. Quintilianus aliquid interesse inter uim & uiolentiam censet: ubi dicit lib. 2. At illi hanc uim appellant, quæ est potius uiolentia.

DE PRONOMINE.

SVus, uel sui refertur ad suppositum tertiæ personæ: ut quisque fauet suis. Terent. Tum ipsa timet, ne deseras se. Cicero: Hic non recusat, quin id facinus suum iudices. Vel ad obliquum qui uim habet suppositi tertiæ personæ. Horat. Aut famam sequere, aut sibi conuenientia finge, id est, ea quæ sibi conueniunt. Teren. Scio hanc meritam esse, ut memor esses sui. Si autem duo sint supposita tertiæ personæ, refertur ad prius, uel principalius. Cicero rogat fratrem tuum, ut ueniat ad se. Nostrum & uestrum referūtur ad mis, tis. Vt nemo nostrum. Nostri, uestri ad mei tui. Vt

habe curam nostri Tute, *id est, tu ipse.* Terent. *Quamobrem id tute non facis?* Egomet, *idem est, quod ego ipse.* Idem: Proximus sum egomet mihi.

Verborum descriptiones aliquot.

Supersedere *cum ablatiuo significat intermittere.* Cicer. *Supersedeas hoc labore itineris.* Idem ad Herennium. *Exemplorum multitudine supersedendum est.* Caligo, *est repentina luce offendor.* Quint. *Deinde cum proferenda sunt studia, caligat in sole, & omnia noua offendit.* Facere operæprecium *dicimus, pro commoditatis nonnihil adferre. Vt, me operæprecium facturum existimaui, si omnia hæc breuiter tradidero.* Liuius in præfatione. *Facturus ne operæprecium sim, si res populi Romani perscripsero, nec satis scio, nec si sciam dicere ausim.*

Concedere *cum ablatiuo interposita præpositione, dé, significat permittere.* Teren. *Si de tuo iure concessisses paululum, id est, tuum ius permisisses.* Designare, *est rem nouam facere, sæpius in malam partem accipitur.* Terent. *Modo quid designauit? fores effregit.* Agere animam, *est mori.* Seneca: *Apparebit quum animam ages.* Queror *sine diphthongo significat lamentor: ut queruntur semper aliquid.* Cicer. *Multa de mea sententia questus est Cæsari.*

Idem sunt miseret me tui, misereor tui, & miseror te. *Postremum casui accusatiuo iungitur: ut, nec est miseratus amantem.* Claudianus: *Nam prima Chaos Clementia soluit Congeriem miserata rudem.* Varijs dictionibus iungitur uerbum facio. *Dicimus enim* facere finem. Teren. *Iam finem faciam.* Facere fidé, Cicer. *Fidem faceret oratio mea.* Facere conuitium *est contumelijs aliquem lacessere. Quod inepté dicunt dicere iniuriam.* Plau. *Sic & præsenti tibi facit conuitium.* Facere naufragium. Cicer. *Multi naufragia*

fecerunt. Facere iter. Facere copiam. Plau. Feci enim ei, quod orauit, mei copiam. Facere lucrum. Plaut. Vnde tu prægrande lucrum facias. Facere potestatem. Varro de re rust. Secundum cibum largè ut bibant, faciunt potestatem. Facere insidias. Cicer. Vt huic faceret insidias. Ore rotundo loqui est paucis multa exprimere. Horat. Graijs dedit ore rotundo musa loqui. Consultare est de dubijs & incertis, quo pacto peragenda sint, per rationem inquirere. Desciscere militare uocabulum, deficere ab imperatore. Tueor uerbum duplicem habet uim. Significat enim ut plurimum defendo. Vnde deducuntur participium tuitus, tutus nomen, tuitio uerbale. Quandoque uideo. A quo intueor, & contueor, pro inspicio & conspicio usurpamus. Cice. de sole. Ipse enim hic radiatus me intueri uidetur. Idem: Quum totam terram contueri licebit. Tuor uero tertiæ inflexionis significat uideo. Vnde intuor intutum, contuor contutum, obtuor obtutum, pro inspicio & conspicio. Existere, propriè oriri uel emergere significat. Cicer. in partitionibus: Existit illa disceptatio, minueritne maiestatem, qui uoluntate populi aliquid per uim egerit. Idem paulum infra: Tum disceptatio ex scripti contentione existit. Plini. Quin & repentinos ignes existere. Idem: Maximus terræ extitit motus Tyberij principatu. Idem: Extra has caussas non negauerim existere imbres uentosq;. Plini. Iunior: Postremo adhuc nemo extitit, cuius uirtutes nullo uitiorum confinio læderentur: Fraudi esse, significat adscribi, nocere, uitio dari, unde pœna aliqua proueniat: antiqui enim fraudem, pœnam uocabant. Cicer. pro L. Murena. Id erit eius uitrico fraudi ac crimini. Idem: Pro Sexto Roscio Amerino: Id erit ei maximè fraudi. Idem: Quibus certè pietas fraudi esse non debet.

debet. Idem: Eis fraudi ne sit, quod cum M. Antonio fuerint. Idem pro Cluentio: Quæ res nemini unquam fraudi fuit. Liuius: Alij metu, ne non uenisse fraudi esset. Idem: Latum ad populum est, ne Seruilio fraudi esset, quod patre uiuo ædilis plebis fuisset. Idem: Vt sine fraude Punicum emitteretur præsidium. Idem: Iudicibus ne fraudi ea res sit, curare. Duco pro puto accipitur, ut apud Græcos ἡγέομαι. Cicer. Nec fas esse ducebam uersari me in uestro ueteri curriculo. Idem: Tuumq; hostem esse duxit suum.

Indignari est cum tædio aspernari, & ægre ferre. Vlciscor est pœnas sumo. Terent. Satis, mihi id habeam supplicij, dum illos ulciscar modo. Idem: Ego te pro istis factis ulciscar, ut ne impune in nos illuseris.

DIFFERENTIAE VERborum aliquot.

GRatias agere, est uerbo ostendere nos memores esse beneficij accepti. Gratiam habere, est animum ac mentem gratam habere, & inuicem gratificandi uoluntatem. Referre uerò gratiam, est facto beneficium acceptũ compensare. Simulamus falsa. Terent. Quur simulas igitur. Dißimulamus uera. Idem: ibi tum exanimatus Pamphilus bene dißimulatum amorem, & cælatum indicat. Vel simulare, est fingere aliquid esse, quod non est. Dißimulare, fingere aliquid non esse, quod est. Suadere est hortari aliquem, ut faciat, quod ante facere noluerit. Dissuadere est suadere ne faciat. Persuadere, dicendo aliquem in suam sententiam inducere. Reliquum feci, id est, reliqui. Missum feci, dimisi. Peruenimus ad altiora: deuenimus ad humiliora. Mutuo tibi, uel fœneror tibi, id est, mutuum tibi do. Mutuor uero, uel fœneror abs te, hoc est, mutuum recipio. Flagrare est ardere: fragrare,

bene

bene olere: à frangendo, quod fracta uehementius oleant. Triplex uerbum cedo. Primũ cum diphthongo, quod habet cæcidi cæsum. Inde præcido, incido, cõcido. Secundum sine diphthõgo, quod habet cesi, cessum. Hoc triplicem habet significationẽ. Est enim cedere sæpenumero locum dare, ut cede repugnanti. Interdũ discedere, uelut cedere bonis, id est, discedere à bonis. Quandoque in ius uenire. Terent. Cedunt mihi ea bona. Ouidius in principio Metamorphos. de disiecto Chao: Cesserunt nitidis habitandæ piscibus undæ. Tertium cedo imperatiuus est, in multitudinis numero habens cedite, id significat idem, quod dic & dicite. Terent. Cedo cuium puerum apposuisti? Differunt, Lino, Linio, & Lenio. Nam posteriora duo quartæ coniugationis sunt. Lino & linio habent primam correptam: Lenio productam. Lino habet lini, liui, & leui. Linire, est leniter aliquid inducere, & quasi lineam protrahere. Qui mentitur fallit. Qui mendacium dicit fallitur.

Accubare dicuntur cœnaturi. Recubare, desides uel ociosi. Vergilius: Recubans sub tegmine fagi. Decubare ægroti. Lachrymo, est lachrymas emitto. Fleo lachrymis dolorem ostendo. Gemo pectore, quum præ angustia in sonum prorumpit. Refertur quoque ad inanimata. Vergil. Gemuit sub pondere cymba. Ploro est uoce tristi dolorem ostendo. Imploro cum dolore auxilium peto. Plango, est præ dolore pectus, capútue, aut membrum aliud percutio. Eiulo, uoce elata fleo. Vociferor, non modo dolorem, sed indignationem uoce effrenata demonstro. Lamentor, idem quod ploro, uoce tristi dolorem ostendo. Postulamus iure, poscimus imperiose: petimus quũ precamur.

Cieo es, & cio is, ambo ciui citum habent. Sed à cieo citum breue: à cio productum. Ouid. in Metamorph. Vigilantibus

lantibus excita curis. Idem in trist. Accitus toties, ingenus omne ioci. Cieo, est moueo: Cio, uoco. Iuro, est sanctè aliquid promittto, ita seruatum iri, ac si ius esset. Iuratus participium significationem tam actiuam quàm paßiuam habet. Cicer. Ex eo, quod ait se non potuisse adesse, ita ut iuratus fuerat. Iniuratus, qui non iurauit. Cicer. in Verrem: Malo ei iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. Deiero, est ualde, sanctè, uel liberè iuro. Gell. Nam quum amicus eum rogaret, ut pro re, caussáque eius deieraret, his ad eum uerbis usus est. Deiurium, est sanctũ iusiurandum. Gell. Octo ad hostes redire uoluerunt, quòd deiurio uincti forent. Peiero, est animo fallendi iuro, aut non seruo, quod iureiurando promisimus. Plin. Alij in ipso Capitolio fallunt, ac fulminantem peierant Iouem. Periurus nuncupatur qui iusiurandum uiolat. Verg. Talibus insidijs, periuriq; arte Sinonis. Iusiurandum est affirmatio religiosa. Quintil. Iusiurandum litigatores, aut offerunt suum, aut non recipiunt oblatum, aut ab aduersario exigunt, aut recusant quum ab ipsis exigatur. Coniuro est in perniciem alterius conspiro. Liuius: Trecenti coniurauimus principes iuuentutis Romæ. Conceptis uerbis iuramus, quum alio iusiurandum dictante, aliquid certa forma uerborum promittimus. Aedere est emittere uel generare. Horat. Mecœnas atauis ædite regibus. Parere, fœtum emittere ad fœminas pertinet. Excludere, incubando pullum emittere. Pli. Quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, & geminos interdum excludunt. Sustuli filium ex uxore dicimus, pro habui filium. Quintil. Cupidus ego liberorum uxorem duxi, filium sustuli, atque educaui. Quod sustuli à tollo descendit. Quandoque tollere significat educare. Terent. Quicquid peperisset, decreuerunt tollere.

Tulit

Tulit filium, id est, sustulit. Suetonius: Vxorem Domitiani, ex qua filium tulerat, repudiauit. Primas ferre, primas deferre, primas tenere, ueteres dicebant: in quibus omnibus subintelligimus partes. Cic. Et si utrique primas: priores tamen deferunt Lelio. Idem in Oratore: Quis unquã dubitauit, quin in rep. nostra primas eloquentia tenuerit: secundas, iuris scientia. Primas deferre: hoc est, primas partes alicui concedere. Primas ferre, primas secum portare. Horat. Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. Dicimus etiam posteriores ferre. Terent. Si id fit dando, atque obsequendo, non posteriores feram. Et priores partes habere. Idem: Sine illum priores parteis per hosce aliquot dies apud me habere. Mereo, uel mereor sine diphthongo in præterito habens merui, uel meritus sum tria significat. Quandoque dignus sum. Ouid. Quam meruit pœnam solus, digeßit in omnes. Interdum confero ut, bene de te mereor, malè de te meror. Nonnunquam stipendij gratia milito. Lucanus: Aere merent paruo. Huius composita uerba quatuor sunt. Demereor est beneficio aliquem concilio, beneuolum reddo, uel sibi astringo. Quintil. Simul ut pleniore obsequio amantißimos mei demererer.

Primas ferre.

Mereo.

Emereor, perfectè mereor. Vnde emeriti milites dicuntur, qui præ senio amplius merere, uel militare non possunt. Lactan. lib. 4. Etenim quum constet homo ex carne, ac spiritu, & oporteat spiritum emereri, ut fiat æternus. Commereo est committo. Terent. Quid feci, aut commerui pater. Iterum: Si senserit te timidum pater, arbitrabitur commeruisse culpam. Promereo est beneficium præsto. Teren. Quum is nihil promereat. Est & aliud mœreo diphthongum habens, & in præterito mœstus sum, id significat doleo uel dolore afficior. Cicer. Quum grauiter filij mortem

Mœreo.

mortem mœreret. Inde nomen mœror. *Habere fidem, est credere*, Dare *fidem, promittere: do fidem futurum, hoc est, promitto*, Facere *fidem, persuadere. Accidunt mala, contingunt bona. Quintil.* Hinc *accidunt & oris plurima uitia. Oratores dicunt ius dicere, & reddere ius: poëtæ uero dare ius. Verg. Iura dabat, legesq; uiris, operumq; laborem* Partibus *æquabat. Sacrificare est facrificium facere. Litare, impetrare uota. Suetonius in Cæsare: Calendis Martijs quum sacrificasset, litare non potuit. Plautus: Si hercle istuc unquam factum est, tum Iuppiter faciat ut semper sacrificem, neque unquam litem.* Amplificare *Rhetorum uox, est aliquid maius uel grauius ostendere, quàm est.* Dilatare *uero pluribus uerbis aliquid explicare.*

IOACHIMI FORTII RINGEL. ANDOuerpiani libellus de vsu vocum, quæ non flectuntur.

De Aduerbijs.

DVERBIA *omnibus iunguntur casibus. Demonstrandi enim uoces nominatiuum postulant. Vergil. Deus ecce deus. Iterum: En Priamus. Quandoque accusatiuũ. Plau. Ecce me. Vergil. En quatuor aras. Quadruplicia sunt aduerbia, quæ genitiuum exquirunt, temporis, loci quantitatis ac gradus superlatiui. Temporis quidem: ut interea temporis. Loci: Terent. Quocunque hinc asportantur terrarum. Et nusquam gentium. Quantitatis, ut parum pecuniæ, satis uestium. Superlatiui gradus: ut omnium ornatißime orauit Cicero. At uerò pridie, & postridie ratione nominis inclusi genitiuum habent: ut pridie illius diei, pridie Calendarum. Poscunt etiam accusatiuum ratione præpositionum ante & post, quæ subaudiuntur, ut pridie Nonas, postridie Calendas. Obuiam datiuum habet, ut obuiam tibi. Terent. Curre pueris obuiam. Propius & proxime accusatiuo iunguntur sicut prope. Cic. Castra propius urbem mouentur. Sall. Proxime Hispaniã Mauri sunt. Quandoque datiuo. Verg. Quum propius stabulis armenta tenerent. Huc referenda en, ecce, pridie, postridie. Vocandi aduerbium uocatiuum habet. Verg. Heus iuuenes monstrate uiam. Idem: O socij neque ignari sumus ante malorum. Aduerbia gradus comparatiui ablatiuũ, ut cunctis eruditius orauit Cicero, eo melius scripsit nemo. Item ad-*

uerbioru alia omnia uerborum tēpora admittunt, ut prudenter. Alia *certa, ut heri, hodie, perendie. Alia omnes modos, ut diligenter curas, diligenter cura, utinam diligenter curares, quum diligenter cures, diligenter curare uelis.* Alia *certos, ut ne.* Denique *aduerbia alia primitiua sunt, ut non, ita, ceu, sæpe.* Deriuatiua *uel ab alijs aduerbijs deducuntur, ut propius à propè: uel à nominibus, ut doctè à docto.* Præpositio *in compositione efficit tria: auget, mutat, minuit, ut in his perdoctus, indoctus, subtristis. Quoties præpositio per se absque casu ponitur, fit aduerbium.* Et nomen *quandoque pro aduerbio ponitur.* Ouid. Dulce Venus *risit.* Interiectio *uox est, quæ animi lætitiam, dolorem, admirationem, metum, aut similes adfectus exprimit.* Aut: Interiectio *dictio est, uel sonus, animi adfectum significans.* Verbis *additur, quemadmodum aduerbia.* Complectitur *enim proprium adfectum seu significationem uerbi, etiam si uerbum non ponatur: ut papæ, eheu, ubi includuntur admiror, doleo.* Nomina *quandoque & uerba pro interiectione ponuntur.* Vergi. Nauibus, *infandum, amißis unius ob iram prodimur. Hic infandū pro interiectione posuit.* Cicero *in epistolis: Sed amabo te cura.*

De præpositione.

De interiectione.

VOCVM, QVAE NON FLEctuntur: literarum ordine descriptio

ABhinc *idem quod ab hoc tempore, uel ante hoc tempus. Quam dudum obijt pater? abhinc tres menses.* Horum *pater abhinc duos & uiginti annos mortuus est.* Teren. *Mulier quædam abhinc triennium commigrauit huic uiciniæ.* Abunde *significat copiose, uel satis.* Sall. *Abunde magna præsidia nobis in uestra amicitia fore.* Ad *aliquando pro circa accipitur.* Cicer. Ad *undecimum Calendas* Iunias *legatus tuus mihi præsto fuit.* Interdū *com-*

Abunde.

Ad.

parationem notat. Terē. *Sed nihil ad nostram hanc. Quandoque significat iuxta.* Q. *Curtius:* Erat *ad ripam fluminis ingens arbor.*

Adeo. *Adeo quando præponitur coniunctio atque significat potius, uel etiam.* Cice. Hoc *consilio, atque adeo hac amentia impulsi.* Idem: *Insector, posco, atque adeo flagito.*

Ah. *Ah modo dolentis, siue commiserantis est.* Verg. *Ah tibi ne teneras glacies secet aspera plantas.* Idē: *Quem fugis ah demens? Modo admirantis.* Plau. *Ah quid agis?*

Alibi. *Alibi.* Pli. *Varie terra quatitur, alibi prostratis mœnibus, alibi hiatu profundo haustis, alibi egestis molibus.*

An. *An.* Quint. *Ad quam scribendo plus, an legendo conferatur, solere quæri scio.* Sall. *Quæ postea fecerit, incertum habeo pudeat magis an pigeat disserere.* Antehac. Teren. *Quæ antehac facta sunt omitto, modo quid designauit?*

At. *At particula sæpenumero cum admiratione pariter, ac interrogatione laudat uel uituperat.* Teren. In Eunu. *Fucum factum mulieri, at quem deum?* Cice. *pro domo sua:* At *quæ dea est?* Idem *pro Au. Clu. Vna mater oppugnat, at quæ mater? quam cæcam crudelitate & scelere ferri uidetis.* Idem *pro* Milone: *Itaque anteuertit, at quo die?* Idem *pro* Publio *Sylla:* At *quos uiros?* Idem *pro* Lucio Flacco: *At quos testes? Quādoque saltē significat.* Cato *de re rust. Si non eodem die, at postridie.* Cicer. *Nostrā suffragationem si minus potentē, at probatam tamē, & iustā.* Idē *pro* Luc. Flacco, *Si non propinquitatis, at ætatis suæ, si non hominis, at humanitatis rationem haberet.* Interdum *prosed accipitur.* Cic. *pro* Milone. *Quid porrò quærendū est? Factum ne sit? At cōstat. Aliquando execrantis est particula.* Teren. *At tibi dij dignū factis exitiū dent. Quādoq; optātis.* Plau. *At tibi dij omnes bene faciant.*

Cedo. *Cedo aduerbiū pro dic, aliquando pro dicite poni solet.* Cice. *de senectute:*

Ce

Cedo qui uestram remp. tantam amisistis, & tam cito? Certe quando sequitur scio, mutat e in o, ut certo scio. Teren. dixit: Atqui certo comperi. Certe. *Ceu. Pli. Stellæ antennis nauigantium, alijsq; nauium partibus, ceu uocali quodam sono insistunt.* Ceu. *Circiter. Plin. Vnde circiter ducentis milibus distat. Idē: Olympiade circiter quadragesima secunda. Sall. Sed ex omni copia circiter pars quarta erat militaribus armis instructa.* Circiter. *Circuncirca. Seruius Sulpitius Ciceroni: Ex Asia rediens cœpi regiones circuncirca prospicere.* Circūcirca. *Contra. Vergi. Carthago Italiam contra. Quintil. Nam contra plures reperias, & faciles in excogitādo, & ad discendum promptos. Idem lib. primo: In quibus patrium pro possessiuo dicitur, aut contra. Sallustius: Eorum fortia facta memorando, clariores sese putant, quod contra est.* Contra. *Coram. Terentius: Ah uereor coram in os te laudare amplius. Idem: Non imperabat coràm quid facto opus esset.* Coram. *Cum. Teren. Dignus es cum tua religione odio.* Cum.

De pro propter. Cicer. His de causis ego huic causæ patronus extiti. Plin. Hyeme & æstate rara fulmina contrarijs de causis. Idem: Varijs de causis. Idem Contrarijs de causis. Terent. Ecquid nos amas de fidicina istac? Cicero pro M. Marcello: Nam lætari omnes, non ut de unius solùm, sed ut de communi omnium salute sentio. De. *Demum aliquando significat tandem. Terent. Nunc demum uenis? Idem: Nunc demum intelligo. Interdum prosus, quando præcedit is, ea, id, uel ita. Cicero in Sall. Ea demum magna uoluptas est, parem uerbis uitam agere. Idem: Quasi iniuriam facere, id demum sit imperio uti. Terent. Id demum iuuat, si quem æquum est bene facere, is facit. Quintilia. Id demum bonum est, quo nemo malè potest uti. Idem: Ita demum mihi satisfacies, si apud patrem* Demum.

fuisti. Idem, *Ne ita demum uitium credat esse puer, si pro alia parte ponatur alia*. Idem: *Ita demum studere liberos*
Denuo. *suos, si quàm frequentißime declamauerint credunt*. Verg. *Sic demum socios consumpta nocte reuiso*. Denuo idem est *quod iterum, quasi de nouo*. Terent. *Metuo ne denuo hinc*
Diu. *aliquò extrudar*. Diu *nihil aliud significat, quàm per longum tempus, ut diu nauigaui*: Non diu *receßi, sed nuper*
Dum. *receßi aut dudum dicendum*. Aduerbio Dum *sæpenumero iungitur moror seu expecto*. Plautus: *Ne expectetis, dum redeam*. Terent. *Expectabo dum ueniant*. Cice. *Scribis te in Italia moraturum, dum literæ meæ ueniant*. Idem Cn. Pompeio: *Non expectaui, dum mihi à te literæ redderentur*. Idem in Philippicis: *Num expectas, dum te stimulis fodiam?* T. Liuius: *Ne expectent, dum à Roma legati ueniant*. Idem: *Moratus dum imperatores consuleret*. Idem: *Expectantes, dum ab hostibus clamor inciperet*. Idem de bello Punico: *Paucos morati dies, dum socij uenirent*. Idē: *Nolite expectare, dum fugiant*. Idem: *Expectate, dum uobis obuiæ ueniant*. Idem de bello Macedonico: *Paucos mo-*
Duntaxat. *ratus dies, dum se copiæ assequerentur*. Duntaxat à *solum, tantum & modo distat, quod tria hæc posteriora consequi potest particula sed etiam, duntaxat uerò non*. Cicer. *Vt tradamus ea duntaxat quæ nos usus decuit*. Quintil. *In his duntaxat qualia hæc sunt*. Minus apte ergo sic loqui-
Eatenus. *mur*: *Non rhetorice duntaxat, sed etiam omne doctrinarum genus cognoscendum*. Eatenus *post se ut, quoad & quatenus admittit, significatq́; tam diu, uel usque ad id*. Cicer. de optimo genere oratorum: *Verba prosequens eatenus, ut non abhorreant à more nostro*. Idem ad Q. Fratrem: *Quorum si quis fortè esset sordidior, ferret eatenus, quoad per se negligeret eas leges, quibus est astrictus*.

Caius

Caius de institutoria actione: Eatenus *dabitur in eum actio, quatenus ex ea re locupletior factus est.* Quintil. *Dandum aliquid comœdo quoque, eatenus qua pronuntiandi scientiam desiderat.* Ecce nominatiuum habet. Quare apud Terentium in Eunucho legendum est: *Ecce autem alter, nescio quid de amore loquitur, non alterum.* Raro accusatiuum, ut semel apud Plautum: *Opus ne erit tibi aduocato tristi, iracundo? ecce me.* Eccum & ellum non per ecce eum & ecce illum, autore Valla, interpretamur: sed per ecce hic, & ecce illic. Vt eccum aut ellum Parmenonem, ecce hic uel illic Parmeno, seu Parmenonem. En nominatiuum pariter & accusatiuum desiderat tum indicando, tum exprobando. Indicando, Vergil. *En Priamus.* Exprobando: *En agros, & quã bello Troiane petisti Hesperiam metire iacens.* Seneca in Agamemnone: *En Paridis hostem.* Oratores sæpius exprobrando, & sæpius per nominatiuum. Quintil. *En improbitas.* Cice. *En crimen, en causa, cur regem fugitiuus, dominum seruus accuset.* Sine casu. Vergi. *En ipse capellas protenus æger ago.* Eò pro ideo. Cic. in Partitionibus: *Nec eò dicuntur sine arte, quòd ita sunt, sed quod ea non parit oratoris ars.* Teren. *Quæso inquam Strato, eó ne es ferox, quia habes imperium in belluas?* Sallust. *Quia uos cognoui fortes, eò animus ausus est pulcherrimum facinus incipere.* Eousque. Quintil. *Neque inficiabor aliquem ex ijs, qui Grammaticen profiteantur, eousque scientiæ progredi posse, ut ad hæc quoque tradenda sufficiat.* Et, trifariã accipitur. Quandoq; enim exponi potest per axioma copulatiuum. Vt, *Philippus & Alexander mille habent talenta*, hoc est, *Philippus mille habet, & totidem Alexander.* Aliquando per simul exponi potest. Vt heic: *Philostratus & Aspasia nouem talenta ha*

Ecce.

Eccum, & ellum.

En.

Eò.

Eousque.

Et.

bent, si intelligamus opes utriusq; collectas eam summam efficere. Interdum exponitur per hoc est, quando præcedit interpretationem. Tum enim non res diuersas cõnectit, sed orationes, quæ eundem planè sensum habent, & quæ inuicẽ sese declarant, Vt apud Terentium: Hanc tibi cõmitto, & tuæ mando fidei. Valla ait hanc coniunctionem aliquando pro quia accipi ut apud Ouid. in fastis: Nil aliud Vestam, quàm purã intellige flammam, Nataq; de flamma corpora Frustra. *nulla uides. Frustra. Sall. Quippe cuius neque consilium, neq; incœptũ ullum frustra erat. Idẽ: Postquam id frustra* Heus. *fuit, Iugurtham placãdi gratia accedit. Heus. Terẽ. Heus heus Syre, rogat te Ctesipho ut redeas: Idẽ: Heus heus dico tibi Cherea. Idẽ: Heus heus Aeschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium. Hinc geminatum. Q. Curtius: Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentium mise*Hodie. *rabilis facies. Hodie eleganter capitur pro hoc tempore. Vt uideas hodie multos qui pluris faciunt uel sordidißimum quæstum, quàm summam eruditionem. Quintil. Sunt* Iam. *clari quoque hodie autores. Iam quandoq; pro tunc accipitur. Quintili. Quod si satis prudenter ea uiderint, iam prope cõsummata fuerit præcipiẽtis opera. Idem: Chrysippus quãuis nutricibus trienniũ dederit, tamẽ ab illis quoq; iam formandam quàm optimis institutis mentẽ infantium iudicat. Ouid. in epist. Phyllidos: At si nostra tuo spumescant æquora remo, Iam mihi, iam dicar consuluisse meis. Vergil. Iamq; iugis summæ surgebat Lucifer Idæ, Ducebatq; diem. Idem: Iamq; ferè mediã cœli nox humida metam Cõtigerat. Idem, Depresso incipiat iam tũc mihi taurus aratro Ingemere. Aliquando pro nunc. Idem: Iamq; hos cursu, iam præterit illos. Terẽ. Ego iam prospiciã mihi. Interdũ pro præterea. Vergi. Iam maris immẽsi prolẽ, & ge*

& genus omne natantũ. Iam *uarias pelagi uolucres.* Iamiã *significat mox uel repente: ut iamiã aderit, similis iamiam morituro.* Ibi *pro tunc.* Terent. *Sed si tu negaris ducere, ibi culpam in te transferet omnẽ.* Imò *aduerbium eligendi est, significatq́; quin potius.* Varro: *Non humanitas, imò sæ uitia est lædere innocentẽ.* Pli. *Nihil addisci noua inquisitione, imò ne ueterum quidem inuenta perdisci.* Indidem *aduerbium compositum ab inde & idem, significat ex eodem loco uel ex eadem re seu causa.* Vt *indidem existit auaritia.* Gellius: *Oritur Sol non indidem semper.* Instar *propriè ad magnitudinem significát, licet nonnunquam similitudini attribuatur.* Vergilius: *Ductores Danaum tot iam labentibus annis,* Instar *montis equum diuina Palladis arte Aedificant.* Marsilius *in conuiuium Platonis: Agathon amorem hominum instar formosum pingit.* Instar *quandoque non ad similitudinem, sed similitudinem significat.* Ouid. *in epist. Vnum in me scelus est, quod te scelerate recepi, Sed scelus hoc meriti pondus, & instar habet.* Interea *idem quod intra illud tempus.* Terent. *Tu hic nos dum eximus interea operibere.* Idem: *Ego uirum interea opperibor.* Idem: *Censen, me posse perpeti ne redeam intereá?* Idem: *Interea mulier quædã abhinc trienniũ.* Idem: *Interea dum hæ silescunt turbæ, edormiscam hoc uilli.* Item *significat interim.* Teren. *Tu cum illa te intus oblecta interim.* Idem: *Interim dum ante ostium sto, notus mihi quidã obuiã uenit.* In *uniuersum est, quod uulgus dicit in genere.* Quintil. *In uniuersum autem, si sit necesse, durã potius, atque asperam compositionem malim esse, quàm effœminatam, & eneruem.* Idem: *Verum ante quàm de singulis loquar, pauca in uniuersum de uarietate opinionũ dicenda sunt.* Itaque *quum in media syllaba tonũ habet, significat*

Iamiam. Ibi. Imò. Indidem. Instar. Interea. Interim. In vniuersum. Itaque.

& ita. Terent. Ita uolo, itaq; postulo ut fiat Chreme. Cicer. pro Deiotaro: At eôdem te, quum cœnauisses, rediturum dixeras, itaq; fecisti. Quando autem in antepenultima tonus est, ergo uel igitur. Vt, itaque tu uel tu itaque da operam, uti conualescas. Quint. Non longe itaque Latina subsequi debent, & cito pariter ire.

Iuxta. Iuxta quandoque significat ad. Plini. Duo sunt montes iuxta flumen Indum. Interdum æquè. Vt uir est doctus iuxta ac bonus. Plini. Iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mundus. Idem: In Italiæ partibus quibusdam iuxta hyeme & æstate fulgurat. Sall. Hyemen atque æstatem iuxta pati. Idem: Nunc uerò quo loco res nostræ sint, iuxta mecum omnes intelligitis.

Mirum ni. Mirum ni apud Poëtas significat certè, uel nimirum. Terent. in Eunucho: Mirum ni ego me turpiter hodie hic dabo, cum meo decrepito hoc Eunucho. Idem: Mirum ni hāc dicit, huic quæ data est dono.

Modo. Modo pro si Vergilius. Primus ego in patriam mecum, modo uita superfit, Aonio rediens deducam uertice musas.

Næ. Næ adfirmandi aduerbium est, idem significans quod certè. Terēt. Næ ille haud scit hoc paulum lucri, quantum ei damni adportet. Idem: Næ ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam. Idem: Næ iste haud mecum sentit. Idem: Næ illiusmodi iam nobis magna ciuium penuria est. Idem: Mihi si unquā filius erit, næ ille facillime utetur patre. Idem: Næ ego homo sum infelix. Idem: Næ ego fortunatus homo sum. Idem: Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant. Plaut. Næ tibi hercle haud longe est os ab infortunio. Sallu. Næ ista uobis mansuetudo atq; misericordia, si illi arma ceperint, in miseriā conuertetur.

Nedum. Nedū idem quod non modo, non solū, noc tantum, sed aliā in contextu seriē habet. Nam in oratione adfirmatiua id quod maius est, præponitur.

Vt ta

Vt talentum tibi darem, nedum aureum. Vel duobus uer=
bis: sanguinem pro te funderem, nedum pecuniam darem:
hoc est, commutatis partibus orationis, non modo pecuniã
tibi darem, uerum etiam sanguinem pro te funderem. In
oratione negatiua præponitur id, quod minus est. Aureũ
tibi non darem, nedum talentum. Vel duobus uerbis: Pecu=
niam non darem, nedum sanguinem pro te funderem: id est,
non solum pro te sanguinem non funderem, sed ne pecu=
niam quidem darem. Ni subiunctiuo iungitur. Teren. Ni Ni.
metuam patrem. Nisi quoties in principio sententiæ po= Nisi.
nitur, uerbũ principale indicatiui modi postulat. Plautus:
Nisi annuus penus mihi datur, non subsistã. In medio ora=
tionis uerbum minus principale habet, nunc subiunctiui,
nunc indicatiui modi. Vt uapulabis, nisi studes, uel nisi stu=
deas. Non, nunquam adiungitur imperatiuo, nisi in com= Non.
positione, ut noli, alijs modis sæpissime. Optatiuo: Vergil.
Non illa quisquam me nocte per altum Ire, neque à terra
moneat conuellere funem. Subiunctiuo: Non mihi si linguæ
centum sint, oráque centum, Ferrea uox omnes scelerum
comprendere formas, Omnia pœnarum percurrere nomi=
na possim. Alia satis nota sunt, non scribis, scio te non scri=
bere, seu non scripsisse. Pro hoc aduerbio aliquando po=
nũtur nihil & nullus. Terentius: Nihil circuitione usus es.
Idem: Nihil me fallis. Idẽ: Memini, tametsi nullus moneas.

Num aliâs indicatiuũ, aliâs subiunctiuum habet. Num Num.
ego te spoliaui? Vise num redierit. Terent. Num immemor
es discipuli? Idem: Num solus ille dona dat? Quintil. Num
tamen ille totum in uno diem consumpturus est? O, ali= O.
quando notat admirationem. Verg. O fortunatos nimium
bona si sua norint Agricolas. Quandoque indignationem:
ut, O scelestum hominem. Nonnunquam desyderium: ut, O

mihi tam longè maneat pars ultima uitæ. Interdum excla mantis est, O fortunati quorum iam mœnia surgunt.

Ob. *Ob significat aliquando ante, uel contra. Plautus in milite: Nunc demum experior ob oculos caliginẽ prius mihi obtigisse. Idem in Truculento: Irata est, quia scortum ob oculos adduxerit. Cicero de finibus bonorum & malorũ: Cuius incola Sophocles ob oculos uersabatur. Titus Liuius ab urbe condita: Fœda mors ob oculos erat.*

Obuiam. *Obuiam datiuum postulat. Terent. Hic fit mihi obuiam. Idem, Curre pueris obuiam. Idem: Notus mihi quidam obuiam uenit. Idem: Nihil est quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam. Salustius: Sæpe obuiam eundo periculis. Idem: Obuiam ire factionis potentiæ.*

Penes. *Penes significat apud. Sed usurpatur frequentius in his quæ spectant ad dominium, laudem uel uituperium, commodum aut incommodum. Varro, Seruorum cura penes dominos sit. Liuius: Vt penes eosdem pericula belli, penes quos præmia essent.*

Per. *Per primò refertur ad locũ & tempus, ut per forum. Plinius: Per septem dies sidus crinitum apparuit. Idem: Aestate arcus per meridiem non cernuntur. Iterum: Per hyemem niues cadere non grandines. Secundò iurandi est particula: ut per Iouem. Tertiò obtestãtis, Vergil. Per connubia nostra, per incertos Hymenæos. Quartò abnegantis in cõpositione: ut, periurus, perfidus, qui iusiurandum fidemq; nõ seruat. Quintò significat usq; ad finem. Inde perlegere, perferre. Sextò, ualde: ut, perpulchrè, perbellè. Septimò nimis, aut uehemẽter, quo modo in partem peiorem accipitur: ut, pertinax, id est, nimis tenax. Aliquando pro præter usurpatur. Salust. Neq; eos pudet, aut pœnitet, sed incedunt per ora uestra magnificè. Per, syllabica adiectio significat per tempus. Vt paulisper, ali-*

quant

quantisper, parumper, tantisper, pro paulum, aliquantum, parum, tantum temporis. Perinde *significat tria: ita, simul, multum.* Ita, *sequente ac, uel acsi: ut,* Fac perinde acsi *res tua esset.* Faueo rei tuæ perinde ac meæ. Simul Plinius: Iunior: *Funus Rufi clariss. & perinde felicissimi.* Multum, *Sueton. quare aduentus eius non perinde gratus fuit.* Perinde.

Porrò *significat cæterum uel autem, & nouo ac maioris cuiusdam sermonis initio conuenit.* Cic. *Quid sit porrò animus.* Idem pro Milone: *Quid porrò quærendum est, factum ne sit? At constat.* Quintilianus: *Porrò qui confessum defendit, nõ absolutionem sceleris petit, sed licentiam.* Pli. Iunior: *Igitur cogendus fuisti, cogi porrò nõ poteras, nisi periculo patriæ.* Interdum pro certè accipitur. Cicero: *Nihil porrò tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quã committere, ut beneficio non dicã indignus, sed uictus esse uideare.* Quandoque est dictio expletiua. Terent. in prologo Andriæ: *Dehinc ut quiescant porrò moneo.* Porrò.

Præ *aliquando comparationem quandam inducit, ut præ nobis beatus uideris, id est, plus nobis.* Teren. *Ego illũ contempsi præ me.* Aliquando *significat propter.* Terent. *Misera præ amore exclusit hunc foras.* Cicero: *Nec loqui præ mœrore potuit.* Idem pro Milone: *Neque enim præ lachrymis loqui possum. Hæc præpositio tam composita, quàm separata semper diphthongon habet.* Pridie *significat præcedenti die tam in futuro tempore, quàm præterito.* Pridie quàm redeas in patriam sacrificium facito. Præ. Pridie.

Pro *aliquando rationem uel proportionem quandam indicat rei, cui præponitur.* Sallust. *Cohortes pro numero militum complet.* Idem: *Hisq; permissum est, uti pro tempore atque periculo exercitum compararent, id est, pro ratione temporis & periculi.* Idem: *Tametsi longè aliter* Pro.

animo

animo agitabat, tamen pro tempore benignè respondit. Quintus Curtius: Consedit deinde in regia sella multò excelsiore, quàm pro habitu corporis, hoc est, quàm pro ratione uel proportione corporis. Idē penè *significat prout.*

Prout. Quintil. lib. I. *Eadem litera alium atque alium intellectū, prout correpta uel producta est, facit.* Plinius: *Varietates colorum in nubibus cerni, prout admixtus ignis superet aut uincatur.* Quintl. Currius: *Omnia planctu tumultuq; prout cuique fortuna erat, castra repleuerant.*

Quàm. *Quam aliquando significat quantum.* Cic. *Quàm morosi sunt qui amant, ex hoc potes intelligere.* Quintil. *Si tantopere efflagitantur, quàm tu adfirmas, permittamus uela uentis.* Interdum *pro ualde accipitur, sed tum gaudet superlatiuo.* Quintil. *Nato filio pater spem de illo primùm quàm optimam capiat.* Teren. *Obsecro te, quàm primùm hoc me libera metu.* Idem: *Fac quàm primùm hæc audiat frater.* Idem: *Respondeat mihi, ut quid agam, quàm primū sciam.* Cicero in epistolis: *Cura igitur ut quàm primùm uenias.* Idem Cælio: *Gratißimum mihi feceris, si ad me in Ciliciam quàm primùm ueneris.* Idem: *Ipse operam dabo, ut te quàm primùm uideam.* Idem Seruio Sulpitio: *Te uidere quàm primū cupio.* Quandoq; *pro post quàm usurpatur.* Quint. Curtius, *Tyrus septimo mense, quàm oppugnari cœpta erat, capta est.* Sæpenumero *subauditur.* Cic. *Tecum plus anno uixit.* Terent. *Plus millies iam audiui.* Idem: *Plus quingentos colaphos infregit mihi.*

Quando. *Quando interdum pro siquidem uel quoniam ponitur, & sic est coniunctio causalis.* Verg. *Hic tibi fabor enim, quādo hæc te cura remordet.* Idem: *His se, quādo ultima cernunt, Extrema iam in morte parant defendere telis.* Terent. *Meus fac sis postremo animus, quando ego sum tuus.* Idem: *Duc me ad*

me ad eam, quando huc ueni, ut uideam. Idem in Adelphis: *Postremo quando conscia sum à me culpam hanc esse procul.* Quintil. *Quando igitur orator est uir bonus, mores ante omnia erunt excolendi.* Pro eodem accipitur quandoquidem. Terent. *Deos quæso ut sit superstes, quandoquidem ipse est ingenio bono.* Quasi idem est quod tanquam, aut uelut. Plin. *Quasi uerò mensuram illius rei poßit agere, qui sui nesciat.* Teren. *In commune ut cõsulas, quasi illa tua sit, Pamphiliq; ego sim pater.* Idem: *Iam nunc times, quasi nunquam adfueris.* Idem: *Isthæc commemoratio, quasi exprobratio est immemoris beneficij.* Quintil. *Quũ uox quasi in recessu oris auditur.* Quin significat aliquando cur non. *Vt quin ad me uenis?* Cicero pro Rabirio: *Quin compescitis istam uocem indicem stultitiæ, testem prauitatis?* Verg. *Quin tu aliquid saltem potius quorũ indiget usus, Viminibus molliq; paras detextere iunco?* Terent. *Quid stas lapis, quin accipis?* Nonnunquã age. Terẽt. *Quin tu uno uerbo dic, quid est, quod me uelis.* Idẽ: *Quin dic quid est, id est, age dic.* Plau. *Quin tu eloquere quid faciemus, hoc est, age eloquere.* Interdum & uel atq; etiam. Quint. *Quin Cicero quoq; idẽ testari uidetur, quũ dicit, causas Cæsar egi multas.* Verg. *Quin aspera Iuno, quæ mare nunc terrasq; metu cœlumq; fatigat, Consilia in melius referet.* Quãdoq;. quòd Terẽ: *Non dubiũ est, quin uxorẽ nolit filius.* Iterũ: *Haud dubiũ est, si nolit quin eũ poßim cogere.* Sæpè quòd nõ, uel qui non. *Nullus est quin te amet.* Cice. *Neq; quisquã est, quin satietate iam defessus sit.* Terẽ. *Quã ioco rem uoluisti à me, tandem quin perfeceris? hoc est, quàm non.* Idem: *Nunquam ad te uenio, quin discedam sapientior.* Idem: *Nunquam unum intermittit diem, quin semper ueniat.* Quoad pro quamdiu indicatiuis & subiunctiuis

Quandoquidem. Quasi. Quin. Quoad.

ctiuis iungitur. Terentius: *Quid senem quoad expectatis uestrum?* Cicero: *Vt quoad possem & liceret, ab eius latere nunquam discederem.* Pro donec subiunctiuis. Plancus Ciceroni: Omniáque integra seruem dabo operam, quoad exercitus huc mittatis.

Quod. *Quod aliquando in principio orationis ponitur nihil significans.* Quintilianus: *Quòd si satis prudenter ea uiderint, iam propè consummata fuerit præcipientis opera.* Verg. *Quòd si tantus amor menti, si tanta cupido est,* Accipe quæ peragenda prius.

Quoniam. *Quoniam idem quod quia, quippe, etenim.* Cicero Appio: *Idq; me, quoniam tu ita uis, puto nõ inuita* Minerua *esse facturum. Sæpe causam præponit toti orationi.* Vt *quoniam una esse quoties libet non licet, cura frequentius ad me scribas.* Cicero: *Quoniam utriusque consilij causam* P.C. *probatam uobis esse confido, priusquam de rep. dicere incipio, pauca loquar de hesterna* M. *Antonij iniuria.* Hoc loco nõ licet ponere quippe, *nisi inuersa oratione: Prius quàm de rep. dicere incipio* P. C. *pauca loquar de hesterna* M. *Antonij iniuria. Quippe probatam uobis esse confido causam utriusq; cõsilij.* Idem in partitionibus: *Quoniam unde inueniantur quæ ad fidem pertinent, habeo: quemadmodum in dicendo singula tractentur, expecto.*

Quoties. *Cicero nunquam quoties posuit, nisi adiuncto toties: posteriores illo sæpenumero quoties pro quando usurparunt.*

Quum. *Quum pro quando aliâs indicatiuum habet, aliâs subiunctiuum.* Vt *quum dico, quum dicebam, quum dixi, quum dicerem.* Cicero: *Nonnihil me cõsolatur, quum recordor, quanta me complecteris beneuolentia.*

Sanè. *Quemadmodum sanus pro ualidus accipitur, ita sanè, pro ualde, quidem, aut certè.* Gellius: *Poterit sanè ita dici.*

Scilicet. *Scilicet idem est, quod certè.* Ouid. *Scilicet interdum*

dum miscentur tristia lætis. Sallust. Quod si tecum patria atque parentes possent loqui, scilicet hæc tibi dicerent: Idem: Sed ubi formido mentibus decessit, scilicet ea, quæ secūdæ res amant, lasciuia atque superbia incessere. Idem: Sin ea contemnit, scilicet æstimabitis, qualis illa pax aut deditio sit. Terent. Scilicet faciendum est, quod uis.

Secundum significat aliquando iuxta. Seruius Sulpitius Ciceroni: Marcellum duo uulnera accepisse, unum in stomacho, alterum in capite secundum aurem. Quandoque post. Cicero: Proximè & secundum deos homines hominibus maximè utiles esse possunt. Interdum pro. Fabius: Ordinem dicendi secundum uires ingenij dabant, hoc est, pro uiribus ingenij. Si coniunctio causalis est. Vt si Sol oritur, dies est. Ponitur interdum pro siquidem, uel quia. Verg. Vestro si munere tellus Chaoniam pingui glandem mutauit arista. Simul geminatum idem est quod tum. Quintil. in præfatione: Plusquam imponebatur oneris sponte suscepi, simul ut pleniori obsequio demererer amantißimos mei, simul ne uulgarem uiam ingressus alienis demum uestigijs insisterem. T. Liuius: Audita clades simul pauorem, simul luctum ingentem fecit. Sin significat sed si. Sallust. Ego regnum uobis trado firmum, si boni eritis: sin mali, imbecillum. Teren. Si illum relinquo, eius uitæ timeo: sin opitulor, huius minas. Vix unquā ponitur, nisi præcedēte si. Secūdum. Si. Simul. Sin.

Siquidem una uox idem est, quod quoniam. Quintilian. Nec minus error eorum nocet moribus: siquidem Leonides Alexandri pedagogus quibusdam eum uitijs imbuit, quæ robustum quoque & maximum regē sunt prosequuta. Apud Terentium: Si quidem me amaret, tum istuc prodesset Gnato. item: Occidi: si quidem uera prædicas, &: Actū est, si quidem hæc uera prædicat duabus dictionibus scribenda Siquidem.

Super. *benda ſunt. Super ſæpenumero ponitur pro de. Vergil. Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa. Cice. Attico: Hac ſuper re ſcribam ad te. Idem: Hac ſuper reſcripſi ad te. Tacitus: Multus ea ſuper re uariusq; rumor.*

Tandem. *Tandem ſignificat poſtremum. Verg. Iam tandem Italiæ fugientis prendimus oras. Teren. Ah uix tandem ſenſi ſtolidus. Per interrogationem habet urgens quiddam & acceleras. Cicero: Quouſque tandem abutêre Catilina patientia noſtra? Liuius: Quouſque tandem ignorabimus uires noſtras?*

Tanquã. *Tanquam idem eſt, quod quaſi aut uelut. Cicero Cælio: De Dolabella uideas, tanquam ſi res tua agatur. Quintil. Apud minores aliquandiu detinent, tanquàm inſtituendis artibus magis ſit apta mediocritas præceptoris. Idem: Siue contemnẽtes tanquam parua quæ prius diſcimus ſtudia. Idem: Ne quis igitur tanquam parua faſtidiat Grammatices elementa. Cicer. Seruio Sulp. Multò antè tanquam ex aliqua ſpecula proſpexi tempeſtatem futuram.*

Tantiſper. *Tantiſper aduerbium ſignificat tamdiu, poſtulatq; poſt ſe dum, donec, quandiu, uel quoad. Terent. Tantiſper cauet, dum id reſcitum iri credit. Idem: Ego te meũ eſſe dici tantiſper uolo, dum quod te dignũ eſt facis. Plautus: Meretrix tantiſper blanditur, dum illud, quod rapiat, uidet.*

Temere. *Temere eſt ſine cura uel ratione. Vt cauendum, ne quid temere dicas.*

Valde. *Valde per ſyncopen pro ualide dicitur.*

Vel. *Vel ſignificat aut, etiam, ſaltem. Fabius: Eximia uirtus tua efficit, ut te uel maximè diligam. Plaut. Si non tangendi, uel nobis uidendi procul ſtantibus copia detur.*

Vltra. *Vltra exceſſum notat. Val. Max. Socrates nihil ultrà petendum à dijs arbitrabatur, quàm ut bona tribuerent, quia ij demũ ſcirent, quid unicuique eſſet utile. Quintil. Nihil peius eſt ijs, qui paulum aliquid ultra primas literas progreßi falſam ſibi*

sam sibi scientiæ persuasionem induerunt. Idem: *Ne amaritudinē semel perceptam etiam ultra rudes annos reformidet.* Vsque accōmodatur locis & temporibus. Locis, ut Vsque.
usque ad Numantiam, *usque ad flumen, usque in flumen.* Terent. Ex Aethiopia *est usque hæc.* Plautus in Rudente: *Longè usque à campis ultimis.* Idem in Persa: *Quas tu ate tulisti mihi ab hero meo usque è Persia.* Cic. Pro A. Cluentio: *Comperi mulierem quandam usque à mari supero Romam proficisci cum magno comitatu.* Temporibus, ut *usq; ad quintam horam, usque sub obscurum noctis.* Verg. *Sub ipsum Arcturum tenui sat erit suspendere sulco,* ubi usque subauditur. Quintil. *Cuius disciplinæ usus in nostram usq; ætatem descendit.* Et cum ablatiuo, *à prandio usque, à pueritia usque honestißimè uixit.* Terent. in Adelph. *Vsque à pueris curaui ambos sedulo.* Idem in Heau. *Mihi magnam cum eo iam inde usque à pueritia semper fuit familiaritas.* Cic. *Quod augures omnes usque à Romulo decreuerunt.* Quint. lib. 1. *Quum antiquitus usq; à Chirone usque ad nostra tempora durauerit.* Vt significationes octo habet. Vt.
Aliquando significat quò. Ouid. *Vt corpus redimas, ferrū patieris & ignes.* Interdum quomodo. *Vt uales?* Vergil. *Vt uidi, ut perij, ut me malus abstulit error.* Nonnunquā quippe uel quia sequente relatiuo. Quintil. *Nec ignoro quos transeo, nec utique damno, ut qui dixerim esse in omnibus utilitatis aliquid,* id est, quia dixi. Quandoq; sicut. Fabius, *Quod ut longè optimum ita difficillimū.* Quinto quamuis. Plaut. *Vt istuc periculum ingens sit, me tamen non interfecit.* Sexto quòd. *Nō est opus ut fugias.* Septimo postquā. Cicero: *Equidem ut ueni ad urbem, non destiti omnia & sentire, & dicere, & facere, quæ ad concordiam pertinerent.* Octauo ne non. *Vereor ut poßim,* hoc est, *ne non poß-*

ſim.Cic.pro M.Marcello:Vereor ut hoc quod dicam,perinde intelligi poßit auditu,atque ipſa cogitans ſentio.Terent.in And.Dies hic, ut mihi ſit ſatis uereor ad agendū.

Vt ne. Vt ne idem ſignificat,quod ne particula ſola.Teren.in Eunuch. Vlciſcar, ut ne impunè in nos illuſeris. Idem in And.Vt ne pater per me ſtetiſſe credat.Cic. Curioni: Sed tamen ita uelim,ut nē quid properes.Idem pro Mil. Opera datur,ut iudicia ne fiant.Ibidem:Si hic illi,ut ne ſit impunè. Idem in Verrem: Impetrant, ut ne iurent. Idem ad Brutum:Omni ſtudio à te contendo,ut Cic.meū ne dimittas.Idem pro Cluent. Me obſecrare cœpit, ut ne ſeſe lege defenderem.Idem pro L.Quintio:Ita poßideto,ut Quintio ius ne auferatur. Idem pro domo ſua:Vt M. Tullius in ciuitate ne ſit. Idem pro Sexto Roſcio Amerino: Vt ne planè illudamur ab accuſatoribus.Idem pro Gn.Rabirio: Vt ne plura de pudicitia dicerem.Varro de re ruſt.Vt ne plus quarta pars eximatur mellis. Vitruuius: Vt ne plus pateant palmum. Idem:Vt ab aquæ ui ne diſſoluantur. T. Liuius de bello Macedonico:Id ut ne fiat, uno modo cauendum arbitror.

DIFFERENTIAE, ET ALIquot aliæ deſcriptiones vocum indeclinabilium.

Modo, aliàs nunc. EAndem ferè in oratione uim & elegantiā habēt particulæ tres geminatæ modo,aliâs,nunc. Vt modo negat,modo ait.Nunc neminem admittit, nunc omnibus occurrit.Plin.de luna:Modo curuata in cornua,modo æqua portione diuiſa,modo ſinuata in orbē. Maculoſa eademq́; ſubito prænitens immenſa orbe pleno, ac repente nulla. Aliâs admota cælo, aliàs contingua montibus, nunc in

aquil

aquilonem elata, nunc in austros deiecta. Plin. iunior: *Nūc cythara, nunc lyra personatur.* Quintil. *Actionem Cicero aliâs quasi sermonem: aliâs eloquentiam quandam corporis dicit.* Dum & donec quandoque iunguntur subiūctiuo. Vt dabo operam literis donec moriar, id est, usque ad mortem. Quintil. Donec literas qui instituuntur facie norint, non ordine. Quandoque indicatiuo: ut dabo operam literis donec uiuo, hoc est, quandiu uiuo. Quoad significat quamdiu, donec, uel quousque. Vt dabo operam literis quoad uiuam, uel quoad moriar. Circa locum & tempus notat. Vt circa forum, circa horam tertiam. Circiter tempus & numerum. Plau. Redito huc circiter meridiem. Q. Curtius: Multi eo bello capti, circiter duo milia desiderati. Intra, tempus: ut, ueniam intra horam. Infra, locum: ut, infra tectum. Etiam ad dignitatē refertur: ut, infra dignitatem tuam est, hoc est, minus quàm dignitatem tuam deceat. Tempus uixdum præteritum significatur per modo: paulo longius, per dudum & iamdudum: adhuc longius, per nuper, pridem, & iampridem, longißimum, per quondam, olim & iamolim. Iamdudum, iampridem, iamolim, dicuntur de rebus durantibus, & uerbum exigunt præsentis tēporis. Vt, iamdudum finem exigit epistola. Iampridem absum è Gallia. Iamdudum, iampridem, iamolim te amant omnes. Terent. Quid interim iamdudum gnatus cessat cū Syro? Idem: Iamdudum amat te. Idem: Te iamdudū quæro Mitio. Idem: Iamdudum animus est in patinis. Verg. Iampridem nobis cœli te regia Cæsar Inuidet. T. Liuius: Præualentis populi uires iampridem se ipsæ cōficiunt. Fabius: Olim iam imperator interfulgentes uirtutes tuas liuor locum quærit. Idem iam omisso ait: Illam facilitatem olim desideramus, pro iamolim. Iamdudum, iampridem, iam=

Donec. Circa. Dudum, pridem: olim.

olim dicimus, quasi iam à dudum, iam à pridem, iam ab olim. Contrà dudum, pridem, & olim dicuntur de rebus non durantibus, & uerbum habent præteriti temporis: Vt, dudum te quæsiui, si nunc non amplius quæro. Pridem fuit in ædibus meis. Olim fuimus Troës. Olim etiam futurum significat. Cic. Olim mundus igne interiturus est. Modo, nunc, mox, tria diuersa tempora habent: ut, modo scripsit, nunc scribit, mox scribet epistolam. Terent. Modo è Dauo audiui. Idem: Modo quid designauit? Idem: Mox ego huc reuertar. Continuò, protinus, statim, præcedente negatione, aut addita particula interrogatiua uim negandi habente, significant non ideo. Quint. Continuo ne si ille stultè cogitauit, nobis quoque stultè dicendum est? Cominus certare dicuntur, quum res manibus, & gladijs inter hostes agitur. Eminus, quum iaculis inter se decertant. Cominus est è propinquo loco, eminus è longinquo. Particulis iam uero, age uero, quid quod, quum progressu incãdescit oratio utimur. Iam uero quid referam? Age uero ad bellum in Africa gestum ueniamus. Quid quod suos etiã incessit? Ne dicas non uero, tum autem: sed contra non autem, tum uero. Vicissim significat alternatim: ut uicissim succumbunt oneri. Interdum è diuerso. Cice. Sed ego admiratione quadam uirtutis eius: ille uicissim opinione fortasse nonnulla, quam de moribus meis habebat, me dilexit. Mutuo significat inuicem. Cic. Mutuo se amabant, quandoq; è diuerso. Cic. Fac me mutuo diligas. Inuicem, idem est quod mutuo. Quint. Qui se ardentissimo amore inuicem dilexerunt. Idem: Quid ô atq; u permutatæ inuicem? ut, Hecoba, Culchides. Nonnunquam è diuerso. Quint. Qui si nihil inuicem præstant, indigni fuerunt defensione. Valer. Maxi. Ab eo inuicem non diligeretur. His tribus uocibus iam,

Modo, nunc, mox.

Cominus. Eminus.

Jam uero Age uero Quid Quod.

Vicissim.

Mutuo.

Inuicem.

iamiam

iamiam & mox, explicatur Græcorum paulopost futurũ: significant enim paulopost, uel statim. Vt *iam aderit: simi-lis iamiam morituro: mox audies.* Differunt *ultro, citro,* Vltro, citro *huc & illuc: quod ultro & citro dicantur in dictis & fa-ctis.* In *dictis.* Cic. *Multisq; uerbis ultro citroq; habitis.* In *factis. idem 2. de natu. deo: Sic naturis his, ex quibus omnia constant, sursum, deorsum, ultro citróque commeantibus mundi partium coniunctio continetur.* Huc *& illuc in fa-ctis solum.* Plin. *Siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus huc illucq; tanquam in utero aliquo uagus.* Distãt *ultro & sponte, quod ultro solum referatur ad animata.* Vltro, sponte. Terent. *Venit Chremes ultro ad me. Sponte etiã ad inani-mata. Vt, hæc herba sponte creuit. Lapis sponte decidit.* Quintil. *Plus quàm imponebatur oneris sponte suscepi.*

Vt, utpote, quippe, significant quia sequente relatiuo, Vt, vtpote, quippe. *qui, quæ, quod.* Quintil. *Deinde quum proferenda sunt stu-dia, caligat in sole, & omnia noua offendit, ut qui solus di-dicerit, quod inter multos faciendum est.* Vtpote. Sallust. *Antonius procul aberat, utpote qui magno exercitu expe-ditos in fugam sequeretur, hoc est, quia solus didicit, quia sequebatur.* Dicimus *& utpote quum.* Plin. *Plerunq; & tar-diæ, utpote quum annuo & biennij spatio durauerint.* Idẽ: *Vtpote quũ plura exempla sint, id est, quia plura sunt exẽ-pla.* Sunt *orationes ubi utimur nisi, & non quàm.* Vt *quid* Nisi. *est animal, nisi corpus cum anima concretum?* Terent. *Tu quantus quantus nihil nisi sapientia es.* Sall. *Omnium con-siliorum, nisi nouißimi particeps.* Idem: *Nihil metuere, nisi turpem famam.* Idem: *Quæ nisi ijs, qui uidere, nemini cre-dibilia sunt.* Vocibus *nisi & quàm, sine discrimine utimur, quum eas antecedit aliud, aliter, uel cõparatiuus.* Vt *quid est animal aliud quàm corpus cum anima concretum?* Ni-

hil aliud, quàm aut nisi sapientia es. Cicero: *Nihil quæsiuit aliud, nisi iustitiam, grauitatem, fidem.* Quintilianus: *Nihil facilius nisi totam orationem omnino non agere.* Voce *præterquàm* utimur, ubi poneretur *præter.* Vt *omnibus places præter me, uel præterquàm mihi.* Sex aduerbia *quasi, uelut, ueluti, tanquam, uti, ceu,* imaginem rei significant, & exponuntur per uerbum substantiuum. Vt, *tu incedis uelut rex uel tanquam rex: aut ueluti ursus,* id est, *tãquam esses rex uel ursus.* Sicut, sicuti, ut, similitudinem notant, & per idem uerbum explicantur. Vt, *tu loqueris sicut rex,* id est, *sicut rex loquitur.* Pro eodem accipiuntur ut,

Quò. *uti, quò. Cura ut conualescas. Da operam uti doctior euadas.* Quintil. *Quò sit leuius ipsum illud, in quod exercent.*

Quare. *Cur, quare, quamobrem, quapropter,* sic utimur. *Multæ sunt causæ, quamobrem cupio,* prò *propter quas.* Cic. Attico: *Sed erãt causæ, cur hoc tempore istic esse nolem.* Idẽ: *Non fuit causa, cur tantum laborem caperes.* Idem: *Nulla res est, quamobrem istum nolim ex paternis probris emergere.* Terent. in Adelph. *Nihil reperio, quamobrem lauder tantopere.* Plaut. *Sed quid est, quapropter nobis malum*

In rem, & è re. *minitemini?* In rem, è re, è dignitate, è rep. & ex fide esse dicimus. Plaut. in Aulularia: *Quod in rem esse utriq; arbitremur.* Ibidem: *In rem hoc tuam est.* Ibidem: *Hæc tu eadem, si confiteri uis, in rem tuam feceris.* Ibidem: *Istud in rem utriq; est maximè.* Idem in Amphitryone: *Quæ maximè in rem uestram cõmunem sient.* Sallust. in Catilina: *In rem fore credens uniuersos appellare,* hoc est, *utile fore.* Terent. in Phor. *Non hercle ex re istius me instigasti.* Cicero Attico: *Summa erit hæc, statues ut ex fide, fama, req; mea uidebitur.* Idem Bruto: *Facis ex tua dignitate, & ex rep.* Eidẽ: *Et tu si arbitrere utile fore, & ex rep. esse, persequere*

sequere bello Dolobellam. Sallust. in Catilina: *Certè scio, quæ studio dixerit, è rep. dixisse.* Titius Liuius ab urbe cōdita: *Faceret quod è rep. fideq; sua duceret.* Idem de bello Macedonico: *Loquendo plura, quæ in rem non essent, die consumpto.* Ibidem: *Hortatur, imperat, quæ in rem sunt.* Idem de bello punico: *Vt si è rep. censeret esse, ueniret.* In diem, in horam, in annum, pro de die in diem, de hora in horam, de anno in annum eleganter dicimus. Cicer. *Barbarorum est in diem uiuere.* Idem in Tusculanis: *Nos in diē uiuimus.* Titus Liuius de bello Punico: *In diem rapto uiuit.* Ibidem: *Nihil ex raptis in diem cōmeatibus superabat.* Cicero in Philippicis: *Qui in horam uiuerent.* In singulos dies ueteres dicebant pro singulis diebus, uel per dies singulos. Varro: *Se capturum de prædio in dies singulos denariûm mille.* Cicero in Catilinam: *Crescit in dies singulos hostium numerus.* T. Liuius ab urbe cōdita: *Quæ bina millia æris in annos singulos penderent.* Ibidem: *Vt in singulas horas capite dimices tuo.* Ornatius in paucos dies, in duos menses, in quintum annum dicimus, quàm pro paucis diebus, pro duobus mensibus, pro quinto anno. T. Liuius: *In duos menses induciæ factæ.* Idem de bello Macedonico: *Naues in diem tertium expediri iubet.* Idem ab urbe condita: *Ludos, quos Torquatus dictator in quintum annum uouisset.* Heu, aliquando accusatiuum habet, ut *heu me miserum, heu stirpem inuisam.* Plin. *Heu dementiam.* Quandoque nominatiuum, *heu pietas, heu prisca fides.* Terent. in Adel. *Heu misera.* Hei datiuo iungitur, *hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore.* Eheu nullum casum poscit. Vergil. in Bucol. *Eheu quid uolui misero mihi.* Væ datiuo iungitur. Martialis: *Ve tibi causidice.*

In diem.

Heu, hei, eheu, væ.

Quoquouersum, aduerbium significat, uersus quem-

Quoquouersum.

cunque locum. Cæsar in commen. Eius imperio classem quoquouersum dimittunt. Cato de re rustica: Pedes denos quoquouersum habeat. Quaquauersum, per quemcunque locum. Cæsar in comment. Legatos quaquauersum dimittere. Aliquouersum, uersus aliquem locum. Plautus: Ego pol istam iam aliquouersum regulam dedero. Aliouersum, uersus alium locum, & per metaphoram, ob aliam causam. Plaut. Atque ego istuc aliò uersum dixeram. Vtroque uersum, uersus utrunque locum. Plaut. in captiuis: Vtroque uersum rectum est ingenium ad te, atque ad illum. Pridie significat præcedēti die: postridie, postero die: ut, quidam pridie ductam uxorem, postridie repudiauit. Quia & quod, de causa efficiente: quò & ut, de fine dicuntur. Non castigo te, quod odio habeam, sed quò meliorem efficiam. In priore parte causa efficiens est: in posteriore, finalis. Quatenus & quousque, significant usque ad quod tempus, & usque ad quem locum. Vt quatenus ibimus? Quousque agri tui fines protraxisti? Cicero de amicitia: Videamus, si placet, quatenus amor in amicitia progredi debeat. In Institutionibus legum: Est autem littus maris, quatenus hybernus fluctus maximus excurrit. Cicero: Quousque tandem abutêre Catilina patientia nostra? Fabius: Mihi placet Latinam rationē sequi, quousq; patitur decor. Quum & tum particulæ geminum habent usum. Aliquādo enim exponi possunt per minus, & magis. Quum doctus, tum probus, hoc est, minus doctus, magis probus: uel probior, quàm doctior. Interdum quum generali, tum particulari iungitur, gaudéntque signo Omnis. Quum omnes autores sic sentiunt, tum Homerus. Quum in omni disciplina, tum in Rhetorica exercitatissimus. Cicero: Luxuria uerò quum omni ætati turpis, tum senectuti fœdiss

Marginal notes: Quaquauersum. — Pridie. — Quia & quod. — Quatenus & quousq;. — Quū & tū.

fœdißima est. Idem: *Quum reliquis in rebus, tum in sermone communi uicißitudine nonnunquam utendum.* Idem: *Quum in omni genere, tum in hoc ipso magna quædam est uis naturæ.* Hic tum exponi potest per & præsertim. Etsi, tametsi, & quanquam in principio orationis, libri, aut epistolæ soli indicatiuo iunguntur: in medio etiam subiunctiuo. Cicero: *Etsi nihil noui adferebatur.* Idem: *Etsi, ubicunque es, in eadem es naui.* Idem: *Quod ipsum etsi non iniquum est, in tuo duntaxat periculo.* Idem: *Quam etsi spero esse falsam, nunquam tamen uerbis extenuabo.* Idem Attico: *Etsi nihil noui afferebatur.* Idem pro Milone: *Etsi uereor iudices.* Quintilianus: *Quod fecerunt plerique ueterum, qui etsi nondum quenquam sapientem repertum putabant, præcepta tamen sapientiæ tradiderunt.* Idem: *Quare tametsi me fateor usurum quibusdam quæ philosophorum libris continentur, tamen ea iure uereque contenderim esse operis nostri.* Sallustius: *Quæ tametsi animus aspernabatur.* Idem: *Tametsi longe aliter animo agitabat, tamen pro tempore benignè respondit.* Terentius: *Obtundis, tametsi intelligo.* Idem. *Quid istuc Phædria, quanquam illam cupio abducere, ueruntamen potius quàm te inimicum habeam, faciam ut iusseris.* Sallustius: *Quanquam tibi immaturo uita erepta est.* Quintil. *Quanquam hæc sequenti tempore interciderunt.* Idem: *Nec refert de Græco an de Latino loquar, quanquam Græcum esse priorem placet.* Idem: *Quanquam suus cuique dignus est.* Idē: *Quanquam fuerunt, qui nobis quoque adijcerent dualem scripsere legêre.* Idem: *Id mea quidem opinione, quanquā sint, qui dissentiant, sátis non est.* Idem: *Cædi uerò discipulos, quanquam & receptum sit & Chrysippus non improbet.* Eandem penè naturam habet etiamsi. Cicero pro M.

Et si, tametsi & quanquam.

Etiamsi.

Marcello: Quẽ deum, etiamsi cupiat, opitulari posse reip. credamus. Idem: Vt mihi uideantur dij immortales, etiamsi pœnas à populo Romano ob aliquod delictum expetiuerint, omnem spem salutis ad clementiam uictoris contulisse. Idem: Quam tibi, etiamsi non desideras, tamen mittam. Quintil. Nihil asperè nos dicturos testandum: ut etiamsi non possumus conuitiari, nolle uideamur. Idem: Etiamsi in utranque partem ualent arma facundiæ.

Quamuis & licet. *Quamuis & licet semper subiunctiuum postulant. Vergilius: Quamuis multa meis exiret uictima septis. Idem: Quamuis Eliseos miretur Græcia campos. Fabius: Quamuis autem non tam me uinceret præstandi quod exigebatur, fiducia, quàm negandi uerecundia: latius se tamen aperiente materia, plus quàm imponebatur oneris sponte suscepi. Idem: Nam is quamuis nutricibus triennium dederit, tamen ab illis quoque iam formandam, quàm optimis institutis mentem infantium iudicat. Idem: Accendunt omnia hæc animos: & licet ipsa uitium sit ambitio, frequenter tamen causa uirtutum est. Idem: Licet enim dicamus aliquid proprium, speciosum, sublime, nihil tamen horum nisi in complexu loquendi serieq; contingit. Quamuis rarißimè cum indicatiuo reperitur. Terent. in Adelphis: Non tam cito, quamuis etiam maneo otiosus hic.*

PARTICVLAS AC, ATQVE, pro quàm accipi, quum eas præcedit Alius.

Ac. *ALiud, aliter, contra, secus, simile, pariter, æque, & quandoque comparatiuum, eleganter post se particulas ac, atque, ut, quàm, admittunt: Teren. in Phor. Aliud mihi respondes ac rogo. Cicer. in Verrem: Ne alio mense, ac fas erat, commitia haberentur. Idem de oratore: Potest enim*

enim non solum aliud mihi, ac tibi, sed mihi ipsi aliud aliâs uideri. Idem pro Cor. Balbo: *Quid ergo hi possunt aliud iudicare, ac iudicauerunt?* Idem de arte rheto. *Aut si alia ratione, aut aliam ob causam, ac dicet se reus fecisse, demonstrabitur esse factum.* Cæsar in commen. *Qui lõge alia ratione, ac reliqui Galli bellum gerunt.* T. Liuius ab urbe condita: *Aliam suam ac transfugarum causam esse.* Plaut. *Illi sunt alio ingenio atque tu.* Terent. in Andria: *Alium nunc censes esse me atque olim, quum dabam?* Cicer. *Non alius essem atque nunc sum.* Idem in Academicis: *Quum aliud agnosceret, atque sentiret.* Idem in rheto. *Alio nomine illam rem de qua agitur appellari oportet, atque aduersarij dicunt.* Cæsar in commen. *Docet longè alia ratione esse bellum gerendum, atque antea gestum sit.* Idem. *Longe aliud sibi capiendum consilium, atque antea senserat.* Idem *Longe aliam esse nauigationem in concluso mari, atque in apertißimo oceano perspiciebant.* Idem. *Aliæ sunt legati partes, atque imperatoris.* Apud Sallu. *Alia &c: Longe mihi alia mens est P. C. quum res atque pericula nostra considero, & quum sententias nonnullorum ipse mecum reputo.* Atque.

AC, ATQVE, PRO QVAM, præcedente aduerbio aliter, vel aliorsum.

Terent. in Heauton. *Aliter tuum amorem, atque est accipis.* Varro de lingua latina: *Aliter atque in reliquis dicitur.* Idem de re rust. *De emptione aliter dico, atq; fiet.* Idem de lingua lat. *Hoc nunc aliter fit, atq; olim.* Ibidem: *Quædam aliter olim ac nunc.* Cice. de oratore: *Quum aliter sentias ac loquare.* Cice. in Partitionibus oratorijs: *Casu quum aliter cecidit, ac speratum & putatum sit.* Idem in Sall.

in Sall.Neque enim qui ita uiuit ut tu,aliter ac tu loqui po test.Idem de officijs: Aliter de illis,ac de nobis iudicamus. Cice.pro Sexto Roscio:Aliter causam agi, atque ille existimaret.T.Liuius ab urbe condita: Longè aliter patres, ac plebem affecere.Cicer.de arte.rhet.Quum aliter quid. accidit, atque hi qui arguuntur, arbitrati esse dicuntur. Idem de finibus bonorum & ma.Hic loquebatur aliter,atque omnes sentiebant.Idem: Sed aliter, atque ostenderam facio. Idem pro domo sua:Hæc homines improbi ad quosdam uiros fortes longe aliter atque à me dicta sunt detulerunt.Teren.Nunquam te aliter,atque es in animum induxi meum.Idem:Neue aliorsum,atque ego feci acceperit.

PARTICVLA CONTRA, CVM atque,ac,quàm,posita.

PRimum *exempla de atque ponentur:tum de ac:postremo de quàm.Cicer.pro P.Sylla: Iam enim faciam criminibus omnibus penè dissolutis contra atque in cæteris causis fieri solet.Idem in Catilinam. Idemq́; iusserunt simulachrũ Iouis facere maius,& in excelsum collocare, cõtra atque antèa fuerat.Idem in Som.Scip. Qui uersatur retro contrario motu atque cælum. Cæsar in comment.Qui contra atque esset dictum prælium commisissent.Cice. pro Cor.Bal.Si denique aliquid, quod non contra ac liceret factum diceretur,sed contra atque oporteret. Idem de oratore : Vt contra ac dicat accipi, & sentiri uelit. Idem in Verrem: Si hæc contra ac dico essent omnia. Idem de fin. bo.& ma.Itaque contra est ac dicitis.Idem de diuinatione: Vides tamen omnia ferè contra ac dicta sunt euenisse. Idem in philip. 12. Præsertim quum contra ac Deiotarus sensit,uictoria belli iudicauerit.Sall.in Catil.Vbi uidet Catilinam contra ac ratus erat contendere.Cice.pro A Cecin.*

cin. Miror te hoc in hac re alieno tempore, & contra quã ista causa postulasset defendisse. Idem pro Clu. Generi sui contra, quàm fas erat, amore capta. Idem pro domo sua: Aut quid de uestro iure, aut religione, contra quàm proposueram disputabo. Idem de arte rhet. Qui contra quàm scriptum sit aliquid probare uelit. Ouid. Obsequio tranantur aquæ, nec uincere poßis Flumina, si contra quam rapit unda, nates. Vlpi. de seruitutib. quod ui, aut clam l. Pretor ait: Si quis contra quàm prohiberetur, fecerit. Idem: Quod ui, aut clam. l. Si alius. Ait Iul. qui ante nuntiationis remißionem contra quàm prohibitus fuerit, opus fecerit.

SECVS, CVM QVAM, ac, atque.

PLautus: *Ne me secus honore honestes, quàm ego te.* Cicer. *Me non multo secus facere, quum de oratore disputem, ac facerem si esset mihi de histrione dicendum.* Idem pro Lucio Murena: *Non secus, ac si meus esset frater.* Iterum. *Non dixi secus, ac sentiam.* Idem pro Planco: *Cuius ego salutem non secus, ac meam tueri debeo.* Idem: *Sed aliquanto secus, atque in tradenda arte dicit solet.* Idẽ de nat. deorum: *Quoniam cœpi secus agere, atque initio dixeram.* Vergilius: *Haud secus, atque alto in luco.* Idem: *Haud secus, ac iußi faciunt.* Secus.

SIMILIS, PAR, AEQVE, ET comparatiuus cum ac, atque, quàm.

TErent. *in prologo Phor. Ne simili utamur fortuna, atque usi simus.* Cicer. *de fin. bon. & ma. Itaque & similis erit finis boni, atque antea fuerat.* Cæsar in commen. *Hortatur eos, ut simili ratione atque ipsi fecerunt, suas iniurias persequantur.* T. Liuius *ab urbe condita: Similem*

pauo

pauorem inde, fugamq; fore, ac bello Gallico fuerat. Cice. De nat. deo. *Neque enim mihi par ratio cum Lucilio est, ac tecum fuit.* T. Liu. ab urbe condita: *Nequaquam pari ad patienda ea robore, ac Romani fuissent.* Terẽ. in Andr. *Quis miser æque ac ego?* Iterum: *Miser æque atque ego.* Cæsar in comment. *Aequa ferè latitudine, atque ille congestus ex materia.* Cicer. *Aeque turpe, atque illud, de quo ante dixi.* Plaut. *Ridiculus æque nullus est, quàm dum esurit.* Idem in Aularia. *Nunquam æque patri nuncium lepidum attulit, quàm ego nunc meæ heræ nunciabo.* Cicero: *Mihi quidem uidetur diutius abfuturus, ac uellem.* Horat. *Arctius atque hedera procera astringitur Ilex.*

Aeque.

*

IOA

IOACHIMI

FORTII RINGELbergij Andouerpiani Compendium de conscribendis versibus.

DE PEDIBVS.

VATVOR *pedes disyllabi sunt.* Πυῤῥίχιος *duabus breuibus constãs, ut deus.* Σπονδεῖος *duabus longis, audax.* Ιαμβος *breui & longa, dies.* Τροχαῖος *longa & breui, mater.* O*cto trisyllabi.* Τρίβραχυς *tribus breuibus,* Priamus. Μολοττὸς, *totidem longis,* Aeneas. Ανάπαιστος *duabus breuibus, & longa, species.* Δάκτυλος *longa et duabus breuibus, sidera.* Βακχεῖος *breui & duabus longis, egestas.* Αντιβάκχειος *duabus longis & breui, natura.* Αμφίμακρος ἢ κρητικὸς *longa, breui, & longa, castitas.* Αμφίβραχυς *superiori oppositus, libellus. Sexdecim tetrasyllabi.* Προκελευσματικὸς *quatuor breuibus, relegere.* Διασπόνδειος *totidem longis, oratores.* Αντίσπαστος *breui, duabus longis, ac breui,* Alexander. Χορίαμβος *longa, duabus breuibus & longa, uirginitas.* Δίιαμβος *duobus iambis, amœnitas.* Διτρόχαιος *duobus trochæis, cantilena.* Ιωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος, *duabus breuibus, ac totidem longis,* Diomedes. Ιωνικὸς ἀπὸ μείζονος *duabus longis & duabus breuibus,* Demetrius. Παίων πρῶτος, *longa & tribus breuibus,*

Paeon secundus uibus, lætitia. Παιὼν δεύτερος, secunda longa reliquis breuibus, potentia. Παιὼν τρίτος. tertia lõga, alienus. Παιὼν
Tertius
Quartus. τέταρτος quarta, celeritas. Επίτριτος πρῶτος, prima breui, reliquis longis, sacerdotes. Επίτριτος δεύτερος, secunda breui, conditores. Επίτριτος τρίτος tertia, concordiæ. Επίτριτος τέταρτος quarta, Constantinus.
Epitritum primũ
Secundum
Tertium.
Quartum.

DE VERSVVM GENEribus.

CArminum genera quatuor. Catalecticum, cui deest una syllaba. Brachycatalecticum, cui duæ syllabæ uel pes deest. Hypercatalecticum, quod syllaba redundat. Acatalecticum, cui superest aut deest nihil. Monocolon dicitur, quod uniforme est, quo Vergilius Bucolica, Georgica, & Aeneida perscripsit. Dicolon distrophon, quod ex duobus generibus compositum est, quale Elegiacũ ex hexametro & pentametro. Dicolon tetrastrophon, quum post tres eiusdẽ generis uersus, & quartum alterius modi ad primum reuertimur, Cuiusmodi est Sapphicum cum Adonico dimetro. Carmina appellationem acceperunt, uel à suis inuentoribus ut Pyndaricum, à Pyndaro, Glyconicum à Glycone, Sapphicum à Sappho puella. Vel à pede crebiore, ut Iambicum, Trochaicum, Dactylicum, Anapæsticum, Choriambicum & Spondaicum. Vel à dijs aut alijs, qui hoc carmine celebrati sunt, ut Heroicum, Adonicum, & Pythium. Vel à lyra Lyricum, quod ad lyram cantari solitum erat. A numero pedum sex aliæ carminum formæ sunt Monometrum, quod duobus pedibus constat, Nubibus atris. Dimetrum, in quo pedes quatuor, Amice propugnacula. Trimetrum, cui pedes sex, Nec fonte labra prolui caballino. Tetrametrum quod pedes octo constituunt.

Sõlu

Sōlūtŭr -ᵕᵕ ācrĭs hy -ᵕᵕ ēms grā -- tā ŭīcĕ -ᵕᵕ ŭērĭs -ᵕ ēt fă -ᵕ ŭōnī --

Pentametrum, in quo pedes quinque, Nil mihi rescribas, attamen ipse ueni. Hexametron, quod sex constat pedibus: *Arma uirumq; cano Troiæ qui primus ab oris.* Id in quinto loco dactylum habet, in sexto spondeum, in reliquis dactylum uel spondeum. Pentametrum bis duos spondeos uel dactylos, utrobique adiecta syllaba. Asclepiadeum, quod etiam Choriambicum nominatur, primo loco spondeum habet, altero & tertio Choriambos, quarto Pyrrhichium. Horat.

Mēcœ̄,nās ătăuīs,ædĭtĕ rē,gĭbŭs.

Gliconicum constat spondeo, & duobus dactylis. Horat.

Milēs,tē dŭcĕ,gĕssĕrăt.

Carmina anapæstica in omnibus sedibus recipiunt anapæstum & spōdeum, rarò proceleusmaticum, apud Comicos etiam iambum & dactylum. Antispastica aliquando in prima particula pro iambo spondeum habent. Vt: *O fortuna uiris inuida iam tristis ades.* Sapphicum quinque habet pedes: primo loco trochæum, secundo spondeum, tertio dactylum, quarto & quinto trochæum. Ponitur sæpè cum Adonico dimetro, quod constat dactylo & spondeo. Horatius:

Crescit,indul,gens sibi,dirus,hydrops,
Nec si,tim pel,lit nisi,causa,morbi
Fuge,rit ue,nis & a,quosus,albo
Corpore,languor.

Choriambicorum alia pura sunt, quæ solis constant choriambis: alia mixta, quæ in fine amphibracum aut bacchium recipiunt Phaleucium pentametrum hendecasyllabum constat spondeo dactylo, & tribus trochæis. Ali-

quando in primo loco iambum recipit. Qūisqūis -- cōmpŏsĭ - ∪∪ tō sĕ - ∪ renūs - ∪ āuō --. Carmina Trochaica imparibus sedibus recipiunt trochæum, tribrachum, dactylum. Sedibus paribus eosdem & spondeum atque anapæstum. In iambicis, trochaicis, & anapæsticis carminibus pedes duos pro uno numeramus. Iambicorum genera ferè tredecim sunt, quorum primum quinq; constat syllabis, secundum sex, tertium septem, sic deinceps crescente numero. Vides ut alta, hypercatelecticũ. Deæ decus meum. Præceps amore sæuo. Paremq; posci proximus. Syluæ laborantes geluq;. Coacta uerba mitius feras. Mea renidet in domo lacunar. Ibis Liburnis inter alta nauium. Contacta regna linque, perdes & dolorem. Marcent lucernæ, sol propinquat, non tamen uocas. Portum petens auram relaxa, uela solue malo. Ludos amat puella nobilis pudicos & leues. Consortium uites eorum, qui petunt fœdum lupanar. Dactylicorum genera. Adonium dimetrum catalecticum, Brachia curuant. Hymenaicum, Viscera condita. Archilochium, Arboribusq; comæ. Alemanium trimetrum catalecticũ: Tundite pectora palmis. Simonidium, Indue pallia serica. Alemanium, Turgida brachia cur retegis. Anapesticorum species. Pæonicum carmen, quod est, monometrum catalecticum: Calidum iubar. Pindaricum monometrum hypercatalecticum: Animus male fortis. Aristophanium, dimetrum brachycatalecticum: Venit optima Calliope. Trochaicorum genera. Pancratium, monometrum hypercatalecticum, Autor optimus, Ithyphalicum, dimetrum brachycatalecticum, Bacche iunge tigres. Euripidiũ dimetrum catalecticum, Vultur altius uolat. Choriãbicorum species. Aristophanium, monometrum cum amphibracho seu bacchio, Purpureus tyrannus. Anacreontium,

dimetrum

dimetrum cum amphibracho uel bacchio, Vergilius Mantua quem creauit. Antispasticoum genera. Pæanicum, trimetrum brachycatalecticum, Fauni semideum numen adest. Anacreontium, dimetrum acatalecticum, Curas mitificant fila lyræ dulcis. Alcaïcum, tetrametrum brachycatalecticum, O fortuna uiris inuida iam tristis ades.

DE TEMPORE SYLLABARVM.

Syllaba quæ breuis est, ante mutam & liquidam longa fieri potest, longa uero nequit esse breuis. Vocalis ante uocalem corripitur: ut deus. Excepto nomine dius, dia, dium. Et uerbo fio in illis temporibus, in quibus secundam uocalem non sequitur r, ut fiam fiebam. Nam sequente r, corripitur, ut fierem fieri. Exceptis item genitiuis & datiuis quintæ declinationis, in quibus e ante i producitur, si uocalis præcedat e, ut dici, specici. Præcedente consona corripitur, ut rei, spei. Pronomina in quibus i ante us cõmunia sunt, ut unius: præter alius, quod semper producitur, & alterius quod semper corripitur. Excipiuntur & Græca, ut Darius, ironia, Alexandria, Geomantia, Aonides, Clio, Thalia, Chorea. I inter duas uocales duplex consonans: ut Maius maior, aiunt, Troia. Eandem uim habet u in præteritis: amaui, repleui, petiui, audiui, amaueram, repleueram, petiueram: audiueram. Accusatiuus in n, à nominatiuo in a, us, eus, uel is corripitur, ut Aeginan, Menelaon, Orpheon, Ibin. Papi.

Nanque ferunt raptam patrijs Aeginan ab undis. Ouid.
Tu fore tam lentum iusta Menelaon in ira. Idem.
Strymoniæ matres Orpheon esse ratæ. Idem:

Et fletu madidis Ibin adite genis.
Excipitur *accusatiuus à nominatiuo in as, es, & e, ut Aeneam, Laërten, Penelopen.* Ouidius:
Aenean animo nocte dieq; refert. Idem:
Aspice Laërten, ut iam sua lumina condas.
Omne præteritum dyssyllabum priorem producit, ut iuui, feci. Oui. *Nec moueor, quod te iuui portuq;, locoq;.* Idem:
Dic mihi quid feci, nisi non sapienter amaui?
Excipiuntur *bibi, dedi, tuli, scidi, fidi, steti.* Ouid.
Sæpè bibi succos, quamuis inuitus, amaros. Idem:
Hospitiumq; dedi, quo me fugiturus abires. Vergil.
Non tulit Antigenes, & erat tum dignus amari. Luca.
Aut scidit, & medias fecit sibi littora terras. Verg.
Diffidit, ac multa porrectum extendit arena. Idem.
Contorsit, stetit illa tremens, uteroq; recusso.
Præterita geminata primam corripiunt, ut cĕcĭdi à cado, cecīdi à cædo pĕpendi, tĕtendi tŏtondi, mŏmordi, pĕperi, fĕfelli, tŭtŭdi, tĕtigi, pŭpŭgi dĭdici & similia à pendo, tendo, tōdeo, mordeo, pario, fallo, tundo, tango, pungo, disco. Cōposita seruant tempora simplicium: ut cădo cĕcĭdi, concĭdo, cōcĭdi occĭdo occĭdi pen. correpta: cædo cecīdi, concīdo concīdi, occīdo occīdi penultima producta. Omne supinum disyllabum priorem producit: ut mōtum, crētū, lātum. Præter quĭtum à queo, sĭtum à sino, cĭtum à cieo, nam cio cītum facit priore longa, sătum à sero, lĭtum à lino, ĭtum ab eo, dătum à do, rătum à reor, rŭtum à ruo. Longæ præpositiones, de, præ, è, à, se, di, dis, pro: ut demitto, præmitto, emitto, amitto, seligo, diduco, distraho, promitto. Re corripitur, ut reduco. Monosyllaba ferè producuntur ut ne, ni, si. Vergil.
Ne subeant herbæ, neu puluere uicta fatiscat. Idem:

Ni resu

Ni refugis tenuesq; piget cognoscere curas. Idem:
Si superant fœtus, pariter frumenta sequentur.
A in fine producitur ut ama, musa ablatiuus. Exceptis nominatiuis, accusatiuis, & uocatiuis cuiuscunque numeri, seu declinationis fuerint, qui corripiuntur: ut musa, tecta, dogma, tempora, cornua. Vocatiuus tamen descendens à nomine terminato in as producitur, ut Aenea. Demptis denique, ita, quia, puta, quæ corripiuntur. Numeralia in ginta communia sunt: ut triginta, quadraginta. E in fine uocum corripitur, ut mare, ferè, fermè. Excipiuntur primum nominatiui Græci, ut Penelope, Dialectice. Deinde primæ inflexionis genitiui & datiui singulares, nominatiui & uocatiui plurales, utpote quæ diphthongo scribantur. Tum ablatiui quintæ, ut die, spe, cum compositis, quare, hodie, quotidie. His additur ablatiuus fame, qui solet esse quintæ declinationis. Excipiuntur & imperatiui singulares secundæ coniugationis, ut doce, gaude. Et uocatiuus cui nominatiuus in es: ut Anchise, Achille. Item aduerbia deducta à nominibus rectè comparationem recipientibus: ut iustè, doctè. Omnia aduerbia gradus superlatiui, ut optime, fortißime. Postremo dictiones monosyllabæ, ut me, te, se, de, præ, e. Præter, q; pro & ne pro an, ue pro uel, quæ corripuntur. I in fine dictionis producitur: ut audi. Excipiuntur mihi, tibi, sibi, quasi, ubi, ibi, cum compositis sicubi, nuncubi, alibi, quæ omnia sunt communia. Coniunctio nisi breuis est. I in ablatiuo longum: Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena. O in fine nunc longum nunc breue faciunt, ut uirgo. Excipiuntur datiui & ablatiui, qui producuntur. Et monosyllaba sto, do, flo. Item aduerbia o, eò ac illò. Denique Græca nonnulla: Dido, Calipso, quæ omnia producuntur. V in fine dictionis semper pro-

ducitur:cornu,gelu.Vergi.Cornu ferit ille caueto. Si uox terminetur b,d,m,t, corripitur. Dictionis terminatæ in as ultima producitur:ut musas. Excipiuntur Græca, quibus genitiuus in os:ut Pallas.Et accusatiui Græci plurales,qui communes sunt:ut Cycladas, lampadas. Dictionis terminatæ in es ultima producitur,ut doces,gaudes. Corripiuntur,penes præpositio,es uerbum cum compositis ades, potes,& nomina,quibus penultima genitiui crescentis breuis est,ut miles militis,seges segetis.Præter res,spes,fides, Ceres,quæ producuntur. Prætereà illa quæ habent i ante es ut paries,aries,abies.Pes cum compositis commune est. Ouidius:

Quisquis es,hoc poteris mecum considere saxo. Vergil.
Huc ades ò formose puer,tibi lilia plenis. Horat.
Quem penes arbitrium est,& ius,& norma loquendi. Idē:
Hæc seges ingratos tulit,& feret omnibus annis. Verg.
Diues inaccessos,ubi Solis filia lucos. Ouid.
Qui mihi coniugij sponsor & obses erat. Verg
Quàm fixam paries illos seruabat in usus. Idem:
Populus in fluuijs,abies in montibus altis. Ouid.
Prima Ceres unco terram dimouit aratro. Lucanus:
Extruitur,quod non aries impellere posit. Ouid.
Nec pes ire potest,intra quoque uiscera saxum est. Luca.
Primus in obliquum sonipes opponitur amni. Hora.
Omnia magna loquēs,modo sit mihi mēsa tripes,&c. Verg.
Qualis apes æstate noua per florea rura.
Is in fine dictionis corripitur,ut quisquis,is fugis. Ouid.
Hectora,quisquis is es(si sum tibi cura uenito) Vergi.
Quem fugis ah demens,habitarunt dij quoque syluas.
Omnis casus pluralis in is producitur,ut quis,omnis. Ver.
Quis ante ora patrum Troiæ sub mœnibus altis. Idem:

Omnis ut tecum meritis pro talibus annos.
Vis tam nomen quàm uerbum producitur. Ouid.
Vis ea si uerbi est, cur non ego Veiouis ædem. Vergi.
Vis ergo inter nos quid poßit uterque uicißim. Horat.
Non cuiuis homini contingit adire Corynthum.
Is finalem producunt omnia uerba, quæ in itis penultimam longam habent. Vt in omnibus uerbis quartæ coniugationis, & quibusdam alijs. Martialis:
Nescis heu nescis dominæ fastidia Romæ. Horat.
Non poßis oculo quantum contendere Lynceus. Martial.
Esse uelis oro serus conuiua Tonantis.
Adduntur dederis, respueris & similia. Ouid.
Da mihi te placidum, dederis in carmine uires. Tibullus:
Respueris etiam Phœbo gratißima dona.
Os producitur, ut sacerdos. Excepto hoc nomine os oßis, quod breue est. Excipiuntur quoque composita huius nominis potis ut impos, cōpos. Et Genitiui Græci ut Pallados. Vs corripitur, ut dominus. Excipiuntur monosyllaba: ut thus, rus, mus, sus, ius. Tum genitiui singulares, nominatiui, accusatiui, & uocatiui plurales quartæ declinationis: ut manus. Inde nomina tertiæ inflexionis habentia u longū in penultima genitiui crescentis: ut salus salutis. Deniq; Græca quædam ut Oedipus, Melampus, à ποὺς ποδὸς composita, Si dictio terminetur in r, ultima breuis est, ut pater. Excipiuntur monosyllaba, ut par, cum compositis impar, compar, dispar, quæ composita tamen aliquando corripiuntur. Quinque uoces, fer, cor, uir, ter, per, breues sunt. Producuntur æther, crater, imber, pēr.

COMMVNES SYLLABAE.

Exercet Diana choros, quàm mille sequutæ. Verg.
Tergeminamq; Hecaten, tria uirginis ora Dianæ. Idem.
Crassaq; conueniunt liquidis, & liquida crassis. Lucre.
Et penitus toto diuisos orbe Britannos. Verg.
Nam quid Britannis cælum differre putamus. Lucret.
Hinc Augustus agens Italos in prælia Cæsar. Verg.
Coniecto sternit iaculo uolat Itala cornus. Idem.
Has postquàm mœsto profudit pectore uoces. Catul.
Impia dementis uulgi, & uix tota profudit. Sil.
Risit, & his, inquit, facito mea tela procures. Ouid.
Procurate uiri, & pugnam sperate parati. Vergi.
Quum subito assurgens fluctu nimbosus Orion. Idem.
Ensifer Orion æquore mersus erit. Ouid.
Connubio iungam stabili propriamq; dicabo. Verg.
Experiar, Numidumq; petam connubia supplex. Idem.
Longa facta breuis est in his.
Matri longa decem tulerunt fastidia menses. Idem.
Miscueruntq; herbas, & non innoxia uerba. Idem.
Obstupui, steteruntq; comæ, & uox faucibus hæsit. Idem.
Dij tibi diuitias dederunt, artemq; fruendi. Horat.
Terruerunt pauidos accensa Ceraunia nautas. Sil.

IOACHIMI FORTII RING.

Andouerpiani Elementa Græca.

DE LITERIS.

ORTATIONEM omnem *partibus sex componi cōstat: periodis, membris, incisis, uerbis, syllabis, literis. Literarum formæ quatuor & uiginti:* α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ, ο, π, ρ, σ, τ, υ, φ, χ, ψ, ω, *Vocalium longæ* η, ω: *breues,* ε, ο: *communes* α, ι, υ. *Mutabiles* α, ε, ο. *Ita dictæ quòd in uerborum præteritis mutentur* ω, ε, *in,* η: ο *in* ω. *Vt* ἀκούω ἤκουον, ἐθέλω ἤθελον, ὀνομάζω ὠνόμαζον. *Ex his diphthongi* κυρίως, αι, αυ, ει, ευ, οι, ου, *impropriæ* ᾳ, ῃ, ῳ, υι, ηυ, ωυ. *Porrò inter consonantes duplices* ζ, ξ, ψ: *immutabiles, quæ non mutātur in futuris uerborum,* λ, μ, ν, ρ, *tenues,* κ, π, τ: *mediæ* γ, β, δ: *densæ* χ, φ, θ. *Monadicum siue* ἄσημον σ. *Sic appellatum, quod non habeat significationem, ut aliæ. Etenim* ξ, ζ, ψ, & *semiuocales sunt, & duplices :* λ, μ, ν, ρ, *semiuocales immutabilesq; :* σ *duntaxat semiuocalis.* ρ *in augmento & compositione geminatur, ut* ἐπίῤῥημα. *Ει diphthongon, Latini nunc mutant in i longum, in dictionibus* Darīus, Thalīa, *Alexandrīa, ironīa,* Nīlus, *nunc in e longum, ut chorēa,* Aenēas. Γ *ante* γ, ξ, χ, κ, *per* n *profertur,* ἄγγελος, λύ-

Litteræ Græcæ

Αα. A
Ββ. b.
Γγ g
Δδ d.
Εε. e
Ζζ. z.
Ηη. ie
Θθ th.
Ιι. i.
Κκ. k
Λλ l.
Μμ m.
Νν n.
Ξξ cs.
Οο o.
Ππ p.
Ρρ r.
Σσς s
Ττ t.
Υυ y.
Φφ ph.
Χχ ch
Ψψ ps
Ωω o.m

[illegible] Alpha, Vita. Gamma, Delta, Epsilon. Zita. Ita. i ς
[illegible] Βῆτα. Γάμμα, Δέλτα. Ε ψιλὸν. Ζῆτα. Ητα.
Thita. Iota, Kappa. Lamba. My. Ni. Omicron, Pi. Rho. Sigma. Taf. Ypsilon. Phi
[illegible] Ιώτα Κα[illegible] Λαμβδα. Μῦ Νῦ Ξι Ομικρὸν Π. Ῥῶ Σιγμα Ταῦ Ὑψιλὸν.
Chi. Psi. Omega. Xi Ψι Ωμέγα

λύγξ, ἔγχος, ἀνάγκη. γ post ν per ð proferendum, & κ per γ, si ipsum γ praecesserit, θεὸν τε, ἀνάγκη. Π per b Latinum praecedente μ, *ut πέμπω.*

DE ACCENTIBVS.

Προσῳδιῶν siue accẽtuum genera quatuor, τόνοι, πνεύματα, χρόνοι, πάθη. Toni tres sunt grauis, acutus, circũflexus. Spiritus duo, densus & tenuis. Tempora totidem, longum & breue. Adfectus tres, apostrophus, ὑφέν, distinctio. Accentu grauis est in omnibus syllabis, quae non habent proprium tonum: notatur solum in fine dictionis pro acuto παρὰ θεῦ. In ultima ponitur tonus acutus, quando ipsa uel breuis est, uel longa absque synaeresi, ut καλὸς. σοφὸς, ἀνήρ, In penultima, quum uel breuis ipsa est, uel ultima longa: λόγος, ἀνθρώπου. In antepenultima nunquam, nisi ultima fuerit breuis: φιλόσοφος, λεγεσθαι. Excipiuntur Attica, ut μενέλεως. φύσεως.

Grauis. Acutus. Circunflexus

In omni genitiuo & datiuo ultima longa & tonum habens circunflectitur, ποιητοῦ ποιητῇ, τιμῆς τιμῇ, θεοῦ, θεῷ. Reliqui casus acutum habent, τιμὴν, θεόν. Item omnis longa per synaeresin, ut ποιῶ, ποιεῖς, ποιεῖ. Longa penultima praecedens breuem semper circunflectitur: μοῦσα. Contra ultima longa, antepenultima caret tono, penultima circumflexo.

Enclitica uox tonum flectit in syllabam praecedentem, si antecedat προπαροξύτονον. προπερισπώμενον, aut παροξύτονον cum trochaeo. ἄνθρωπός τε, σκῶλόν τε, φύλλά τε.

Abijcit omnino, praecedente spondaeo, iambo, pyrrhichio, seu perispomeno: ἀτρείδησ τε, ἄναξ τε, γένοσ τε,

φῶσπ.

Ἐςιν positum in exordio orationis aut sequens aliquā harum uocum, οὐ, οὐκ, ὡς, οὕτως, ἀλλά, τοῦτο, priorem syllabam acuit: ἔςι πόλις, οὐκ ἔςιν, ὡς ἔςιν, οὕτως ἔςιν, ἀλλ' ἔςιν, τοῦτ' ἔςιν. Si sequatur ὀξύτονον siue περισπώμενον, tonum amittit: καλός ἐςιν, ἑρμῆς ἐςιν. Si iungatur dictioni paroxytonæ, siue illa trochæus sit, siue iambus, siue pyrrhichius, siue spondæus, tonum habebit posterior uerbi syllaba: φύλλα ἐςίν, ἥρως ἐςί, γέλως ἐςί, λόγος ἐςίν. Si præcedat προπαροξύτονον uel προπερισπώμενον, tonus in præcedentem syllabam reijcitur: φιλόσοφός ἐςι, φαῦλός ἐςι Si προπερισπώμενον in positione longam desinat, tonus manet in posteriore syllaba uerbi ἐςί, φοῖνιξ ἐςί.

Acutus tonus in ultima syllaba positus, nomen facit ὀξύτονον: in penultima, παροξύτονον, seu βαρύτονον: in antepenultima, προπαροξύτονον, siue βαρύτονον.

Circumflexus in postrema, περισπώμενον: in penultima, προπερισπώμενον: Vt καλός, λόγος, ἄνθρωπος, ξενοφῶν, μοῦσα. Omnis uocalis in principio dictionis signatur spiritu uel aspero, uel leni. υ & ρ semper aspirantur. ρ si geminum fuerit in una dictione, prius signatur tenui spiritu, posterius denso, ut ἐπίῤῥημα.

Omnis uocalis aspirata, adsumpta υ aspirationem abijcit, ὄρος, οὖρος. Græcorum aspirationem Latini sæpenumero uertunt in σ, ὑπὲρ super, ὑπὸ sub, ὗς sub, ἕρπω serpo: ἕξ se, ἕξ sex ἑπτά septem. Spiritus.

ἕξ, εἷς, ἕν ideò uidentur habere densiorem spiritum, quàm δὲ εἰς ὢν, quòd dignitate quadam nomen præstet præpositioni. Απόςροφος nota est, qua indicamus è fine dictionis ablatum esse aliquid. Quod quatuor

tuor accidit uocalibus: ε, ο, α, ι: & duabus diphthongis αι, οι, Vt φέρ' εἰπὲ, τ' ἐμὸν, παρ' ἡμῶν, ἐφ' ἡμῖν, βούλομ' ἐγὼ, οἴμ' ὡς ἄχθομαι. ὑφὲν *est nota, qua duas dictiones coniungimus, ut ante malorum.*

ὑφὲν.

Hypodiastole. ὑποδιαστολὴ *qua male cohærentia discernuntur, ut cor, uinum instaurat, ne Coruinum dicere uidearis.*

DE ARTICVLO.

VOcum quibus oratio constat, octo sunt genera: articulus, nomen, uerbum, participium pronomen, præpositio, aduerbium, coniunctio. Articuli *præpositiui hoc modo declinantur.* Ἀρσενικὰ ἑνικά. ἡ εὐθεῖα ὁ. ἡ γενικὴ τοῦ. ἡ δοτικὴ τῷ. ἡ αἰτιατικὴ τόν. Δυϊκά. ἡ εὐθεῖα καὶ αἰτιατικὴ τώ. ἡ γενικὴ καὶ δοτικὴ τοῖν. Πληθυντικά, ἡ εὐθεῖα οἱ. ἡ γενικὴ τῶν. ἡ δοτικὴ τοῖς. ἡ αἰτιατικὴ τούς. ἑνικὰ θηλυκά. ἡ, τῆς, τῇ, τήν. Δυϊκά. τὰ ταῖν. Π. αἱ, τῶν, ταῖς τάς. Οὐδέτερα, τό, τοῦ, τῷ, τό. Δ. τώ, τοῖν. Π. τά, τῶν, τοῖς, τά. *Subiunctiui sic.* Ἀρσενικὰ ἑνικά. ὅς. οὗ, ᾧ, ὅν, Δ. ὥ. οἷν. Π. οἵ, ὧν, οἷς, οὕς.

Θηλυκά. Ε, ἥ, ἧς, ᾗ, ἥν. Δ. ἅ, αἷν. Π. αἵ, ὧν. αἷς, ἅς. Οὐδέτερα. F, ὅ. οὗ. ᾧ. ὅ. Δ. ὥ, οἷν. Π. ἅ, ὧν, οἷς, ἅ. *Ex præpositiuis subiunctiuos effeceris, mutato* τ *in aspirationem, ut* τοῦ οὗ, τῷ ᾧ. ὁ, οἱ, ἡ αἱ, *præpositiui tono carent, subiunctiui non.*

ACCIDENTIA NOMINVM

NOminibus accidunt, γένος, εἶδος, σχῆμα, ἀριθμός, πτῶσις. *Genera quinq; sunt:* ἀρσενικόν, ὁ λόγος: θηλυκόν, ἡ μοῦσα: οὐδέτερον. τὸ βῆμα: κοινόν, ὁ καὶ ἡ ἄνθρωπος: ἐπίκοινον, ὁ ἀετὸς *hæc aquila,* ὁ στρουθὸς *hic passer,* ἡ

χελ

χελιδὼν hæc hirundo. Distant commune & epicœnum, quòd commune est ubi uisu discernimus sexum, ut κύων canis: ubi discrimen minus apparet, epicœnum. Species siue εἴδη duo: πρωτότυπον, ut οὐρανὸς, & παράγωγον. Posterioris genera septem. Συγκριτικὸν, ἐνδοξότερος: ὑπερθετικὸν, ἐνδοξότατος: πατρωνυμικὸν, πριαμίδης: ὑποκοριστικὸν, ἀνθρωπίσκος: κτητικὸν, βασιλικὸν: παρώνυμον, ἀνθηρὸς: ῥηματικὸν, ποίημα. Comparatiua ab adiectiuis in ος fiunt mutato σ in τερος: λευκὸς λευκότερος, σόφος σοφώτερος. Si penultima positiui longa fuerit ο μικρὸν seruatur: sin breuis, uertitur in ω μέγα. Adiectiua in ης & εις comparatiuum faciunt in εστερος: ἀληθὴς ἀληθέστερος, χαριεὶς χαριέστερος. Positiua in υς à neutro genere, addito τερος: ut βραχὺς βραχύτερος. In ους, τερος assumunt: εὔνους εὐνούστερος. Superlatiuum fit mutatione τερος in τατος: λευκότερος λευκότατος. Comparatiua in ων superlatiua faciunt in ιστος, ut ἡδίων ἥδιστος. Σχήματα δύο: ἁπλοῦν, ἵππος: σύνθετον, φίλιππος. Numeri tres: ἑνικὸς, θεὸς: δυικὸς, θεώ: πληθυντικὸς, θεοί. Πτώσεις quinq; ὀνομαστικὴ uel εὐθεῖα, γενικὴ, δοτικὴ, αἰτιατικὴ, κλητικὴ.

DECLINATIONES
nominum.

Quinq; sunt nominum declinationes. Prima terminationes duas habet, ας, & ης. In hac omnia masculina sunt, & in secunda fœmina. ὁ αἰνείας, αἰνείου, αἰνείᾳ, αἰνείαν, ὦ αἰνεία. Δ. αἰνεία, αἰνείαιν, ὦ αἰνεία. Π αἰνεῖαι. αἰνειῶν, αἰνείαις αἰνείας, ὦ αἰνεῖαι. ὁ χρύσης, χρύσου, χρύσῃ, χρύσην, ὦ χρύση. Δ. χρύσα, χρύσαιν, ὦ χρύσα. Π. χρύσαι, χρυσῶν, χρύσαις, χρύσας, ὦ χρύσαι. Secunda totidem habet terminationes α & η. ἡ μαῖα, μαίας, μαίᾳ. μαῖαν. ὦ μαῖα. Δ. τὰ μαία, μαίαιν, ὦ μαία

Prima. (margin)
Secunda. (margin)

ὦ μαία. Π. μαῖαι, μαιῶν, μαίαις, μαίας, ὦ μαῖαι. ἡ μοῦσα, μούσης, μούσῃ, μοῦσαν, ὦ μοῦσα. Δ. μούσα, μούσαιν, ὦ μούσα. Π. μοῦσαι, μουσῶν, μούσαις, μούσας, ὦ μοῦσαι.

Τιμή, τιμῆς, τιμῇ, τιμήν, ὦ τιμή. Δ. τιμά, τιμαῖν, τιμά. Π. τιμαί, τιμῶν, τιμαῖς, τιμάς, ὦ τιμαί. *Nomina desinentia in α purum, ρα, δα uel θα, seruant α in obliquis.*

Tertia. *Tertia quoque terminationes duas habet, ος masculinorum ac fœmininorū, & ον neutrorum.* ὁ θεός, θεοῦ, θεῷ, θεόν, ὦ θεέ. Δ. θεὼ, θεοῖν, ὦ θεώ. Π. θεοί, θεῶν, θεοῖς, θεούς, ὦ θεοί. ἡ ὁδός, τῆς ὁδοῦ, τῇ ὁδῷ, ὁδόν, ὦ ὁδέ. Δ. τὰ ὁδώ, ταῖν ὁδοῖν, ὦ ὁδώ. Π. αἱ ὁδοί, ὁδῶν, ὁδοῖς, ὁδούς, ὦ ὁδοί.

Τὸ καλόν, καλοῦ, καλῷ, καλόν, ὦ καλόν. Δ. τὼ καλώ, καλοῖν, ὦ καλώ. Π. καλά, καλῶν, καλοῖς, καλά, ὦ καλά.

Quarta. *Quarta etiam duas terminationes habet, ως masculinorum & fœmininorum, & ων neutrorum. Hæc in omnibus casibus seruat ω.*

Ὁ μενέλεως, τοῦ μενέλεω, τῷ μενέλεῳ, τὸν μενέλεων, ὦ μενέλεως. Δ. τὼ μενέλεω, τοῖν μενέλεῳν, ὦ μενέλεω. Π. οἱ μενέλεῳ, τῶν μενέλεων, τοῖς μενέλεως, τοὺς μενέλεως, ὦ μενέλεῳ. ἡ ἅλως, τῆς ἅλω, τῇ ἅλῳ, τὴν ἅλων, ὦ ἅλως. Δ. τὰ ἅλω, τῶν ἅλων, ταῖς ἅλῳς, τὰς ἅλως, ὦ ἅλῳ.

Τὸ εὔγεων, τοῦ εὔγεω, τῷ εὔγεῳ, τὸ εὔγεων, ὦ εὔγεων. Δ. τῷ εὔγεω, τοῖν εὔγεῳν, ὦ εὔγεω. Π. τὰ εὔγεω, τῶν εὔγεων, τοῖς εὔγεῳς, τὰ εὔγεω, ὦ εὔγεω.

Quinta. *Quinta uarias terminationes habet, & diuersorum generum. Hæc similis est Latinorum tertiæ.*

Ὁ αἴας, τοῦ αἴαντος, αἴαντι, αἴαντα, ὦ αἴας & ὦ αἴα. Δ. τὼ αἴαντε, τοῖν αἰάντοιν ὦ αἴαντε. Π. οἱ αἴαντες, αἰάν

αἰάντων, αἴασι, αἴαντας, ὦ αἴαντες.

ὁ τρυγὼν, τῆς τρυγόνος, τρυγόνι, τρυγόνα, ὦ τρυγών. Δ. τὼ τρυγόνε, ταῖν τρυγόνοιν, ὦ τρυγόνε. Π. αἱ τρυγόνες, τῶν τρυγόνων, ταῖς τρυγόσι, τὰς τρυγόνας, ὦ τρυγόνες.

Τὸ βῆμα, βήματος, βήματι, βῆμα, ὦ βῆμα, Δ. βήματε, βημάτοιν, ὦ βήματε. Π. βήματα, βημάτων, βήμασι, βήματα, ὦ βήματα.

Monosyllaborum quintæ declinationis genitiuus & datiuus tonum habent in posteriore syllaba: reliqui casus in priore. Vt πᾶς παντὸς παντὶ πάντα πάντες, χεὶρ χειρὸς χειρὶ χεῖρα χεῖρε, εἷς ἑνὸς ἑνὶ ἕνα.

Nomina in ευς *uariè flectuntur.* Ὁ βασιλεὺς, τοῦ βασιλέως ἀττικῶς, βασιλῆος καὶ βασιλέος ἰωνικῶς, βασιλίος βοιωτικῶς, βασιλεῦς δωρικῶς. *E quibus Aeolice mutato accentu* βασίληος, βασίλειος, βασίλευς.

Omnis datiuus in ultima syllaba ι *habet:* αἰνείᾳ, μούσῃ, θεῷ, μενέλεῳ, πατρί. *Genera mutantur hoc modo:* πᾶς πᾶσα πᾶν: βραδὺς βραδεῖα βραδὺ: χαρίεις χαρίεσσα χάριεν: ἀληθὴς ἀληθὲς, φιλόπατρις, τὸ φιλόπατρι: τέρην τέρεν: εὐδαίμων εὔδαιμον.

Ἁπλοῦς ἁπλῆ ἁπλοῦν: διπλοῦς διπλῆ διπλοῦν: τριπλοῦς τριπλῆ τριπλοῦν: τετραπλοῦς τετραπλῆ τετραπλοῦν: μολιβδοῦς μολιβδῆ μολιβδοῦν: χαλκοῦς χαλκῆ χαλκοῦν: χρυσοῦς χρυσῆ χρυσοῦν.

CONTRACTIONES nominum.

Contractorum nominum duo genera, πολυπαθῆ, καὶ ὀλιγοπαθῆ. Πολυπαθῶν *terminationes sex,* ης, ες, ος, ις, ι, ας. Ὀλιγοπαθῶν, ευς, ους, ω, & ως: υς

& υ

ης. & υ. Contrahuntur autem hoc modo. Δημοσθένεος ους,
ος. δημοσθένεϊ ει, δημοσθένεα η, δημοσθένεε η, δημοσθενέοιν οῖν,
ες. δημοσθένεες εις, δημοσθενέων ῶν, δημοσθένεας εις. Τὰ τείχεα
ις. η, ἀληθέα η. Τῷ ὄφιϊ ὄφι, ὄφιες ὄφις, ὄφιας ὄφις. Τὰ σινήπια
σινήπι. Vel τῷ ὄφεϊ ὄφει, ὄφεες ὄφεις, ὄφεας ὄφεις, σινήπεα
ας. σινήπη. Τοῦ κρέαος κρέως, κρέαϊ κρέᾳ, κρέαε κρέα κρεάοιν,
κρεῷν, κρέαα, κρέα, κρεάων ων. Βασιλέϊ εῖ, βασιλέες εῖς, βα-
ευς. σιλέας εῖς. οἱ βόες βοῦς, βόας βοῦς. Τῆς λητόος λητοῦς, λητόϊ
λητοῖ, λητόα λητῶ. Horum dualia & pluralia tertiæ de-
ους. clinationis sunt: ut τὰ λητώ, ταῖν λητοῖν, αἱ λητοί, τῶν λη-
ω. τῶν. Τῷ ἠδέϊ εῖ, ἡδέες εῖς ἡδέας εῖς. Βότρυες βότρυς, βο-
υς. τρύας βότρυς.

DE NOMINIBVS numerorum.

NVmerorũ ordines quinq; Primus, ἕν, δύο, τρία, τέσσαρα, πέντε, ἕξ, ἑπτὰ, ὀκτὼ, ἐννέα, δέκα, ἕνδεκα, δώδεκα, δεκατρία, uel τρία καὶ δέκα, minore præeũte, si cõiunctio interponatur: δεκατέσσαρα, δεκαπέντε, δεκαὲξ, δεκαέπτα, δεκαόκτω, aut ὄκτω καὶ δέκα, δεκαεννέα, εἴκοσι, εἰκοσιὲν, εἰκοσιδύο, εἰκοσιτρία, τριάκοντα, τριακονταὲν, τεσσαράκοντα, πεντήκοντα. ἑξήκοντα, ἑβδομήκοντα, ὀγδοήκοντα, ἐννενήκοντα, ἑκατὸν, διακόσια, τριακόσια, τετρακόσια. πεντακόσια. ἑξακόσια. ἑπτακόσια, ὀκτακόσια, ἐννεακόσια, χίλιοι, δισχίλιοι, τρισχίλιοι, μύρια. Secundus, διπλοῦς, τριπλοῦς, τετραπλοῦς, πενταπλοῦς, ἑξαπλοῦς, ἑπταπλοῦς, ὀκταπλοῦς, ἐννεαπλοῦς, δεκαπλοῦς, Tertius, διπλάσιος, τριπλάσιος, τετραπλάσιος, πενταπλάσιος, ἑξαπλάσιος, ἑπταπλάσιος, ὀκταπλάσιος, ἐννεαπλάσιος, δεκαπλάσιος. Quartus, μονὰς, δυὰς, τριὰς, τετρας, πεμπτας, ἑκτὰς, ἑπτας, ογδοὰς, ἐννεὰς, δεκὰς, χιλιὰς, μυριὰς. Quintus, πρῶ-

τος

τος, δεύτερος. τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, ἕκτος, ἕβδομος, ὄγδοος, ἔνατος, δέκατος, ἑνδέκατος. δυοκαιδέκατος, εἰκοστός, εἰκοστὸς πρῶτος, εἰκοστὸς δεύτερος. τριακοστός, τεσσαρακοστός, πεντηκοστός, πεντηκοστὸς πρῶτος, ἑξηκοστός, ἑβδομηκοστός, ὀγδοηκοστός, ἐννενηκοστός, ἑκατοστός, διακοσιοστός, τριακοσιοστός, τεσσαρακοσιοστός, πεντακοσιοστός, ἑξακοσιοστός, ἑπτακοσιοστός ὀκτακοσιοστός, ἐννακοσιοστός, χιλιοστός, δισχιλιοστός, τρισχιλιοστός, μυριοστός Hippocrates: θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη, αὕτη γάρ ἐστι τετάρτη ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης.

Indicatiuus decimusſeptimus, quartus enim eſt à decimoquarto. Numeros, qui infrà decem ſunt, notant charactєres, α β γ δ ε ϛ ζ η θ. *Denarios omnes infra centum,* ι κ λ μ ν ξ ο π ϟ. *Centenarios,* ρ σ τ υ φ χ ψ ω ϡ. *ᾱ cum nota ſuperpoſita, mille.*

CONIVGATIONES verborum.

Q Vinq; uerborum ordines ſunt. Primus habet ante ω, β π φ πτ: *in futuro* ψ, *in præterito* φ. *Vt,* λείβω, τέρπω, γράφω, τύπτω.

Secundus ante ω *habet* γ κ χ κτ σσ *uel* ττ ζ: *in futuro* ξ, *in præterito* χ. *Vt,* λέγω, πλέκω, ἔχω, τίκτω, ὀρύττω, παίζω.

Tertius habet δ θ τ ζ ττ ω *purum: in futuro* σ, *in præterito* κ. *Vt* ᾄδω, πλήθω, ἀνύτω, φράζω, πλάττω, ἀκούω.

Quartus in præſenti & futuro quatuor immutabiles λ μ ν ρ: *in præterito* κ. *Vt,* ψάλλω, νέμω, κρίνω, σπείρω.

Quinto comprehenduntur uerba in νμι, ωμι, υμι: *ut,* ἵστημι, τίθημι, δίδωμι, ζεύγνυμι.

Actiuorum ergo triplex terminatio: ω βαρύτονον, ῶ πε-
ρισπώμενον, & μι: ut, λέγω, ποιῶ, τίθημι. Verborum tem-
pora sunt præsens, præteritum imperfectum, futurum, duo
De augmē- indefinita quæ significatione non differunt. præteritum
tis. perfectum, præteritum plusquamperfectum. In præteritis
ε præponitur si prima uerbi litera sit consonans. Si uoca-
lis, α & ε in η uertuntur, ο in ω, αι in ῃ, αυ in ηυ, οι in
ῳ. Vt, ἄδω ᾖδον, ἐρωτάω ἠρώτων, ὀρύττω ὤρυττον,
αἴρω ᾖρον, αὐλῶ ηὔλουν, οἰκτείρω ᾤκτειρον. Reliquæ
uocales η, ι, υ, ω, non mutantur. Dicimus enim ἡγοῦμαι
ἡγούμην, ἰάπτω ἴαπτον, ὑβρίζω ὕβριζον, ὠνέομαι ὠνεόμην.

Coniugantur uerba hoc modo. Actiua præsens, indi-
τύπτω. catiuum: Τύπτω τύπτεις τύπτει. Δ. τύπτετον τύπτετον. Π.
τύπτομεν τύπτετε τύπτουσι. Præteritum imperfectum:
ἔτυπτον ἔτυπτες ἔτυπτε. Δ. ἐτύπτετον ἐτυπτέτην. Π. ἐτύ-
πτομεν ἐτύπτετε ἔτυπτον.

Imperatiuum: τύπτε τυπτέτω. Δ. τύπτετον τυπτέτων. Π.
τύπτετε τυπτέτωσαν.

Optatiuum: τύπτοιμι τύπτοις τύπτοι. Δ. τύπτοιτον
τυπτοίτην. Π. τύπτοιμεν τύπτοιτε τύπτοιεν.

Subiunctiuum: ἐὰν τύπτω τύπτῃς τύπτῃ. Δ. ἐὰν τύ-
πτητον τύπτητον. Π. ἐὰν τύπτωμεν τύπτητε τύπτωσι.

Futurum. Infinitum: τύπτειν. Futurum indicatiuum: τύψω τύ-
ψεις τύψει. Δ. τύψετον τύψετον. Π. τύψομεν τύψετε τύ-
ψουσιν.

Optatiuum: τύψοιμι τύψοις τύψοι. Δ. τύψοιτον τυ-
ψοίτην. Π. τύψοιμεν τύψοιτε τύψοιεν.

ἀόριστος α. Infinitum: τύψειν. Indefinitum primum, indicatiuum:
ἔτυψα ἔτυψας ἔτυψε. Δ. ἐτύψατον ἐτυψάτην. Π. ἐτυψάμεν
ἐτύψατε ἔτυψαν. Imperatiuum: τύψον τυψάτω. Δ. τύψα-
τον τυψάτων. Π. τύψατε τυψάτωσαν.

Optatiuum: τύψαιμι τύψαις τύψαι. Δ. τύψαιτον τυψαι-
την

τύψω. Π. τύψαιμεν τύψαιτε τύψαιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τύψω τύψῃς τύψῃ. Δ. ἐὰν τύψητον τύψητον. Π. ἐὰν τύψωμεν τύψητε τύψωσιν. Infinitum, τύψαι. Præteritum perfectum, indicatiuum: τέτυφα τέτυφας τέτυφε. Δ. τετύφατον τετύφατον. Π. τετύφαμεν τετύφατε τετύφασιν. Imperatiuum: τέτυφε τετυφέτω. Δ. τετύφετον τετυφέτων. Π. τετύφετε τετυφέτωσαν. Optatiuum: τετύφοιμι τετύφοις τετύφοι. Δ. τετύφοιτον τετυφοίτην. Π. τετύφοιμεν τετύφοιτε τετύφοιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τετύφω τετύφῃς τετύφῃ Δ. ἐὰν τετύφητον τετύφητον. Π. ἐὰν τετύφωμεν τετύφητε τετύφωσιν. Infinitum: τετυφέναι. Præteritum plusquamperfectum: ἐτετύφειν ἐτετύφεις ἐτετύφει. Δ. ἐτετύφειτον ἐτετυφείτην. Π. ἐτετύφειμεν ἐτετύφειτε ἐτετύφεισαν. Indefinitum secundum, indicatiuum: ἔτυπον ἔτυπες ἔτυπε. Δ. ἐτύπετον ἐτυπέτην. Π. ἐτύπομεν ἐτύπετε ἔτυπον. — Præteritũ. — ἀόριςΘ β.

Imperatiuum: τύπε τυπέτω. Δ. τύπετον τυπέτων. Π. τύπετε τυπέτωσαν. Optatiuum, τύποιμι τύποις τύποι. Δ. τύποιτον τυποίτην. Π. τύποιμεν τύποιτε τύποιεν.

Subiunctiuum: ἐὰν τύπω τύπῃς τύπῃ. Δ. ἐὰν τύπητον τύπητον. Π. ἐὰν τύπωμεν τύπητε τύπωσι.

Infinitum: τυπεῖν. Futurum secundum, indicatiuum: τυπῶ τυπεῖς τυπεῖ. Δ. τυπεῖτον τυπεῖτον. Π. τυποῦμεν τυπεῖτε τυποῦσι. Optatiuum: τυποῖμι τυποῖς τυποῖ. Δ. τυποῖτον τυποίτην. Π. τυποῖμεν τυποῖτε τυποῖεν. Infinitũ: τυπεῖν. Media præsens indicatiuum: τύπτομαι τύπτῃ τύπτεται. Δ. τυπτόμεθον τύπτεσθον τύπτεσθον. Π. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύπτονται. Præteritum imperfectum: ἐτυπτόμην ἐτύπτου ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτύπτεσθον ἐτυπτέσθην. Π. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. — Media.

Imperatiuum: τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθον τυπτέσθων. Π. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. Optatiuum: τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τυ-

πλέσθω. Π. τυπλοίμεθα τύπλοισθε τύπλοιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύπλομαι τύπλῃ τύπληται. Δ. ἐὰν τυπλώμεθον τύπλησθον τύπλησθον. Π. ἐὰν τυπλώμεθα τύπλησθε τύπλωνται. Infinitum: τύπλεσθαι.

Futurum primum, indicatiuum: τύψομαι τύψῃ τύψεται. Δ. τυψόμεθον τύψεσθον τύψεσθον. Π. τυψόμεθα τύψεσθε τύψονται. Optatiuum: τυψοίμην τύψοιο τύψοιτο, Δ. τυψοίμεθον τύψοισθον τυψοίσθην. Π. τυψοίμεθα τύψοισθε τύψοιντο. Infinitum: τύψεσθαι.

ἀόριστος α. Indefinitum primum, indicatiuum: ἐτυψάμην ἐτύψω ἐτύψατο. Δ. ἐτυψάμεθον ἐτύψασθον ἐτυψάσθην. Π ἐτυψάμεθα ἐτύψασθε ἐτύψαντο. Imperatiuum: τύψαι τυψάσθω. Δ. τύψασθον τυψάσθων. Π. τύψασθε τυψάσθωσαν. Optatiuum: τυψαίμην τύψαιο τύψαιτο. Δ. τυψαίμεθον τύψαισθον τυψαίσθην. Π. τυψαίμεθα τύψαισθε τύψαιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύψωμαι τύψῃ τύψηται. Δ, ἐὰν τυψώμεθον τύψησθον τύψησθον. Π. ἐὰν τυψώμεθα τύψησθε τύψωνται. Infinitum: τύψασθαι.

Praeteritum. Praeteritum perfectum indicatiuum: τέτυπα τέτυπας τέτυπε. Δ. τετύπατον τετύπατον. Π. τετύπαμεν τετύπατε τετύπασιν. Imperatiuum: τέτυπε τετυπέτω. Δ. τετύπετον τετυπέτων. Π. τετύπετε τετυπέτωσαν. Optatiuum: τετύποιμι τετύποις τετύποι. Δ. τετύποιτον τετυποίτην. Π. τετύποιμεν τετύποιτε τετύποιεν. Subiunctiuum: ἐὰν τετύπω τετύπῃς τετύπῃ. Δ. ἐὰν τετύπητον τετύπητον. Π. τετύπωμεν τετύπητε τετύπωσιν. Infinitum: τετυπέναι.

ἀόριστος β. Praeteritum plusquamperfectum, indicatiuum: ἐτετύπειν ἐτετύπεις ἐτετύπει. Δ. ἐτετύπειτον ἐτετυπείτην. Π. ἐτετύπειμεν ἐτετύπειτε ἐτετύπεισαν.

Indefinitum secundum, indicatiuum: ἐτυπόμην ἐτύπου ἐτύ

ἐτύϖετο. Δ. ἐτυϖόμεθον ἐτύϖεσθον ἐτυϖέσθην. Π. ἐτυϖόμεθα ἐτύϖεσθε ἐτύϖοντο. Imperatiuum: τύϖου τυϖέσθω. Δ. τυϖέσθων τύπέσθον. Π. τύϖεσθε τυπέσθωσαν. Optatiuum: τυποίμην τύποιο τύϖοιτο. Δ. τυϖοίμεθον τύποισθον τυποίσθην. Π. τυποίμετα τύϖοισθε τύϖοιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύϖωμαι τύϖῃ τύϖηται. Δ. ἐὰν τυϖώμεθον τύϖησθον τύϖησθον. Π. ἐὰν τυϖώμεθα τύϖησθε τύπωνται. Infinitum: τυϖέσθαι.

Futurum secundum, indicatiuum: τυϖοῦμαι τυπῇ τυϖεῖται. Δ. τυϖούμεθον τυπεῖσθον τυϖεῖσθον. Π. τυποῦμεθα τυϖεῖσθε τυϖοῦνται. Optatiuum: τυποίμην τυϖοῖο τυϖοῖτο. Δ. τυϖοίμεθον τυϖοῖσθον τυποίσθην. Π. τυποίμεθα τυϖοῖσθε τυποῖντο. Infinitum: τυπεῖσθαι.

Paßiua praesens, indicatiuum: τύπτομαι τύπτῃ τύπτεται. Δ. τυπτόμεθον τύπτεσθον τύπτεσθον. Π. τυπτόμεθα τύπτεσθε τύπτονται. Praeteritum imperfectum: ἐτυπτόμην ἐτύπτου ἐτύπτετο. Δ. ἐτυπτόμεθον ἐτυπτεσθον ἐτυπτέσθην. Π. ἐτυπτόμεθα ἐτύπτεσθε ἐτύπτοντο. Imperatiuum: τύπτου τυπτέσθω. Δ. τύπτεσθον τυπτέσθον. Π. τύπτεσθε τυπτέσθωσαν. Optatiuum: τυπτοίμην τύπτοιο τύπτοιτο. Δ. τυπτοίμεθον τύπτοισθον τυπτοίσθην. Π. τυπτοίμεθα τύπτοισθε τύπτοιντο. Subiunctiuum: ἐὰν τύπτωμαι τύπτῃ τύπτηται. Δ. ἐὰν τυπτώμεθον τύπτησθον τύπτησθον. Π. ἐὰν τυπτώμεθα τύπτησθε τύπτωνται. Infinitum: τύπτεσθαι. Paßiua.

Praeteritum perfectum, indicatiuum: τέτυμμαι τέτυψαι τέτυπται. Δ. τετύμμεθον τέτυφθον τέτυφθον. Π. τετύμμεθα τέτυφθε τετύφαται. Praeteritum.

Praeteritum plusquamperfectum, indicatiuum: ἐτετύμμην ἐτέτυψο ἐτέτυπτο. Δ. ἐτέτμμεθον ἐτέτυφθον ἐτετύφθην. Π. ἐτετύμμεθα ἐτέτυφθε ἐτετύφατο. Imperatiuũ: τέτυψο τετύφθω. Δ. τέτυφθον τετύφθων. Π. τέτυφθε

ἀόριστ α. τετύφθωσαν. Infinitum: τετύφθαι. Indefinitum primum, indicatiuum: ἐτύφθην ἐτύφθης ἐτύφθη. Δ. ἐτύφθητον ἐτυφθήτην Π. ἐτύφθημεν ἐτύφθητε ἐτύφθησαν. Imperatiuum: τύφθητι τυφθήτω. Δ. τύφθητον τυφθήτων. Π. τύφθητε τυφθήτωσαν. Optatiuum: τυφθείην τυφθείης τυφθείη. Δ. τυφθείητον τυφθειήτην. Π. τυφθείημεν τυφθείητε τυφθείησαν uel τυφθεῖεν.

Subiunctiuum: ἐὰν τυφθῶ τυφθῇς τυφθῇ. Δ. ἐὰν τυφθῆτον τυφθῆτον. Π. ἐὰν τυφθῶμεν τυφθῆτε τυφθῶσι.

Infinitum: τυφθῆναι. Futurum primum, indicatiuum: τυφθήσομαι τυφθήσῃ τυφθήσεται. Δ. τυφθησόμεθον τυφθήσεσθον τυφθήσεσθον. Π. τυφθησόμεθα τυφθήσεσθε τυφθήσονται.

Optatiuum: τυφθησοίμην τυφθήσοιο τυφθήσοιτο. Δ. τυφθησοίμεθον τυφθήσοισθον τυφθησοίσθην. Π. τυφθησοίμεθα τυφθήσοισθε τυφθήσοιντο.

ἀόριστ β. Infinitum: τυφθήσεσθαι. Indefinitum secundum, indicatiuum: ἐτύπην ἐτύπης ἐτύπη. Δ. ἐτύπητον ἐτυπήτην. Π. ἐτύπημεν ἐτύπητε ἐτύπησαν. Imperatiuum: τύπηθι τυπήτω. Δ. τύπητον τυπήτων. Π. τύπητε τυπήτωσαν. Optatiuum: τυπείην τυπείης τυπείη. Δ. τυπείητον τυπειήτην. Π. τυπείημεν τυπείητε ετυπείησαν, uel τυπεῖεν. Subiunctiuum: ἐὰν τυπῶ τυπῇς τυπῇ. Δ. ἐὰν τυπῆτον τυπῆτον. Π. ἐὰν τυπῶμεν τυπῆτε τυπῶσι.

Futurū secundum. Infinitum: τυπῆναι. Futurum secundum, indicatiuum: τυπήσομαι τυπήσῃ τυπήσεται. Δ. τυπησόμεθον τυπήσεσθον τυπήσεσθον. Π. τυπησόμεθα τυπήσεσθε τυπήσονται.

Optatiuum: τυπησοίμην τυπήσοιο τυπήσοιτο. Δ. τυπησοίμεθον τυπήσοισθον τυπησοίσθην. Π. τυπησοίμεθα τυπήσοισθε τυπήσοιντο. Infinitum: τυπήσεσθαι. Mox futurū.

Mox futurum. indicatiuum: τετύψομαι τετύψῃ τετύψεται. Δ. τετυψόμεθον τετύψεσθον τετύψεσθον. Π. τετυψόμεθα τετύψεσθε τε

τύψοι). Optatiuum: τετυψοίμην τετύψοιο τετύψοιτο. Δ. τετυψοίμεθον τετύψοισθον τετυψοίσθην. Π. τετυψοίμεθα τετύψοισθε τετύψοιντο. Infinitum: τετύψεσθαι.

VERBA IN
έω, άω, & όω.

PRæsens indicatiuum: ποιέω ποιῶ, ποιέεις ποιεῖς, ποιέει ποιεῖ Δ. ποιέετον ποιεῖτον. Π. ποιέομεν ποιοῦμεν, ποιέετε ποιεῖτε, ποιέουσι ποιοῦσι. Præteritum imperfectum: ἐποίεον, ἐποίουν, ἐποίεες ἐποίεις, ἐποίεε ἐποίει. Δ. ἐποιέετον ἐποιεῖτον, ἐποιεέτην ἐποιείτην. Π. ἐποιέομεν ἐποιοῦμεν, ἐποιέετε ἐποιεῖτε, ἐποίεον ἐποίουν. έω.

Imperatiuum: ποίεε ποίει, ποιεέτω ποιείτω. Optatiuum: ποιέοιμι ποιοῖμι, ποιέοις ποιοῖς, ποιέοι ποιοῖ. Attice seu Aeolice ποιοίην οίης οίη. Dorice ποιώην ώης ώη.

Subiunctiuum: ἐὰν ποιέω ποιῶ, έῃς ῇς, έῃ ῇ. Δ. έητον ῆτον. Infinitum: ποιέειν ποιεῖν, Dorice ποιῆν. Indicatiuū passiuum: ποιέομαι ποιοῦμαι, έῃ, ῇ, έεται εῖται. Δ. εόμεθον ούμεθον. έεσθον εῖσθον. Π. εόμεθα ούμεθα. Præteritum imperfectum: ἐποιεόμην ούμην, ἐποιέου οῦ, έετο εῖτο.

Imperatiuum: ποιέου οῦ, ποιεέσθω είσθω. Optatiuum: ποιεοίμην ποιοίμην, έοιο οῖο, έοιτο οῖτο.

Subiunctiuum: ἐὰν ποιέωμαι ῶμαι, έῃ, ῇ, έηται ῆται.

Infinitum: ποιέεσθαι εῖσθαι. Participia: ποιέων ῶν, έοντος οῦντος, έουσα οῦσα, εούσης ούσης, έον οῦν, ποιεόμενος ούμενος. In his ου Dorice in ευ conuertitur, ποιοῦμεν ποιεῦμεν.

Præsens indicatiuum: βοάω βοῶ, βοάεις βοᾷς, βοάει βοᾷ Δ. βοάετον βοᾶτον. Π. βοάομεν βοῶμεν, βοάετε βοᾶτε, βοάουσι βοῶσι. άω.

Præteritum imperfectum: ἐβόαον, ἐβόων, ἐβόαες ἐβόας, ἐβόαε ἐβόα. Δ. ἐβοάετον ᾶτον, ἐβοαέτην ἐβοάτην. Π. ἐβοάομεν ῶμεν, ἐβοάετε ᾶτε, ἐβόαον ων. Imperatiuum: βόαε βόα, βοαέτω άτω. Optatiuum: βοάοιμι ῷμι, άοις ῷς: Aeolicè βοῴην ῴης. Subiunctiuum: βοάω, ῶ, άης ᾷς, άῃ ᾷ. Δ. άετον, ᾶτον. Π. άωμεν ῶμεν, άετε ᾶτε, άωσι ῶσι. Infinitum: βοάειν βοᾶν, Dorice βοῆν, Aeolice βόαις. Indicatiuum: παθητικὸν: βοάομαι βοῶμαι, βοάῃ βοᾷ, βοάεται ᾶται. Δ. βοαόμεθον ώμεθον, άεσθον ᾶσθον. Π. αόμεθα, ώμεθα άεσθε ᾶσθε, ᾶσθε, άονται ῶνται.

Præteritum imperfectum: ἐβοαόμην ώμην, ἐβοάου ῶ, άετο ᾶτο. Imperatiuum: βοάου ῶ, βοαέσθω άσθω. Optatiuũ: βοάιμην ῴμην, άοιο ῷο. Subiunctiuum: βοάομαι, ωμαι, άῃ ᾷ, άηται ᾶται. Infinitum: βοάεσθαι ᾶσθαι. Participia: βοάων ῶν άοντος ῶντος, άουσα ῶσα, αούσης ώσης, άον ᾶν, βοαόμενος ώμενος.

όω. Præsens indicatiuum: χρυσόω χρυσῶ, χρυσόεις χρυσοῖς, χρυσόει χρυσοῖ. Δ. χρυσόετον χρυσοῦτον. Π. χρυσόομεν χρυσοῦμεν, χρυσόετε οῦτε, χρυσόουσι οῦσι.

Præteritum imperfectum: ἐχρύσοον ουν, ἐχρύσοες ους, ἐχρύσοε, ου. Δ. ἐχρυσόετον οῦτον. Imperatiuum: χρύσοε ου, χρυσοέτω ούτω. Optatiuum: χρυσόοιμι οῖμι, χρυσόοις οῖς, όοι οῖ. Subiunctiuum: χρυσόω ῶ, όῃς οῖς, όῃ οῖ. Δ. όητον οῖτον, Π. όωμεν ῶμεν όητε οῖτε, όωσι ῶσι Infinitum: χρυσόειν χρυσοῦν, Aeolice χρύσους.

Indicatiuum paßiuum: χρυσόομαι οῦμαι, όῃ οῖ, όεται οῦται. Præteritum imperfectum: ἐχρυσοόμην ούμην, όου οῦ, όετο οῦτο. Imperatiuum: χρυσόου οῦ, χρυσοέσθω ούσθω. Optatiuum: χρυσοοίμην, χρυσοίμην χρυσόοιο οῖο. Subiunctiuum: χρυσόωμαι ῶμαι, όῃ οῖ, όηται οῖται, alij οῦται, uel ῶται. Δ. οώμεθον ώμεθον, όησθον οῖσθον, οῦσθον uel ῶσθον.

Infini

Infinitum: χρυσόεσθαι οῦσθαι. *Participia*: χρυσόων ῶν, όουσα οῦσα, όον οῦν, χρυσοόμενος ούμενος.

ΤΊΘΗΜΙ.

Verba in μι deducuntur à uerbis habentibus έω, άω, όω, ύω: ut τίθημι, ἵστημι, δίδωμι, ζεύγνυμι, à θέω, στάω, δόω, ζευγνύω, idq; præposita ι cum prima consonante. Hæc carent secundo futuro, præterito perfecto & plusquamperfecto medio: item indefinito secundo & futuro secundo paßiuo.

Actiua præsens indicatiuum: τίθημι τίθης τίθησι. Δ. τίθετον τίθετον. Π. τίθεμεν τίθετε τιθέασι.

Præteritum imperfectum: ἐτίθην ἐτίθης ἐτίθη. Δ. ἐτίθετον ἐτιθέτην. Π. ἐτίθεμεν ἐτίθετε ἐτίθεσαν. *Imperatiuum*: τίθετι uel τίθει à τιθέω, τιθέτω. Δ. τίθετον τιθέτων. Π. τίθετε τιθέτωσαν. *Optatiuum*: τιθείην τιθείης τιθείη. Δ. τιθείητον τιθειήτην. Π. τιθείημεν τιθείητε τιθείησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν τιθῶ τιθῇς τιθῇ. Δ. ἐὰν τιθῆτον τιθῆτον. Π. ἐὰν τιθῶμεν τιθῆτε τιθῶσι. *Infinitum*: τιθέναι. ἀόριστος β.

Indefinitum secundum, indicatiuum: ἔθην ἔθης ἔθη. Δ. ἔθετον ἐθέτην, Π. ἔθεμεν ἔθετε ἔθεσαν. *Imperatiuum*: θέτι uel θὲς θέτω. Δ. θέτον θέτων. Π. θέτε θέτωσαν. *Optatiuum*: θείην θείης θείη. Δ. θείητον θειήτην. Π. θείημεν θείητε θείησαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν θῶ θῇς θῇ. Δ. θῆτον θῆτον. Π. θῶμεν θῆτε θῶσι. *Infinitum*: θῆναι.

Media præsens, indicatiuum: τίθεμαι τίθεσαι τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον. Π. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται. Media.

Præteritum imperfectum: ἐτιθέμην ἐτίθεσο uel ἐτίθου, ἐτίθετο Δ. ἐτιθέμεθον ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην Π. ἐτιθέμεθα ἐτίθεσθε ἐτίθεντο. *Imperatiuum*: τίθεσο uel τίθου, τιθέσθω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Π. τίθεσθε τιθέσθωσαν. *Optatiuum*: τιθείμην τιθεῖο τιθεῖτο. Δ. τιθείμεθον τιθεῖσθον τιθείσθην. Π. τιθείμεθα τίθεισθε τίθειντο. *Subiunctiuum*: ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον τιθῆσθον. Π. τιθώμεθα τιθῆσθε τιθῶνται. *Infinitum*: τίθεσθαι.

ἀόριστος β. *Indefinitum secundum, indicatiuum*: ἐθέμην ἔθεσο uel ἔθου, ἔθετο. Δ. ἐθέμεθον ἔθεσθον ἐθέσθην. Π. ἐθέμεθα ἔθεσθε ἔθεντο.

Vt in præterito imperfecto: ἐτιθέμην *remota syllaba* τι.

Paßiua. *Paßiua præsens, indicatiuum*: τίθεμαι τίθεσαι τίθεται. Δ. τιθέμεθον τίθεσθον τίθεσθον. Π. τιθέμεθα τίθεσθε τίθενται.

Præteritum imperfectum: ἐτιθέμην ἐτίθεσο uel ἐτίθου, ἐτίθετο. Δ ἐτιθέμεθον, ἐτίθεσθον ἐτιθέσθην. Π. ἐτιθέμεθα ἐτίθεσθε ἐτίθεντο. *Imperatiuum*: τίθεσο uel τίθου, τιθέσθω. Δ. τίθεσθον τιθέσθων. Π. τίθεσθε τιθέσθωσαν. *Optatiuum*: τιθείμην τιθεῖο τιθεῖτο. Δ. τιθείμεθον τιθεῖσθον τιθείσθην. Π. τιθείμεθα τίθεισθε τίθειντο. *Subiunctiuum*: ἐὰν τιθῶμαι τιθῇ τιθῆται. Δ. ἐὰν τιθώμεθον τιθῆσθον. Π. ἐὰν τιθώμεθα τιθῆσθε τιθῶνται. *Infinitum*: τίθεσθαι.

Præteritū. *Præteritū perfectum, indicatiuum*: τέθειμαι τέθεισαι τέθειται. Δ. τεθείμεθον τέθεισθον τέθεισθον. Π τεθείμεθα τέθεισθε τέθεινται. *Optatiuum*: τεθείμην τεθεῖο τεθεῖτο. Δ. τεθείμεθον τεθεῖσθον τεθείσθην. Π. τεθείμεθα τεθεῖσθε τεθεῖντο. *Subiunctiuum*: ἐὰν τεθῶμαι τεθῇ τεθῆται Δ. τεθώμεθον τεθῆσθον τεθῆσθον. Π. τεθώμεθα τεθῆσθε τεθῶνται. *Infinitum*: τεθεῖσθαι.

Præt

Præteritum plusquamperfectum, indicatiuum : ἐτεθέμην ἐτέθεσο ἐτέθετο. Δ. ἐτεθέμεθον ἐτέθεσθον ἐτεθέσθην. Π. ἐτεθέμεθα ἐτέθεσθε ἐτέθεντο. Imperatiuum : τέθεισο τεθέσθω. Δ. τέθεισθον τέθεσθον. Π. τέθεσθε τεθέσθωσαν. Indefinitum primum, indicatiuum : ἐτέθην ἐτέθης ἐτέθη. Δ. ἐτέθητον ἐτεθέτην. Π. ἐτέθημεν ἐτέθητε ἐτέθησαν. ἀόριστος α.

Imperatiuum : τέθητι τεθήτω. Δ. τέθητον τεθήτων. Π. τέθητε τεθήτωσαν.

Optatiuum : τεθείην τεθέιης τεθείη. Δ. τεθείητον τεθειήτην. Π. τεθείημεν τεθείητε τεθείησαν.

Subiunctiuum : ἐὰν τεθῶ τεθῇς τεθῇ. Δ. τεθῆτον τεθῆτον. Π. ἐὰν τεθῶμεν τεθῆτε τεθῶσι. Infinitum : τεθῆναι. Futurum primum, indicatiuum : τεθήσομαι τεθήσῃ τεθήσεται. Δ. τεθησόμεθον τεθήσεσθον τεθήσεσθον. Π. τεθησόμεθα τεθήσεσθε τεθήσονται. Optatiuum : τεθησοίμην τεθήσοιο τεθήσοιτο. Δ. τεθησοίμεθον τεθήσοισθον τεθησοίσθην. Π. τεθησοίμεθα τεθήσοισθε τεθήσοιντο. Infinitum, τεθήσεσθαι. Μέλλων α.

Ι Σ Τ Η Μ Ι.

Actiua præsens, indicatiuum : ἵστημι ἵστης ἵστησι. Δ. ἵστατον ἵστατον. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἱστᾶσι. uel Ionice ἱστάασι.

Præteritum imperfectum : ἵστην ἵστης ἵστη. Δ. ἵστατον ἱστάτην. Π. ἵσταμεν ἵστατε ἵστασαν.

Imperatiuum : ἵσταθι ἱστάτω. Δ. ἵστατον ἱστάτων. Π. ἵστατε ἱστάτωσαν.

Optatiuum : ἱσταίην ἱσταίης ἱσταίη. Δ. ἱσταίητον ἱσταιήτην. Π. ἱσταίημεν ἱσταίητε ἱσταίησαν, uel ἱσταῖεν.

Subiunctiuum : ἐὰν ἱστῶ ἱστᾷς ἱστᾷ. Δ. ἱστᾶτον. Π. ἱστῶμεν ἱστᾶτε ἱστῶσι.

Infinitum : ἱστάναι. Indefinitum secundum : ἔστην ἔστης ἔστη. Δ. ἔστητον ἐστήτην. Π. ἔστημεν ἔστητε ἔστησαν, uel Attice ἔσταν. Imperatiuum : στῆθι στήτω. Δ. στῆτον στήτων. Π. στῆτε στήτωσαν. Optatiuum : σταίην σταίης σταίη. ἀόριστος β.

Δ. σταίη

Δ. ϛάντον ϛαίντων. Π. ϛάνημεν ϛάντε ϛάνσαν. *Subiunctiuum*: ἐὰν ϛῶ ϛᾷς ϛᾷ. Δ. ϛᾶτον. Π. ϛῶμεν ϛᾶτε ϛῶσι. Infinitum, ϛῆναι.

Media & paßiua. Præsens indicatiuum: ἵϛαμαι ἵϛασαι ἵϛαται. Δ. ἱϛάμεθον ἵϛασθον ἵϛασθον. Π. ἱϛάμεθα ἵϛασθε ἵϛανται.

Præteritum imperfectum: ἱϛάμην ἵϛασο ἵϛατο. Δ. ἱϛάμεθον ἵϛασθον ἱϛάσθην. Π. ἱϛάμεθα ἵϛασθε ἵϛαντο.

Imperatiuum: ἵϛασο ἱϛάσθω. Δ. ἵϛασθον ἱϛάσθων. Π. ἵϛασθε ἱϛάσθωσαν. Optatiuum: ἱϛαίμην ἱϛαῖο ἱϛαῖτο. Δ. ἱϛαίμεθον ἱϛαῖσθον ἱϛαίσθην. Π. ἱϛαίμεθα ἱϛαῖσθε ἱϛαῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν ἱϛῶμαι ἱϛᾷ ἱϛᾶται. Δ. ἱϛώμεθον

Præteritũ. ἱϛᾶσθον. Π. ἱϛώμεθα ἱϛᾶσθε ἱϛῶνται. Infinitum: ἵϛασθαι.

Præteritum perfectum, indicatiuum: ἕϛαμαι ἕϛασαι ἕϛαται. Δ. ἑϛάμεθον ἕϛασθον ἕϛασθον. Π. ἑϛάμεθα ἕϛασθε ἕϛανται. Optatiuum: ἑϛαίμην ἑϛαῖο ἑϛαῖτο. Δ. ἑϛαίμεθον ἑϛαῖσθον ἑϛαίσθην. Π. ἑϛαίμεθα ἑϛαῖσθε ἑϛαῖντο. Subiunctiuum: ἐὰν ἑϛῶμαι ἑϛᾷ ἑϛᾶται. Δ. ἐὰν ἑϛώμεθον ἑϛᾶσθον ἑϛᾶσθον. Π. ἐὰν ἑϛώμεθα ἑϛᾶσθε ἑϛῶνται. Infinitum, ἑϛάσθαι.

Preteritum plusquam perfectum. Præteritum plusquamperfectum: ἑϛάμην ἕϛασο ἕϛατο. Δ. ἑϛάμεθον ἕϛασθον ἑϛάσθην. Π. ἑϛάμεθα ἕϛασθε ἕϛαντο. Imperatiuum: ἕϛασο ἑϛάσθω. Δ, ἕϛασθον ἑϛάσθων. Π. ἕϛασθε ἑϛάσθωσαν.

Indefinitnm primum, indicatiuum: ἐϛάθην ἐϛάθης ἐϛάθη. Δ. ἐϛάθητον ἐϛαθήτην. Π. ἐϛάθημεν ἐϛάθητε ἐϛάθησαν uel ἔϛαθεν. Imperatiuum: ϛάθητι ϛαθήτω. Δ. ϛάθητον ϛαθήτων. Π. ϛάθητε ϛαθήτωσαν. Optatiuum: ϛαθείην ϛαθείης ϛαθείη. Δ. ϛαθείητον ϛαθειήτην. Π. ϛαθείημεν ϛαθείητε ϛαθείησαν. Subiunctiuum: ἐὰν ϛαθῶ ϛαθῇς ϛαθῇ. Δ. ϛαθῆτον ϛαθῆτον. Π. ϛαθῶμεν ϛαθῆτε ϛαθῶσι. Infinitum, ϛαθῆναι.

Futu

Futurum primum, indicantium: ςαθήσομαι ςαθήσῃ ςαθήσεται, Δ. ςαθησόμεθον ςαθήσεσθον ςαθήσεσθον. Π. ςαθησόμεθα ςαθήσεσθε ςαθήσονται. Optatiuum: ςαθησοίμην ςαθήσοιο ςαθήσοιτο. Δ ςαθησοίμεθον ςαθήσοισθον ςαθησοίσθην. Π. ςαθησοίμεθα ςαθήσοισθε ςαθήσοιντο. Infinitum, ςαθήσεσθαι Futurum primum.

ΔΊΔΩΜΙ.

Actiua præsens, indicatiuum: δίδωμι δίδως δίδωσι. Δ. δίδοτον δίδοτον. Π. δίδομεν δίδοτε διδοῦσι uel διδόασι.

Præteritum imperfectum: ἐδίδων ἐδίδως ἐδίδω. Δ. ἐδίδοτον ἐδιδότην. Π. ἐδίδομεν ἐδίδοτε ἐδίδοσαν.

Imperatiuum: δίδοθι διδότω. Δ. δίδοτον διδότων. Π. δίδοτε διδότωσαν. Optatiuum: διδοίην διδοίης διδοίη. Δ. διδοίητον διδοιήτην. Π. διδοίημεν διδοίητε διδοίησαν uel διδοῖεν.

Et Aeolicè: διδώην διδώης διδώη. Subiunctiuum: ἐὰν διδῶ διδῷς διδῷ. Δ. διδῶτον διδῶτον. Π. διδῶμεν διδῶτε διδῶσι. Infinitum, διδόναι.

Indefinitum secundum, indicatiuum: ἔδων ἔδως ἔδω. Δ. ἔδοτον ἐδότην. Π. ἔδομεν ἔδοτε ἔδοσαν. Imperatiuum: δόθι uel δὸς δότω. Δ. δότον δότων. Π. δότε δότωσαν. ἀόριςος β,

Optatiuum: δοίην δοίης δοίη. Δ. δοίητον δοιήτην. Π. δοίημεν δοίητε δοίησαν. Subiunctiuum: ἐὰν δῶ δῷς δῷ, aut Ionicè δῶσι. Δ. δῶτον. Π. δῶμεν δῶτε δῶσι uel δώωσι poëticè. Infinitum, δοῦναι.

Media & paßiua, præsens: δίδομαι δίδοσαι δίδοται. Δ. διδόμεθον δίδοσθον δίδοσθον. Π. διδόμεθα δίδοσθε δίδονται. Media & paßiua.

Præteritum imperfectum: ἐδιδόμην ἐδίδοσο ἐδίδοτο. Δ, ἐδι

ἐδιδόμεθον ἐδίδοσθον ἐδιδόσθην. Π. ἐδιδόμεθα ἐδίδοσθε ἐδίδοντο.

Imperatiuum, δίδοσο διδόσθω. Δ. δίδοσθον διδόσθων. Π. δίδοσθε διδόσθωσαν.

Optatiuum: διδοίμην διδοῖο διδοῖτο. Δ. διδοίμεθον διδοῖσθον διδοίσθην. Π. διδοίμεθα διδοῖσθε διδοῖντο.

Subiunctiuum: ἐὰν διδῶμαι διδῷ διδῶται. Δ. διδώμεθον διδῶσθον. Π. διδώμεθα διδῶσθε διδῶνται, penultima circunflexa.

Præteritũ. Infinitum, δίδοσθαι. Præteritum perfectum: δέδομαι δέδοσαι δέδοται. Δ. δεδόμεθον δέδοσθον δέδοσθον. Π. δεδόμεθα δέδοσθε δέδονται.

Optatiuum: δεδοίμην δεδοῖο δεδοῖτο. Δ. δεδοίμεθον δεδοῖσθον δεδοίσθην. Π. δεδοίμεθα δεδοῖσθε δεδοῖντο.

Subiunctiuum: ἐὰν δεδῶμαι δεδῷ δεδῶται, ἀρχρηςα.

Præteritũ plusquam-perfectum. Infinitum, δεδόσθαι. Præteritum plusquamperfectum: ἐδεδόμην ἐδέδοσο ἐδέδοτο. Δ. ἐδεδόμεθον ἐδέδοσθον ἐδεδόσθην. Π. ἐδεδόμεθα ἐδέδοσθε ἐδέδοντο.

Imperatiuum: δέδοσο δεδόσθω. Δ. δέδοσθον δεδόσθων. Π. δέδοσθε δεδόσθωσαν.

ἀόριςος α. Indefinitum primum, indicatiuũ: ἐδόθην ἐδόθης ἐδόθη, Δ. ἐδόθητον ἐδοθήτην. Π. ἐδόθημεν ἐδόθητε ἐδόθησαν.

Optatiuum: δοθείην δοθείης δοθείη. Δ. δοθείητον δοθειήτην. Π. δοθείημεν δοθείητε δοθείησαν, uel δοθεῖεν.

Subiunctiuum: ἐὰν δοθῶ δοθῇς δοθῇ. Δ. δοθῆτον δοθῆτον, Π. δοθῶμεν δοθῆτε δοθῶσι. Infinitum, δοθῆναι.

Μέλλων α. Futurum primum, indicatiuum: δοθήσομαι δοθήσῃ δοθήσεται. Δ. δοθησόμεθον δοθήσεσθον. Π. δοθησόμεθα δοθήσεσθε δοθήσονται.

Optatiuum: δοθησοίμην δοθήσοιο δοθήσοιτο. Δ. δοθησοίμεθον δοθήσοισθον δοθησοίσθην. Π. δοθησοίμεθα δοθήσοισθε δοθήσοιντο. Infinitum, δοθήσεσθαι.

Ζ Ε Ϋ Γ Ν Υ Μ Ι.

POlysyllaba uerba tam in υω, quàm in υμι solũ in præsenti & præterito imperfecto flectuntur, alijs temporibus carent. Disyllaba uerò apud poëtas quandoq; etiã futurum & indefinitum habent, ut δύω δῦμι δύσω ἔδυν δῦθι, κλύω κλῦμι κλύσω ἔκλυν κλῦθι.

Actiua præsens, indicatiuum, ζεύγνυμι ζεύγνυς ζεύγνυσι. Δ. ζεύγνυτον. Π. ζεύγνυμεν ζεύγνυτε ζευγνῦσι, uel ζευγνύασι, aut quod usitatius est, ζευγνύουσι à ζευγνύω. Præteritum imperfectum: ἐζεύγνυν ἐζεύγνυς ἐζεύγνυ. Δ. ἐζεύγνυτον ἐζευγνύτην. Π. ἐζεύγνυμεν ἐζεύγνυτε ἐζεύγνυσαν,

Imperatiuum: ζεύγνυθι ζευγνύτω. Δ. ζεύγνυτον ζευγνύτων. Π. ζεύγνυτε ζευγνύτωσαν.

Infinitum: ζευγνύμαι. Media & paßiua, præsens indicatiuum: ζεύγνυμαι ζεύγνυσαι ζεύγνυται. Δ. ζευγνύμεθον ζεύγνυσθον. Π. ζευγνύμεθα ζεύγνυσθε ζεύγνυνται.

Præteritum imperfectum: ἐζευγνύμην ἐζεύγνυσο ἐζεύγνυτο. Δ. ἐζευγνύμεθον ἐζεύγνυσθον ἐζευγνύσθην. Π. ἐζευγνύμεθα ἐζεύγνυσθε ἐζεύγνυντο.

Imperatiuum: ζεύγνυσο ζευγνύσθω. Δ. ζεύγνυσθον ζευγνύσθων Π. ζεύγνυσθε ζευγνύσθωσαν.

Infinitum: ζεύγνυσθαι. Participia: ὁ ζευγνὺς τοῦ ζευγνύντος ἡ ζευγνῦσα τῆς ζευγνύσης· τὸ ζευγνῦν τοῦ ζευγνύντος.

A paßiuo: ζευγνύμενος.

QVAEDAM DE FORMAtione temporum.

VErbum cum præpositione compositum non plus significans quàm simplex, augetũr in principio præposi

positionis. Vt ἕπω *dico* , ἐνέπω ἤνεπον, εὕδω καθεύδω ἐκάθευδον.

Præpositione uero significationem aliquam adferente, augmentum fit in principio uerbi simplicis: ut ἀκούω παρακούω *abaudio* παρήκουον.

Præpositio uocalem postremam amittit, si cōponatur cū uocali, ut ἔγραφον κατέγραφον : *exceptis* περὶ *&* πρὸ, *ut* ἔχω περιέχω προέχω. Παρατατικὸς *fit à præsenti mutato* ω *in* ον *& præposito augmento, ut* τύπτω ἔτυπτον.

Ab eodem futurum fit mutata consona præsentis in cōsonantem futuri. γράφω γράψω, λέγω λέξω, φράζω φράσω, ψάλλω ψαλῶ.

Verba autem habentia ω *purum, futurum ferè faciunt, uerso* α *uel* ε *in* η, *&* ο *in* ω, *aut interposito* σ, *ut* ποιέω ποιήσω, δίδωμι δώσω, ἀκούω ἀκούσω. α *&* ε *quandoq; manēt* καλέω καλέσω.

Futura quartæ coniugationis penultimam breuē postulant: quare si duplex consona sit, altera abijcitur: ut ψάλλω ψαλῶ.

Si diphthongus, uocalis eximitur: ut σπείρω σπερῶ, φαίνω φανῶ.

ἀόριστος α. *Indefinitum primum semper seruat consonantem futuri, præter* τίθημι θήσω ἔθηκα, δίδωμι δώσω ἔδωκα, ἵημι ἥσω, ἧκα, ἕπω ἕψω εἶπα, ἐνέγκω ἐνέγξω ἤνεγκα.

Si penultima indefiniti primi fuerit breuis, ut in quarta coniugatione producitur hoc modo: α *mutatur in* η, ε *assumit* ι, ι *&* υ *fiunt longæ, ut* ψαλῶ ἔψηλα, χανῶ ἔχηνα, φθερῶ ἔφθειρα, κρινῶ ἔκρινα, ὀτρυνῶ ὤτρυνα.

De præterito perfecto. *Verba in* λω *&* ρω *eandem consonantem seruant in præterito perfecto: ut* ψάλλω ἔψαλκα, σπείρω ἔσπαρκα. *Si uero* μ *ante* ω *fuerit, inter* μ *&* κ, η *interponitur: ut* νέμω

νέμω νενέμηκα. Habentia ι uel ει ante νω, in præterito perfecto abijciunt ν, ut κρίνω κέκρικα, κτείνω κτενῶ ἔκτακα. Quæ uero αι aut υ in penultima habent, in præterito ν in γ mutant: ut μιαίνω μιανῶ μεμίαγκα, μολύνω μεμόλυγκα.

Ἀόριστος β seruat consonantem præteriti perfecti medij. Penultima indefiniti secundi, si tribus ipsum pluribúsue syllabis constet, corripi debet, hoc modo η in α uertitur: Vt λήβω capio ἔλαβον, πήθω satior ἔπαθον, λήχω sortior ἔλαχον, φήγω comedo ἔφαγον, δήκω mordeo ἔδακον, λήθω lateo ἔλαθον. ω in α: τρώγω uoro ἔτραγον. Ἀόριστος β.

Αι in α: φαίνω appareo ἔφανον, καίω uro ἔκαον, δαίω scio ἔδαον. Αυ in α: παύω sedo ἔπαον. Ου in ο: ἀκούω audio ἤκοον. Ει in ι: λείπω linquo ἔλιπον, λείβω libo ἔλιβον, πείθω suadeo ἔπιθον. Ευ in υ: φεύγω fugio ἔφυγον, τεύχω cōsequor ἔτυχον. ἐλεύθω uenio ἤλυθον & ἦλθον, πεύθω interrogo ἔπυθον, Verbo in ζω, uel σσω secundæ coniugationis, in præterito medio γ habent: ut κράζω κράξω κέκραγα, πλήσσω πλήξω πέπληγα: Verba in ζω coniugationis tertiæ, in eodem loco δ habent: ut φράζω πέφραδα. Si tertia singularis in præterito perfecto paßiuo uocalem habuerit ante ται, infinitum formatur interposito σ, ut πεποίηται πεποιῆσθαι. λήβω capio, λείβω libo, λήχω sortior, μείρομαι sortior iuxta communem linguam habent λέληφα, λέλειφα, λέληχα, μέμθμαι: Atticè uerò, εἴληφα, εἴλειφα, εἴληχα εἵμαρμαι. Paßiua.

Indefinitum secundum paßiuum fit ab indefinito secundo actiuo mutatione ον in ην. Ἔτυπον ἐτύπην, ἔλεγον, ἐλέγην, ἤκοον, ἠκόην.

Duo futura paßiua fiunt à secunda persona indefinitorum addito ομαι, ut ἐτύφθης τυφθήσομαι, ἐτύπης τυπήσομαι. Paulò post futurum à secunda persona paßiui præ-

teriti formatur ἐπενθέσει τοῦ ομ. Τέτυφαι τετύψομαι, λέλεξαι λελέξομαι, πεποίησαι πεποιήσομαι.

Ex præterito imperfecto actiuo uerborum in μι fiunt præterita imperfecta media & paßiua mutatione ην in έμην uel άμην, & ων in όμην, ut ἐτίθην, ἐτιθέμην, ἵστην ἱστάμην, ἐδίδων ἐδιδόμην.

ἐιμὶ, εἶμι, ἵημι, ἴημι, ἶμαι
& φημὶ

AB ἔω sum uel uado fiunt ἐιμὶ, εἶμι, ἵημι. Εἰμὶ εἶς εἶ uel ἐσσὶ ἐστί. Δ. ἐστὸν ἐστόν. Π. ἐσμὲν uel ἐιμὲν, ἐστὲ, ἐισὶ uel ἔασι.

Præteritum imperfectum, ἦν ἔα ἦα ἢ ἔην uel ἔσκον, ἦς ἦσθα, ἦν ἔην ἤην ἦεν ἔσκε ἦς. Δ. ἦτον ἤτην. Π. ἦμεν uel ἦμες ἦτε ἦσαν uel ἔσαν. Et ἤμην ἦσο ἦτο medium. Reliquis præteritis caret.

Futurum medium ἔσομαι ἔσῃ uel ἔσεαι ἔσσῃ uel ἔσσεαι, ἔσεται, ἔσσεται uel ἔσται. Δ. ἐσόμεθον.

Imperatiuus: ἴσθι ἔσο uel ἔσσο, ἔσο ἔστω. Δ. ἔστον ἔστων. Π. ἔστε ἔστωσαν. Optatiui præsens, εἴην εἴης εἴη. Δ. εἴητον εἰήτην. Π. εἴημεν εἴητε εἴησαν, & per syncopen εἶμεν εἶτε εἶεν.

Futurum ἐσοίμην ἔσοιο ἔσοιτο. Subiunctiui præsens: ἐὰν ὦ ᾖς ᾖ uel ἦσι Ionice: Δ. ἦτον. Π. ὦμεν ἦτε ὦσι.

Indefinitum primum: ἐὰν ἔσωμαι ἔσῃ ἔσηται. Infinitum ἐιναι ἔμεναι ἔμμεναι ἔμεν uel ἦμεν, unde ἐνῆμεν inesse.

εἶμι uado. Εἶμι εἶς uel εἶσθα εἶσι. Δ. ἴτον ἴτον. Π. ἴμεν ἴτε ἴσι uel ἴασι Præteritum imperfectū: εἶν εἶς εἶ. Δ. ἴτον ἴτην. Π. ἴμεν ἴτε ἴσαν uel ἤϊσαν. Præteritum perfectum: εἶκα εἶκας εἶκε

inu

inusitatum. Præteritum plusquamperfectum: ἤκειν ἤκεις ἤκει. Præteritum perfectum medium: εἶα εἶας εἶε, uel Ionice ἦα ἦας ἦε, & soluta diphthongo ἤϊα ἤϊας ἤϊε. Plusquam perfectum medium: ἤειν ἤεις ἤει. Tertia pluralis: ἤεσαν uel ἤεσαν. Sic eius composita ἀνήειν redieram, ἐξήειν exiueram, ἀνήεσαν uel εσαν, ἐξήεσαν uel εσαν. Imperatiuus: ἴθι (uel εἶ ab ἴω ἴε per synæresin, unde ἔξει apud Aristophanem) ἴτω. Δ. ἴτον ἴτων. Π. ἴτε ἴτωσαν. Indefinitis & futuris, item optatiuo & subiunctiuo caret. Infinitum: ἰέναι ἴμεναι ἰὼν εἶναι, unde παρεῖναι adire. ἀπεῖναι abire. Ἵημι, ἵης ἵησι. Infinitum: ἱέναι. Præsens medium: ἵεμαι ἵεσαι ἵεται. Præteritum imperfectum: ἱέμην ἵεσο ἵετο. Imperatiuus: ἵεσο ἱέσθω. Participium: ἱέμενος. ἕω mitto, sedeo, cupio, induo: unde ἵημι & ἧμαι, ἵημι ἵης ἵησι. Δ. ἵετον ἵετον. Π. ἱεμὲν ἵετε ἱᾶσι uel ἵεασι & per crasin ἱᾶσι Præteritum imperfectum: ἵην ἵης. Perfectum: εἶκα εἶκας. Hinc εἰκὼς, ἀφεικὼς, ἀφεικέναι, & præteritum paßiuum, εἶμαι εἶσαι. Plusquamperfectum εἵκειν εἵκεις inusitatum. Indefinitum primum: ἧκα ἧκας pro ἧσα. Secundum, ἧν ἧς ἧ. Δ. ἧτον ἥτην. Π. ἕμεν ἕτε ἕσαν. Futurum: ἥσω ἥσεις. Imperatiui præsens: ἵθι ἱέτω. Indefinitum secundum: ἕς pro ἕθι: hinc ἄφες, πρόες, ἄνες, ἕτω. Optatiui præsens: ἱείην ἱείης. ἵημι, uado. ἵημι, mitto, cupio.

Indefinitum secundum: εἵην εἵης. Subiunctiui præsens: ἐὰν ἱῶ ἱῇς ἱῇ. Indefinitum secundum: ἐὰν ὧ ἧς ἧ, & Poëtice ἕω ἕῃς ἕῃ, uel εἵω εἵῃς, unde ἀφείω dimisero, ἐφείω immisero ἐλ.α.α. Infiniti præsens. ἱέναι ἱέμεναι ἱέμεν. Indefinitũ secũdũ: εἶναι ἕμεναι ἕμεν, unde μεθέμεν dimißisse. Participium præsentis: ἱεὶς ἱέντος, ἱᾶσα ης, ἱὲν ἱέντος. Indefiniti secũdi: εἷς ἕντος. Paßiuũ seu mediũ præsens: ἵεμαι ἵεσαι Præteritum imperfectum: ἱέμην ἵεσο. Indefinitum secundum medium: ἕμην ἕσο, uel οὗ ἕο ἕτο. ἧμαι ἧσαι ἧται. Δ. ἧμαι, sedeo.

ἥμεθον ἥσθον. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧνται, Ionice ἕαται uel εἵαται. Præteritum imperfectum: ἥμην ἧσο ἧτο. Δ. ἥμεθον ἥσθον ἥσθην. Π. ἥμεθα ἧσθε ἧντο ἕατο εἵατο uel ἥατο, unde καθήατο ἰλία. α. Imperatiuus: ἧσο ἥσθω.

φημί. Infinitum: ἧσθαι. φημὶ φὴς φησί. Δ. φατόν. Π. φαμὲν φατὲ φασί, Dorice φατί. Παρατα. ἢ ἀόριστος β, ἔφην ἔφης (uel ἔφησθα Ionico more, qui sæpenumero secũdis personis θα apponunt, ut οἶδας εἶδασθα, per syncopen οἶσθα) ἔφη. Δ. ἔφατον ἐφάτην. Π. ἔφαμεν ἔφατε ἔφασαν uel ἔφαν. Et abiecto augmento. φὴν φῆς φῆ, item ablato φ, ἦν ἧς ἧ, quod frequens est apud Homerum. Μέσα φαμαὶ σαὶ ταί. Παρατα. ἐφάμην ἔφασο ἔφατο.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΟΧΗΣ.

Participia habent: τύπτω & ἔτυπτον, τύπτων, τύπτουσα, τύπτον: τύψω, τύψων, τύψουσα, τύψον: ἔτυψα, τύψας, τύψασα, τύψαν. τέτυφα καὶ ἐτετύφειν, τετυφὼς, τετυφυῖα, τετυφός: ἔτυπον, τυπὼν, τυποῦσα, τυπόν: τυπῶ, τυπῶν, τυποῦσα, τυποῦν. Μέσα: τύπτομαι, τυπτόμενος, τυπτομένη, τυπτόμενον: τύψομαι, τυψόμενος: ἐτυψάμην, τυψάμενος: τέτυπα, τετυπὼς, τετυπυῖα, τετυπός: ἐτυπόμην, τυπόμενος: τυποῦμαι, τυπούμενος. Παθητικά: τύπτομαι, τυπτόμενος: τέτυμμαι, τετυμμένος: ἐτύφθην, τυφθεὶς, τυφθεῖσα, τυφθέν: τυφθήσομαι, τυφθησόμενος: ἐτύπην, τυπεὶς, τυπεῖσα, τυπέν: τυπήσομαι, τυπησόμενος: τετύψομαι, τετυψόμενος.

Item τίθημι καὶ ἐτίθην, τιθεὶς, τιθεῖσα, τιθέν: ἔθην. θεὶς, θεῖσα, θέν. ἵστημι ἵστην, ἱστὰς, ἱστᾶσα, ἱστάν: ἔστην, στὰς, στᾶσα, στάν. δίδωμι ἐδίδων, διδοὺς, διδοῦσα, διδόν: ἔδων, δοὺς

λοὺς, λῦσα, λόν. ζεύγνυμι ἐζεύγνυν, ζευγνὺς, ζευγνῦσα, ζευγνύν. Et *εἰμι ἦν, ὢν, οὖσα, ὄν: ἔσομαι, ἐσόμενος.*

ΠΕΡΙ ΑΝΤΩΝΟΜΙΑΣ.

PRonomen aliud primitiuum, aliud poſſeßiuum, aliud demonſtratiuum, aliud relatiuum, aliud compoſitum.

Primitiua tria: ἐγὼ, ἐμοῦ, ἐμοὶ, ἐμέ. Δ. νῶ, νῷν. Π. ἡμεῖς, ἡμῶν, ἡμῖν, ἡμᾶς. Σὺ, σοῦ, σοὶ, σέ. Δ. σφῶ, σφῷν. Π. ὑμεῖς, ὑμῶν. ὑμῖν, ὑμᾶς. Ε. οὗ, οἷ, ἕ. Δ. σφὲ, σφὶν. Π. σφεῖς, σφῶν, σφίσι, σφᾶς. Πρωτότυποι

Poſſeßiua octo: ἐμὸς, σὸς, ἑὸς, νωΐτερος, σφωΐτερος. ἡμέτερος, ὑμέτερος, σφέτερος. Κτητικαί

Demonſtratiua: οὗτος, τούτου, τούτῳ, τοῦτον, ὦ οὗτος. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. οὗτοι, τούτων, τούτοις, τούτους, ὦ οὗτοι. Ενικά. αὕτη, ταύτης, ταύτῃ, ταύτην, ὦ αὕτη. Δ. ταύτα. ταύταιν, ὦ ταύτα. Π. αὗται, τούτων, ταύταις, ταύτας, ὦ αὗται. Ε. τοῦτο, τούτου, τούτῳ, τοῦτο, ὦ τοῦτο. Δ. τούτω, τούτοιν, ὦ τούτω. Π. ταῦτα, τούτων, τούτοις, ταῦτα, ὦ ταῦτα. Εκεῖνος ἐκείνου, ἐκείνη ἐκείνης, ἐκεῖνο ἐκείνου. Δεικτικαί.

Relatiuum unum: αὐτὸς, αὐτὴ, αὐτό: quod tribus perſonis accommodatur. Ἀναφορική.

Compoſita tria nominatiuo carentia: ἐμαυτοῦ, ἐμαυτῷ, ἐμαυτὸν: σαυτοῦ, σαυτῷ, σαυτὸν καὶ ἑαυτοῦ, ἑαυτῷ, ἑαυτὸν: quod ἐπὶ τῶν πληθυντικῶν tum συνθέτως, tum διῃρημένως inflectitur, hoc modo: ἑαυτῶν καὶ σφῶν αὐτῶν, ἑαυτοῖς καὶ σφίσιν αὐτοῖς, ἑαυτοὺς καὶ σφᾶς αὐτούς. Σύνθετοι.

(han. dar. mag.)
. A E ι o y o
Vocales sunt septem. α, ε, η, ι, ο, υ, ω.   1 3
Consonantes sedecim. β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ
B. G. D. Z th. K. l. m n. x p. r. s. t. ph. ch. Ps.

Dipthonghi sex. αι αυ ει ευ οι ου
Ai. AY. EI EY OI. OY.
Latine. Ae. Af. ...

ΠΕΡΙ ΠΡΟΘΕΣΕΩΣ.

Præpositiones aut carent tono, aut acutum habent in ultima, ut ἐν, ἐπί. Quum casum sequuntur, tonus transfertur ad priorem syllabam. Ὀδυσ. α, φίλων ἄπο πήματα πάσχειν. *Sunt autem hæ:* ἐν, εἰς, ἐξ, σύν, πρός, πρό, ἀνά, κατά, διά, μετα, παρα, ἀντί, ἐπί, περί, ἀμφί, ἀπό, ὑπό, ὑπέρ

ΠΕΡΙ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΟΣ.

Aduerbia temporis sunt: νῦν, τότε, ποτὲ, ἤδη. Loci ἄνω, κάτω, ἔξω, ἔσω. Ποιότητος, εὖ, καλῶς. Ποσότητος, ἅπαξ, δὶς, πολλάκις. Congregandi, ἅμα, ὁμοῦ. Διαιρέσεως, ἄνευ, χωρὶς Exceptionis, πλήν. Ordinis, ἑξῆς. Similitudinis, ὡς, ὥσπερ. καθάπερ. Συγκρίσεως, μᾶλλον, ἧττον. Vehementiæ seu ἐπιτάσεως, λίαν, ἄγαν, μάλιστα, πάνυ, σφόδρα. Remißionis, ἠρέμα, μόγις. Confirmandi, ὄντως, δηλαδή. Negandi, οὐδαμῶς, ἥκιστα. Prohibendi, μή. Coniecturæ, ἴσως, τάχα. Interrogandi, πόθεν, ποῦ, πῶς. Demonstrandi, ἰδοὺ, ἠνί. Vocandi, ὦ. Optandi, εἴθε. Exclamandi, οἴμοι, φεῦ. Hortandi, εἶα, ἄγε. φέρε.

Aduerbia habent speciem & figuram. Aliud enim πρωτότυπον, *ut* νῦν: *aliud* παράγωγον, *ut* ἑτέρωθεν. *Item aliud simplex,* οἷον πάλαι: *aliud compositum,* οἷον πρόπαλαι. *Aduerbia præposito articulo nomina fiunt. Lucianus in Caucaso:* ἀφανὴς γὰρ ἂν εἴη τοῖς κάτω.

VOCES, QVAE NON flectuntur.

HIC literarum ordine προθέσεων ἐπιῤῥημάτων, coniunctionumq; significationes adponam, duabus de causis. Quòd nihil magis orationem exornet, quàm apptus horum usus: & quòd in legendis discendisue autoribus creberrimè occurrant. adeò ut uix ullum inuenias uersum, cuius non dimidium intelligas, si duntaxat hæc, quæ sequuntur, expeditè noueris: quod inter docendum sæpenumero deprehendi. Facile forsitã uideatur cuius ea scribere, sed ego hoc labore fructum adolescentium magis, quàm gloriam quæro.

Ἄγαν nimis. ἀεὶ καὶ αἰεὶ semper. ἀθρόως conprehensim, statim. ἀκριβῶς diligenter. ἀλλὰ sed. ἄλλως aliter, alioqui. ἅμα simul ἀμφὶ circum, de, utrinq;. ἄμφις utrinq; seorsim. ἂν si, complectiua dictio, nota modi potentialis. Lucianus: τοῦτο ἴσως φαίης ἂν, forsan hoc dicas. ἀνὰ per, accusatiuum habet: ἀνὰ τ' ἔντεα καὶ μέλαν αἷμα, perq; arma & atrum sanguinem. ἄνευ sine. ἀντὶ, pro ἀντίον contra ἄντικρυς aperte. Lucianus: φθίνει ἄντικρυς τὸ τοιοῦτο. ἄνω supra. ἁπλῶς simpliciter. ἀπὸ ab. ἄρα igitur, sanè. ἄρα uliq;, complectiua dictio. ἄρτι modo. Lucianus: ἄρτι μὲν ταῦροι, ἄρτι σάτυροι καὶ κύκνοι γενόμενοι. ἀτὰρ & αὐταρ sed. ἅτε tanquam, utpote. ἀτεχνῶς, uerè, manifestè. αὖ & αὖτις rursus. αὔριον cras. αὐτίκα statim. γὰρ enim. γὲ quidem. γοῦν igitur, tamen.

Δαὶ autem, Lucianus: τί δαὶ ὕβρυσε, δὲ uerò. δεῦρο huc. δὴ sanè, expletiua particula. δηλαδὴ, & δηλονότι uidelicet. διὰ per, propter. διὸ ideo. διότι propterea, quòd δίχα separatim, bifariam.

Ἐὰν si. ἐγγὺς propè. εἰ si. εἴθε utinam. εἰκότως meritò. εἰς, in, ad. εἶτα deinde. εἴτε siue. ἐκεῖ illic, ibi. ἐν in, semper datiuo iungitur, ἐν οἴκῳ ἐν ἀγορᾷ. ἔναγχος nuper modò. ἔνδον, ἐντὸν, ἐντὸς intus. ἕνεκα propter, quod

aliquando subauditur, ut in primo Odyssæas: κύκλωπος κεχόλω), *ait* Neptunum *iratum esse* Vlyßi *propter* Polyphemum ἔνθα *ubi.* ἐνθάδε *hic, huc.* ἐνίοτε *interdum.* ἐνταῦθα καὶ ἐνταυθοῖ *hic, nunc, ibi.* ἐντεῦθεν *hinc.* ἐξ *ex, semper cum genitiuo,* ἐκ μεγάρων. ἑξῆς *deinceps, ordine.* ἔξω *extra, foras.* ἔξωθεν *ab exteriori loco.* ἐπεὶ ἐπειδὰν, ἐπειδὴ, ἐπειδήπερ, ἐπειή, ἐπάθλω, *postquam.* ἔπειτα *postea.*

ἐπὶ *in, ad, ob.* Lucianus *in dialogo* Iouis & Promethei: σὲ δὲ ὁ ἥφαιστος ἐπὶ τούτοις λυσάτω. Idem: ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς ἀφίημί σε. ἐς *in, ad.* ἔστ' ἂν, *quousque, donec.* ἔστε *donec.* ἔτι *adhuc.* εὖ *bene.* εὐθέως & εὐθὺς *confestim.* ἕωθεν *mane.*

η. ἕως *donec, quousque, quamdiu.* ἢ, *uel, quàm, an* ἦ *profecto.* ἤγουν *uidelicet, siue.* ἡδέως *iucundè, libenter.* ἤδη *iam.* ἥκιστα *minimè.* ἢν *si.* ἡνίκα *quando.* ἠρέμα *paulatim.* ἤτοι *uel, uidelicet.*

ἧττον *minus.* ἰδοὺ *ecce.* ἱκανῶς *satis, abunde.* ἵνα *ut,*
κ. *ubi.* ἰσχυρῶς *fortiter.* ἴσως *forsitan.* καθὰ & καθάπερ *quemadmodum.* καὶ &. καὶ γὰρ *etenim.* καὶ μὴν *atqui.* κἂν *quamuis.* κατὰ *cum genitiuo in, ex, contra,* κατὰ αἰσχίνου λόγος, *contra Aeschinem oratio. Aliquando ab,* Ἰλια. α. κατ' οὐλύμποιο καρήνων, *ab Olympi uerticibus, Cum accusatiuo, secundum.* κάτω *infra, deorsum.*

μ. κάτωθεν *infernè, ex inferiori loco.* Μά, *non, per, ut* μὰ δία. μάλα *ualde.* μάλιστα *maximè.* μᾶλλον *magis.* μάτην *frustra.* μὲν *quidem.* μετὰ *cùm, post.* Xenophum: μετὰ τοῦτο, *post hoc.* μετ' ὀλίγον, *paulo post* μεταξὺ *inter.* μέχρι *usque.* μὴ *ne.* μηδαμῶς *nequaquam.* μηδέποτε *nunquam.* μηδέπω *nondum.* μηκέτι *nō amplius.* μῶν *num.* ναὶ *adfirmandi aduerbium.* νὴ *per*
ο. νῦν *nunc.* Ὅθεν *unde.*

οἷον

οἷον ut ὅλως omnino. ὁμοίως similiter. ὁμοῦ καὶ ὁμῶς, simul. ὅμως tamen. ὀπίσω retro. ὅποι quò, ubi, hic. ὁπότε καὶ ὁπόταν quando. ὅπου ubi. ὅπως quomodo, ut.

ὅταν & ὅτε quum. ὅτι quòd, quoniam. Interdum quàm significat, poscitq; superlatiuum. Xenophon ἐν οἰκονομίᾳ: τέκνα μὲν οὖν ἢν θεός ποτε διδῷ ἡμῖν γενέσθαι, τότε βουλευσόμεθα περὶ αὐτῶν, ὅπως ὅτι βέλτιστα παιδεύσωμεν αὐτά. κοινὸν γὰρ ἡμῖν καὶ τοῦτο ἀγαθὸν, συμμάχων καὶ γηροβοσκῶν ὅτι βελτίστων τυγχάνειν. Paulum infrà: καὶ ἄλλα ὅτι πλεῖστα ἐκ τοῦ καλοῦ τε καὶ δικαίου προσγενήσεται. Hoc est, quàm optimè erudiamus, quàm optimos consequi, alia quàm plurima. οὐδαμῶς nequaquam. οὐδέ, οὔτε, μηδέ, μήτε neq;. οὐκ ἔτι non amplius. οὐκοῦν igitur. οὔκουν non, nequaquam. οὖν igitur. οὕτως sic, adeò. Xenophon: οὕτως εἰσόμεθα, sic sciemus. Lucianus in Caucaso: νομίζω οὕτως ἄδικον Partitionem adeò iniquam. Πάλιν rursus. πάντάπασιν omnino. πάντῃ passim, per omnia: οὐ πάντῃ ἀσφαλές. πάντως omnino. πάνυ ualde. Παρά, πάρ, παραὶ cum genitiuo ab, παρὰ σοῦ: cum datiuo apud, παρὰ σοί: cum accusatiuo ad, & præter, ut παρὰ σὲ ἔρχομαι. Lucianus in Caucaso: κατελεήσατέ με, παρὰ τὴν ἀξίαν δυστυχοῦντα.

Inde paradoxa dicuntur, quæ eueniunt præter expectationem. παρέργως negligenter, obiter. πάρος prius. περὶ cum genitiuo de, cum accusatiuo circum uel circa, ut περὶ τὴν πόλιν. πῆ alicubi, quò, partim. πηνίκα quando. πλὴν præter. πόθεν unde. πολὺ multò. πολλάκις frequenter. πόρρω longè, porrò. ποῦ ubi. πού usquam. πρὶν prius, antea. πρὸ ante. cum genitiuo.

Πρός, Atticè ὡς, Ionicè ποτί, uel προτί, cum ge-

nitiuo significat ἀ, *per, coram*: πρός τ θεῦ τὰ ἀγαθά, *à deo*, πρός τ μουσῶν, *per musas*, πρός θεῶν μακάρων, *coram diis. Cum datiuo iuxta*: πρός τοῖς ποσίν, *ante pedes. Cum accusatiuo motum ad personam, & habitudinem*: πρὸς σὲ ἔρχομαι, ὡς τὰ δύο πρὸς τὰ τέσσαρα, οὕτω καὶ τὰ τέσσαρα πρὸς τὰ ὀκτώ. πρόσθεν *ante, prius.* πρώην *nuper, paulo ante.* πῶς *quo pacto.* σὺν *cum, datiuum habet*, σὺν θεῷ, σὺν αὐτοῖς. σφόδρα *ualde.* τάχα *uelociter, forsan.* ταχὺ *celeriter.* τε q; *uel &.* τέως *antea.* τῆμος *tunc.* τοὶ *dictio expletiua.* τοιγαροῦν & τοιγάρτοι *igitur, atqui.* τοίνυν *igitur.* τότε *tunc.* ὑπὲρ *cum genitiuo pro*, ὑπὲρ κτησιφῶντος. ὁ λόγος. *Lucianus*: ὁ ἑρμῆς ὑπὲρ ἐμοῦ ἐρεῖ, *cum accusatiuo super, supra.* ὑπὸ *cum genitiuo ab, cum datiuo & accusatiuo sub.* φερὲ *age.* χωρὶς *separatim.* ὡς *ut, ad, quàm. Lucianus in Caucaso*: ὅπως μου ὡς δεινότατα κατηγορήσῃς, *ut me quàm grauißimè accuses* ὡσανεὶ *tanquam, quasi.* ὡσαύτως *similiter.* ὡς ἐπιτοπολὺ *ut plurimum.* ὥσπερ *quemadmodum.* ὥστε *unde, ergo, quemadmodum.*

ΠΕΡΙ ΔΙΑΛΕΚΤΩΝ.

Διάλεκτοι πέντε, ἰὰς, ἀτθὶς, δωρὶς, αἰολὶς, κοινή. *Ionica multum usi sunt Homerus, Hesiodus Archilocus, & Herodotus: Antica Aristophanes: Dorica, Theocritus: Aeolica, Alcæus & Sappho: communi Pindarus.* Διάλεκτός ἐστιν ἰδίωμα γλώσσης.

Iones. *Iones præpositiuis articulis pro subiunctiuis utūtur, ut* τὸν *pro* ὅν. *Pro* ξέρξης ξέρξου ξέρξεω *dicūt.* θήρην ἡμέρην *pro* θύραν ἡμέραν. καλῇσι *pro* καλαῖς. κεῖνος *pro* ἐκεῖνος. σοφοῖσι *pro* σοφοῖς. κόσα ὁκόσα, κῶς ὅκως *pro* πόσα, ὁπόσα, πῶς, ὅπως

ὅπως. οὔνομα & οὖρος pro ὄνομα, ὅρος.

In genitiuis tertiæ declinationis pro ου ponunt οιο, ut θεοῖο. Sine augmento aiunt βῆ & τύπτε pro ἔβη, ἔτυπτε, ijdem pro τέμνειν τάμνειν dicunt, unde Hippocrates, *φλέβα τάμνειν. ποιεέιν pro ποιεῖν. ἐπορᾶν pro ἐφορᾶν non mutata tenui in compositione. ἀγορευέμεν pro ἀγόρευε, infinitum pro imperatiuo. κέκλυθι pro κλῦθι. λελασμένος pro λελησμένος. pro η α breue.*

In uerbis medijs & paßiuis è tertia persona secundam faciunt ablato τ, ut τύπτεαι pro τύπτῃ.

Attici *θοἰμάτιον dicunt ἀντὶ τοῦ τὸ ἱμάτιον. νηρῆδα pro νηρηίδα, νεφεληγερέτα ζεὺς, pro νεφεληγερέτης. ξυμφορὰν pro συμφοράν. θαρσαλέον pro θαῤῥαλέον. θάλατταν pro θάλασσαν. μείζους pro μείζονες. τοὔλαιον, τοὔργον pro τὸ ἔλαιον, τὸ ἔργον. ἑταῖρος pro ἑταῖρος. ὦ φίλος pro ὦ φίλε. νυνὶ, τουτονὶ, οὑτοσὶ, pro νῦν, τοῦτον, οὗτος. γονῆς, βασιλῆς pro γονεῖς βασιλεῖς, in nominatiuo plurali nominum habentium ευς.* Attici.

Accusatiuis aliquãdo pro genitiuis utũtur, ut Ἰλιάδ. α. *μήτε σὺ τόνδ' ἀγαθόσπερ ἐὼν ἀποαίρεο κούρην, pro τούτου. ἠδυνάμην, inquiunt, & ἠβουλόμην pro ἐδυνάμην ἐβουλόμην. ἐὰν ἔλθοις pro ἐὰν ἔλθῃς, optatiuum pro subiunctiuo. ποιούντων λεγόντων pro ποιείτωσαν, λεγέτωσαν genitiuos participiorum ponentes pro imperatiuis. κλάειν, ποεῖν, πόημα pro κλαίειν, ποιεῖν, ποίημα. Sæpè paßiua uerba pro actiuis usurpant, ut γράφομαι, ποιοῦμαι pro γράφω, ποιῶ, φαινόμενος pro φαίνων. Interdum actiua pro paßiuis, ut γράφειν pro γράφεσθαι. Pro εἰς ἀθήνας, εἰς οἶκον aiunt ἀθήναζε. οἴκαδε: pro ἐν ἀθήναις, ἐν οἴκῳ, ἀθήνησι, οἴκοι*

οἴκοι : pro ἐξ ἀθηνῶν, ἐξ οἴκου, ἀθήνηθεν, οἴκοθεν,

Atticorum hæc φράσις est, λῆρον ληρεῖς, ὕβριν ὑβρίζεις.

Δωρεῖς. Δωριεῖς μῶσας pro μούσας dicunt. ἅλιον, ἁμέραν pro ἥλιον, ἡμέραν. μωσᾶν. pro μουσῶν. καλὰς, σοφὰς pro καλὴν, σοφὴν, in nominibus fœmini generis pluralem numerum pro singulari usurpantes. πρᾶτος & πράτιστον pro πρῶτος & πρώτιστον. δῶ pro δῶμα. τὺ pro σύ. τὼς ἀνθρώπος, τὼς ἵππος, in accusatiuo per ο μικρὸν, pro τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ἵππους. μικκὸν pro μικρὸν, Theocritus : ὦ ξένε μικκὸν ἄκουσον τῇ δ' ἐνθών.. τύπτομες ποιοῦμες pro τύπτομεν ποιοῦμεν.

Verborum in άω participium pro tertia plurali ponunt, hoc modo, βοῶντι & γελῶντι pro βοῶσι, γελῶσι.

Pro ἴσασι ἴσαντι dicunt. ἦς pro ἦν erat. ἦνθον pro ἦλθον. κάλως pro καλῶς.

In imperatiuis pro ε ponunt ον, ut pro θίγε θίγον. Pro δίδου, δίδοι tertiam personam optatiui.

Pindarus: Τὺ δὲ πρᾶξιν φίλαν δίδοι. θᾶσαι pro θέασαι.

Theocritus : θᾶσαι φίλος, ὡς καλὸν ἔστει. Quandoque subiunctiuis utuntur pro indicatiuis : Theocritus : ἵππον καὶ τὸν ψυχρὸν ὄφιν τὰ μάλιστα δεδοίκω pro δέδοικα. Circumflectunt futura, ut ἀποισῶ pro ἀποίσω.

Participijs indefinitorum apponunt ι. Pindarus: ἐπεὶ τρεῖς τε καὶ δέκα ἄνδρας ὀλέσαις μνηστῆρας. ἀνὰ pro σὺν accipiunt,

Vnde Homerus : χρυσέῳ ἀνὰ σκήπτρῳ, & Pindarus: χρυσέαις ἂν ἵπποις.

Aeo-

Aeoles βρόδα & βράκη dicũt pro ῥόδα & ῥάκη. πόταμος Aeoles. & κάλος pro ποταμός, καλός. Accuſatiuis fœmini generis apponunt ι, ut καλαῖς σοφαῖς pro καλάς, σοφάς. Vocales in principio dictionum tenui ſpiritu proferunt, ut ἠμέρα, ἤλιος, ὐμᾶς pro ἡμέρα, ἥλιος ὕμᾶς.

FINIS,

Potestas literarum.

Α α. facit a. ut ἀλλὰ. alla.
Β β. facit u. ut βαβαί. uaua.
Γ γ facit G. ut γέγραφα. Gegrapha.
Δ δ facit d. ut Δαίδαλος Dedalos.
Ε ε facit e. ut ἐγώ ego.
Ζ ζ facit z. ut ζάκεος zacheos.
Η η facit i. longu. ut φήμη. phimi.
Θ θ facit th. ut θάνατος thanatos
Ι ι. facit i. ut. ἴακχος Iacchos.
Κ κ facit c. ut. κορύδων. Corydon.
Λ λ facit l. ut λάλος lalos.
Μ μ facit m. ut μορμώ. mormo.
Ν ν. facit n. ut ναί nai.
Ξ ξ facit X. ut ξανθότριξ Xanthotrix.
Ο ο facit o par. ut ὀβελίσκος obeliscos.
Π π facit p. ut πάππα pappa.
Ρ ρ facit R. ut ῥῆμα. Rhimi.
Σ σ facit S. ut σάρξ Sarx.
Τ τ facit t. ut τάλαντον. talanton.
Υ υ facit y. ut ὕμνος hymnos.
Φ φ facit Ph. ut φίλος philos.
Χ χ facit Ch. ut Χριστός. Christos.
Ψ ψ facit Ps. ut ψίξ Psix. ψε. Pse.
Ω ω facit o longu. ut ὦκα. Oca. χιτών. chiton.

Dipthongorum.

ᾳ cu iota subscripta facit ai. ut ᾄδω. ado.
ῃ cu iota sub. facit i. lon. ut τῇ. Ti.
ῳ o longu ut παλινῳδία Palinodia
ηυ. ut facit i lon. ἅρπυια. Harpya.
ηυ ηυ facit If. ηὕδα. Ifda.
Ωυ ωυ facit Of. ut ὦυξις. osis.

IOACHIMI FORTII RINGELbergii Andouerpiani Dialectica.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Dialecticæ præceptiones in particulas quatuor distribuemus. In quarum prima tradentur, quæ ad uoces pertinent in secunda axiomata: in tertia syllogismi, enthymemata, inductiones, exempla: in quarta locorũ ratio. Hic nihil prætermittemus, quod Dialectico necessarium sit, tametsi fortasse breues nimium uideamur. Idem quoque in oratorijs præceptis conabimur efficere. Vale. Andouerpiæ quinto Idus Maij. ANNO M. D. XXIX.

QVID DIALECTICE ET quot eius partes sunt.

IALECTICEN *artem docendi uocamus. Docet enim naturam thematum omnium: simplicium definitione, ac diuisione: compositorum, cõfirmatione, quæ è locis petitur. Qua si quis careat, fieri potest, ut adiutus eloquentia è uerbis elegantibus uenustam construat orationem: sed si rerum ordinem spectes, uidebis nihil cohærere, eaq; in medio uel fine poni, quæ principio erant absoluenda, & nihil rectè ex*

Vsus Dialectices.

alio sequi. Nam Dialectice ad res: Rhetorice ad uerba magis pertinet. Id interest inter Rhetoricen & Dialecticen, quòd hæc breuiter ac aperte rem tradit: illa copiosius eandem explicat. Hæc docendi legem: illa eloquendi modum aperit. Zeno Dialecticen compressæ in pugnum manus: Rhetoricen explicitæ dicebat similem. Quod explicatius hæc: illa contractius seu breuius rem eandem eloquatur. Partes eius duæ τοπικὴ & κριτικὴ, hoc est ratio inueniendi, & forma iudicandi. Prior locos demonstrat, unde petitur medium quo probemus axioma uerum esse siue falsum. Posterior uim seu intellectum docet thematis tum simplicis tum compositi. Simplicis: ut sit ne ipsum species, genus, differentia, proprium, accidens, substantia, quantitas, qualitas, relatio. Qua forma finiatur. Quæ eius sint partes, species, officia. Compositi: ut sit ne uerum, falsum, adfirmans, negans, generale: particulare, necessarium, cõtingens, impossibile. Hæc continet modos colligendi syllogismum, enthymema, inductionem, exemplum. Ea ergo, quæ de uocum generibus, de finiendi diuidendiq; ratione: deniq; de pronuntiatis ueris, falsis, generalibus, contrarijs, contradictorijs infra dicemus, ad iudicationem præcipuè referenda sunt. Fit tamen, ut eadem præceptio ad partem utranq; pertineat. Generis nanq; & speciei uocabula ad criticen spectant, quum dicimus, herbã esse genus: hominem speciem non genus, quòd eadem mortalibus cunctis forma sit. Ad topicen uerò, quum ex ijs argumenta ducuntur: Fortitudo est, igitur & uirtus: animal nõ est, ergo nec homo. Quatuor partibus disserendi artẽ absoluemus. In prima describentur dictiones: in secũda propositiones: in tertia probationes, in postrema loci.

τόπος ου, est locus, inde τοπικὴ ars locorũ. Et κρίνω iudico, inde κριτικὴ ars iudicandi.

PRIOR VOCVM DIVISIO.

Vox singularis seu indiuidua.

VOces omnes quibus oratio constat aut sunt singulares, aut communes. Singulare nomen siue indiuiduum uocamus, quod rem dũtaxat unam signat. Vt Cicero, Vergilius, Plinius, Bucephalus, hæc herba, iste liber, illa domus. Id aliorum omnium origo est. Quippe sicut momentum temporis principium est: unitas numeri: & punctus magnitudinis: sic reliquarum uocum, indiuiduum. Porrô uoces cõmunes nuncupantur, quæ de alijs uocibus prædicari, uel quæ aliàs describere possunt: ut uestis, fera, equus. Dicimus enim & penulam uestem esse: & feram leonem: & Bucephalum equum. Harum quinque formæ: genus, species, differentia, proprium, accidens.

Genus.

Genus est nomen cõmune multis speciebus: aut uocabulum, quod primum occurrit in definienda specie: uel id quod prædicatur de diuersis rebus, quæ forma aut specie differunt: Vt animal, lapis, gemma, prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia. Animal prædicatur de homine, leone, pisce quibus diuersa species seu forma est. Duplex est genus: Summum: ut substantia, quantitas, qualitas, relatio: Et medium, quod etiam species est, corpus, animal, arbor, lapis.

Species.

Species est commune nomen proximum indiuiduis: uel quod primum occurrit in definiendo indiuiduo: ut homo. Hæc quoque duplex est. infima, quæ propriè species est, & quam modo definiuimus: equus, leo, lupus. Media, quæ etiam genus est, ut piscis, fera, auis.

Differẽtia.

Differentia est, qua species inter se differunt, uel que species eiusdem generis discernit: uel propria rei nota, qua ab alijs distinguitur rebus. Vt sentiens, non sentiens, capax rationis, expers rationis. Peripatetici differentiam aiũt

sig

significare partem alteram rei compositæ. Sentiens enim in se complectitur animam sensitiuam, quæ est altera pars animalis. Et intellectualis intellectum, siue animam capacem rationis, alteram hominis partem. Quoniam sic uoces interpretamur. Sentiens, habens animam, quæ sentit: non sentiens, habens animam, quæ non sentit, qualis est in plantis: & intellectualis, habens intellectum, uel animum præditum ratione. Ideóque inquiunt accidentibus non esse differentias, quòd non componantur ex materia & forma. Subtiliore tamen iudicio uolunt, etiam quædam accidentia esse, quæ simile aliquid materiæ ac formæ habeant. Vt quum peccatum nuncupamus actionem illicitam cum praua uoluntate: peccati materia est illicita actio: forma uerò eius, & differentia, quà ab alijs distat actionibus, est praua uoluntas, sine qua peccatum dici non debet: sicuti nec animal mente carens, homo. Sic perpaucas differentias habent. Difficile est enim inuenire illam ueram naturam interiorem, qua differt equus à leone, qua ab esculo pinus distat. Cæterum oratores, qui loquendi legibus uti, quàm seruire malunt, differentiam appellant omne id, quo res una ab altera discernitur. Hi pro substantiarum atque accidentium differentijs, eorum officia, effectus, uel subiecta ponunt. Sic diem efficere, mouere aquas, loqui, disserere, dicere, numerare, canere, esse in animo, esse in corpore: differentiæ sunt Solis, Lunæ, Grammatices, Dialectices, Rhetorices, Arithmetices, Musices, uirtutum, palæstricæ. Ita dicimus prudentiam ab iustitia distare subiecto & officio. Huius enim subiectum uoluntas est, illius intellectus. Huius officium, unicuique rei tribuere suum: illius, perspicere præterita, præsentia, & futura. Quin propria quoque pro differentijs acci-

piuntur. Sermone enim homo à cæteris differt animantibus: & hinnitu equi à bobus. Nam si quis inter hominem & equum quærat discrimen: adpositè respondeas homines loqui, equos hinnire. Proprium est propria rei indoles, siue natura, quæ competit uni speciei tantum, idq; uniuersæ: ut numerare, loqui, ridere, quæ aßignantur homini. Aristoteles quatuor species enumerat. Quod omni, sed non soli competit, ut bipedem esse: quod soli sed non omni, ut medicum uel literatum esse: quod omni & soli, sed non semper, ut canere: quod omni & soli & semper, ut loqui, ridêre, hinnire. Postremum uerè proprium uocat. A differentia distat. Hoc enim officium: illa partem indicat rei. Differt ab accidente. Quoniam proprium natura semper adest rei, cui proprium est: accidens non adest nunc abest: ut album esse, nigrum esse, poëtam esse, oratorem esse. Proprium nuncupant, quòd sit natura quædam peculiaris toti alicui speciei & soli. Vt loqui hominibus omnibus commune est, & solis hominibus datum. Accidens speciebus pluribus sæpenumero congruit: ut esse album, nigrum, uelox, segne. Sæpenumero dixi, propter Poëticen ac artem dicendi, quæ hominibus solis tribuuntur. Neque semper adsunt, quoniam longo labore ipsa comparantur. Quòd si poëtice & oratoria ars semper adessent omnibus uiris, fœminis, pueris, senibus: haud dubiè homini propria dicerentur. Quamuis primo anno à natali die homo non loquatur: ea tamen res nihil impedit, quo minus loqui sit proprium hominis: quum tot uiri, tot fœminæ, excepto fortaßis uno aut altero muto à pueritia ad finem usque uitæ loquantur. Nec etiam obsit, quòd paucißimæ aues magno labore ad rem eandem interim perueniant. Vt sūmatim uocis naturam demon

Proprium.

Cōfutatio.

demonstremus: quanto aliquid pluribus competit specierum indiuiduis, quantóque crebrius, tanto id magis iisdem esse proprium iudicamus. Sic numerare minus homini proprium, quàm loqui uidetur, quoniam rarius numeret, quàm loquatur. Item loqui magis esse homini proprium diceretur, quàm est, si aues prorsus nullæ loquerentur: atque si nulli essent muti, aut infantes. Hæc explicatius scripsi, quòd complures sint, qui uocum harum discrimen ignorent. Accidens dicitur nomen commune uagantem naturam significans, quæ tum adesse, tum detrahi alteri potest: ut calor, rigor, religio, pietas, gratia, nitor, poëta, domus, doctrina, honor, opes. Etsi pleraque accidentia ita hærent in substantijs, ut natura separari inde non queant: ut calor in igni, candor in niue & cycno: intellectu tamen ac cogitatione ipsa discernuntur. Intelligimus enim aliud esse calorem, candorémque: aliud ignem, niuem, cycnum. Accidens.

VSVS DICTOrum.

D*Vplex eorum usus est, quæ de uocum ratione dicta sunt. Alter, quòd ex præceptionibus ijs discimus, quæ uoces de quibus prædicentur. Genus nanque, differentia, ac proprium de specie dicuntur: ut homo animal est, homo rationis capax est: homo numerare, loqui, disserere potest. Species de indiuiduo: ut Bucephalus equus est. Accidentia de genere, specie, ac indiuiduo prædicantur, sed non necessario: ut Cicero est orator. Alter, quòd conducunt ad finiendum & diuidendum. Species quippe definitur per genus, differentiam, proprium, accidens.*

ALTERA VOCVM DIVISIO.

Id est, Prædicationes, ita dictas, quod contineant voces cognatas, quæ de se mutuo posint prædicari.

DVæ uocum diuisiones. Prior in singulares ac communes. Posterior in quatuor genera, quæ uulgus κατηγορίας appellat. Omnia enim uocabula aut sunt substantiarum, aut quantitatum, aut qualitatum, aut relationum. Diximus antè quid genus, quid species, quid differentia, quid proprium, quid accidens: hic generum, specierum, differentiarum, indiuiduorum uaria ponentur exempla. Vt si quis generum multitudinem quærat, in hisce rerum ordinibus cernentur: animal, herba, arbor, frutex, flos, metallum, gemma, corpus, prudentia, iustitia, fortitudo, morbus, numerus, linea. Si specierum: homo, equus, leo, aurum, plumbū. Si differētiarum: corporeū, incorporeum: uiuum, inanime: sentiens, sensu carens. Si accidentium: uirtus, uitium, ædificium, morbus. Nec mirum uideri cuiquam debet, quòd morbi uocabulum modo inter genera posuimus: nunc inter accidentia. Quippe res eadem & accidens esse, & genus, & species potest: quemadmodum homo idem pater, filius, rex. Quorum primum generis: secundum speciei: postremum accidentis similitudinem exprimit. Vt iustitiæ nomen accidēns est hominis: gratitudinis genus: & forma uirtutis. Aristoteles decem uocum ordines ponit: quorum sex posteriores ad relatiua pertinent: & aliqui eorum adeo paucas dictiones, quibus utimur, comprehendunt, ut operepræcium non sit propter eas nouos ordines excogitare.

DE VOCIBVS, QVÆ SIgnificant substantias.

SVbstantia res est per se consistens. Hæc in species duas corpoream, atque incorpoream diducitur. Corporea

rea in simplicem & concretam. Simplex in orbes cœlestes decem, & quatuor elementa. Concreta in animatam, ac inanimem. Viua in sentientem, & non sentientem. Sentiens, in Substantiam capacem rationis, & ratione carentem. Ad substantiarum ordinem referendæ etiam partes earum: ut oculus, auris, facies, os, ramus, flos, folium, truncus, radix. Substantias diuidunt in primam & secundam. Prima est indiuidua uel singularis, ut Demosthenes, *Cicero, Vergilius, hæc gemma. Ita nominatur, quòd sensibus sit propinquior, primaq; his occurrat. Secunda, quæ de indiuiduis prædicatur. Vt species & genera homo, animal, leo, fera.*

Substantia. Prima. Secunda.

Substantia.

Corporea, — *Incorporea* { *Deus.* / *Anima.* }

Corpus,

Compositum, — *Simplex,* { *Orbes decem cœlestes.* / *Ignis.* / *Aër.* / *Aqua.* / *Terra.* }

Corpus compositum,

Animatum, — *Inanime.* { *Lapis. Gemma.* / *Sulphur.* / *Metalla.* }

Corpus viuum,

Sentiens, — *Non sentiens, ut planta* { *Arbor.* / *Herba.* / *Frutex.* }

Animal,

Capax rationis, *Expers rationis,* {*Volatile.* *Aquatile.* *Terreſtre.*

Homo,

Homerus, *Plato,* *Vergilius.*

Hunc ſubſtantiarum ordinem magnitudinum nominibus conferre licet, hoc modo: Plato lineæ ſimilis eſt: homo ſuperficiei: animal corpori: corpus uiuum pyramidi: corpus cubo, & ſubſtantia ſphæræ, quæ omnium capaciſſima eſt.

Cubus eſt corpus ſolidum ex omni parte quadratũ.

ORDO QVANTITATVM.

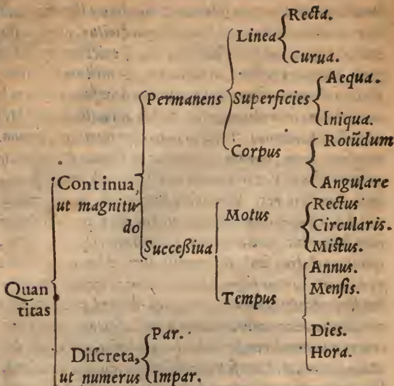
Q*Vantitas eſt, qua ſubſtantiæ in ſpatia ac numeros diuiduntur. Ea duplex eſt. Continua, qua res in ſpacia: Diſcreta, qua in numeros partimur. Continuæ duo genera: permanens, & ſucceſsiuum. Permanẽtis tres ſpecies: longitudo, latitudo, profunditas, hoc eſt, linea, ſuperficies, corpus, ne in relationem incidas. Linea eſt longitudo ſine latitudine, & profunditate. Huc referantur ea, quibus rerum menſura in longum ſumitur. Cuiuſmodi ſunt: ulna, cubitus, granum, digitus, palmus, pes, paſſus, ſtadium. Superficies eſt latitudo ſine profunditate. Huc pertinet iugerũ. Circulus uerò ad ſequentis ordinis ſpeciem poſtremam. Non enim magnitudinem notat aliquam, ſed figuram, quæ in planicie depingitur. Quando autem circulum eſſe dicimus, ſuperficiem planam, quæ una in orbem ambiente linea comprehenditur: non uolumus planiciem eam genus eſſe circuli, ſed figuram, quæ ſuperficie plana conſtat in orbem æquata. Corpus eſt longitudo cum latitudine, & profundita*

Quid circulus.

funditate. Hic corpus solam magnitudinem significat, aliter ac inter substantias. Successiuum dicitur, quod in fluxu & agitatione consistit. Eius duæ species motus & tempus. Motus in rectum, circularem, & mistum diuiditur. Primo elementa feruntur grauia duo deorsum, totidem leuia sursum: secundo, mundus: tertio animalia per montes ac ualles incedentia. Tempus in parteis quatuor, annum, mensem, diem, horam: de quibus & librum & tabulam conscripsimus. Porrò quantitas discreta est, quum quærimus quot sint res. Eius unica species est, nempe numerus, hoc est unitatum collectio: ut duo, tria, quatuor: binarius, ternarius, quaternarius. Secundus, tertius, quartus, quintus relatiua sunt. Ad quantitatûm ordinem pertinent gradus herbarum, signa, partes, minuta circulorum, quibus sic ipsi distinguuntur, ut lignum aliquod pedibus, palmis, digitis. Et mensuræ nomina: uncia, sextans, quadrans, triens, quicunx, semis, septunx, bes uel beßis, dodrans, dextans, deunx, as. Item semuncia, sextula, duella, drachma, siciliquum: quarum uocum descriptiones in Elegantijs posuimus. Dicimus enim alicuius lineæ, superficiei, corporis, motus, temporis unciam, trientem, dodrantem. Vt quadrans motus quo mundus circumagitur, sex continet horas. Cuius claßis hæc sit tabula:

Successiua

De gradibus herbarum vide Chaos, de signis, partibus, & minutis circulorum, vide Sphæram autoris.

QVALITATES.

Qvalitas est adfectio aut animi, aut corporis, unde appellationem aliquam accipimus. Vt *prudentia, iustitia, fortitudo, temperentia,* Rhetorice : *unde dicimur prudentes, iusti, fortes, temperantes,* Rhetores. *Eius quatuor sunt species: habitus, adfectus, sensum mouens, & figura.* Habitus, *est qualitas animi uel corporis, consuetudine agendi parta, qua facilius & certius aliquid agamus. Vt facultas orandi, animi ἕξις est, palestrica corporis. Habitum in duo genera diuidimus: animi & corporis.*

Habit

Habitus animi duplex est. Alius enim in intellectu consistit, ut prudentia, & artes omnes. Alius in uoluntate, ut cæteræ uirtutes iustitia, fortitudo, temperātia. Habitus corporis, ut uires, aut robur, uelocitas, agilitas. Adfectus est animi perturbatio, uel, ut Græci aiunt, πάθος. Quatuor adfectuū formæ ægritudo, metus, lætitia, cupiditas. Tertia species est qualitas sensum mouens: ut sonus, color, odor, sapor: quæ quatuor mouent auditum, uisum, olfactum, gustum. Ad tactum plura referuntur: calidum, frigidum, humidum, siccum: & quæ horum mistura constant, durum, molle, asperum, læue. Ad hæc referendæ naturæ herbarū, lapidum, metallorum. Quartum ac postremum qualitatis genus est forma uel figura. Huc omnia spectant quæ manu uel industria hominis conficiuntur. Quod genus, mensa, domus, templum, nauis, sedes, panis, uestis, penula, pannus. Nā quum aliquis dicit se emisse domum, pannum, aut uestem, extemplò formam uel figuram, quam illæ res habent, mente concipimus, sed qua substantia seu materia constent, ignoramus. Lapis tamen, lignum, ac lana substantiæ sunt. Item figuram significant circulus, triangulus, & similia. Notāt enim formam superficiei, quæ à nobis & confici, & immutari rursum potest. Alijs alia huius claßis distinctio placet, uerum hæc ad usum cōmunem uidetur accommodatior. Qualitates ferè sunt instrumenta substantiarum. Vt calor, frigus, humor, siue siccitas in herbis instrumentū est, quo ipsę hominem interimunt. Grammatice, Dialectice, Rhetorice, Medicina instrumenta sunt, quibus loquimur, docemus, dicimus, medemur. Ad hunc ordinem igitur referre licebit omnia uirtutum, uitiorum, colorum, ac saporum genera, quæ in libro de homine tradidimus. Artiū cunctarum tum seriem, tum subiecta descripsimus in Chao.

Prudentia
Intellectus
Grāmatice
Artes omnes
Dialectice
Rhetorice
Animi
Iustitia
Voluntatis
Fortitudo.
Temperantia.
Habitus
Robur.
Corporis
Velocitas.
Agilitas.
Aegritudo.
Metus.
Adfectus
Lætitia.
Cupiditas.
Qualitatū genera quatuor.
Vox, strepitus.
Sonus
Color
Mugitus, tonitruum.
Sensum mouēs
Odor
Sapor
Calidum, frigidum: durum, molle: quæ tactu percipiuntur.
Domus, templum, mensa.
Forma, uel figura
Nauis, carina, uelum.
Fistula, ensis, circulus.

DE

DE RELATIVIS.

Relatio, est rerum inter se collatarum unius ad alterã habitudo. Duo relationum genera: simplex & mixtũ. Simplex relatio in formas tres diuiditur. Quarum prima est substantiæ: ut idem, diuersum. Secunda quantitatis: ut æquale, inæquale: æqualitas, inæqualitas, proportio, hoc est, duarum magnitudinum similis habitudo: maius, minus: par, impar: duplum, triplum: multum, paucum: magnum, paruũ. Par & impar duobus modis accipiũtur. Absolutè, quando binarium, quaternarium, senarium numeros pares nuncupamus. Relatiuè, quum dicimus res aliquas alijs rebus numero esse pares. Tertia qualitatis: ut antœci, periœci, antichthones seu antipodes: simile, dißimile: dominus, seruus: consul, iudex: rex, populus: proconsul, prouincia, & omnia magistratuum nomina: emptor, uenditor: accusator, reus: metropolis, colonia: pater, filius: auus, nepos: maritus, uxor: socer, gener: frater, soror, & reliqua cognationum uocabula. Item præceptor, discipulus: patronus, cliens: dux, comes: amicus, inimicus: hospes, peregrinus: creditor, debitor: & inde uerba credere, debere. His adduntur uoces, quæ ex præpositione con sunt contextæ: ut collega, consors, conuictor, contubernalis, coniunx. Et similis significationis: socius, sodalis. Mixta sex generibus cõstat. Oritur enim uel ex substantia & qualitate: sed bifariam. Siquidem ea aut in mouendo, agendoq; consistit, sic actio dicitur: aut in patiendo, sic paßio. Vt legere, docere, scribere: legi, doceri, scribi. Huc pertinent causa uel signum & effectus. Quippe nihil est causa uel signũ, nisi effectus alicuius sit causa, uel signũ. Apud plerosq; dubitatio existit: sint ne astra causæ effectuũ, siue rerũ, an signa. Vel relatio oritur è substantia, & quantitate. Hoc item bifariam.

De antœcis, periœcis, antichthonibus uide autoris Cosmographiam.

Aut in comprehendenda re, sic locus efficitur: aut metienda, sic tempus. Hoc, quando: *illum, ubi* Aristotelici *nominant. Locus est circũfusus, uel aër, uel aqua, uel res aliqua alia, qua quicquam continetur. Vt cœlum est locus siderũ: aër, nubium, uentorum auium: aqua, piscium. Locus refertur ad id cuius locus est. Vel ex substantia & relatione aut qualitate. Id quoque binis modis. Vel in occupando loco, sic positus oritur, quem nunc situm, nunc compositum esse uocant. Vel in qualitate accipienda induendáue, sic habitus procreatur, Porrò eorum, quæ sita sunt, alia nunquam mouentur, ut terra: alia nunquam quiescunt, ut cœlum: alia medium seruant modum, ut homo, equus, leo, piscis.* Rursus *animantium & præcipuè hominum positus tres species habet: stare, sedere, iacere.* Recubamus *tribus modis: proni, supini, obliqui.* Habitus *est corporis, & eorum, quæ circa corpus sunt applicatio, per quam hoc habere, illa haberi dicuntur. Sunt itaque mixtæ relationis species sex: actio, paßio, ubi, quando, situs, habitus.* Quarum *duæ priores nascuntur è substantiarum qualitatumq́; actione.* Mediæ *duæ è capacitate, qua substantias locus & tempus comprehendunt atque metiuntur.* Reliquæ *è substantiarum habitudine prona aut supina ad locum: atque ex habitudine earundem ad qualitates, ut ad penulas, togas, uestésque alias.*

Idem

- Relatio
  - Simplex
    - Substantiæ
      - *Idem.*
      - *Diuersum.*
    - Quantitatis
      - *Aequale, Inæquale.*
      - *Magnum, Paruum*
      - *Par, impar,*
    - Qualitatis
      - *Simile, Dißimile.*
      - *Herus, Seruus.*
      - *Dux, Comes.*
  - Mixta
    - Actio
      - *Docere.*
      - *Secare.*
      - *Gignere.*
    - Paßio
      - *Doceri.*
      - *Secari.*
      - *Gigni.*
    - Vbi
      - *Surſum, Deorſum.*
      - *Dextrorſum, Leuorſum.*
    - Quando
      - *Olim, nuper, dudum.*
      - *Heri, cras, perendie: quæ referuntur ad tempus præſens.*
    - Situs
      - *Statio, Seßio.*
      - *Pronum, Supinum.*
    - Habitus
      - *Togatum, Penulatum.*
      - *Loricatum, Armatum.*

Relat

Relationes breuius hunc in modum nonnulli distingũt. Relatiua omnia esse, aut alicuius, hoc est, quæ iunguntur genitiuo: qualia sunt, imperator, rex, prætor, dictator, cõsul, pater, filius, auus, nepos, maritus, uxor, socer, gener, frater, soror, præceptor, discipulus, patronus, cliens, dominus, seruus, dux, comes. Aut alicui: ut æqualis, inæqualis, par, impar, uicinus, propinquus, similis, dissimilis. Aut ad aliquid: ut magnum, paruum, longum, breue, mons, uallis, altum, humile, sublime, depressum. Item primus, secundus, tertius, quartus, quintus, sextus, uigesimus, centesimus, millesimus. Quippe nihil esse secundum potest, aut tertium, nisi aliud primum sit. Eodem pertinent simplex, duplex, triplex, quadruplex. Et simplum, duplum, triplum, quadruplum, dimidium. Nam duplum ad aliquid simplum refertur: sicut magnum ad paruũ: altum ad humile: sursum ad deorsum: supinum ad pronum: longum ad breue: secundum ad primum. Relatiuorum natura est, ut unum sine altero nequeat intelligi. Pater enim esse nemo potest sine filio: nec mons sine ualle: nec dux sine comite. Item relatiua inuicem se definiunt. Pater est, qui habet filium. Filius qui habet patrem. Maius, quo aliquid minus est. Minus, quo maius aliquid reperitur. Maritus, qui uxorẽ habet. Vxor, cui maritus est. Et relatiua simul aiunt oriri, consistere, desinere. Siquidem eodem tempore fiunt, & desinunt esse: dominus & seruus: præceptor & discipulus: auus & nepos: dux & comes.

Triplex natura relatiuorum.

QVID THEMA ET quot eius species.

DVas uocum diuisiones absoluimus: alteram in indiuiduas & cõmunes: alteram in dictiones substantiarũ, quan

quantitatum, qualitatum & relationum. Reliquum est, ut dicamus, quomodò singulæ uoces, definiri & diuidi possint. Thema, est id de quo agitur: uel est id, ad quod omnia orationis, seu disceptationis argumenta referuntur. Thematum duo genera sunt. Simplex thema, est uox aliqua simplex: ut Deus, mundus, homo, animal. *Compositum, est integra oratio, siue pronunciatum, uel axioma. Clodius iure cæsus est. Mundus prouidentia regitur. Differendi ratio ad disciplinas omneis necessaria est.*

DE DEFINITIONE NOMINIS.

TRia Dialectices officia sunt: finire, diuidere, ratiocinari. Finitio & diuisio ad themata simplicia pertinent: argumẽtatio ad orationem. Definitio est oratio, quæ aut uocis, aut rei alicuius naturã declarat. Ea duplex est: nominis & rei. Finitio nominis, est simplex etymologia, uel qualiscunque interpretatio uocabuli. Vt sacrilegiũ est sacræ rei ablatio. Consul, qui Reipub. *consulit. Theologus, qui de* Deo *loquitur. Medicus, qui medetur. Id genus finitiones imperfectiores sunt, quàm descriptiones rerũ: neq; rerum naturam explicant, sed uocum duntaxat originem. Quoniam non continuò scimus, qui consulentes* Reipubli. *consules uocandi sunt. Nam & miles in pugna* Reipublic. *consulit: & ciuis ædificans domum, consulit* Reipub. *Sic nõ statim liquet, qui de diuina mente disputãtes theologi sint. Etenim & philosophi, & poëtæ, & oratores crebro de* Deo *disserunt, nec ideo ipsos eo cognomento nuncupamus. Sic & de medici descriptione dicendum: herbas complures, & bruta animantia mederi posse, non tamen medicorum nomen usurpare. Cæterùm nominis finitio planè ne-*

cessaria

DE CAVSARVM FINItione, & quatuor causis.

DEfinitio causarum est, quæ ex causis rei conficitur, uel quæ rei causas exprimit. Causam propriè uocamus id, ex quo, per quod, à quo, siue gratia cuius aliquid fit. Causæ quatuor sunt: materia, forma, efficiens, finis. Materia est, ex qua aliquid fit. Vt pannus est materia uestis. Lana est materia panni. Ligna & lapides sunt materia domus. Forma est ipsa figura, effigies, seu qualitas, quam induit materia. Vt figura illa, quam habet domus, est forma & causa domus, sine qua domus, non diceretur. Et figura illa, quam præ se fert nauigium, est forma & causa nauis: quippe sine ea huiuscemodi lignorum structura nauis uocari non posset. Est ergo forma causa, domus, nauis, uestis, urbis, & aliarum rerum. Causa efficiens, est res, quæ aliquid efficit: ut architectus, uel faber est causa efficiens domus & nauigij. Finis est gratia cuius aliquid fit. Hic alio nomine usus dici potest, quemadmodum causa efficiens autor. Domus Finis, uel causa est habitatio, ut nos defendat ab imbre, & tempestatibus. Finis nauium, nauigatio est. Quatuor ergo domus, & nauis causæ sunt, sine quibus neq; domus, neque nauigium fit. Materia, hoc est, ligna & lapides: forma, id est, figura illa, quam habent domus & nauis: efficiens ut architectus aut faber: finis, ut habitatio, nauigatio. Simili ratione aliarum quoq; rerum causæ poßunt indagari. Ex his quatuor causis finitiones rerum cõficimus. Vt domus est ædificium è lignis & lapidibus habitationis gratia constructum. Hæc finitio duabus constat rei causis, materia, & fine. Aedificium genus est. Penula, est uestis uilis & densa, qua cæteras ab imbre custodimus. Cæteras ab imbre defendere, finis est, & causa penulæ. Vestis, ge-

Materia.

Forma.

Causa efficiens.

Finis.

nus est. Vilis & densa, accidentia sunt differentiæ loco posita, quibus penula ab alijs differt uestibus. Hac uoce Cicero utitur, ubi ait Milonem penulatum fuisse, quum occideret Clodium. Ad hunc locum pertinent definitiones nominum relatiuorum, quorum unum alterius causa est, & quæ mutuo se definiunt. Vt pater est, qui habet filium. Filius qui habet patrem.

FINITIO EX EFFEctibus, seu officiis.

Ex effectibus, seu officijs haud raro finitiones componuntur. Magna est effectuũ cum officijs cognatio, adeo ut plerunque haud facile discernas. Effecta propriam cuiusque rei uim demonstrant. Vt magnes est lapis, qui attrahit ferrum: hæmatites, qui sanguinem sistit. Malua herba est, quæ uētrem lenit. Sol sidus est, cuius ortu dies fit. Luna sidus est, cuius ui fluunt ac refluunt maria. Sirius stella est, qua exoriente ardor Solis geminatur. Ex officijs. Iustitia uirtus est, qua unicuique rei tribuimus suum. Grammatice est, quæ rectè loquendi modum docet. Rhetorice est, quæ bene dicendi præcepta tradit. Prætor est qui iuri dicendo in ciuitate præest. Aedilis, qui publica & priuata ædificia curat. Comœdus, qui actores, quomodo agendæ sint fabulæ, docet. Effectus magis ad res natura agentes: officia uerò ad res, quæ consilio agunt, pertinent.

FINITIO EX PARtibus, vel speciebus.

Qvartum definitionum genus componitur ex partibus, uel speciebus. Ex partibus. Dies ciuilis, est spatiũ uigintiquatuor horarum. Annus uertens, qui constat diebus

trecentum ſexagintaquinque & quadrante diei. Magnus annus, qui quadraginta nouem uertentium annorum milia complectitur. Ex ſpeciebus. *Finitio, eſt oratio quæ aut uocis, aut rei alicuius naturam declarat. Hæc deſcriptio è duabus contexitur finitionum formis: nominis & rei. Differunt ſpecies & partes. Nam genus prædicari poteſt de ſpeciebus: totum de partibus nequaquam.*

FINITIO EX ACcidentibus.

QVIntum finiendi genus conſtat accidentibus. Homo eſt animal, bipes, erectum, ſine pennis. Narciſſus, flos eſt croco ſimilis, menſe Auguſto florens, poſtremus omnium florum. Ceruus eſt animal quadrupes, pilo ſubrufo, ungula biſulca, ramoſis ac ſolidis cornibus, & ad ſeptennium uſq; deciduis.

QVAE SERVANDA ſint in finitione.

DIfferunt finitio & finitum. Finitio enim propriè uocatur id, quod uerbũ eſt, cõſequitur. Finitũ, id quod præcedit. Vt in hac oratione, homo eſt animal capax rationis: homo definitũ eſt: animal capax rationis, finitio. In finiẽdis rebus duo ſeruanda ſunt. Ne finitum plura cõprehendat, quã finitio. Et contra ne finitio aliquid cõtineat, quod deſit definito. Quare hæc finitio uitioſa eſt: homo eſt animal bipes: quia tum gallinæ, tum anſeres bipedes ſunt. Et hæc: homo eſt animal literatum, ac bellicoſum: quoniam plerique imbelles ſunt, & literarum expertes. In priore latius definitio patet: in poſteriore definitum. In omni fi-

nitione genus definiti ponendum, aut aliquid loco generis. In orationibus, uel libris finitio thematis scopus esse debet, & regula omnium eorum, quæ de themate illo traduntur. Vt si quis de Dialectices, Rhetorices, uel mũdi natura scripturus sit, ita uocem finiat oportet, ut rei totius summam quàm breuißimè complectatur. Quod fit, quum dicimus: Dialecticen esse artem docendi siue explicandi naturam thematum simplicium & compositorum. Rhetoricen esse bene dicendi scientiam. Sola species definitur.

DE DIVISIONE.

Triplex diuisio. *Diuisio est uocis in species, uel partes, aut accidentia distinctio. Diuisionum tres sunt formæ. Quarũ prima est generis in species. Sic corpus uiuum in plantam & animal diuiditur: arbor in malum, pyrum, pinum: axioma in simplex & compositum. Secunda, rei in parteis, uel mẽbra. Vt quum arborem in radices, caudicem, ramos, folia, flores, partimur. Axioma in subiectum & prædicatum. Hanc Cicero partitionem: illam superiorem, diuisionem nominat. Tertia, rerum in accidentia. Vt pharmacorum aliud salutare, aliud pestiferum. Arborum aliæ syluestres, aliæ domesticæ. Proloquiorum aliud uerum, aliud falsum. Hic arborum & pronuntiatorum rationem tribus diuisionum formis distinximus. In diuisione duo seruanda. Alterum ut membra sint opposita uel pugnantia. Qua de causa hæc bona non est: hominũ alij rustici sunt, alij docti. Item hominum alij liberi, alij urbani. Fieri enim potest, ut idem sit rusticus, & eruditus: idem liber & urbanus. Alterum, ut disiunctum constans ex membris omnibus simul sumptis conuerti poßit cum diuiso. Velut in diuisione animati corporis in animal, & plantam: quicquid est animal*

uel planta, est corpus uiuum: & quicquid uiuũ corpus est, est animal uel planta. Quocirca diuisio plantæ in herbam & fruticem non est bona. Nam licet istud proloquium uerum sit: quicquid est herba uel frutex, est planta: falsum tamen est, quicquid est planta, est herba uel frutex.

OCTO QVAESTIONES, vel loci thematis simplicis.

Prima, quæ etymologia uel origo uocabuli sit. Vt Medicus dicitur, quia medetur. Mundus, à perfecta absolutaq́; elegantia. Chelidonia, quòd ab hirũdine inuenta sit. Secunda an sit. Vt sit ne ars aliqua, qua adiuuari memoria poßit. Sit ne Deus. Sint ne inferi. Hæc quæstio secundo loco absoluenda est. Tertia quid sit res de qua agitur. Quid sit Deus. Quid mundus. Quid uirtus. Quid fortitudo. Huc pertinent, ea quæ de quinque finiendi formis dicta sunt. Quarta, quæ causæ sint. A quo autore res sit profecta. Cuius gratia facta. Ex qua materia constet. Cuiusmodi figuram habeat. Poculi forma apud Theocritum describitur ad hunc fermè modum: Dabo & profundum poculum molli oblitum cæra, recens fabricatum, adhuc sculpturam redolens. Quinta unum an multa. Sint ne plures dij, quemadmodum ueteres crediderunt. Hic dicemus, qua ratione, id esse non poßit. Sint ne plures mundi. Democritus enim innumerabiles esse mundos opinabatur, quasi pilas alios extra alios. Sexta, quæ & quot sint species rei. Vt treis esse plantarum formas, arborem, fruticem, herbam. Duo esse axiomatum genera: simplex & compositũ. Quatuor uirtutum species: prudentiam, iustitiam, fortitudinẽ, temperantiam. Septima, quibus membris, seu partibus cõstet. Arboris partes sunt radix, caudex, rami, flores,

Axiomatis, subiectum & prædicatum. Octaua, quæ rei sint uires, uel officia, siue quid res efficiat. Quid efficiat Luna suo incessu. Quid Chelidonia. Quid Sol efficiat Plinius scribit in Naturali historia, his uerbis: Non temporũ *modo, terrarumq́;, sed syderum etiam ipsorum, cœliq́; rector. Hic lucem rebus ministrat, aufertq́; tenebras: Hic reliqua sidera occultat. Hic uices temporum, annumq́; semper renascentem ex usu naturæ temperat. Hic cœli tristitiam discutit, atque etiam nubila humani animi serenat. Hic suum lumen cæteris quoque sideribus fœnerat. Hac ratione thematum simplicium natura indaganda est.*

QVID AXIOMA,

& quæ eius partes.

PRonuntiatum, *axioma, enuntiatio, proloquiũ, uel propositio est indicatiua, & simplex oratio, qua certi quiddam significatur. Vt continentia temperantia est. In omnibus personis, numeris, ac temporibus modi indicatiui axioma, uel propositio dicitur. Cicero mortalis erat. Igne mundus interibit. Dederam ad te literas. Cæsar uicit Pompeium. Verba infinitiua, ac subiunctiua, si pro indicatiuis sumantur, propositionem efficiunt. Vt omnes concurrere pro concurrebant. Aestas non semper fuerit, componite nidos, pro erit. M. Varro in lib. de lin. Lat. ad Ci. quarto & uigesimo, pronunciatum ita finit:* Proloquium *est sententia in qua nihil desideratur. De hoc Gellij uerba hæc sunt. Erit autem planius quid proloquium sit: si exemplum eius dixerimus. Axioma igitur huiuscemodi est. Annibal Pœnus fuit. Scipio Numantiam deleuit. Milo cædis damnatus est. Neque bonum est uoluptas, neque malum. Et omnino quicquid ita dicitur, plena atque perfecta uerborum*

senten

sententia, ut id necesse sit aut uerum aut falsum esse: id à Dialecticis ἀξίωμα, id est, oratio uerum aut falsum plenè significans appellatum est. A Marco Varrone proloquiū. A M. autem Cicer. pronunciatum. Partes axiomatis sunt subiectum & prædicatum: uel quemadmodū Græci aiunt, ὑποκείμενον, καὶ κατηγορημένον. Subiectum, prior proloquij pars est, de qua aliquid dicitur. Prædicatū posterior pars est, quæ de alio prædicatur. Vt in his: Cicero est orator, iustitia est uirtus, subiecta sunt Cicero, iustitia. Prædicata uerò orator, uirtus. Interdum uerba resoluenda, quo partes dictæ habeantur, hoc modo: Cæsar uicit Pompeium, hoc est, fuit uincens. Cicero scribit, est scribens. Id prodest ad peruestigandos errores talium sophismatum: Nullus panis est piscis, Cicero comedit panem, ergo non comedit piscem. Nullus canis est equus, Cæsar canem habet, non habet igitur equum. Differunt enim panis & comedens panem: piscis & comedens piscem: canis & habens canem: equus & habens equum. Miror nonnullos hunc soluendi modum improbare quando non parum ad pronunciatorū intellectum conferat. Aiunt neminem ita loqui, fateor. Nec ideo hæc præscribo, quòd sic aliquos loqui uelim, sed uti hac ratione axiomatū uim excutiant. Pari modo damnari posset consuetudo Grammaticorum quòd in exploranda orationis serie primo loco ponunt uocatiuum: secundo rectum: tertio uerbum: aduerbium quarto, quinto obliquum, quum perpauci tamen sic loquantur. Nam elegantissima ferè oratio est, in qua uoces digeruntur ordine conuerso. Prædicari, est alterum de altero explicandi eius causa dici. Vt quum dicimus homo est animal: animal de homine prædicatur, & naturam eius exprimit. Bifariam accipitur. Aliquando pro uerè & adfirmatiuè de aliquo dici, ut

Id est, subiacens & prædicatū.

hic gratitudo iustitia est. Sæpenumero pro quouis modo de altero dici, ut aliud nihil sit, quàm esse prædicatum. Velut in hoc proloquio, homo non est lapis.

PRIMA DIVISIO
pronuntiati.

Axioma aliud simplex est, aliud cõpositum. Simplex, cuius præcipuæ partes sunt subiectum, & prædicatũ, ut somnus est imago mortis. Compositum, cuius partes sunt duo pronuntiata simplicia, quæ connectuntur coniunctiõnibus &, uel, si. Id triplex est: copulatiuum, disiunctiuum, conditionale. Copulatiua propositio est, cuius partes coniunguntur coniunctione copulatiua. Vt Cicero est orator, & Plato philosophus. Sol diurnum sidus est, & Luna nocturnum. Possunt & plura pronuntiata, quàm duo connecti. Demosthenes orator est, & Socrates philosophus, & Homerus poëta. Scipio & bis consul fuit, & bis triumphauit, & censura functus est. Disiunctiua dicitur, cuius partes connectuntur coniunctione disiunctiua: ut mundus semper fuit, uel conditus est à Deo. E disiunctiuo axiomate ad hunc modum ratiocinamur. Si uiuat aut animal est, aut planta. Verum animal non est, igitur planta. Cicero in secunda Philippica: Necesse est Cæsaris interfectores aut liberatores populi Romani, conseruatoresq́; reipub. esse: aut plus quàm sicarios, plus quàm homicidas, plus quã parricidas. Sed liberatores patriæ sunt: ergo non homicidæ, non sicarij, non parricidæ. Idem primo de natura deorum: In omnibus disiunctionibus alterutrum uerum esse oportet. Vt si concessum esset huiusmodi aliquid: aut uiuet cras, aut non uiuet Epicurus, alterum fieri necessarium. Conditionalis, in cuius initio si coniumctio ponitur, Si Sol oritur, dies

tur, dies est. Si furatus est rem sacrã, sacrilegus est. Apud uulgus triplex est de propositionum natura quæstio: quæ, qualis, quanta. Ad quæ respondent simplicem esse, aut compositam. Ad qualis, adfirmatiuam uel negatiuam. ad quanta, generalem, particularem, indefinitam, singularem.

SECVNDA DIVISIO.

PRonuntiatum aliud uerum est, quod rebus consentit. *Vt fortitudo uirtus est. Aliud falsum, quod rebus non consentit. Vt fortitudo est uitium. Lapis est corpus uiuum.*

TERTIA.

PRoloquiorum aliud adfirmatiuum est, quo alterum alteri dicitur inesse. Vt pudor est metus. Animus est immortalis. Aliud negatiuum quo alterum dicitur non inesse alteri. Vt patientia non est uitium. Libido non est uirtus.

QVARTA.

AXiomatum aliud uniuersale est, cuius subiecto præponitur signum uniuersale: uel quo alterum dicitur inesse, aut non inesse alteri uniuersim. Vt omnis homo capax rationis est. Nihil tam alte à natura positum est, quò uirtus non posit eniti. Nulla uirtus opibus inferior est. Aliud particulare, cuius subiecto præfigitur signum particulare: uel quo alterum dicitur inesse, aut non inesse alteri ex parte aliqua. Vt aliquis homo orator est. Aliquod animal oculis caret. Hæc propriè est indefinita, aliquis homo est animal, & signum præpositum subiecto, omnino superuacuum est. Licet enim uera sit locutio aliquem hominem animal esse, aliquod animal corpus esse uiuum, tamen parum apta est. Nam si rex quispiam uniuersos ciues ad se conuocarit, impropriè loquetur, qui dixerit aliquos

accitos esse ad regem ciues. Aliud indefinitum, quo alterũ dicitur inesse, uel non inesse alteri sine signo, & quod simile est uniuersali. Vt poëtæ sunt honore digni. Hominem decet pium esse. Fures puniendi sunt. Sic propriè appellantur propositiones necessariæ, ubi genus uel differentia de specie prædicatur. Vt homo est animal, homo est mortalis, capax rationis. Hæ uero sunt particulares homo scribit, homo est orator. Vtrobique subauditur aliquis. Aliud singulare, ubi proprium nomen, uel indiuiduum subijcitur. Vt Demosthenes orator fuit. Homerus literarum princeps est. Hæc herba emoritur.

QVAE SINT SIGNA VNIuersalia, quæ particularia.

GEneralia, siue uniuersalia signa uocamus quæ significant uocem sequentem accipi pro omnibus indiuiduis. Vel: quæ interpretamur per coniunctionem, aut propositionem copulatiuam. Sunt autem hæc: cunctus, uniuersus, singuli, omnis, quisque, unusquisque, nullus, nullus non, nemo, nemo non. Cuncti mortales ambitiosi sunt. Vniuersa pecunia dabitur. In singulas naues singuli milites accersebantur. Omnis homo mortalis est. Sua cuique sententia. Vnunquodque crimen excutietur. Quæ sic explicamus. In hanc nauem militem unum accersebant, & in illam nauem militem unum accersebant. Sic de nauigijs alijs. Huc pertinent interrogationes, quæ interim propositionem generalem efficiunt. Quid non uastauit? id est, omnia. Et prouerbia: Iuuenesq; senesq;, hoc est, omnes. Miscebis sacra prophanis, id est, omnia. Item hæc. Quantum est hominum uenustiorum. Quicquid erat copiarum amisit. Siquid erat copiarum amisit, hoc est, omnes uenustiores, o-

mnes

mnes copias. Differunt omnis & totus, quòd hoc ad partes, illud ad species seu formas referatur, ut totus homo, omnis homo. Particularia uero *signa sunt, quæ indicant uocem sequentem pro aliquot duntaxat indiuiduis accipi, uel quæ interpretamur per pronuntiatum disiunctiuum. Huiusmodi signa sunt hæc: aliquis, quidam, quilibet, quiuis, nonnullus. Vt aliquis homo fortis fuit. Quidam non satis te amat. Quilibet hirsutas fronde tegente comas, id est, hac uel illa citra delectum, non omnibus frondibus. Non apte itaque quemlibet hominem pro omni homine dicimus. Qemuis arbitrum cedo, hoc est, hunc uel illum sine delectu. Distant aliquis, quidam, nonnullus. Nam aliquis de re incerta: quidem de certa dici solet: nonnullus medium tenet modum. Porrò aduerbia uniuersalia sunt: nunquam, semper, ubique, nusquam. Particularia, unquam, usquam, quandoque, aliquando, interdum, nonnunquã. Singularia: hic, illic, isthic, nunc, hodie, cras, perendie, nudiustertius.*

QVINTA.

PRonuntiatorum *aliud necessarium est, quum prædicatum necessario inest subiecto. Id fit, quandò genus, uel differentia de specie dicitur: aut finitio de definito. Vt homo est animal. Homo est capax rationis. Animal est corpus uiuum & sentiens. Aliud contingens, quum prædicatum ut inest subiecto, ita potest non inesse. Quod fit, quando de substantijs accidentia dicuntur: aut de accidentibus accidentia. Vergilius poëta est. Poëtæ sunt honore digni. Aliud impoßibile, quum fieri non potest, ut prædicatum insit subiecto. Lapis sentit. Frutex est animal.*

De oppo

DE OPPOSITIONE PRONVNTIATORVM.

Tria sunt pugnantium axiomatum genera. Contraria dicuntur duo uniuersalia. Vt omnis pudor est metus. Nullus pudor est metus. Horum natura est, *ut nunquam simul uera sint: sæpenumero tamen, præsertim in contingentibus, falsa. Vt omnis homo poëta est, nullus homo poëta est. Subcontraria, duo particularia sunt. Aliquis homo est doctus, aliquis homo non est doctus.* Hæc *nunquam simul falsa sunt, sed quandoque simul uera.* Contradictoria, *sunt duo axiomata, quorum alterum est uniuersale, alterum particulare: uel quorum utrunque est singulare. Vt omnis pietas est iustitia, aliqua pietas non est iustitia. Nullus pudor est metus, aliquis pudor est metus.* Hæc *nũquam simul neque uera, neque falsa sunt.* Triplex ergo proposi*tionum pugnantia est. Contraria, quando utraque est uniuersalis. Subcontraria, quum utraque particularis.* Con*tradictoria & maxima, quum altera generalis altera particularis est.* In *omnibus seruanda sunt duo. Vt altera sit adfirmatiua: altera, negatiua. Vt in utraque idem sit subiectum, & idem prædicatum. Quoniã hic nulla est pugnantia. Cicero est orator, Vergilius non est orator.* Axio*mata contraria ac subcontraria solum pugnant qualitate: contradictoria etiam quantitate. Ideoq; inter hæc maior est pugnantia.*

Omnis patientia est fortitudo.	*Contrariæ*	Nulla patientia est fortitudo.

Contra Contra

dictorie dictorie

Aliqua patientia est fortitudo. *Subcontrariæ* Aliqua patientia non est fortitudo.

DE PROPOSITIONVM ISODYNAMIA.

ISodynamia, uel (ut uulgari uocabulo utar) æquipollētia pronuntiatorum, est similis tum quantitas tum qualitas duorum axiomatum, quibus idem subiectum ac prædicatum est. Quantitas ad generalitatem: qualitas ad negationem adfirmationemq́; referenda est. Signa ἰσοδυναμοῦντα hæc sunt: non omnis, & aliquis non: omnis, & nullus non: omnis & nemo non: non omnis non, & aliquis: nonnullus, & aliquis: nonnullus non, & aliquis non. Ex his conficiuntur pronuntiata ἰσοδυναμοῦντα. Non omnis homo est iustus: aliquis homo non est iustus. Omnis homo est mortalis: nullus homo non est mortalis. Omnis homo ignauus est: nemo non est ignauus. Non omnis homo nō est doctus: aliquis homo doctus est. Nonnulli oratores fuerunt: aliqui oratores fuerunt. Nonnulli homines nō amant literas: aliqui homines

mines literas non amant. Hæc ratio inueniendi propositiones, quæ eandem habeant uim, duas adfert commoditates, Conducit enim non mediocriter ad iudicium, si propositio aliqua obscura sit. Deinde haud parum facit ad copiam. Quippe pulchrum est quærenti sermonis ornatum posse multas excogitare formas loquendi: atque ex ijs, ueluti ex ingenti flosculorum multitudine, aptissimam, elegantissimamq́; eligere.

DE CONVERSIONE.

Conuersio propositionis, est subiecti ac prædicati commutatio. Conuersionum duo genera sunt: simplex, & (ut uulgari uocabulo utar) per accidens. Simplex est, quando non mutantur signa. Hoc modo uertuntur pronuntiata generalia negatiua, & particularia adfirmatiua. Vt nulla iustitia uitium est: nullum uitium est iustitia. Aliqua fortitudo uirtus est: aliqua uirtus est fortitudo. Hic manent signa nullus & aliquis ubcibus alijs transpositis. Altera uertendi forma est, qua mutantur signa. Id fit in axiomate generali adfirmatiuo. Omnis homo animal est: aliquod animal est homo. Omnis patientia fortitudo est: aliqua fortitudo est patientia.

Quot sint formæ Argumentorum.

Diximus duas esse Dialecticæ partes, topicen ac criticen. Topicen locos demonstrare, unde argumenta petantur, de quibus posterius loquemur, Criticen uerò, rationes colligendi: quæ ad iudicium faciunt, quando docere libet confirmationes, aut nostras, aut poetarum, aut oratorum efficaces esse, & cohærere: uel uanas esse, & nihil efficere. Inde hanc Dialectices partem cirticen, hoc est, iudicandi artem nuncupamus. Sicut enim aurum lapide, & igne probatur: ita sunt certæ argumentorum species, formæ,

mæ, uel modi, quibus nullo penè negotio cognoscamus uim probationis è locis inuentæ. Hos colligendi modos describemus. Argumentum est ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud: & quæ quod est dubium, per id quod dubium non est, confirmat. Argumentorum quatuor formæ sunt: syllogismus, enthymema, inductio, exemplum. Soriten ad syllogismos referunt: nec reuera aliud, nisi syllogismus est. Quod aperte docet axiomatum commutatio, quæ crebra in epicherematis est apud oratores. Quid etenim aliud est, omnis homo est animal, omne animal est substantia, ergo omnis homo est substantia: quàm omne animal est substantia, omnis homo est animal: igitur omnis homo est substantia? Sorites quidem, quoniam medium in maiore præpositione prædicatur, in minore subijcitur, plures admittere tum uoces tum axiomata potest, quàm syllogismus, uerùm probandi loquendiq; consuetudo id non requirit. Primus colligendi modus syllogismus uel ratiocinatio per antonomasian nuncupatur, quemadmodum Homerus poëta, & ius ciuile quod Romanorum est. Nam & enthymema, & inductio, & exemplorum usus formæ quædam sunt ratiocinandi.

Partes syllogismi vel ratiocinationis.

R*Atiocinatio uel syllogismus duplex est, Dialecticus & Rhetoricus, qui à Fabio epicherema uocatur. Eius enim hæc uerba: Epicherematos & quatuor, & quinque, & sex etiam factæ sunt partes à quibusdam. Cicero maximè quinque defendit, ut sit propositio, deinde ratio eius, tum assumptio, & eius probatio, quinta complexio. Dialectica ratiocinatio est efficacissima probandi forma, quà è duobus pronuntiatis conclusio seu*

sio seu thema colligitur. Huius partes tres uoces maior, minor, media: & duæ propositiones, quarum prior maior propositio nominatur, altera minor. Thema ipsum quod probatur, uocant conclusionem, complexionem, intentionem. Vt hic: omnis metus est adfectus, omnis pudor metus est, ergo omnis pudor est adfectus, priora duo axiomata appellari possunt probatio siue syllogismus, & tertium, thema probatum: quemadmodum in hac oratione, homo est animal mentem habens, pars altera finitio, altera finitum. Vel si lubet adiecto themate tres dici possunt propositiones. Terminus maior, est uox quæ cum medio ponitur in maiore propositione. Minor terminus, uocabulum est, quod cum medio ponitur in minore propositione. Medius, qui bis usurpatur ante conclusionem. Vt in hoc syllogismo, omnis insidiator iure occiditur, Clodius est insidiator, ergo Clodius iure cæsus est, insidiator medium est: iure occisus, terminus maior: Clodius, minor.

DE FIGVRIS, ET MODIS SYLLOGISMORVM.

Syllogismi materia. OMnis syllogismus habet materiam, & formam. Materia sunt axiomata, ex quibus syllogismus componitur. Sic dicimus pronuntiatum esse uerum aut falsum nihil ad formam facere, sed solum ad materiam confirmationis. Quippe ex proloquijs falsis sæpe syllogismus bonus contexitur. Vt hic: Nullum animal mortale est, omnis homo est animal, ergo nullus homo mortalis est. Forma. Forma est uerborum, seu axiomatum dispositio. Quemadmodum enim in ædificijs ligna & lapides materia sunt: domus aut nauis eorundem dispositio: sic probationes è locis inuentæ syllogismi, enthymematis, inductionis, seu exempli formam suscipiunt. Figura. Hæc constat figuris & modis. Figura, est di-

est dispositio medij. Tres sunt figuræ. Prima, quando medium in priore pronuntiato subijcitur: in posteriore prædicatur. Secunda, quum utrobique prædicatur medium. Tertia, quando bis subijcitur. Harum unaquæque aliquot sub se modos habet. Modus. *Modus est ratio qualitatis & quantitatis propositionum. Prima figura modos admittit quatuor: secunda totidem: tertia sex. In modorum nominibus omnes propè characteres peculiarem aliquam habēt uim. A uniuersalem affirmatiuam significat: E uniuersalem negatiuam: I particularem affirmatiuam: O particularem negatiuam: B indicat argumentationem reduci posse ad primæ figuræ primum modum: C ad secundum: D ad tertium: F ad quartum: S conuersionem simplicem notat: P per accidens: M axiomatum transpositionem. Græci his dictionibus utuntur: γράμματα, ἔγραψε, γραφίδι. τεχνικός,: in prima figura: ἔγραψε, κάτεχε, μέτριον, in secunda: ἅπασι, σθεναρὸς, ἰσάκις, ἀσπίδι. ὁμαλὸς, φέριστος, in tertia.*

Id est, Literas, scripsit, calamo artifex: scripsit, contine, mediocritatem, sine ira: omnibus, fortis, æqualiter, scuto, planus, optimus.

Quæ seruanda sint in syllogismis.

IN *omni syllogismo necesse est maiorem propositionem, uel minorem, aut utranque adfirmatiuam esse. Nam ex duabus negatiuis nihil rectè colligitur. Ante conclusionem altera uel utraque debet esse uniuersalis. Si maior propositio uel minor negatiua fuerit, conclusio quoque negatiua sequetur. Si propositio maior uel minor particularis fuerit, conclusio etiam particularis erit. Medium nunquam ponitur in conclusione. In syllogismo nō sint plures uoces, quàm tres. Medium in altera propositionum distribui debet, hoc est, generaliter uel pro omnibus significatis accipi. Quare inepta confirmatio est: animal est equus: omnis homo est animal: ergo homo est equus. Non plus debet sumi in una propositione pro medio, quàm in altera.*

Quod in hac probatione fit: Nullus piscis est auis, homo comedit piscem: ergo non comedit auem. Neque nomen *aliquod ambiguum sit, quod in uno axiomate, aliter capiatur, quàm in alio.*

MODI PRIMAE figuræ.

B*Arbara:* Omne *animal sentit, omnis homo animal est: igitur omnis homo sentit.* Celarent: N*ullum animal caret sensu, omnis homo animal est: ergo nullus homo caret sensu.* Darij: *Omnis insidiator iure occiditur, Clodius est insidiator: ergo Clodius iure cæsus est.* Ferio. N*ulla ars inutilis est,* Dialectice *ars est: igitur* Dialectice *non est inutilis..* Nonnulli *his addunt alios modos, qui conclusionem inuersam habent, uel, ut ipsi uocant, indirectam.* Etenim *duas conclusionum formas tradunt.* Directam *in qua maior terminus prædicatur de minore.* Vt *hic:* Omnis *iustitia uirtus est, pietas est iustitia: ergo pietas est uirtus.*

Indirectam*, in qua terminus maior subijcitur:* Omnis *temperantia est uirtus, clementia temperantia est: igitur aliqua uirtus est clementia.* Posterior *forma loquendi planè contraria est communi naturæ sermonis.*

MODI SECVNDAE figuræ.

Cesare. C*Esare:* Nemo *prodigus est auarus, omnes fœneratores sunt auari: ergo nullus fœnerator est prodigus.* H*æc ratiocinatio per conuersionem sic ad primam figuram ducitur:* Nemo *auarus est prodigus, omnes fœneratores sunt auari: ergo nullus fœnerator est prodigus.* Per *ductum ad impoßibile, siue per contentionem: hoc modo:*

Camestres. Nemo *prodigus est auarus, aliquis fœnerator est prodigus, igitur aliquis fœnerator non est auarus.* Camestres:

Omnis

Omnis gratitudo est iustitia, nulla prudentia est iustitia, ergo nulla prudentia est gratitudo. Ducitur ad secundum modum primæ figuræ conuersione & transpositione propositionum.. *Nulla iustitia est prudentia, omnis gratitudo est iustitia, ergo nulla gratitudo est prudentia.* Per contentionem ad tertium modum. *Omnis gratitudo est iustitia, aliqua prudentia est gratitudo, igitur aliqua prudentia est iustitia.* Festino: *Nemo ignauus literas amat, Cœlius literas amat, ergo Cœlius non est ignauus.* Per conuersionem ad primam figuram ducitur ita: *Nemo literas amans ignauus est, Cœlius literas amat, ergo Cœlius non est ignauus.* Per contentionem: *Nemo ignauus literas amat, Cœlius est ignauus, ergo Cœlius non amat literas:* Festino.

Baroco: *Omnes eruditi sunt comes & humani, homo iste nec comis est nec humanus, ergo non est eruditus.* Postrema hæc colligendi forma solùm ad primam figuram ducitur per contentionem: *Omnes eruditi sunt comes & humani, homo iste est eruditus, ergo comis est, & humanus.* Baroco.

MODI TERTIAE figuræ.

Darapti.

DArapti: *Omnis homo mentem habet, omnis homo est animal, igitur aliquod animal habet mentem.* Per conuersionem sic ad primam figuram ducitur: *Omnis homo mentem habet, aliquod animal homo est, ergo aliquod animal mentem habet.* Per contentionem: *Nullum animal habet mentem, omnis homo est animal, ergo nullus homo habet mentem.* Hic infertur propositio maiori contraria. Felapton: *Nulla desidia est uirtus, omnis desidia metus est, ergo aliquis me=* Felapton.

tus non est uirtus. Quæ ratiocinatio sic probatur per conuersionem: Nulla desidia uirtus est, aliquis metus est desidia, ergo aliquis metus non est uirtus. Per contentionem *hoc modo*: Omnis metus est uirtus, *omnis desidia metus*
Disamis. *est, ergo omnis desidia uirtus est: quæ itidem maiori est contraria.* Disamis: Aliquis Aethiops orator est, *omnis Aethiops est homo, igitur aliquis homo est orator.* Per *conuersionem & transpositionem pronuntiatorum sic ad primam figuram ducitur.* Omnis Aethiops *est homo, aliquis orator est* Aethiops, *ergo aliquis orator est homo.*
Datisi. Per contentionem: Nullus *homo est orator, omnis* Aethiops *homo est, ergo nullus* Aethiops *est orator.* Datisi: Omnis *homo est mortalis, aliquis homo est animal, igitur aliquod animal est mortale.* Probatur *conuersione*: Omnis *homo est mortalis, aliquod animal est homo, ergo aliquod animal est mortale.* Contentione *autem sic*: Nullum animal *est mortale, aliquis homo est animal, ergo aliquis homo*
Bocardo. *non est mortalis.* Bocardo: Aliquis *homo non est ignauus, omnis homo est animal, igitur aliquod animal non est ignauum.* Hic *modus quoque duntaxat, ad primam figuram ducitur per contētionem*: Omne *animal est ignauum,*
Ferison. *omnis homo est animal, ergo omnis homo est ignauus.* Ferison: Nullus *homo æternus est, aliquis homo est animal, ergo aliquod animal non est æternum.* Conuersione *ducitur ad primam figurā, hoc modo*: Nullus *homo æternus est, aliquod animal est homo, igitur aliquod animal non est æternum.* Contentione *autem sic*: Omne *animal est æternum, aliquis homo est animal, ergo aliquis homo æternus est.*

MODVS PROBANDI
Syllogismi formam per contentionem.

Apud

Apud Rhetores inter schemata διανοίας contentio est, hoc est, rerum diuersarum uel contrariarum cõparatio, qua etiam utuntur Dialectici. Cæterùm quod nos hic diximus probari per contentionem, id uulgus ait confirmari ductu ad impoßibile, hoc est, ad id, quod manifestè falsum est. Hanc contentionem, si quis uolet, uocare poterit Dialecticam: alteram oratoriam. Formam itaque syllogismi probam esse hunc in modum docere possumus contentione Dialectica. In secunda figura è maiore propositione, & contradictoria conclusionis, inferenda contradictoria minoris. Vt omnis homo habet mentem, aliquod animal mente uacat, igitur aliquod animal non est homo. Huius conclusionem si quis esse falsam putet, contexendus syllogismus è pronuntiatis contradictorijs: Omnis homo capax rationis est, omne animal est homo, ergo omne animal est capax rationis. Atqui hæc postrema, quoniam falsa est, necesse est falsam quoque esse alteram earum, ex quibus ipsa colligitur. Non maiorem, nam ea in syllogismo priore dicebatur uera. Ergo minorem, quæ contradictoria est conclusionis, cuius ueritas incerta erat. Si itaq; falsum axioma est, omne animal est homo, uerum est, aliquod animal non est homo, quod erat thema probandũ. Nam duo contradictoria nunquam simul falsa sunt. Porrò in tertia figura ex axiomate contradictorio conclusionis, & minore propositione, colligitur contradictoria uel contraria maioris. Vt hunc syllogismum: Aethiopes non sunt Germani, omnis Aethiops homo est, ergo aliquis homo nõ est Germanus, sic ad primam figuram ducimus: Omnis homo est Germanus, omnis Aethiops homo est, igitur omnis Aethiops est Germanus. Hac ratione omnes syllogismi in secunda & tertia figura possunt confirmari. Sed in se-

cunda, propositio maior: in tertia, minor seruari debet.

COMMVNIS COLLIGENDI lex, seu ratio.

IN *omni argumentatione bona, ut suprà apparuit, ex pronuntiato contradictorio conclusionis, bene sequitur contradictorium pronuntiatum antecedentis.* Bona *est ratiocinatio: nullum animal lapis est, ergo nullus homo est lapis, igitur & hæc bona: aliquis homo est lapis, ergo aliquod animal lapis est.*

DE INVENTIONE medij.

MEdium *hoc modo inuenias.* Habito *themate causam perquire aliquam, quur ita sit, ut ipso significatur.* In *qua uox ea, quæ in themate non apparet, medium erit.* Vt *sint themata:* Clodius *iure cæsus est.* Cicero *mortalis fuit.* Fingamus *interrogare nos hominem quenquam etiam ineruditum, quamobrem iure cæsus sit Clodius, quare Cicero fuerit mortalis.* Rationes *in promptu: quoniam insidiator erat, quia omnis homo mortalis est, uel quia constabat ex rebus, quæ diu non possunt cohærere, ex calido, frigido, humido, sicco.* Termini *medij sunt: insidiator, homo, & constans rebus quæ diu consistere nequeant.* Vnde *syllogismi conficiuntur:* Omnis *insidiator iure cæditur,* Clodius *iure cæsus est.* Omnis *homo est mortalis,* Cicero *homo erat, igitur* Cicero *erat mortalis.* Quicquid *compositum est rebus, quæ diu non possunt cohærere mortale est,* Cicero *constabat rebus, quæ diu nequeunt cohærere, ergo* Cicero *mortalis erat.* Ex *his colligitur idem thema tot probari modis, quot eius poßint inueniri causæ.* Cæterum

Clodius erat insidiator

terum non nisi axioma particulare confirmari potest per omnes figuras. Exempli gratia, *thema sit, aliqui homines non sunt Græci:* Hispani *medium esto.* In *prima figura syllogismus istiusmodi erit:* Nulli Hispani *sunt* Græci, *aliqui homines* Hispani *sunt, ergo aliqui homines nõ sunt Græci.* In *secunda:* Nulli Græci *sunt* Hispani, *homines aliqui* Hispani *sunt, igitur aliqui homines non sunt* Græci. In *tertia:* Nulli Hispani *sunt* Græci, Hispani *homines sunt, ergo aliqui homines non sunt Græci.* Hic uidemus *diuerso positu medij axioma idem probari, & eandem manere conclusionem.*

DE SYLLOGISMO rhetorico.

RHetorici *syllogismi partes quinque sunt: propositio uel expositio, propositionis approbatio, assumptio, adsumptionis ratio, complexio.* Propositio *est, per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumentationis.* Ratio *expositionis est, quæ demonstrat uerum esse, quod proposuimus, uno pluribúsue argumentis.* Assumptio, *est per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur.* Assumptionis *ratio, est per quam id quod assumptum est, confirmatur.* Complexio *est, per quam id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus.* Ratiocinatio *oratoria interdum quinque, quandoque quatuor, sæpenumero tribus duntaxat partibus constat.* Quinque, *quando tam expositio, quàm adsumptio indiget probationis.* Quatuor, *quum sola uel propositio, uel adsumptio rationibus confirmatur:* Tribus, *quando neque expositio, neque adsumptio probatione eget.*

QVINQVEPARtita ratiocinatio.

PRopositio, uel expositio: *Quicquid optime administratur, administratur cõsilio.* Ratio uel confirmatio expositionis: *Domus ea, quæ ratione regitur, longè apparatior est, quã ea, quæ temere, & nullo consilio gubernatur.* Alia ratio: *Exercitus is, cui præpositus est sapiens, & callidus imperator, commodius regitur, quàm is qui stultitia, & temeritate alicuius administratur.* Alia approbatio. *Eadem nauigij ratio est: nam nauis optimè cursum conficit, in qua prudens gubernator est.* Adsumptio, quæ tertia argumentationis pars est: *Mundus optimè administratur.* Confirmatio adsumptionis: *Quippe & signorum ortus & obitus, certum quendam ordinem seruant. Et annuæ commutationes non modò quadam ex necessitate semper eodem modo fiunt, uerùm ad utilitatem quoque rerum omnium sunt accõmodatæ. Et diurnæ nocturnæq; uicißitudines nulla in re unquam mutatæ, quicquam nocuerunt.* Hactenus quatuor habuimus ratiocinationis partes. Quinta est complexio, siue intentio. Quæ aut id infert solùm, quod ex omnibus partibus colligitur, hoc modo. *Consilio igitur mundus administratur.* Aut unum in locum quum contraxerit breuiter propositionem & adsumptionem, id adiungit, quod ex his conficitur, ad hunc modum. *Quòd si melius geruntur ea, quæ consilio, quàm quæ sine consilio geruntur: nihilq; omnium rerum melius quàm mundus administratur: consilio igitur mundus administratur.*

QVADRIPARTITA.

EXpositio: *Qui sæpenumero nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus.*

Propositionis ratio:Si quid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus,nemo erit, præter nosmetipsos, quem iure accusare poßimus. Alia ratio: Ac primo quidem decipi incommodum est,iterum stultũ,tertio turpe. Adsumptio:Carthaginenses autem persæpe iam nos fefellerunt. Hæc probationis non indiget. Complexio: Summa igitur amentia est,ijs credere aut fidem habere,quorum perfidia toties deceptus sis.

TRIPARTITA.

AVt metuamus Carthaginenses oportet, si incolumes reliquerimus:aut eorum urbem diruamus. At metuere non oportet. Restat igitur, ut urbem diruamus.

Alia:Quicunque literas amant,opes,honores,ac corporis dignitatem contemnere solent.Poëtæ literas amant: igitur opes & honores contemnunt. Id solũ interest inter Dialecticos,& Oratores:quòd hi copiosius,illi breuius rẽ eandem exponunt.Hi non ita anxie ordinem seruant pronuntiatorum : illi semper maiorem propositionem primo loco:minorem secundo: complexionem postremo ponunt.

CAPTIOSAE ARgumentationes.

QVod homo est, hoc non est equus:homo autem animal est,equus igitur animal non est. Quod nix est, hoc grando non est, nix alba est, grando igitur alba non est. Omnis homo dormit uel uigilat,sed non omnis homo uigilat,ergo omnis homo dormit. Omnis homo est doctus uel indoctus, uerum non omnis homo doctus est, igitur omnis homo est indoctus.Quicquid non amisisti hoc habes,mille talenta non amisisti, igitur mille talenta habes. Nullum

aurum est argentum, Cicero habet aurum, ergo non habet argentum. Nulla manus caput est, iste manum habet, ergo non habet caput. Aliquod animal equus est, omnis homo est animal, igitur homo equus est. Aliqua substantia lapis est, omnis homo substantia est, ergo homo est lapis. Omnis homo mentem habet, aliqua effigies picta homo est, igitur picta imago mētem habet. Quinque sunt duo & tria, ergo quinque sunt duo, & quinque sunt tria. Omne malum est fugiendum, pomum aliquod malum est, ergo pomum est fugiendum. Omnis homo habet mentem, omnis homo est animal, ergo omne animal habet mentem. Duo sunt duplum ad unum, & non sunt duplum ad tria, igitur duo sunt duplum & non duplum. Deus ubique est, ubique est aduerbium, ergo Deus aduerbium est. Animal est genus, homo est animal, ergo homo est genus. Huc pertinet ars quædam, quam autor quidam, cuius nomen nunc non teneo, iusto uolumine descripsit. Ea docet communes quasdam cauillationes, quibus in omni disciplina etiam quiduis poßis persuadere. Isthæc omnia dilui facilè poterunt, si ea quæ in syllogismi compositione seruanda præscripsimus, teneantur. In primo & secundo sophismate è solis particularibus colligitur thema. Dicendum erat: quicquid homo est, hoc non est equus: quicquid nix est, hoc grando non est. In tertio, & quarto coniunctio uel accipitur disiunctim, & ita infertur conclusio, quasi acciperetur disiunctiuè. Vel capitur duobus modis. Disiunctim, quando nō potest exponi per propositionem disiunctiuam. Hæc enim propositio uera est: omne corpus uiuum est animal uel planta. Hæc autem falsa: omne corpus uiuum est animal, uel omne corpus uiuum est planta. Disiunctiuè, quum per axioma disiunctiuum exponitur, hoc modo: Cicero orator est uel poëta: Cicero orator est, uel Cicero est poëta.

Vel, duobus modis accipitur.

In

In quinto non amittere semel dicitur proprie de rebus quas poßidemus: post improprie de rebus quas nunquam uidimus. In sexto & septimo plus ponitur pro medio in una propositione quàm in altera. In octauo & nono medium nusquam distribuitur. In decimo homo capitur bifariã: proprie pro hominibus uiuis, improprie pro pictis.

In undecimo, Et, duobus modis accipitur: copulatim & copulatiue. Hanc coniunctionem descripsimus in libello de usu uocum, quæ non flectuntur. In duodecimo, decimoquinto, & decimosexto non eodem modo accipiuntur malum, ubique, animal. Decimumtertium thema generale probat in tertia figura. In decimoquarto binarius duplus & non duplus est, sed ratione diuersorum: sicut homo idem filius & pater. Toleranda hæc sunt, ac ideo ea uoluptatis causa tradidimus. Verùm alia sunt prodigia, quibus sophistarum libri replentur, quale est hoc: Alterum a & utrunque b sunt c, omne d utrunq; a & alterum b est, ergo omne d est c. Istiusmodi nugis hoc seculo multa adolescentum & uirorum milia occupantur. Parentes parum sciũt, quibus rebus liberi sui per tot annos dant operam. Domi magno sudore & parsimonia pecuniam quærunt, qua charissimos filios alant, & hi homines præstigijs suis per tres aut quatuor perpetuos annos miseram iuuentam detinent, quum alioqui simplicem Dialecticen intra totidem menses commodißime poßint tradere. Qua de causa ergo tot adolescentes horum sophismata cupiunt perdiscere? Certè non cupiunt, sed coguntur, quia neminem inueniunt, qui breuiter ueram artem doceat. In multis academijs intra spatium unius mensis bis prælegi Dialecticen: & re ipsa comperi tantum profecisse auditores, ut nihil amplius desiderarint. Sed inter docendum hortabar eos, ut ea quæ audierant

rant, à lectione conferrent inter se, & firmarent exercitatio. Summam artis in pariete grandibus typis depingebã, quam quotidie semel prælongo radio omnibus declarabam ante finem lectionis. Finito mense rogabam eos, an adhuc semel repeti uellent eandem artem, dicebant se satis habere Dialectices, etiam illi, qui ante aduentum meum in Dialectica nihil unquam uiderant. Tamen præter ipsam eodẽ mense alijs horis audiuerant nonnihil in Græcis literis, Cosmographiam, Rhetoricen, atque alias artes. Nam ego plerunque doceo per totum diem ab ortu Solis ad occasum, excepta dimidiata hora quæ prandio datur. Dialecticam totam plus sexagies prælegi, & adhuc plus centies prælecturus sum, si uixero. Quod dico ne quis iudicium meum de præstigiatoribus illis uelut parum prudẽtis, aut non satis exercitati aspernetur. Ego hanc artem plurimũ conferre sentio ad scribendum. Efficit enim primum ut res omnes apte definire & diuidere poßis, ut non sit opus aliorum autorum descriptiones, quæ plerunque ineptæ sunt, tanquam oracula quædam sequi: tum ut omnes orationis partes cohæreant: denique præcipue confert ad copiam, quemadmodum in usu locorum circa libri finem demonstrabimus.

Vsus Dialectices.

DE ENTHYMEMATE.

ENthymema, est imperfectus syllogismus. Id quandoq; maiorem cum themate complectitur: ut hic, omnis iustitia uirtus est, igitur pietas uirtus est, deest minor, pietas est iustitia. Interdum ex minore, & themate componitur omissa maiore: ut pietas est iustitia, ergo pietas uirtus est, deest maior, omnis iustitia uirtus est. Vtrã desit, hoc pãcto cognoscas. Si in antecedente, & consequente idẽ

pacto sit subiect

sit subiectū, maior deest: sin idem prædicatū minor. Vt in hoc enthymemate: Clodius insidiator est, ergo Clodius iure cæsus est, deest maior: insidiator omnis iure occiditur. Hic uerò minor deest: Omnis insidiator iure occiditur, ergo Clodius iure cæsus est. Quoniam in priore, idem subiectum: in posteriore, idem prædicatum. Enthymemate crebrò Poëtæ utuntur. Vt apud Ouidiū: Quæritur Aegisthus, quare sit factus adulter, In promptu causa est, desidiosus erat. Antecedens est, Aegisthus desidiosus erat: Thema, Aegisthus adulter erat: deest maior, omnis desidiosus adulter est. Partes huius ratiocinationis duæ sunt: antecedens prior enthymematis pars: & consequens posterior.

DE INDVCTIONE.

INductio, quæ Græcis ἐπαγώγη dicitur, est forma colligendi, qua è singularibus, ad uniuersale progredimur. Vt plebs Romana optimè de Milone sentit: equester ordo optimè sentit: Senatus optimè sentit: totus igitur populus Romanus optimè de Milone sentit. Syllogismus à generalibus sæpe progreditur ad singularia. Omnis homo mortalis est, Cicero est homo, ergo Cicero mortalis est. Inductio semper à particularibus ad generalia. Homerus mortuus uel mortalis est, Demosthenes mortalis est, igitur omnis homo est mortalis. In epagogis cauendum, ne diuersum aliquid inter singularia, quæ non exprimuntur, appareat. Quippe non rectè colligas: Demosthenes orator est, Cicero orator est, ergo omnis homo orator est.

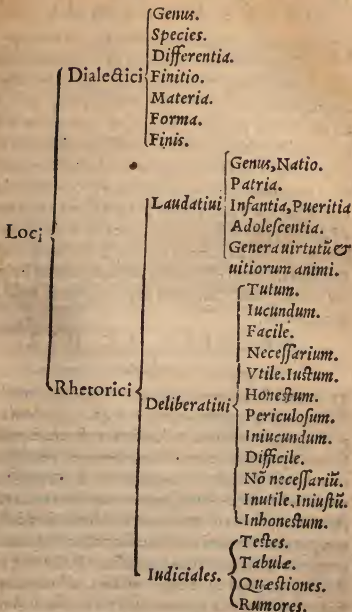
Partes inductionis sunt antecedens, quod singulariū coaceruatione constat: & cōsequens generale, collectum è singularibus.

DE EXEMPLO.

Exemplum uel παράδειγμα est, quoties unum particulare per aliud probatur, propter similitudinem, quæ in utroque reperitur. Alij modi colligendi nomen habent à forma, ut syllogismus à ratiocinando: inductio ab inducendo, quòd è singularibus, uniuersale inducat. Exemplum à materia, hoc est, ab exemplis è quibus ipsum componitur. Vt hic: Nauium rectores iudicio non sorte eliguntur, igitur & magistratus iudicio non sorte eligendi sunt: rectores nauium iudicio eligi, est exemplũ per quod probamus istud thema: magistratus iudicio esse eligendos. Et ab ea propositione rectores nauium iudicio nõ sorte eliguntur, tota dispositio argumẽti dicitur exemplũ. Nihil itaq; aliud est exemplum, quàm exemplorum similium, parium, maiorum, aut minorum in confirmatione dispositio. Distat ab enthymemate, quòd hoc syllogismo probari poßit, exẽplum non poßit: Hoc antecedens plerunque generale habeat, exemplum semper particulare. Exempli materia multiplex est, ut in locis indicabimus.

DE LOCIS.

Loci argumentorum sedes sunt. Ita eos appellauerunt, quòd in ipsis faciendæ fidei instrumenta sint reposita. Duo locorũ genera. Dialectici, ut genus, species, differẽtia, definitio, materia, forma, finis, simile, par, maius, minus. Et Rhetorici, qui aut laudatiui dicuntur: ut genus, natio, patria, infantia, pueritia, adolescẽtia. Aut suasorij, ut tutum, iucundũ, facile, necessariũ, utile, iustũ, honestũ: & his contrarij à periculis, ab iniucũdo, à difficili, à nõ necessario, ab inutili, ab iniusto, ab inhonesto. Aut iudiciales: ut testes, tabulæ, quæstiones, rumores. Hos ordine describemus posita prius diuisionis tabula.

Loci
Dialectici
Genus.
Species.
Differentia.
Finitio.
Materia.
Forma.
Finis.
Rhetorici
Laudatiui
Genus, Natio.
Patria.
Infantia, Pueritia
Adolescentia.
Genera uirtutũ & uitiorum animi.
Deliberatiui
Tutum.
Iucundum.
Facile.
Necessarium.
Vtile. Iustum.
Honestum.
Periculosum.
Iniucundum.
Difficile.
Nõ necessariũ.
Inutile, Iniustũ.
Inhonestum.
Iudiciales.
Testes.
Tabulæ.
Quæstiones.
Rumores.

GEN

GENVS ET COMMVNE.

GEneris negationem consequitur speciei remotio. Studiosus nō est: igitur fortis non est. Affirmationem generis non sequitur adfirmatio speciei. Ineptum enim argumentū, Animal est, ergo homo est: uirtus est, ergo prudentia est. Totius generis adfirmationē consequitur adfirmatio cuiuslibet speciei. Omne argentū legauit, igitur & cælatum. Omnes artes nouit, igitur & dialecticen. Simili forma è communi colligimus particulare. Commune hic uocamus, quicquid altero latius patet. Vt homo commune est ad Aethiopem & hominem album: ad pauperem & opulentum. Domus ad paruam domum, & magnam. Colligendi forma eiusmodi est. Nullam unquam domum habuit, igitur nec magnam. Nunquam librum aliquem uidit, ergo nec auratum.

SPECIES, AC PARticulare.

REmota specie, non consequitur remotio generis. Vt homo non est, igitur animal non est. Chelidonia arbor non est, ergo nec planta. Sed adfirmata specie, sequitur adfirmatio generis. Cicero est homo, ergo & animal. Remotis uniuersis speciebus remouetur genus. Neque prudens, neque iustus neque fortis, neque temperans est, igitur ne studiosus quidem est. Huc etiam referendæ sunt probationes, quæ è particulari colligunt commune. Particulare hic nominatur, quicquid altero angustius est. Quod genus uestis longa ad uestem: homo timidus, ad hominem: liber elegans ad librum. Argumentandi ratio talis. Librum elegantem habui, ergo & librum. Equum paruum uendidit, igitur & equum.

DIFFERENTIA.

Negationem differentiæ ſequitur negatio ſpeciei, quã conſtituit, & adfirmationem, adfirmatio. Spongia ſentit, eſt igitur animal. Ratione caret, igitur homo non eſt.

FINITIO ET ETYmologia.

A Definitione ad definitum, & cõtra à definito ad definitionem argumentamur tum adfirmatiuè tum negatiuè. Animal capax rationis eſt, ergo & homo. Animal eſt, igitur corpus uiuum ac ſentiens. Non eſt animal capax rationis, ergo homo non eſt. Non eſt animal, igitur nec corpus uiuum & ſentiens. Simili ratione ab etymologia argumentum ducitur, ſed negatiuè duntaxat. Non eſt ſacræ rei ablatio, ergo nec ſacrilegium. Non medetur, igitur non eſt medicus. Non loquitur de Deo, non eſt ergo Theologus.

DESCRIPTIO.

DIſtant finitio & deſcriptio. Quòd hæc quale alîquid ſit: illa quid ſit doceat. Hæc accidentibus: illa genere & differentia conſtet. Ex deſcriptione haud alia ratione argumentum conficitur, atque è definitione. Sèd cauendũ nè deſcriptio latius pateat, néue ſit anguſtior, quàm id, quod deſcribitur.

TOTVM ET PARTES.

A Toto inferuntur partes, non remouentur. Domum emi, ergo & tectum & parietes emi. Verùm non re-

& è dicas, domus non est, ergo nec tectũ nec parietes sunt. Possunt enim superesse parietes, reliquis consumptis incendio. Partes si uniuersæ colligantur, totũ inferunt. Parietes & tectum sunt, necesse est igitur domum esse.

CAVSAE QVATVOR.

Causarum naturam ante exposuimus. Ab efficiente. Sol adhuc sub terra est, igitur nondum est dies. Efficientiũ causarum aliæ natura agunt, quæ non consilium, sed impetum sequuntur, quales Sol, Luna, ignis, herbæ, gemmæ: aliæ consilio, ut homines. Sublata materia aufertur effectus. Nullum lignum habuit, non potuit igitur fabricare naues. Ferrum nõ habet, ergo nec cudere gladios potest. A forma: Rotundus est globus, est ergo uolubilis. Non habet figuram domus, ergo nec domus est. Non habet speciem libri, igitur non est liber. A fine. Doctus est, ergo multos labores pertulit: nam doctrina laborum finis est. Nauigandum est, igitur & naues habendæ.

EVENTA.

Pari modo euentis uel effectibus colliguntur causæ. Ab effectu causæ efficientis. Dies est, ergo Sol est ortus. Peperit, igitur cum uiro rem habuit. Ex effectu materiæ, Poculum liquitur, non est igitur ligneum. Ab effectu formæ: Volubile est uas, est ergo rotundum. Ab effectu finis: Nauem emit, igitur nauigare uult. Nauigatio causa est, emptio nauis, effectus. Equum sibi comparauit, igitur aliquo faciet iter. Fugit labores, ergo nunquam doctus erit. Id quod facimus propter aliud, effectus est, & res alia finis. Studemus: quo docti poßimus euadere. Vxorem ducimus, causa gignendi liberos. Castigamus aliquẽ, quo red-

damus

damus meliorem. Discimus Dialecticen, ut de unoquoque themate apte disserere uel scribere possimus. Breuiter non stamus, non incedimus, non prandemus, non dormimus, nisi alicuius rei causa. Ex effectu finem, & contra é fine effectum colligimus affirmatiué & negatiué.

SIGNA.

SIgnorum tria genera sunt. *Antecedentia, quæ ante rem eueniunt: ut apparatus, colloquium. Adiuncta, quæ cum re fiunt: ut umbra corporum, strepitus pedum. Consequentia, quæ post rem: ut titubatio, trepidatio, pallor, rubor, tremor.* E *signis antecedentibus argumen*[illegible] *ale conficit* Terentius: *Solitudo ante ostium, nihil apparatus, ergo non erunt nuptiæ.* E *signis adiūctis sic ratiocinamur:* Pal*let, cogitabundus sedet, animū subinde mutat, igitur amat: hæc omnia nanque amori sunt coniuncta.* E *consequentibus sic:* Expalluit, *titubauit, trepidauit: ergo sibi conscius est.*

AVTORITAS ET exemplum.

AB *iudicio uel autoritate argumentamur affirmatiué.* Optima *statim discenda sunt: ita enim* Quintilianus *faciendum existimauit.* Negatiué *non apte dicas: hoc non scripsit* Aristoteles, *igitur sic non est.* Distant *exemplum & locus ab autoritate: quòd in uno iudicio hominis, in altero facti similitudine utimur.* Exemplum *aut simile est, aut dissimile, aut par, aut maius, aut minus.* Simile: Quemadmodum *uascula oris angusti nimiam humoris copiam respuunt, sensim autem immisso liquore replentur, sic tenera puerorum ingenia grandia non percipiunt, modica & uiribus suis apta commodius discunt.* Argumētum *à simili* A simili.

confutari potest, si aut dissimile esse ostendamus, aut commodiorem similitudinem demus, hoc modo: Vt picem nemo attingit, nisi contaminetur: ita poëtas nemo legit, quin ad libidinem incitetur. Negabimus simile quippiam poësin cũ pice habere, & aliam similitudinem dabimus. Imò quod apes facere uidemus, ut ex unoquoq; flosculo quicquid optimum est, excerpant, uenenum araneis relinquant: sic è poëtarum scriptis excerpimus utilia, obscœna relinquimus.

A dissimili. Dissimile: Si barbarorum est in diem uiuere, nostra consilia sempiternum æuum spectare debent. A pari exẽplo. A pari: Si patri ius est in filium, igitur & in filiam. Si fratrem domi alis, quur me eijcis? A maiori affirmatiue. E maioribus exemplis duobus modis conficimus argumenta. Affirmatiuè sic: Cæsar Pompeium uicit, & militem non poterit uincere? Adulterum occidere licet, ergo & loris cædere. Nam si quis id facit, aut facere potest, quod maius est, poterit & quod minus est. Negatiue. Negatiue: Rex non potest arcem aut urbem expugnare, ergo nec miles. Cicero non persuasisset, multo minus puer hic. Parenti non obtemperat, & parebit alieno? Sic apud Ouidium, ubi Phaëtonta Sol deterret à quadrigis:

Vasti quoque rector olympi,
Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non aget hos currus, & quid Ioue maius habetur?

Idem paulùm infrà:

Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis,
Quos in pectore habent, quos ore & naribus efflant,
In promptu regere est, uix me patiuntur, ubi acres
Incaluere animi.

Confirmatur locus propositione: Si id quod magis uidetur inesse, non inest: nec id quod minus uidebitur inesse, inerit. A minori affirmatiue. E minori exemplo maius colligitur affirmatiuè, quando

quando minus exemplum pro minus uerisimili, seu minus probabili accipitur. Hic puer persuasit, igitur & Cicero persuadere potuisset. Terentius in Andria: Hic paruæ cõsuetudinis causa huius mortem tam fert familiariter: quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri? Furem cædere licet, igitur & latronem. Si puer ista potuisti, uir non poteris? Leo ingredi antrum potest, ergo & lepus. Si maleficij commemoratione offenduntur ij, qui iniuria alium adfecere: quomodo putes adfectos esse eos, qui rebus ipsis læsi sunt: Tibicines quum ex urbe receßißent, publicè sunt reuocati: Ciuitatis principes, qui bene de Republic. meriti sunt, quum inuidiæ cesserint, ab exilio non sunt reuocandi? In his minus est probabile alienos amari, quàm parentes: pueros efficere aliquid posse, quàm uiros: leones ingredi antrum posse, quàm lepores. Huc pertinet uulgare pronuntiatum: Si id quod minus uidetur inesse, inest: & id quòd magis uidebitur inesse, inerit. Negatiue, quum minus exẽplum pro faciliori, uel magis probabili accipitur. Non potest arcem expugnare, ergo nec ciuitatem. Nõ licet adulterum loris cædere, ergo nec occidere. Etenim si quis id facere nõ potest, quod minus aut probabilius est: nec poterit id, quod maius est, aut minus uerisimile. Hos locos Cicero & Quintilianus uocant à comparatione maiorum & minorum. Ad exempla referri possunt sententiæ, paræmiæ, fabulæ, apologi. Omnis sentẽtia aliquid probat, sed thema seu axioma consequens ferè subauditur ad hunc modum. Omnis spes in uirtute ponenda, ergo forti animo labores perferendi. Non semper æstas erit, properandum igitur, cauendumq; studiose, ne tẽpus ullum sine fructu abeat. Nihil tam altè posuit natura, quò uirtus non poßit eniti, aut homini nihil arduum, ergo non desperandum. Mala mille

A minori negatiue.

Sententiæ.

molestant affliguntq; hominem, cui segne & inutile corpus, ergo summo impetu rem aggrediemur.

PVGNANTIA.

Rerum pugnantium quinq; ferè genera sunt: relatiua, contradictoria, priuatiua, contraria, diuersæ species & differentiæ. Relatiua ut credere, debere, patronus & cliens: præceptor & discipulus. E quibus ad hunc modum conficimus argumenta: Si fateris à me tibi creditam pecuniam, tu mihi debes. Carthaginenses Romanis subiectos fuisse dicitis: constat igitur Romanos Carthagini imperasse. Contradictoria, quæ propositiones sunt, inter quas nullo modo conuenit, ut Homerus poëta est, Homerus non est poëta. E quibus sic ratiocinamur: Si uerum est axioma Cæsar uicit Pompeium: falsum est contradictorium pronuntiatum Cæsar non uicit. Priuatiua: ut lux & tenebræ: uisus & cæcitas. Cæcus est, ergo non uidet. Tenebræ sunt, igitur non est lux. Contraria sunt calidum & frigidum: humidum & siccum: album & nigrum: bonum & malum. Herba calida est, ergo non est frigida. Aër humidus est, nõ est igitur siccus. Si amandus, qui bene meretur, odio prosequendus, qui male. Si præmio dignus, qui tyrannum occidit: supplicio adficiendus, qui iuuat. Si ueniam meretur, qui imprudens nocuit: non meretur præmium, qui imprudens profuit. Quem res plus nimio delectauere secundæ, mutatæ quatient. A diuersis speciebus & differẽtijs. Homo est, ergo non est equus. Capax rationis est, igitur non est expers rationis. E loco contrariorum petitur contentio hoc est, contrariorum comparatio, qua præcipuè oratores utuntur in demonstratione personarum, quum unius uirtutes, alterius uitijs conferunt. Sic Cicero in Catilinam:

Relatiua

Contradictoria.

Priuatiua.

Contraria.

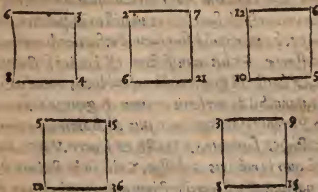
A diuersis speciebus.

Ex

Ex hac parte pudor pugnat: illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc scelus. De hac exornatione plura in orationum figuris dicentur.

COMMVTATA PROPORTIO.

Sicut se habent sex ad tria, sic ad quatuor octo: igitur ut se habent tria ad quatuor, ita sex ad octo. Vt se habent ad septem duo, ita sex ad unum & uiginti: ergo sicut se habent septem ad unum & uiginti, ita duo ad sex. Sicut se habent duodecim ad sex, ita decem ad quinque: ergo ita se habent duodecim ad decem, sicut sex ad quinque. Ita habent se duodecim ad trigintasex, ut ad quindecim, quinque: igitur sic se habent quinq; ad duodecim, ut quindecim ad trigintasex. Si quis ergo negauerit sic se habere tria ad quinque, ut ad quindecim nouem, probari poterit per mutatam proportionem, hoc modo. Sicut se habent tria ad nouem, ita qutnque ad quindecim: ergo ita se habent ad quinque tria, quemadmodum nouem ad quindecim. Hæ proportiones sic forma quadrata depingi possunt.

CONIVGATA ET CASVS.

A Coniugatis. Si fortitudo uirtus est, fortem studiosum esse necesse est. Terentius: Homo sum, humani nihil à me alienum puto. Coniugata dicuntur quæ sola nominis terminatione distant, ut candidum & candor. A casibus. Prudenter agit, ergo prudens est. Si ingratitudo turpis est, turpiter igitur facis, qui bene merito gratiam non referas. Casus hoc loco est nominis in aduerbium deflectio.

LOCI LAVDATIVI,

suasorii & iudiciales.

Triplex laus est: personarum, factorum, rerum. Personæ laudantur à genere, à natione, patria, sexu, ætate, hoc est, infantia, pueritia, adolescentia, iuuenta, senectute, ab educatione & disciplina, ab habitu corporis, ab animo, à studio. Qui loci quoque pertinent ad iudicia, quum causa coniecturalis est, ut in arte oratoria demonstrabimus. Factorum laus è suasorijs locis petitur. Siquidem eadem pene ratione facta laudamus, qua ad ea hortamur. Vt Scæuolæ factũ laudatur, quia periculosum, quia utile, quia necessarium reipub. fuerit. Res ut historia, poetice, philosophia, probantur: quòd sint iucundæ: faciles, honestæ, utiles, necessariæ. Ex his manifestum est laudes factorum ac rerum, & suasoriũ genus eosdem ferè locos habere. Omissis alijs, nonnihil de personis agemus. A genere. Cicero pro Sextio. Parente Pub. Sextius natus est, homine (ut plerique meministis) & sapiente, & sancto, & seuero. Verg. At non ille satũ quo te mẽtiris Achilles, Talis in hoste fuit Priamo. A natione. Sic Cicero testium autoritatẽ eleuat, quòd

Græci sint his uerbis: Tribuo illis literas, do multarum artium disciplinam, non adimo sermonis lepôrem, ingeniorum acumen, dicēdi copiam: denique & si qua sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem, & fidem nunquam ista natio coluit: totiusq; huiusce rei, quæ sit uis, quæ autoritas, quod pondus ignorat. Hic utile fuerit singularum gentium mores tenere. Græci mendaces dicuntur: Galli leues: Pœni perfidi: Latini superciliosi: Germani bellicosi: Hispani iactabundi. Cicer. pro L. Sylla. *Licet ipsi nos amemus, tamen nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos superamus.* A patria Atheniensis est, ergo uerisimile est eum Grecè loqui. Romanus est, igitur & Romane ipsum loqui probabile est. A sexu. Cic. pro Sextio: *Mortem quam etiam uirgines Athenienses pro patria contempsisse dicuntur, ego uir consularis timerem?* Habitus corporis sæpenumero naturam hominis, & animi conditionem exprimit. Vnde ita ratiocinamur: Forma bona est, uultus modestus, humeri demissi, probabile est igitur probum esse & honestum. Contra, color seruilis est, pilosæ genæ, dentes putridi, os intortum, humeri inæquales: quis sub istiusmodi corporis habitu animum sceleratissimum latere dubitet? Cicer. in oratione pro Roscio: *Nonne ipsum caput, & supercilia penitus abrasa olere malitiam & clamare calliditatem uidentur?* A nomine. Vt si quem Valerium esse nominatum dicamus, quòd animo & corpore ualeat. Candidum, quòd minime sit candidus. Probum, quòd minime probus sit. Ad personarum demonstrationes spectant uirtutum ac uitiorum genera. Suasorios locos supra enumerauimus: hic aliquot eorum exempla ponemus. A tuto argumentum colligit Dauus, ubi inquit, nullum fore periculum, si Pampihlus dixerit uxo-

In principio lib. 2. Metamor. rem se uelle ducere. A periculis. Ouid. Medio est altißima cœlo. Vnde mare & terras ipsi mihi sæpe uidere. Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus. Vltima prona uia est, & egent moderamine certo: Tunc etiam, quæ me subiectis excipit undis, Ne ferar in præceps Thetis solet ipsa uereri. Ait uiam esse sublimem in medio cœlo: circa occasum uero, pronam & præcipitem. A difficili. Idem: ardua prima uia est, & qua uix mane recentes Enituntur equi. Similia facile ex autoribus peti possunt. Iucundum uocamus, quod uoluptatem, aut animi, aut corporis, aut utriusque adfert. Facile, quod sine periculo & negotio possit fieri. Necessarium, quod aliter fieri nequit. Loci iudiciales sunt tabulæ, testes, quæstiones, rumores: quibus aut deberi nobis aliquid, aut alios quicquam fecisse, quod negant, confirmamus.

DE VSV LOCORVM.

Reliquum est, ut aliquid de locorum usu dicamus. Quatuor adferunt commoditates. Conducunt enim maximè ad copiam: inde ad confirmationem: tum ad confutationem: denique ad palinodiam, exercitationem cum primis utilem iuuenibus. Loci sunt definitio, genus, species, adiacentia, officia, efficiens causa, finis, effecta. Eos hoc modo in thematũ natura scrutanda percurremus. Si suadere philosopho uelis, ut ducat uxorem: thema uel thesis constituenda: Sit ne philosopho ducenda uxor. Huius partes duæ sunt, philosophus & uxor, quas per locos omnes deducemus. Philosophus est homo sapientiæ studiosus. Species: Stoicus, Peripateticus, Academicus, Epicureus. Adiacentia, quæ & propria dici possunt, pallor, macies, horror, seueritas uitæ, morum integritas, amor laborum, rerum humanarum incuria, contemptus uoluptatum. Officia, studere, ui

re, uigilare, & aliquid semper efficere, quò melior ipse, meliores alij fiant. Finis, bene tranquilleq; uiuere. Effecta sunt mores hominum uitaq; rectis institutis emendata, & conscriptæ uiuendi leges. Pari forma discurrendum per locos alterius partis. Vxor est mulier in consortium uitæ liberorum causa legitimè accepta. Adiacentia, pudicitia & negligentia tori. Actus & officia, blandiri, queri, rixari, suspicari, æmulam metuere, & communem rem familiarem curare. Finis, procreatio & educatio liberorum. Quantum hæc ad copiam conferant nemo non uidet. Tres commoditates alias demonstrabo. Si philosophum hortari uelimus ut ducat uxorem: ad confirmationem pertinebit, quòd uxores pariunt ac educant liberos, quòd curam habent rei familiaris. Ad confutationem uero, quòd queruntur, rixantur atque omnia perturbant. Ad palinodiam hac ratione. Si deterrere eūdem ab uxore uelimus, dicemus eas blandiri, queri, rixari, perturbare omnia: neque hominem unquam tranquillum esse, qui semel in malam inciderit uxorem, Deinde ea quæ causam ante confirmabant, sic refutanda. Pariunt quidem liberos, sed cum ijs pariunt perpetuā calamitatem, et rem domesticam ita curant, ut nonnunquam plura dißipent, quàm maritus colligat. Simili modo per locos encomiasticos, suasorios, atque iudicales uagabimur in quæstionibus alijs. Indicant enim quid de re quaque dicendum sit.

FINIS.

SEQVVNTVR TABVLAE aliquot Dialectices.

- Dialecticæ partes duæ
  - Κριτικὴ, uel iudicatio, quæ describit
    - Dictiones, quarum
      - Quædam
        - Singulares uel indiuiduæ.
        - Communes
          - Genus.
          - Species.
          - Differentia.
          - Proprium.
          - Accidens.
      - Quædam
        - Substātiarū.
        - Quātitatū.
        - Qualitatum.
        - Relationū.
      - Ad uocum ordinem petinēt formæ finiēdi diuidendiq;.
    - Propositiones, quæ diuiduntur in simplices & compositas, in ueras & falsas, in affirmantes, & negantes, in generales, particulares, indefinitas, singulares.
    - Probationes, seu formas argumentorum quatuor,
      - Syllogismum.
      - Enthymema.
      - Inductionem.
      - Exemplum.
  - Dialectici, thematum
    - Simplicium : quæ etymologia, an sit, quid sit, quæ causæ, unum an multa, quæ species, quæ partes, quæ uires uel officia.
    - Compositorum: genus & commune, species & particulare, differentia. etymologia, definitio, descriptio, totum & partes, causæ quatuor & totidē earum effectus, autoritas, exemplū simile, dissimile,

tuor & totidē earum effectus, autoritas, exempla similia, dissimilia.

Τοπικὴ, siue inuentio, qua continentur loci

par, maius, minus, quinque pugnantium rerum genera, relatiua, contradictoria, priuatiua, contraria, diuersæ species & differentiæ, commutata proportio, coniugata, casus. Quidam loci ad utraque themata pertinent, ut etymologia, definitio, causæ.

Rhetorici

- Demõstratiui seu encomiastici, nã Dialectici generis locos, quia illud præcipuã suam supellectilem habet ex arte Dialectica, inter locos Dialecticos posuimus. Et historicum genus nihil nisi perpetua quędã narratio est..
  - Personarum, genus, natio, patria, sexus, infantia, pueritia, adolescentia, iuuenta, senectus, educatio, & disciplina, forma uel habitus corporis, animi natura, studium. Quibus adduntur genera uirtutum & uitiorum.
  - Factorum, ut Scæuolæ facti, utile, inutile, honestum, inhonestum, periculosum, tutum, necessarium, facile, difficile, iustum, iniustum.
  - Rerum, ut belli, pacis, philosophiæ, iucundum, facile, necessarium, utile, honestum, periculosum, iniucundum, difficile, inhonestum, non necessarium, inutile.
- Suasorij, Tutum, iucundum, facile, necessarium, utile, iustum, honestum, periculosum, iniucundum, arduum, non necessarium, inutile, iniustum, inhonestum.
- Iudiciales, Testes, tabulæ, quæstiones, rumores,

Dictionum aut uocum duæ formæ.

- Singulares, *seu indiuiduæ*: Cicero, *Bucephalus, hæc herba, ille homo, ista domus.*
- Communes,
  - Genus, *animal, flos, herba, uirtus.*
  - Species, *homo, equus, leo aurum, argentum, plumbum.*
  - Differentia, *habens mentem, mente uacans, sentiens, non sentiens.*
  - Proprium, *posse loqui, ridere, numerare, mugire, hinnire.*
  - Accidens, *album, orator, poëta, domus, uestis, pannus, liber.*

ALTERA DIVISIO VOCVM.

Dictiones alia ratione in genera quatuor diuiduntur. Aliæ enim

- Substantiarum, *ut homo, lana, lapis, lignum, caput, pectus, pes, digitus.*
- Quantitatum, *ut palmus, pes, passus, iugerum, annus, mensis, duo, tria, uncia, sextans, quadrans, triens.*
- Qualitatum, *ut* R*hetorice, Dialectice, Geometria, prudentia, iustitia, fortitudo, album, nigrum, uestis, panis, nauis.*
- Relationum, *seu relatiuæ: idem, diuersum: æquale, inæquale: par, impar: simile, dissimile: dux, comes: auus, nepos: proconsul, prouincia: magnum, paruum: primus, secundus, tertius: simplum, duplum.*

Finitio duplex,

- **Nominis**, *ut consul est, qui reipub. consulit: Medicus, qui medetur: Theologus, qui de Deo loquitur: Achelous, est fluuius: Athenæ, ciuitas: Olympus, nomen montis est.*
- **Rei,**
  - *Substantiæ, animal corpus uiuum est & sentiens.*
  - *Causarum, domus est ædificium è lignis & lapidibus habitationis causa constructum.*
  - *Quæ constat effectibus, seu officijs.*
  - *Quæ ex partibus uel speciebus constat.*
  - *Quæ ex accidentibus componitur.*

Diuisio *triplex*,

- Generis. *in species*
- Rei *in partes.*
- Rei *in accidentia.*

Quã arbores diuiduntur in

- *Malum, pinum, esculum, quercum.*
- *Radices truncum, ramos, folia, fructus.*
- *Domesticas & syluestres.*

Diſpoſitiones *uel formæ confirmationum quatuor ſunt.*

- Syllogiſmus, *cuius partes*
  - *Propoſitio, expoſitio, uel propoſitio maior.*
  - *Aſſumptio, propoſitio minor.*
  - *Thema, complexio, intẽtio, concluſio.*
- Enthymema, *cuius partes anteceдens & conſequens. Omnis inſidiator iure occiditur, ergo Clodius iure cæſus eſt.*
- Inductio, *cuius partes quoque antecedens & conſequens. Alexandri, Herculis Cæſaris, Platonis, Demoſthenis, Ciceronis, Vergilij labores par Fortuna ſequuta eſt: ergo ſemper, quod Græci aiunt,* τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη.

  Ideſt, Labori reſpondet fortuna.
- Exemplum, *à ſimili, diſsimili, pari, maiori, minori. Huc pertinent ſententiæ, parœmiæ, fabulæ, apologi.*

Syllogismus constat

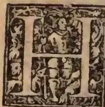
- Materia, *cuius partes.*
  - *Tres uoces: maior, minor, media.*
  - *Duæ propositiones, maior & minor cum themate.*
- Forma, *uel dispositione materiæ, cuius partes duæ sunt.*
  - Figura, *est dispositio medij. Hæc triplex est,*
    - *Prima, quando ipsum in priore propositione subijcitur: in posteriore prædicatur.*
    - *Secunda, quum in utraque prædicatur.*
    - *Tertia, quando bis subijcitur.*
  - Modus, *est dispositio quantitatis & qualitatis propositionum.* Hic *indicat, quæ axiomata esse debeant generalia, particularia, affirmantia, negantia.*

Quibusdam talis locorum distinctio placet.

- Probationes sunt
  - Aut ἄτεχνοι, ut rumores, tabulæ, testes, quæstiones.
  - Aut ἔντεχνοι, seu artificiosæ quæ constant
    - Signis, quorum
      - Quædam
        - Necessaria: peperit, non est igitur uirgo.
        - Probabilia, sepelijsti solus, ergo occidisti.
      - Quædam
        - Antecedētia, Nullus apparatus est, ergo non erunt nuptiæ.
        - Adiuncta, Pallet, cogitabundus sedet, animum subinde mutat, igitur amat.
        - Consequentia, Expalluit, titubauit, trepidauit, ergo sibi conscius est.
    - Argumentis, quæ ducuntur
      - Vel à personis, ut genus, natio, patria, sexus, educatio, pueritia, adolescentia, iuuenta.
      - Vel à rebus, ut genus, species, definitio, exemplum, simile, par, maius minus.

IOACHIMVS FORTIVS PETRO STELLÆ legum professori peritissimo, Salutem dicit.

AS de eloquentia præceptiones nomini tuo dedicamus doctißime Stella, non quòd ijs tibi sit opus, sed quòd forsitan nonnihil poßint conducere Ludouico filio tuo eloquentiæ studioso. In quo adolescente uixdum quindecim annos nato, quum Aureliæ eram sæpe miratus sum utriusque linguæ peritiam tantam, ut etiam cum uiris doctis certare poßit. Hunc postquam semel atque iterum audiueram interpretantem dialogos Luciani, quandoque sum hortatus ad exercitium, non ut quotidie bis doceret, quemadmodum paßim clamitat uulgus, sed per omnes diei horas nunc publicè, nunc domi, nunc in aliorum ædibus, ut ab aurora ad Solis occasum, si fieri poßit, nunquam lingua quiesceret. Quod si faceret, breui futurus esset, non modo tibi & patriæ, sed toti mundo admirabilis. Mirantur credo quàm plurimi, quur tantopere semper exercitium probem, sed ipse sum expertus id, quod uulgari prouerbio ducitur, μελέτην πάντα δύναται. Crede hoc mihi, quod euentus indicabit, tanto comperies doctiorem filium, quanto sæpius docuerit. Multi tabescunt lectione solitaria per annos decem aut uiginti, sed quem fructum referunt? Quum proferenda sunt studia, muti sunt: nihil sum- Id est, Exercitium omnia posse.

matim & apte docere possunt, nec epistolam unam, si opus fuerit, scribere. Nomine duntaxat sunt eruditi, quacunque uagantur incerto scopo, temere percurrunt omnia, & quũ solos se omnia habere credunt, soli omnium sunt expertes. Ingentem librorum copiam habent, præter quam nihil queunt ostentare. Contra quàm pulchrum est, uersari in cœtu hominum, atque ex omnium uultu, omnium sentire iudicia, uidereq́; quid magis aut minus arrideat? Homerus, Demosthenes, Cicero aliiq́; innumeri nunquam tam clari extitissent, si nostrorum hominum more semper somniassent domi. Si quisquam esset tam fortunatus, ut per singulas diei horas, idq́; annorum quinque spatio, in maxima multitudine docere posit (quod facile est nusquam hærentibus (hic haud dubie euaderet tantus, quantus nemo unquam fuit aut unquam sit futurus. Qui quinquagies aut cẽties dicendi artem tradidit, expeditius eam inpromptu habet, quàm si per totam uitam in Rhetorum scriptis somniasset, seseq́; infelici labore consumpsisset in tenebris. Hæc propterea tibi scripsi, quòd aliquãdo rogare me soles, quæ studendi ratio commodißima uideatur. Aiebas te uelle filium tuum oratoriam artem perdiscere, ad eam hæ nostræ præceptiones, haud parum conferent emolumenti.

Vale Stella charißime, ego tui tuorumq́; meritorum semper ero memor. Lugduni Calendis Ianuarijs, Anno millesimo quingentesimo trigesimoprimo.

IOA

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani Rhetorica.

HETORICEN *uocant bene dicendi scientiam. Distat à Dialectica, quòd neruos omneis & robur orationis totius petimus à Dialecticis: ornatum à Rhetoricis. Aut quòd Dialectice tanquam primas causæ lineas ducit: Rhetorice uiuos addit colores. Orator est uir bonus dicendi peritus. Ab Rhetore & declamatore distat. Quòd orator dicitur, qui causas ueras agit. Quales fuere Cicero ac Demosthenes. Rhetor uero professor Rhethorices. Declamator, qui causas fictas agit exercitij gratia. Item orationes, oratoris sunt, ut orationes Ciceronis, ac Demosthenis: declamationes, declamatoris. Dicere hic uocamus apte, copiose & distinctè loqui. In Rhetorices præceptionibus hunc seruabimus ordinem. Primum causarum genera distinguentur. Inde tradentur inuentionis, siue orationis partes: exordium, narratio, diuisio, confirmatio, confutatio, conclusio. Postremo reliqua quatuor oratoris officia: dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio.*

DE TRIBVS CAVSARVM GENERIBVS.

QVòd facilius intelligamus causarum genera dicendúm quid propriè causam uocemus. Hæc aliquando significat id, ex quo propter quod, per quod, siue à quo aliquid fit. Eiusmodi causæ quatuor sunt: efficiens, materia, forma, finis, quas in Dialectica descripsimus. Sæpenumero ponitur pro ratione. Interdum pro actione omni, quam in foro, aut in senatu habemus. Sic dicimus tria esse causarum genera: demonstratiuum, deliberatiuum, iudiciale. E quibus tamen magis propriè causa uocatur, quæ iudicialis est. Demonstratiuum genus est, quo laudamus, uituperamus, narramus, aut docemus aliquid: ita dictum, quòd demonstret, quale aliquid sit. Deliberatiuum siue suasorium, quo quicquam suademus uel dissuademus. Iudiciale quo accusamus uel defendimus in iudicio aliquem. In demonstratiuo genere uersatur Plinij Panegyricus: in suasorio, Solis apud Ouidium oratio, qua Phaëtonta deterret à quadrigis: in iudiciali, omnes ferme tum Ciceronis tum Demosthenis orationes. Item ad demonstratiuum genus referēdæ descriptiones personarum, regionum, prædiorum, artium, fontium, hortorum, montium, monstrorum, tempestatum, itinerum, conuiuiorum, ædificiorum, pomparum. Ad suasorium, conciliatio, exhortatio, dehortatio, suasio, dissuasio, consolatio, petitio, commendatio, monitio. Ad iudiciale, accusatio, querela, defensio, expostulatio, expurgatio, exprobratio, comminatio, deprecatio. Demonstratiui generis finis est honestas: deliberatiui, utilitas: iudicialis, æquitas. Hæc tria genera ita discernuntur. Res aut futuræ sunt, aut factæ. De futuris deliberamus. Factæ uel in iudicium uocantur: uel extra iudicium docentur, narrantur, laudantur, uituperantur. Vel sic: Omnis causa uel uersatur in iudicio, uel extra iudiciū,

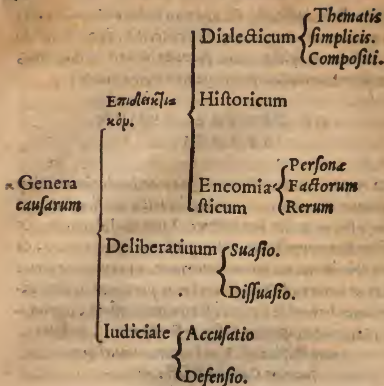
Efficientia causarum. Rhetoric.

Si in

Si in iudicio, iudicialis est. Si extra iudicium, aut tractat res præteritas, aut futuras. Si præteritas, demonstratiua est. Si futuras, deliberatiua. Nam de futuris consultamus, non de præteritis. De *primo genere plura dicenda.*

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

ID *triplex est, dialecticon, historicon, laudatiuum.* Dialecticum *est, quod cuiuscunque thematis aut simplicis, aut compositi naturam demonstrat.* Idem *& didacticon, & methodicon appellatur.* Vt *quum sermo est de mundo, de Deo, de homine: aut quum inquirimus, an prudentia uirtus sit.* Hæc *omnia ad* Dialecticos *locos pertinent: ac ideo inde nomen habent.* Eo *genere scripta sunt officia* Ciceronis. Historicon, *quo res gestæ describuntur.* Laudatiuum *triplex est.* Laudantur *enim uel personæ, ut Cæsar: uel facta, ut Scæuolæ factum: uel res, ut pietas, iustitia, fortitudo.*

DE OFFICIIS ORATORIS.

Qvinque sunt officia oratoris : inuenire, disponere, exornare uerbis & sententijs, ediscere, ac pronuntiare uel agere. Inuentio, est excogitatio rerum uerarum, aut uerisimilium, quæ causam probabilem reddant. Dispositio, est apta rerum, atque argumentorum omnium collocatio. Elocutio, est idoneorum uerborum & sententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria, est firma animi, rerum & uerborum dispositionis præ-

ceptio

ceptio. Pronuntiatio, est uocis, uultus ac gestus moderatio cum uenustate & gratia. Eadem Cicero in libris de oratore hisce uerbis enumerat: *Quinque faciunt quasi membra eloquentiæ: inuenire quid dicas, inuenta disponere, deinde ornare uerbis, post memoriæ mandare, tum ad extremum agere, aut pronuntiare.* Idem alio loco: *Si quis uniuersam & propriam oratoris uim definire cōplectiq; uult, is orator erit, qui quæcunque res inciderit, quæ sit dictione explicanda, prudenter, & composite, & ornate, & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate. Prudenter ad inuentionem refertur: composite ad dispositionem: reliqua ordine ad alia. Omnis oratio constat rebus & uerbis. In rebus intuenda inuentio: in uerbis, elocutio: in utroque, dispositio: hæc memoria complectitur omnia, & actio, siue pronuntiatio commēdat. Sunt & tria alia officia oratoris: ut probet, ut delectet, ut flectat. Probare necessitatis est: delectare suauitatis: flectere uictoriæ. Ad probationem pertinent confirmatio, & confutatio: ad delectationem, ornatus sermonis & elocutio: ad uictoriā ratio affectuum.*

Sufficientia [illegible] ciorum Rhet.

DE PARTIBVS ORAtionis, siue intentionis.

ORationum quatuor fere species sunt. Ciuilis, qua utuntur in concionibus, qui administrant Rempub. Priuata, qua priuati inter se mutuo colloquuntur. Dialectica, qua compendio ij qui rogant, & respondent ad interrogata, disserunt. Et oratoria, qua utuntur oratores, quum laudant, accusant, uel defendunt aliquem. Huius sex sunt partes: exordium, narratio, diuisio, confirmatio, confutatio, conclusio. Quarum prima, auditorum animos conciliat:

narratio,& contentio docent:peroratio mouet. Ordo dictus naturalis est,& crebrior. Verùm pro causæ ratione uariè potest immutari.

DE EXORDIO.

Exordium,est principium orationis,quo auditores facimus attentos,beneuolos,ac dociles. Attētos facimus sex modis. Primum, si pollicebimur nos de rebus magnis, nouis,insitatis uerba facturos. Quemadmodum Vergilius, Protinus aërij mellis cœlestia dona Exequar, Hanc etiam Mecœnas aspice partem. Admiranda tibi leuium spectacula rerum, Magnanimosq́; duces, totiusq́; ex ordine gentis Mores,& studia,& populos,& prælia dicā. Scripturus de apibus,gentium mores, studia, populos, atque prælia pollicetur. Secundò: Si rogabimus ut attentè audiant. Id frequens est apud Ciceronem,& in prologis comœdiarum. Vergilius in eodem loco: Hanc etiam Mecœnas aspice partem. Tertiò,expectatione. Si paulum expectabimus cum grauitate quadam,& seueritate uultus,antequam ordiamur. Vt apud Ouidium in oratione Vlyßis: Donec Laërtius heros Astitit,atq; oculos paulum tellure moratos Sustulit ad proceres, expectatoq́; resoluit Ora sono. Quartò: Si pollicebimur nos dicturos breuiter solū ea,quæ putabimus quàm maxime pertinere ad utilitatem causæ. Quintò: Si interdum aliquid salsi facetiq́; narrabimus,quod ad audiendum excitet,& à tædio defendat orationem. Sextò dubitatione. Si dubitare nos significabimus,quibus potißimum uerbis rem tantam exordiamur. Vt dicturus de tam sublimi immensoq́; & modum omnem cogitationis humanæ excedente mysterio, non uideo quibus uerbis, aut qua ueneratione aptius rem tantam prosequar.

quar. Atttentio inter agēdum reuocari potest ita: Magna sunt hæc, sed leuia præ his, quæ nunc dicturus sum. Nunc ad ipsum rei caput accedo. His longius fortasse sum immoratus, cætera paucis ac dilucide expediam. Beneuolentiā captamus quatuor modis: à nostra persona, ab aduersariorum, ab auditorū persona, & à rebus ipsis. A nostra persona beneuolentiam contrahemus, si nostrum officium sine arrogantia laudabimus. Terent. Ego postquam te emi à paruulo, ut semper tibi apud me iusta & clemens fuerit seruitus scis: feci è seruo ut esses libertus mihi, propterea quòd seruiebas liberaliter. Quod habui summum precium, persolui tibi. Vlysses apud Ouidium libro Metamorphoseon decimotertio:

Néue mihi noceat, quod uobis semper Achiui
Profuit ingenium.

Sed quia crebrius hac oratione utemur, particulam eius apponam: *Donec Laërtius heros*
Astitit: atque oculos paulum tellure moratos
Sustulit ad proceres, expectatoq; resoluit
Ora sono: neque abest facundis gratia dictis.
Si mea cum uestris ualuissent uota Pelasgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis hæres,
Tuq; tuis armis: nos te potiremur Achille.
Quem quoniam non æqua mihi uobisq; negarunt
Fata (manuq; simul ueluti lachrymantia tersit
Lumina) quis magno melius succedet Achilli,
Quàm per quem magnus Danais successit Achilles.
Huic modo ne prosit quod, ut est, hebes esse uidetur.
Néue mihi noceat, quod uobis semper Achiui
Profuit ingenium, meaq; hæc facundia, si qua est.
Quæ nunc pro domino, pro uobis sæpe locuta est.

Inuidia careat, bona nec sua quisque recuset.
Nam genus & proauos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra uoco: sed enim quia retulit Aiax
Esse Iouis pronepos, nostri quoque sanguinis autor
Iuppiter est, totidemq; gradus distamus ab illo.

Ab aduersariorum persona, si eos in odium, in inuidiã, in contemptionem adducemus. Sic beneuolentiam Cicero captat in præfatione ad Herennium. Quas ob res, inquit, illa quæ Græci scriptores inanis arrogantiæ causa sibi assumpserunt, reliquimus. Nam illi ne parum multa sciisse uiderentur, ea conquisiuerunt, quæ nihil ad propositum attinebant, ut ars difficilior cognitu putaretur. Nos autem ea, quæ uidebantur ad rationem dicendi pertinere, sumpsimus. Non enim spe quæstus aut gloria commoti uenimus ad scribendum, quemadmodum cæteri, sed ut industria nostra tuæ morem geramus uoluntati. Ab auditorum persona: si illos aut illorum dicta uel gesta laudabimus. Velut apud Terentium in Andria: propterea quòd seruiebas liberaliter. Cæterum in iudiciali genere, ubi maximè ad uictoriam tendit oratio, iudicis laus accommodari debet ad utilitatem causæ. Vt allegemus pro honestis, dignitatem illi suam: pro humilibus, iustitiam: pro læsis, seueritatem: pro infelicibus, misericordiam. Idcirco Cicero Ligarium exulem defendens, & ueniam petens non æquitatem, non doctrinam, aut alias dotes, sed solum misericordiam laudat Cæsaris. Nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordia est. Homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quàm salutem hominibus dando. Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm ut possis: nec natura tua melius, quàm ut uelis conseruare quàmplurimos. A re ipsa, si rem de qua dicturi sumus, au-

ditoribus fore frugiferam adfirmemus. Hoc modo *faciemus & attentos & beneuolos.* Attentos, *quia res futura est utilis.* Beneuolos, *quoniam studere uidemur illorum cõmoditati. Quippe nisi faueremus, non traderemus, quod illis foret utile.* Dociles *tribus modis.* Primum, *si summam causæ breuiter exponemus: uel si dicamus quid aut quo ordine simus scripturi: ut omnes poëtæ, quando proponunt.* Homerus: *Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ubi se uerba facturum de* Vlysse *pollicetur.* Ouid. *in* Fastis: Tempora *cum causis* Latium *digesta per annum,* Lapsaq; *sub terras, ortaq; signa canam.* Deinde *si ante omnia diluamus eã partem, quam nobis putamus maximè offecturam.* Ouidius *in oratione* Vlyßis: Neue *mihi noceat, quod uobis semper* Achiui Profuit *ingenium, meaq; hæc facundia, si qua est,* Quæ *nunc pro domino, pro uobis sæpe locuta est,* Inuidia *careat.* Aiax *ante persuaserat* Vlyßi *non habendam esse fidem, quòd facundia facile falleret auditores.* Id *diluit* Vlysses, *docetq; iniquum fore, si facundia, quæ toties profuerat* Græcis, *sibi nũc officiat.* Quare *auditores, qui ante instituerant non habendam esse fidem orationi, dociles facit, & aptos, siue promptos ad audiendam, ac cognoscendam causam.* Denique, *si interdum repetemus, quæ non satis percepisse eos, qui cognoscunt, putabimus.*

Id est, virũ mihi dic Musa prudentem.

EXORDIORVM species.

DVo *exordiorum genera sunt, principium & insinuatio.* Principium *uocamus, quando auditores facimus attentos, beneuolos, atque dociles aperte.* Quale *est illud apud* Terentium: Ego *postquam te emi à paruulo, ut semper tibi apud me iusta & clemens fuerit seruitus scis, feci*

è seruo ut eßes libertus mihi, propterea quòd seruiebas liberaliter, quod habui summum pretium persolui tibi. Cicero in Catilinam: *Rempub. Quirites: uitamq́; omnium uestrûm, bona, fortunas, coniuges, liberosq́; uestros, atque hoc domicilium clarißimi imperij, fortunatißimã, pulcherrimamq́; urbem hodierno die deorum immortalium erga uos summo amore, laboribus, consilijs, periculisq́; meis ex flamma, atque ferro, ac penè ex faucibus fati, ereptam, & uobis conseruatam ac restitutam uidetis. Vtrobiq; apertè ab officio suo beneuolentiam captant.* Insinuatio uerò est, *quando hæc eadem præstamus, hoc est, attentos, beneuolos, & dociles facimus, sed occultè, aut lachrymis, aut alia quapiam ratione. Nam ab iratis si perspicuè pax & beneuolentia petatur, non modò ea nõ inuenitur, sed augetur atq; inflammatur odium. Insinuationis exemplum longè elegantißimum est in oratione Vlyßis, cuius initiũ supra adscripsimus.* In ea attentos facit expectatione, beneuolos lachrymis, dociles, diluendo id, quod Aiax de facundia Græcis persuaserat. *Cæterùm ut constet quando utendum sit principio, quando insinuatione, alia ratione distinguenda causarum genera.*

ALIA CAVSARVM DIVISIO.

DIctum est prius tres esse causarum formas: demonstratiuam, deliberatiuam, iudicialem. Cuiusq; illorũ quinque adhuc genera sunt: honestum, turpe, dubium, humile, obscurum. Honestum causæ genus uocant, quando id laudamus, suademus, defendimus, quod ab omnibus uidetur laudandum, suadendum, defendendum. Vt quum laudamus fortitudinem, quum hortamur ad pacem, quum pro patre

aduersus latronem dicimus. Turpe, quum aut honesta res oppugnatur, aut defenditur turpis: ut si dicas aduersus patrem pro latrone. Dubium est, quãdo habet in se causa & honestatis & turpitudinis partem: ut si quis dicat pro patre latrone. Turpe est enim defendere latronem: pulchrum defendere patrem. Humile, *quum contempta res adfertur. Obscurum, quũ causa intricata, seu obscura est.* Nunc *quanam ratione ordiẽdum sit in singulis causarum generibus, dicendum. Quando res honesta est, uti licebit principio, nisi auditores sint uel defeßi audiendo alios, uel persuasi ab aduersarijs. Quando causa turpis erit, utendum insinuatione. In genere dubio utemur principio. Sed ante omnia diluemus partem, quæ habet turpitudinem, ne ea nobis obsit. In genere causæ humili magis faciemus attentos. Vt Vergil. Protinus aërij mellis cœlestia dona Exequar. In obscuro, dociles.*

QVANDO NON LICEAT UTI PRINCIPIO.

TRia sunt tẽpora, quibus principio uti non licet: quando causa turpis est: quando auditor persuasus est ab his, qui ante contra nos dixerunt: & quum idem defessus est eos audiendo, qui ante dixerunt. Quando causa turpis est, utemur insinuatione. Quum auditor persuasus est ab his qui contra nos dixerunt, ordiemur à dicto aduersarij, quod postremo loco dixerit: uel ab eo, quod firmißimũ sibi adiumentum fore putauerit. Vt in Vlyßis oratione: Neue mihi noceat, quod uobis semper Achiui Profuit ingenium: meaq; hæc facundia, si qua est, Quæ nunc pro domino, pro uobis sæpe locuta est, Inuidia careat. Hoc loco Vlysses orditur ab eo, quod aduersarius Aiax putauerat

sibi

sibi fore firmißimum adiumentum. Quando auditor defessus est, ordiemur à fabula, apologo, aut aliqua re, quæ risum moueat. Cicero quum diceret, uidit generum suum homunculum prætereuntem magno cinctum gladio. Dij boni, inquit, iudices, quis alligauit generum meum galdio? Posset & hoc narrari inter dicendum. Roganti imperito cuidam oratori, num oratio bene mouisset ad commiserationem, Catulus respondit, Profecto nemo tam durus fuit, cui oratio tua non sit uisa miserabilis.

DE INVOCATIONE.

ORatores aliquando in exordio inuocant more poëtarum. Vt Demosthenes in oratione aduersus Aeschinem pro Ctesiphonte: Primum quidem, uiri Athenienses, deos atque deas omneis precor, ut quantum beneuolentiæ ipse semper habui & erga hanc urbem & erga uos, tantũ mihi nunc à uobis præstetur in præsenti certamine.

DE EXORDIIS VITIOSIS.

VItiosa exordia quatuor sunt: apparatum, commune, longum: & contra præcepta. apparatum nuncupamus, quod nimium splendide uel adfectate compositum est. Commune, quod pluribus causis potest accommodari. Lõgum, quod pluribus uerbis compositum est, quàm causa requirit. Contra præcepta, quod præcipue dociles facit, quũ opus est beneuolentia, aut attentione: & quod neque attentos, neque beneuolos, neque dociles efficit auditores.

DE NARRATIONE.

NArratio, est rei factæ, aut non factæ utilis ad persuadendum expositio. Narrationum duæ species sunt. Altera

Altera ipsius causæ, quum exponimus rem gestã, & omnia trahimus ad utilitatẽ nostram uincendi causa. Id fit quinq; modis: partitione, præparatione, eleuatione, exaggeratione, admonitione. Partitio in narratione tædium leuat: ut dicam iudices, quæ acta sunt ante rei contractum: quæ in re ipsa, item quæ postea: &, audistis iudices, quæ acta sunt ante rei contractum: nunc audietis, quæ in re ipsa. Præparatio, est quando quicquam addimus de nostro, quod faciat ad utilitatem causæ. Vt in oratione pro Ligario: Ligarius profectus est in Aphricam, quum esset adhuc nulla belli suspicio. Hic eum profectum esse in Aphricam, ad ueram rei narrationem spectat. Cæterùm quòd tum nulla suspicio belli fuerit, id Cicero adiecit de suo, idq; postea approbauit. Iccirco narratio, confirmationis propositio est: & confirmatio, narrationis probatio. Narratio quippe sæpe ea proponit, quæ postea confirmabimus: & cõfirmatio ea probat quæ ante sunt narrata. Eleuatio, est rei uel criminis depreßio siue diminutio. Vt si luxuriam uocemus hilaritatem: auaritiam, parsimoniam: negligentiam, simplicitatem. Exaggeratio contraria est eleuationi. Admonitio. Cicero: Adhuc Ligarius omni culpa uacat. Admonet Cæsarem nondum dictum esse aliquid dignum accusatione. His quinque formis narratio ad uictoriam tendit.

DE DIGRESSIONE.

Altera narrationis species, est rerum ad causam pertinentium. Quæ à Græcis παρέκβασις, à nostris digreßio nuncupatur. Ea fit causa trãsitionis, exornationis, laudationis, criminationis, & descriptionis locorum, quã topographiam nominant. Transitionis: quo commodius transeamus ad rem aliam: Vt in Metamorphos. Ouidius,

quum narrasset fabulam Daphnes,*quo pacto erat mutata in laurum: ut commodè transiret ad fabulam* Ius, *omnia flumina conuenisse memorat ad patrem* Daphnes *consolationis causa,præter patrem* Ius,*qui domestico erat impeditus luctu,propter filiam,quæ conuersa erat in iuuencam.* Quod *itaque dixit confluxisse illuc fluuios, digreßio est: quæ nihil quidem ad institutum, hoc est, ad rerum metamorphosin pertinet, nisi quòd fabulas connectit.*Exornationis:*ut apud* Vergilium,*ubi describitur tempestas, qua coactus est* Aeneas *in* Aphricam.Laudationis,*ut apud* Ciceronem *pro* Cornelio Balbo, *ubi digreditur ad laudes* Pompeij.Criminationis,*quum aliorum crimina eleuamus, quo aduersarij uideatur grauius.*Locorum descriptionis: Sic Ouidius *in formarum mutatione describit* Parnasum *montem, in quo seruati erant* Deucalium & Pyrrha, *his uerbis:*

Separat Aonios Actæis Phocis ab aruis,
Terra ferax,dum terra fuit,sed tempore in illo
Pars maris,& latus subitarum campus aquarum,
Mons ibi uerticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnasus,superatq; cacumine nubes.

DE CIRCVNSTANTIIS.

AD *narrationem pertinent circunstãtiæ, quarum duo genera sunt.Aliæ namque rerum sunt:ut causa,locus, occasio,instrumentum,tempus,modus.* Aliæ *personarum: natio,patria,sexus,ætas,educatio,disciplina,habitus corporis,fortuna,animi conditio,studium,consilium.* Harum *usus plurimum confert ad amplificandum.* Vt *si rem è sacro loco furatum esse dixeris quenquam, plus est, quàm si solum esse furatum dicas.*

DE

DE DIVISIONE.

Diuisio est, per quam aperimus quid conueniat nobis cum aduersarijs, quid sit in controuersia, & per quā exponimus quibus de rebus simus dicturi. Ita nuncupatur, quòd diuidat seu distinguat causam uel orationem. Eius duæ sunt partes. Altera, qua dicimus quid nobis cum aduersarijs conueniat, hac solum utimur in genere iudiciali. Vt absoluta narratione hoc modo causam diuidere Orestes potest: Interfectam esse matrem à me conuenit mihi cum aduersarijs: uerum id factum esse iniustè, pernego. Altera, per quam exponimus, quibus de rebus simus uerba facturi. Hac utuntur in omnibus causarum generibus. Posterior pars in duas rursus species diducitur enumerationem & expositionem. Enumeratio est, quando res plures ac diuersas, de quibus dicturi sumus, enumeramus. Vt dicam primùm de prudentiæ ratione: inde de iustitiæ dignitate: tum de fortitudine, postremò de temperantia. Vergilius:

Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram
Vertere Mecœnas, ulmisq́; adiungere uites
Conueniat: quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori: atque apibus quanta experientia parcis,
Hinc canere incipiam.

In enumeratione seruandum, ut partes omnes eo ordine exponamus, quo usi fuerimus in diuisione. Quod scitè seruauit in Andria Terentius. Enumeratio est: Eo pacto & Gnati uitam, & consilium meum cognosces, & quid facere in hac re te uelim. Tria recenset de quibus uerba facturus est. Ait se dicturum esse primùm de Gnati uita: tum de suo consilio, quare falsas finxerit nuptias: demq; quid Sosiam uelit facere. Hæc ordine eodem sic explicat. Pri-

mum Pamphili memorat uitam: Nam is postquã excessit ex ephebis Sosia. Inde suum consilium, circa scenæ finem. Nunc id operam do, ut per falsas nuptias uera obiurgandi causa sit, si deneget. Postremò, quid facere uelit Sosiam: Nunc tuũ est officium has bene ut adsimules nuptias, perterrefacias Dauum. Ad hunc modum, artificium & Dialectices, & Rhetorices in autorum lectione perquirẽdum. *Expositio est, quando sine numero breuiter exponimus, qua de re, uel quibus de rebus sumus uerba facturi, Vt quũ de Dei æternitate, de dignitate uirtutis, de apum natura dicturos nos esse pollicemur. Diuisio etiam dociles facit, tametsi ad exordium solum id plerique putant pertinere. Etenim per totã orationẽ data occasione facere licet attẽtos, beneuolos, ac dociles, sed maximè in exordio. Ita Cic. in peroratione pro Ligario beneuolẽtiam captat Cæsaris, his uerbis: Nulla de uirtutibus tuis plurimis, nec gratior, nec admirabilior misericordia est. Nihil habet nec fortuna tua maius, quàm ut possis, nec natura tua melius, quàm ut uelis conseruare quàm plurimos. Quidam diuisionem inter orationis partes non numerant, quòd paucissimis semper uerbis absoluatur. Horum si quis uelit iudicium sequi, non repugno. Diuisio duplex est. Orationis: ut dicam de iustitia, & quid sit, & quot habeat partes. Et thematis: ut partes iustitiæ sunt natura, consuetudo, lex.*

DE CONFIRMATIONE & confutatione.

Confirmatio, est oratio qua nostras probationes exponimus cum asseueratione, hoc est, cum instantia uocis & uultus. Vt quis tam cæcus est, qui hoc non uideat? Quis tam impudens, ut neget? Item stultius est, quàm ut

refell

refelli debeat.Et:perfrica faciem,aude negare. Quoniam plerique adeo tepidè dicunt,ut res etiam uera, uix uideatur uerisimilis. Confutatio est contrariarum argumentationum dissolutio. Confirmare autem & confutare facilè poterimus, si causæ constitutionem cognouerimus. Ergo de statuum natura atque generibus nonnihil dicendum.

DE STATV.

STatus uel constitutio,aut, ut Græci inquiunt, στάσις est causæ uel rei summa, ad quam omnia orationis argumenta referuntur.Neque solùm in iudiciali genere, sed in alijs quoq; causis status est.In deliberatiuo constitutio est, sit ne utile,honestum,licitum:aut ex Stoicorum sententia, expediat ne. Hi enim negabant quicquam esse utile, quod non simul esset honestum. In gratulatione: An illius præsenti commodo lætemur. In gratiarum actione: Sit ne hic illi huius meriti causa gratus. In consolatione: Sit ne huic dolendum huius rei amissæ causa. Historiæ etiã & poëmata quæstionem habent & statum. Vt apud Sallustium in bello Iugurthino, quo modo pugnatum sit cum Iugurtha.Apud Homerũ in Iliade: quomodo Græcia ad Troiã bellauerit.In Odyßea:quo pacto Vlyßes in patriam redierit.In Aeneide Vergil.quomodo Aeneas in Italiã uenerit.

QVID SIT STATVS in genere iudiciali.

STatus in iudiciali genere est prima deprecatio defensoris cum accusatoris insimulatione coniuncta: Vel est quæstio aut oratio, quæ oritur ex intentione accusatoris, & responsione defensoris.Vt occidisti Aiacem:nõ occidi: unde existit quæstio,occiderit ne Vlysses Aiacem.De hac

constitutione eiusq; speciebus ac partibus, eò tam accuratè Cicero perscripsit, quòd uersabatur in iudicio. Sic uidemus omnes penè Cic. de Rhetorica arte præceptiones accommodatas esse iudiciali generi. Hæc in formas treis diuiditur: cõiecturalem, legitimam, iuridicialẽ. Tria etenim sunt, quæ in omni disceptatione quæruntur: an sit, quid sit, quale sit. An sit. Vt fecerit ne Clodius insidias Miloni. Sit ne interfectus Aiax ab Vlysse. Quid sit, ut sit ne sacrilegiũ an simplex furtum, si res sacra è loco priuato ablata sit. Quale sit, iustum an iniustum. Iuré ne Orestes occiderit matrem, an iniuria. Quo circa hac ratione discernuntur. Vt si controuersia de facto sit, coniecturalis appelletur: si de nomine facti, legitima: si iure an iniuria factũ sit quæratur, iuridicialis.

DE STATV CONIECTVrali eiusq; locis.

Coniecturalis status est, quum coniecturis ueritas exquiritur. Exemplum sit huiusmodi. Duo quidam simul in tabernam diuertunt. Caupo alterum eorum, quem grandẽ pecuniã secum adferre deprehenderat gladio alterius nocte interfecit, pecunias abstulit, gladium in uagina recondidit. Ille cuius gladio alter occisus erat, mane gladium, & cætera quæ secum attulerat, sustulit, solus profectus est. Nõ multo post caupo clamitat esse hominem occisum. Et cum quibusdam diuersoribus eum, qui antè exierat, consequitur atq; cõprehendit. Gladium è uagina educit, reperit cruentum, peregrinus cædis accusatur. Hæc causa coniecturalis est, quoniam factum negatur, & coniecturis multis ueritas indaganda est. Coniectura peti solet à persona, re, causa, loco, modo, materia, tempore, occasione, facultate. Persona

sona triplex est, loquentis, audientis, aduersarij. In persona spectāda nomen, natura, educatio, fortuna, adfectio animi, habitus corporis, studium, consilia. Nomen: *Vt si quis dicatur candidus, dicemus malè appellari candidum, quum præter nomen nihil habeat candidi. Si* Innocentius, *quòd nihil sit co nocentius. Ad naturam referuntur sexus, natio, patria, ætas. Sexus: ut uir sit an mulier. Latrocinium enim facilius in uiro: ueneficium in muliere. Natio: Sit ne* Latinus, Germanus, *Hispanus.* Patria: *ut* Romanus, *Atheniensis. Aetas: Sit ne puer, adolescens, iuuenis, uir an senex: & quomodo in hisce uitæ partibus se gesserit.* Quoniam *singulis sua natura est.* Educatio, *qua ratione, & à quibus sit educatus:* Nam *mollis educatio, indulgentia parentum, & licentia præceptorum efficit quosque natura bonos deteriores.* Fortuna: *seruus ne sit, an liber: pecuniosus, an tenuis: priuatus, an cum potestate: fortunatus, an infortunatus. Adfectio animi: iracundus, petulans, frugi: auarus an liberalis.* Habitus *corporis. Corporis enim robur, pulchritudoq́; & uestium cultus, plerunq; libidinis & petulantiæ indicia sunt. Studium est uehemens animi ad rem quampiā applicatio. Vt sit ne orator, poëta, medicus, uenator, sutor. Consilium est faciendi excogitata ratio. Videndum quæ consilia ante rem sint habita.* Ha*ctenus dicta ad personas referuntur. Sequuntur reliqua: res, causa, locus, modus, materia, tempus, occasio, facultas.* Res *est negotium ipsum, de quo agitur: ut paricidium, sacrilegium, peculatus.*

Causæ duæ sunt partes, impulsio & ratiocinatio. Im*pulsio est temerarius animi impetus ad faciēdum aliquid, aut non faciendum: ut timor, furor, ira.* Ratiocinatio *est, quæ commodorum comparatione aut incommodorum uitatione ad rem hortatur. Vt si interfectum esse dicamus,*

gratia lucri aut hæreditatis. Locus opportunus an importunus: angustus, amplus, nemorosus: longinquus an propinquus: celebris an desertus: sacer an prophanus: publicus an priuatus. Modus: Clam an ui: palam an occultè: insciens an prudens: amore an odio. Materia: fuste an gladio: arcu, ueneno, incantatione. Tempus: nocte, an die. Occasio, est temporis commoditas, quæ ad rem aliquam hominem trahit, inuitatq;. Facultas, qua facile quicquam esse factu docemus. Vt occidi à pluribus pauciores: à uigilantibus dormientes: à præparatis inopinãtes. Ex hisce locis coniecturas uel materiam captabimus, qua uel nos defendemus, uel aduersarios accusabimus. Vt ad hunc modum se defendere Catilina potest. A persona sua: Ea sum nobilitate, ijsq; parentibus iudices, ut talia de me sine testibus suspicari non debeatis. A persona audientis: Nam uestræ prudentiæ iudices est, eam potestatem talibus hominibus non concedere: ne fictis argumentis nobiles homines circunueniant. Ab aduersarij persona: Atque eo magis expellendus Cicero, quòd mihi semper inimicus, infestusq; nobilitati fuerit. Ab re: Non enim tanti sceleris suspicionem testibus approbare debetis. A loco: Præsertim in hac rep. in qua sanctissimæ leges summo studio semper cõseruatæ sunt. A causa: Idcirco etiam magis Cicero expellendus, ne si fictis argumentis locus dabitur, multos nostrũ hi noui homines inuadere conẽtur. A tempore: His præsertim temporibus, quibus ignobilium animi in nobilitatem sunt accensi. Ea etenim licentia uiuitur, ut nemo falsa crimina non excogitet.

*

DE

DE LEGITIMA CONSTITVTIONE.

Constitutio legitima est, quum ex legibus & scriptis aliquid controuersiæ nascitur. Sic dicta est, quòd sæpenumero è legibus oriatur. Ea sex partibus absoluitur: scripto & sententia: contrarijs legibus, ambiguo, definitione, tralatione, ratiocinatione. Ex scripto & sententia controuersia oritur, quum inter litigantes unus scripto: alter scripti sententia utitur. Eiusmodi causæ constitutio est, ubi in Philippicis Cicero probat statuam deberi Seruio Sulpitio, qui legatus missus ad Antonium in legatione mortuus erat. Lex legatis ferro interemptis statuam decernebat. Hunc honorem Cicero uolebat Seruio Sulpitio decerni: qui non ferro, sed legationis labore occubuit. Ex contrarijs legibus, quando altera lex iubet aut permittit, altera uetat quicquam fieri, hoc est, quum accusator & defensor suam uterque legem habet, qua sese tueatur. Ex ambiguo, quum scriptum duas aut plures res significat. Hoc sæpenumero fit multiplici potestate uerborum, & accentu, & genere, & numero, & aspiratione, & contextu orationis, & quibuscunque modis significatio uerborum commutatur: Vt paterfamiliâs amico taurum legauit, Post mortem eius, amicus seruum petit nomine Taurum: Hæres se bouem debere dicit. Testamento quidam poni iußit statuam auream hastam tenentem. Vbi ambigitur utram esse auream uoluerit, statuámne an hastam.

Ex definitione causa constat, quum controuersia est, quo nomine factum appelletur. Quidam furatus est rem sacram ex ædibus priuatis. Accusator sacrilegium esse adfirmat: reus, simplex furtum quòd ignorauerit rem esse sa-

cram.Hic definiri debent sacrilegium & simplex furtum. In tralatione seu transmutatione status cōsistit,quoties ab alio nos accusari debere dicimus: aut non nos sed alios: aut non apud hos iudices,sed apud illos: non hac lege,sed illa:non hoc crimine, sed illo:non hac pœna, sed illa: non hoc modo,non hoc loco,non hoc quærente,aut agente,sed alio. Ex ratiocinatione controuersia constat, quum res sine propria lege uenit in iudicium, quæ tamen ab alijs legibus similitudinem quandam aucupatur.Hæc in quinque parteis distribui potest. Prima. An quod semel ius est, idem & sæpius. Vt furti damnatus adfixus est cruci, sed rupto fune delapsus,repetitur ad supplicium.Secunda.An quod in uno ius est,idē & in pluribus.Qui duos uno tempore tyrannos occidit,duo præmia petit.Qui Romæ tres liberos habebat,certa priuilegia, & immunitates habuit. Quidam sex aut nouem habuit: dubitatio existit utrum duplum aut triplum habebit priuilegiū.Tertia. An quod ante ius fuit,etiam post sit.Mulier rapta habet optionem, ut uel caput raptoris petat,uel connubium.Raptor fugit. interim rapta nupsit alij, reuerso raptore petit optionem mulier. Quarta.An quod in toto ius est,idem & in parte. Aratrum accipere pignori non licet, uomerem accepit. Quinta. An quod in parte, idem & in toto.Lanas euehere Tarento non licet,oues uexit.

DE IVRIDICIALI CONSTITVTIONE.

IVridicialis constitutio est,quum iure an iniuria factum aliquid sit, quæritur. In hac reus aut fatetur quidpiam fecisse se,quod uetitum sit, aut non.Illud adsumptitiuam: hoc,

hoc, absolutam nominamus. Absoluta iuridicialis est, quum rectè aliquid factum esse dicimus. Vt quidam abdicare filium uult, quòd philosophiæ operam dederit. Filius se rectè id facere ait. Assumptiua est, in qua quum reus rem per se turpem fecisse confiteatur, re tamen assumpta extranea iure factum defendit. Huius species quatuor sunt: criminis conceßio, relatio, remotio, comparatio. Conceßio est, quum reus petit sibi ignosci. Eius partes duæ, purgatio & deprecatio. Purgatio est, per quam eius, qui accusatur, non factum ipsum, sed uoluntas defenditur. Ea habet partes tres: imprudentiam, casum, neceßitudinem. Imprudentia dicitur, quum scisse se aliquid reus negat. Lege Cornelia de sicarijs punitur, qui occiderit hominem. Quidam dum auibus ruri insidiatur, missa sagitta hominem in uirgultis dormientem interfecit: per imprudentiam se excusat. Simile est, si quis accusetur, quòd ciuem Romanum occiderit. Casus est, quum demonstramus aliquam fortunæ uim uoluntati obstitisse. Vt in hac: Aliquis pecuniam certo die Ephesi soluere promisit, adiecta pœna, nisi tunc soluta fuerit. Is profectus est domo id temporis, quod uideretur satis ad eam profectionem futurum. Aduersis tempestatibus usque usus ad constitutum diem non uenit. Excusat se per casum aut fortunam. Dux Romanus missus aduersus Cymbros, exercitum temere duxit in locum iniquum. Circumuentus ab hostibus amisit militum octoginta millia. Reuersus Romam accusatur læsæ maiestatis. Confert culpam in casum & fortunam. Neceßitudo est, quum ui quadam reus id, quod fecerit, fecisse se ait. Lex est apud Rhodios, ut si qua rostrata in portu nauis deprehensa sit, publicetur. Magna exorta

temp

tempestate uis uentorum inuitis nautis Rhodiorum in portum nauim coëgit, Deprecatio est, quum se peccasse consulto reus confitetur, tamen petit sibi ignosci. Hoc genus uix in iudiciũ uenire potest, ideo quòd concessa culpa difficile sit ab eo, qui peccatorum esse uindex debet, ut ignoscat, impetrare. Et tamen si pro eo dixeris, qui sæpe fuerit de rep. bene meritus, qui ob salutem populi quandoque sese in pericula coniecerit. Relatio criminis est, quum aliquid nos aliorum peccatis coactos fecisse dicimus. Ea est huiusmodi. Horatius occisis tribus hostibus, & duobus amißis fratribus domum se uictor recepit. Is animaduertit sororem suam de fratrum morte nõ laborantem: sponsi autem nomen appellantem identidem, qui unus ex hostibus fuerat. Indignè id passus uirginem occidit. Ait se coactum esse iniquitate sororis, quòd illa hostium mortem lugebat, fratrum negligebat: denique se & populum Romanum uicisse, molestè ferebat. Remotio criminis est, quum culpam uel in hominem, uel in rem aliquam reijcimus. In hominem: Vt si accusetur is, qui consulum iussu Seruium Sulpitium seditiosum hominem occiderat. In rem: Paterfamilias moriens seruo donauit libertatem ea conditione, ut mortuo sibi poneret æream statuam in foro. Quum mortuus esset paterfamiliâs, seruus ponere statuam uoluit. Sed plebiscitum erat, nulli posse statuam poni, nisi consensu plebis. Seruus liberum esse se adfirmat, & quòd statuam non posuerit, eam culpam in rem, hoc est, in plebiscitum reijcit. Distat criminis remotio à relatione, quòd illic penitus remouetur, hic duntaxat minuitur culpa. Comparatio porrò criminis est, cum dicimus necesse fuisse alterutrum facere, & id quod fecimus utilius esse. Vt Aulus Albinus à Iugurtha inclusus, cum

cum effugere non posset, cum Iugurtha in collocutionem uenit, ita discessit, ut impedimenta relinqueret, exercitum sub iugo educeret. Satius esse duxit exercitum sine impedimentis educere, quàm simul cum impedimentis exercitum quoque perdere.

DE IVDICATIONE.

IVdicatio est quæstio quæ oritur ex ratione defensoris, ac firmamento accusatoris. Ratio est quæ defensionem continet. Quppe nisi attulerit rationem reus, nulla erit controuersia. Firmamentum uel infirmatio est id, quod adfertur ab accusatore contra rationẽ defensoris. Quemadmodum ex intentione accusatoris & depulsione defensoris constitutio conficitur: ita ex ratione defensoris, ac firmamento accusatoris colligitur iudicatio, hoc modo. Intentio: interfecisti matrem Orestes. Depulsio: interfeci, sed iure. Status: iure ne id fecerit. Ratio: illa enim patrem meum occiderat. Firmamentum uel infirmatio: quanquàm illa occiderat patrem, tamen tu filius nocentem matrem interficere non debebas. Iudicatio: licueritne nocentem matrem occidere. Apud quosdam lex erat, ne quis Dianæ uitulum immolaret: Nautæ quidam quum aduersa tempestate in alto iactarentur, uouerunt: si eo portu, quem conspiciebant, potiti essent, ei Deo qui ibi esset, se uitulum immolaturos. Casu erat in eo portu fanum Dianæ eius, cui uitulum immolari non licebat. Imprudentes legis quum exissent, uitulum immolauerunt. Accusantur. Intentio est: uitulum immolastis ei Deo, cui non licebat. depulsio est in concessione posita. Ratio: nesciuimus non licere. Infirmatio: tamen quoniam factum est, quod non licebat,

licebat, ex lege supplicio digni estis. Iudicatio: *quum id fecerint, quod non oportuerit, & id non oportere nescierint, sint ne supplicio digni.* In *coniecturali causa iudicatio nihil differt à constitutione. Vt repertus est Vlysses apud Aiacem interfectum in sylua, cuius capitalis ante inimicus fuerat.* Accusatio: *occidisti Aiacem.* Depulsio: *non occidi.* Coniecturalis *constitutio uel iudicatio: occiderit ne.*

Quid θέσις ac ὑπόθεσις.

QVoniam de statuum siue thematum natura mentionem fecimus, prius quàm ad alia transeamus, dicendum quid Rhetores uocent θέσιν καὶ ὑπόθεσιν. Quæstionum formæ duæ sunt. Aliæ quæ remotis personis, & temporibus, & locis in utranque partem tractantur. Hæ nominantur & theses, & quæstiones infinitæ. Vt an ducenda sit uxor. Aliæ quæ personarum, temporum, locorúm ue complexu constant. Sit ne ducenda uxor Catoni. Quæ nunc hypotheses, nunc quæstiones finitæ uocantur.

DE CONCLVSIONE.

COnclusionem siue per orationem appellant artificiosum terminum orationis: uel postremam orationis partem, quæ breui argumentatione ex ijs quæ dicta sunt aut facta conficit, quod necessario consequitur. Distat ab epilogo, quòd conclusio orationis: enumeratio uerò perorationis, interim etiam narrationis membrum sit. Conclusionis tres partes sunt: epilogus, amplificatio adfectus: uel, quod idem est, enumeratio, indignatio, conquestio aut commiseratio.

DE ENVMERATIONE.

EPilogus est breuis ante dictorum repetitio. Vt apud Ciceronem pro Pompeio: Quare uidete iudices num dubit

dubitandum uobis sit, omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis uestri, salus sociorum, uectigalia maxima, fortunæ plurimorum ciuium cum repub. defenduntur. Et pro Archia poëta: *Quare conseruate iudices hominem pudore eo, quem amicorum studijs uidetis comprobari, tum dignitate, tum etiam uenustate: ingenio autem tanto, quanto id conuenit existimari. Causa uerò eiusmodi, quæ beneficio legis, autoritate municipij, testimonio Luculli, tabulis Metelli comprobetur.*

DE INDIGNATIONE.

Amplificatio est quoties rem aliquam grauiorem seu maiorem, quàm est, efficimus. Vt apud Ciceronem pro A. Cluentio: *Quod hoc portentum dij immortales, quod tantum monstrum ullis locis, quod tam infestum scelus & immane, aut unde natum esse dicamus?* Amplificamus quandoque commutato rei nomine. *Vt quum occisum eum dicimus, qui cæsus est: latronem qui est improbus: occidisse, cui res acerbior acciderit: exanimatum, dolore adfectum: mutum, qui nihil respondet: reuixisse, qui spem recepit: carnificem immitem: sacrilegum scelestum: ueneficam malam: scelus, monstrum, pestem, labem, sceleratum.* Huc pertinent Atreus *pro crudeli*, Sardanapalus *pro effœminato. Aut quum per collationem efferuntur quæ amplificant.* Cic. in Verrem: Non enim *furem, sed raptorem: non adulterum sed expugnatorem pudicitiæ: non sacrilegum, sed hostē sacrorum, religionumq́; : non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium sociorumq́;, in uestrum iudicium adduximus.* Plini. in Panegyrico de Traiano: Non enim de tyranno, sed de ciue: non de domino, sed de parente loquimur: Tertius amplificandi

modus incrementum dicitur, quum per gradus peruenitur interdum ad summum, interdum quodammodo supra summum. Facinus est uincire ciuem Romanum, *scelus uerberare, propè parricidium necare, quid dicam in crucem tollere?* Quartus, *cum cursu quodam grauius grauiusq; semper aliquid insequitur.* Vt *de uomitu in Antonium* Cicero: *In cœtu populi* Romani, *negotium publicum gerens, magister equitum.* Quintum *genus* συναθροισμὸν, *id est, congeriem uocant, qua rem eandem alijs atque alijs modis efferimus.* Vt *quid tuus ille* Tubero *districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?* Amplificatio quoque alia ratione in duas formas distinguitur. *Aut enim rem alteram eleuamus, alteram extollimus.* Aut *alterius partis laudes sic amplificamus, ut præferamus tamen id, quod laudandum suscepimus.* Μείωσις *contraria est amplificationi, quoties attigisse dicimus eum, qui pulsauit: læsisse qui uulnerauit.* Vtraque *interdum hyperbolen sapit: ut pice nigrior, cæcitate cæcior: breuior pygmæo, minus habet, quàm nihil.*

DE ADFECTIBVS.

ADfectus *est commotio quædam uel perturbatio animi. Adfectuum genera his uerbis enumerat* Fabius: Neque *miseratione solùm mens iudicum permouenda est, sed etiam faciendum ut irascatur, mitigetur: inuideat, faueat: contemnat, admiretur: oderit, diligat: cupiat, satietate adficiatur: speret, metuat: lætetur, doleat.* Creberrima *est commiseratio.* Cicero *pro* Milone: Sed *finis sit, neque enim præ lachrymis loqui possum, & hic se lachrymis defendi uetat.* Commiserationem *captamus his ferè modis.*

modis. Ab habitu personæ. Vt apud Vergilium: Obstupui steteruntq; comæ, & uox faucibus hæsit. *Ab ætate. Apud eundem:* Infelix puer atque impar congressus Achilli. *A fortuna.* Ausonijsq; olim ditissimus aruis. *Hinc quoque indignationem excitamus. Dido apud Vergilium:* Et nostris illuserit aduena regnis. *A loco.* Quuum uitam in syluis inter deserta ferarum Lustra domosq; traho. *Eodem petinent figuræ quædam.* Ἀπόρησις *uel dubitatio:* En quid ago, rursus ne procos irrisa priores Experiar? Ἐκφώνησις *aut exclamatio:* Dij talem terris auertite pestem. Ἀποσιώπησις. Quos ego: sed motos præstat componere fluctus. *Permissio:* Præter miseram animam, & hoc corpus nihil relictum est, his utere atque abutere ut libet. *Epimone uel epizeuxis.* O Mysis Mysis. Vos uos appello fortissimi uiri. *Criminis seu delicti confessio. Cicer. pro Liga.* Erraui, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniam peto, ut ignoscas oro. *Duplex est adfectus:* πάθος, *quando auditorum animi uehementer concitantur:* & ἦθος, *quum leniter solum permouentur. Hoc comœdijs, illud tragœdijs familiare. De ijs hæc Ciceronis uerba:* Duo sunt, quæ bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciunt. Quorum alterum est ἠθικὸν ad naturam, & ad mores, & ad omnem uitæ consuetudinem accommodatum. Alterum παθητικὸν, quo perturbantur animi, & concitantur: in quo uno regnat oratio. Illud superius come, iucundum, ad beneuolentiam conciliandam paratum. Hoc uehemens, incensum, incitatum, quo causæ eripiuntur. Quod quum rapidè fertur, sustineri nullo pacto potest. *Possunt & alia ratione adfectus distingui. In læsos, qui gaudium conciliant audientis animo, ut in gratulatione. Et tristes, quum iram, indignationem, aut mise-*

ricordiam mouemus. In adfectuum ratione seruandum, ut ipsi uideamur tales, quales cupimus auditores. Nam ut Quintilianus ait, non incendit nisi ignis: nec madescimus nisi humore, nec res ulla dat alteri colorem, quem ipsa non habet.

Idem Fabius refert se uidisse histriones, qui adhuc flentes è spectaculo descendebant, tantopere conati erant commouere populum.

DE DISPOSITIONE.

Absoluta inuentione, tradendæ dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio. Membra orationis sic disponenda. Primo loco exordium ponetur, secundo narratio, tertio diuisio, quarto confirmatio, quinto confutatio, sexto conclusio. Exigente tamen causa ordinem hunc quandoque commutamus. Probationes firmiores primo & ultimo loco: aliæ medio proferendæ sunt. Naturalis rerum ordo in compositione quoque uerborum seruari debet: ut uiros ac fœminas, diem & noctem, ortum atque occasum dicas: non fœminas & uiros, non noctem ac diem, non occasum & exortum. Cauendum etiam ne decrescat oratio, & fortiori subiungatur aliquid infirmius: ut sacrilego fur, aut latroni petulans. Vt dispositio, ita & ordo duplex est. Naturalis, quo rem ut gesta est narramus. Artificiosus, quo naturalem ordinem consulto perturbamus. Superior ille ad historicos & oratores: hic ad poëtas pertinet. Poëtæ enim plerunque à medijs ordiuntur rebus. Sic Homerus Odisseam à tempore, quo Vlysses erat in Calipsus insula auspicatur. Quæ uero præcesserant, quomodo ad Cyclopes, ad inferos uenerat, in insula Phæacum postea re

ea re

ca recitantur. Quemadmodum instructio exercitus in aciem imperatori: ita hæc pars oratori summè necessaria est. Etenim sicut illa in pugnando: sic in dicendo dispositio facilé uictoriam parit. Quippe disponere aliud nihil est, nisi argumenta suo quæque loco collocare, & uelut in aciem producere.

DE ELOQVVTIONE, memoria, & actione.

ELocutio tribus constat partibus: elegantia, cõpositione, dignitate. Elegantia sermonem purum ac Latinum reddit: & uerba requirit propria, usitata, Latina. Compositio continet ordinem, iuncturam, numerum. Ordinem: si sensus uerbo claudatur: si diem & noctẽ dicamus, ortum & occasum, non contrà. Iuncturam, si crebri uocalium concursus uitentur, qui uastam atque hiantem reddunt orationem. Numerum, si eundem multorum uerborum exitum uitabimus, & longam uerborum continuationem, quæ tum auditoris aures, tum spiritum orantis lædit. Dignitas constat exornationibus uerborum ac sententiarum, quas alio loco describemus. Memoria duplex est. Naturalis, uis quædam animi sedem habens in posteriore cerebri parte. Et artificiosa, quæ est eadem ipsa naturalis præceptionibus quibusdam firmata. Hæc constat locis & imaginibus. Loci sunt ueluti tabulæ, in quibus rerum simulachra collocantur. Quod genus ædes, intercolumnia, anguli, parietes. Imagines sunt similitudines earũ rerum, quas meminisse uolumus: ut equus, leo, canis, domus. Quæ si ordine libeat ediscere, collocabimus in primo loco equum aliquem, in secundo leonem, in tertio canem, in quarto domum. Pari forma oratio in parteis aliquot

diuidi, ac per imaginum excogitationem edifci poteſt. Nam artificioſa memoria duplex eſt. Verborum, quum ſingulis dictionibus imaginem tribuimus. Rerum, quando res aliqua ſeu particula orationis, una duntaxat effigie ſignatur. Pronuntiatio uel actio eſt moderatio uocis, uultus, & geſtus cum gratia & uenuſtate. Hæc tria præſtare debet: ut conciliet, perſadeat, moueat: quibus natura non deeſt, ut etiam delectet. Conciliatio commendatione morum, & orationis ſuauitate conſtat: perſuadendi uis, aſſeueratione: mouendi ratio, adfectibus. Ad actionem chironomia ſpectat, quæ plerunque negotium futuro exhibet oratori.

IOACHIMI FORTII RINGELBERgij Andouerpiani Schemata.

IGVRA *ſiue ſchema, eſt inſignis forma loquendi. Quippe antequam dicendi ars inuenta erat, non deerant facundi homines, in quorum oratione multa erant obſeruatione digna. Videbant primi illi Rhetores ac eloquentiæ ſtudioſi repetitiones, & traductiones, & metaphoras multum habere gratiæ: adnotauerunt ergo eas inter præceptiones, quas de ratione dicendi cœperant colligere, uocaueruntq́;* σχήματα λέξεως. *Videbant quoque*

quoque uehementer commouere auditores, & non mediocriter facere ad persuadendum exclamationes siue uociferationes illas, quibus astantes omnes perturbabantur: censuerunt igitur eas esse imitandas, & aliquando clamandum esse exigente causa. Sed quia clamores non habebant neque requirebant certum aliquem ordinem uerborum, & quia nihil faciebant ad uocum seu compositionis elegantiam, huiusmodi uociferationem appellauerunt figuram διανοίας. Schema ergo nominabant omnem modum loquendi, qui multum faciebat uel ad uenustatem orationis, uel ad res seu probationes quasdam, quibus facile aliquid auditoribus uidebant persuaderi, quales sunt exclamatio, demonstratio, contentio. Qua ratione schematum genera distinguamus, sequens tabula indicabit.

- Schema seu figura duplex est,
  - Διανοίας: Contentio, demonstratio, dubitatio, epiphonema, exclamatio, expolitio, hyperbole, interrogatio, occupatio, sententia, subiectio.
  - Λέξεως aut sermonis, cuius duæ species,
    - Figura, in qua uerbi significatio manet, quæ triplex est,
      - Dictionis, Πρόσθεσις, ἀφαίρεσις, ἐπένθεσις, συγκοπή, paragoge, apocope, ἔκτασις, συστολή, διαίρεσις, συναίρεσις, συναλοιφή, ἔκθλιψις, ἀντίστοιχον, μετάθεσις, tmesis.
      - Orationis, Αναδίπλωσις, ἀποσιώπησις, ἀσύνδετον, complexio, conuersio, ἔκλειψις, epimone, gradatio, hypallage, interpretatio, ἰσόκωλον, παρονομασία, περίφρασις, πολυσύνδετον, repetitio, traductio.
      - Constructionis
        - Πρόληψις.
        - Zeugma.
        - Σύλληψις.
        - Σύνθεσις.
        - Αντίπτωσις.
    - Figura in qua uerbi significatio mutatur. Hæc dicitur tropus
      - Dictionis
        - Metaphora.
        - Συνεκδοχή.
        - Αντονομασία.
      - Orationis
        - Aenigma.
        - Parœmia.
        - Ironia.

SCHEMATA ΔΙΑΝΟΙΑΣ *aut sententiarum.*

Ἀποστροφή, *uel auersio est, quum aliò conuertimus sermonem: ut in exordio* Fastorum Ouidij: *Scilicet arma magis, quàm sidera* Romule *noras.* Contentio, *est rerum contrariarum uel diuersarum comparatio: Cæsar aduersum libertatem populi* Romani *bellum geßit: Sylla ne ea tolleretur, totis uiribus adnixus est. Cæsar euertit* Rempubl. *Sylla eam conseruauit. Cæsar tyrannidem arripuit: Sylla urbem à tyrannide liberauit.* Ouidius *in* Tristibus: Apostrophe. Contentio.

Ille habuit fidámq; manum, sociósq; fideles:
Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam lætus patriam uictorq; petebat:
A patria fugio uictus & exul ego. Et *infra:*
Illi corpus erat durum, patiensq; laborum:
Inualidæ uires, ingeniumq; mihi.
Ille erat aßiduè sæuis agitatus in armis:
Assuetus studijs mollibus ipse fui.

Duplex *est contentio.* Altera *est figura uerborum: ut inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes.* Altera *ad sententiarum colores pertinet.* Contentio *dicendi forma insignis est, & mirè conducit ad persuadendum, sed in uerbis non consistit, quia indoctißimus quisque, qui uix duas uoces cōnecteret aptè, ea posset uti.* Idem *dictum sit de omnibus figuris* διανοίας, *si quis dubitauerit, quamobrem sic appellentur, aut qua ratione à uerborum figuris differant.* Est *& hoc discrimen, quod uerborum schema tollitur, si uerba mutaris: sententiarum permanet quibuscunque uerbis uti uelis.*

Correctio.

Corectio, quum tollitur id, quod dictum est, & ponitur magis idoneum: Theologus, imò nugator. Crudelis homo, imò ne homo quidem.

Demonstratio.

Demonstratio est, quum ita res uerbis exprimitur, ut geri ante oculos uideatur. Hæc crebra est apud Homerum. Is enim sæpenumero rem ita describit circunstantijs, ut semel lecta uix unquam possit è memoria labi. Vt primo libro Iliados, de descensu Apollinis:

Iuit ab Olympi verticibus irato animo, arcum humeris gestans, & bene munitã in circuitu pharetram. Clangebãtque sagittæ super humeros irascentis dum per viam incederet.

Βῆ δὲ κατ' οὐλύμποιο καρήνων χωόμενος κῆρ,
Τόξ' ὤμοισιν, ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην.
Ἔκλαγξαν δ' ἄρ' ὀϊστοὶ ἐπ' ὤμων χωομένοιο,
Αὐτοῦ κινηθέντος.

Cicero pro Milone: Quum alter ueheretur in rheda penulatus, unà sederet uxor. Vergilius: de seditione: Ignes & saxa uolant, furor arma ministrat. Cœlius in Antonium: Ipsum offendunt temulento sopore profligatum, totis præcordijs stertentem ructuosos spiritus geminare, præclarasq; contubernales ab omnibus spondis transuersis incubare, & reliquas circumiacere paßim. Quæ tamen exanimatæ terrore, hostium aduentu percepto, excitare Antonium conabantur. Nomen inclamabant, frustra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, uehementius etiam nonnulla feriebat. Quarum quum omnium uocem tactumq; noscitaret, proximæ cuiusque collum amplexu petebat, nec dormire excitatus, nec uigilare ebrius poterat: sed semisomno sopore inter manus Centurionum, concubinarumq; iactabatur.

Dubitatio.

Dubitatio dicitur, quum dubitare nos significamus uel unde sumamus exordium, propter rerum multitudinem: siue quid potißimum agamus dolore aliquo adfecti. Cicero pro Roscio: Quid primum querar, aut unde potißimum exor

exordiar iudices, aut quod, aut à quibus auxilium petam? Deorúmne immortalium? populíne Romani, ueſtrámne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem? Emphaſis eſt, quando plus innuitur, quàm per uerba ſignificatur. Ἐπιφώνημα Græci, Fabius adclamtionem uocat. Ea eſt rei narratæ, uel probatæ ſumma adclamatio. Narratæ, ut apud Vergilium: Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Adeò à teneris conſueſcere multum eſt. Probatæ, apud Marcum Tullium pro Ligario: Quorum igitur impunitas Cæſar tuæ clementiæ laus eſt, eorum te ipſorum ad crudelitatem acuet oratio? Apud Martialem ſæpenumero carmen epiphonemate clauditur. Exclamatio, uel ἐκφώνησις: O tempora, ô mores, ô miſerum me: &, O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni. Expolitio, quoties eodem in loco diutius commoramur, & ſententiam eandem alijs atque alijs modis uariamus. Quod bifariam fit: Commutatione uerborum, cùm res eadem alijs atque alijs uerbis, ac figuris ſæpius effertur. Commutatione pronunciationis, quum alio atque alio uultu, geſtu, uoce, adfectu. Emphaſis. Epiphonema. Exclamatio. Expolitio.

Hyperbole, eſt oratio quæ ſuperat fidem, ut ocyor fulmine. Interrogationum duæ formæ ſunt. Simplex: ut, Vos qui tandem, quibus aut ueniſtis ab oris? Figurata multas habet ſpecies. Interrogamus enim quandoque non ſciſcitandi gratia, ſed inſtandi. Cicero: Quid tuus ille Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? Quouſque tandem abutere Catilina patientia noſtra? Aut miſerationis cauſa. Sinon apud Vergilium: Heu quæ me tellus, quæ me æquora poſſunt Accipere? Aut indignationis: & quiſquam numen Iunonis adoret? Aut admirationis: Dij boni quot illic homines litigant? Aut acrius imperandi gratia: Non arma expedient, totaq; ex urbe ſequentur. Hyperbole. Interrogatio.

Ironica permisio. *Ironica permißio est, cum permittendo deterrere conamur. Pete regna per undas. Accede ad ignem hunc, iam*
Occupatio *calesces plus satis.* Occupatio, *quũ dicimus nos præterire, aut nolle dicere, id quod maximè dicimus. Prætereo quod adolescentiam omni scelere contaminaueris. Nolim dicere quàm turpiter antea gesseris magistratum.*
Parẽthesis. Παρένθεσις, *quum orationi aliquid inseritur. Hæc raro adfert ornatum, imò licentia quædam oratorum est, sicut*
Permisio. πρόσθεσις, ἐπένθεσις, *paragoge poëtarum. Permißio, quum aliqua iudici, uel aduersario permittimus. Præter miseram animam & hoc corpus nihil relictum est, his utere atque*
Prosopopœia. *abutere ut libet. Prosopopœïa, est personarum fictio, quũ aut urbes, aut defunctos, aut res inanimatas loquentes inducimus. Ouidius: Qui modo Nasonis fueramus quinque li-*
Sententia. *belli. Sententia, uel* γνώμη, *est dictum ad mores uel res cõmunes pertinens. Obsequium amicos, ueritas odium parit.*
Subiectio. *Subiectio est, quum ipsi respondemus nostræ interrogationi. Ideo literas deseremus, quòd grandi labore com-*
Transitio. *parantur? Nihil minus. Transitus uel transitio, quum paucis monemus quid dictum sit: & quid postea simus dicturi. Hactenus de turpitudine belli, nunc de incommodis dicemus.*

FIGVRAE DICTIONVM,
in quibus significatio non mutatur.

A Ἑξῆς, *figuras nunc describemus, & primum eas, in quibus uerborum significatio eadem permanet.*
Quando dictionis initio litera, seu syllaba additur, uo-
Πρόσθεσις. *catur* πρόσθεσις, *ut gnatus pro natus, tetuli pro tuli.*
Epẽthesis. *Quum medio, epenthesis: ut relligio, induperator, pro religio*

ligio, imperator. Quādo fini, paragoge: ut dicier, huiusce, ἔλθησι, ἔχησιν, pro dici, huius, ἔλθη, ἔχη. Si in principio aliquid adimatur, nominatur ἀφαίρεσις, ut ruit omnia late, temnere, πάθεν, τέρπετο, κεῖνος, pro eruit, cōtemnere ἔπαθεν, ἐτέρπετο, ἐκεῖνος. Si medio, συγκοπὴ: ut agrestûm, dixti, accestis, ἐτάρσε, pro agrestiū, dixisti, accessistis, ἐταίρους. Paragoge. Aphæresis. Syncope.

Si fini, apocopen: ut peculi pro peculij, δῶ pro δῶμα apud Homerum. Ἔκτασις, *extensio syllabæ est natura contractæ: ut exercet Dianæ choros. Dianæ prima producta dixit.* Συστολὴ, *contractio natura protensæ. Obstupui, steteruntq; comæ, & uox faucibus hæsit. Homerus:* ἴδε κρέα πόλλα δατεῦντο, *quum uerbi κρέα syllaba posterior esse deberet longa.* Διαίρεσις, *diuisio unius syllabæ in duas: Aulai in medio.* Συναίρεσις, *contractio duarum syllabarū in unam: ut Phæton pro Phaëton.* Συναλοιφὴ, *abiectio uocalis propter aliam sequentem. Carthag' Italiam contra, pro Carthago.* Ἔκθλιψις, *uocalium cum consonantibus elisio. Mult' ille & terris: pro multum ille.* Ἀντίστοιχον, *literæ pro litera positio. Olli subridens: pro illi. Metathesis, literarum transpositio. Tymbre, pro Tymber. Tmesin appellant quando separantur partes dictionis compositæ. Cicero: Nunc rationem quo ea me cunque ducet sequae.* Apocope. Ectasis. Systole. Diæresis. Synæresis. Synaloephe. Ecthlipsis. Antistichō. Metathesis. Tmesis.

SCHEMATA ORATIONIS.

Ἀναδίπλωσις, *est finis uersus in principio alterius repetitio. Vrbs Hetrusa solo sequitur pulcherrimus Astur: Astur equo fidens, & uersicoloribus armis.* Anadiplosis

Ἀντίθετον, *aliud nihil, quàm contentio in uerbis est, quum uerba pugnantia inter se paria paribus opponuntur. In pace ad uexandos ciues, acerrimus: in bello, ad expugnandos hostes, inertissimus.* Ἀποσιώπησις, *uel reticentia* Antithetō. Aposiopesis.

centia, quam & Cicero præcisionẽ uocat, est oratio propter uehementiam imperfecta. Quos ego, sed motos præstat componere fluctus. Reticentia triplex. Quando tacemus interuentu alterius personæ: quum sermonem finimus: & quando transimus ad alia. Articulus. *Articulus, quum multa sine coniunctione proferuntur, ut ueni, uidi, uici. dum ætas, metus, magister, prohibebant. Nuncupatur etiam ἀσύνδετον, ἀσύνδετον, διάλυτον, dissolutum, dissolutio, & βραχιλογία. Apud Ciceronem id inter asyndeton & articulum uidetur interesse, quod in articulo singula uerba interuallis distinguntur: in dissolutione uerò non uerba, sed partes & membra efferuntur sine coniunctione.* Conduplicatio. *Conduplicatio, est cum ratione amplificationis, seu commiserationis unius, aut plurium uerborũ iteratio. Nunc etiã audes in horum conspectum uenire proditor patriæ? proditor inquam patriæ uenire audes in horum conspectũ?* Cõplexio. *Complexio, συμπλοκή, eiusdem dictionis in principio ac fine repetitio. Quis legẽ tulit? Rullus. Quis decemuiros creauit? Rullus.* Conuersio. *Conuersio, ἀντιστροφή, quando membra aliquot, siue orationes in uerbum idem desinunt. Frumenti maximus numerus è Gallia: peditatus amplissimæ copiæ è Gallia.* Eclipsis. *Ἐκλειψις, Pleonasmo est contraria, quum uerbum aliquod deest. Vt, quæ me? quæ non?* Epanalepsis. *Epanalepsis, quum eadem dictio in principio & fine uersus ponitur. Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa.* Epimone. *Epimone, uel epizeuxis, eiusdem dictionis sine medio geminatio cum impetu pronuntiationis. Meme adsum qui feci, in me conuertite ferrum. Terentius: O Mysis Mysis. Cicero: Vos uos appello fortissimi uiri.* Epitheton. *Epitheton, est dictio adiecta nomini perpetuam rei significans naturam: ut celeres horæ, aureus Sol, mutabilis Luna. Sumitur uel ab animo, ut pius Aeneas: uel à corpore, ut pulcher*

Iulus

Iulus: uel à rebus extraneis, ut Vlysses Ithacus. Gradatio, siue κλίμαξ, quum consequentia membra ab iisdem oriuntur uerbis, quibus antecedentia clauduntur. Aphricano uirtutem industria: uirtus gloriam: gloria æmulos comparauit. Quæ reliqua spes est libertatis, si illis & quod libet, licet: & quod licet, possunt: & quod possunt, audent, & quod audẽt faciũt: & quod faciunt, uobis non est molestũ? Ouid. Viderat hanc, uisamq; cupit, potitúrq; cupita. Hypallage, quoties oratio conuerso rerum ordine effertur. Dare classibus austros. Interpretatio, quũ eadem res aliis exprimitur uerbis. Rempublicam euertisti, ciuitatem deiecisti, patrem uerberasti, parenti manus scelerate intulisti. Terentius: Hanc tibi committo, & tuæ mando fidei. Necesse est eius qui audit animum commoueri, quum grauitas prioris dicti renouatur interpretatione uerborum. Gradatio. Hypallage Interpretatio.

Ἰσόκωλον, quoties pari uerborum numero membra duo constãt. Classem speciosissimam instruxit: exercitum pulcherrimum: & fortissimum elegit. In fuga, fœda mors: in uictoria, gloriosa. Ego te consilio, nummis & sanguine iuui: tu me dolo, arte, & gladiis inuasisti. Posteriora duo nõ isocoli modò, sed antitheti quoque colorem habent. Isocolon.

Ὁμοιόπτωτον, similiter cadens, quum idem plurium uocum finis est. Egentem uirtutis, abundantem felicitatis. Ὁμοιόπτωτον.

Ὁμοιοτέλευτον, similiter desinens. Turpiter audes facere, nequiter studes dicere. Similiter cadens in nominum casibus est, similiter desinens, in quibuscunque uocibus. Ὁμοιοτέλευτον.

Παρονομασία, agnominatio, quum literarum similitudine uocem in contrarium deflectimus. Inceptio est amentium non amantium. Periphrasis, est quando significari breuius potest, quod cum ornatu latius ostenditur. Si orationi uitium adferat περισσολογία dicitur. Periphrasis interdum Paronomasia. Periphrasis. Perissologia.

terdum necessaria est, quando dictu deformia operit. Salustius: ad requisita naturæ. Nominum, *quæ periphrasin efficiunt, alia disciplinis omnibus comunia sunt, ut ratio, natura.* Dicimus *enim de natura deorum, de mundi natura, de ratione elementorum, morborum, enthymematum: hoc est, de* Deo, *de mundo, de elementis, de morbis, de enthymematis.* Alia *non nisi paucis in rebus usurpantur.* Vt *sidus, signum, astron, stella, in* Astronomia *duntaxat faciunt periphrasin, hoc modo: sidus* Saturni, *signum* Leonis, Virginis *astron, stella* Iouis: *pro* Saturno, Leone, Virgine, Ioue. Homerus: τότε σῖεν@ ὠρίων@. Cicero, Docet *raio Mathematicorum, quanta humilitate* Lunæ *feratur terram penè contingens.* Idem: *Vnum genus est aduersum infestumq; nobis, eorum quos* P. Clodij *furor, rapinis & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit.* Plinius: *Varijs de causis, quas ingeniorum acumen excogitat.* Idem: *Leonum feritas inter se non dimicat, serpentum morsus non petit serpentes.* Idem *de* Sole: *Hic uices temporum, annumq; semper renascentem ex usu naturæ temperat.* Ouidius: *Vitæ summa breuis spem nos uetat inchoare longam.* Quintilianus: *De pueris inter quos educabitur ille huic spei destinatus.* Hic *periphrasis materia sunt robur, ratio, furor, acumen, feritas, morsus, uices, spei.*

Pleonasmus. Pleonasmus, *est quum uoces aliquot orationi perfectæ adijciuntur, quo rei aut dignitas aut magnitudo apertius exprimatur.* Vt *ipse meis oculis uidi.*

Polysyndeton. Πολυσύνδετον, *uel* πολυσύνδετον, *quum oratio multis coniunctionibus cohæret.* Et *ueni, & uidi, & uici.*

Repetitio. Repetitio *seu anaphora, est eiusdem dictionis per principia commatum, membrorum aut orationum diuersarum iteratio.* Scipio Numantiam *sustulit,* Scipio Carthaginem *deleuit.* Ille *ille* Iuppiter *restitit, ille* Capitolium, *ille*

bæc

hæc templa,ille hanc urbem,ille uos omnes saluos esse uoluit. Item: Illa inquam,illa uita est tua Cæsar, quæ uigebit memoria seculorum omnium,quam posteritas alet, quam ipsa æternitas semper intuebitur. Aliud est epistolã, aliud historiã,aliud amico,aliud omnibus scribere. Traductio, quum idem uerbum sæpius positũ non modò tædiũ nullum adfert,uerum cõcinniorem quoque orationem reddit. Eũ tu hominem appellas, qui si fuisset homo, non tam iniquè humanitatis studiosos persequeretur. Qui nihil habent in uita iucundius uita, ij cum uirtute uitam non possunt colere. Traductio.

CONSTRVCTIONIS FIGVRAE.

Πρόληψις: homines pallent, alius timore, alius ira, alius amore. Zeugma, formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut uetustate. Σύλληψις, Vlysses & Penelope sunt laudati. Σύνθεσις turba ruunt. Συνεκδοχή, nuda genu.

Αντίπτωσις, Vrbem quam statuo uestra est, pro urbs.

TROPI DICTIONVM.

Tropus, est uerbi, uel sermonis in aliam significationem à própria deflexio. Dictionum tropi hi sunt.

Metaphora.

Metaphora, quando uocabulum ex proprio significato transfertur in aliud propter similitudinem, ut ardor pro amore. Ab allegatoria & similitudine siue exemplorum similiũ collatione differt, quòd allegoria perpetua translatio sit: ὁμοίωσις oratio, in qua allegoria confertur rei quam tractemus: ut si dicas, uascula oris angusti nimiam humoris copiam respuere, allegoria erit: similitudo si addideris, sic tenera puerorum ingenia grandia non percipere

pere. Triplex metaphoræ causa: Aut quia necessaria est, quum uerbum proprium deest. Sic gemmam in uitibus dicunt, sitire segetes, fructus laborare, hominem durum uel asperum. Aut quia significãtius rem exprimit: ut quum dicimus, lumen orationis, generis claritatem, concionũ procellas, eloquentiæ flumina, fontem, segetem, aut materiam gloriæ. Denique quum parum speciosa dictu per eam explicantur. Verg. Hoc faciunt nimio ne luxu obtusior usus Sit genitali aruo, & sulcos oblimet inertes.

Synecdoche. *Synecdoche, quũ intelligimus ex uno plures, ut Romanus prælio uictor. Ex parte totum, tectum pro domo. E specie seu indiuiduo genus, iracundior Adria, pro quouis mari. Ex materia rem confectam, ferrum pro gladio. E præcedentibus sequentia, uirgineam soluit zonam, pro deuirginauit. Quatuor uocum genera accusatiuum per synecdochen habent. Adiectiua, Vergil. Nuda genu. Idem omnia Mercurio similis, uocemq; coloremq;. Verba neutra cum participijs, ut dolens pedes, caluet frontem. Paßiua eorumq; participia. Vergil. Expleri mentem nequit. Oculos suffusa nitentes. Nomina paria. Idem: Cætera Graius. His loquendi formis poëtæ utuntur: Oratores non nisi hoc exemplo, id genus, pro eius generis.*

Endyadis. *Endyadis est, quando adiectiuum in substantiuum resoluitur. Vergil. Chalybem frenosq; momordit, pro Chalybeos frenos. Idem: Pateris libamus & auro.*

Transnominatio. *Μετονυμία, uel transnominatio, quum nomen inuentoris, pro re inuenta ponimus: Sine Cerere & Baccho friget Venus. Vel effectũ pro efficiente: tristis lex, pallida mors. Vel continens pro contento: Cados epotos. Vel autorem pro opere, Terentius semper in manibus habendus. Vel ducem pro exercitu: Cæsus Hannibal.*

Antonomasia. *Ἀντωνομασία, quũ nomen proprium mutatur, ut pro Iunone, Saturnia: pro Homero*

Homero poeta.

TROPI ORATIONVN.

ALlegoria, eſt perpetua metaphora, uel oratio, in qua omnium uocum ſignificatio mutatur, cuius genera hæc ſunt: Aenigma oratio, è qua propter obſcuritatem nihil certi colligitur. Vt mater me genuit, eadem mox gignitur ex me: de glacie ex humore concreta, & in eundem rurſum ſoluta. Heſiodus: πλέον ἥμισυ παντός, quo ſignificatur in omnibus rebus ſeruandam eſſe mediocritatem. Allegoria. Aenigma.

Paræmia, celebre dictum eſt: hodie nullā lineam duxi. Paræmia.

Ironeia, illuſio eſt. Vergilius: Egregiam uerò laudem. Ironeia.

Ideo tropos inter figuras poſuimus, quòd omnis tropus inſignis forma uel ſpecies orationis ſit. Quam ſententiam non improbabunt, qui ratione magis, quàm maiorum autoritate nitentur.

*

FINIS.

t

IOACHIMI FORTII RINGELbergij Andouerpiani Sententiæ.

FORTITVDINIS.

ORTIVM *uirorum est magis mortem contemnere, quàm amare uitam. Virescit uulnere uirtus. Virtus fortunabit. Leo ad nullius occursum expauescit. Vt ualeas multa ferenda tibi. Strenua ingenia, quò plus recessus sumunt, hoc maiores impetus edunt. Nihil tam altè natura constituit, quò uirtus non poßit eniti. Omnis spes in uirtute ponenda. Iulius Cæsar dixisse fertur, præstantißimos habitos esse omnes, qui suas cogitationes altißimis in rebus defixas tenuere: imperiumq́; quod animo concepissent, ortu Solis & occasu terminauerunt. Non capit regnum duos. Fortunæ muneribus utendum, non fidendum est. Fortuna quum blanditur, tunc uel maximè metuenda. Nihil uirtus inexpertum relinquit. Patria est, ubicunque uirtus sedem sibi elegerit.*

Alexander suæ demptum gloriæ existimabat, quicquid ceßisset alienæ. Eneruos animos uirtus odisse solet. Vt secundæ res, felicem: ita magnum faciunt aduersæ. In suo quisque periculo magnum habet animum. Nibil est, quod

non

non aſsidua meditatio facillimum reddat. Aequa laus eſt à laudatis laudari, & improbari ab improbis. Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito. Scitum eſt profecto quidam, & in medijs malis ea quenquam ſapere, quæ ſapere eſt opus. Vtramque fortunam proſperam & aduerſam iuxtà ferre diſcat, qui animo eſſe tranquillo cupit. Facile ſupplicium perpeti, ſupplicio ſe liberare eſt. Poſteriora ad patientiam referuntur, quæ fortitudinis ſpecies eſt.

Animos demittunt, atque in contrarios adfectus pertrahunt ſequentes. Arbores magnæ diu creſcunt, una hora extirpantur. Leo nonnunquam & minimarum auium pabulum fuit, & ferrum rubigo conſumit. Nihil tam firmum, cui periculum non ſit, etiam ab inualido. Stultum eſt eorum meminiſſe, propter quæ tui obliuiſceris.

ARTIVM ET DOCTRINAE.

Honos alit artes: omnesq́; incenduntur ad ſtudia gloria: iacentq́; ea ſemper, quæ apud quoſque improbantur. Dignum laude uirum Muſa uetat mori. Vt medicina corpus, ita animum curat philoſophia. Opes eiuſmodi parandæ, quæ naui fracta ſimul cum domino queant enatare.

LABORANDVM ESSE.

Μοχθεῖν ἀνάγκη τοὺς θέλοντας εὐτυχεῖν. *Mala mille moleſtant affliguntq́; hominem, cui ſegne & inutile corpus.* δύσκολα τὰ καλά. *difficilia quæ pulchra.* Τῷ πόνῳ ἀποκρίνεται τύχη. *Par eſt fortuna labori. Nihil tam facile, quin difficile fiat, ſi inuitus facias.* i. laborare debent uolentes eſſe felices.

ADOLESCENTIAE FLOrem citò euanescere.

Id est, Memineris iuuenis, quàm aliquando senex eris.

MEμνησο νέος ὤν, ὡς γέρων ἔσῃ ποτέ. Cogita iuuenta nihil esse fugacius, quæ ubi auolarit semel, redit nunquam. Οὐκ ἀεὶ θέρος ἐσσεῖται, ποιεῖσθε καλιάς, Aestas nõ semper fuerit, componite nidos. Philostratus in epistola quadam cauendum esse præcipit, ne tempus ullum sine fructu abeat, his uerbis: Εςὶν ἔαρ καὶ κάλλος ῥόδων, ὁ δὲ μὴ χρησάμενος τοῖς παροῦσιν, ἀνόητος, ἐν οὐ μέλλουσι μέλλων, καὶ βραδύνων ἐπὶ ἀπιοῦσι. φθονερὸς γὰρ ὁ χρόνος, καὶ τὴν ἄνθους ὥραν ἀφανίζει, καὶ τὴν κάλλους ἀκμὴν ἀπάγει.

Est uer & pulchritudo rosarũ. Stultus est, qui nõ vtitur præsentibus, & qui tardus est ĩ rebus abeũtibus. Inuidũ enim tẽpus cito occasionẽ, & formæ vigorem abducit.

DE VOLVPTATE.

NEmo simul seruire potest uoluptatibus, & uirtuti. Vbi uoluptatis regnum adest, ibi difficile est uirtutẽ consistere. Sicut in extrema inopia positis haud facilè est emergere: ita omnium rerum copia affluentes, ad uoluptatem facillimè alliciuntur. Minus timet mortem, qui minus delitiarum nouit in uita.

Licentia, ignauia, cupido.

CVi plus licet, quàm par est: plus uult, quàm licet. Immodicus libertatis usus, seruitutis quandoque occasio fuit.

Vt mundo natura cursum, Soli lumen ignemq́ue, Lunæ μεταμόρφωσιν, aquæ fluxum, leoni impetũ, gratiam auro: sic homini uidetur ignauiam dedisse ac torporẽ. Tametsi præditus est ratione, ea tamen animal non utitur. Desuetudo pigritiam, pigritia ueternum parit. Solius temporis auaritia honesta. Diuitiarum cupido ibi est, ubi & usus.

RELIQVA SINE ORDINE.

ADfectibus malè uti, uitium: bene uti, uirtus. Pauore carent, qui nihil commiserunt: & pœnam semper ante oculos uersari putant, qui peccarunt. Lento gradu ad uindictam sui diuina procedit ira, tarditatemq; supplicij grauitate compensat. Multos timeat oportet, qui timetur ab omnibus. Et tutus esse non potest, quem maxima pars hominum esse extinctum cupiat. Miserrimum est timere, quum speres nihil. Læta omnia raro sine infelicitate aliqua eueniunt. Miser est, quisquis felicitatem sperat à miseris. Odia qui nimium timet, regnare nescit. Κρεῖττον εἰς κόρακας, ἢ εἰς κόλακας ἐμπέσεῖν. οἱ μὲν γὰρ νεκροὺς, οἱ δὲ ζῶντας ἐσθίουσι. *Serò beneficium dedit, qui roganti dedit. Aliquando gratius est, quod facili, quàm quod plena manu datur. Ingratus qui beneficium accepisse se negat, quod accepit. Ingratus est qui dißimulat. Ingratus, qui non reddit. Ingratißimus omnium, qui oblitus est. Reddit beneficium, qui libenter debet: Nemo libēter debet reddere, quod nō accepit, sed extorsit. Eodē animo debetur beneficium, quo datur. Nec aurum, nec argentum, nec quicquam eorum quæ acipiuntur, beneficium est, sed uoluntas tribuentis. Græcis prouerbium est, beneficium non esse conferendum, nec in puerum, nec in senem. In hunc, quia perit antequàm gratiæ referendæ detur opportunitas: in illum, quia non meminit. Priusquam initium rectè constitueris, stultū est de exitu consilium capere. Vita humana similis est ferro: quod si exerceas, atteritur, si non exerceas, rubigo cōsumit.* Τοὺς δὲ σώφρονας θεοὶ φιλοῦσι, καὶ στυγοῦσι τοὺς κακούς.

Id est, Melius est in coruos, quā in adulatores incidere, hi enim uiuentes, illi mortuos edunt.

Id est, Prudentes dii amant, & oderūt malos.

Laudis cupiditas & timor ignominiæ ad uirtutem ex-

Id est, Aequo animo ferēdæ calamitates mortalibus.

citant. Κούφως φέρειν χρὴ θνητὸν ὄντα συμφοράς. Naturā plerunque fortuna corrumpit. Facile ingenia adolescentium ab honesta disciplina ad luxum delabuntur. Virtuti fortuna cedit. Laudare se, uani: uituperare, stulti est. Ea rerum humanarum natura est, ut nihil sit ex omni parte beatum. Fortunam citius reperias, quàm retineas. Hoc deterius habet Respublica, quo magis florent res priuatæ.

Inopiæ pauca desunt, auaritiæ omnia. Volenti non fit iniuria. Vtilia iucundis præferenda sunt, quum obtineri utrunque non potest. Regum pernicies adulatio. Virtutis præmium honor. Copia fastidium parit. Reipubli. nerui uectigalia. Laboris condimentum est ocium. Ea demum tuta est potentia, quæ uiribus suis modum imponit. Ab alio expectes, alteri quod feceris. Opes sunt sarcinæ mentis.

Præterita reprehendi possunt, corrigi non poßunt.

Id est, Cura nō iniucunda est, aliquod habens exercitium.

Id est, Nihil iucundum quod nemo uidet, neque opes, neque opera.

Η φροντὶς οὐκ ἀτερπὴς ἔχουσά τινα διατριβήν. In deorum cultu non spectandæ uictimæ, sed pia ac recta uoluntas uenerantium. Οὐδὲν ἀγαθὸν ἀμάρτυρον, ἢ κτῆμα ἢ ποίημα, ὃ μηδεὶς ὄψεται. Vacandum non modo omni crimine, sed etiam criminis cuiuscunque suspicione. Domat omnia uirtus. Virtus fortunæ non indiget. Βούλου τὰς εἰκόνας τῆς ἀρετῆς ὑπόμνημα μᾶλλον, ἢ τοῦ σώματος καταλιπεῖν. Statuas relinque, quæ uirtutis sint monumentū magis, quàm staturæ corporis. Omnes quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quo pacto suspiciosi, & ad cōtumeliam omnia accipiunt magis. Imago animi sermo est. Qualis uir, talis oratio. Coniunctio animorū, maxima cognatio est. Μελέτη πάντα δύναται. Omne opus difficile apparet, antequàm tentaueris. Plus usus sine doctrina, quàm citra usum doctrina ualet. Nihil præcepta atq; artes ualent, nisi adiuuante natura. Πάτρις ἐστι πᾶσα, ἵν᾽ ἂν

Id est, Exercitiū potest omnia.

πράτ

πρᾶτὴν τις εὖ. Omne ſolum forti patria. Muſonij ſententiam commemorat Aulus Gellius libro decimoſexto:

Ἐάν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἐάν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μεθ' ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει. Si quid feceris honeſtum cum labore, labor abit, honeſtũ manet. Si quid turpe feceris cum uoluptate, uoluptas abit, turpitudo manet.

Omnia prius uerbis, quàm armis experiri ſapientem decet. Sicut aues ad uolatum, equi ad curſum, ad ſæuitiam feræ gignuntur: ſic homini propria eſt mẽtis agitatio atq; ſolertia. Omnes homines, qui de rebus dubijs conſultant. ab odio, amicitia, ira atq; miſericordia uacuos eſſe decet. Haud facilè animus uerum prouidet, ubi illa officiunt. Perbeati ſunt, qui eum tenent uitæ curſum, ut uel in negotio ſine periculo, uel in otio cum dignitate uerſentur. Maiore gloria pauca rectè aguntur, quàm multa leuiter & perperam. Φοβοῦ δῆμον παρ' ᾧ πόλλα δύνασαι. Nemini crede. Euentus ſtultorum magiſter eſt. Prudentis eſt multa diſſimulare. Quatuor nobilium genera ſunt. Nobiles enim dicuntur, qui claris, bonis, iuſtiſque maioribus nati ſunt. Nobiles etiam uocantur, quorum parentes potentes uel principes fuere. Item quorum ſunt maiores fama & exiſtimatione celebres, quam uel ex bellicis rebus præclarè geſtis, uel ex certaminum coronis reportarunt. Vltima ac maxima nobilitas eſt, quum quis per ſe animi magnitudine excellit. De qua Cicero in Salluſtium: Satius eſt me meis rebus geſtis florere, quàm maiorum opinione niti, & ita uiuere, ut ego ſim poſteris meis nobilitatis initium & uirtutis exemplum. Duplicia ſunt, quæ delectant, quorum alia ſenſu, alia mente percipiuntur. Qui ſenſibus magis uiuũt, & corporis tenentur uoluptatibus, quorumq; animus cor-

Id eſt, Time populũ apud quem multa potes.

pori seruit, hi magis eam sequuntur delectationem, quæ sensibus obijcitur. Contrà quorum generosior & erectior animus curam omnem posuit in mente, hi uelut inimicas & infestas corporis aspernantur uoluptates, & solum quæ mentem delectant, sequuntur. In libris de homine, de ratione studij alijsq; complura sunt, quæ hic noluimus repetere, ne rem eandem bis proferre uideremur. Forsitan non inutile foret hasce sententias altius infigere pectori, siue ad uerbum ediscere. Nā & orationem, si scribere uelis, mirè exornant, & animos mouent non sine uoluptate incredibili, & ueluti normæ quædam uiuendi sunt.

***

FINIS.

IOACHIMI FORTII RENGELBERGII

Adouerpiani liber de formis dicendi.

EPISTOLA AD LECTOREM.

Scribendi rationem trifariam distinguemus. Primùm in Atticam, *Asianam*, Rhodiam. *Tum in sublimem, tenuem, moderatam. Denique in* Poëticam, *historicam, oratoriam. Post quæ & aliæ nonnullæ orationis species adijcientur.* Vale. Andouerpiæ, *tertio* Nonas Iunias. Anno M. D. XXIX.

DE TRIPLICI DICENDI genere Attico, Asiano, Rhodio.

ETERIBUS *triplex erat dicendi genus*: Atticum, *Asianum*, Rhodium. *Atticum erat pressum, subtile, limatum, emunctum, uenustum, nihil inane, nihil redundans, nihil ociosum proferens. Si quidem in causis iudicialibus apud Athenienses sic præco dicturos euocabat. Si quis dicere uelit, surgat, sed* ἄνευ προοιμίων καὶ παθῶν, *hoc est; sine procemio, & adfectibus uel peroratione: quo factum est, ut in illorum oratione nihil esset superuacuum.* Asianum *uerò genus inane erat, tumidum, inflatum, redundans uerbis atque adfectibus*

immodicis. Huic & modus, & iudicium deerat. Tertium erat Rhodium ex utroque mixtum, neque Asiano more abundans: neque Atticè pressum.

ALIA DISTINCTIO.

Tres sunt aliæ scribendi formæ, quæ è superioribus ortæ uidentur: prima grauis, sublimis, magnifica, grandis: secunda mediocris uel moderata: tertia tenuis, subtilis, humilis. Quæ eadem Cicero in libris de Oratore recenset his uerbis: Hinc nascitur triplex habitus, species, idea, uel forma orationis. Quorum primum genus est plenum, & tamen teres, sublime, graue. Secundum tenue, humile, non sine neruis ac uiribus. Tertium mediocre, moderatum dicitur, quod laudabili mediocritate constat. Dicendi genus graue est, quod constat uerborum grauium magna & ornata constructione. Mediocre, quod magnifica illa orationis specie paulo est humilius, neque tamen ad infimam formam descendit.

Humile, quod quotidiano sermoni simillimum est.

Vberi dignitas atque amplitudo: gracili uenustas, & subtilitas: moderatum utriusque particeps est. Sublime in Pacuuio: gracile in Lucilio: mediocre in Terentio. Apud Homerum, magnificum in Vlysse: subtile in Menelao: moderatum in Nestore. Et Vergilij Bucolica tenui stilo scripta sunt: Georgica mediocri: Aeneis sublimi. Tragœdiæ graues sunt: mediocres comœdiæ: Bucolica humilia. De tragœdia Ouidij carmen est in Tristibus:

Omne genus scripti grauitate tragœdia uincit.

Hæc quoque materiam semper amoris habet.

In comœdia quandoque sulimitas quædam commiscetur. Sic apud Terentium in Adelphis tragica est exclamatio: O cælum, ò terra, ò maria Neptuni. In Eunucho Thraso

magni

magnifica, & militaria uerba habet. Prima Plauti *comœdia cæteris est sublimior, quia personas deorum & ducum describit.* De hac re Horatius:

Interdum tamen & uocem comœdia tollit,

Iratusq; Chremes tumido delitigat ore, hoc est, more tragico. Alius comicus alio est sublimior. Quemadmodũ tria sunt officia oratoris ut probet, ut delectet, ut flectat: sic totidem dicendi genera sunt, subtile in probando, modicum in delectando, uehemens in flectendo. In docendo acumen, in delectando lenitas, in mouendo grauitas requiritur. Exordium dicendi genus modestum requirit: narratio, confirmatio & confutatio pro rerum natura aliud ac aliud: peroratio uero amplum, magnificum, acre, ardens, uehemens, concitatum. Cicero *rationem reddit quur tam diuersæ scribendi formæ extiterint. Cum oratio, inquit, mollis est & tenera, & ita flexibilis, ut sequatur, quocunq; torqueas, tum uariæ & naturæ & uoluntates multũ inter se distantia effecerunt genera dicendi. Flumen alijs uerborum & uolubilitas cordi est, qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam: alios interualla, moræ ac respirationes delectant.*

DE GRAVI ORATIONE

GRaue dicendi genus, quum res magnas, ampla, graui, & magnifica uerborum compositione describimus. Vt quis est uestrum iudices qui satis idoneã posit in eum pœnam excogitare, qui prodere hostibus patriam cogitarit? Quod huic sceleri dignum supplicium potest inueniri? In ijs qui uiolassent ingenuam, matrẽfamilias constuprassent, pulsassent aliquem, aut postremo necassent, maxima supplicia maiores nostri composuerunt. Huic trucu-

lentißimo, ac nefario facinori singularem pœnam non reliquerunt. Atque in alijs maleficijs ad singulos, aut ad paucos ex alieno peccato iniuria peruenit. Huius sceleris qui sunt affines, uno consilio, uniuersis ciuibus, atrocißimas calamitates machinantur. O feros animos. O crudeles cogitationes. O derelictos ab humanitate homines, qui id agere ausi sunt, aut cogitare potuerunt, quo pacto hostes reuulsis maiorum sepulchris, deiectis mœnibus, ouantes irruerent in ciuitatem. Quo modo deum spoliatis templis, optimatibus trucidatis, alijs arreptis in seruitutem, matribus familias & ingenuis hostium libidini subiectis, urbs acerbißimo concidat incendio conflagrata. Qui se non putant id, quod uoluerint ad exitum perduxisse, nisi sanctißimæ patriæ miserandum scelerati uiderint cinerem. Hæc oratio est acris, uehemens, concitata. Res tractat grandes, nempe pericula ac proditionē patriæ, & communem reip. metū. Graues habet amplificationes, interrogationes, exclamationes: etiam contentiones, ubi scelus de quo sermo est, maleficijs alijs comparatur. Huiusmodi forma est heroici carminis, aliquot orationum Ciceronis ac Demosthenis. Velut apud Vergil.

Arma, uirumq; cano Troiæ qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lauinia uenit
Littora multum ille & terris iactatus, & alto
Vi superū sæuæ memorem Iunonis ob iram. Hor. in Odis:
Iustum & tenacem propositi uirum
Non ciuium ardor praua iubentium
Non uultus instantis tyranni
Mente quatit solida: neque Hauster
Dux inquieti turbidus Adriæ.
Si fractus illabatur orbis,

Impa

Impauidum ferient ruinæ.

Vtrobique ampla, grauis, splendida, ac magnifica uerborum constructio est. Hoc genus dicendi ad mouendos ac perturbandos animos est accommodatum. Et, ut Fabio placet, hoc saxa deuoluit, & pontem indignatur, hoc ripas sibi facit: hoc iudicem uel nitentem contra feret, cogetq; ire, qua rapit. Sublimitas consistit in rebus & contextu orationis. In rebus, quum terræ motus, res deorum, regum, ducum, patriæ describimus. In contextu orationis, quando grauis, ampla, & magnifica uerborum compositio crebras habet metaphoras, exclamationes, indignationes, atque id genus exornationes alias. Figuræ ad grauitatem pertinentes sunt membra, articuli, repetitiones, interrogationes, dubitationes, amplificationes, exclamationes, contẽtiones, cõmorationes, metaphoræ, prosopopœiæ, apostrophæ, & demonstrationes, quæ rem oculis subijciunt cum exaggeratione.

QVAE ORATIONI GRAVITATEM ADFERANT.

ORatio grandis quinque formis continetur: dignitate, increpatione maiorum uel iudicum, increpatione minorum aut æqualium, uehementia, commoratione. Dignitas est, quum de rebus magnis, magna & ornata constructione conficitur oratio. Vt quum de deo, ac diuinis rebus, non fabulosè, neque ut hominibus, sed uerè, & ut dijs quadam cum religione loquimur. Quippe quæ ut hominibus dijs plerique accommodant, ut amores, complexus, connubia, ea longè absunt à dignitate. Dignitatem itaque habent quæ dicũtur de deo, de religione, de iustitia, de pietate, de fortitudine. Itẽ quæstiones: Sint ne plures mundi, an unus. Quæ sit solis magnitudo. Qua ratione crescat decrescatq;

crescatq́; luna. Vnde nascãtur fulmina, ac tronitrua. Quid uentos inducat. Quid procellas, nimbos, grandines, tempestatesq́; inferat. Increpatio *maiorum est, quum sine correctione superiores uel iudices increpamus. Sine correctione tamen id rarius fit.* Correctio *enim mitigat ea, quæ apertius dicta sunt, hoc modo :* Hic ego *uestram prudentiam requiro, priscam consuetudinem expostulo, patrum uestrorum uestigia imitanda censeo.* Increpationis *exemplum est apud* Ciceronem *in* Philippicis: *Legatos ad Antonium mittere, de quo grauißimum iudicium fecistis, non leuitatis est, sed, ut quod sentiam dicam, dementiæ.*

Minorum *uerò uel æqualium increpatio est, quum æquales, uel inferiores apertè carpimus.* Cicero *in* Verrem: *Hæc est istius præclara tutela. En cui tuos liberos committas? en memoria mortui sodalis, en metus uiuorum. Quum tibi se tota Asia spoliandam ac uexandam tradidisset, quum tibi exposita esset ad prædandum omnis* Pamphylia, *contentus his tam opimis rebus eius non fuisti. Manus à tutela, manus à populo, manus à sodalis filio abstinere non potuisti.* Idem: Homo *auarißime & spurcißime redde bona sodalis filio, siue quæ abstulisti, atque confessus es.* Ad *hunc locum pertinent schemata apostrophe, interrogatio, demonstratio.* Auersio. Vt *apud* Ciceronem *in* Catalinam: O *dij immortales ubinam gentium sumus?* Interrogatio. Cicero *in* Verrem: Hæc *tu omnium mortalium profligatißime ac perditißime, quum scires, quum audires quotidie, quum uideres, si sine tuo maximo quæstu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes?* Demonstratio. Vt *apud* Ciceronem, *ubi ait* Antonium *frustis esculentis uinum redolentibus & sinum suum, & totum tribunal impleuisse.*

Hæc increpatio requirit membra breuia, commata crebra, & cæsam orationem. Vehementia est quædam in loquendo commotio siue perturbatio. Vnde oratores, qui hac dicendi forma gaudent uehementes & acres appellamus. Hæc figuras requirit reticentiam, exclamationes, interrogationes, asyndeta, crebra commata & cæsam orationem. Vergilius:

Quos ego. sed motos præstat componere fluctus. Et

Heu fuge nate dea, teq; his, ait, eripe flammis,
Hostis habet muros, ruit alto à culmine Troia.

Cicero in Verrem: Putásne te posse de maximis acerbissimísq; rebus, quum causas sociorum fortunásque prouinciæ, ius populi, & grauitatem iudicij legumq; susceperis, tot res, tam graues, tam uarias, uoce, memoria, consilio, ingenio sustinere? Putásne te posse, quæ C. Verres in quæstura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pamphyliaq; peccauerit, ea quemadmodum locis temporibusq; diuisa sint, sic criminibus, & oratione dinguere? Putásne te posse, id quod in eiusmodi reo maximè necessarium est, facere, ut quæ ille libidinose, quæ nefariè, quæ crudeliter fecerit, ea æquè acerba uideantur esse his, qui audient, atque illis uisa sunt, qui senserunt? Ad uehementiam etiam spectat epimone, hoc est, eiusdem uerbi sine medio geminatio cum impetu pronuntiationis. Terentius: O Thais Thais. Cicero pro Milone: Vos, uos appello fortissimi uiri, qui multum pro rep. sanguinem effudistis. Commoratio est, quum in loco aliquo commoramur: & unam eandemq; rem alijs atque alijs uerbis exprimimus. Cicero in Verrem: Quod si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem. Si aut hoc à me Si-

culi non petijssent, aut mihi cum Siculis causæ tantæ necessitudinis non intercederent, & hoc quod facio reipub. causa facere profiterer, ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere præditus, cuius furta, atque flagitia non in Sicilia solùm: sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pamphylia, Romæ denique ante oculos omnium maxima turpissimaq́; nossemus, me agente in iudicium uocaretur, quis tandem esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere? Quæ hoc loco Cicero copiosissimè exposuit, minorem haberent uim, si sic dixisset: Quamuis hæc causa tam grauis, tam illustris non esset. Et quamuis id Siculi à me non petijssent, sed solùm hic à me reipub. causa in iudicium uocaretur, quis me posset reprehendere? Idem in Catilinam: Rempubl. Quirites, uitamq́; omnium uestrum, bona, fortunas, coniuges, liberosq́; uestros, atque hoc domicilium clarissimi imperij, fortunatissimam pulcherrimamq́; urbem, hodierno die deorum immortalium erga uos summo amore, laboribus, consilijs, periculisq́; meis, ex flamma atque ferro, ac penè exfaucibus fati ereptam, & uobis conseruatam, ac restitutam uidetis. Ad commotionem referendæ periphrasis & interpretatio, quæ etiam grauiorem efficiunt orationem.

De MEDIOCRI FORMA.

Moderatum dicendi genus est, quod subtili plenius, & uehementi remissius est, hoc est, in quo mediocres sententiæ, uerba propria, ac decentia, & compositio plana est: sic ut tam uerba, quàm compositio paulum ultra quotidiani sermonis usum adsurgant. Vt quibus cum bellum gerimus iudices uidetis. Cum socijs qui pro nobis pugnare, & imperium nostrum nobiscum simul uirtute, & industria conseruare soliti sunt. Hi quum deliberassent nobis

nobiscum bellum gerere, quæso quæ res erat, qua freti bellum suscipere conarentur: Quum multo maximam sociorum partem in officio manere intelligerent. Quum sibi non militum multitudinem, non idoneos imperatores, non pecuniam publicam præsto esse viderent, non denique ullam rem, quæ pertinet ad bellum administrandum? Adde quòd rerum imperiti, qui uniuscuiusque rei, de rebus antè gestis exempla petere non possunt, per imprudentiam facile deducuntur in fraudem. At ij, qui sciunt, quid alijs acciderit, facile ex aliorum euentibus suis rationibus possunt prouidere. *Nulla igitur re inducti, nulla spe freti arma sustulerunt? Quis hoc credat tantam amentiam quenquam tenuisse, ut imperium populi Romani tentare auderet, nullis copijs fretus?* Hæc oratio quanquam res magnas continet, tamen sedatior est, & minus acris, quàm graue illud dicendi genus, de quo supra mentionem fecimus. Hoc modo Cicero ferè de philosophia scripsit.

DE HVMILI ORATIONIS GENERE.

Oratio humilis est, quæ simplicem rei expositionem complectitur, & usque ad usitatissimam puri sermonis consuetudinem descendit. Hoc genus uerba habet ornata, non exquisita, & ad docendum est accommodatum, hoc modo: Nam ut fortè hic in balneas uenit, cœpit postquam perfusus est, defricari. Deinde, ubi uisum ut in alueum descenderet, ecce ibi iste de transuerso, Heus inquit adolescens, pueri tui modo me pulsauerunt, satisfacias oportet. Hic quòd ab ignoto præter consuetudinem appellatus esset, erubuit: *Hanc loquendi formam tenuem nuncupamus, quoniam balnea, contentiones, negotia puerorum, ac res humiles tractat, & humili cõstat uerborũ contextu.*

QVOD VITIVM VITANdum sit in figura graui.

IN tribus his dicendi generibus uitanda sunt propinqua uitia, in quæ nonnunquam incidunt scriptores, qui sæpenumero pro uberibus sufflati, atque tumidi sunt: pro mediocribus, incerti & ambigui: pro gracilibus, squalentes & ieiuni. Hac de re Horatius:

Decipimur specie recti, breuis esse laboro,
Obscurus fio, sectantem leuia, nerui
Deficiunt, animiq́; , professus grandia, turget.
Serpit humi tutus nimium, timidusq́; procellæ.

Idem infra:

In uitium ducit culpæ fuga, si caret arte.

Grauitati affine est uitiosum genus, quod inflatum, aut tumidum appellamus. Nam ut corporis bonam habitudinem tumor imitatur sæpè: ita grandis oratio sæpè imperitis uidetur ea, quæ turget, & inflata est, quum aut nouis, aut priscis uerbis, aut duriter aliunde translatis, aut grauioribus, quàm res postulat, aliquid dicitur, hoc modo: Nam qui perduellionibus uenditat patriam, non satis supplicij dederit, si præceps in Neptunias depulsus erit lacunas. Pœnitet igitur istum, qui montes belli composuit, campos sustulit pacis. Hic de periculo patriæ, hoc est, re graui, sermo est: uerum oratio ipsa tumida ac inflata est. In hoc dicendi genere plerique specie grauitatis falluntur, nec prospicere possunt orationis tumorem.

VITIA VITANDA IN genere moderato.

QVi in mediocri forma consistere nequeunt, decidere solent in confine genus, quod appellatur dissolutum,

lutum, incertum, ambiguum. Id *est huiusmodi, Socij nostri, quum belligerare nobiscum uellent, profecto ratiocinati essent etiam atque etiam, quid possent facere. Siquidem sua sponte facerent. & non haberent hinc adiutores multos, & malos homines, & audaces. Solent enim diu cogitare omnes, qui magna negotia uolunt agere.* Hic *bellum aduersus socios res mediocris describitur. Cæterùm oratio diffluit, neque quicquam exprimit apto contextu uerborum.*

QVID FVGIENDVM in humili ratione loquendi.

QVi *in tenui orationis ductu uersari non possunt, ueniunt ad genus squalens, aridum, ieiunum, exangue. Cuiusmodi est hoc:* Nam *istic ad balneas accessit, ad hunc postea dixit, hic tuus seruus me pulsauit:* Postea *dixit hic illi, considerabo.* Post *ille conuitium fecit, & magis ac magis præsentibus multis clamauit.* Hic *res humiles arido, squalente, ac ieiuno orationis contextu exponuntur.*

QVID SERVANDVM, cauendumque in omnibus formis.

IN *uniuersum cauendum est, ne in mutanda figura è sublimi repente ad ima decidamus.* Neue *subito prorumpamus è gracili genere, ad uehemens, ac incitatum: id enim furori uideretur simile.* Sed *grauem orationem, mediocris: mediocrem excipiat attenuata, contra è tenui charactere per medium eamus ad sublimem.* Deinde *identidem commutentur quo tædium leues uarietate.*

TERTIA DIVISIO.

Diximus de genere dicendi Attico, Asiano, Rhodio. Inde de graui, moderato, subtili. Porrò scribendi modum alia ratione distinguimus in poëticum, oratorium, historicum. Poëtis maior sermonis licentia est. Oratori nihil dissonum aut incongruum proferre licet. Historia medium seruat modum.

ALIAE DIVERSAE FORMAE LOQVENDI.

Oratio iucunda. *Iucunda est oratio, qua fabulas, res, seu lusus puerorum, hortorum amœnitatem, pulchritudinem florum, sonorum harmoniam, aquas fluentes aut umbrosa nemora describimus.* Florida. *Floridum elocutionis genus est, quod crebris figuris compositum est, quæ perinde atque ipsi flores pulchritudine & gratia animum delectant.* Obscura. *Obscura est oratio, quæ ita contexta est, ut sensus haud facile percipi poßit.* Modesta. *Modestum dicendi genus est, in quo humanitas eius, qui dicit, adeo apparet: ut uel minoris & se & sua quàm oporteat: uel maioris aduersarium & rem eius, quā sit facere uideatur. Vt si neminem nos unquam læsisse aut accusasse dicamus, nunc coactos uenire in defensionem proborum contra improbos. Huc pertinet permißio, quum rem aliquam alterius potestati concedimus.* Varia. *Varietas orationis consistit in rebus & uerbis. In rebus, si diuersis artium generibus opus exornes. Eiusmodi sunt Georgica Vergilij, & maximè circa initium. Ibi enim uix uocem unam inuenias, quæ nō pertineat uel ad Astronomiam, uel ad Geographiam, uel ad Cosmographiam, uel ad Physicen, uel ad historiam, uel ad fabulas. In uerbis, quum uarijs uocum casibus, generibus, specie, figura, tempore, coniugationibus, modis, personis, numeris: item multiplici numero*

mero syllabarum, exitu, productione, accentu, aspiratione, & quæ huiusmodi sunt, utimur. Quum polysyllabæ dictiones sequuntur eas, quæ paucioribus syllabis constant: & quum breuiores uel tempore, uel numero, longioribus interponuntur. Denique quando ab hoc casu ad illum: ab illo uerborum modo ad alium transuolat oratio: neque modos solùm & tempora, sed coniugationes quoque commutat. Omne genus orationis aut quietum est, aut forense. Cicero in Officijs ad Marcum filium: Quamobrem magnopere te hortor mi Cicero, ut nō solùm orationes meas, sed hos etiam de philosophia libros, qui se iam illis ferè æquarunt, studiose legas. Vis enim dicendi maior est in illis, sed hoc quoque colendum est æquabile & temperatum orationis genus. Et id quidem nemini Græcorum uideo adhuc contigisse, ut idem utroque in genere laboraret: sequereturq; & illud forense dicendi, & quietum hoc disputandi genus. Iterum: Equidem & Platonem existimo, si genus id forense dicendi tractare uoluisset, grauißimè & copiosißimè potuisse dicere. Quietum, in quo non tanta nobis acrimonia, uel ui dicendi opus est. Id duplex est. Philosophicum, quo in rerum natura peruestiganda, aut moribus instruendis philosophi utuntur: & historicum, quo res gestæ exponuntur. In philosophis minus concinna elocutio haudquaquam est contemnenda. Illorum enim est, componere mentem potius, quàm dictionem: curare ne quid aberret ratio non oratio: & musas habere non in labris, sed in animo. Cicero in Oratore: Mollis est oratio philosophorum, & umbratilis, nec sententijs, nec uerbis instructa, nec iuncta numeris, sed soluta liberius, nihil iratum habet, nihil inuidum, nihil atrox, nihil mirabile, nihil astutum: casta, uerecunda, uirgo incorrupta quodammo-

do:itaque ſermo potius,quàm oratio dicitur. Forenſe nominamus,quod circunſtantijs conſtat.Eius tria genera ſunt:demonſtratiuum, deliberatiuum, iudiciale.

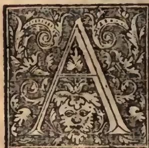
IOA

FINIS.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Adouerpiani Synonyma.

Synonymorum rationem distinguemus tum per partes orationis, tum literarum ordine. Prima semper ponetur uox maximè usitata. Istæc eo consilio ædidimus, quo scripturi è dictionibus multis pro dignitatis, ac numerorum, seu pedum ratione commodißimam eligant. Abutuntur his, qui rem eandem uerbis pluribus idem significantibus exprimunt. Quale est in Plinij Panegyrico circa initium. Abeant, ac recedant uoces illæ.

NOMINA SVBSTANTIVA.

CADEMIA, *gymnasium, pedagogium, asylum bonarum artium, palæstra.* Amicitia, *familiaritas, neceßitudo.* Antistites, *primates, optimates, proceres, principes, præsides.* Augmentum, *incrementum, acceßio, additio, appendix.* Autor, *dux, impulsor, auspex, ductor, hortator.* Autoritas, *existimatio, fama, nomen.* Auxilium, *præsidium, opem, subsidium, patrocinium, suppetiæ.*

Bellum, *pugna, arma, prælium.* Cantus, *carmen, concentus, accentus, cantilena, cantio, cantiuncula.* Crimen, *dedecus, probrum, opprobrium, turpitudo, labes, ignomi-*

nia, macula. Crines, comæ, capilli, pili, cæsaries. Cupiditas, cupido, auiditas, concupiscentia, auaritia, ardor, amor. Currus, plaustrum, uehiculum, quadrigæ. Damnum, iactura, incommodum, incommoditas, detrimentum.

Deceptio, astus, dolus, astutia, insidiæ, fallaciæ, fraus, præstigiæ, fucus, impostura, illecebræ. Diligentia, studium, labor, cura, opera, nisus, conatus, sedulitas, aßiduitas exercitatio, meditatio. Discordia, lis, controuersia, contentio, altercatio, conuitium, cõcertatio, dißidium, tumultus, perturbatio, factio, seditio. Ea lege, ea conditione, ea uia, eo consilio. Effigies, aspectus, species, simulacrum, imago, forma, similitudo. Exitium, pestis, pernicies, excidium. Familia, genus, propago, sanguis, semen, stirps, progenies, domus, origo. Fines, cardines, limites, metæ, termini, exitus, euentus. Fluuius, flumen, amnis, riuus, torrens, fluentum. Fouea, baratrum, gurges, scrobs, antrum, latebræ, latibulum, specus, spelunca, lacus, lacuna, fossa. Frumenta, fruges, seges, Ceres, messes. Iactatio, ostentatio, arrogantia. Lætitia, gaudium, uoluptas, alacritas, hilaritas. Lucrum, emolumentum, fructus, commoditas, quæstus, utilitas, merces.

Luna, Lucina, Proserpina, Phœbe, Diana, Cynthia.

Mora, interuallum, spatium, intercapedo, interstitium.

More, consuetudine, ritu, modo, exemplo. Motus, commotio, perturbatio, concitatio, turba. Nobilitas, stemma, claritas, claritudo. Nomen, cognomen, cognomentum, nomenclatura, appellatio, uox, uocabulum. Paupertas, inopia, penuria, egestas, inedia, ærumna, calamitas, indigentia. Poculum, crater, calix, patera, cyathus, scyphus. Principium, initium, exordium, origo, primordium. Signa, indicia,

cia,argumenta,coniecturæ,uestigia,notæ. Similitudo,forma,effigies,species,simulacrum,imago. Socius,sodalis,comes,collega. Sonus,crepitus, fragor, strepitus, sonitus.

Sordes,illuuies,squalor,putredo. Stulti,fatui,mori,insipientes. Stultitia,dementia,insania, cæcitas, uesania,stoliditas. Tristitia,mœror,mœstitia,solicitudo, cura, angor,cruciatus, ægritudo. Turba,concio, cohors, cœtus, multitudo, frequentia, concilium. Ventus, flatus, aura, spiritus.

ADIECTIVA.

ADuersæ res,afflictæ,dubiæ,lapsæ,tristes,inualidæ,languidæ. Alia,reliqua,cætera. Altum,arduum,sublime,æditum. Aptum,idoneum, utile, accommodatum, accommodum,non absurdum. Astutum,callidum,fallax,captiosum. Auarus,auidus,insatiabilis,inexplebilis,cupidus. Bonus,probus,innocens,integer,insons. Caducum,fluxum, inconstans,instabile,uolubile,mobile. Curuum, incuruum, flexuosum,conuexum,obliquum,sinuosum, sinuatum. Debilis,imbecillis,effœtus,eneruatus, infirmus. Doctus, literatus,eruditus,peritus,doctrina præditus. Dubium,ambiguum,incertum,anceps. Durus,saxeus,lapideus,inexorabilis,ferreus, immitis. Elegans, politum, uenustum, pulchrum,speciosum,ornatum,decorum,operosum, iucundũ, blandum,formosum,comptum,cultum,elaboratum,nitidũ, clarum,candidum,illustre,splendidum,lepidum,præclarũ, expolitum,exquisitum,tersum,limatum,luculentum, artificiosum, haud illepidum, egregium, excellens, eximium, insigne. Facetus,urbanus,comis,ciuilis,lepidus. Felix,beatus,fortunatus,secundus, prosper, faustus. Frequens, crebrum,non rarum,usitatum,uulgare,familiare,tritũ, pro=

tritum,inuulgatum,solitum,commune,quotidianum. Gratius,acceptius,charius,antiquius. Hæc,ista, istæc. Hirsutum,setosum,hirtum,pilosum,hispidum. Humanus,amicus, comis,familiaris,facilis,lepidus,tractabilis,charus, beneuolus. Inane,uanum,otiosum. Nihil habens præter otiosam ostentationem. Inhumanus,ferus,ferox, austerus, improbus,intractabilis,durus,tetricus,barbarus, indomitus, agrestis,sæuus, atrox, implacabilis, morosus. Iucundum, amœnum,delectabile,lepidum,festiuum. Libidinosus,adulter, impudicus, dissolutus, effœminatus, lasciuus, mollis. Loquaces,uerbosi,garruli,linguaces, dicaces. Magnum, ingens,grande,immane,immensum,immodicũ. Natus,genitus, procreatus, satus, ortus, æditus. Nobilis, generosus, clarus, celebris, insignis, ingenuus, inclytus, illustris, præclarus,splendidus,egregius,præstãs,magnificus. Obscurum,tenebrosum,atrum,cæcum,nigrum, umbrosum, opacum, caliginosum,piceum,tetrum. Paruum,exiguum,humile,abiectum,uile,tenue,exile. Pauper,inops,egens,mendicus. Piger,iners,segnis,deses, desidiosus, ignauus.

Probabile,credibile,uerisimile. Propensus,pronus,proclinis,facilis. Rusticus,indoctus,inurbanus,rudis,obtusus, stolidus,horridus,incultus,sordidus,abiectus,uulgaris, humilis,barbarus,difficilis,illiberalis,hebes,obtusus. Saluum, incolume,integrum,sospes,superstes. Superbus, arrogans, gloriosus,elatus,inflatus,tumidus,ambitiosus,petulans. Temerarius,leuis,præceps,imprudens,incõsultus. Turpe, fœdum, deforme, obscœnum, spurcum. Varius, diuersus, multiformis, multiplex. Vehemens, ardens, æstuans, feruens, flagrans.

* * *

VER

VERBA.

Accusare, incusare, culpare, criminari, insimulare, uituperare, increpare. Adscribere, tribuere, aßignare, attribuere, uĕdicare. Arare terrā, uertere, proscindere, inuertere, colere, excolere terrā. Auferre, demere, decerpere, diminuere. Bellare, pugnare, bellū gerere, dimicare. Careo, uaco, expers sum. Castigare, restituere, corrigere, emendare, recognoscere, limare epistolam. Cogere, compellere, impellere, urgere. Confutare, refutare, diluere. Conclusio refutari, ac dilui sic potest. Consumere, dilapidare, decoquere, perdere, dilacerare, prodigere, deuorare, profundere. Contingere, accidere, euenire, usuuenire, obtingere. Contĕnere, fastidire, aspernere, despicere, aspernari. Cupere, desiderare, optare, petere, expetere, gestire, concupiscere, adfectare, appetere, captare, expectare, sperare. Dare, tribuere, præstare, largiri, concedere, offerre, conferre, præbere, donare, suppeditare, impartiri. Decipere, fallere, ludere, uerba dare. Depellere, propellere, expellere, explodere, abigere, eijcere, extrudere, exterminare, abdicare, amouere, remouere, pellere, amoliri. Desipere, delirare. Desistere, desinere, cessare, missum facere.

Destruere, frangere, demoliri. Dicunt, ferunt, fama est, fertur, perhibent, aiunt, rumor est, inquiunt, adfirmant, uolunt, censent. Distare, abesse, absistere. Diuidere, separare, distribuere, segregare, seiungere, disiungere, distrahere, discriminare, dissoluere, soluere, disijcere, disturbare, scindere, partiri, secare, dissecare, dißipare, distinguere, semouere, dimouere, dispergere, diffundere, discutere, diuellere, diducere, discernere, secernere. Errare, aberrare, hallucinari. Faue, annue, aspira. Fingere, excogitare

tare,comminiſci. Finire,*terminare,perficere, complere, conficere,abſoluere,finem imponere, canere receptui, extremam manum imponere,conſummare.* Fugere, *euadere, effugere,erumpere,emergere,abſcedere,terga dare,terga uertere,arripere fugam,in fugam ſe conuertere, in fugam ſe conijcere,fugam capere.* Gignere,*generare,procreare, ædere,parere.* Hortari,*adhortari,inſtigare, allicere, inflammare,excitare.* Ignoſcere,*parcere, ueniam dare, remittere culpam.* Immiſcere,*inſerere,interponere,inijcere, ingerere.* Incipere,*ordiri,exordiri,aggredi, adoriri, inchoare,auſpicari,exordium ſumere.*

Inquirere,*exquirere,perſcrutari,ueſtigare,inueſtigare,ſciſcitari,rogare,quærere,rimari,expiſcari.* Intelligo, *diſco,percipio,ſentio,uideo,capio,accipio,cognoſco.* Inuenire,*reperire,eruere.* Iuuare,*ſuppetias ferre,auxiliari, auxilio uenire,adiuuare,opem ferre,adiumēto eſſe, auxilio eſſe,præſidio eſſe,ſuccurrere.* Laborare, *conari, niti, eniti,moliri,contendere.* Laudare,*probare, commendare.* Liberare,*eripere, libertate donare, manumittere.* Licet, *ius eſt, honeſtum eſt, decet, liberum eſt, integrum eſt,fas eſt.* Maculare, *uitiare, fœdare, uiolare, inficere, contaminare.* Mirari, *admirari, demirari, admirationi eſſe, in quorum poſtremo ſignificatio mutatur.* Mori,*uitam finire,agere animam,expirare.* Negare, *inficiari, inficias ire.* Nocere,*obeſſe,officere,incommodare.* Nutrire, *educare, paſcere, alere,ſuſtentare.* Occidere, *necare,interficere,trucidare, iugulare,tollere,interimere, perimere,mactare,extinguere,uitam eripere.* Occultare, *tegere, cælare,abdere,abſcondere.* Omitto,*relinquo, ſuperſedeo, taceo,miſſum facio, prætermitto, dimitto.* Oritur, *fluit, proficiſcitur,manat, naſcitur, prouenit, exoritur, originem duc*

nem ducit. Ornare,exornare,adornare, comere, limare, polire,illuſtrare. Pati,ferre,tolerare, perpeti. Placare, ſedare,mitigare,mollire,lenire,pacare. Placet, delectat, iuuat,cordi eſt,uoluptati eſt,gratum eſt, acceptum eſt.

Præuenire,anteuertere. Puto,reor, exiſtimo, iudico, opinor, arbitror, cenſeo, credo, auguror. *Futurum, iam tum augurabamur.* Recreare, reficere, refocillare, reſtaurare,inſtaurare. Rogare,orare,obſecrare,obteſtari, poſcere, precari, quæſo, flagitare, efflagitare. *Scis, non ignoras,haud te latet, non te fugit, non te præterit, probè noſti.* Sequitur,conſequitur,efficitur,colligitur,relinquitur,*ex his nihil eſſe imbecillius homine.* Terrere, deterrere,perterrefacere,terrorem incutere,attonitum reddere. Vado,eo,incedo,gradior,ambulo,luſtro,meo,permeo, tranſeo,peragro,ambio. Venit in mentem, occurrit, ſuccurrit. Videre,ſpectare,cernere,contueri,intueri,conſpicere,inſpicere. Viuere,uiuere uitam, degere uitam, fungi uita,neſci aura,tranſigere uitam. Vocare, appellare, dicere,nominare,cognominare,nomen indere. Pomponius: *Cui cœli nomen indidimus.* Nomen uſurpare, pro uocari. Idem: *Quæ nomen Aphricæ uſurpat.* Luciferi nomen accipit,*frequens apud Plinium*,compellare, nomen dedit.

Vti,frui,potiri,poßidere,tenere,occupare.

ADVERBIA.

Aequo animo,moderatè,benignè, placidè, bono animo,forti animo,conſtanter, fortiter, conſtanti animo,tranquilla mente,ſine moleſtia. Age,ageſis, agedum.

Aliquando, quandoque, nonnunquam, interim, interdum. Apertius,uberius,planius,copioſius. Benè,rectè,ritè,commodè,probè. Breuiter, paucis, ſummatim. Clam,

occult

occultè,latenter,clanculum, furtim. Clarius, manifestius, profusius,latius,auctius,plenius,uberius,cumulatius, amplius,apertius,dilucidius,subtilius. Delicatè, lautè, splendidè,magnificè. Diligenter,impensè,studiosè,sedulò, accuratè,gnauiter,perfectè,exquisitè,ad perpendiculum, ad amußim,ad regulam,exactè,elaboratè. Feliciter, prosperè, bonis auibus, læto omine. Fermè, ferè, penè, propè, propemodum, Italia tantum non uniuersa. Imprimis,cùm primis,apprimè,præ cæteris,præter cæteros. Inuicē,uicissim, mutuò. Iterum, rursus, denuo, de integro. Merito, iure,non temerè, non sine causa, non ab re, haud iniuria, haud immerito. Multum, impendio. Terentius: Animus impendio gaudebat.. Summopere, non mediocriter, non parum, admodum, mirè, mirum in modum, oppidoquàm, perquàm mediocre ingenium,abundè pulchrum. Nunc, in præsentia,in præsentiarum,hoc tempore, hac tempestate, hodie. Omnino, penitus, prorsus. Optimè,artificiosè,graphicè, eleganter. Postquàm,ubi, ut simul atque. Posteà, postmodum,postmodo,post, posterius. Quamuis, quanquã,licet, etsi,tametsi,etiãsi,ut. Quo modo,quo pacto, qua ratione, qua uia, solertia, qua industria, quo nomine. Sæpe,non semel,crebro,frequenter,persæpe,non raro, sæpenumero,plerunque,identidem. Statim, confestim, protinus,continuò, propediem, ilico, extemplo, quàmprimum,subitò,repentè,ocyus,citò, actutum, mox,maturè, celeriter, euestigio. Solum,modò, tantùm, tantummodo, duntaxat. Tandem, demùm, deniq;, postremò.

.
*

CONIVNCTIONES.

Quia, quando, enim, etenim, quippe qui, utpote qui, aut quippe quum, utpote quum, ut qui, nanque. Sed, uerum, uerò, cæterum, at, atqui, ueruntamen. Quòd, quia, quoniam. Amo iuuenem: quòd, quia, uel quoniam comis ac eruditus sit, Plinius sæpe pro quòd, ponit quia uel quoniã. Quare, quãobrem, igitur, ideo, ergo, iccirco, quapropter, quas ob res, eam ob rem, propterea, qua de re, itaque, proin, proinde. quocirca, unde, inde.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGIJ Andouerpiani opuſculum de Periodis.

RATIONEM *omnem diuidi conſtat in periodos, membra, commata, uerba, ſyllabas, literas. Quippe è literis, ſyllaba fit: è ſyllabis, uerbum: è uerbis, comma: è cõmatibus, colon: è colis, periodos: è periodis, oratio. Quintilianus libro nono: At illa connexa ſeries tres habet formas: inciſa, quæ* κόμματα *dicuntur: membra, quæ* κῶλα καὶ περίοδον, *quæ eſt uel ambitus, uel circunductum, uel continuatio, uel concluſio. Periodon orationem uocamus abſolutam, in qua nihil deſideratur.* De illa uerba Fabij. *Periodos ſenſum concludat: ſit aperta, ut intelligi queat: non immodica, ut memoria contineri. Comma uel inciſum pars mẽbri eſt, uel ut Græci inquiunt:* κόμμα ἐστὶ το κόλου ἔλαττον. Κῶλον *(ait Ariſtoteles)* ἐστὶ τὸ ἕτερον μέρος περιόδου. *De bimembri oratione loquitur, quæ eſſe ſolet crebrior. Porrò membra in longa circunductione orationes ſæpenumero perfectæ ſunt. Vt in hac periodo: Quemadmodum horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientem non cernimus: & fruticem, aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere: ita & ingeniorum profectus, quoniam minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. Sententia hæc tribus conſtat*

ſtat membris. Quorum primum: Quemadmodum horologij umbram progreſſam ſentimus, progredientē nō cernimus. Secundū: Et fruticē, aut herbam creuiſſe apparet, non apparet creſcere. Tertiū: Ita & ingeniorū profectus, quoniam minutis conſtat auctibus, ex interuallo ſentitur. Primum colon duo habet inciſa: ſecundum tria: tertium totidem Fit nonnunquam ut dictio eadem ſimul ſit & litera, & ſyllaba, & uerbum, & inciſum. Vt heic: Caſum ablatiuum poſcunt à, ab, è, ex. Pari forma eadem oratio comma, membrum, ac periodos eſt. Homini nihil arduum.

DE NOTIS COMMATIS, membri, periodi.

INciſum notamus dextera ſemicirculi parte: membrum duobus punctis: periodon, uno. Sed cauendum ne aliquādo nimium exacta diſtinctio obſcuritatem pariat. In citatione autorum duo puncta, hoc eſt, nota membri ponenda ante ſcriptoris uerba hoc modo. Vergilius primo Georgicorū libro: Labor omnia uincit Improbus. Nam maior quies eſt, quàm ut ponatur figura inciſi: & minor, quàm ut character periodi ſit. Senſus nanque relinquitur imperfectus, & aliud quidpiam expectatur. Eadē puncta ante ſic, uel ita in ſimilitudine ponuntur, ad hanc formam. Vt in arboribus robuſtiores ſunt partes Aquiloni oppoſitæ, quàm quæ Auſtrum, aut Zephyrum ſpectant: ita fortiores ac firmiores ſumus in his in quibus nos aut aduerſa fortuna, aut labor magnus exercuit.

Ante ſimilitudines, ac interrogationes ponitur punctus.

*

x

DE NOTA INTERROGATIONIS.

INterrogationis nota pro orationis uehementia alium atque alium locum sortitur. Etenim *eam quandoque ad singula propè uerba, quandoque ad finem solum periodi ponunt.* Quomodo *signari debeat interrogatio, sequentia exempla demonstrabunt.* Terentius: *Vbi quæram? ubi inuestigem? quem perconter? qua insistam uia?* Idem: *Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem?* Cicero pro Milone: *Quid iam restat? Quid habeo? quid dicam? quid faciam pro tuis in me meritis?* Idem *pro eodem: Hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur?* Fabius: *Quid? Herculis acta non bene Pisandros? Quid?* Nicandrum *frustra sequunti* Macer, *atque* Vergilius? *Quid?* Euphorionem *transibimus?* Plinius *de terra: Quæ coacta generat? quæ sponte fundit? quos odores saporesq́; ? quos succos? quos tactus? quos colores?* Plinius Iunior: *Quæ tanta grauitas? quæ tanta sapientia? quæ imò pigritia, arrogantia, ac potius amentia?* Idem: *Studes? an piscaris? an uenaris? an simul omnia?*

DE NOTA VOCIS imperfectæ.

IN *fine uersus duo quandoque puncta ponuntur indicantia uocem non esse absolutam.* Quæ *tamen notæ ponendæ solum, quum id, cui annectuntur, poßit esse uox perfecta.* Vt *si uelim in fine uersus dictionis in uia syllabam primam scribere puncta adijciẽda sunt sic in=, ne lectores præpositionem in esse arbitrentur.* In *uocabulo* Homerus *nihil huiusmodi punctis opus est.* Siquidem *eius uerbi nulla*

syllaba

syllaba perfectam facit dictionem.

PERIODI VNIMEMBRES, vel μονόκωλοι.

PEriodi à membrorum numero dicuntur unimembres uel μονόκωλοι, bimembres aut δίκωλοι, trimembres seu τρίκωλοι, quadrimembres, & quinque, sex, septem, octo membrorum. Periodi unimembres hæ sunt. *Nihil tam altè natura constituit, quò uirtus non poßit eniti. Omnis nostra uis in animo & corpore sita est.* Hàrum utraque mẽbris singulis, ac duobus incisis continetur.

PERIODI ΔΙΚΩΛΟΙ, vel bimembres.

EQuidem ego regnum uobis trado firmum, si boni eritis: sin mali, imbecillum. Non enim de tyranno, sed de ciue: non de domino, sed de parẽte loquimur. *Ante focum, si frigus erit: si meßis in umbra. In fuga, fœda mors: in uictoria, gloriosa.* Ego te consilio, opibus, & sanguine iuui: tu me dolo, arte, & gladijs inuasisti. Posteriores duæ periodi nominantur δίκωλοι, ἰσόκωλοι, & cola habentes antitheta, quia membris constent pugnantibus.

PERIODI TRIMEMBRES.

SVnt qui in rebus contrarijs parum sibi constent: uoluptatem seuerißimè contemnant, in dolore sint molliores: gloriam negligant, frangantur infamia. Periodos sensum concludat: sit aperta, ut intelligi queat: non immodica: ut memoria contineri. Ex uerbis, fit comma: ex commatibus, colon: ex colis, periodos. Diligentia, in nautis: in gubernatoribus, prudentia: in remigibus, uirtus exquiri-

tur. In Aegypto, Anubis: in cœlo, Sirius: apud inferos Cerberus.

PERIODOS QVA-drimembris.

Non enim furem, sed raptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiæ: non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumq́;: non sicarium, sed crudelißimum carnificem ciuium, sociorumq́; in uestrum iudicium adduximus.

MEMBRORVM QVINque periodos.

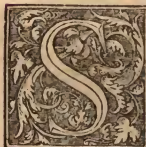
E Literis, syllaba fit: è syllabis, uerbum: è uerbis, comma: è commatibus, colon: è colis periodos. Sex membrorũ sententia erit, si addas, è periodis oratio. In Horoscopo, ubi lunæ mansiones describuntur, periodos una octo & uiginti membra habet: incisa quinquagintasex citra obscuritatem. Proxima membris tribus constat, incisis uiginti.

*

IOACHIMI FORTII RINgelbergij Andouerpiani Sphæra.

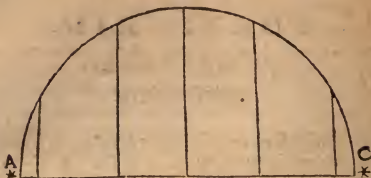
Conscripsimus breuiter aliquot de Sphæra præceptiones, quò facilius Institutiones nostras Astronomicas animi adhuc rudes capiant. Hic nihil omnino posuimus, quod uideri difficile queat primum auspicantibus. Siquidē plerique aiebant, libros treis, quos de mundo ædidimus, ab adolescentibus non percipi, nisi artis elementa aliunde didicissent.

DESCRIPTIO SPHAERAE.

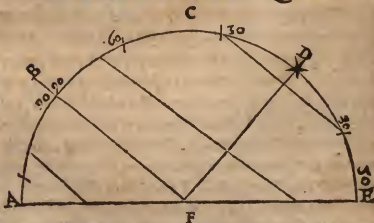
PHAERA, *globus est mundi effigiem, circulosq́; continens. Ideo de Sphæra Græci, & Latini autores principio scribunt, quòd inter omnia artis istius instrumenta, nullum propius, aut apertius mundi naturam, formam, motum, circulos exprimat. Quanquam in sphæris non inueniuntur orbes Saturni, Iouis, Martis, Solis, Lunæ: tamen illi, si commodè fieri queat, imponi etiam possunt. Nam quanto sphæra plures complectitur mūdi parteis, tantò est perfectior. Sphæra duplex est. Recta ubi polus uterque horizonta contingit: & obliqua, in qua alter mundi polus altero sublimior est. Quæ sic depingi poterunt.*

SPHAERA RECTA.

A C horizon, finitor uel finiens est. B æquator & polus horizontis. A Austrinus mundi polus: C arctous.

SPHAERA OBLIQVA.

A E *horizon est.* B F *æquator.* C *polus horizontis, siue uertex capitis.* D *polus arcticus.*

DE

DE ORBIBVS.

Partes sphæræ, siue mundi sunt præter quatuor elementa, orbis decimus, siue extremus, orbis nonus, orbis octauus, qui & firmamentum, & cælum nuncupatur: deinde orbes septem stellarum errantium, seu planetarum, Saturni, Iouis, Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ. Cæterùm æuo Aristotelis, Ciceronis, Ac Plinij non plures quàm octo inuenti erant. Quorum supremus propriè dictus est cælum, à cælando, quòd uarijs sit cælatus rerum figuris. In eo sunt omnes stellæ, præter septem, quæ obliquo motu sub ipso feruntur. Sol terram, terra Lunam magnitudine uincit. Solis magnitudinem defectus Lunæ indicant. Nam si minor esset quàm terra, umbra in tantam cresceret amplitudinem, ut singulis mensibus per quinque aut sex dies Lunam occultaret. Quum igitur certum sit Solem esse maiorem terra, certum quoque est incredibilem esse distãtiam, quæ sidus facit tam paruũ uideri. Rursus certum est maximum naturæ miraculum tantam esse posse celeritatem sideris, ut intra diei spatium uniuersum orbem lustret. Indidem alia admiratio existit, qua ratione cælum, quod non minore interstitio à Sole quàm à terra Sol abest, intra tempus idem circumagatur. Decimus orbis quotidie ab exortu per meridiem in occasum decurrit, & circulum absoluit horis uiginti quatuor. Hoc motu extremus orbis alios omneis interiores secum quotidie circumducit. Proinde motus idem etiam motus mundi cognominatur, quòd eo omnia circumagantur, præter quatuor elementa. Orbes interiores motum habent obliquum, & contrarium huic, ab Occidente, per Austrum in Orientem. Quem nõ ijsdem temporum spatijs omnes absoluunt. Nonus nanque

orbis quadraginta nouem millium annorum intercapedine circuitum perficit: octauus septem millium: Saturni orbis, annis tricenis: Iouis duodecim: Martis binis: Solis, Veneris, Mercurij singulis, Luna mense.

AXES ET POLI.

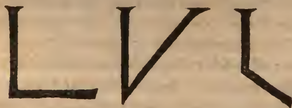
AXis est dimetiens, circum quam orbis aliquis conuertitur. Licet in omnibus circulis demonstrari possit axis, tamen tres solum axes sunt, quibus in Astronomia utimur. Primus est axis mundi, qui est diametros mundi circum quàm ipse decurrit. Huius duo fines dicuntur duo poli uel uertices mundi, quorum alter nobis conspicuus à duabus arctis nominatur arcticus: alter huic oppositus sub terra latens antarcticus uel austrinus. Secundus est axis signiferi circum quam signifer cõuertitur, cuius poli à mundi polis uiginti tribus gradibus & quinquaginta minutis distant. Tertius est axis horizontis, cuius duo sunt poli, alter supra caput nostrum, alter sub pedibus nostris supra caput antichthonum.

DESCRIPTIONES ALIquot vocum, quibus & Geometræ & Astronomi vtuntur.

QVatuor Geometriæ principia sunt: punctus, linea, superficies, corpus. Punctus magnitudinis principium est, quod in nullas diuidi parteis potest. Linea longitudo sine latitudine. Vel, ut Græcis utar uerbis: γραμμή ἐςι μῆκος ἀπλατές. Duplex est recta & curua. Linea recta, à puncto ad punctum protractio breuissima est. Huius species sunt: Axis, linea circa quam orbis uertitur: & diametros

tros, recta linea figuram longißimè patet ex æquo secans. Superficies latitudo citra profunditatem est. Hæc formas treis complectitur: concauam, planam, conuexam. Vnde etiam specula in genera totidem diducuntur. Corpus latitudo cum profunditate. Circulus forma plana est, quæ una in orbem ambiente linea comprehenditur. Lineam circunductam, & ambitum circuli, & περιφέρειαν uulgò nominant. Circuli omnes in portiones duodecim diuiduntur, quæ signa uocantur. Signum deinde in triginta gradus. Gradus, in sexaginta minuta. Minutum in sexaginta secunda. Secundum in sexaginta tertia, Sic deinceps usque ad decima. Item gradus alio nomine pars dicitur. Sic dicimus Solem esse in tertia parte Tauri, in quarta Leonis: id est, in tertio gradu Tauri, in quarto gradu Leonis. Centrum circuli uel globi medium est. Orbis à globo differt, quòd hic solidus, ille concauus sit: huic una superficies, illi duæ. Angulus est duarum linearum mutuus contactus est. Triplex est angulus. Rectus, quando linea recta in rectam demissa, anguli utrinque æquales sunt. Acutus recto minor. Obtusus recto maior, hoc modo:

Angulus rectus, acutus, obtusus.

DE CIRCVLIS.

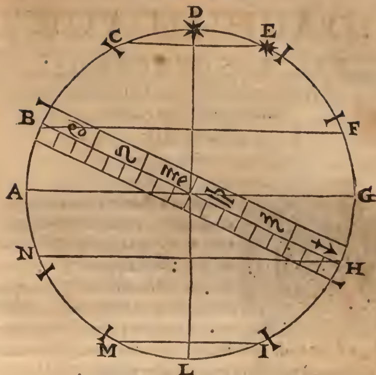
Circulorum sphæræ duo sunt genera. Maiores dicuntur, qui mundum secant in parteis æquales, uel quibus idem cum mundo est centrum. Minores, qui mundum non diuidunt in parteis æquas, uel quibus non idem centrum cum mundo est. Maiores septem à Græcis traduntur: æquator, signifer, duo coluri, horizon, meridianus, lacteus. Aequator, aut æquinoctialis, est circulus, cuius partes omnes æquo spatio ab utroque polo distant. Signifer, siue zodiacus est, uia septem stellarum errantium, uel sub quo septem stellæ errantes feruntur. Huius latitudo duodecim continet gradus, quia tanta ferè planetarum à medio, siue à Solis semita euagatio est. Partes signiferi sunt duodecim signa: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pisces. Ex his opposita, siue diametro distantia sunt: Aries & Libra: Taurus & Scorpio: Gemini, & Sagittarius: Cancer & Capricornus: Leo & Aquarius: Virgo & Pisces. Quando Sol est in Arietis initio, æquinoctium uernum habemus. In libræ, æquinoctium autumni. In Cancri, solstitium, siue longißimum anni diem. In Capricorni, brumam, uel breuißimum anni diem. Quum Sol mouetur sub Ariete, Tauro ac Geminis, nobis & omnibus, qui citra torridam zonam sunt uer est: quãdo sub Cancro, Leone, Virgine, æstas: sub Libra, Scorpione, Sagittario, autumnus: sub Capricorno, Aquario, Piscibus, hyems. Coluri, duo sunt circuli per mundi uertices ducti, quorum alter æquinoctia: alter brumam & solstitium contingit. Ita dicuntur, quòd sint mutili, & imperfecti. Quoniam partes austrino polo uicinæ, nobis nunquam exoriuntur. Tametsi signifer, æquator, ac tropicus uterque nullo tempore

pore

pore toti apparent: paulatim tamen aliæ atque aliæ partes sursum nituntur: sic ut intra horas uigintiquatuor circuitus perficiatur. Horizon est circulus, qui conspectā mundi partem ab inconspecta dirimit. Latinè finientem & finitorem nominamus. Hic obliquus dicitur, ubi alter polus est altero sublimior. Rectus ubi polus uterque cernitur, ut sub æquatore. Meridianus est circulus, qui per mundi ac horizontis polos ducitur: in quo Sol medios dies, mediasq; noctes efficit. Hi duo circuli finitor & meridianus mundum totum in parteis quatuor æquas dissecant. Lacteus circulus est, qui cælo sereno solus cernitur. Quatuor circuli minores sunt: circulus arcticus, circulus antarcticus, tropicus æstiuus & tropicus brumalis. Circulus arcticus est, quem describit polus signiferi circa polum mundi arcticum. Circulus antarcticus, quem describit alter polus signiferi circa polum mundi austrinum. Tropicus æstiuus est, quem Sol describit ab oriente in occidentem solstitio, siue longißimo die æstatis. Tropicus brumalis aut hybernus, quem Sol describit bruma: id est, breuißimo anni die. Vterque tropicus gradibus uiginti tribus & quinquaginta ferè minutis abest ab æquatore. Eodem interstitio circuli arctici à polis distant. Circulos sphæræ omneis in formas duas diduximus, maiores ac minores. Eosdem alio modo in genera tria diuidunt: παραλλήλους siue æqui distantes, obliquos, & per uertices ductos. Paralleli quinque sunt: æquator, tropici duo, & totidem arctici. Obliqui tres: signifer, horizon, lacteus. Per polos ducti, coluri duo, & meridianus. Paralleli sunt omnes circuli, qui motu mundi describuntur, sed non omnibus utimur. Nulli in sphæra circuli pinguntur, quorum non sit aliquis usus, præter orbem lacteum. Signifer enim uiam demonstrat

monstrat septem stellarum errantium. Aequator distinguit æquinoctia: Tropici extremas metas Solis comprehendunt. Arctici zonas frigidas & periscios, Coluri annum & signiferum in quatuor partes diuidũt. Horizon & meridianus ad ortus signorum & ad Cosmographiam pertinent. Ea quæ de circulorum, axium, polorumq; ratione dicta sunt apertius demonstrabit pictura sphæræ, quæ sequitur.

*

Linea D L *axis mundi uel ſperæ eſt.* D *Polus arcticus.* L *antarcticus, ſiue auſtrinus.* C E *circulus arcticus.* B F *tropicus Cancri, ſiue tropicus æſtiuus, uel tropicus ſolſtitialis, quæ tria idem ſunt.* A G *æquator, aut æquinoctialis.* N H *tropicus Capricorni, ſiue tropicus hybernus, uel tropicus brumalis, quæ tria quoque idem ſunt.* B H *zodiacus, uel ſignifer.* M I *circulus antarcticus.*

IOA

capiet:bonam partem Ciceronis, Plinij, Vergilij, Ouidij, Arati, Aristotelis, Ptolemæi, ac aliorum omnium, qui uel Græcè uel Latinè aut alia lingua his de rebus quicquam prodiderunt. Non pauca uidi apud Germanos, Gallos, Italos, Hebræos, quæ multos ſanè ad hæc diſcenda allicere poßint. Nullas puto nationes eſſe in orbe, quæ non aliquid de cælo, Sole, Luna & mari, quorum adeo mirabilem curſum quotidie uident, cupiant perdiſcere. Doctißimi quique oratores & poëtæ nonnihil ſemper de ſtellis ornatus & uarietatis gratia ſuis operibus inſerere conati ſunt, quos hi nec intelligere, nec alijs prælegere poſſunt, qui paruum laborem fugientes iſta ignorant: nec quum ſcribere quicquam uolunt, audent harum rerum mentionem ullam facere. Hi ſunt qui tepidè laborantes, in rebus quæ exornant mentem, ſemper in ore hæc uerba habent, pluribus intentum minorem ad ſingula ſenſum eſſe. Qui ſi bene ſibi conſulere uelint, caueant bene ne ſeſe nimio labore conſumant etiam in rebus minimis, ſpretóque decore immortalis animi ſequantur pocula, luxus, fabulas, hiſce ſtudijs tranſigunt æuum, & fallant tædium temporis monſtra hominum, qui non ſunt digni hominis uocabulo. Pecudum more nihil ſequantur niſi pabulum & turpißimas libidines, huc omnia conſilia referant, his duabus uoluptatibus inuigilent. Diem corporis alimento, noctem ſomno & Veneri dedant. Vtinam uerbis exprimere poſſem ea quæ animo ipſo cogito, quantum ſplendoris, quantum lætitiæ hæc contemplatio mihi adferat, quantum ea mihi profuerit. Nihil me pertraxit ad altiora, niſi ſola cœleſtium rerum cognitio. Alios qui tantas res non capiunt, quorum cogitatio non latius uagatur, quàm in

ædibus,

ædibus, ubi habitant, solùm mouent, quæ exigua sunt, illi magni faciunt humilia, & nescio quàm autoritatem cum summa grauitate captant uel apud unum puerum: me nihil huiusmodi res mouere possunt, has nihili facio, eas res uulgares aspernari didici, & longè arcere ab animo meo. Non potest curare tam uilia, qui omni momento cœlum totum, oceanum totum, terram mente comprehendit. Hæc magna me docuerunt contemnere parua, & aliquid magni quærendum esse. Alij anxiè scire desiderant quid agatur in proximis ædibus, & omnem uitam deterunt in augenda familia, in extruendis ædificijs, non uidentes quàm exiguam possideant partem terræ, quæ cum oceano toto non nisi centrum ac punctus mundi est. Alij literarum studiosi uanis gaudent colloquijs, & laudem apud paucos uenantur, & sui memoriam in illis reponunt, qui breui cum ipsis laudibus perituri sint: me nihil delectat, nisi quod æternum est, nisi quod non unus aut alter, sed uniuersus orbis uideat, quod nulla uetustas delere posit, quod cum ætate augeatur, ea est stili laus, ad quam siderum cognitio mirè conducit: excitat enim ad laborem, & uelut gemmis quibusdam orationem illustrat, quando uarietatis causa, quæ in omnibus rebus grata est, stellarum mentionem facimus. Qui parua semper ante oculos habent, parua solùm imitantur, & omnia magna existimant, quia nihil maius uident. De cœlo non semel cogitant, oceani motus non mirantur, non perpendunt, quomodo una stella tam longè distans sic posit aquas ducere. Interdum per horam unam nunc Lunam & nubes, nunc Helicen, nunc Pleiades immoto corpore perspicio, nunc admiror cursum mundi, uentos, fulmina, tonitrua: nunc gemitus edo, doleoq; tam breue tempus datum esse homini: tandem cogitans ante

mortem

mortem etiam aliquid mihi agendum esse posteritatis memoria dignum, aliquid efficiendum esse, quo significare poßim futuris seculis aliquando me uixisse cum incredibili impetu ruo in labores. Sic cœlum excitat mentem meam, nec id solùm quum sub Ioue ipsum intueor, sed etiam quum uel alios doceo naturã mundi, uel quum in cubiculo cogitabundus deambulo. Hoc dulci gaudio utinam per fata diu frui liceret. Multi forsitan ijsdem studijs sunt dediti, qui tantum gaudium non sentiunt, sed fortasse cœli motus & pulchritudo non similiter illis impressa est ac mihi, qui eam semper in pectore seruo, qui per multos annos in ijs rebus uersatus sum. Id ueré possum dicere me hanc artem plus centies & quinquagies docuisse, nec eam dimittam quoad uiuam.

QVID INTER ASTRONOmiam Astrologiamque intersit.

MVndi *naturam motumq́; tractaturus uelut è cælo terram aspiciens optimo iure admirari uideor, quid in tam exigua sphæra describendum cæteri inuenerint. Plinius formicas extollit, memorátque uermium industriam. Maro apes traditurus, duces strenuos pollicetur, prælia, mores gentium populorumq́;. Tanquam magni aliquid in eo sit, quod antiquitas omnis punctum ac centrum nuncupauit. Hic cœli uastitas aperitur. Hic ea lustrabimus, quibus maius nihil excogitari queat. Hic contemptis terreni puncti angustijs, per aëra spatiosum, inter aureos soles, mutabilesq́; lunas, ac lucida sidera mira animorum dulcedine uagabimur. Quem ista non mouent, hunc stupidum uoco, indignum uita, ignauam molem,*

nihil differentem à cæteris animantibus. Existimauere nonnulli haud sanæ esse mentis uel semel animo hæc agitare. Verum hanc audaciam, tantarumq; contextum rerum fortuna adiuuabit. Quo igitur à nominum ratione exordiar, inter Astrologiam Astronomiamq; id interest, quòd hæc scrutetur stellarum situm, ortum, occasum, defectiones, stationes & progressus: illa ex his omnibus res futuras præuideat. Vt quòd Cicero nêminem cum Sirio ortum aqua interiturum ait, ad Astrologiæ coniectationem pertinet. Eodem spectant, quæ circa libri primi finem Lucanus perscripsit, unde armorum rabies colligitur.

Vt Pli. lib. 2. cap. 1.

DE SPHAERA.

Quia plerique artis initio de sphæra scribere consueuerunt, hic quoque de ipsa nonnihil dicam: inde solùm traditurus, quæ ad mundi intellectum pertinent. Ea tamen omnia, ad sphæram referri poterunt, est enim orbis effigies. Sphæra, globus est mundi effigiem circulosq; continens. Quod Theodosij finitio, qua autor bene, nostri male usi sunt, haud exprimit. Nam quum descriptio id explicare propriè debet, de quo agitur, ea de mundi, circulorum, signorúmue natura planè nihil habet: sed duntaxat sphæram corpus esse solidum, cuius omnes in circuitu partes æquis à medio uel centro spatijs absistant. Istiusmodi finitio cuiusque globi uel pilæ est: non huius organi, in quo stellæ, orbes, ac circuli pinguntur. Hanc nostri operibus suis paßim præfigunt commendantq;, quum tamen postea sphæram gemina diuisione distinguant in rectam & obliquam: in orbes Lunæ, Mercurij, Veneris, Solis, Martis, Iouis, quæ omnibus sphæris non congruunt. Dubitare solet nul

let uulgus num etiam errantes stellas aliquas in sphæra oporteat collocare: equidem optimam puto, quæ quàm plurimas orbis partes complectitur, eius nanque, ut diximus simulacrum est. Archimedes uitream habebat, ubi sponte sol & luna in plagas diuersas ferebantur. De qua Claudiani uersus:

Iuppiter in paruo cum cerneret æthera uitro,
Risit, & ad superos talia dicta dedit:
Huccine mortalis progressa potentia curæ,
Iam meus in fragili luditur orbe labor.
Iura poli, rerumq; fidem, legesq; deorum,
Ecce Syracusius transtulit arte senex.
Inclusus uarijs famulatur spiritus astris,
Et uiuum certis motibus urget opus.
Percurrit proprium mentitus signifer annum,
Et simulata nouo Cynthia mense redit.
Iamq; suum uoluens audax industria mundum
Gaudet, & humana sidera mente regit.

Sphæra duplex est. Recta, ubi polus uterque horizonta contingit. Vt in tractu longo Aphricæ ac Asiæ, nusquã in Europa. Obliqua, in qua alter altero sublimior est: quemadmodum apud Hispanos, Græcos, Scythas: breuiter apud omnes, qui ultra citraq; æquinoctium habitant. Nomen sumptum est ab obliquo incessu siderum. Sol enim obliquè per aëra fertur ab exortu in occasum, & Tauri sidus obliquo meatu per plagam austrinam decurrit. Eadem ratio reliquarum cœli partium. Vel, quo aliter eadem hæc describam, mundum habere dicuntur rectum, ubi æquinoctialis ita diuidit finitorem, ut quaterni anguli recti atque æquales efficiantur. Obliquum, quibus æquator finientem ad angulos acutos obtusosq;, uel inæquaileis

dissecat. Vt sphæram, ita & orbem, & mundum, & horizonta, & finitorem, & finientem, seu terminum uisus rectum & obliquum appellamus. Sic Hispanos in orbe obliquo esse dicimus, finitorem aut mundum obliquum habere.

DE MVNDI AETERNITAte, de formarum mutatione, an plures mundi sint, quæ mundi sit forma, & quo differant ideæ notiones, imagines.

MVndum, cui à perfecta elegantia nomen dederunt Græci nostriq́; , quiq́; circuitu suo se & cuncta complectitur, alij dixerunt æternum esse, nunquam initium habuisse, neque unquam habiturum finem. Alij conditum principio temporis. Alij orta omnia putant ex congerie quadam confusa, quam ab hiando nominant chaos. Id uocabatur quædam rerum omnium sine forma ulla confusio, à Physicis materia prima. Fingunt nanque, & cœlum & terram mixta fuisse, atque ex illis separatis generatas esse, arbores, uolucres, feras, ac mortalium genus. De hoc Ouidius:

Ante mare & terras, & quod tegit omnia cœlum.
Vnus erat toto naturæ uultus in orbe,
Quem dixere chaos rudis indigestaq́; moles.

Hanc congeriem discussam esse dißipatamq́; à Clementia Claudianus tradit. Eius uerba hæc:

Principio magni custos Clementia mundi,
Quæ Iouis incoluit zonam, quæ temperat æthram
Frigoris & flammæ mediam, quæ maxima natu
Cœlicolum, nam prima chaos Clementia soluit
Congeriem miserata rudem, uultuq́; sereno

Discus

Discußis tenebris in lucem secula fudit.

In mundo nihil interit, nihil exoritur, tantum rerum mutatur facies: ut in cera quæ alba in uiridem, uiridis in nigram transit, cui aliæ atque aliæ imprimuntur effigies. Eiusmodi & Ouidij sententia est:

Nec species sua cuique manet, rerumq́; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras.
Nec perit in toto quicquam mihi credite mundo,
Sed uariat, faciemq́; nouat. Nasciq́; uocatur
Incipere esse aliud quàm quod fuit ante. Moriq́;
Desinere illud idem.

Eadem opinio Heracliti, quam Plato uerbis his in Cratylo refert: λέγει πȣ ἡράκλειτος, ὅτι πάντα χωρεῖ, καὶ οὐδὲν μένει. Καὶ ποταμοῦ ῥοῇ ἀπεικάζων τὰ ὄντα, λέγει, ὡς δὶς ἐς τὸν αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἂν ἐμβαίης. *Memorat Heraclitus, inquit, transire omnia, neq; quicquā permanere: fluuiorumq́; fluctibus rerum uicißitudinem comparans ait neminem flumen idem ingredi bis posse, quod aßiduè prætereat. Iccirco mundum Plinius ait rerum omnium certum esse, & similem incerto. Hinc admiratio non parua proficiscitur. Quippe si animo concipiamus, quot ab exordio mundi homines extiterint: quot interierint pace, bello, peste, fateri debebimus uix ullam esse particulam terræ, lignorum, herbarum, frugum, quæ non crebro fuerit pars humani corporis. Adeo ut mirum uideatur, quá nam ratione, quando corpora reuiuiscent, quisque sua habere poterit membra: quum res eadem, quæ tunc fortasse lignum erit aut herba, unius hominis fuerit auris, alterius oculus, tertij cor, quarti cerebrum siue pulmones. Veruntamen hæc naturalis ratio, quæ diuina ui semper est inferior. Democritus innumerabiles esse mundos existimabat quasi*

pilas alios extra alios. Anaxarchus discipulus, quum regi Alexandro id referret orbes esse innumeros, Heu, inquit, me miserum, qui ne uno quidem potitus sum. Hoc male habebat generosum hominis animum, quòd tanto labore, ne unius quidem mundi imperium esset consequutus. Nunc cuiusmodi orbis forma sit, dicemus: quidq́; intersit inter ideas uel exemplaria, notiones, ac imagines seu formas.

Mundum habere globi figuram, imprimis uocabuli significatio docet, orbem enim nominant. Præter eam, quòd forma hæc perfectißima sit, principio & fine carens. Deinde quòd capacißima sit. Postremò, quòd alioqui conuerti non posset. Causis igitur quatuor eius figuram demonstramus: uocabulo, perfectione, capacitate, ac motu. Quòd orbis dicatur, & absolutißima forma sit, quæ principio finéque careat: quòd maximè sit capax, & alio pacto in diuersas plagas uolui non poßit. Quintam causam adijcere licet, quòd parte quacunque medius cernatur. Oua enim resq́; aliæ medium duntaxat inter fines habent: orbis figura, quæ ijs caret, in quauis parte. Mundi forma ac pulchritudo in deo & animis lucet expreßior. In illis effigies elementorum, lapidum, arborum, animalium. Saturni, solis, lunæ & siderum reliquorum: Quæ rerum species in deo, ideæ & exemplaria: in animis rationes & notiones: in orbis materia, formæ atque imagines à Platonicis nominantur. Claræ quidem in orbe siue rebus. clariores in animo (quis enim cognitionem lapidis lapidi præstare negauerit?) in dei mente clarissimæ.

DE

DE CONCENTV MVNDI, & nouem Musis.

QVemadmodum ab aëre uirga percusso strepitus quidam audiri solet: ita ex uelocißimo singularum orbis partium cursu, singulos ædi concentus uel sonitus antiquitas putauit, quas musas appellamus. Sunt igitur musæ concentus, qui æduntur à circumactu siderum. Veteres tamen ex orbibus octo nouem finxerunt deas, quæ eius rei causa sit aperiam. Tradidere ex horum circulorum motu nonum quendam alium concentum, qui ex reliquis constaret, effici: sicut apud nos pueris octo canentibus, ubi præter singulorum uoces nonum quendam concentum ex omnibus habemus. Hesiodus Musarum ordinem uersibus tribus complectitur:

Κλειώ τ' εὐτέρπη τε θάλειά τε μελπομένη τε,
Τερψιχόρη τ' ἐρατώ τε πολυμνιά τ' οὐρανίη τε
Καλλιόπη θ' ἡ δὲ προφερεστάτη ἐστ' ἁπασέων.

Prima ob rerum gestarum, quas canit, & gloriam & celebritatem Clio nuncupatur. Secunda ab oblectando, Euterpe. Tertia θάλεια, *uel à lasciuia cantus, uel à uirendo germinandóque, quòd Veneris natura, Plinio autore, cuncta in terris generentur. Quarta Melpomene à canendo dicta. Quinta Terpsichore à delectandis choreis. Sexta Erato, uel ab amoribus canendis, uel quod Iouis sidus benignum ac salutare sit. Ouidius amatoriam appellat. Vilis, inquit, amatoria uilis mihi candida Clio. Septima Polymnia ab hymnorum multitudine. Octaua* οὐρανία, *à firmamenti uel cœli uertigine. Hic Latini scriptores nonnulli hallucinantur, qui hanc secundam aut tertiam esse existimant, quum cœlum semper octauum sit, supráque orbem Saturni. No-*

nam à uocis suauitate atque dulcedine Calliopen dixere, ὡς καλὴν ὄπα. Κλειοῦς concentum Lunæ cursus efficiunt. Vnde Ouidius eam in uersu, quem modo adscripsimus à sideris colore candidam nominat. Euterpen Mercurij, Thalian Veneris, Melpomenen Solis, Terpsicoren Martis, Erato Iouis, Saturni Polymniam, Vraniam cœli. Qui ex omnibus ijs constat, Calliope est. Hæc numine suo Orpheum uatem afflauit, Musæum Vrania, Homerum Clio, Polymnia Pindarum, Erato Sappho, Melpomene Thamyram, Terpsichore Hesiodum, Thaleia Maronem, Nasonem Euterpe. Sunt & communia quædam musarum uocabula. Camœnæ nuncupantur quasi canentes amœnè. Heliconiades, ab Helicone βοιωτίας monte. Parnasides, à monte Parnaso. Aonides, ab Aonijs montibus Bœotiæ. Cytheriades, à Cythero monte uel saltu. Pierides, à Pieria Bœotiæ monte, ubi ex Ioue & Mnemosyne natæ sunt. Pegasides, à fonte, quem Pegasus ungulæ ictu aperuit, unde itidem Hippocrenæ & Aganippides appellantur. Thespiades, à Thespijs oppido Bœotiæ. Libethrides à Magnesiæ fonte musis sacro. Pimpleiades, à fonte uel uico Macedoniæ. Castalides, à fonte Parnasi Castalio. Theocritus: Νύμφαι κασταλίδες παρνάσιον αἶπος ἔχοισαι. Mnemosynides, à matre Mnemosyne. Quam ideo musarum parentem uocant, quòd eruditio sine memoriæ ui comparari nequeat. Olympiades, à monte Macedoniæ Olympo. Hæc de musis. Ratio triplex redditur, quamobrem mundi sonitum auditu non percipiamus. Prima, quòd tanta eius magnitudo sit, ut aurium angustiæ non capiant. Quemadmodum gentes, quæ Nili καταράκτας siue καταδοῦπα accolunt, sensu

audien

audiendi propter sonitus magnitudinem carent. Secunda causa est, concentus suauitas incredibilis, qua aurium sensus sopitus est. Tertia, quòd à natali die adsuefacti simus: ac ideo nõ audiamus. Sicut enim in ædibus horologia principio uicinos turbare solent, postea uix exaudiri: ita consuetudine perpetua sentiendi uim extingui putant.

DE MVNDI PRINCIPIIS mundum pendentem volui in se, & quot eius ætates sint.

NVnc mundi rerumq; principia, propter aßiduam de illis quæstionem ostendemus. Turpe ea nescire est, quæ paßim uel pueris obuia sunt. Principia ipsius esse dixerunt: Pythagoras, numeros: Epicurus, atomos: Diodorus amere, in quibus partes non sunt: Asclepiades oncos tumores: Geometræ fines: Democritus ideas: Thales aquam: Parmenides terram: Zenon Empedocles & Plato, ignem, aëra, aquam, terram. Aristotelici duo duntaxat memoriæ prodiderunt, materiam ac formam: quæ sententia sola in scholis probatur. Distant elementa & principia, quòd hæc informia sint, & non corrumpantur: illa formata & corrumpantur: hæc duo, illa quaterna sint. Mundum pendentem uolui in sese haud dubium est: licet opiniones uarias poëtarum turba recenseat. Quid etenim molem tam uastam poßit comprehendere? Homerus, cui fingere istæc facilè fuit, Atlantem habuisse columnas ait, quibus cœlum terramq; sustineret. Huius uersus ex ὀδυσσείας principio adscribam:

Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅστε θάλασσης
Πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέ τε κίονας αὐτὸς
Μακράς, αἳ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.

Idem de Hercule tradunt. Credo excogitatum ob eximiam animorum in uiris illis fortitudinem, qua cæteris mortalium antecellebant. Remotis igitur fabulis mundum pendentem uerti in se, neque Atlantis columnis figi, neque Herculis humeris contineri adfirmabimus. Quæ tamen de illis retuli, perdiscenda, ut poëtas capere queamus. Quidā extra mundum uacuum esse, perq; id mundum sustineri putant, nihil habentem ubi posit consistere. Aetates eius sex traduntur. Prima à parente primo usque ad Noam nauigij memorabilis aduersus aquarum uim fabricatorem. Berosus autor est tempore illo gigantes in Asiæ finibus immani fuisse corpore, qui contemptis & dijs & hominibus proxima quæque deuastabant, inter quos Noa erat cæteris tum iustior, tum humanior, & futurum exitium præuidens. Secunda ad Abrahamum, à quo pueros circumcidendi mos habuit initium. Is enim primus & sibi & familiæ eodem, quo Deus id præcepisset, die ἀκροβυστίαν præciderat. Tertia ad Dauid regem primum: siquidem antea iudices solum, & prophetas habebant. Quarta ad Iudææ in Babyloniam commigrationem. Quinta ad Christi aduentum. Sexta, quæ nunc agitur, ad mundi finem. Poëtæ uerò ex mortalium uita multiformi ætates finxere quatuor, easq; metallis compararunt. Primam auream nominabāt, quòd moribus optimis Saturni seculo homines floruerint. Secundam argenteam, quoniam sub Ioue ad uitia inclinare cœperunt. Tertiam æream, quam bello occuparunt. Quartam ferream, quòd in ea à nullo crudelitatis genere mortales abstinuerint. Has descripserunt, in Agricultura Vergilius: Ouidius primo de mutatione formarum uolumine, & Aratus in phænomenis. Aetatem utrobique quendam inter duas insignes rerum mutationes, & quasi commotio-

motiones peregrinas mundi statim nuncupamus.

QVAE MVNDI PARTES. dextræ ac sinistræ vocentur.

IN tota siderum contemplatione nihil esse conducibilius arbitror, quàm id, quod nunc absoluemus, quæ mundi partes dextræ ac sinistræ nuncupentur, quæ distinctio nusquam ante tradita est, quod equidem sciam. Hac in re triplex authorum sententia est. Quippe astronomi partem mundi eoam sinistram, occiduam dxteram uocant. Plinius de mundo in occasum currente: Semper illo in dexteram præcipiti. Geographi contra Orientem dexterum appellant, Occidentem sinistrum. Poëtæ uerò totum hemisphærium ab æquatore ad Aquilonem nominant dextrum, alterum sinistrum. Proinde Lucanus Arabum, qui auxilio uenerunt Pompeio, umbras austrinas in arctoas siue nostras repentè mutatas esse memorat: Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem, Vmbras mirati nemorum non ire sinistras. Hos enim prius quàm egreßi erant torridam zonam, umbræ sequebantur: post egreßum præcedebant. Maro de zonis: Quam circum extremæ dextra leuaq; trahuntur Cærulea glacie concretæ atque imbribus atris. Et Ouidius: Vtq; duæ dextra cœlum totidemq; sinistra, Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis. Quo rem expeditius memoria teneas, finge pectus uertere Astronomos ad meridiem, ubi uelocißimus siderum cursus est, nam circa polum uix stellæ mouentur: Geographos ad polum, cuius altitudinem quærunt: poëtas ad occasum. Tum facilè cernas, quo cuiusque dextera ac leua tendat.

IOACHIMI FORTII RINGELbergii Andouerpiani Institutionū Astronomicarum Liber secundus.

DE PARTIBVS MVNDI.

ACTENVS *sphæræ mundique totius faciem ostendimus, sine ulla partium distinctione. De his in præsentia differemus, & quæ sint, & in quas ferantur oras, & quanto temporis spatio circumagantur,* Partes mundi decem orbes ac elementa quatuor sunt. *Verùm antiquitas tantum octo esse arbitrabatur, ut ex Ciceronis secundo de diuinatione libro colligimus, ubi hæc sunt uerba:* Docet ratio Mathematicorum, quanta humilitate Luna feratur terram penè contingens, quantum absit à proxima Mercurij stella, multo autem longius à Veneris: deinde alio interuallo distat à Sole, cuius lumine collustrari putatur. Reliqua uerò tria interualla, infinita & immensa: à Sole ad Martis, inde ad Iouis, ab eo ad Saturni stellam: inde ad cœlum ipsum, quod extremum atque ultimum mundi est. *Hic uides unum tantum cœlum esse, & quàm loquantur aptè, qui Saturni aut Iouis aëra cœlum appellant. Arati interpres sic parteis easdem refert:*

Exe

Ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ἑπτὰ ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τῷ ζωδιακῷ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν δὲ δευτέραν, ὁ ζεύς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην: ἡ ἀφροδίτη. τὴν δὲ ἕκτην, ὁ ἑρμῆς. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη ὁ μὲν δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων.

Post Ciceronem orbes alij duo reperti sunt, hoc modo. Viderunt longo temporis ſpatio, ac frequenti ſtellarum reditu, alijs eas motibus ferri, atque annis centenis ſidera inceſſu obliquo ab occaſu in exortum ſingulas ferè peragrare parteis. Deinde ſigna quoque eadem ab Auſtro in Aquilonē meare, ac rurſus in Auſtrum digredi. Collegerunt itaque duos alios ſtellarum eſſe motus, ac orbes totidem, quando ſinguli orbes ſingulos ſolum meatus habere proprios poſſunt. Eosq́; eſſe ſupra firmamenti locum, non infra, ijdem tradidere. Quoniam ſtellæ ab illis circumagi non poſſent, niſi illi ampliore ſpatio eas complecterentur. Sunt qui mundum in partes quinque diſtribuant, terram, aquam, aëra, ignem æthereum & cœleſtem: poſteriorem ignem rurſus in erraticum & non erraticum. Alij inter quaterna elementa mundum diuidunt. Quorum primus ordo terram, aquam, aëra, ignem continet. Secundus Lunam, quæ à Phyſicisætherea terra dicitur, Mercurium, Venerem, Solem. Tertius firmamentum, quòd à firmitate terræ ſimile uidetur, Saturnum, Iouem, & Martem.

DE DECIMO ORBE.

Decimus extremusq́; orbis ab exortu in occaſum ruit, curſumq́; peragit horis quatuor & uiginti. Eo impetu Lunæ, Solis, Martis, Saturni, cœliq́; ſidera intra diei noctisq́; ſpatium circumaguntur. Cauſa eadem Lunæ globum, Lunaq́; oceanum immenſam aquarum uim quotidie

circum

circum terram rapit. Axis huius dimetiens est, circum quam ipse uel mundus uoluitur. Proclus: Ἄξων τοῦ κόσμου ἐστὶν ἡ διάμετρος αὐτοῦ, περὶ ἣν στρέφεται. *Distare axem & diametrum constat, quòd linea quæuis per orbis medium ducta dimetiens sit: axis solum, circum quam uertitur. Eo ueteres finxerunt cœlum terramq; contineri. Inde Cicero ait, Terra, quæ transiecto axe sustinetur. Prudentius: Et scißus axis cardinem mundi ruentis soluerit. Idem quoque Lucanus sentit, ubi fore sedem Cæsari accommodam demonstrat, inter æstum Austrinum & rigorẽ Aquilonis. Aetheris, immensi, inquit, partem si presseris unam, Sentiet axis onus. Maiores ut in sphæris quas nos conficimus, ita in mundo axem partes omneis connectere prodiderunt. Polum propriè in ambitu globi uocamus punctũ, qui æquo spatio ab omnibus circuli partibus, cuius polus dicitur, distat. Differt à cẽtro, quòd id in globi medio est, polus in circuitu. Hoc modo signiferi uerticẽ, punctũ in cœli circũflexu esse dicimus, paribus undique interuallis ab orbe eo absistens. Et qui mundi polus est, eundem & æquatoris esse, tropicorũ, arcticorumq; orbium. Polus à* πολέω, *uel uertendo inditum nomen est, quòd circum illos mundi structura uertatur. Eadem ratione Vergilius nuncupauit uertices: Hic, inquit, uertex nobis semper sublimis, at illum sub pedibus Styx atra uidet, manesq; profundi, hoc est, antichthones, quos è cœlo nostro uelut in profundo aëre habitantes aspicere uidemur. Mundi uertices duo sunt, arcticus & austrinus, siue quòd alteri oppositus sit, antarcticus. Dicti ab Arctis, quæ circa hunc nostrum polum feruntur, unde & nos quoque gentes arctoæ dicimur. Alter austrinus uocitatus, quòd in ea regione sit, unde Auster uel Notus spirat. Alij signiferi sunt ab his distantes propè*

uicenis quaternis partibus. Hoc loco *naturæ uis immensa apparet. Quippe nulla admirabilior species, nulla pulchrior, quàm quòd fabrica mundi circum metas semper easdem decurrat, quum nullum usquam ferrum firmarit, quòd polos fulciat, continea̕tue motum.*

DE NONO ORBE.

Nonus orbis duos habet motus, alterum communem cũ decimo: alterum ab Occidente *in* Orientem*, qui quadragintanouem millium annorum spatio perficitur. Huius axis mundi axem medium secat, & poli à polis mundi distant uigintitribus partibus minutisq; quinquaginta. Inter axium fines periscij & xonæ frigidæ sunt.*

DE COELO.

Firmamentum orbis octauus est, in quo omnes quas cernimus stellæ, præter septem errantes continentur. Veteres hunc esse extremum putabant, solúmque perpetuo cursu ab ortu in occasum ferri, atque ideo à firmitate & constantia motus firmamentum uocauerunt. Cœlum maiores à cælando dixerunt, quòd uarijs sit cælatum rerum figuris. Quinetiam nonnulli existimauerũt orbium attritu aßiduo particulas quasdam, & rerum omnium semina decidere: è quibus plerunque in descensu confusis, monstra ac prodigiosæ animantium formæ nascantur. Aut à concauitate, κοιλὸν *enim* Græcis *concauum est.* Porrò *cœli uox res duas signat. Creberrimè octauum orbem, in quo fixæ stellæ sunt. Sic* Cicero *ait:* A Saturno *ad cœlum ipsum, quod extremum atque ultimum mundi est.* Nonnunquam *aëra: hoc pacto & uolucres cœli, & serenum cœlum dicimus.* Plinius*:* Nanque *& hoc cœlum appellauere maiores*

res quod alio nomine aëra, omne quod inani simile uitalem hunc spiritum fundit. Diogenes Laërtius cœlum ait σφαῖραν uolubilem esse, & tectum immensum. Id tres habet motus, primum ab Oriente in Occidentem, secundum à nono orbe ab occasu in ortum, tertium proprium, quem accessus recessusq; motum, aut trepidationis nuncupant. Hic ab æquinoctiorum notis in orbe octauo, circum æquinoctia noni fit. Dimetiens circuli parui, quem æquinoctiorum interualla describunt, partium ferè nouem est, minor signiferi latitudine, quæ duodenas continet. Circuitus iste stellas ab Austro in Aquilonem, atque à septentrionibus in meridiem pertrahit. Motus primus uicenis quaternis horis perficitur: secundus annorum quadraginta nouem millium spatio: tertius septem millium. Tametsi hic cœlũ depingitur, de signifero tamen nihil: nisi inter circulos scripturus sum.

SIDERVM FIXORVM descriptio.

QVatuor stellarum genera sunt. Fixæ quæ in cælo hærent, ita dictæ quòd semper seruent eandem inter se distantiam. Hæ à Græcis nuncupantur ἀπλανεῖς. Arati interpres: οἱ ἀπλανεῖς ὅμοιοι ἥλοις. Iterum: οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμιγμένως δινεύοντι, οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλανέσι. Erraticæ sunt septem stellæ, quæ sub cælo feruntur. Deciduæ sunt, quas nocte uidemus decidere, quum per nubem incensam flamma discurrit. Crinitæ stellæ sunt incendia magna hærentia in aëre, quas Græci à coma cometas uocant. Stellas fixas nõnulli in arctoas, signiferi, atque austrinas diuidunt, sed hi plures, quàm huius instituti est, enumerant. Proinde hic fructum magis,

quàm

quàm multitudinem ſpectare uolumus: eaq; ſolum tradere, quæ in poëtarum libris nuſquam non ſunt obuia. Naturæ ductu ab Aquilone in Auſtrum progredicmur. Helice maior urſa eſt: Cynoſura minor, quæ in multis Europæ partibus non occidunt. Maiorẽ Græci in mari obſeruant, quòd ſtellas habeat inſigniores: Phœnices minorem, quoniam ipſa propior polo ſit, minusq; moueatur. Quod ita Aratus prodidit:

Οἳ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
Τὴν δ᾽ ἑτέρην ἑλίκην, ἑλίκῃ γε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
Εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν.
Τῇ δ᾽ ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν.

Ea de cauſa Homerus Græcis inde nomen dedit, cuius hæc uerba in primo Iliados libro: Τὴν μὲν γὰρ σὺν νηὶ θοῇ ἑλίκωπες ἀχαιοὶ ἐς χρύσην πέμπουσιν. Septentriones ſtellæ ſeptem ſunt in Helice ſiue Cynoſura. Vnde Vergilius: Arcturum, Pleiadasq;, Hyadas, geminosq; Triones. Et Vitruuius: Quæ ſtella elucet circum caput maioris Septentrionis. Sæpius id nomen Helicæ ſoli, ob ſideris magnitudinem tribuitur. Plinius: Booten, qui ſequitur Septẽtriones. Hos uulgus etiam Plauſtrum ab equorum, rotarúmque ſpecie nominat. Stellam extremam, quæ in Cynoſuræ cauda eſt, nautæ polum nuncupant, quòd proxima ſit axi. Abeſt tamen à uertice uero quatuor propè partibus, ſic ut axis cum termino caudæ efficiat triangulum. Bootes ſidus eſt, quod Helicen, ſiue maiorem urſam ſequitur. Alio nomine Arctophylax dictus, & cuſtos Erimãthidos urſæ. Arcturus ſtella magna inter Bootæ pedes eſt. Hanc urſæ caudam dixeris, unde & uocis ratio ſumpta. Vergilius: Sub ipſum Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco, hoc eſt, ſub Arcturi exortum matutinum. Lucidum ſidus leuo

Septẽtriones. Plauſtrũ. Polus. Bootes. Arcturus.

Heniochi humero insidens Capra nuncupatur Olenia, ab Oleno Arcadiæ urbe, ubi ipsam esse nutritam arbitrantur. Ouidius: Nascitur Oleniæ signum pluuiale Capellæ.
Hœdi. Hœdi duæ stellæ in Aurigæ, uel Erichthonij manu sinistra sunt, de quorum exortu plerique scripsere. Circa Cycnum
Pegasus. alatus equus, quem Pegasum uocant. Hunc Ouidius è sanguine, qui ab exciso Medusæ capite defluxit, genitum esse ait, in Fastis: Creditur hic cæsæ grauido ceruice Medusæ Sanguine respersis prosiluisse comis. Eundem & uolucrem fuisse idē testatur: Huic supra nubes & subter sidera lapso Cælum pro terra, pro pede penna fuit. Ipsumq; inter sidera relatum esse refert: Iamq; indignanti noua frena receperat ore, Quum leuis Aonias ungula fecit aquas. Nunc fruitur cælo quod pennis ante petebat, Et nitidis stellis
Pleiades. quinque decemq; micat. Pleiades, stellæ septem in dorso Tauri, septimam tamen uix cernimus. De his Germanicus Cæsar in Arati interpretatione: Septem traduntur numero, sed carpitur una Deficiente oculo distinguere corpora parua. Nomen habent ἀπὸ τȣ πλῆν, hoc est, nauigando, quòd ortu suo nauigationis tempus ostendant. Hæ uerno tempore exoriuntur, & autumno occidunt. Vocantur & Atlantides, quod septem Atlantis filiæ sint, inter quas est Maia Mercurij mater. Vergilius: Multi ante occasum
Vergiliæ. Maiæ cœpere. Vergiliæ quoque uocitatæ sunt, quòd uere oriantur. Pleiades ergo, Atlantides aut Vergiliæ septem
Hyades. stellæ in Tauri dorso sunt. Hyades, stellæ quinque in signi eiusdem capite, ita dictæ, quòd non sine pluuia exoriantur. Easdem Plinius Suculas uocat, his uerbis: Qualiter in
Suculæ. suculis sentimus accidere, quas Græci ob id pluuio nomine Hyadas appellant. De utroq; sidere, atque alijs modo dictis Homerus in Iliade:

Πλη

Πληιάδας θ' ὑάδας τε τότε σθένος ὠρίωνος.
Αρκτον θ' ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Ἣ τ' αὐτοῦ στρέφεται, καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Idem in Odyssea.

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος, οὐ δέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας δ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Αρκτόν θ' ἣν καὶ ἅμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.

Stellæ arctoæ ægrè occidunt, austrinæ ægrè oriuntur, idcirco ait: ὀψὲ δύοντα βοώτην. *Vergilius: Pleiadas, Hyadas, claramq; Lycaonis Arcton. Sub pedibus Leporem habet Orion, appellatus ita, quod ex urina Iouis, Neptuni, ac Mercurij sit genitus. Sirius ingens sidus est, in ore maioris canis, unde & Canicula uulgo dici consueuit. Cernitur in speculo etiam medio die imposito aquis contra solem. Hæc stella, quum horis matutinis exoritur, Solis calorem mirè adauget. Eo tempore Etesiæ ad dierum quadraginta spacium spirare dicuntur, ut flatus æstum utrunque leniat. Ideo à siccitate nomen dedere. Quidam falsò putant eandem stellam Caniculam & Canem minorem dici, decepti fortasse nominum similitudine. Quò igitur sideris naturam & locum inter stellas uicinas apertius cognoscamus, Arati de eo uersus adnotabimus,* Sirius.

Ποσσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
Εμμενὲς ἤματα πάντα διώκεται, αὐτὰρ ὅ γ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικὼς,
Καί οἱ ἐπαντέλλει, καί μιν κατιόντα διώκει.

De eodem apud interpretem Arati legimus:

Νοτιώτερός ἐστιν ὁ κύων ὁ σείριος καλούμενος, ὃν ὠρίωνος κύνα λέγουσι κατ' ἐπίκλησιν. ὥς φησιν ὅμηρος. ὅν τε κύν'

ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν. Et Varro in libris de Agricultura scripsit à solstitio ad Caniculam dies quadraginta esse, ubi certum est eum de Sirio, non de Cane minore loqui. Procyon siue Anticanis Canis minor est, sic nominatus, quod ante Sirium oriatur. Cic. Anticanem Procyon Graio, qui nomine fertur. Canopus, sidus est in summo Argus gubernaculo. Hic errorem insignem apud Plinium ac Proclum, qui lectorem remorari solet, ostendemus. Plinij uerba hæc sunt: Canopus, à Rhodo absconditur, magisq; Alexandriæ. Proclus circa libri finem, quem de sphæra conscripsit: ὁ δὲ ἐν ἄκρῳ τῷ πηδαλίῳ τῆς ἀργοῦς κείμενος λαμπρὸς ἀστὴρ, κάνωβος ὀνομάζεται. οὗτος μὲν ἐν ῥόδῳ μόλις θεώρητός ἐστιν, ἢ παντελῶς ἀφ᾽ ὑψηλῶν τόπων ὁρατός. ἐν ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἐστὶ παντελῶς ἀφανής. σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζῳδίου ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος μετεωρισμένος φαίνεται. Canopũ in Rhodo ægrè conspici ait, & Alexandriæ nõ cerni. Equidẽ Plinium atque Proclũ eruditiores fuisse scio, quàm ut tam humili in re errasse censeantur. Sed uel mathematici cuiuspiam autoritatẽ sequuti sunt, quẽadmodum Solinus circa operis initium de horoscopo Romano, ubi Veneris sidus soli fuisse aduersum ait: uel ipsi negotio non satis perspecto, & cognitione grauiore impediti, hæc prodidere. Error manifestus est: Nam sidera omnia austrina, inter quæ Canopum numerant, commodius Alexandriæ, quàm in Rhodo insula cernuntur, Alexandria nanq; in austrum magis quàm Rhodos procedit. Nemo tamen leuitate tanta sit, ut autores isthæc ignorasse existimet, maiora non ignorauerunt. Nos quoque nonnunquam in ædendo nomine nostro, aliud agentes erramus, neque ob id nescire dicimur. Quid quòd in Plinio multa leguntur, quæ castigatorum inscitia atque audacia deprauata sunt?

Procyon.

Canopus.

Meo equdem iudicio emendatißimum opus prodiret, si quisq; quod suæ professionis est, restitueret. Quotiescunq; æditur Plinius nouæ castigationis titulum præfixum habet. Veruntamen secundi uoluminis octauo capite scriptū est: Signiferi autem ambitum peragit tricenis & duodequinquagenis diebus. Item nono: Ideo & inæquali lumine aspici, quia ex aduerso demum plena, reliquis diebus tantum ex se terris ostendat, quantum ex Sole ipsa concipiat. Et decimosexto: Sol Arietis uicesima nona, atq; alia permulta. Quuum legendum sit trecenis, non tantum ex se, & decima nona.

DE TRIPLICI CAELEstium siderum ortu ac occasu.

Siderum horum poëtæ exortum triplicem fecerunt. Matutinum, quem Græci κοσμικὸν uocant, quando sidus mane cum Sole oritur. De quo Vergilius: Candidus auratis aperit cum cornibus annum Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro. Hesiodus in opere, cui titulus ἔργα καὶ ἡμέραι de Arcturi emersu:

Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
Οὐρανὸν, ἀρκτοῦρον Δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠώς,
Ω πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς.

Vespertinum, siue χρονικὸν, quum stella uesperi Sole occidente exoritur. Velut apud Ouidium uidere est: Quatuor autumnos Pleias orta facit. Vbi per quatuor Vergiliarum reditus annos totidem intelligit. Et heliacum, quādo ἄστρον post Solis transitum, tantò ab eo spatio abest, ut cerni poßit. De hoc ortu Vergilius. Cnosiaq; ardentis decedat stella Coronæ. Triplicem quoque occasum cognominibus ijsdem describunt. Matutinum, quum stellæ Solis

ortu occidunt. Vergilius: Ante tibi eoæ Atlantides abscondantur, Debita quàm sulcis committas semina. Iterum: Multi ante occasum Maiæ cœpere: sed illos Expectata seges uanis elusit aristis. Vespertinum, quando uesperi cum Sole abeunt, quemadmodum tempore uerno Atlantides. Denique Heliacum, quum propter Solis accessum sidus uideri desinit. Hoc modo Arietis signum circa uernũ æquinoctium occidit: Libræ autumno: Cancri, solstitio: bruma Capricorni. Non omnia signa, quæ simul oriuntur, etiam simul occidunt, propter horizontis obliquitatem.

QVO DISTENT ASTRVM, Signum, Sidus, & Stella.

QVod ἄστρον Græci, nos sidus & signum uocamus. Nihilq́; est aliud astrum, sidus uel signum, quàm animalium aliarúmue rerum in cœlo effigies, ex pluribus constans stellis. Stella singularis est. Ad eundem modũ Græci: ἀστὴρ ἄστρου διαφέρει, ὁ μὲν ἀστὴρ ἕν ἐστι, τὸ δὲ ἄστρον ἐκ πολλῶν συνέστηκεν. *Vt Astræa, Scorpio, Helice, Argo propriè astra, signa, aut sydera dicenda. At Arcturus, Hœdi, Sirius, Canopus, & planetæ stellæ non sydera uocantur. Verùm sermonis ornatioris, & tædij leuandi causa, ueteres crebro, licet minus propriè, syderis nomen pro stella posuere.*

QVID SIT STELLARVM Longitudo, latitudo, & declinatio.

STellarum tum fixarum, tum errantium longitudo, earũ ab Arietis initio distantia est. Vt partium quinquaginta duarum interuallum, Vergiliarum longitudo dicitur, eæ enim

ex enim seculo nostro in Tauri parte uigesimasecunda sunt. Latitudo à zodiaci medio discessus est. Hic duplex arctous austrinusq́;. Declinatio stellarum, distantia ab æquatore. Hæc quoque duplex, austrina & arctoa. Terrarum uerò aut urbium longitudo, earum distantia est à Fortunatis insulis. Latitudo est distantia loci ab æquinoctio seu æquatore, uel axis ab horizonte. Vt Capræ polum Arctoum spectantis longitudinem esse dicimus partium circiter septuaginta: latitudinem tricenum, declinationem quinquaginta. Et Crateris esse longitudinem partium centum septuaginta: undeuiginti latitudinem: declinationem quindecim. Smyrnæ longitudo gradibus septem atque quiquaginta constat: latitudo triginta sex. Hæc de cælo eiusq́; syderibus.

DE STELLIS ERRATICIS. +

ANtequam planetarum motus aggrediar, quædam in uniuersum de illis dicenda. Saturni stella φαίνων nũcupatur, ut Cicero autor est: Iouis φαέθων. Martem ab ardore πυρόεντα dicunt, Gradiuũ quum sæuit, & Quirinum quum tranquillus est. Inde Romani, quòd gens Martia atque bellicosa sit, Quirites dicti. Vel, ut alijs placet, nomen à Romulo acceperunt, qui itidem Quirinus uocitatus est ab hasta, quæ Sabinorum lingua quiris nominatur: qua crebrò utebatur. Medium nomen Lucanus circa primi libri finem usurpat. Quid tantum, inquit, Gradiue paras? Veneris stella à Græcis φωσφόρος & ἕσπερος à nostris Lucifer ac uesper uel Vesperugo nuncupatur. Plautus: Neque Vesperugo, neque Vergiliæ occidunt. Mercurius, στίλβων & Cyllenius. Posteriore eodem loco Lucanus usus est: Motuq́; celer Cyllenius hæret. Prius à radiãdo

siue coruscãdo sumptum. Platonici Planetas metallis comparant. Tribuunt enim Soli aurum, Lunæ argentum, Saturno plumbum, Ioui ἤλεκτρον, Marti ferrum, Veneri ὀρεί χαλκον, Mercurio stannum. At enim qui paßim de metallorum Metamorphosi scribũt, plumbum Saturnum nuncupant: stannum Iouem: ferrum Martem: aurum Solem: æs Venerem: uiuum argentum Mercurium: argẽtum Lunam. Arabes Soli, cerebrum, & cor adscribũt, Lunæ stomachũ, Saturno splenem, Ioui hepar, Marti sanguinem, Veneri renes & genitale semen, Mercurio, linguam & os. Color Saturno candidus, Ioui clarus, quod inter stellæ superioris rigorem ardoremq; inferioris medius feratur: Marti ingneus, Lucifero cãdens, Vesperi refulgens, Mercurio radians, unde & στίλβοντα appellauerũt: Lunæ blandus, Soli, quum oritur ardens, postea radians. Denique Saturni Martisq; stellæ perniciosæ dicuntur: Iouis ac Veneris, salutares: naturæ utriusque Sol, Mercurius, Luna. Septem homini munera à planetis totidem tribui seu roborari uidentur: contemplationis acumen, gubernandi potestas, animi robur, claritas sensuum, amoris ardor, interpretandi subtilitas, fœcunditas generandi. Contemplationis donum, Saturnus ministrat: imperandi potentiam, Iuppiter: magnitudinẽ animi, Mars: Sol, sensuũ opinionisq; claritatem: amorem, Venus inspirat: pronuntiandi & interpretandi solertiam, Mercurius adiuuat: generationis officium, Luna.

Tres in mundo globi sunt omnibus gentibus conspicui, Sol, Luna, terra. Sol distinguit tempora, Luna ducit aquas, terra continet mortalium genus.

*

DE

DE MOTV PLANETARVM.

STellæ errantes quotidie cum mundo uertuntur ab ortu in occasum, præter quem motum alium habent aduersum huic per duodecim signa, quem Saturnus perficit annis triginta, Iuppiter annis duodecim, Mars duobus: Sol, Venus, Mercurius singulis, Luna mense. Quo pacto eædem stellæ in diuersas mundi plagas ferantur, quo modo Solis sidus cursum peragat quotidie ab ortu in occasum, & quotannis ab occasu in exortum hac similitudine poterit demonstrari. Si in rota inter axem & circuitum formicæ septem per totidem circulos moueantur à dextra manu per superiorem partem ad manum sinistram, uoluaturq; rota à leuo latere in dexterum, necesse erit eas contra rotæ uersationem incedere, & illam, quæ proximum centrum habuerit, ocyus motum absoluere: quæq; extremum orbem rotæ peraget, etiamsi æquè celeriter ambulet, propter magnitudinem circuli multò tardius perficere cursum. Communis autorum sententia est stellas orbibus infixas esse, & non nisi cum illis uerti, quam nec probare, nec refutare audeam. Etenim quum aër ille, per quem sol incedit, tenuior esse appareat, quàm iste qui infra Lunam est, mirum uideatur sic stellam in orbe fixam esse, ut nodus est in ligno: mirum item Solis, Lunæ, Veneris sidera moueri non posse, nisi una cum orbe in quo hærent. Fortasse non absurdum foret dicere, stellas ita circuire mundum ut nos per terram circunfusum secantes aëra incedimus. Cæterum siue planetæ soli, siue cum orbibus moueantur, quando utrunque incertum est, haud magno conatu seu temporis dispendio reor indagandum. Id unum constat & solem & lunam incredibili celeritate intra quatuor & uiginti horas ambire terram: ac motu contrario

Solem anno, Lunam mense signorum zonam percurrere, hoc oculis nostris nos uidemus. Orbes *cum mũdo in occasum uolui facilius crediderim : eosdem cum stellis niti in exortum, dubium magis.* Duos Solis motus *hunc in modum* Ouidius *docet:*

Ardua prima uia est, & qua uix mane recentes
Enituntur equi: medio est altißima cœlo,
Vnde mare & terras ipsi mihi sæpè uidere
Fit timor, & pauida trepidat formidine pectus.
Vltima prona uia est, & egent moderamine certo,
Tunc etiam quæ me subiectis excipit undis
Ne ferar in præceps Thetis *solet ipsa uereri.*

Mox de altero:

Nitor in aduersum, nec me qui cætera uincit
Impetus, & rapido contrarius euehor orbi.

Hic uides solem non retro ire, sed constanti incessu aduersus orbis extremi celeritatem niti. Hoc loco *poëta motus duos descripsit, quorum prior quotidie perficitur, posterior anni spatio, hoc est, dierum tercentum sexagintaquinque & quadrantis unius.* Quia *solus cernitur* Sol *dictus est.* Homerus *eum cuncta intueri atque audire adfirmat*

Ἠέλιός θ' ὃς πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.

Hanc *lucem ideo nubila magna temporis intercapedine condunt, ne sideris pulcherrimi, quemadmodum & rerum aliarum, ex usu aßiduo satietas fit.* In Sole *tria cernuntur: radius singulis oculis propius : lumen per aëra fusum, ac omnibus commune: & lux, quæ lumini præest, atque in stella ipsa conspicitur.* Solem *medio spatio inter cælum terramq; ferri* Ouidij *uersus memoriæ prodiderunt :* Altius *egressus cœlestia signa cremabis,* Inferius *terras, medio tutißimus ibis.* Voluit *nanque rerum parens deus,*

ignem

ignem hunc non inter ſidera, elementorúmue mutabilem materiam, ſed per aëra inanem, ubi nihil adurere poßit uagari. Stellæ tamen aliquot utrinque uicinæ quandoque uruntur, unde & exuſtas cõſuetudo appellat, Sol ab oriente in occidentem celerrimè rapitur alterutro æquinoctio: tradißimè, ſolſtitio brumáq;. Quanto enim ſtellæ polis uiciniores ſunt, tanto tardius mundi circuitu feruntur. Circa axem enim & motus & circulos æquidiſtantes aßiduè minui neceſſe eſt: & ſtellas arctoas uix aut tarde moueri. Manifeſtum eſt ergo, quo Saturni, Iouis, Soliſque ſidera uerticibus propiora ſint eo ſegnius ipſa in oras occiduas decurrere. Nazianzenus Solem menti diuinæ comparat, his uerbis: ὅτι ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος, ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός, id Sol oculis, quod menti deus.

DE VMBRA TERRAE.

Terræ umbra ſemper à Sole diametro diſtat. Illo enim oriente ipſa occidit, & occidente oxoritur, media nocte in auſtro eſt, meridie uerò antichthonum hemiſpherium implet. Aeſtate humilis, hyeme ſublimis, & Solis altitudinem imitatur conuerſis anni temporibus. Quoniam Louanij ſolſtitio partibus ferè quindecim ab horizonte abeſt, ſicut medio die in Capricorno ſol: bruma tribus atque ſexaginta: æquinoctio utroque triginta nouem. Eadem ſole luſtrante Cancri ſignum, hoc eſt, ſupremam abſida, productor: breuior hyeme circa brumalem circulum, ubi ſidus terræ proximum eſt. Hæc obſeruatio ad defectuum moras pertinet. Siquidem æſtiuis menſibus acutiore umbra Lunam ocultari, bruma contractiore ſentimus. Terræ umbra perpetuo circuitu corpora animantium ſternit, componítque ad quietem.

Solis.

Solis sidus, umbra terræ & centrum arcus cælestis, quem in Chao describemus, eodem motu circumaguntur.

DE DIFFERENTIA INTER Solem & Lunam, ac eorum magnitudine.

MAximarum mundi partium Solis Lunæq; sphæras exactius contemplari lubet, eorumq; discrimen propius intueri. Sub sole omni momento meridies atque æstas est. Ille ubique prandentes cernit, mediósue dies à noctium opacitate dimetiente distans: assiduè contuetur frondes, flores, & rerum pulchritudinem amœnitatemq;, comites semper duo habens Venerem ac Cyllenium. Contra Luna sola per tristeis tenebras fertur, pauidasq; umbras: nihil ista nisi ignauos somnos conspicit: nullos aspicit in agris homines, ut etiam mortaleis omneis perijsse miretur. Ille pocula uidet, conuiuia uidet, uidet quicquid in orbe pulchrum est: hæc niue tectos montes & horridam naturæ faciem. Illi rerum imperium, cæli terræ, stellarumq; regimen deorum cura dedit: huic nihil præter menstruos cursus, labores, atque etiam corporis interitus. Illi color aureus, argenteus Lunæ. Ille diurnus, nocturna Luna. Huc spectat ut eorum terræq; magnitudinem subijciam. Hæc tricies nouies Lunæ σφαῖραν continet, Sol amplior terra, centies sexagies sexies. Quod admirationi non erit, si globi capacitatem ex diametri longitudine quæsieris. Continet enim Solis dimetiens terræ dimetientem quinquies & semissem. Estq; proportio diametri Solis ad terræ dimetientem, quæ est numeri undecim ad duo quintupla sesquialtera. Solis autem cubus mille tercentum unam & triginta parteis tales continet, cuiusmodi terræ cubus octonas complectitur. Cubus enim numeri undecim, est mille tercentum unum & triginta. Cubus uero binarij, qui est

terræ,

terræ, octo. Subducto quoties id fieri potest, minore cubo, qui est terræ, à maiore qui est Solis, cognoscitur cubi ad cubum proportio, & quanto Sol maior terra sit. Inuenimus ergo centies sexagies sexies octo, in mille tercentum uno & triginta. Terræ diametros Lunæ dimetientem complectitur ter & duas eius diametri portiones quintas. Estq; ea proportio dimetientis terræ ad Lunæ diametrum, quæ est septendecim ad quinque tripla superbipartiens quintas. Cubus numeri septẽdecim, quater mille nongenta tredecim. Cubus numeri quinque, est centum uigintiquinque, Maiore cubo per minorem distributo, reperimus numerum centum uiginti quinque tricies nouies in quater mille nongentis tredecim. Thales Milesius aiebat Solis septingentesimam partem Lunæ globo esse comparandam. Terram esse minorem Sole uel hoc argumento est, quòd tam raro Luna in eius umbram incidat. Si enim adeo esset uasta ad orbem totum, ut apparet, uix unquam Luna lumen haberet, nisi omnino propinqua Soli. Hunc esse immensum sic Plinius demonstrat. Quòd Idam montem latitudine exuperet, dextra leuáque largè amplectens. Et quia æquinoctio utroque omnibus sub æquatoris orbe habitantibus simul cernatur in finientis uertice. Item quia circa æstiuum circulum habitantium ijsdem æquinoctiorum diebus, meridie, Septentriones umbræ spectent, ortu uero occasum. Et quòd luna deficiente terræ umbra in mucronem desinat. Ob duas causas Sol maior apparet hyeme, quàm æstate, quòd bruma nobis propior sit: & quòd per aëra nubilosum hyeme cernatur.

De

DE VENERE ET MERCVRIO.

INfra Solem Veneris stella, quae (autore Cicerone) à sole nunquam longius abest duorum signorum interuallo. Quare cum eo quotannis signiferi orbem percurrit, & quotidie totum mundi circuitum. Eius locum Sol ostendit. Quippe mane circa orientem est: meridie semper sublimis circa solem in austro: eo occidente, ipsa, siue sequatur siue praeterierit, non procul ab occasu est: & nocte media sub pedibus nobis, at antichthonibus alta cernitur. Error apud Solinum est, circa operis initium, ubi Venerem Soli fuisse aduersam, quando Roma conderetur, ait: quum ipsa uix duobus signis abesse poßit à sole. Eius uerba haec: Romulus auspicato murorum fundamenta iecit duodeuiginti natus annos XI. Cal. Maias hora post secundam ante tertiam sicut L. Taruntius prodidit mathematicorum nobilißimus, Ioue in piscibus, saturno, Venere, Marte, Mercurio, in scorpione, sole in Tauro, Luna in Libra constitutis. Hallucinati sunt & ueteres in Paridis Troiani genesi, quam hunc in modum Firmicus prodidit. Eius horoscopum in Aquario fuisse: solem ac saturnum in Leone, Lunam & Martem in scorpione: Iouem in Aquario: Venerem ac Mercurium in Geminis. Quamuis hic Luciferi stellam fortasse non male posuerint, certe Mercurius, quem mox describemus, tanto interuallo à sole distare nequit. Venus Lucifer aut φωσφόρος nuncupatur, quum solem antecedit, aut ante eum oritur: Hesperos uero aut Vesper, quando solem insequitur, atque post eum occidit. Quam uocem Vergilius usurpat, in uersu isto: Venit Hesperus ite capellae, id est, cerni incipit, non oritur: nam Hesperus nunquam in oriente con

te conspicitur, nec Lucifer in occidente. Vitruuius de architectura libro nouo : Veneris stella, quum solem sequitur post occasum eius apparens in cælo, clarißiméque lucens Vesperugo uocitatur. Alijs autem temporibus eum antecurrens & oriens ante lucem, appellatur Lucifer. Plinius iudicio subtiliore & motum & stationes ita memoriæ tradidit. Veneris stella signiferi ambitum peragit trecenis & duodequinquagenis diebus: ab sole nunquam absistens partibus sex atque quadraginta longius. Mercurij sidus, ut Veneris, solem quoque modo antecedit modo sequitur: nec unquam ab eo lõgius unius signi spatio abest: & singulis annis cum eo zodiaci signa lustrat. Plinius: Mercurij sidus inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, quàm Veneris, modo ante solis exortum, modo post occasum splendens, nunquam ab eo uigintitribus partibus remotior. Mercurius non lucifer aut Hesperos, sed matutinus, quum ante solem exoritur: & uespertinus quando post eum occidit, nuncupatur. sed dubitarit forsitan aliquis, quur duo hæc sidera non sint sole celeriora, cum minore contineantur circulo. Nam eò Saturnum annis tricenis circumagi appáret, Iouem duodenis, Martem binis, solem singulis, & lunam mense, quòd circa terram circuitus angustiores sint. Hæc explicabimus, ostendemúsque ocyorem esse Venerem sole, ac Mercurium Venere. Conuenit inter omnes, solis radio reliqua impelli, retroire, ac consistere. Solem uerò per medium ire signiferum, nec in oras diuersas aliorum modo discurrere. Hesperum autem nonnunquam & stare, & ad utranque zodiaci circuli latitudinem digredi, & retro cum mundo in occidentem referri. Ex his omnibus quis Venerem, cui tot flexus lustrandi, non sole uelociorem iudicet?

cet? Idem in Mercurio facile demonstres, eum quoque Lucifero esse celeriorem. Nam quo tempore semel retrogradum est Veneris sidus, quod propè singulis annis fit, eo ipso spatio Mercurij stella ter graditur per omneis stationum progreßionumq; notas. Latitudine quoque ocyssime, à Solis uia digreditur. Vt non immerito Lucanus scripserit: Motuq; celer Cyllenius hæret. Hic ergo ut Venere inferior, ita & uelocior. Porrò quo propius stellarũ trium progressum cernas, solem conferre licet uenatori persequenti leporem, Venerem canibus magnis, qui dominum nunc præcurrunt, nunc sequuntur. Mercurium paruis, qui aßiduo se discursu fatigant, uestigantq; olfactu feram. Hunc Luciferum aut Hesperum nõ appellãt, propter celerem mutationem motus, & minorem à sole distantiã.

DE LVNA.

INfima terræq; proxima luna, cuius mutabilis species miraculum omne uincit. Nanque ut Veneris sidus solem modo præcurrens, modo sequens Luciferum uocant & & Hesperum: ita hæc eodem seruato cognomine corporis effigiem immutat. Hic uidere iucundum est, quanta lunæ uis secum maria pertrahat: tantam aquarum molem, ut huius grauitas elementi motum omnem respuat, tanta celeritate, ut animantium cunctarum uelocitatem superet. Cuius portionem millesimam cũcta terræ marisq; non traherent animalia, id secum rapit lunæ globus. O mira naturæ spectacula. Quid sideri aquas alligauit? Vbi uestigia figit currens atque onera trahens numen laboriosum? Nil, nisi cedentes ac inanes spiritus premit. Sed ad rem, hæc diebus uicenis septenisq; & tertia diei parte signiferi orbem ambit. Interq; singulos coitus signa ferè tredecim propter Solis discessum, quum antecedentem celeriore

uiore absequi cursu debet, permeat. Quare Lactantium scripsisse miror: Sed Luna, quæ orbem illum signiferum triginta dierum spatio lustrat. Iccirco intra uicenos octonósque ferè dies unum mundi circuitum perdit. Quoniam eo tempore extremus orbis uicies octies, ipsa autem duntaxat uicies septies circumagitur. Luna semper plena est præterquam in defectione. Quum enim pars altera soli exposita sit, altera tenebris, globi dimidium semper illustrari necesse est, sed uicißitudine quadam id cœlo terræq; ostendi. Etenim quando corniculatam intuemur nos inferiore quidem à parte, à superiore pertumescit. Vt cornua illa inferiora conspicua nobis, auerso coniuncta tumori hemisphęrion lunæ integrum efficiant. Contrà, quum terra intumescit, cœlo insinuat cornua. Quúmque mortalibus dimidiata lucet forma: immortalibus sese figura eadem ostentat. Et quando nobis nulla cernitur, illis est plena, utpote quum portio solum, quæ cœlum spectat, capiat lucem. Quúmque illis nulla, nobis prorsus plena est. Quo fit, ut figurarum uarietas illa, è discursu eius nunc ad oppositam soli regionem, nunc rursus ab oris aduersis ad solis congressum nascatur. Septimo die à coitu uel plenilunio luna διχότομος, à nostris diuidua dicitur. Plinius autor est, eam semper auersis à sole cornibus, si crescat, ortus spectare: si minuatur occasus. Et ab interlunio lucere dodrantes ac semuncias horarum, ab secunda die adiicientem usque ad plenum orbem. Causæ tres sunt quur à coitu luna modo maturius modo tardius redit. Quarum prima obliquitatem signiferi finientísque, siue impares signorum duodecim occasus continet. Secunda utriusque spatia latitudinis: quoniam segnius austrina, arctoa ocyus prodit. Tertia sideris eius uelociorem

tardiorémue cursum. Lunam æstate semper depressam uidemus, hyeme uerò sublimem. Hebræis à *candore Leuona nuncupatur.*

QVAE STELLAE DICANTVR superiores, Quur luna celerior aliis sit, Et orbium ex Cicerone ordo.

ID *scitu dignum est, Saturni, Iouis, Martísque sidera, quod supra solem uoluantur, superiora uocari: Veneris ac Mercurij inferiora, Et lunam inferioresque segnius trahi cum mundo, uerùm celerius in aduersum. Contra superiores ueloctore cursu in occasum labi, tardiore in exortum. Duabus de causis lunæ sidus Saturno, Ioue & Marte est uelocius: quòd minore feratur circulo, & quòd longius absistens ab orbe extremo facilius in aduersum nitatur. Id quoque non omittendum, lunam intra diei spatium ut plurimum partes tredecim percurrere, binísque horis singulos gradus. Et solem quotidie singulas parteis, ac horis duabus quina minuta. Libri huius initio mundi partes ex Ciceronis secundo de diuinatione uolumine recensuimus. Easdem in Scipionis somnio hunc in modum enumerat: Nouem orbibus uel potius globis connexa sunt omnia, quorum unus est cœlestis extimus, qui reliquos complectitur omneis, summus ipse deus arcens & continens cæteros, in quo sunt infixi illi qui uoluuntur stellarum cursus sempiterni. Cui subiecti septem, qui uersantur retro contrario motu atque cœlum. Ex quibus unum globum poßidet ille, quem in terris Saturnum nominant. Deinde hominum generi prosper & salutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. Tum rutilus horribilisq; terris, quem Martem dicitis. Deinde subter mediam ferè regionem sol obtinet,*

dux & princeps & moderator luminum reliquorum, mens mundi & temperatio: tanta magnitudine, ut cuncta sua luce lustret & compleat. Hunc ut comites subsequuntur Veneris alter, alter Mercurij cursus. In infimoq; orbe luna radijs solis accensa conuertitur. Infra autem eam nihil est, nisi mortale & caducum, præter animos munere deorum hominum generi datos. Supra lunam sunt omnia æterna. Nám ea, quæ est media & nona tellus, neque mouetur, & infima est, & in eam feruntur omnia nutu suo pondera. Plato, ut Plutarchus refert, sub stellarum hærentium situ primum Phænonta siue Saturnum esse aiebat, secundum Phaëtonta uel Iouem, tertium Pyroënta, quartum Luciferum, quintum Stilbonta, Solem sextum, & septimam lunam.

DE INAEQVALIBVS HORIS.

NVnc de horis, quas planetis adscribunt, nonnihil dicendum. Eas ideo hic describemus, quòd ipse ad errantes stellas modo traditas pertineant. Duo horarum genera: Aequales, quas & æquinoctiales nominant, uigesimæquartæ dei naturalis partes sunt. Inæqualésque duodecimæ temporis portiones, quòd inter solis ortum & occasum, uel inter occasum & exortum est. Ita dictæ, quòd diurnæ inæquales nocturnis sint: & brumales æstiuis. Easdem alijs nominibus tum erraticas, tum planetarum horas nominant. Exortu solis initium primæ numeramus, meridie sextam, solis occasu duodecimam & rursus initium primæ, nocte medium tenente cœlum sextam, & solis exortu duodecimam. Ideóque ad primam Horam Christianos canere aiunt: Iam lucis orto sidere, quòd à solis exortu horarum sumatur initium. Prima hora matutina stellæ, unde dies nomen accepit, tribui-

tur, secunda sequenti, sic deinceps simili in aliis seruato ordine. Vt diei lunæ prima hora à solis exortu lunæ est, secunda Saturni, tertia Iouis, quarta Martis, quinta solis, sexta Veneris, septima Mercurij, octaua lunæ, nona Saturni, decima Iouis, undecima Martis, duodecima solis. Vbi ad nocturnas perueneris, duodecim diurnas adiicias oportet, nam perpetuo numero usque ad sequentem solis reditum planetæ numerari debent. Decimatertia igitur Veneris, decimaquarta Mercurij. Diei sequentis prima hora Martis est, secunda solis, tertia Veneris. Reliqua facile adiunxeris.

DE EXALTATIONE ET natura stellarum errantium.

Sol exaltationem, hoc est præcipuum dignitatis locum in Arietis parte decimanona habere traditur: Luna in Tauri tertia: Saturni stella in Libræ uigesima prima: Iouis, in Cancri decimaquinta: Martis, in Capricorni uigesimaseptima: Veneris in Piscium uigesimaseptima: Mercurij, in uirginis decimaquinta: ἀναβιβάζων, in Geminorum parte tertia. Cauda in aduerso est. Horum omnium casus, in partibus est exaltationi oppositis. Quemadmodum enim solis exaltatio in decimanona Arietis parte ponitur: ita solis casus in gradu undeuigesimo Libræ. Sic de saturni, Iouis, Mrtis, Veneris, Mercurij, Lunæ, ἀναβιβάζοντος καὶ καταβιβάζοντος casu dicendum. Deinde Saturni & Mercurij stellas aridæ ac rigentis esse naturæ constat: Iouis calidæ & humidæ: Martis ac solis calidæ & siccæ: Veneris lunæq; gelidæ & humidæ. Et saturni sidus significare edaces, auaros, cogitationis multæ, memoria tenaci, longa uita, sed laboriosa. Iouis, religiosos, pios, fidos, pontifices,

tifices, reges, duces: Martis, iracundos, acres, insidiatores latronésque. Solis, auri honorúmque cupidos, fortes ac cõstantes. Veneris, uestium ornatus, cantus, amores, cõuiuia, luxus. Mercurij, oratores ac artium inuentores. Lunæ, gloriæ adfectationem. Denique naturam habere inquiunt: in Germania, Martis: in Anglia & Scotia, Saturni: in Gallia, Iouis: in Hispania, solis: in Græcia, Veneris: Gandaui, solis ac Leonis: Brugis, Veneris & Piscium: Andouerpiæ atque Louanij, Mercurij Geminorúmque: Treueris Saturni & Capricorni. In climate primo Saturni, in secundo Iouis, in tertio Martis, in quarto solis, in quinto Veneris, in sexto Mercurij, in septimo Lunæ.

DE PARTIBVS ORBIVM.

HI stellarum errantium circuitus in orbes tres diuiduntur, quorum medius, sidus uel epicyclum deferens appellatur: reliqui duo absidas ferentes. Hæ enim nisi illorum motu, qui tardus est, in signifero situm non mutant. Lunæ ac Mercurij orbes plures sunt, uerùm tam exquisita distinctio huc non spectat. His additur circulus æquans quo sol caret, cuius centrum tanto spatio, à deferentis circuli medio abest: quanto deferentis centrum à medio mundi distat. In Lunæ tamen orbe hic circulus idem cum mundo centrum sortitus est. Aequantem uocant ab æquando, quòd æquos siderum motus ostendat. Ex eo quippe facile cernas, ductis per medium diametris, lunam celeriorem esse in summa apside, reliquos in ima. Plura quidem hic dici possent, sed ut mediocrem rerum istarum cognitionem, quo facilius Ciceronem, Plinium, Lucanum alióśque intelligas, quóque illorum exemplo uarijs artibus orationem efficias illustrioré, uehementer laudo, imò studiosis omni-

bus necessariam esse iudico: ita absolutam maximè damno Est nanq; studioru bonoru pestis & pernicies, ut plerisq; Dialectice. Vtrobique enim complures uideas sine emolumento ullo, reliquas perosos literas, tanquam apud scopulos Sireneos consenescere. Hic in argumentorum, æquationum, mediorumq; motuum spatijs: illic in suppositionum & ampliationum portentis. Quare in omni doctrinarum genere nugas superuacuas missas facere, atque animum ad meliora transferre satius est. Hæc quæ de absidum, stationum, progreßionum, draconumq; notis adferam, adolescentibus omnibus summè necessaria scio: plura si persequare inutilia.

QVID SVMMA, VEL IMA absis, & epicyclus.

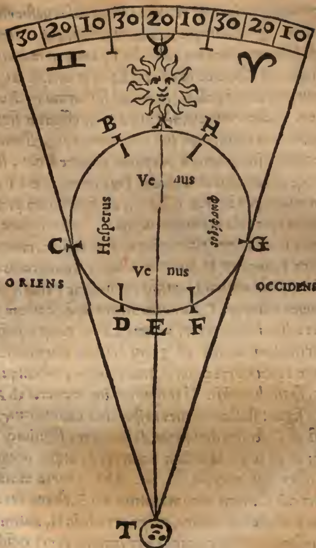
A*Bsidas duas tradunt: summam, quæ est longißima stellarum à mundi medio distantia: & imam, quæ terræ centro proxima est. Hæ non modò in circulo deferente sunt, sed etiam in epicyclo, qui globus paruus est, in cuius circuitu sidus fixum uoluitur. Longißima Saturni à terra distantia æuo nostro, in decimaquarta ferè Sagitarij parte est: Iouis in uigesimaquarta Virginis: Martis in decimasexta Leonis: Solis ac Veneris, in secunda Cancri: Mercurij in prima Scorpionis. Lunæ absis triginta diebus signiferum lustrat, & mensis principio sub sole est, decimoquarto die in partibus soli oppositis.*

DE STELLARVM ERRANTIVM ortu, occasu, statione, progressu, & epicycli motu.

V*Oces aliquot, quæ ad negotium hoc conducunt, exprimendæ. Inde subiungam quá nam ratione epicycli*

cycli orbis circum centrum suum uoluatur. Postremò, Plinij locum emendatione dignum restituam. Matutino ortu stellam dicimus exoriri, quando ante solis emersum ipsa cerni incipit: uespertino, quum ob ocasu. Et occasu matutino occultari, quando circa auroram uideri desinit: uespertino, quum à solis abitu. Stare sidus aiunt, quum sub eadem hærens signiferi parte, neque ad orientem, neque ad occidentem proficiscitur. Statio duplex est: matutina uel prima, unde retroire stella incipit. Vespertina uel secunda, unde progredi. Omnes retrogradæ sunt, in ima epicycli parte: in summa progrediuntur. Sol epicyclo caret. Progredi, ab occasu in ortum moueri est. Retroire, ferri contra signorum ordinem. Sic intellige Ouidij uersus de sole nunquam retrogrado: Nitor in aduersum, nec me qui cætera uincit Impetus, & rapido contrarius euehor orbi. Id dignum scitu, solum lunæ epicyclum circum centrum suum ab ortu in occasum uerti, hoc est, quemadmodum uulgus Solis aut mundi motum manu circumacta ostendit: uel quomodo curru in occasum uecto, rotarum claui circum axem uoluuntur. Hoc pacto Luna epicycli centrum perpetuo ambit, illo tamen semper in ortum currente. Reliquorum epicycli motu contrario circumaguntur, ab occidente in orientem. Saturni, Iouis ac Martis stellas, quando cum Sole incedunt, in summa absíde epicycli esse, & progredi constat: quum ab eo mundi triente distant, stare uel consistere: in aduerso uerò, & diametri interuallo (quam oppositionem nuncupant) in abside ima esse, atque retroire ad stationes secundas. Quo tempore tantum cœli Sol dimensus est, ut partibus centum uiginti rursum ab illis antequam redeant absit. Alia siderum inferiorum ratio. Quippe Saturni,

Iouis ac Martis stellæ & trium, & quatuor, & sex signorum spatio à sole abesse possunt: Veneris ac Mercurij uix duorum. Superiores à matutina statione retroire incipiũt: inferiores à uespertina. Reliquum est ut Plinij mendum tollamus, qui labor ad ea quæ nunc tractamus non inutilis erit. In secundi libri decimoseptimo capite legimus: Digredi autem latitudine, motúmque minuere ab exortu matutino: ubi uespertino scribi debet. Nam ut ante matutinos ortus, stationésque docuerat: ita hic uespertinos tradit. Ob crebram uocum duarum matutini, & uespertini cursus repetitionem, à chalcograghis, uel castigatoribus, qui rem non intelligunt, locus deprauatus est. Id Plinius uult: Hesperum progreßionem minuere à uespertino exortu, quod fit in epicycli parte superiore, inde ad uespertinas stationes digredi, atque ab iis ad solem retroire. Sic esse legendum, non solùm rei natura, uerum etiam omnia Plinij uerba loquuntur. Porrò ut commodius stellæ motus percipi queat, rem ipsam depingemus. Epicycli ad signiferum proportionem data opera nullam seruabimus, quo rudius, & apertius ea pueris exponántur.

A, C, E, G, Epicyclus est. A, absis suprema, siue longißima stellæ à mundi centro distantia. ubi progreßionis medium est, & Solis Venerisq; coitus. B, exortus uespertinus, unde descendit, atque progressum minuit. C, statio

uespertina, à qua incipit retroire. D, occasus uespertinus. E, medium regreßionis, ac ima circuli absis, sub Tauri signo, ubi sidus rursum cum Sole est. F, exortus matutinus. G, matutina statio, unde progredi Lucifer incipit. H, occasus matutinus, à quo Solem celerrimè signorum ordine insequitur. T, centrum mundi. Supra Solis effigiem signiferi quadrantem posui. Nam sub eo circulo epicycli centrum ab Occidente in Orientem perpetuò progreditur, sidere quandoq; in ambitu retrogrado. Duæ lineæ, quæ à T, siue centro mundi per literas C, & G, ad signiferum protrabuntur, in epicyclo utrinque notant stationes. Donec stella à nota B, ad D, pergit, Hesperus siue uesper, nuncupatur: inter F, uerò & H, figuram, Lucifer. Spacijs alijs duobus circa absidas utroq; amisso cognomine Veneris duntaxat nomen usurpat. Quo accuratius rem describam, eadē repetere, siue interpretari uisum est. Pro Veneris stella ceræ particulam accipe ad grani triticei magnitudinem, quæ tum circunferri poterit, tum chartæ, ubicunque posueris, facilè hærebit. Si itaque ceram traxeris ab A, ad B, ibiq; figas: stellam cernes uespertino exortu emergere. Inde si ab C, sensim dimoueas, descendere, segniusq; progredi: ab ea retro ad Solem recurrere, atque occultari, qui uespertinus occasus dicitur. Ab F. exortu matutino, scandere. A statione uerò matutina, ubi G, charactera posuimus, ad Solem meare, & progredi: in H, autem puncto rursum occultari: ac inde per summas ferri absidas ad exortum uespertinum. Si autoris uolumen ipsum nunc in manus arripias, nullā amplius dubitatio apparebit. Quāquam epicyclorum usus Plinij æuo excogitatus fortè nondum erat, & docendi forma alia fuerit, rem tamen, id est, stellæ conuersionem eandem permanere certum est.

DE LVNAE DRACONE & motu circa absidas.

DRaconem figuram esse constat, quam Solis ac Lunæ meatus efficiunt. Eius caput, sectionē esse unde Luna ad septētriones scandit, quam Græci ἀναβιβάζοντα à sursum enitendo uocant. Caudam uerò notam, unde ad austrū ipsa descendit, quæ ab iisdem καταβιβάζον, nuncupatur. Duo hæc puncta quotidie ab exortu in occasum tria minuta transeunt. Plinius ipsa circulorum commissuras uocat: Sol, inquit, atque commissuræ absidum, extremæq; orbitæ à terra, in obscuritatem. E quibus uerbis colligimus tria esse, quæ stellas obscuriores reddant siue occultent. Solem, qui in quacunque mundi parte fuerit, solus semper cernitur. Deinde draconis fines dictos, in quibus Sol & Luna deficiunt. Postremò circulorum absidas supremas, quæ quamuis omnino stellas non occultent, ob distantiam tamen reddunt obscuriores. Prætereundum non est Lunā interlunio atque plenilunio semper esse in circuli deferentis summa abside, medijsq; temporum horū spatijs in ima. Et celeriorem in summā esse in ima tardiorem. Nam donec sidus in exortum meat, absides pari celeritate in occasum nituntur. Ita fit ut ipsum mensibus singulis bis eas percurrat. Sol semper medius inter illas Lunæq; globum est.

DE DVPLICI RERVM altitudine.

DVæ altitudinum species: quarum altera distantia à terra, uel medio mundi est: altera ab horizontis circulo. Priore modo Sol nubibus, Luna, Mercurio, Venere sublimior. Posteriore fieri potest, ut Sole altior Luna sit, si or

si oriente eo ipsa in medio cælo cernatur. Ex his *manifestum est errantia sidera quinq; modis scandere ac descendere.* Namq; *à terra sursum eunt, quum in circuli deferentis absida superiorem pelluntur: & quando in supremam epicycli partem abeunt.* Ab *horizonte ad uerticem scandunt, mundi ab* Oriente *ad meridianum circulum motu, obliquo signiferi positu, atque eius latitudine.* Vt Saturni *sidus scandere dicitur quum ad summã deferentis seu epicycli absida tendit, quum ab* Oriente *attollitur in sublime, quando ab* Ariete *ad* Cancri *signum graditur, & quum ab austrina latitudine sursum in arctoam transit.* Idem *de planetis alijs iudicium esto, excepto* Sole, *qui epicyclo ac latitudine caret.* Hactenus *orbium ratio dicta, extremi, noni, cæli, septenumq; siderum errantium,* Saturni, Iouis, *Martis, Solis, Veneris, Mercurij, Lunæ.* Volumine *sequenti circulos trademus, signiferum, æquatorem, coluros, finientem, meridianum, lacteum, quos maiores nuncupamus.* Inde *tropicos duos arcticosq; quatuor minores.* Postremò *παραλλήλους, siue æquidistanteis, obliquos & per axem ductos.*

* * *

IOA

IOACHIMI FORTII RINgelbergii Andouerpiani Institutionum Astronomicarum Liber tertius.

DE PARTIBVS CIRCVLORVM.

IBROS *duos absoluimus: quorum prior sphæræ ac mundi leges declarat: posterior orbium, stellarum, absidum.* Hic *circulorum ratio tradetur, tam studiosis necessaria, ut si ea desit, uix ullum autorem intelligas.* Quid *circulus sit, ante in orbium descriptione admonuimus.* Eum *in signa duodena partiuntur.* Signum *deinde in tricenas portiones, quas tũ partes, tum à Solis gressu gradus nominant, quòd quotidie tantum ferè cæli percurrat.* Gradum *siue partem in sexagena minuta, quæ in tertio, quarta atque id genus sectiones deinceps diuidunt.* Totus *ergo circuitus parteis trecentum & sexaginta continet: semicirculus, centum & octoginta: eiusdem quadrans nonagenas.* Quos *numeros ob usum frequentem, diligenter memoria repetere, ac tenere debemus.*

DE MINVTIS HORARVM.

DE æquatoris aut circulorum minutis dictum. Verùm alia horarum sunt, quas in partiones itidem sexagenas patimur. Nam quum quotidie totus æquinoxialis, uel mundus exoriatur, singulis horis quindecim æquatoris partes oriantur, seu meridianum orbem prætereant necesse est, & quaternis horarum minutis singuli gradus. Quare horarum minuta maiora, quàm æquatoris sunt. Singulæ enim æquinoctialis partes sexagena circulorum, uel mundi minuta complectuntur: sed horarum duntaxat quaterna.

DE AEQVATORE.

CIrculorum alij maiores, qui mũdum in parteis æqualeis secant, uel quibus idem cum mundo centrum est: alij minores, qui orbem in parteis inæquales diuidunt. Est & alia in παραλλήλους, siue æquidistantes, obliquos & per axem ductos distinctio, de qua posterius agemus. Maiores septem à Græcis tradũtur: æquator, signifer, κόλουροι duo, ὁρίζων, meridianus, lacteus. Aequator, quem & æquinoctialem appellant, est cuius partes omnes æquo spatio ab utroque polo distant. Ita duabus de causis nominant: quòd sub eo, in quacunque cæli parte Sol fuerit, semper æquinoctium sit: & quo Sole meante sub illo, dies noctesq; pares in omnibus terræ oris sint. Qua de re Vergilij uersus: Libra die somniq; pares ubi fecerit horas, Et medium luci atque umbris iam diuidet orbem, Exercete uiri tauros. Hoc ideo fit, quòd gentium omnium finitores, inter parallelos æquatorem solum in parteis æqualeis diuidant, tro-

picos

picos uerò in portiones impares.

QVARE SVB AEQVATORE bis æstas sit, quatuor solstitia, & duæ vmbræ.

GEntes arctoæ æstatem in tropico solstitiali habēt, austrinæ in hyberno, & quibus latitudo nulla est, in æquatore. Verùm quia circulum æstiuum Cancri sidus solum contingit, æstatem in regione nostra habere consueuerūt, quum Sol in Cancro fuerit. Et quoniam orbem brumalem tantum Capricorni signū describit, plagis austrinis æstas solum erit, quum Sol in Capricorni sidere fuerit. Atqui æquatorem signa duo tenent Aries ac libra, quæ in mediā mundi parte altissima sunt, & per utrunque horizontis recti polum, id est, capitis uerticem, & punctum huic aduersum feruntur. Proinde quum in Arietis principio Sol fuerit, æstatem habebunt, quando nobis æquinoctium erit, Solisq; globus illis consistere uidebitur. Vnde & in eò signo solstitium ijs esse dicimus, ita appellatum, quòd Sol in reditu, cùm altius scandere nequit, uideatur stare. In Libræ quoque initio, & æstatem, & solstitium gentibus ijsdē esse. In æstiuo uerò tropico, ac hyberno brumam atq; Solis stationem. Itaque sub æquatore bis æstum, totiesq; brumam, & solstitia quatuor haberi manifestum est. Duas quoque in eo cælo umbras cerni, dextram ac sinistram, hoc est, arctoam austrinamq;. Sole enim meante per Cancri sidus umbras iaci contingit, quæ in Austros procurrunt, has uocamus sinistras. Per Capricorni, pergentes ad ἄρκτους quæ appellantur dexteræ. Aequinoctio utroque planè nullas haberi. Hæc umbrarum in medio mundi ratio est, sed meridianas intelligi uelim. Matutinas enim uespertin

ſpertinasq́;,quas plerique tradidere,& aliarum diei partium umbras,cum oris alijs communes habent. Nec quenquam adeo ſtupidum reperiri puto,qui mane eas in occaſum,ueſperi in exortum iaci ignoret. Quorſum igitur tradimus quæ quiſque ante oculos ſine præceptionum ambage uidet ac intelligit? At non omnes nouere, quas medio die plagas in unoquoque terræ ſitu ſpectent, nam hæ modo in Septentriones,modo in Auſtrum procedunt,matutinæ uerò ſolum ad occaſum. Ad ſigniferum tranſeo.

DE SIGNIFERO, AC ſtellarum defectibus.

HVnc Græci ab animalibus zodiacũ appellant, nos autem à ſignis in quæ diuiditur , ſigniferum , atque ab obliquitate orbem obliquum,ſub quo ſeptem ſtellæ errantes feruntur.Duæ obliquitatis cauſæ apparent. Altera, ut erraticæ ſtellæ facilius nitantur aduerſus motum extremi orbis.Altera,ut eædem nunc in Auſtrum nunc in Aquilonem proficiſci queant , & omnes terræ incolas inuiſere: alioqui enim nulla rerum eſſet uiciſsitudo , nulla æſtatis hyemisq́; commutatio.Longitudo huic partium tercentũ & ſexaginta eſt:latitudo, quæ alijs nulla, duodecim, intra fines enim hos ſiderum euagatio ferè continetur. Vtranq́; Manilius ſic definit:

Sed nitet ingenti ſtellatus baltheus orbe
Inſignemq́; facit cælato lumine mundum.
Et ter uicenas parteis patet atque trecentas
In longum,bis ſex lateſcit faſcia parteis.

Orbem hunc in octo & uiginti ſectiones inæquales diuidunt,quas Lunæ manſiones appllant:quarum prima initium in Arietis parte nona habet. Quum in ea Luna eſt, & aëra

& aëra esse temperatiorem ferunt, & tutius aut fortunatius iter uiatoribus. Secundam aridæ esse naturæ arbitrantur, & nauigantibus pericula portendere. Longum esset earum omnium naturas proferre, reliqua in Horoscopo dicentur. Per media signa linea ducitur, quam Græci à defectu ἐκλειπτικὴν uocant: nos Solis uiam, quia nunquam ab ea digreditur. Hic cōmodè stellarum defectiones siue ἐκλείψεις tractabuntur: & primum Solis dignioris rerū naturæ partis. Hunc occultari constat, quum in coitu aut interlunio tres, de quibus ante scripsimus, globi in una dimetiente fuerint, mediáque Luna. Priúsque tegi partem Solis, quæ spectat occidentem, inde medium globi, postremo portionem, quæ orientem prospicit. Ex his colligitur Solem prius auferri eois mundi plagis, atque inde paulatim defectum transire in Occidentem propter mundi motum, qui ocyor est, quàm Lunæ cursus per orbem signorū. Hanc porrò deficere, quando diametro à Sole absistit, circa signiferi medium decurrens. Id nunquam fieri potest nisi plenilunio, quum terræ interpositu Sol Lunæ aufertur. Neq; semper tota latet, sed aliâs dextera siue arctoa, aliâs sinistra globi portio, tantóq; amplior, quanto lōgius à signiferi polis absfuerit. Quòd quia non nisi nocte cernitur, eas solum defectiones prædicere cōsueuere, quæ supra terram conspici queant. De utroq; hæc Plinius: Manifestum est Solem interuentu Lunæ occultari, Lunámq; terræ obiectu, ac uices reddi: eosdē Solis radios Luna interpositu suo auferente terræ, terráq; Lunæ. Hac uerò subeūte repentinas obduci tenebras, rursumq; illius umbra sidus hebetari. Neq; aliud esse noctem, quàm terræ umbram. Hactenus Plinius. Atqui Sol rarius deficit, quàm Luna, ut Ciceronis sententia demonstrat: Solis ecclepsis

magis miratur quàm Lunæ, quoniam hæ crebriores sunt, ideo quòd paruum Lunæ sidus ignem tam uastum non nisi raro, atq; terris paucis auferre poßit. Si enim magnum esset corpus Lunæ, Solē sæpißimè tegeret. Quocirca Lunæ defectus ubiq; locorum conspicuus est, solis autem minimè. Id intellectu haud difficile erit, si in tabula seu pariete ἐκλείψεως utriusq; typum rubrica depinxeris. Videbis namq; in Lunæ pictura id terris omnibus conspici. Solem uero in angusto orbis spatio solum, & ueluti puncto deficere. Nunc quia nunquam nisi terræ tenebris Luna occultatur: quónam modo hoc fiat exactius cognoscetur, si umbrarum genera tradiderimus. Tres earum figuræ sunt. Nam si res, quæ mittit umbram, par lumini sit, columnæ effigies sine fine iacitur: si maior, turbinis recti, crescēs in latitudinem: si minor umbra speciem metæ habet, & in mucronem desinit. Stellæ sole superiores deficere non queunt propter altitudinem: nec inferiores, quoniam hæ cum Sole meantes ad umbram non perueniunt. Vncias Lunæ, siue duodecimas diametri partes puncta appellant.

QVO DIFFERANT SOLIS & Lunæ defectiones.

TRibus modis defectus distant: Primum, quòd in Lunæ defectu extinguitur lumen: in Solis, duntaxat occultatur, Vnde fit ut Lunæ defectus uniuerso orbis appareat hemisphærio: Solis autem illis, inter quos & ipsum Luna interponitur. Deinde Lunæ defectio omnibus eodē momento uidetur: Solis uerò minimè. Etenim prius eois, post occiduis plagis Sol aufertur, quanquam Luna sub Solis globo graditur ab occidente in orientem. Postremò, quòd Lunæ defectus tempore omnibus æquo duret:

Sol

Solis, quoniam maior alijs, alijs minor portio tegitur, nequaquam.

DE ZODIACI SIGNIS.

OBliquitatis signiferi, ac defectuũ causas tradidimus. Reliquum est, ut circuli parteis exequamur. Signa in quæ diuiditur duodecim sunt. Quorum Aries, Taurus, gemini uerno tempori adscribuntur: Cancer, Leo, Virgo, æstati: Libra, Scorpio, Sagittarius autummo: Capricornus, Aquarius, atq; Pisces, hyemi. Taurus ab Ouidio auersus nominatur, quod eo modo per aëra incedat: Per tamen auersi gradieris cornua Tauri. Virgo ab Arato Astræa: à Vergilio Erigone: Qua locus Erigonem inter chelasq; sequentes Panditur. Scorpionem duo occupare signa ueteres dixere, & Libram priorem astri eius partem esse. Ouidius:

Est locus in geminos ubi brachia concauat arcus,
Scorpius, & cauda flexisq; utrinq; lacertis,
Porrigit in spatium signorum membra duorum.

Signorum nomina aliquando pro duodecim signiferi partibus æqualibus accipiuntur, ut quum Solem esse dicimus in tertia seu quarta parte Tauri. Interdum pro picturis siue simulachris, quæ in ipsis collocantur, quorum aliqua minorem zodiaci partem occupant, ut Pisces, Aries, Gemini: aliqua maiorem, ut Leo, & uirgo. Ea de causa Vergilius in his uersibus, An ne nouum tardis sidus temẽsibus addas, Qua locus Erigonem inter Chelasq; sequentes Panditur, Leonem & Virginem menses tardos id est, signa longa nuncupat. Arietis sidus, quum in ipso Luna est, capiti aßignatur: Tauri collo: Geminorum humeris, brachijs, manibus: Cancri, pectori, stomacho, pulmo-

ni:Leonis,dorſo ac lateribus:Virginis,uentri,uiſceribúſque:Libræ,lumbis:Scorpij pudendis:Sagittarij coxis:Capicorni gentibus:cruribus Aquarij:Piſcium pedibus. Eadem quoq;, *ſtellarum errantium domus ſunt:*Leo Solis, Cancer Lunæ,*Gemini ac* Virgo Mercurij, Taurus & Libra Veneris,Aries *atque*Scorpius Martis : Iouis Piſces & *ſagittarius:*Capricornus *cum* Aquario Saturni. Nam *ut ueteres trddidere. initio mundi ſol in* Leonis *ſigno erat:*Luna *in Cancro:Saturnus in* Capricorno : Iupiter *in Sagittario:Mars in Scorpione:Venus in Libra:*Mercurius *in Virgine.*

RADIORVM SIVE ASPEctuum deſcriptio.

IN *hoc circulo interualla quædam errantium ſtellarum aſpectus ſiue radios uocant.* Vt *ſi* Sol *in*Arietis *principio &* Luna *in* Cancri *prima parte fuerit,Sol aſpectu uel radio tetragono eam dicetur contueri.* Quatuor *radiorum genera:trigωnus ſignorum quatuor diſtantia eſt:tetrigωnus trium, quæ cæli quadrantem efficiunt: hexagωnus duorum:& oppoſitus ſex.*Primus *trianguli forma notatur:ſecundus quadrati:tertius aſteriſci:quartus eo charactere,quo ſignamus numerum octonarium. Sic* Aries Geminos *ac* Aquarium *aſpectu hexagωno conſpicit:*Cancrum & Capricornũ *tetragono:*Leonem & Sagittarium *trigono:ex diametro* Librã.Pari *modo de ſideribus alijs loquendum.*Taurus *enim proximus huic radijs hexagonis* Cancrum *atque* Piſces *uidet:tetragonis* Leonem & Aquarium : Virginem *ac* Capricornum *trigonis, ex aduerſo* Scorpionem. Vnius *aut quinque ſignorum interſtitium aſpectus non uocatur.*

IN QVIBVS SIGNIFERI locis maiores quatuor anni mutationes collocauerint: Quæque ſuper ea re recentiorum ſententia ſit.

PLinius hiſtoriæ naturalis ſecundo libro, quatuor temporum mutationes: ſolſtitium, brumam atque æquinoctium utrunque in ſignorum partibus octauis eſſe adfirmat, his uerbis: Sol quatuor differentias habet, bis æquata nocte diei. Vere & autumno, & in centrum incidens terræ octauis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis ſpatijs: in auctum diei, bruma octaua in parte Capricorni: noctis uerò ſolſtitio in totidem partibus Cācri. Ait æquinoctio Solem in mundi centrum incidere, quòd Sola æquatoris planicies terræ cētrum attingat, tropicus enim uterq; ab eo partibus propè quatuor & uiginti abeſt. Huius opinioni Arati interpres ſuffragatur, his uerbis. ἡ δὲ σκιὰ τοῦ γνώμονος μετὰ τοῦ παραλλάξαι τὸν ἥλιον τὴν ὀγδόην μοῖραν τοῦ καρκίνου, οὐκέτι ἐπεκτείνεται, ἀλλ' ἀνασπᾶται, *hoc eſt, Gnomonis umbra poſtquam octauam Cācri partem Sol præterierit, non amplius extendi, ſed contrahi uidetur. De gnomonibus parieti adfixis ſermo eſt, ubi umbra Sole deſcendente minuitur. Nos ſigna quidem eadem ſeruamus: uerum æquinoctia duo, brumam ac ſolſtitium in eorum exordio ponimus. Nunc quia modo ocyus modo ſegnius aſcendit deſcenditq; ſignifer, quæ inæqualitatis cauſa ſit, cognoſcendum.*

DE ORTV ZODIACI.

EXortum, de quibus identidem scriptores uerba faciunt, duo sunt genera: stellarum & signiferi: quorum prior in matutinum, uespertinum, atq; ἡλιακὸν diuiditur: posterior in rectum & obliquum. Ascensio recta est, quũ maior æquatoris arcus, quàm signiferi exurgit, cuiusmodi est Libræ, Virginis, Leonis, Scorpionis. Etenim oriente Libra, quadraginta æquatoris gradus cum tricenis zodiaci partibus emergunt. Obliquus uerò ortus est, quando pauciores æquinoctialis, quàm signiferi partes finientis circulum prætereunt.

DE SIGNORVM ORTV in orbe recto.

IN medio mundi quædam signiferi partes ocyore incessu, quædam tardiore scandunt. Quippe signa octo æquinoctijs utrinque proxima obliqua oriuntur: reliqua brumæ ac solstitio uicina, recta. Cum Ariete, Libra, Piscibus ac Virgine partes uiginti septẽ & minuta quinquaginta quatuor exoriũtur: cũ Tauro, Scorpione, Leone & Aquario undetriginta & quinquaginta quatuor graduum minuta: cum reliquis, partes triginta duæ additis duodenis minutorum interuallis. Ex his manifestum est, illic quatuor zodiaci quadrantes duobus distinctos coluris pari temporis spatio ascendere, & omnia signa diametro distantia æquis temporibus prodire atq; occultari. Quod & Lucanus uersibus his tradit: Non obliqua meant nec Tauro rectior exit Scorpius, aut Aries sua tempora Libræ. Aut Astræa iubet lentos descendere pisces. Par geminis Chiron, & idem quod Carcinos ardens, Humidus Aegoceros: nec plus Leo tollitur urna. Quemadmodum enim cum Geminis partes triginta duæ ac minuta duo

duodena quotidie exurgunt, ita cum Sagittarij ſigno Geminis aduerſo interualla eadem ſurſum nituntur.

DE ORTV SIGNORVM in obliquo orbe.

IN *noſtro autem cœlo alia ratione ſignifer conuertitur. Nam quanto ab æquatore, ſeu medio mundi longius abſceſſeris, quantoq́; axis fuerit erectior, tanto quædam zodiaci partes tardius, quædam ocyus, quàm in medio orbe ſurſum feruntur.* Illic enim Arietis *ſidus duarum paulominus horarum interſtitio emergit:* in Gallia, *unius: ſub arcticis circulis, momento. Apud nos ergo recta oriuntur ſigna omnia à* Geminorum *fine ad finem* Sagittarij*: nam amplior æquatoris, quàm ſigniferi portio exurgit.* Obliqua *ab initio* Capricorni *ad* Cancri *initium, ut breuiter exprimunt uerſus:*

Re*cta meant obliqua cadunt à ſidere* Cancri
Donec *finitur* Chiron, *ſed cætera ſigna*
Na*ſcuntur prono, deſcendunt tramite recto.*

Ve*rùm hæc exortuum occultationumq́; citra æquatorem ratio non eadem in omnibus latitudinis noſtræ partibus manet.* Quoniam Arietis *ſignum quibuſdam in locis uigintiquatuor æquinoctialis gradus ſecum trahit, in alijs uiginti, ſic ſe, dum ad ſigniferi uerticem peruentum ſit, minuente numero.* Eadem *in ſideribus alijs* Arieti *utrinq́; proximis obſeruatio eſt: quorum exortus tanto celerior, quanto propinquior polus eſt.* Reliquarum *autem zodiaci partium circa* Libræ *æquinoctium, ſi axem attollas, aſcenſus aßiduè tardior fit.* In *orbe recto dictum, quanta temporis intercapedine ſingula ſigniferi aſtra emergerẽt: idem & hic faciundum. Sed quia in zona noſtra multi-*

formis uariatio est, neq; simili modo surgunt in Hispania, Gallia, Germania: isthæc Lutetiæ urbi, cuius latitudinem partium octo & quadraginta esse accipimus adaptare libet. In ea donec Arietis ac Piscium signa ascendunt, mundi quatuordecim partes & quinquagena minuta exoriuntur. Cum Tauro atq; Aquario duodeuiginti partes, unum & quinquaginta minuta. Cum Geminis & Capricorno, uicenæ septenæ partes, ac uiginti sex minutorum interualla. Cum Cancro & Sagittario, partes triginta sex & quinquagintaocto minuta. Cum Leone & Scorpio gradus quadraginta, ac minuta quinquagena septena. Cũ Virgine & Libra: quadraginta partes, & quinquagintaocto minutorum spatia.

QVO PACTO EX SIGNOrum ascensione iu obliquo finitore exortuum spatia orbis recti inueniantur.

EX siderum ortu in nostro situ hoc modo ascensionum moras finientis recti inuenias. Duorum signorum diametro distantium gradus connectunt, eiusq; numeri coniuncti dimidium, partes quæ cum signis iisdem sub æquatore oriuntur, comprehendere adfirmant. Cum Tauro gradus duodeuiginti, unum & quinquaginta minuta exoriuntur: cum Scorpione, quadraginta partes ac minuta quinquagena septena: quibus numeris compositis, quinquagintanouem partium, & quadraginta octo minutorum spatia prodeunt: quæ si in partes duas diuiseris, sub æquinoctiali circulo cum Tauro, undetriginta partes, & minuta quinquaginta quatuor exoriri cernes: totidemq; cum Scorpione

pione. Cum Ariete quatuordecim partes & quinquagena minuta oriri dictum: cum Libræ signo, quadraginta gradus, & quinquagintaocto minuta: quibus iunctis, partes quinquagintaquinque ac quadragintaocto minuta colliguntur. Quæ si in duas portiones seiunxeris, cum Arietis ac Libræ signis uicenas septenas parteis & minuta quinquagena quaterna in medio orbe oriri reperies. In recto orbe signorum ortus inæquales efficit obliquitas signiferi: in obliquo uero, zodiaci ac horizontis.

DE SIGNIFERI ORTV sub circulo arctico.

SVb zodiaci polo, ubi maior quàm ante habuimus rerum istarum uariatio est, ita signorum zona uertitur. Quum in Arietis parte prima sol fuerit, signa tria Arietem, Taurum, Geminos, uelocißimè eum sequi constat: Cancrum, Leonem ac uirginem, tardißimè, diemq́; horarum duodecim haberi. Nocte tardè ascendere Libram, Scorpionem, Sagittariũ: at celeriter Capricornum, Aquarium, Pisces. Quando in cancri initio Sol est, mane hoc est media nocte signa omnia cum septem sideribus erraticis infinitoris orbe delitescere: circumactuq́; mundi repente, & momento propè temporis simul sursum tolli Capricornum, Aquarium, Pisces, Arietem, Taurum, ac Geminos: quod temporis punctum pro nocte habuere. Horis uigintiquatuor sequentibus reliqua emergere. Quum igitur sol in æstiuo tropico meauerit, horarum uiginti quatuor diem haberi, nullamq́; noctem, aut si mauis momentum, quo sex signorum spatia prodiere, pro nocte manifestum est. Quippe in omnibus terræ locis nocturno tempore sex signa, & totidem diurno oriri debent. In Libra rursus æquinoctium esse, atque à sexta hora orientem Solem

Libram, Scorpionem, atque Sagittarium gradu lento insequi: ocyus Capricornum, Aquarium Pisces. Occidentem celerrimè Libram, Scorpionem, Sagittarium: tardißimè Capricornum, Aquarium, Pisces. In hyberno circulo (ubi nobis bruma, atque breuißimus dies est) posito Sole, meridie seu mane signa omnia rursum cum stellis errantibus in termino uisus consistere. Deinde mundi abitu sex repente attolli Capricornum, Aquarium, Pisces, Arietem, Taurum, Geminos: quod momentum illis dies est. Horis uicenis quaternis, quas nox perpetua occupat, reliqua exurgere. Isthæc dierum noctiumq́; uicißitudo sub arctici circuli situ est, qui ab æquinoctio partibus sex atque sexaginta absistit, ab axe uigintiquatuor. Verùm quum eò uentum sit, altius progredi iuuat, quæq́; istiusmodi rerum facies inter hunc quem modo descripsimus locum, & mundi uerticem sit, contemplari. Hæc ab alijs minore cura prodita sunt, remq́; pulcherrimam in qua poëtæ summi summo conatu elaborarunt, uix attigere. Proinde nobis accuratius tractanda.

DE SIGNORVM ORTV INter arcticum circulum & polum mundi.

IN hoc situ signiferi partes æstiuo tropico uicinas semper esse conspicuas constat, æquatori propinquas exurgere atque occidere: circa brumalem tropicum tractus longos sub finitore perpetuò occultari. In Arietis principio Sole constituto, orientem eum præposterè siue conuerso gressu sequi pisces ac Aquarium: inde aliter Leonem & Virginem. Vbi ad occidentem ille deuenerit, signa sex

quo

quorum aliqua nunquam occidunt, reliqua eo die exorta sunt, supra terram cerni. Circa æstiuum tropicum donec signa, quæ nunquam occultantur, sol peragrat, lucem perpetuam sine nocte haberi. Si portio partibus tricenis constet, mensis unius effici diem: si sexagenis, duorum: si nonagenis, trium. Autumni æquinoctio, mane Libram atque Scorpionem ordine recto surgere: inde Taurum & Arietem conuerso: diemq; horarum duodecim esse. Brumalem circulum lustrante Sole spatia eadem noctium esse, quæ in Cancro dierum. Si signa duo sub finitore lateant, mensium duorum effici noctem: sic deinceps, sicuti in solstitiali tropico de dierum ratione narrauimus. Quare fieri potest, ut Luna oriatur ante Solem, & multò post eum occidat, si illa in Tauri, hic in Piscium siue Arietis initio fuerit. Hinc ad mundi uerticem uenimus.

DE SIGNIFERI CIRCVMACTV SVB POLO.

HIc nulla mundi pars exoritur nullaq; occidit, præter septem stellas quos planetas uocauimus, æquatorem namq; in horixonte habent. Lunæ sidus mēsibus singulis non nisi semel oritur: Saturni, tricenis annorum spatijs: Iouis, duodenis: Martis, binis: Solis, Veneris ac Mercurij singulis. Hi enim semper cum Sole cæli conuexitatem, quo rerum naturæ domino nusquam comites desint, peragrant. Peruulgatum quidem id est, à uerno æquinoctio ad autumnum diem haberi: reliquis anni mensibus: noctem: ijsq; annos dies naturales esse. Non nisi in Arietis signo planetas ijs oriri posse: nec nisi in Libra occidere. Solis altitudinem nunquam maiorem partibus quatuor & uiginti etiam in Cancro cerni. Atque in eo signo Lunæ

sidus

ſidus propter utrunque latitudinis deflexum: aliâs eſſe quinis Sole partibus ſublimius, aliâs totidem depreßius. Hæc terræ pars, ſi terra ſit latitudinis nomen non amittit, eamq; amplißimam ſortita eſt: longitudinem, ſiue à fortunatis inſulis diſtantiam planè nullam habet, propter orbium meridianorum in uertice concurſum.

DIERVM AC NOCTIVM longitudinem bifariam poſſe deprehendi.

DVobus modis diurna nocturnáque ſpatia inueniri poſſe haud dubium eſt: ſignorum ortu, & parallelorum, de quibus infra loquemur, ſectione. Singulis diebus noctibusq; ſigna ſex zodiaci oriri, atque occidere diximus. Proinde ſi partes diurnæ tardè emergant, longiora dierum ſpatia eſſe: ſi celeriter, breuiora neceſſe eſt. Nam, autore Plinio, quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna longiore tractu tenent lucem: quæ uerò obliqua, ocyore tranſeunt ſpatio. Quapropter ſolſtitio dies longißimos haberi apparet, quòd eo tempore Solem ſequantur omnia ſidera, quæ in obliquo orbe tardè incedunt: bruma breuißimos, quod cito oriātur, inſequanturq; eum reliqua. Aequatoris ergo partes omnes, quæ cum ſignis ſex Solem ſequentibus oriuntur, colligendæ, numerusq; totus in portiones quindecim diſtribuendus, ad hunc modum. Solſtitio à ſolis ortu ad eius occaſum ſidera ſex oriuntur: Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, cumq; ijs mundi ſeu æquatoris partes bis centum triginta ſeptem ac minuta quadragintaſex: qui numerus ferè ſex atque decem horas efficit. Aequinoctio utroque cum ſignis diurnis nocturnisq; partes centumoctoginta emergunt: quæ æqua dierum

rum, noctiúmque spatia complectuntur. Bruma eo modo horarum octo diem esse comperies. Eadem ex circulis sic deprehendas: Sol anno tercentum sexaginta quinque παραλλήλους siue æquidistãtes orbes depingit, interq́; tropicos centum octoginta duos. Horum arcus qui suprà terram uisuntur dierum moras continent: qui infrà, noctium. Quo circa utroque tropico in horas uiginti quatuor descripto, facile quot in circulis his horarum sectiones supra infraq́; finientem consistant, uideris. Ante tamen sphæræ axem ad latitudinis gradum attollas oportet. Cum ea quippe orbium horum in finitore dissectio mutatur.

DE ORTV MVNDI.

DIximus capite superiori per uniuersum orbem, & totum anni circuitum singulis diebus noctibusq́; sex oriri zodiaci signa, & totidem occidere: uerùm de signiferi partibus non æquatoris loquebamur, de quibus hic dicendum nõnihil. Basileæ æquinoctio sex mundi signa inter Solis emersum occasumq́; oriuntur: bruma uix quatuor: solstitio ferè octona. Quod hac ratione colligimus. Singulis horis quindecim æquatoris siue mundi partes exurgunt: binis tricenæ: quaternis, signa duo. Quando igitur dies sex atque decem horis constat, quod solstitio fit, necesse est, ut inter Solis ortum & occasum signa octo oriantur: bruma quatuor: æquinoctio sex, hoc est, dimidium mundi.

DE COLVRIS.

SEptem circuli sunt, quos Græci nostriq́; maiores appellant, duos illorum absoluimis. Coluri, circuli duo sunt per mundi uertices ducti, quorum alter æquinoctia, alter brumam & solstitium contingit. Nomen ab imper-

fectione

fectione inditum, quòd nunquam integri nobis exoriantur. Partes enim austrino polo propinquæ semper occultæ sub terra delitescunt. Hi duo signiferum, æquatorem, atq; adeò cælum totum in parteis quatuor secant. Inq; horum altero alterni Solis reditus longißimiq; ab æquatore discessus omni æuo hærent: in altero æquinoctia. Quotidie bis uterque sub meridiano consistit. Hi temporum siue annorum mutationes quatuor in signifero signant: æquinoctia duo, solstitium ac brumam.

DE FINIENTE, MERIDIAno, ac duodecim mundi domicilijs.

QVem Græci horizonta, eundem haud absimili modo, & finientem & finitorem nominamus, circulum, qui conspectam mundi partem ab inconspecta dirimit. Hic sub æquatore rectus, alibi obliquus dicitur. Finitores inter ortum & occasum, Austrum ac septentriones, & quascunque mundi oras mutantur, neque urbes plures eundem finientem habent. Alia orbium meridianorum ratio, qui non nisi inter uertices ijdem seruantur. Meridianus circulus est, qui per mundi atque horizontis polos ducitur: in quem cum Sol inciderit supra terras, medios dies efficit: infra, medias noctes. Hic & finitor mundum uniuersum, quemadmodum κόλουρ οἱ in quatuor parteis diuidunt, uerùm non mouentur. Meridiani non nisi inter ortum atque occasum mutantur: & ob id eodem temporis momento medios dies mediasq; noctes habent illi, quibus æqua longitudo est. In ortu Solis est uarietas. Quum enim hic per signa arctoa graditur, polo uicinioribus dies productior, quàm circa æquatorem est: igitur & prius orientem

tem cernũt Solem. Vt Corsicam & Sardiniam insulas meridianum eundem habere neminem latet: illamq; quæ ampliore latitudine est, dies longiores. Quamobrem prius in Corsica quàm Sardinia mẽsibus æstiuis Sol uisitur, tardius uerò hybernis. Circuli duo finitor ac meridianus, de quibus modo uerba fecimus, orbem totum in parteis quatuor dissecant, quas in alias tres æquas portiones, ut duodecim habeantur, nos partimur. Hæ cæli domus nominantur. Quarum primæ initium, finientis pars eoa est: quartæ, meridiani arcus, qui sub terra latet: septimæ, finitoris portio occidua: decimæ, meridiani pars austrina, quæ supra terram cernitur. Domorum tres formæ: anguli, succedentes, & cadentes. Anguli sunt, domus prima, quarta, septima, ac decima. Succedentes, quæ angulos sequuntur: secunda, quinta, octaua, undecima. Reliquæ cadentes appellantur. Itáque sexta domus, ut poëtæ inquiunt, cadens est. Prima uitæ rationem significat, secunda opum, tertia fratrum, quarta parentum, quinta sobolis, sexta morborum, septima nuptiarum, octaua mortis, nona itineris, decima actionum, undecima amicorum, duodecima inimicorum. Quo domorum usum intelligas, Platonis genesim adscribam. Aiunt in domo prima Martem, Mercurium ac Venerem fuisse: in secunda, Solem: in quinta Lunam: Iouem in septima, siue occasu: in nona Saturnum. Hic Libræ signum lustrabat, Iouis stella, Leonem, ϖυρόεις, Lucifer, ςίλβων Aquarij sidus, Sol Piscium, Luna Geminorum, horoscopus in Aquario erat. Eam cæli faciem significare existimant uirum, qui eloquentia admirabili polleat. Hinc ad institutum referat se oratio.

DE LACTEO ORBE, ET quatuor minoribus circulis.

POstremus orbium maiorum, & solus inter alios conspicuus est lacteus, de quo ueterum aliquot sententias non iniucundas recensebo. Theophrastus hunc esse compagem aiebat, qua de duobus hemisphærijs cæli sphæra solidata sit. Et Ouidius in libris Metamorphoseon semitam uocat, quæ ad ædes Iouis ducit. Est uia sublimis, inquit, cælo manifesta sereno, Lactea nomen habet candore notabilis ipso. Hac iter est superis ad magni tecta Tonantis. In eo sidera hæc sunt: Telum, Aquila, Sagittarij arcus, Ara, pedes quatuor Centauri, Argo nauis, Canis caput, ὠρίωνος manus dextera, Erichthonius uel Auriga cum Capra humero insidente, περσεὺς, κασσιόπεια & Cycnus. Idem in coluro, qui per æquinoctia trahitur, utrinque ferè arcticos circulos attingit. Maiores orbes, aut (ut alij uolunt) maximos absoluimus. Minores dicuntur, qui mundum in portiones impares secant: aut quibus non idem est cum mundo centrum. Sunt autem quatuor: arctici duo ac totidem tropici. Veteres, præsertim Græci, arcticum uocant circulum, qui sidera omnia nunquam occidentia continet, quem Proclus in Græciæ regione à priore Helices pede describi adfirmat. Alterum huic aduersum, antarcticum, qui tractus mundi nobis occultos complectitur. Vtrunque aiunt puncto solùm horizonta contingere: &, si ad æquatorem procedas, minui: si ad Aquilonem, augeri. Verùm recentiores arcticos appellant orbes, quos signiferi poli circum mundi uertices efficiunt. Tropici circuli duo: æstiuus uel solstitialis, quem die longißimo: & brumalis uel hybernus, quem bruma Sol mundi circumactu peragit. Nomen uterque habet à conuersione, quòd ab illis Solis sidus

ad

ad alteras terrarum plagas se uertat. Aestiuum orbem Aratus in Græcia ita diuidi à finitore ait, ut circulo toto dissecto in octo partes, quinque supra terram uisantur, infra terram reliquæ sint, Eius Versus à Germanico Cæsare Latini facti hi sunt:

Hunc octo in parteis si quis diuiserit orbem,
Quinque super terras semper fulgere notabit,
At tres sub terris breuibúsque latere sub umbris.
Hoc Cancrum tetigit quum Titan orbe, timete Aestatem rapidam, & soluentes corpora morbos.

Qui numeri horarum quindecim longißimum in eo tractu diem esse, noctem uerò nouem demonstrant: quoniam partes singulæ horas ternas complectuntur. Arati interpres Hellesponto isthæc esse accommodata ait, hisce uerbis: πρὸς τὸ κλίμα τοῦ ἑλλησπόντου καὶ λακεδαίμονος δοκεῖ τὴν τῶν φαινομένων πραγματείαν συνθεῖναι. *Brumalem tropicum Prudentius arctum nominat, quod partem in finiente nostro angustam relinquat: Quid est, inquit, quod arctum circulum Sol iam recurrens deserit?*

Ad Hellespõti ac Lacedæmonis clima Phænomena uidetur composuisse.

ALTERA CIRCVLORVM DIVISIO, ac eorundem distantia.

Circuli omnes alio modo diuiduntur in parallelos siue æquidistantes, obliquos, & per uertices ductos. Aequidistãtes circuli dicuntur æquator, tropici duo, ac totidem arctici: quibus ijdem cum mundo poli sunt. Obliqui, signifer, finiens, & orbis lacteus, qui obliquè inter uertices trahuntur. Per polos ducti, reliqui. Itaque apud Græcos Latinósque scriptores duplex circulorum partitio est. Prior in maiores uel maximos septem, & quatuor minores. Posterior in parallelos quinque, obliquos treis, to-

tidemque per uertices siue axem ductos. In medio mundi paralleli omnes, æquatores sunt. Circulorum autem distantiam non omnes eandem tradidere. Proclus qui arcticos orbes crescere atque minui ait, ita eam in Græcorum climate depingit. Dissecto in parteis sexaginta meridiano quouis circulo, arctici orbes utrinque à uertice sexagesimarum partium sex: & ab utroque tropico quinque interuallo absistent. Aequator uerò à solstitio brumáque partibus quatuor. Vnde Manilius ad Augustum Cæsarem:

Circulus ad Boream fulgentem sustinet Arcton,
Séxque fugit solidas à cæli uertice parteis,
Alter ad extremi decurrens sidera Cancri,
In quo consumit Phœbus lucémque morámque,
Tardáque per longos circumfert lumina flexus,
Aestiuum medio nomen sibi sumit ab æstu,
Temporis & titulo potitur, metáque uolantis
Solis & extremos designat feruidus actus.
Et quinque in parteis Aquilonis distat ab orbe.
Tertius in media mundi regione locatus,
Quatuor & gradibus sua fila reducit ab æstu.

Nos utrunque tropicum ab æquatore partibus uigintiquatuor abesse dicimus: & ab eodem arcticos distare gradibus sexagintasex, à polis quatuor & uiginti.

QVOMODO IN QVAVIS REgione circulorum distantiam veterum more in sphæra depingamus.

MAiores Græci quemadmodum ex Arato, Proclo & Manilio discimus, in suo orbe cæli aut mundi positum

tum, quo temporum uiciſsitudines perſpicerent, obſeruauere. Prodendum ergo qua ſolertia etiam nos in quouis tractu naturæ ipſius indicio eadem eruamus. Ex Ptolemæi aliorúmue autorum, qui terræ partes deſcripſere pictura, urbis, promontorij, aut loci cuiuſpiam latitudinem ſumptam in ſphæra eodem à uertice interſtitio, puncto ſignabimus. Inde circini pede altero poſito in uertice mundi, altero in horizonte ſiue nota latitudinis circulum deſcribemus arcticum, ſed ueterum iudicio, qui ipſum ſidera omnia nunquam occidentia aiunt continere. Eius à cæli axe interuallum, non aliud eſt, quàm polorum altitudo: nec aliud, quàm loci diſtantia ab æquatore. Iccirco Louanij ἀρκτικὸν orbem una atque quinquaginta à uertice partibus abeſſe dicimus: quoniam tanta in ea ciuitate & polorum à finiente: & urbis ab æquatore diſtantia eſt, quæ ſpatia ſemper æqua ſunt. In Creta circulus idem à polo abeſt partibus triginta quinque. In Andro una Cycladum inſula, quæ fabulæ Terentianæ nomen dedit, triginta octo. In Phæacum ſitu, & Epiro, totidem. Carthagine Aphricæ urbe Siciliã contuẽte, duabus, & triginta. Ἀνταρκτικὸν haud magno labore depinxeris: æquis enim ſpatijs uterque à ſuo uertice abeſſe debet, ac ſemper capacitate æquali mundum cingere. Si hos graduum numeros in ſexageſimas partes uertere lubet, arcticus circulus Louanij ab axe diſtabit octo partibus cum ſextante, à Cancro duabus & ſemiſſe, id eſt, gradibus quindecim. Quæ ſidera his circulis contineantur, facile inuenias. Andouerpiæ, cuius latitudo eſt partium circiter duarũ & quinquaginta, intra arcticũ circulũ ſunt Cynoſura, Draco, de quo Vergilius: Maximus hic flexu ſinuoſo elabitur anguis, Circũ perq; duas in morẽ fluminis arctos. Κηφεὺς, Κασσιόπεια, maior Perſei atq; Cycni

portio, manus ac pedes cadentis Andromadæ, Erichthonij siue Heniochi humeri cum Capra ijs insidente, Helice prope tota, βοώτου caput cum leua manu solum, nam Arcturus occidit: Herculis pedes, ac Lyræ uertex. Intra circulum antarcticum pars notij Piscis, Sagittarij pedes, Corona austrina, quoniam & altera Cnosia siue Arctoa est, Ara, Fera penè tota, Centaurus capite excepto: Argo præter malum. Reliqua oriuntur & occidunt quotidie. Tradidi qua uia circulorum intercapedinem in sua quisque regione deprehendat. Quippe non satis esse arbitrabar aliorum scripta nos perdiscere, nisi & ipsi præceptionum adiumento similia scrutemur. Sed finis sit. Libros tres absoluimus, quorum primus sphæræ, mundi, atque musarum rationem docet: secundus orbium, stellarum, absidum: tertius circulorum, defectuum & dierum. Hæc omnia quantum ad literas politiores conducant, apparebit, si in manus sumas Ciceronis libros de uniuersitate, de natura deorum, de diuinatione, ac Somnium Scipionis: Vergilij Georgica, Ouidij Fastos, Metamorphosin, Tristia, Pontum, Epistolas: Plinium, Lucanum, Aratum, Proclum, Manilium, Ptolemæum, Pontanũ, atque id genus autores innumeros.

Præterea si quis omnia quæ in his libris sunt longo usu atque meditatione intellexerit (dicam id quod certò scio, quod omnibus horis experior) etiãsi stipes, saxũ aut plumbum fuerit, tot rerum miraculis mouebitur ad altiora, & dulcißimo gaudio ad mortem usque perfruetur. Iudicium hoc principio inane uidebitur illi, qui hæc non gustauerit: uerum ubi cæleste illud & dulce nectar imbiberit, censebit non solùm me nihil nimium huic cognitioni tribuere, sed etiam fieri non posse, ut omnia secula & omnes regiones, etiam si omnes simul nitantur, magnitudinem rei exprimant.

primant. Terra punctus ac orbis centrum est, quid igitur homo, qui ad terram non est, quod formica ad hominem, de mundo queat proloqui? Pectus meum adeo impleuit hoc gaudium, ut plerunque aut ubi sim, aut quid agam prorsus ignorem. Sæpe præ lætitia totus intus ardeo, rubent oculi, lachrymæ excidunt, deinde animus ad cælum proficiscitur, ibique manet per spatium penè duarum horarum: post reuersus corpus rigidum, & tantum non exanimatum reperit. Labores multos perfero, sed laboranti hæc magna consolatio est. Eodem impetu cor meum mundus concitat, quo Solem & Lunam secum uehit per aëra, quo Oceani exanime corpus nunquam sinit quiescere. Intra pectus mundi molem agitari sentio, oriri Solem, crescere Lunam, omnia circum axem uerti, denique lucidissimas aquas per terræ pilam currere, & secum ferre nauigantes. Felices illi, quibus in hac mortali uita cælo frui datum est.

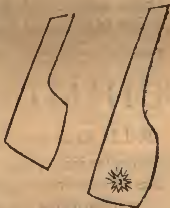
IOACHIMI FORTII RINGELBERGII

Andouerpiani in Institutiones suas Astronomicas annotationes.

VOD Theodosij finitio) Theodosius autor Græcus libros aliquot de sphæris conscripsit, in quibus huiuscemodi præceptiones sunt, Si sphæram plana superficies contingat, id puncto duntaxat fieri. Item multis in sphæra circulis ductis, maximum ex ijs esse, qui cen=

trum attingit. Et circulos sphæræ maiores omneis sese non nisi in portiones æquales diuidere. Isthæc Theodosius scripturus, optimè eam corpus esse ait, cuius omnes in circuitu partes spatio æquali à centro absistant. Descriptionem hanc nostri negotium longe aliud tractantes, operibus suis præfixerunt. περίσκιοι) Periscij nominantur omnes, qui in zonis frigidis, uel intra arcticos circulos sunt. Sic uocati quòd illorum umbræ in orbem circumagantur. Ab æquinoctiorum notis) Aequinoctium hic capitur pro initio Arietis uel libræ octaui ac noni orbis. σχεδὸν γὰρ τέταρτον μέρος ζωδίου) Ait uix quartam Argus partem supra terram apparere, atque ideo Canopum cerni non posse, utpote qui in infima signi portione sit, hoc modo:

Ita ut axis cum termino caudæ) hoc est, cum duabus stellis, quæ sunt in fine caudæ Vrsæ minoris.

Side

Siderũ tam *errantium quàm fixorum* { Longitudo / Latitudo / Declinatio } *est earum distantia ab* { *Initio arietis* / *Medio signiferi.* / *Aequatore.* }

Terrarum { Longitudo / Latitudo } *est earũ distãtia ab* { *Insulis fortunatis.* / *Aequatore.* }

Exortus, *de quo passim autores scribũt, duplex*

- Stellarum
  - Fixarum
    - *Matutinus:*
    - *Vespertinus.*
    - *ἡλιακός.*
  - Errantium
    - *Matutinus.*
    - *Vespertinus.*
- Lineæ ecleipticæ
  - Rectus, *siue tardus*
    - *Cancri.*
    - *Leonis.*
    - *Virginis.*
    - *Libræ.*
    - *Scorpionis.*
    - *Sagitarij.*
  - Obliquus *seu uelox*
    - *Capricorni.*
    - *Aquarij.*
    - *Piscium.*
    - *Arietis.*
    - *Tauri.*
    - *Geminorum*

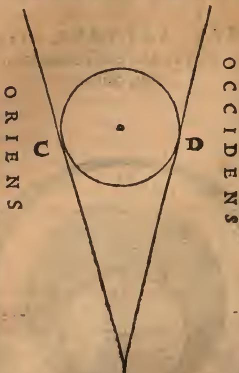
- Stellas fixas
  - Oriri ortu
    - Matutino / Vespertino / Heliaco — est oriri
      - Mane cum sole.
      - Vesperi Sole occidente.
      - E radijs Solis.
  - Occidere occasu
    - Matutino / Vespertino / Heliaco — est occidere
      - Mane Sole oriente.
      - Vesperi cum Sole.
      - Propter accessum & fulgorem Solis.

- Erraticæ stellæ dicuntur
  - Oriri ortu
    - Matutino / Vespertino — Quãdo incipiunt uideri
      - Mane ante ortũ Solis.
      - Pauló post Solis occasum.
  - Occidere occasu
    - Matutino / Vespertino — Quando incipiunt occultari
      - Mane ante ortum Solis.
      - Ab occasu solis.

ORBES SATVRNI, IOVIS, Martis,& si epicyclum demas, Solis.

A epicylus, B centrum deferentis. C centrum mundi, D summa deferentis absis, E ima.

C est statio matutina Saturni, Iouis & Martis: uespertina uerò Veneris ac Mercurij. D superiorum stellarum uespertina statio est, inferiorum matutina. Lunā stare nō dicimus, propter celerē epicycli motum.

Græcorum interpretationes.

Κλειώ τ' εὐτέρπη τε θάλειά τε μελπομένη τε,
Τερψιχόρη τ' ἐρατώ τε πολύμνιά τ' οὐρανίη τε
Καλλιόπη θ', ἡ δὲ προφερεστάτη ἐστὶν ἀπασάων.
Clioq́; , Euterpeq́; , Thaliaq́; , Melpomeneq́; ,
Terpsichoreq́; , Eratoq́; , Polymniaq́; , Vranieq́; ,
Calliopeq́; : hæc longe alias præ ponderat omneis.

Νύμφαι

Νύμφαι κασάλιδες παρνάσιον αἶπος ἔχουσαι.
Nymphæ Castalides Parnasi culmen habentes.
Ἄτλαντος θυγάτηρ ὀλοόφρονος, ὅςε θαλάσσης
Πάσης βένθεα οἶδεν, ἔχει δέτε κίονας αὐτὸς
Μακρὰς, αἱ γαῖάν τε καὶ οὐρανὸν ἀμφὶς ἔχουσι.
Magnanimi Atlantis proles, quem nulla profundi
Ponti abrupta latent. longas habet ipse columnas
Queis terram, & pariter cœlum sustentat utrinq;.

Ἔχει γὰρ ὁ οὐρανὸς ζ. ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τοῦ ζωδιακοῦ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ κρόνος. τὴν δὲ δευτέραν, ὁ ζεύς. τὴν δὲ τρίτην ὁ ἄρης. τὴν δὲ τετάρτην ὁ ἥλιος. τὴν δὲ πέμπτην, ἡ ἀφροδίτη. τὴν δὲ ἕκτην, ὁ ἑρμῆς. τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ σελήνη. ὁ μὲν δὴ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερός ἐστι πάντων. Quippe cælum septem habet zonas non attingẽtes signiferum. Quarum primam poßidet Saturnus, secundam Iupiter, tertiam Mars, quartam Sol, quintam Venus, sextam Mercurius, septimam Luna. Supra hos omneis Zodiacus.

Οἱ ἀπλανεῖς ὁμοίως ἕλκονται: Inerraticæ stellæ pari cursu feruntur.

Οἱ δὲ ἄλλοι πέντε πλάνητες ἀναμεμίγμενοι δινεύονται οὐκ ὄντες ὅμοιοι τοῖς προτέροις ἀπλανέσι. Aliæ quinque erraticæ impari motu conuertuntur, cæteris dißimiles.

Οἳ τὴν μὲν, κυνόσουραν ἐπίκλησιν καλέουσι,
Τὴν δ' ἑτέρην ἑλίκην, ἑλίκῃγε μὲν ἄνδρες ἀχαιοὶ
Εἰν ἁλὶ τεκμαίρονται ἵνα χρὴ νῆας ἀγινεῖν
Τῇ δ' ἄρα φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν,

Hæc alijs Cynosura quidem cognomine dicta est.
Altera uero Helice. Helice nam per mare Graij
Obseruant, curuas liceat qua ducere puppes.
Illa Phœnices fisi magna æquora sulcant.

Πλῆια

Πληϊάδας θ' ὑάδας τε, τότε σθένος ὠρίωνος,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.
Ἥ τ' αὐτοῦ στρέφεται καί τ' ὠρίωνα δοκεύει.
Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν ὠκεανοῖο.

Pleiadasq́;,hyadas,roburq́; ipſum Orionis,
Atq; Vrſam,quàm currum alij cognomine dicunt.
Vertitur hæc illic,atq; Oriona tuetur,
Ac ſola Oceani gelidis non mergitur undis.

Idem in Odyßea:

Αὐτὰρ ὁ πηδαλίῳ ἰθύνετο τεχνηέντως
Ἥμενος, οὐδέ οἱ ὕπνος ἐπὶ βλεφάροισιν ἔπιπτε,
Πληϊάδας δ' ἐσορῶντι καὶ ὀψὲ δύοντα βοώτην,
Ἄρκτον θ' ἣν καὶ ἄμαξαν ἐπίκλησιν καλέουσιν.

At clauo ille ſedens nauim mira arte regebat,
Nunquam corripuit nutantia lumina ſomnus.
Verùm Pleiadas ſpectat,ſeriq́; Booten
Occaſus,Vrſamq́; alio cognomine currum.

Ποσσὶν δ' ὠρίωνος ὑπ' ἀμφοτέροισι λαγωὸς
Ἔμμενες ἤματα πάντα διώκεται, αὐτὰρ ὅγ' αἰεὶ
Σείριος ἐξόπιθεν φέρεται μετιόντι ἐοικὼς,
Καί οἱ ἐπαντέλλει, καί μιν κατιόντα διώκει.

Illius at pedibus lepus inceſſanter utriſq;
Subiacet,ac pulſus cunctis fugit iſte diebus.
Sirius à tergo ſimilis ruit uſq; ſequenti,
Et ſimul exoritur,ſimul inſectatur euntem.

Εὖτ' ἂν δ' ὠρίων καὶ σείριος ἐς μέσον ἔλθῃ
Οὐρανὸν, ἀρκτοῦρον δ' ἐσίδῃ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς
Ὦ πέρση, τότε πάντας ἀπόδρεπε οἴκαδε βότρυς.

Cum cane ſi medium teneat nimboſus Orion
Cælum,atq́; Arcturi cernit Pallantias aſtrum,
Ferre domum dulces tempus tum poſtulat uuas.

Ἠέλιό

Ἠέλιός θ' ὃς πάντα ἐφορᾷς, καὶ πάντ' ἐπακούεις.
Sol qui cuncta uides, atque auribus omnia captas. uel
Sol qui cuncta audis, radijs quique omnia lustras.

IOAC. FORTIVS IOANNI TARTE-*sio.* S.

QVo nostrum erga te amorem inuicem cognoscas uir doctißime, has de cosmographia præceptiones nomini tuo dedicamus, quæ hoc ordine absoluentur. Circa initium nonnulla exponemus quæ ad terræ distinctionē, ac mensuram pertinent. Ea erunt huiusmodi: Quid sint zonæ, quid climata. Qui dicantur amphiscij, periscij, heteroscij. Qui antœci, periœci, antichthones. Mox sequetur terrarum, marium, fluminum atq; uentorum descriptio. Quæ ad legendos non Geographos modo uerùm autores omneis, qui ullam zonarum, climatū, longitudinis, latitudinis mentionem faciunt, mirè conducent. Crebrius ad te humanißime Tartesi scripturus sum, & longiore, quam nunc, epistola. Vale. Lutetiæ quarto Calendas Octobres. Anno M.D Vigesimonono.

IOACHIMI FORTII RINGELbergii Andouerpiani Cosmographia.

Quo distent Κοσμογραφία, Γεωγραφία, τοπογραφία καὶ χορογραφία.

OSMOGRAPHIAM *mundi uocamus descriptionem. Hæc tradit polos*, παραλλήλους, *meridianosq́; circulos: atq; ex ipsorũ interuallis terram suppositã ijs in zonas & climata diuidit: e polorum siue axis altitudine spatia dierum ac noctiũ discernit: solis exortus occasusq; demonstrat. Geographia uerò terram distinguit per montes, fluuios, maria, nulla adhibita circulorum cœlestium ratione. Quamobrẽ Cosmographicos globos appellare consueuerunt, in quibus circuli merdiani, atq; paralleli pinguntur: geographicos, ubi circuli desunt. Topographia loci descriptio est, quando Poëtæ locum aliquem definiunt. Vt apud Ouidium de monte Parnaso : Mons ibi uerticibus petit arduus astra duobus Nomine Parnasus, superatq́; cacumine nubes. Chorographia est loci pictura, ut quum urbs aliqua à pictoribus depingitur. Hæc ad pictores pertinet : quemadmodum topographia ad poëtas oratoresq́;. Vnde Cosmographia totum depingit mundum, Geographia terram, terræ partem*

partem Topographia siue Chorographia: ut pictor idem nunc hominem totum, nunc caput, nunc aures deliniat.

TERRA,M IN MEDIO fixam esse.

TErram in orbis medio consistere experimentis haud dubijs constat. Cæterùm quid ita globum fixerit admiramur, ut ne semel quidã se moueat. Quod si fiat, qui circa mundi axem uersamur, gentesq; arctoæ ab ursis duabus dicimur, sub Solis orbitam repente uolueremur. Aethiopes contra ad zonas extremas descenderent. Forsitan terram parens natura quiescere iußit, ne repentina & aëris, & æstus, & rigoris commutatio mortalium genus, quo nihil est fragilius interimat. Miraculum longe maximum reor tantum esse pectoris humani stuporem, ut neminem admiratio ista rapiat.

DE TERRAE AC aquæ forma.

TErræ forma non alia quàm mundo est. Nam ab æquinoctio ad Aquilonem euntes Paulatim attolli polũ uident, sideráq; austrina occultari, eò solum, quòd spatia media intumescant. Discedentes uerò ad Austrum signa austrina pari modo exurgere, arctoáq; deprimi conspiciunt. Inter ortum atq; occasum non stellarum altitudo sed defectio formam indicat. Quippe lunæ defectus alijs quarta hora, alijs quinta, siue sexta, quum eodem omnibus tempore fiat, cernitur. Proinde quòd non uno momento uniuerso orbi meridies sit, media nox, cateræq; die-

rum

rum horæ, id globi tumor efficit. Quoniam Solem non simul omnes exorientem cernunt: sed prius Persæ, inde Græci, & Itali, postremò Hispani. Vnde fit, ut singulis horis omnes dierum horæ simul sint, sed in locis diuersis. Quando enim nobis est meridies, alijs hora prima est, alijs secunda, alijs tertia, quarta, media nox. Aquæ tumorem duæ docent rationes. Altera, quòd nauigio abeunte signa in littore posita uideantur descendere, & tandem occultari. Quodq́; in oceano nihil appareat præter aquam: quum tamen æditiores arbores, si plana ea esset, facile cernerentur. Altera, quòd guttæ, ac minimæ partes globi protinus recipiant formam. Est enim natura homogenij corporis, ut partes cum toto uim eandem habeant.

DE ZONIS.

Zonæ spatia sunt inter circulos minores comprehensa. Sunt autem quinq́; frigidæ duæ sub mundi uerticibus temperatæ totidem, & media torrida sub signifero. De his Ouidius.

Vtq́; duæ dextra cælum totidémq́; sinistra
Parte secant zonæ, quinta est ardentior illis:
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura Dei, totidémq́; plagæ tellure premuntur.
Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.
Nix tegit alta duas, totidem inter utrásq́; locauit.
Temperiémq́; dedit mista cum frigore flamma.

Et Vergilius,

Quinq́; tenent cælum zonæ: quarum una corusco
Semper Sole rubens, & torrida semper ab igni.
Quam circum extremæ dextra leuáq́; trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atq́; imbribus atris.

Has

Has inter mediamq́; duæ mortalibus ægris
Munere concesßæ diuûm.

DE CLIMATVM ratione.

Clima ſpatium eſt inter Auſtrum ac Septentiones notabilem exortus Solis mutationem continens. Veteres ſeptem climata tradiderunt: in quorum primo eſt Meroë, in ſecundo Syene, in tertio Alexandria, in quarto Rhodos, in quinto Roma, in ſexto Boriſthenes, in ſeptimo Riphei mõtes. Primi circa medium ſitum latitudo partium decem & ſex: ſecundi uiginti quatuor cum gradus unius quadrante, tertij triginta & dodrantis, quarti triginta ſex cum uiginti tribus minutis, quinti quadraginta unius & trientis, ſexti quadraginta quinq; atq; minutorum uigintitrium, ſeptimi quadraginta nouem dempto triente.

DE VMBRIS GNOmonum.

Terra quoq; diſtinguitur umbrarum ratione, quæ cum latitudine mutantur. De quibus Strabo: In Carthagine urbe gnomon rationem habet ad æquatoris umbram eam, quam habent undecim ad ſeptem. Plinius: In Mauritania æquinoctij die media, umbilicus, quem gnomonem uocãt ſeptem pedes longus, umbram non amplius quatuor pedes longam reddit. In Arabia & Perſide umbilicus æquinoctio triginta quinq; pedum, umbram uiginti quatuor pedes longam facit. Infra de Rhodo & Cypro inſulis: Gnomonis centum unciæ, umbram ſeptuaginta ſep-

tem unciarum faciunt. Et de Lydia Gnomini unius & uiginti pedū respondent umbræ septemdecim pedum. Vitruuius: Gnomon Romæ nouen partium, *umbram habet octo.* Athenis *quatuor, umbram trium habet.* Alexandriæ *stilus partes habēs quinq; umbram mittit partium trium.*

DE AMPHISCIIS, PERI- sciis, heterosciis.

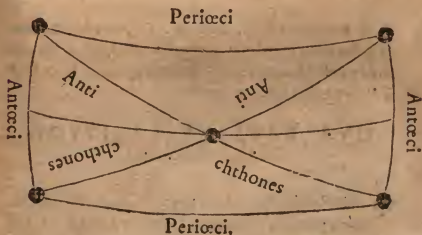
T*Erræ totius incolas triplici umbrarum genere discernimus. Amphiscij uocantur, quibus meridiana umbra nunc ad Septentriones, nunc ad Austrum procedit. quod fit in zona torrida. Sole enim meante per Cancri sidus umbras illic austrinas, siue sinistras habent: bruma, dexteras, uel arctoas. Periscij sunt, quos signiferi axis circuitu suo comprehendit: ita dicti, quod illorum umbræ molarum modo circumagantur. Heteroscij uerò nuncupantur, qui alteram solum umbram habent, arctoam, uel austrinam: quales nos, & Antichthones nostri. Ergo* ἀμφίσκιοι *in zona torrida dicuntur:* περίσκιοι *in frigidis:* ἑτερόσκιοι *in temperatis. Hæc omnia satis indicat uocum compositio. Amphiscijs solstitia quatuor, heteroscijs duo, periscijs unum, Qui enim sub Arctis habitant periscij, solstitium in Cancro habent. In Capricorno autem sicuti Sole carent, ita & eius statione. Simile de austrinis iudicium.*

QVID SINT ANTOECI, Periœci, Antichthones.

E*St & alia quædam distinctio in Antœcos, Periœcos, Antichthonas. Antœci sunt qui habitant in diuersis*

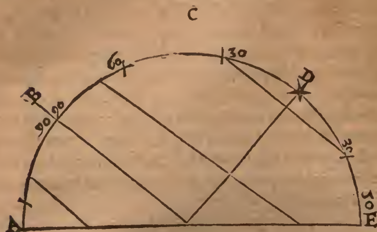
par

parallelis sub eodem meridiano æquo spatio distantes ab aliqua æquatoris parte. Periœci qui sub uno parallelo & meridiano sunt in partibus oppositis. Antichthones, seu antipodes, qui mundi diametro distant. Antœcis eodem momento medius dies, mediaq; nox: uerum austrinis æstas quando arctois bruma est. Periœcis tempore eodem æstas atq; hyems, sed meridies ac medias noctes contrarias habent. Atichthonibus idem horizon & meridianus, reliqua omnia contraria. Quando enim æstatem nos habemus, austrinis gentibus bruma est: quum nos habemus medios dies, illis media nox est. Antœcis, Periœcis, Antichthonibus æqua latitudo est, Periœcis etiam eadem. Tam Periœci, quàm Antichthones partibus distant centum octoginta, Antœcis distantia uaria: Omnes Antœci, Periœci, Antichthones eosdem meridianos habent, sed finitores demptis antipodibus, diuersos, ut sequens pictura exprimit.

QVID LATITVDO.

EOdem pertinent latitudo longitudoq́;. His enim & urbes,& montes, & flumina diſcernimus. Latitudinem loci ab æquatore, uel axis ab horizonte diſtantiam nominamus,hoc modo.

A E horizon eſt. B. æquator. C polus horizontis. D polus mundi.Spatium quod eſt inter D & E eſt altitudo poli.Id æquale eſt alteri ſpatio,quod eſt inter B & C.Vtrunq; loci latitudo uocatur.

QVA RATIONE LATITVDO locorum inueniatur.

SI altitudo Solis meridiana tempore æquinoctij ſubducatur à partibus nonaginta,reliquitur latitudo. Si Sol ad Aquilonem declinauerit,ab altitudine meridiana ſubtrahi debet eius declinatio,idq́; quod remanſerit, auferri à nona

à nonaginta partibus. Verùm si in signis austrinis fuerit, altitudini adijci declinatio debet, numerusq; collectus à circuli quadrante subtrahi.

QVOMODO EX ARCV DIVRno stellarum, vrbium latitudo reperiatur.

STellæ arcum diurnum uocant tempus, quo ipsa supra horizonta fertur, uel æquatoris partem quæ oritur dũ sidus ab Oriente in Occidentem decurrit. Ex quo urbis latitudinem hac ratione inuenias. Obserua quot horæ, siue æquatoris partes prætereant cum stella inter ortum & occasum. Inde accipe sphæram, atque in illius finitore, seu alueo axem aut attolle, aut deprime, donec eandem stellæ in horrizonte moram deprehenderis. Tum facile uideas sic posita sphæra, quot meridiani partibus polus à finiẽte uel urbs ab æquatore absistat, nam distantia ea, ut diximus, latitudo est.

DE PARALLELIS.

TRiplices hic paralleli notantur. Alij enim latitudines definiunt, qui denis plerunq; gradibus distant. Alij dierum indicant lõgitudinem. Alij & zonas quinq;, & metas Solis, & anni quatuor mutationes continent, qui sunt æquator, tropici duo, ac totidem arctici circuli.

QVID LONGITVDO, ET bifariam accipi nomen Occidentis.

Longitudo distantia urbis ab occidente est. Id breuius quidem dictum, sed ad hunc modum intelligi debet, distantiam esse meridiani loci alicuius à meridiano insularum Fortunatarum. Duplex est occidens. Alter totius terræ, quem in insulis Fortunatis collocauerunt, quòd ubi solis sidus eò peruenerit, non amplius sub se terras, sed aquas habeat. Alter singularum urbium, quem uocamus partem finitoris, ubi mundi pars aliqua occidit. Idem iudicium de oriente.

QVID SIT APVD SCRIptores vrbem distare tribus, aut quatuor horis ab occasu.

Inter ortum, & occasum, hoc est, stationem Sinarum & Fortunatas insulas singulæ horæ quindecim partes continent. Tot enim gradus eo tempore meridianũ circulum prætereunt. Sic Ptolemæus Chaoniam ab occidente horarum trium spatio, siue gradibus quadraginta quinq; abesse ait. Inter Austrum uerò & Septentriones horæ uocabulo diei longißimi uotatur incrementum, quod circa æquatorem gradus plures, quàm alibi cõprehendit. Proinde distare urbem duabus horis ab æquinoctio, æquatore, uel medio mundi, est eam habere longißimum diem horarum quatuordecim: tribus, quindecim: sex octodecim: septem, undeuiginti. Quibus uerbis uti licebit in describenda latitudine & situ locorum, hoc modo: Duabus horis ab occasu, tribus ab æquinoctio, id est, in ea urbe esse scriptum librum uel epistolam, quæ ab occidente abest partibus tricenis, & tribus horis ab æquatore, uel ubi dies solstitio quindecim horas continet.

TERRAE REGIONES.

TErram mari non opertam in partes tres diuidimus, Europam, Aphricam, Asiam. Europa uergit ad occidentem, Aphrica ad meridiem, Asia ad orientem. In Europa regiones praecipuae sunt Britannia, Hispania, Gallia, Germania, Rhetia, Vindelicia, Noricum, Pannonia, Illyria, Dalmatia, Italia, Cyrnus siue Corsica, Sardinia, Sicilia, Sarmatia Europaea, Taurica chersonesus, Dacia, Mysiae duae superior & inferior, Thracia, Chersonesus, Macedonia, Epirus, Achaia, Pelopōnesus, Euboia, & Creta, quàm nunc appellamus Candiam. In Aphrica, quae Libya olim dicebatur, Mauritana, Numidia, Aphrica propriè dicta, in qua Carthago è regione Siciliae, Cyrenaica, Aethiopia. Aphricam uocant quasi sine horrore, uel frigore: est enim φρίκη horror, quem ex frigore contrahimus. In hac Nilus flumen, cuius ortum Ouidius eo latere existimat, quod incenso à Phaëtonte orbe caput contraxerit, atque occultarit. In Asia Pontus, Bithynia, Phrygia, Lycia, Galatia, Pāphlagonia, Pāphylia, Cappadocia, Armenia minor, Cilicia, Sarmatia Asiatica, Colchis, Iberia, Albania, Armenia maior, Cyprus, Syria, Phoenicia, Palaestina Iudaea, Arabia, Mesopotamia, ita dicta, quod Tigris & Euphrates incluserint eam, quodq; inter duo flumina constituta sit, Babylonia, Assyria, Media, Persia, Parthia, Carmania, Margiana, Bactriana, Scythia Aria, Arachosia, Gedrosia, India, Taprobana.

VRBIVM. ATQVE REGIOnum nomina mutata.

BOeotia ante appellata fuit Aonia: unde & musae Aonides dicuntur. Aegyptus Aëria dicta erat. Creta

itidem Aëria nomine eodē. Attica ἀκτή. Corinthus, Ephyre. Macedonia, ἠμαθία. Qua uoce Lucanus usus est in operis exordio: Bella per Emathios plusquàm ciuilia cāpos, Iusq; datū sceleri canimus. Thessalia αἱμόνια, quod nomen in Sagittarij signo Ouidius usurpat: Per tamē auersi gradieris cornua Tauri, Aemoniosq; arcus, uiolentaq; ora Leonis. Tyrus Asiæ urbs olim Sarra uocitata est.

AQVARVM NOMINA.

Nomina aquarum uaria. Oceanum uocamus aquam seu mare, quod totam penè circuit terram: cuius tāta est celeritas, ut in naui emissa sagitta supra nauim maneat atque in eam decidat. Mare propriè, quod terram influit, uel quod intra terram continetur. Cuiusmodi Ionium, Aegæum, Persicum, Caspium. Portus à portando dictus, quòd illuc merces uehendæ portentur, tutior maris pars est circa littus. Sinus inter littora curua est, & mare quasi brachijs amplectentia. Fretum siue πορθμός locus angustior maris inter duo littora: sicut isthmus terra angusta inter duo maria. Flumen aqua perennis, ac perpetuò fluens. Lacus locus profundus aquas habens perpetuas. Stagnum, aqua stagnans, uel quiescens, quæ hyeme colligi solet, & æstate siccari. Torrens aqua quæ ex alto fertur in ualles. Hæc magno æstu torret, & bruma augetur imbribus. Lacunæ fossæ nuncupantur, in quibus collecta aqua stare consueuit. Fons aqua est, quæ è terra manat, & hauriri potest manibus. Palus aqua est in altitudinem latius diffusa. Ad dexteram Siciliæ partem Scylla est rupes, saxum, aut locus cauernis plenus, qui percussus à fluctibus latratus uidetur edere, Ad sinistram Charybdis, quæ contrarijs fluctuum cursibus collisionem facit, & rapta

rapta absorbet. De his Verg. Dextrum Scylla latus, leuum implacata Charybdis Obsidet. Syrtes à trahendo dictæ, duo loca maris periculosa sunt propter arenæ copiam in finibus Aphricæ.

DE MARIS ACCESSV, ET RECESSV.

DOnec *Lunæ sidus ab oriente ad Austrum, siue medium cœlum scandit, in proximo littore decrescere maria haud dubium est. Inde ad occasum ipsa descendente augeri. Rursum ab occidente ad meridianum minui, atque ab eo augescere, dum stella oriatur. Ergo quibus Luna in ortu uel occasu apparet, his plenum mare, & tempus nauigandi. Quibus uerò in circulo meridiano consistit, supra aut infra horizonta, ab illis longißimè abest mare. In accessu quandoque tardior mora ob impedimenta littorum. Deinde aquæ multæ propriam aliquam naturam habent, ut Euripus in Græcia septies quotidie refluens.*

DE TRIPLICI ORIENTE, atque occidente.

ANtequam *uentorum rationem aggrediar, dicendum quid exortus solstitialis, uernus, brumalis, quid itidem occasus æstiuus, æquinoctialis, hybernus. Citra æquatorem finientis circulus plagis quatuor distinguitur Aquilone, meridie, ortu & occasu. Gentibus austrinis, siue antœcis meridie Sol aquilonem spectat, nobis polum alterum: Nobis leua manus ad ortum uergit, illis ad occasum. Porrò quia non indidem æstate, uere, ac bruma Sol exoritur, orientem triplicem ponimus. Solstitialem, uel æstiuum finitoris partem eam, ubi solstitio Sol exurgit. Vernum siue æquinoctialem, in qua oritur alterutro æquinoctio. Et*

brumalem seu hybernum, qua bruma, aut die breuißimo oritur. Pari *forma de occasu loquendum.* Nam *æstiuus uel solstitialis dicitur* δρίζοντος *sectio, ubi occidit Sol in Cancri signo. Vernus aut æquinoctialis, qua ueris initio descendit.* Brumalis *aut hybernus, ubi bruma occidit.*

BIFARIAM INVENIRI QVAtuor plagas mundi.

QVatuor *mundi plagas deprehēdunt gnomone in circuli centro erecto ad angulos æquales.* Quotidie *enim tum ante meridiem, tum à meridie sese umbra uel contrahit, uel extendit ad circuitum circuli.* Inter *quos contactus medius punctus* Septentrionem *indicat.* Idem *quoque cœlo nubiloso ex arborum contactu in sylua cognoscunt.* Quoniam *cortices spectantes* Aquilonem *duriores sunt plerunque, atque rimas altiores agunt.* Ob *id* Columella *arbores prius quàm transferantur, rubrica notandas præcipit, ut easdem cæli partes aspiciant.* Ne *aut insolitus calor pristinum dissoluat rigorem: aut molliciem austrinam* Septentrionis *horror lædat.*

DE VENTIS COMMVNIBVS.

DVo *uentorum genera communes & repentini.* Communes *nuncupamus, qui ex certis spirant mundi plagis.* Hi *in formas quatuor diducuntur arctoas, austrinas, eoas, occiduas.* Arctoi *tres sunt.* Quorum *primus à parte circuli arctici spirat, quæ prospicit occidentem,* Thrascias *dictus.* Secundus Septentrio *uel* Aparctias *à uertice.* Tertius Aquilo, *uel* Boreas *à dextero latere circuli eiusdem.* Eoi *totidem, à solstitiali ortu* Cæcias: *à uerno* Subsolanus

uel

uel Apeliotes, Eurus aut Vulturnus à brumali. Austrini Phœnicias, uel Euronotus: Auster uel Notus: & Libonotus, Occidui tres quoque. Li-, uel Aphricus ab occasu hyberno: ab æquinoctiali zephyrus, aut Fauonius: ab æstiuo Corus, uel Argestes. Homerus quatuor duntaxat enumerat.

Σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαὴς,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

Simul inciderunt vel spirauerunt Eurus & zephyrus, & Notus & serenus, Boreas magnam maris commotionem excitans.

Communibus uentis addi possunt Prodromi atque Etesiæ, quos etiam temporibus certis flare constat. Prodromi sunt Aquilones, qui Caniculares dies præcedunt. Etesiæ Aquilones dicuntur, qui Caniculæ ortu ad dierum quadraginta intercapedinem spirant. Ab annuo flatu inditum nomen. Etesiæ noctu sopiuntur, utpote quum sidus sub terra sit.

NOMINVM ORIGO.

SEptentrio nuncupatus est, quòd spiret à Septentrionibus. Aparctias, quòd ab arctis aut ursis. Aquilo à sublimi uolatu aquilæ, quòd ex alto spiret. Boreas ἀπὸ τοῦ βοᾶν, hoc est, sonitu quem ædit. Subsolanus quòd sub Sole spiret. Apeliotes, quòd à Sole. Vulturnus à uulturis uolatu, quoniam altè resonat. Auster quasi hauster, ab hauriendis aquis, uel humida natura uenti: ob eandem causam à Græcis Notus dictus est. Li- quòd ex Libya ueniat. Aphricus, quod ex Aphrica. Apud ueteres enim regio eadem & Libya, & Aphrica uocabatur.

NATVRA VENTORVM.

CAecias ab se nubes trahit. Vnde Græcis prouerbium, κακὰ ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων, ὡς καικίας νέφος, mala ad se trahens, ut Cæcias nubem. Zephyrus tempore uerno

uerno spirat. Ideo Verg.

Vere nouo gelidus canis quum montibus humor
Liquitur & zephyro putris se gleba resoluit,
Depresso incipiat iam tunc mihi taurus aratro
Ingemere. Huius flatu armenta quibusdam in locis concipiunt fœtum, atque inde zephyrus, hoc est, ζωὴν φέρων appellatus: Vergilius.

Ore omnes uersæ in zephyrum stant rupibus altis
Exceptántque leueis auras, & sæpe sine ullis
Coniugijs uento grauidæ.

Venti à Septentrione flantes frigidiores sunt, eo quòd ueniant per montes, niues, & terras seu zonas frigidas. Sunt item sicci, quòd per terras, & maria congelata spirent. Occidui eois humidiores, quoniam in aduentu hi plus terræ habent, illi plus aquarum. Austrini à Sole ueniunt, & maria multa permeant, ideo & calidi, & humidi.

DE VENTIS REPENTINIS.

Repentinos uocamus, qui neque è certa plaga aliqua neque statis anni temporibus spirant, quíque impetu suo euertunt turres & nauigia frangunt. Sic appellati sunt, quòd repente oriantur, & repente desinant. Horum quatuor genera. Procella, uel ecnephias, quando halitus erumpens latè dispergit nubem. Vortex, uel Typhon, quum arctiori erumpit spatio, & impetu magno uoluitur in circulum. Vnde in agris crebrò uidemus arenas in orbem uolitantes. Turbo nuncupatur, quando halitus erumpens nubem latè spargit, ut procella, sed minus altè. Dictus à turbando, quòd proxima quæque perturbet. Præster quum idem flatus per aëra fertur ardens & accensus, ἀπὸ τοῦ πρήθειν siue ardendo cognominatus.

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Liber de tempore.

EMPVS propriè mundi motusq́; interuallum, seu duratio nuncupatur. Quoniam ante hos tempus nullum fuit, nec post eosdem futurum est. Nonnulli certam dimensionem uocant, quæ ex cæli conuersione colligitur: uel ex cæli Solisq; uertigine deductum spatium, quo rerum omnium agitationem uicißitudinemq́; metimur. Alij id imaginem æternitatis appellant. Huic affinis occasio. flos ipse temporis rebus agendis conferens. Distant tempus, æuum, ac æternitas. Quòd tempus principium ac finem habet: unde historici temporis initio cælum & terram condita esse memoriæ mandarunt. Aeuum, solum principium. Iccirco Iouem & Iunonem æuiternos ac æuintegros deos uocitabant: quòd geniti quidem essent, sed finem nunquam sint habituri. Aeternitas & principio, & fine caret. Temporis partes, quibus omnes penè nationes utuntur, quatuor sunt, annus, mensis, des, hora. Biennium, triennium, lustrum, seculum ad annorum rationem: ad dierum, septimana spectat.

DE ANNO MAGNO.

Annus à plerisq; in formas treis diuiditur magnum, solstitialem, & à reditu Lunæ Lunarem. Verùm quoniam postremus aliud nihil, quàm mensis est, nos annorum

norum duo ſolum genera ponemus magnum, & uertentem. Vtrunque hic explicabimus, & in partes, ac genera alia diſtinguemus. Magnum annum ſpatium uocamus, quo ſidera omnia ad eundem redeunt locum. Hic *quadragintanouem uertentium annorum millibus conſtat.* De *quo iſtiuſmodi uerſus in uolumine quodam inueni:*

An nouus mundi rediјt Platonis
Annus: & quicquid fuerat peractis
Omnibus cœli ſpatijs refertur
Ad rude corpus.

Eius partes, ſiue mutationes duæ ſunt. Aeſtas, quum incendio, uel igne mundi ſtructura conflagrabit. Sunt qui ideo rerum mutationem hanc exiſtere, atque omnia uel flammis, uel aqua interire arbitrantur, ut alumnus terræ & innocens & nouus contingat: licet innocentiam eam ſpatio perbreui conſuetudo inuertat. Cito enim ſurrepunt uitia, & ſcelera ſine preceptore diſcuntur. Bruma, quando diluuium, quem Græci κατακλυσμὸν *appellant, orbem infeſtat. Quod natura euenire aiunt ex longa tẽporis huius intercapedine. Nam quemadmodum ulgares, ſiue uertentes anni hyemes, ac æſtates paruas habent: ita magnus ille annus, ingentes. Igitur alterna uiciſſitudine mundum tum igneſcere, tum aquarum redundantia obrui ratio docet.* Huc *Ciceronis ſententia ſpectare uidetur, ubi ignium genera enumerat: Additur & ſtellarum natura flammea, ideóque futurum exiſtimant, ut quoniam humido uapore aſtra, ut pabulo foueãtur, abſumptis magis magiſq; humoribus, & augeſcente ſiccitate, mundus olim ſit igne periturus.*

DE

DE ANNO VERTENTE.

Vertens annus, tempus est dierum tercentum & sexagintaquinque cum quarta diei parte: uel spatium, quo Sol signiferum ambit. Arcades & Chaldæi interuallum esse trium mensium uoluerunt. Quale spatium est ac æquinoctijs ad brumam, uel solstitium. Romulus uerò intercapedinem uocabat ab hominis conceptione ad diem natalem. Ouidius primo Fastorum:

Tempora digereret quum conditor urbis, in anno
Constituit menses quinque bis esse suo.
Scilicet arma magis, quàm sidera Romule noras,
Curaq; finitimos uincere maior erat.
Est tamen & ratio Cæsar quæ mouerat illum,
Erroremq; suum quo tueatur habet.
Quod satis est utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.

Idem alio loco:

Annus erat decimum quum Luna receperat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit:
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus:
Seu quia bis quino fœmina mense parit,
Seu quòd adusque decem numero crescente,
Principium spatijs sumitur inde nouis.

Annus hic à Martio initium habebat, constabatq; diebus trecentis & quatuor. Vt sex quidem menses Aprilis, Iunius, Sextilis, September, Nouember, December tricenûm essent dierum: quatuor uero reliqui Martius, Maius, Quintilis, October tricenis & singulis perficerentur. Sed sequutus mox Numa Pompilius quinquaginta dies addidit: ut in dies trecentos quinquaginta quatuor annus extēderetur. Atque diebus ijs quinquaginta à se additis, alios

sex adiecit, ablatos à sex mensibus, qui triginta dies habebant. Factosq; dies sex & quinquaginta, in menseis duo ratione pari diuisit. Et alterum Ianuarium nuncupauit, primumq; esse uoluit, tanquam bicipitis dei mensem respicientem ac prospicientem transacti anni finem, & principium futuri, Alterum Februo deo dicauit, quem præesse lustrationibus ferunt. Post alias uerò inmutationes complures, Iulius Cæsar temporum inconstantiam hanc in ordinem coëgit: attribuitq; annis singulis dies trecentum sexaginta quinque, atque diei unius quadrantem. Ouidius tertio Fastorum:

Ire moras Solis quibus in sua signa rediret,
Traditur exactis disposuisse notis.
Is decies senis tercentum & quinque diebus
Iunxit & è pleno tempora quinta die.

Ex his bisextus fit quasi bis dies sextus. Etenim annis quaternis bis circa Februarij finem sexto Calendas Martias scribere consueuerunt. Initium anni sumunt Romani à bruma. Athenienses à solstitio: à ueris æquinoctio, Arabes & Damasceni: ab autumni, Asia. Quod testantur Simplicij uerba hæc: ἃς δὲ ἡμεῖς ποιούμεθα ἀρχὰς ἐνιαυτοῦ μὲν περὶ θερινὰς τροπὰς, ὡς ἀθηναῖοι. ἢ περὶ μετοπωρινὰς, ὡς οἱ περὶ τὴν νῦν καλουμένην ἀσίαν. ἢ περὶ χειμερινὰς, ὡς ῥωμαῖοι. ἢ περὶ ἐαρινὰς, ὡς ἄραβες καὶ δαμασκηνοί.

Principiũ anni quod sumimus vel ab æstiuo solstitio, vt Atheniẽses: vel ab autũno vt in Asia: vel à bruma: vt Romani: vel à veris initio, vt Arabes & Damasceni.

Partes anni quatuor uer, autũnus, æstas, hyems. Veris tempore Sol in Ariete, Tauro, & Geminis est: autumno in Libra, Scorpione, Sagitario: æstate, in Cancro, Leone, Virgine: hyeme in Capricorno, Aquario, Piscibus. Quoniam singulæ partes anni quadrantem, aut menseis ternos, aut quod idem est, signa tria continent. Mutationes uerò, quas mox describemus, dies singuli duntaxat, siue potius momenta

menta sunt. Hoc mutationes à partibus distant. Has Boëtius flatu uentorum, stellarúmq; ortu exprimit, his uerbis:

Tua uis uarium temperat annum,
Vt quas Boreæ spiritus aufert
Reuehat mitis Zephyrus frondes.
Quæq; arcturus semina uidit,
Sirius altas urat segetes.

Duæ sunt causæ, quamobrem hyeme Solis calor remißior quàm æstate sit. Altera, quòd ocyus ille tum occidat, neq; poßit aër ob temporis angustiam calescere.
Altera, quòd radij obliquè in terram conijciantur, & minor sit reflexio. Quatuor itidē anni mutationes sunt: æquinoctium uernum, æquinoctium autumni, solstitium, bruma: quando Sol ingreditur principiū Arietis, Libræ, Cancri, Capricorni. Cæterùm Plinius, & Græci nonnulli in signorum eorundem partibus octauis hæc annorum momenta quatuor esse uoluerunt. Temporibus his Arietis initium Sol attingit die decimo Martij. Verū Ouidij seculo, sicut ex Fastis apparet decimoquinto Calendas Aprileis. Non tamen eodem die æquinoctium esse dicebant, sed octauo seu septimo Calend. Apriles. Putabant enim æquinoctium esse non in prima, sed octaua signi parte: & decimoquinto Calend. Apriles, Solem Arietem lustrare: postea uerò, ubi ad gradum octauum sidus peruenisset, dies noctésque pares esse. Victruuius de architectura libro nono: Sol quū Arietis signum init, & partem octauam peruagatur, perficit æquinoctium uernum. Ex hac annorum in parteis quatuor, & mutationes totidem diductione, manifestum est aliud æstatem & hyemem, aliud solstitium, ac brumam esse.

IN QVAS PARTEIS ANnum rei rusticæ scriptores diuidant.

V*Eteribus, ijs maximè qui de agricultura scripsere, alia spatium idem diuidendi ratio fuit, ut ex Marci Varronis de re rustica libris colligimus: fortasse quòd distinctio huiuscemodi illis ad rem eam fuerit commodior. Etenim capite octauo atque uigesimo annum uniuersum in partes octo diuidit: earumq; initia in cæli signis alijs quàm suprà memorauimus, collocat.* Eius uerba hæc: *Dies primus ueris est in Aquario: æstatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpione. Quum uniuscuiusque horum quatuor signorum dies tertius & uicesimus, quatuor temporum sit primus, efficitur ut uer dies habeat nonagintaunum, æstas nonagintaquatuor, autumnus nonagintaduos, hyems octogintaocto. Qua diuisione redacta ad dies ciuiles nostros, qui nunc sunt primi uerni temporis, extant ad septimum Idus Februarij, æstiui ad septimũ Idus Maij, autumnales ad tertium Idus Sextilis, hyberni ad tertium Idus Nouembris. Idem: A Fauonio ad æquinoctium uernum dies quadragintaduo. Hinc ad Vergiliarum exortum, dies quadragintaquatuor. Ab hoc ad solstitium dies quadragintanouem. Inde ad Caniculæ signũ dies uigintinouẽ. Deinde ad æquinoctium autumnale dies sexagintaseptem. Exinde ad Vergiliarũ occasum dies trigintaduo. Ab hoc ad brumam dies quinquagintaseptẽ. Inde ad Fauonium dies quadragintaquinque. Hactenus Varro. Hoc loco ueris initium in Aquario posuit: æstatis in Tauro: autumni in Leone: hyemis in Scorpione. Quum eadem hæc nos in primis Arietis, Cancri, Libræ ac Capricorni* esse

esse partibus dicamus. Cæterum eam rerum rusticarum præceptionibus accommodauit, annumq́; rectius quàm nos uidetur diuisisse. Nos enim solstitium æstatis initium uocamus, & brumam hyemis principium, quum utrunque utriusque medium sit. Adde quòd uulgari sermone annum totum in parteis duas, æstatem ac hyemem sæpenumero secamus: quæ partitio quoque multum ab Astronomica sectione discrepat.

DE ANNIS CLIMACTERICIS.

Ex uertentibus colliguntur anni scansiles, siue κλιμακτηρικοὶ, ita dicti, quòd è septenarijs numeris, aut nouenarijs gradatim sint collecti. De quibus uerba hæc in libro quodam inuenimus: Mortuus est, annum agens circiter quartum & quinquagesimum: quem, quia è sexto nouenario conficitur scansilem uocant annum, mala generi mortalium minitantem. Climactericorum annorum genera duo sunt. Ἑβδομαδικοί qui numeris septenarijs conficiuntur. Cuiusmodi à natali die annus septimus, decimusquartus, uigesimusprimus. Ἐννεατικοὶ quos nouenarij componunt numeri. Qualis est nonus, decimusoctauus, uigesimuseptimus. Annis hebdomaticis, enneaticisq́; imminere nobis, aut morbos, aut pericula opinantur. Tempora ipsa κλιμακτῆρας uocant, & annos inde climactericos. Inter omnes perniciosissimus est sexagesimustertius, quoniam ex utroque numero constat. De quo D. Augusti ad C. nepotem suum epistola apud Gellium: Aue mi Cai meus ocellus iucundissimus, quem semper mediusfidius desidero quum à me abes. Sed præcipuè diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem

ubicunque hoc die fuisti, spero lætum & bene ualentem celebrasse quartum & sexagesimum natalem meum: nam ut uides κλιμακτῆρα communem seniorum omnium tertium & sexagesimum annum euasimus.

DE MENSIVM RATIONE.

Mensis duplex est, naturalis & ciuilis. Naturalem in mensem Solis, & mensem Lunæ diuidunt. Prior tempus est, quo Sol duodecimã cæli partem lustrat. Posterior, spatium inter duos Solis, Lunæq; coitus, uel quo Luna tredecim ferè signa percurrit. Ciuilis mensis est numerus quidam dierum, quem unaquæq; ciuitas consueuit obseruare. Vt Martius, qui apud Romanos diebus uno & triginta constat, apud Albanos trigintasex. Menses ciuiles duodecim sunt. Ianuarius appellatus ab Iano, quem bifrõtem depingunt. Voluit nanque Numa Pompilius primum anni mensem dei bicipitis similitudinem habere, simulq; prospicere, & anni sequentis initium, & transacti finem. Dies huius quintus atque uigesimus, si serenus fuerit, frugum portendi aiunt fertilitatem. Si nix cadat, uel pluuia, caritatem rerum. Sin existant nebulæ, animalium multorum interitum. Sin uenti, arma. Februarius nomen à uerbo prisco februo, quod est lustro, uel purgo accepit. Per duodecim enim Februarij dies perpetuos populus omnis intentus erat sacrificijs, & cæreis, & facibus circa sepulchra accensis, pro impetranda mortuorum animabus quiete. Quæcunque purgamenti causa in sacrificijs adhibebantur, februa nominari solent. Plinius: Vulgata priscis temporibus opinio obtinuit, februa esse omnia, quibus delerentur peccata, aut manes animabus defunctorũ placidi redderentur. Martius, quem Romulus primum esse uoluit,

dica

dicauitq; genitori suo Marti, & ab eo Martium appellauit. Aprilis secundus mensis quasi aphrilis uocitatus est, à spuma quàm Græci ἀφρὸν uocant, unde orta Venus putabatur. Vt quemadmodum primus mensis à patre Romuli Marte, ita secundus ab Aeneæ matre, unde Romulus originem duxit, Veneris nomen usurparet. Et ij menses annum auspicarentur, à quibus Romani nominis origo processisset. Maius à maioribus dictus est, quibus consecratus erat, quòd consilio & autoritate Rempub. administrarent. Iunius à iunioribus, qui rem armis gerebant. Postquàm enim Romulus populum Romanum in maiores minoresq; diuisit, ut pars altera consilio, altera armis Rempu. tueretur, in honorem partis utriusque, superiorem Maium, hunc Iunium nuncupauit. Iulius ante Quintilis appellatus, quòd à primo mense Martio quintus esset. Sed postea in honorem Iulij Cæsaris dictatoris M. Antonio Marci filio consule legem ferente, Iulius nominatus est: quòd hoc mense ad ad quartum Idus Quintileis Iulius procreatus fuisset. Augustus antea Sextilis dictus, donec honori Augusti ex senatusconsulto consecratus est. Cuius hæc uerba fuerunt: Qum imperator Cæsar Augustus mense Sextili & primum consulatum inierit, & triumphos treis in urbem intulerit, & ex Ianiculo legiones deductæ, sequutæq; sint eius auspicia ac fidem, Et Aegyptus in potestatem populi Romani redacta est, Finisq; bellis ciuilibus impositus sit. Atque ob has causas mensis iste imperio felicißimus sit ac fuerit, placere Senatui, ut hic mensis Augustus appelletur. September, October, Nouember, December ob sequentium principum tyrannidem, nomina prisca seruauerunt. September, quòd à Martio septimus sit, dicitur. October, quia octauus sit. Nouember, quòd nonus. December, quo-

niam decimus. Mensium quatuor, qui Februarium sequuntur, alij rationes istiusmodi tradunt. Martium à Marte quidem appellatum esse, non quòd Romuli pater fuerit, sed quia gens Latina, armis ac bello potens sit. Aprilem ab aperiendo, quòd terræ meatus tunc aperiantur. Maium à Maia, quoniam eo mense tam Romæ, quàm antea in Latio, res diuina Maiæ & Mercurio fiat. Iunium à Iunone, quòd tempore illo Iunoni honores maximi habebantur. Ianuarius Iunoni sacer erat, Februarius Neptuno, Martius Mineruæ, Aprilis Veneri, Maius Apollini, Iunius Mercurio, Iulius Ioui, Augustus Cereri, September Vulcano, October Marti, Nouember Dianæ, December Vestæ. Ianuarius, Martius, Maius, Iulius, Augustus, October, & December dies singulos & tricenos habent. Aprilis uerò, Iunius, September, Nouember tantum tricenos. Solus Februarius, duodetriginta. Attici menses ad Lunæ cursum computantur, ideoq; nostris mensibus non respondent. Sed partem Iunij primus mensis occupat. Et primus est, qui solstitio æstiuo proximus est. Sunt autem hi. ἑκατομβαιὼν, ab hecatombis Iouis. Μεταγειτνιὼν, à Metagitnijs Apollinis sacris. Βοηδρομιὼν à Boëdromijs sacris, de quibus Plutarchus in Theseo. Μαιμακτηριὼν à Mæmacta Iouis appellatione. Πυανεψιὼν, à pyanis fabis in Apollinis sacris. Ἀνθεστηριὼν, quòd campi floribus priuati sint. Ποσειδεὼν, à Neptuni & Palladis certamine. Γαμηλιὼν, à Iunone, quæ nuptijs præest. Ἐλαφηβολιὼν, à uenatione. Μουνυχιὼν à Munychijs Dianæ sacris, de quibus Plutarchus in Theseo. Θαργηλιὼν, quòd terra calescat. θαργήλια quoque Apollinis sacra sunt. Σκιῤῥοφοριὼν, à sciris umbraculis. Ἑκατομβαιὼν igitur opponi potest Iunio: μεταγειτνιὼν Iulio: βοηδρομιὼν Augusto: μαιμακτηριὼν Septẽbri: πυανεψιὼν Octobri:

bri: ἀνθεςηριὼν Nouembri: ποσειδεὼν Decēbri: γαμηλιὼν Ianuario: ἐλαφηβολιὼν Februario: μουνυχιὼν Martio: θαργηλιὼν Aprili: σκιῤῥοφοριὼν Maio. Aristoteles de piscibus ait: τοὺς πλείςους τίκτειν ἐν τρισὶ μησὶ, μουνυχιῶνι, θαργηλιῶνι, σκιῤῥοφοριῶνι, quod Plinius transtulit Aprili, Maio, Iunio.

QVID SINT CALENDAE, NONAE, IDVS.

MEnsis cuiusque portiones, seu dierum formæ tres: Calendæ, Nonæ, Idus. Calendæ dicuntur ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quòd his diebus calentur, siue recitentur eius mensis Nonæ à pontificibus. Pontifex enim calata uel uocata in capitolium plebe, quot dies à Calendis ad Nonas superessent, pronuntiabat. Mos hic erat antequàm fasti à Cn. Flauio inuitis patribus, in omnium notitiam prodierant. Nonæ quia ab his ad Idus dies semper nouem sint. Idus quod Nonas à Calendis diuidant. Iduare Hetruscum uocabulum diuidere est. Theodorus Gaza alias uocum rationes è Plutarcho reddit uerba eius in libello περὶ μηνῶν hæc sunt: ῥωμαῖοι, ὡς πλεῖςτάρχος ἱςορεῖ τὴν εἰς τρία διαίρεσιν του μηνὸς πρὸς τὰς μεγίςας τρεῖς διαφορὰς τῆς σελήνης τυγχάνουσι πρότερον πεποιηκότες. Καλένδας μὲν τὴν νουμηνίαν καλέσαντες, ὅτι περὶ τὴν σύνοδον οὖσα τέθ' ἡ σελήνη ὥσπερ λέληθεν ἐπιλελοιπότος δὴ παντελῶς τοῦ φωτός. τὸ γὰρ κλὰμ ῥωμαίοις τὸ λάθρα διασημαίνει, ὅθεν τὰς καλένδας ὠνομάσθαι φησί. Νώνας δέ, ὅταν καταφανὴς πρῶτον ἐπιδυσμῶν γίνηται νέα. εἰδοὺς δέ, ὅταν πανσέληνος

οὖσα ἐνειδλεςέρα τὴν ἔψιν ἢ De Calendis, Idibus, Nonis Ouidius primo Fastorum:

Vendicat Ausonias Iunonis cura Calendas,
Idibus alba Ioui grandior agna cadit,
Nonarum tutela deo caret, omnibus istis
Ne fallare caue, proximus ater erit.

QVID DIES CIVILIS, ac naturalis.

Recentiores diem in naturalem, ac artificialem diuidunt, Vt prior tempus horarum uigintiquatuor sit: alter spatium ab ortu solis ad occasum. Veteres autem ratione commutata in ciuilem & naturalem. Ciuilis dies interuallum est, quo mundus circumagitur, uel horarum uigintiquatuor. Cuius initium Astrologi à meridie sumunt: Græci à Solis exortu, Romani & nos à media nocte, Iudæi ab occasu. Idcirco eodem Veneris die & typicum פסח*, & uerum celebrasse Christum dicimus. Et quoniam lex erat id fieri horis nocturnis debere, bis lucem dies ille, & toties tenebras habuit. Gellius: Quæri solitum est, qui noctis hora tertia, quartáue siue qua alia nati sunt uter dies natalis haberi appellariq; debeat, is'ne quem nox ea consecuta est, an qui dies noctem consecutus est. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de diebus scripsit, Homines inquit, quia media nocte ad proximam mediam noctem in his horis, xxiiij. nati sunt, una die nati dicuntur. Quibus uerbis ita uidetur dierum obseruationem diuisisse ut qui post Solis occasum ante mediam noctem natus sit, is ei dies natalis sit, à quo die ea nox cœperit. Contrà uerò qui in sex horis posterioribus nascatur; eo die uideri natum, qui post eam noctem diluxe*

diluxerit. Athenienses autem aliter obseruare idem Varro in eodem libro scripsit, eosq; à Solis occasu, ad solem iterum occidentem, omne id medium tempus unum diem esse dicere. Babylonios, porro aliter: à sole enim exorto, ad exortum eiusdem incipientem, totum id spatium unius diei nomine appellare. Hactenus Gellius. Naturalis dies, spatium inter Solis exortum & occasum est. Hic quanto ab æquinoctio longius discesseris, tanto bruma breuior, & solstitio longior fit.

QVAMOBREM DIES AB AEquinoctio celerius crescant, quàm à bruma, vel ante solstitium.

CIrca æquatorem celerius crescunt Solis, signorumq; declinationes, quæ causa efficit, ut uere & autumno ocyus augescant dierum, noctiúmue spatia: tardius uerò solstitio, ac bruma.

DE PARTIBVS DIEI ciuilis, seu naturalis.

DEcem diei partes sunt, quibus passim utimur. Media nox, quum Sol in circulo meridiano est in infra horizonta. Gallicinium siue Gallicantus. Horatius, Sub Galli cantum consultor ubi ostia pulsat. Diluculum quasi parua diei lux. Vel aurora ab auri colore sic uocitata, quòd ab igne Solis, uelut ab auro aër aurescit. Aut crepusculũ matutinum, quod tempus est ante ortum Solis inter tenebras & lucem. Mane quum Solis sidus exoritur. Persius: Iam clarum mane fenestras intrat. Deinde antemeridianum tempus. Post meridies, quasi medius dies. Pomeridianum tempus. Occasus Solis: qui inter orientem & occidentem, Austrum & Aquilonem uariatur assiduè: meridiei dissimilis, quem latitudo eundem seruat. Vesper, aut uesper-

tinum tempus, siue crepusculum uespertinum, quando Hesperistella cerni incipit. Sallustius: Et iam diei uesper aderat. Intempesta nox, spatium est inter Vesperuginem & Luciferum, quum tempus agendi nullum est. Sallust. Nocte intempesta cum paucis in Manliana castra profectus est. Idem: Rursus intempesta nocte coniurationis principes conuocat. Idem tempus concubium uocant, quòd ferè omnes tunc cubent. Et nomine alio conticinium, quoniam omnia tum sileant.

DE NOCTIVM QVAtuor vigiliis.

AD *dierum ordinem noctis descriptio pertinet, quæ nihil aliud nisi terræ umbra est: eóq; aliquando pro umbra terræ accipitur. Luca. Nec terra celsior ulla Nox cadit in cælum, Lunæq; meatibus obstat. Quoniam militibus longum erat per noctem totam excubias agere, in uigilias eam quatuor diuiserunt. Quarum prima à noctis principio, usq; ad initium quartæ horæ inæqualis producitur. Plinius secundi libri 70. capite: Canopus in Arabia Nouembri mense prima uigilia occultus, secunda se ostendit. Hoc tempus alij primam facem appellant: quæ est noctis, siue tenebrarum initium: sic nuncupatum, quòd tum primum uti face incipiant. Gellius: Sed quum iam prima fax noctis, & densiores esse tenebræ cœpissent, discessimus. Verùm inter uoces istas id discriminis esse apparet, quòd prima fax tum spatio breuiore constet, tum primæ uigiliæ pars sit, ac exordium. Tamen sæpenumero idem utriusq; uocabuli usus est. Dicimus enim stellas circa uigiliam primam, siue primam facem prodire atq; occultari. Secũda uigilia à fine tertiæ horæ ad mediam noctem durat. Tertia inde ad nonæ horæ terminum. Quarta ad auroram*

*roram uel ortum Solis.*Cicero *in epistolis*: Q*uum puer tuus ad me secunda ferè uigilia uenisset.*

DIERVM GENERA.

D*Iuisio dicta in parteis fuit. Est & alia dierũ in formas seu genera, quibus* Romani *uti solent, diductio.* Festi *dicuntur, qui ad deorum cultum instituti sunt.* Huc *pertinent feriarum species duæ.*Repentinæ *quæ non seruantur statis anni temporibus, has princeps quandoq; ob uictoriam, uxorem ductam, uel causam similem inducit.* Et *solennes, quæ diebus certis seruari consueuerunt, aut in honorem* Dei, *uel diui alicuius, aut in principis laudẽ, aut in ciuitatum honorem, aut ob publicam utilitatem, ueluti meßis seu uindemiæ gratia.* Feriæ *aliæ sine festo erant, ut nundinæ: aliæ cum festo, quemadmodum Saturnalia.*Erant *præterea propriæ familiarum feriæ, sicut feriæ Claudiæ, ac* Aemiliæ: *& hominum singulorum, ut natalium dierum.* Profesti, *qui integri totiq; negotijs dantur.*Hos Horatius *solidos uocat*: Nec *partem solido demere de die* Fasti, *quando prætoribus uerba omnia sine piaculo licebat fari.*Nefasti, *quibus prætori uerba hæc* Do, Dico, Addico *fari non licebat.* Ouidius *in* Fastis:

Ille nefastus erit, per quem tria uerba silentur.

Fastus erit, per quem lege licebit agi.

Comitiales, quibus comitia habebantur. Præliares, *quando fas erat hostem bello lacessere.*Intercisi, *qui dijs hominibusq; communes erant, id est, partim festi, partim profesti, cuiusmodi apud nos animarum dies.* Et *medici, dies decretorios nominant septimum, decimumquartum, uigesimum, uigesimumseptimum: quòd illis fere diebus morborum initia* Lunæ *sydus à signis tribus atque sex coitu excepto uideat.*Et *indicatiuos quartum, undecimum,*

dec

decimumseptimum, uigesimumquarttum. De quibus hæc Hippocrates. Τῶν ἑπτὰ ἡ τετάρτη ἐπίδηλος. ἑτέρης ἑβδομάδος ἡ ὀγδόη ἀρχή. θεωρητὴ δὲ ἡ ἑνδεκάτη. αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη τῆς δευτέρας ἑβδομάδος. θεωρητὴ δὲ πάλιν ἡ ἑπτακαιδεκάτη. αὐτὴ γάρ ἐστι τετάρτη μὲν ἀπὸ τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης, ἑπτὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης. In quem locum Galenus: Ἐπιδήλους καὶ θεωρητὰς εἴωθεν ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζειν ἡμέρας, ἐν αἷς τι σημεῖον φαίνεται δηλωτικὸν τῆς ἐσομένης κρίσεως ἐν ἑτέρᾳ τινὶ τῶν κρινουσῶν ἡμερῶν.

HORAE AEQVALES
ac erraticæ.

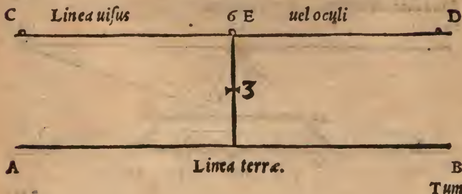
HOrarum species duas fecerunt, æquales & inæquales. Priore genere utuntur, qui à meridie siue media nocte: posteriore, qui uel à Solis ortu, uel ab occasu earum numerum auspicantur. Aequalis hora siue æquinoctialis uigesima quarta diei pars est, uel tempus quo mundi semuncia exoritur. Namque horis singulis quindecim æquinoctialis partes meridianum, aut finientis circulum prætereunt. Hæc ergo quindecim æquatoris partes siue quindecies sexaginta circulorum minuta complectitur, temporis uerò duntaxat sexaginta. Quatuor temporis, aut horarum minutis, unus æquatoris gradus oritur, aut sexaginta circuli eiusdem minuta. Inæqualis aut erratica temporis pars duodecima appellatur, quòd inter Solis ortum & occasum est: uel inter occasum & exortum. Horas impares eò nominant, quòd diurnæ inæquales nocturnis: & brumales, æstiuis sint.

FINIS.

IOACHIMI FORTII RINGELbergii Andouerpiani Optice.

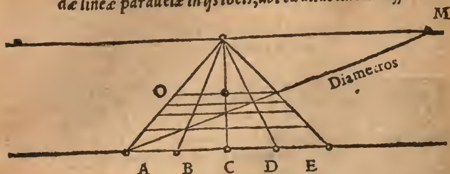

NTE *omnia ducenda eſt linea ab* A *ad* B, *quæ linea terræ dicitur.Ceinde alia à* C *ad* D, *in cuius medio* E *oculus uidentis eſt, &* *inde linea uiſus, uel oculi nominatur.* C *&* D *tertia puncta nnucupant, quæ ſemper æquo interſtitio ab oculi nota diſtare debent. Spatium, quod eſt inter* C *&* E, *uel inter* E *&* D *diſtãtia uidentis à re uiſa eſt.Hæc elegantiorem ferè picturam reddit, ſi dupla ſit ad oculi altitudinem: quæ ſex aut ſeptem pedum eſſe poteſt, uel ſi ab æditiori loco deorſum ſpectes, decẽ, uiginti, aut ſexaginta.*

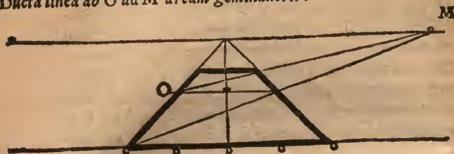

Tum

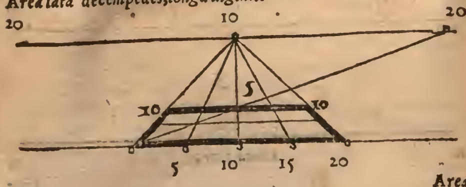
Tum ut habeatur area, ducendæ lineæ à literis A B C D E *ad oculum.* Inde *loci dimetiens ab* A *seu* B *ad tertium pũctum, siue notam distantiæ.* Deniq; *per diametrum trahendæ lineæ parallelæ in ijs locis, ubi ea alias lineas dissecat.*

Ducta linea ab O *ad* M *aream geminaueris.*

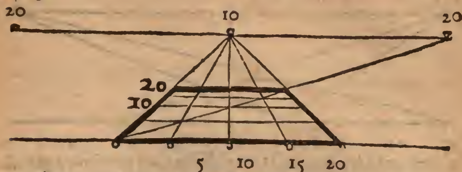

Area lata decempedes, longa uiginti.

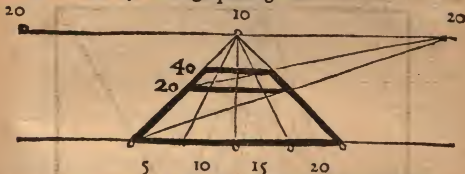

Area

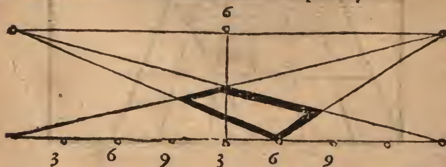
Area quadrata intus continens quater centum pedes, in circuitu octoginta.

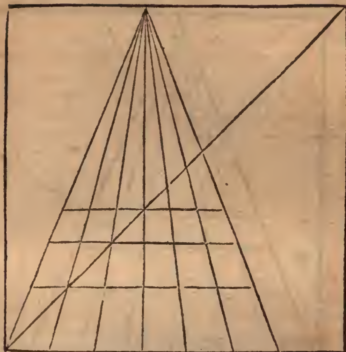
Area lata uiginti pedes, longa quadraginta.

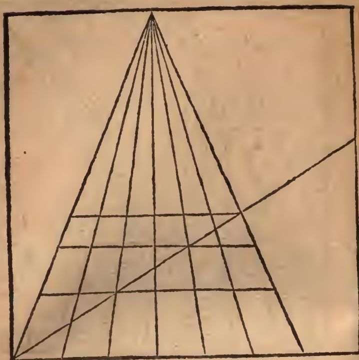

Area quadrata obliquè uisa in circuitu continens pedes triginta= ſex intus unum & octoginta. Altitudo oculi pedum ſex.

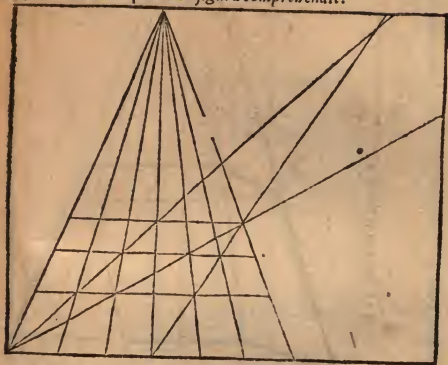

Area

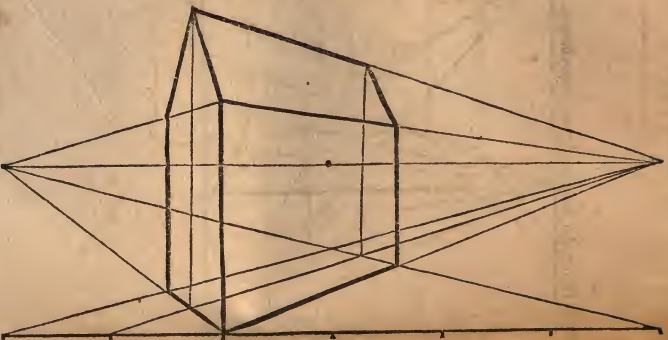

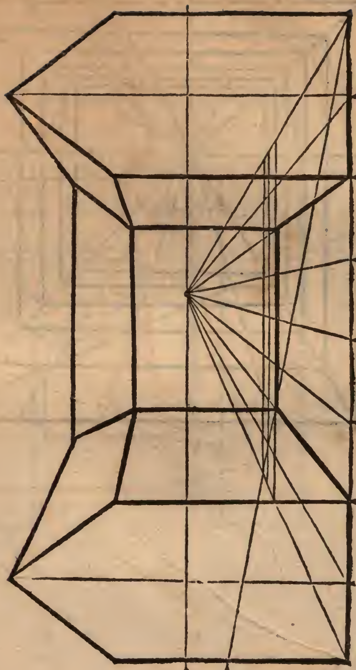
Hosce tres modos proxima figura comprehendit.

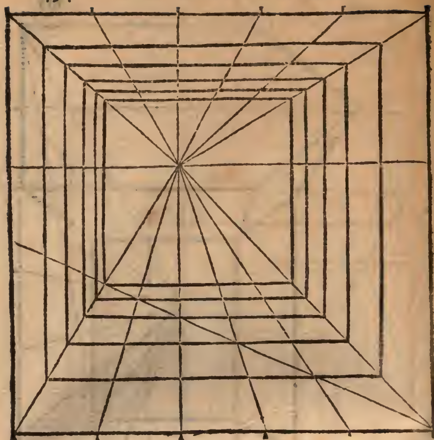

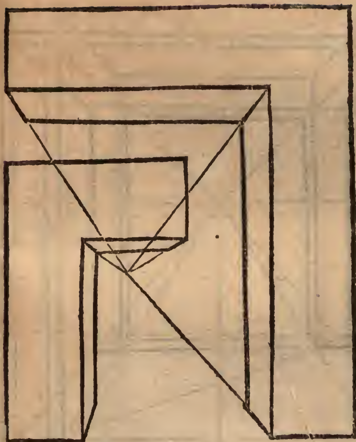
F 2

Aedificiorum formæ.

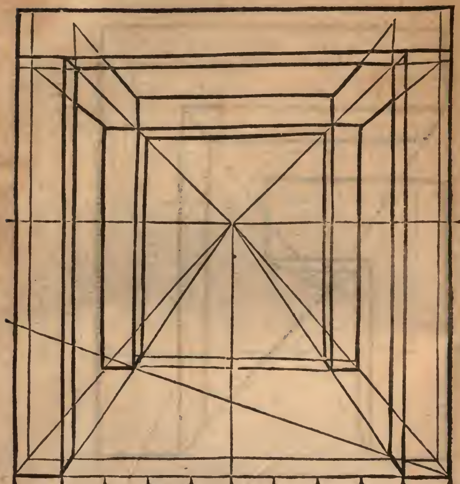

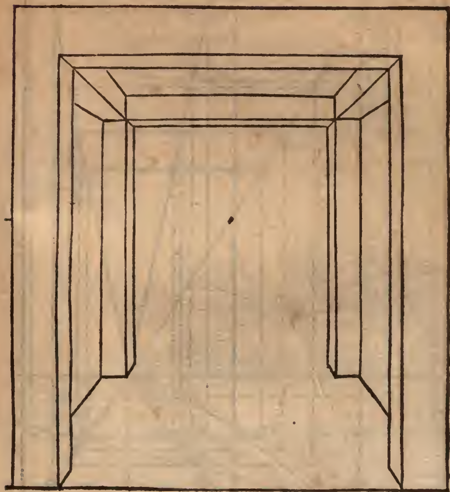

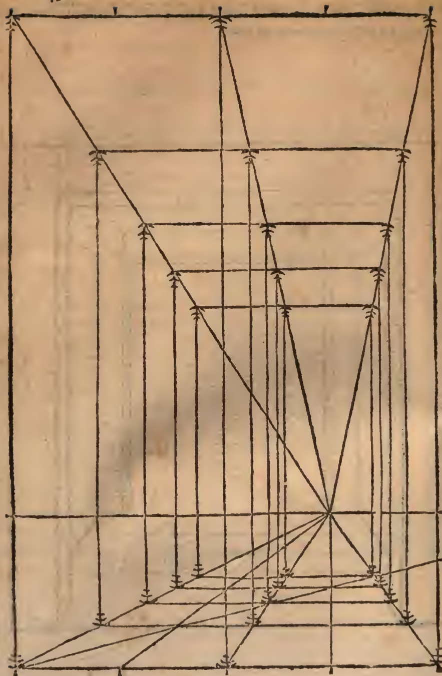

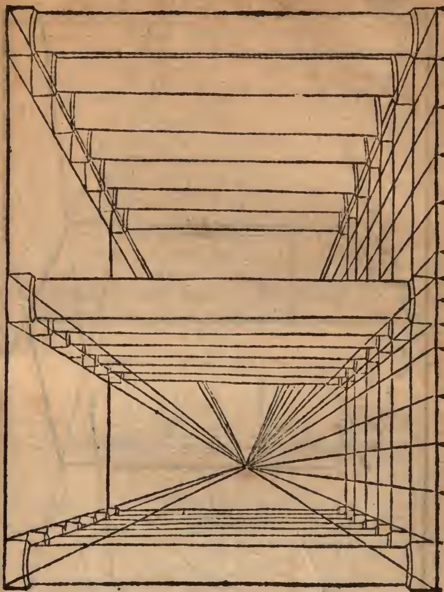
F 4

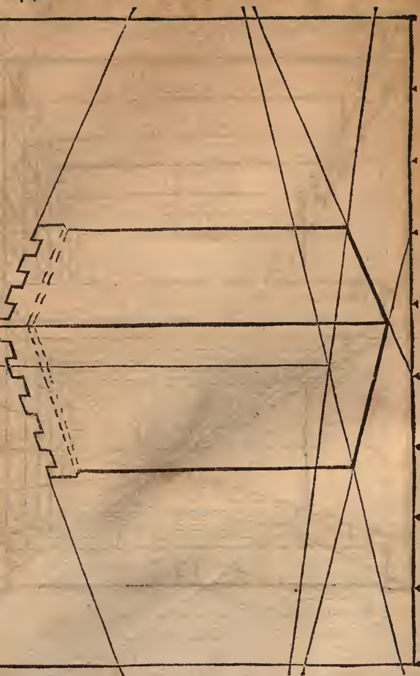

In præcedenti pictura multæ lineæ positæ sunt docendi duntaxat gratia, quæ in sequenti omittentur.

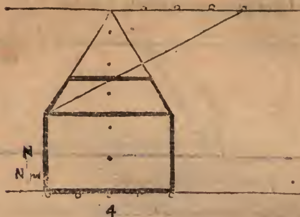

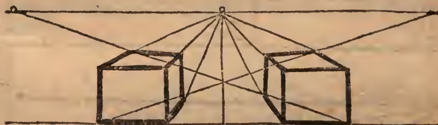

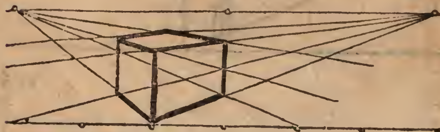

Quadrangulares formæ.

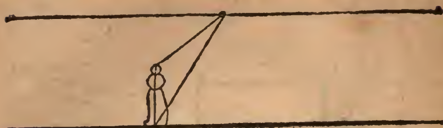

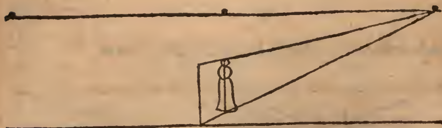
Oculi altitudo sex pedum, distantia à re uisa quatuor

Hominum, arborum, aliarum'ue rerum erectarum mensura tribus modis in quauis parte tabulæ signatur.

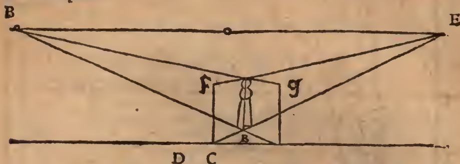

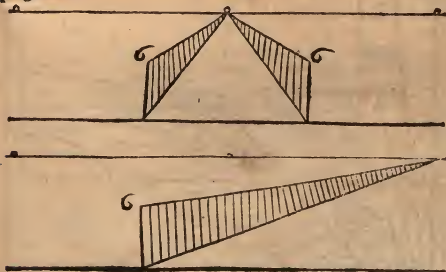

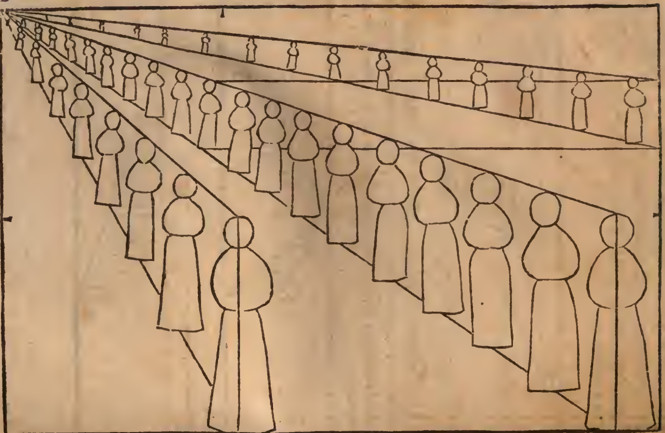
Vel si

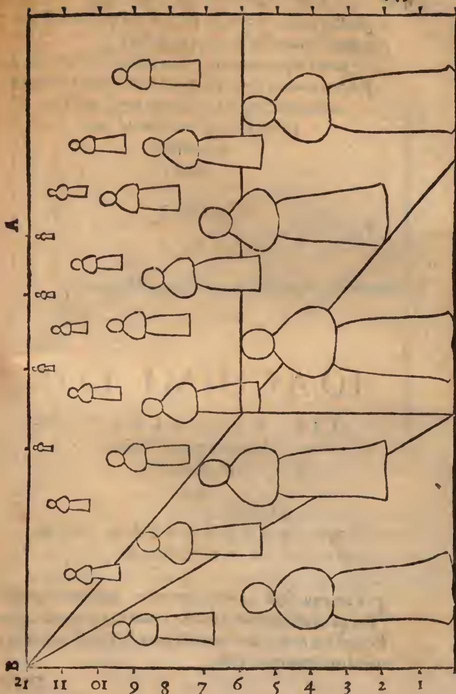
Vel si ponere uelis hominem sex pedes longum in puncto A, trahe lineam rectam à B. per A ad C: deinde aliam ab E per A ad D. Super C & D erige perpendiculares lineas longitudine sex pedum. Postremò duc lineas ab E ad F, & à B ad G, in quarum contactu erit uertex capitis.

Quòd si omnibus simul utare, uidebis tres lineas in puncto uno concurrere. Quando oculi altitudo sex aut septem pedum est, omnes hominum effigies attingunt lineam uisus. Plures sic depinguntur.

B
A
12

A
B
12
11
10
9
8
7
6
5
4
3
2
1

A punctus oculi: B distantia duodecim pedum uidentis à proximis hominibus in utraque pictura.

Quanta uniuscuiusque horum statura sit explores descriptis duabus lineis ab aliquo trium punctorum per uerticem & pedes ad lineam terræ, erectaq; tertia ab inferioris fine ad contactum superioris.

FINIS.

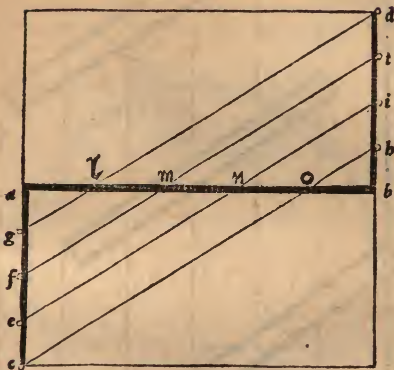
IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Chaos Mathematicum.

AD GEOMETRIAM SPECTANTIA.

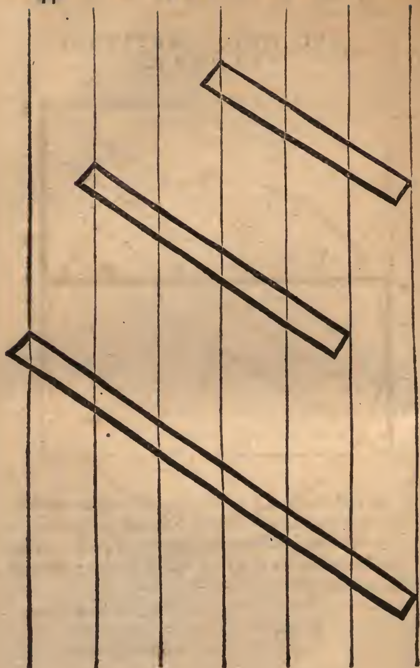
SI *ab æqualibus æqualia demantur, uel idem commune, ea quæ relinquentur, æqualia erunt. Quæcunque æqualia sunt uni tertio, sunt æqualia inter se. Parua pars magni circuli uidetur linea recta.*

Duo in

DVO MODI PARTIENDI LINEAM.

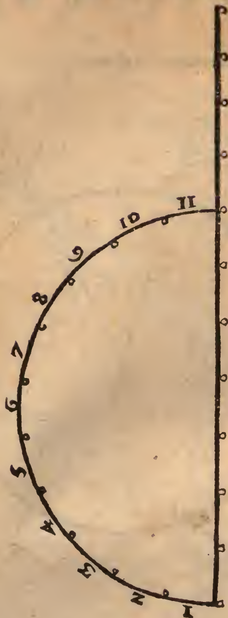

Sit recta linea a b in quinque partes æquas diuidenda. Super puncta a b ducatur lineæ perpendiculares a c & d b. Vtraque diuidatur in portiones quatuor. Denique ducantur lineæ g d, f t, e i, & c h. Idem fieri potest hac ratione.

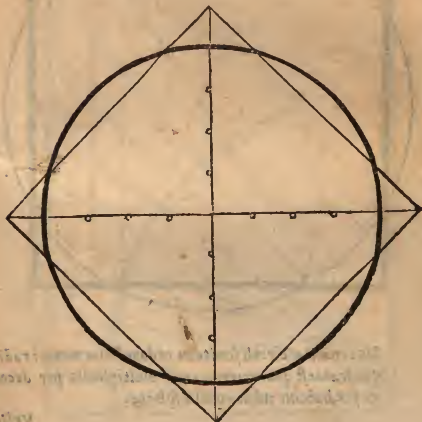
Sic inter tria puncta inuenias centrum.

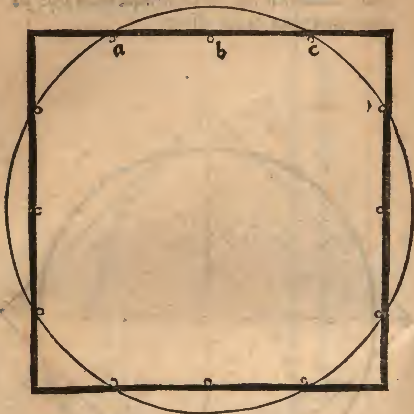

Diuisa diametro in septem partes, adiectisq; quatuor, linea prouenit semicirculo æqualis.

Diuisa diametro in octo partes utrinque unam adijce, sic æquale quadratum circulo efficies.

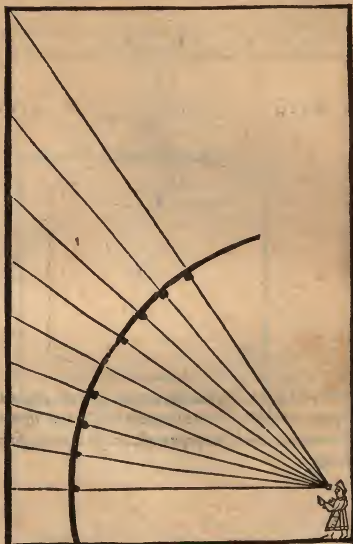
Diuide latus quadrati per A B C in parteis quatuor. Tum extenso circino ad centrum & literam C circulum pinges quadrato æqualem.

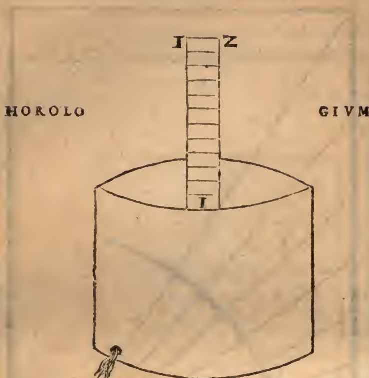

Sic capacitas circuli sexdecim pedum, huius numeri radix quadrata est quaternarius, quo multiplicato per decem & sex, habetur cubus æqualis sphæræ.

Vt lite

Vt literæ seu picturæ in turri pari magnitudine appareant.

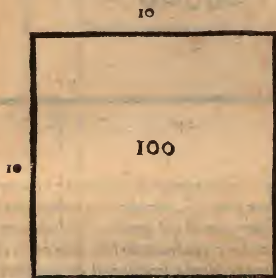

Effluente aqua, lignum ſuper eam poſitum paulatim deſcendit, atque horarum numerum in margine ſignat. Vaſe pleno, initium horæ primæ eſt, amiſſo humore, finis duodecimæ.

MODVS METIENDI AGROS.

Quadrati seu quadranguli agri duobus lateribus multiplicatis in se, numerus pedum quadratorum, qui in ipso sunt, proueniet.

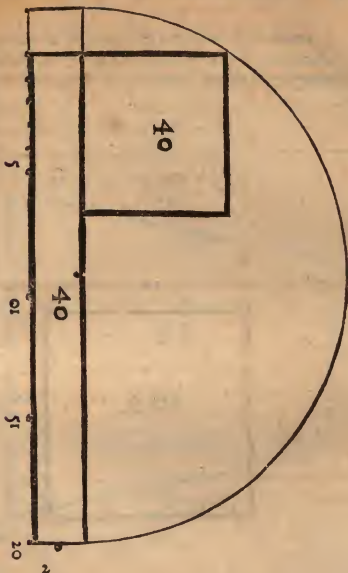
IVGERVM.

z8800

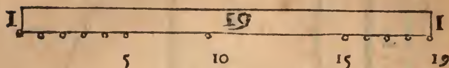
120

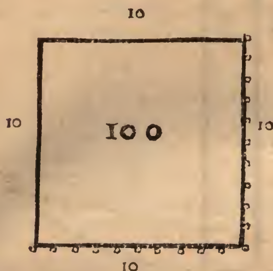
240

Quintilianus : Iugeri mensuram ducentos & quadraginta longitudinis pedes esse, dimidioq; in latitudinem patere, non ferè quisquam est qui ignoret. Vt habeatur quadratum æquale huic quadrangulo lato duos pedes, longo uiginti, latitudo addenda longitudini deinde linea recta descendat in punctum coniunctionis, & ubi attinget semicirculum, ibi erit latus quadrati.

40
40
5
10
15
20
2

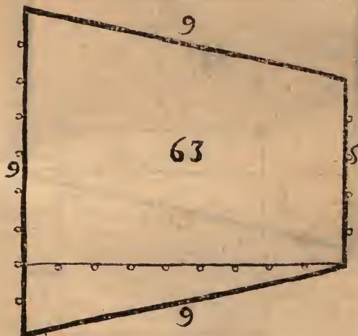
Sequentes formæ pares circuitus, sed inæquales areas habent. In priori enim centum: in posteriori undeuiginti duntaxat pedes sunt.

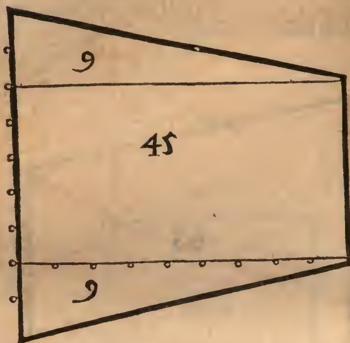

Repreh

Reprehendendi itaque hostori, qui magnitudinem insularum solo nauigationis ambitu definiunt. Sequentis formæ latera 5 & 9 colligenda sunt, atque numeri iuncti dimidium multiplicandum per 9.

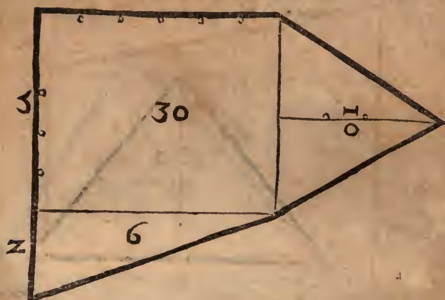

Idem numerus proueniet diuiso agro in partes tres.

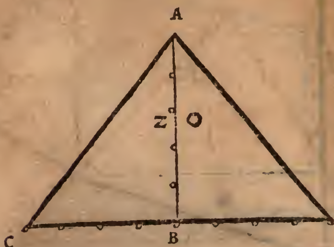

Quan

Quandoq; ager in duas tres'ue partes diuidendus est, singularumq; portionum capacitas describenda.

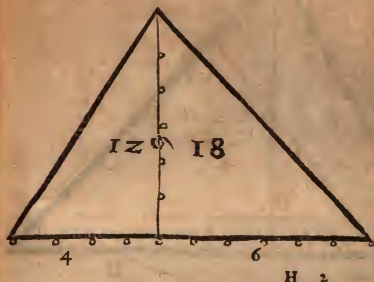

Trianguli habentis duo latera æqualia capacitatem inuenias, multiplicata linea A B *per lineam* C B.

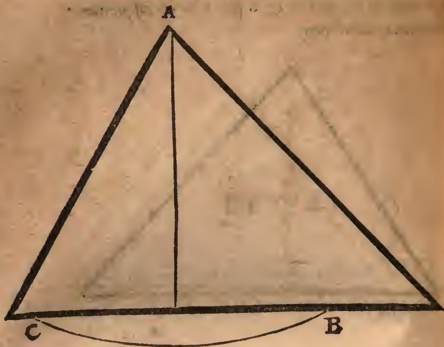
Inæqua

Inæqualium laterum triangulum ſequentem metiaris multiplicando 4 per 6 & 6 per 6, ac utriuſque numeri accipiendo dimidium.

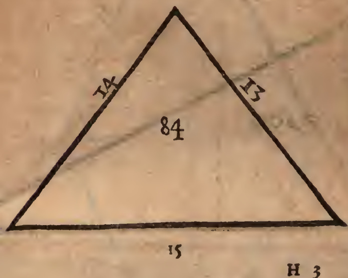
H 2

Linea perpendicularis inuenitur, ductu funis infixi puncto A à B ad C.

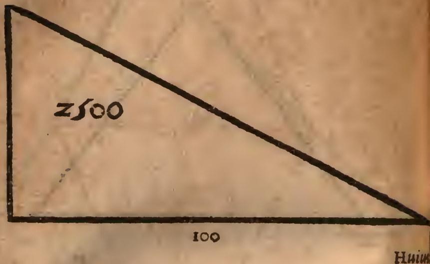

Vel inæqualis trianguli latera sint A B *tredecim pedum:* B C *quindecim :* C A *quatuordecim. His collectis proueniunt quadraginta duo. Cuius numeri dimidium unum & uiginti: unde ablatis lateribus supersunt 6,7,8. Geminatis sex per septem prodeunt duo & quadraginta: iisdemq; per octo colligitur summa tercentum triginta*

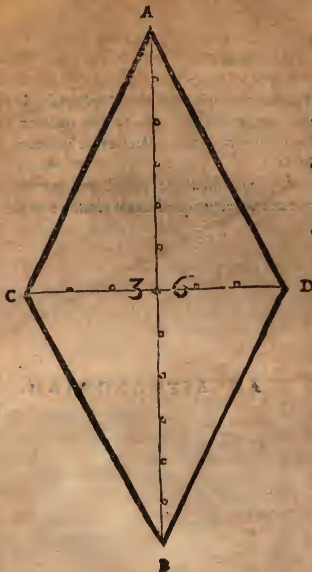
ginta ſex. Iſthæc ſi geminaueris per unum & ui= ginti, quadratum efficies numerũ ſepties mille quin= quaginta ſex: cuius radix octoginta quatuor agri menſuram continebit.

Trianguli orthogonij unum latus per alterum multiplicandum, sumendumq; collecti numeri dimidium.

Huius

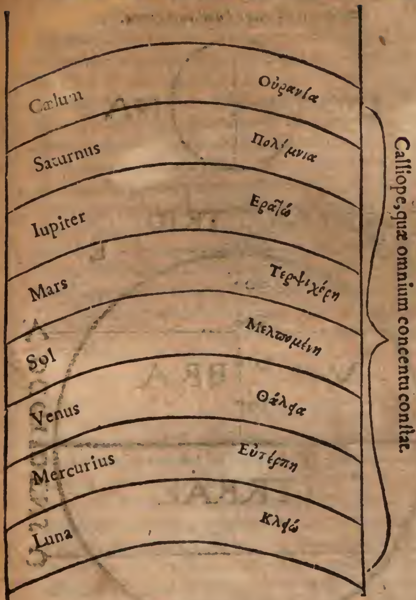

Huius formæ A B *duodecim pedum sit,* C D *sex, multiplicatis duodecim per 3 habetur area.*

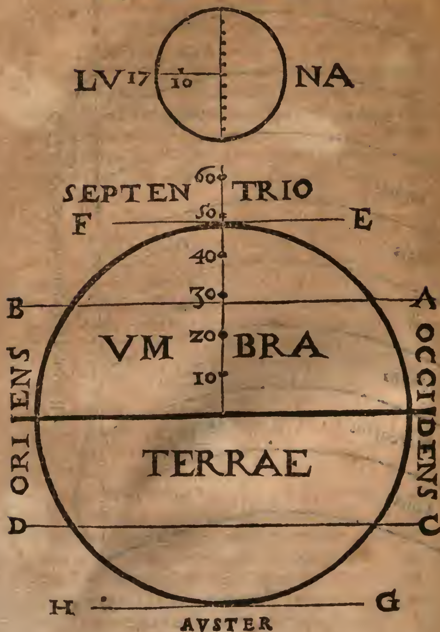
Latera corporis cubici multiplicanda in numerum cubicum: quare si latera fuerint quatuor pedum in toto corpore pedes cubici erunt quatuor & sexaginta.

Multiplicata diametro circuli per quartam partem circuitus, habetur quadratum circulo æquale.

AD ASTRONOMIAM.

Cælum
Οὐρανία
Saturnus
Πολύμνια
Iupiter
Ερατώ
Mars
Τερψιχόρη
Sol
Μελπομένη
Venus
Θάλεια
Mercurius
Εὐτέρπη
Luna
Κλειώ
Calliope, quæ omnium concentu constat.

Proportio Lunæ ad umbram terræ.

Semidiameter umbræ ut plurimum minuta continet quadragintaquinque & secunda quinquagintasex: semidiameter Lunæ minuta septemdecim, secunda quadraginta. Centro Lunæ eunte ab A *ad* B, *uel à* C *ad* D, *tota occultatur, sed confestim emergit. Inter* E *&* F *austrina siue inferior portio tegitur: inter* G *&* H *superior. Vmbram uariat Solis per a⌐ida utranque motus. Deficientibus Lunæ tredecim punctis, ipsa tota occultatur per quadragintasex horarum minuta: quatuordecim, tota in tenebris manet spatio unius horæ: quindecim, hora cum dimidiata: sexdecim, hora cum minutis uno & triginta, septemdecim hora ac undetriginta minutis: octodecim, hora & trigintatribus minutis: undeuiginti, hora & triginta quinque minutis: uiginti, hora atque trigintaseptem minutis: uno & uiginti, hora cum trigintanouem minutis: punctis denique uigintiuno & quinquaginta puncti unius partibus latentibus in umbra, Luna tota tenebris immergitur per horam cum uno & quadraginta minutis.*

DE ASTROLABO

Ἀστρόλαβον ἀπὸ τοῦ ἄστρα λαμβάνειν, quòd astrorum situm comprehendat, maiores haud dubiè uocitarunt. Cuius usus adeò multiplex, adeò necessarius ad literas, ut aliquando cum stupore ceu fixis oculis admirer hominum inertiam, qui perpetuò uel in sophismatum labryrinthis, uel in disciplina quapiam alia morantur, tot rebus pulcherrimis prætermissis. Horum antè uita extinguetur, quàm è centenis eruditionis summæ partibus duas tres'ue attigerint. Quanto amœnius non in tenebris tabescere domi, uerum expatiari per campos omneis, Solis luce perfrui, atque rerum cunctarum intueri

uarie

uarietatem ac miracula. Animalium, si solertiæ rationem spectes, genera præcipuè tria apparent. In primo sunt quæ bruta uocamus: inter quæ multa uidentur non posthabenda plerisque nostrum: ut leones impetu uiribusq; atque uictoria nobiles. In secundo hominum turba, in quibus nihil præter ignauiam cernas. In tertio diuinos animos pono, qui nihil intactum relinquere, omnia peruolare, & rerum uariarum cognitione exornare mentem student. Hos uerè nobiles nomino, hi uerè homines, hi utuntur ratione. Medium illud genus crassum, pingue, hebes, tardum, balbutiens, natum fruges consumere, affine brutis, hominum monstra appellauerim, non homines. Sed relicta mentione illorum, quorum pectus semper sordibus gaudet, institutum aggrediamur. Animus erat hisce de rebus nihil unquam emittere, quòd materia facundiæ minimè capax, & opera maior, quàm honos uidebatur. Verum coactus sum tot magnorum uirorum precibus, ut laborem detrectare inuerecundum censeatur. Aiunt solam Astronomiæ artem perscriptam hactenus esse non nisi à barbaris, qui uix longa ambage uerborum, idq; obscurè mentis concepta exprimunt. Instrumenti commoditates, ut diximus, innumeræ sunt. Proinde eæ solum exponentur, quas ad poëtarum lectionem necessarias esse arbitrabor.

Partes ipsius duæ, dorsum & facies. In dorso duodecim signa & totidem menses, è quibus Solis locus deprehenditur. In medio tabula, qua turrium, arborum, aliarúmue rerum altitudinem exploramus. Hæc diuisa est duodecim punctis, quæ duodecimæ partes sunt umbræ uel rei. Quandocunque & ubicunque Solis altitudo est quadragintaquinque graduum, quod circa medium mundi singulis diebus bis contingit, omnes umbræ pares rebus sunt. Si altitudo

tudo Solis fuerit minor quadragintaquinque gradibus, umbra maior erit altitudine rei: eritq; proportio rei ad umbram, quam habet numerus punctorum contactorum à regula seu diaugio ad duodecim. Vt sit puncta signata à radio Solis sex sint, umbraq; passuum centum altitudo turris passuum erit quinquaginta. Si uerò Solis altitudo excesserit quadragintaquinque partes, rei altitudo uincet longitudinem umbræ. Extremus circuitus dorsi numeros continet altitudinum, quæ à finitore ad uerticem tendunt. In facie sub zodiaco horizon est, & orbes παράλληλοι cingentes uerticem loci, ad cuius latitudinem astrolabum factum est, qui circuli altitudinum possunt nominari, quia per eos stellæ scandunt descenduntq;, uel quia stellarum monstrant altitudinem. Hos secant semicirculi descendentes à uertice utrinque ad terminum uisus, qui siderum distantiam notant à quatuor plagis mundi ortu, occasu, austro, Aquilone. Ad leuam manum finientis pars attingens circulum Cancri solstitialis siue æstiuus oriens nuncupatur: quæ æquatorem secat, æquinoctialis aut uernus: quæ Capricorni tropicum, hybernus seu, brumalis. Pari forma horizontis aduersum punctum in Cancro, occasum æstiuum aut solstitialem in æquatore, uernum seu æquinoctialem: in Capricorno brumalem siue hybernum uocamus. Per locum Solis in oriente seu occidente positum filum trahe, uidebisq; in circuitu quota hora ipse oriatur aut occidat. Diurno tempore altitudinem Solis per dorsum uestiga, eamq; pone in facie inter circulos altitudinum, deinde ad eam moue signiferi gradum, in quo Sol est, per quem filum deductum indicabit dei horam. Noctu stellæ cuiuspiã altitudinem nota, hac inter circulos ad eundem modum collocata, Sol noctis horam demonstrabit. Solis

gradus

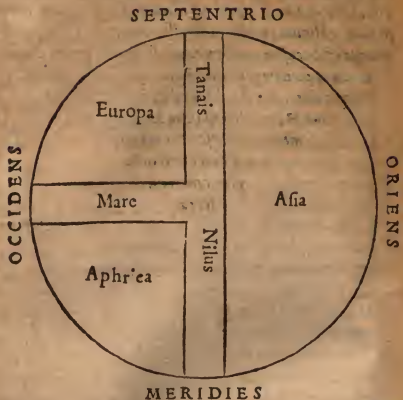
gradus lineam meridianam attingens inter circulos altitudinum, Solis altitudinem meridianam notat. Stella fixa posita in oriente uel occidente, ductoq; filo per locum Solis, in circulo horarum uidebis, quando ipsa eo die oriatur aut occidat, qui quotidianus ortus uel occasus est. Porrò fixa stella matutino ortu emergit, quando Solis sidus in ea signiferi parte est, quæ cum ipsa oritur: uespertino, quũ Sol est in zodiaci gradu, qui occidit stella oriente. Ducto Sole ad horam æquinoctialem tempore diurno pars Soli opposita erraticam horam indicat: nocturno Sol ipse. Rursus eodem ducto ad horam diei uel noctis apparebit, quid eo tempore oriatur aut occidat, & quæ signiferi partes singularum domorum initia attingãt. Declinationem Solis arctoam uel austrinam, hoc est, distantiam eius ab æquatore altitudinum circuli in linea meridiana indicant. Spatium quod est in meridiano inter æquatorem ac uerticem, uel inter finientem & polum mundi, latitudo astrolabi est. Ortus signorum tardos seu ueloces, hoc modo inuenias. Filum à centro per principium signi positi in horizonte recto siue obliquo horarum orbem signet: tum admoto fine eiusdem signi ad finitoris circulum, rursus filum per signi initium ductum marginem notet: graduumq; numerus inter duas notas pars est æquatoris, quæ cum signo oritur aut occidit.

AD COSMOGRAPHIAM.

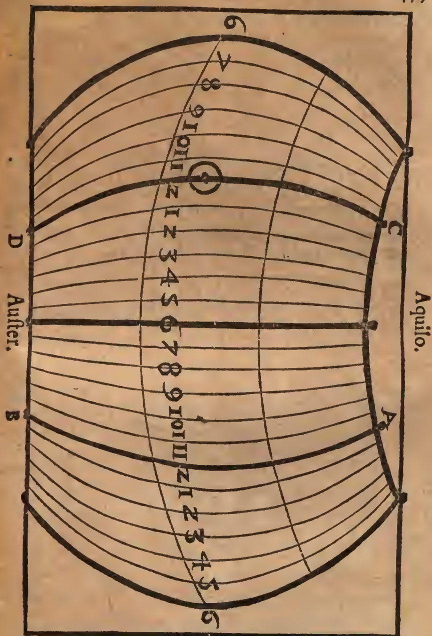
GNomon est stilus umbra sua indicans horas. Hic in horologijs parieti adfixis sic constitui debet, ut superior finis arcticum polum, inferior austrinum spectet, hoc est, ut totus sit in axi mundi. Terræ tumorem esse inter austrum & Aquilonem demonstrari potest bifariam, per

Solem atque per mundi axem. Sol enim meridiano tempore ob terræ tumorem ſublimior amphiſcijs, quàm heteroſcijs eſt, & his quoque altior, quàm periſcijs. Axis uerò æquatoris eadem de cauſa rigentibus plagis arduus, temperatis obliquus, medijs depreſſus cernitur. Inter ortum quoque & occaſum totidem cauſis ſe forma prodit, Solis ac Lunæ contemplatione. Ille nanque ſenſim alijs atque alijs, non ſimul omnibus hominibus oritur. Hæc eodem quidem temporis momento uniuerſo orbi deficit, ſed non ijſdem horis propter tumorem terræ.

Septen

SEPTENTRIO
Europa
Tanais
Mare
Asia
Nilus
Aphrica
OCCIDENS
ORIENS
MERIDIES

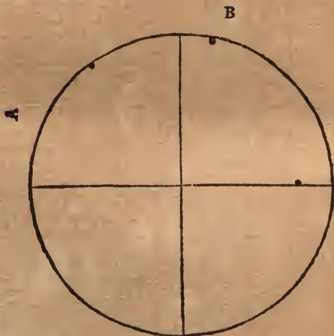
Aqui

6
7
8
9
10
11
12
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
1
2
3
4
5
6
C
A
D
B
Aquilo.
Auster.

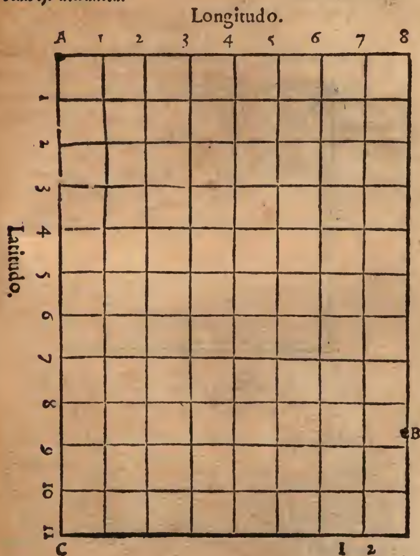
Linea A B oriens & media nox: C D occidens & meridies. Hæ quatuor & uiginti horæ perpetuo circuitu cum Sole mouentur ab ortu in occasum. Sol semper medium diem: umbra terræ mediam noctem efficit.

DE DISTANTIA LOCORVM.

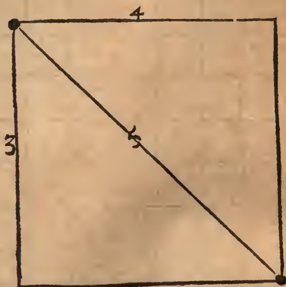
D*Varum urbium, quarum diuersa longitudo latitudoq́; distantiam tribus modis inuenias. In globo extende circini pedes ad utrunque locum: deinde eos ad æquatorem transmoue, ibi enim interuallum uidebis, ut proxima pictura demonstrat. A & B urbes sunt.*

Hanc alio modo reperias per figuram, quàm adponemus. Differentia longitudinis sit octo graduum: latitudinis totidem cum dodrante. Sint urbes A, B. *In* A *posito altero pede circini, alterum prius ad* B, *post ad* C *literam moueas: inter quam & A earum est distantia.*

Eadem fiunt per radicum extractionem, hoc modo: Duæ urbes distant longitudine quatuor graduum, latitudine trium. Vtriusque numerum quadratum coniunge, prouenientq; quinque & uiginti: cuius radix, hoc est, quinque gradus distantia est.

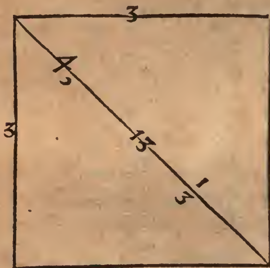

Quòd si aliquid superauerit minoris quadrati, numeriq;, quem habes, differentiam per sexaginta multiplica: deinde id quod collegeris, diuide per differentiam quadrati maioris, & minoris, hac ratione. Sit differentia longitudinis trium graduum, latitudinis totidem. Quadrati collecti octodecim efficiunt. Habita proxima radice

dice superest binarius. Quamobrem hac serie poni possunt quadrati numeri.

Minor quadratus	16	Differentia 9, diuisor.	
Maior	25	Differentia 2 multiplicanda	
Propositus numerus	18	per 90.	

Radix siue distantia harum urbium quatuor gradus tredecim minuta cum triente continet.

Quadratos numeros eorumq; radices inuenies per sequentem tabulam.

Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ	Radices.	Numeri quadrati.	Differẽtiæ
					45			85			125			165
2	4	5	23	529	47	43	1849	87	63	3969	127	83	6889	167
3	9	7	24	576	49	44	1936	89	64	4096	129	84	7056	169
4	16	9	25	625	51	45	2025	93	65	4225	131	85	7225	171
5	25	11	26	676	53	46	2116	93	66	4356	133	86	7396	173
6	36	13	27	729	55	47	2209	95	67	4489	135	87	7569	175
7	49	15	28	784	57	48	2304	97	68	4624	137	88	7744	177
8	64	17	29	841	59	49	2401	59	69	4761	139	89	7921	179
9	81	19	30	900	61	50	2500	101	70	4900	141	90	8100	181
10	100	21	31	961	63	51	2601	103	71	5041	143	91	8281	183
11	121	23	32	1024	65	52	2704	105	72	5184	145	92	8464	185
12	144	25	33	1089	67	53	2809	107	73	5329	147	93	8679	187
13	169	27	34	1156	69	54	2916	109	74	5476	149	94	8836	189
14	196	29	35	1225	71	55	3025	111	75	5625	151	95	9025	191
15	225	31	36	1296	73	56	3136	113	76	5776	153	96	9216	193
16	256	33	37	1369	75	57	3249	115	77	5929	155	97	9409	195
17	289	35	38	1444	77	58	3364	117	78	6084	157	98	9604	197
18	324	37	39	1521	79	59	3481	119	79	6241	159	99	9801	199
19	361	39	40	1600	81	60	3600	121	80	6400	161	100	1000	201
20	361	41	41	1681	83	61	3721	123	81	6561	163	101	10203	103
21	441	43	42	1764	85	62	3844	125	82	6724	165	102	10408	205
22	484	45												

Hæc tabula fit abijciendo differentiam superiori quadrato. Oẽs differentiæ binario distant. *Extra torridam zonam longitu-*

dinis gradus conuertendi in partes æquatoris, quod fieri potest per tabellam sequentem.

Lati.	Minu.	Lati.	Minu.
1	60	57	34
12	59	58	33
19	58	59	32
23	57	60	31
26	56	61	30
28	55	62	29
30	54	63	28
32	53	64	27
34	52	65	26
36	51	66	25
37	50	67	24
39	49	68	23
40	48	69	22
41	47	70	21
43	46	71	20
44	45	72	19
45	44	73	18
47	43	74	17
49	42	75	16
50	41	76	15
51	40	77	14
52	39	78	13
53	38	79	12
54	37	80	11
55	36		
56	35		

IOACHIMI FORTII RINGELbergii Andouerpiani Arithmetica.

IC *aliquando uocibus utemur non usqueadeo splendidis, quod necesse fuerit maximè in proportionibus numerorum: ideoq; decreuerã hanc artem, & complures alias eadem de causa non tradere. Sed quid isthæc solicitudo me mouet? Cicero plerisque in locis, ubi nulla cogit necessitas, nullam gratiam quæsisse uidetur, neque in dictionibus, neque in uerborum compositione. Omnis numerus uel absolutè per se accipitur, uel ad aliũ refertur, uel à Geometricis figuris quas constituit, nomen sumit. Primum genus diuiditur in parem, & imparem: in imperfectum, diminutum, abundantem. Par est, qui in duas æquas partes distribui potest, ut 4. 6. Qui duplex est. Pariterpar, qui in partes æquas ad unitatem usque diuiditur, ut 32 in 16 & 16, uterque deinde in 8 & 8. Pariter impar, qui usq; ad unitatem distrahi nequit in partes æquales, ut 6. Numerus perfectus est, cuius omnes partes coniunctæ totum reddunt, ut 6, cuius partes 1. 2. 3: 28 cuius partes 1.2.4.7.14. Diminutus siue imperfectus, qui maior est partibus omnibus simul iunctis, ut 8 cuius partes 1.2.4, septem duntaxat efficiunt. Abundans, quem suæ partes collectæ excedunt. Porrò numerus, qui ad alium refertur,*

tur, aut eſt æqualis alteri, aut inæqualis. Rurſus *inæqualis, uel maior altero, uel minor.* Maior *(ſimilis ratio & minoris) quinque formis continetur, quæ ſunt multiplex, ſuperparticularis, ſuperpartiens, multiplex ſuperparticularis, multiplex ſuperpartiens.* Multiplices *ſunt duplus, ut 6 ad 3, 4 ad 2: triplus, quadruplus. Superparticularis eſt, qui totum minorem continet, & aliquam eius partem, cuius hæ ſunt ſpecies. Seſqualter, totum minorem complectens & alteram eius partem, ut 6 ad 4. Seſquitertius minorem continens, eiusq; tertiam partem, ut 8 ad 6. Seſquiquartus, ut 5 ad 4. Seſquiquintus, ut 6 ad 5. Superpartiens dicitur, qui minorem continet, atque eius aliquot partes, cuius genera. Superbipartiens minorem continens & duas eius partes, ut 5 ad 3. Supertripartiens, minorem complectens, ac tres eius partes, ut 7 ad 4. 7 enim continet 4 & tres quadrantes. Superquadripartiens, ut 9 ad 5. Superquintupartiens, ut 11 ad 6. Superſextupartiens, 13 ad 7.* Multiplex *ſuperparticularis, qui minorem plus quā ſemel continet, & præterea aliquam eius partem.* Duplus *ſeſqualter, ut 5 ad 2.* Duplus *ſeſquitertius, ut 7 ad 3.* Duplus *ſeſquiquartus, 9 ad 4.* Triplus *ſeſqualter, 7 ad 2.* Triplus *ſeſquitertius, 10 ad 3.* Triplus *ſeſquiquartus, 13 ad 4.* Multiplex *ſuperpartiens, qui minorem plus quàm ſemel comprehendit, eiusq; aliquot partes.* Duplus *ſuperbipartiens, 8 ad 3.* Duplus *ſupertripartiens, 11 ad 4.* Triplus *ſuperbipartiens, 11 ad 3.* Triplus *ſupertripartiens, 15 ad 4.* Numerus *ad geometricas figuras pertinens, aut eſt linearis, ut 2. 3. 4. .. .. , aut planus, aut ſolidus.* Plani *ſunt trigonus ut .·. , tetragonus : : , pentagonus :·: hexagonus ·::· , heptagonus 7, octogonus 8, ennagonus 9, decagonus 10, hendecago-*

nus 11,*dodecagonus* 12. *Solidi,cubus ut* 8 : & *pyramides trigona ut* 4, *tetragona ut* 5, *pentagona ut* 6, *hexagona ut* 7, *perfecta ut* 30, & *curta(ut uocant)*26, *cui unitas siue uertex deest.*

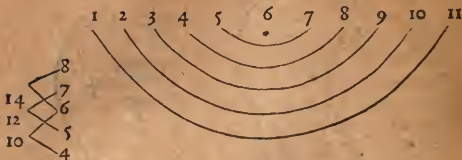
Pyra

Pyramidum numeri hoc pacto digeruntur.

omnis

Omnis numerus utrinque æqualiter diſtantium atque ſimul iunctorum continet dimidium.

Altera Arithmetices pars eſt, quæ ad praxin ſiue operationem pertinet, de qua nūc loquemur. Additio, duorum plurium'ue numerorum collectio eſt. A dextra parte ad ſiniſtram, atque ab inferioribus ad ſuperiores eundo colligendi omnes numeri, & collectus ſubſcribendus. 1. 3. 5 efficiunt 9 : 1. 1. 4, 6 : 2. 3. 2, 7 : qui ponendi ordine iſtiuſmodi.

2	4	5
3	1	3
2	1	1
7	6	9

Quòd ſi ſuperauerit denarius, pro eo proximæ lineæ adponenda eſt, unitas : ſi uiginti, duo : ſi triginta, tria : ſic de alijs articulis. 2. 3. 5 decem efficiunt, ſubſcribendum ergo 0. 1. 1. 4 & unitas ſeruata 7. 2. 3. 2 totidem. Summa collecta 7 7 0.

Sub

2	4	5
3	1	3
2	1	2
7	7	0

Subtractio est numeri à numero ablatio. A dextro latere sinistrum uersus inferior à superiori subducendus, subscribendumq́; id quod superest. Duobus à sex subductis relinquuntur 4:4 *à* 7, 3:3 *à* 5, 2. *supersunt* 2 3 4.

5	7	6
3	4	2
2	3	4

Si superior numerus minor fuerit inferiori, superiori adijciendus denarius, & inferiori proximorum unitas. 2 *à* 10 *remanent* 8: 5 *à* 7, 2: 3 *à* 5, *totidem. Numerus relictus* 228. *Rursus* 2 *ab* 11 *sublatis, relinquentur* 9 :.5 *à* 7, 2: 3 *à* 5, 2. *Subtractio additione confirmatur.*

5	7	0	5	7	1
3	4	2	3	4	2
2	2	8	2	2	9

Multiplicatio dicitur unius numeri per alterum geminatio. Hic quoque à dextero latere est auspicandum.

Multi

Multiplicator est 3, multiplicandus 5 2 3. Ter tria faciunt 9, subscribendus nouenarius: ter duo sex: ter quinque quindecim.

			3
	5	2	3
1	5	6	9

Si numerus multiplicans compositus fuerit, sic agendum. Ter tria 9 efficiunt: ter duo sex: ter quinque quindecim. Ternarius delendus. Tum bis tria, sex faciunt, qui senarius ponendus sub superiori binario. Bis duo quatuor: bis quinque decem. Numeris collectis per additionem proueniunt 1 2 0 2 9.

			2	3
		5	2	3
	1	5	6	9
1	0	4	6	
1	2	0	2	9

Diuisio multiplicationi opposita, est numeri cuiuspiam in partes aliquot partitio. In hac à leua ad dexteram progredimur. Numerus diuidendus est 1 2 9 6, diuidens uel diuisor 3. Quater tria sunt in 12, quaternarius igitur dextero lateri adponendus. Transferendus diuisor ad proximum locum. Ter tria sunt in 9: tria ergo adiun

adiungenda quaternario. Deletis alijs numeris, ponendus diuisor sub senario. Bis 3 sunt in 6. Proueniunt 4 3 2.

1	2	9	6	| 4 3 2
	3	3	3	

Diuidendus numerus est 1 2 9 6: diuisor 51. Ponantur 5 sub binario, & 1 sub 9. Bis 5 sunt in 10: posito binario in latere dextero, delenda unitas & 5. Deinde bis unum, quæ altera pars diuisoris est, auferatur à 9, superſunt 7 scribenda super 9 deleta. Iam transferendus diuisor, ponendusq́; quinarius sub unitate deleta, & unitas sub senario. Quinquies quinque sunt in uiginti septem, binarius scribendus supra septem deleta: deinde 5 adijcienda binario posito in dextro latere. Denique quinquies unum auferatur à senario, relinquenturq́; 21, qui numerus amplius distribui nequit.

		(2		
		7	(1	
1	2	9	6	| 2 5 $\frac{21}{51}$
	5	1	1	
		5		

Regula proportionum, quæ ad multa conducit, est eiusmodi. Quinquagintatres uiri recipient uigintitres aureos, quatuor solidos, & denarios undecim. Aureus contineat solidos uiginti: solidus denarios duodecim. Quæritur quantum habebunt illorum uigintiseptem. Numeri hoc ordine ponantur.

53 —— 23 *aureos*, 4 *solidos* , 11 *denarios*,

27 —— 11 *aureos* , 14 *solidos*, 5, *denarios* & $\frac{10}{53}$

53 *diuisor est* : 23 *multiplicanda per* 27 , *prodeuntq;* 621 : *quibus distributis per* 53 *reperiuntur aurei* 11: *scribendi è regione numeri* 27. Ex *hac diuisione* 38 *relinquuntur aurei multiplicandi in solidos* 760 : *quibus adijciendi* 4 *alij solidi* , *eritq; numerus* 764 *diuidendus per* 53. Inueniuntur 14 *solidi aureis addendi*. Ex *diuisione relicti sunt* 22 *solidi multiplicandi per* 12 *denarios*. Producto *numero* 2 6 4 *adscribendi undecim denarij* , *prodeuntq; denarij* 2 7 5 *diuidendi per* 53. Reperiuntur 5 *denarij addendi solidis*. Facta *diuisione relicti sunt denarij decem adscribendi alijs denarijs supra diuisorem* 53 , *eruntq; decem quinquagesimæ tertiæ partes unius denarij*. Vigintiseptem *igitur uiri habebunt undecim aureos, quatuordecim solidos, quinq; denarios,* & *decem partes unius denarij secti in portiones quinquaginta tres*. Hæc *de numeris integris*. Partes *partibus adduntur , si sint eiusdem denominatoris , colligendo numeratores ac denominatorem supponendo: ut* $\frac{5}{3}$ $\frac{4}{3}$ $\frac{6}{3}$ *quæ efficiunt* $\frac{15}{3}$

Si *diuersi denominatores fuerint, per transuersum numeratores sic multiplicandi per denominatores*, Colligendæ

dæ $\frac{5}{3}$ & $\frac{6}{7}$: *multiplicentur* 5 *per* 7 & *producentur* 35. *Deinde* 6 *per* 3, & *prouenient* 18. *Qui numeri collecti efficiunt* 53, *hic numerator erit. Tum multiplicentur* 3 *per* 7, & *prodibunt* 21 *denominator. Numerus itaq; collectus est* $\frac{53}{21}$, *Plures & diuersæ partes ut* $\frac{5}{3}$ $\frac{6}{7}$ $\frac{8}{9}$ *iunguntur hoc pacto. Colligantur* $\frac{5}{3}$ $\frac{6}{7}$ *prouenientq;* $\frac{53}{21}$. *Deinde simili modo* $\frac{53}{21}$ $\frac{8}{9}$. *A* $\frac{7}{3}$ *si subtrahas* $\frac{5}{3}$ *relinquentur* $\frac{2}{3}$. *Si diuersi denominatores extiterint, ut* $\frac{8}{12}$ *à* $\frac{7}{3}$, *multiplica* 8 *per* 3 & *producentur* 24. *Inde multiplica* 12 *per* 7 & *prouenient* 84. *Ablatis* 24 *ab* 84, *relinquentur* 60, *sub quo ter duodecim, siue* 36 *ponantur* $\frac{60}{36}$. *Multiplicantur* $\frac{5}{3}$ *per* $\frac{4}{3}$, *geminatis* 5 *per* 4, $\frac{20}{3}$. *Si geminandæ sint* $\frac{4}{3}$ *per* $\frac{5}{6}$, *multiplica* 4 *per* 5, & *prouenient* 20, *qui numerator erit. Deinde* 3 *per* 6, *prodibitq;* 18 *denominator* : $\frac{20}{18}$. *Diuiduntur* $\frac{456}{3}$ *per* $\frac{35}{3}$ *abstrahen-*

do 35 quoties id fieri potest, à 457, & prouenient $\frac{13}{3}$ *ac* $\frac{1}{35}$. *Nunc de lineis & nummis dicamus.*

100000 ————————————

10000 ————————————

1000 ————————————

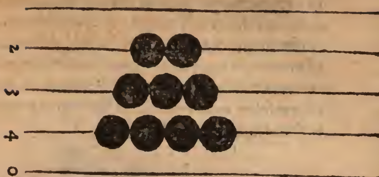
100 ————————————

10 ————————————

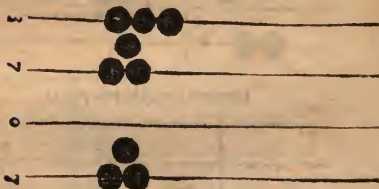
1 ————————————

Prima continet digitos, secunda decem efficit, tertia centum, quarta mille, qui numerus appellatur chilias, quinta myriada, sexta decem myriadas, septima centum myriadas, octaua mille myriades: : ita deinceps denaria multiplicatione augendo summam. Spatia siue interualla dimidium continent lineæ superioris, uel inferioris quinarium. Primum ergo efficit quinque, secundum quinquaginta, tertium quingenta, quartum quinque chiliadas, quintum totidem myriadas. Vnus seu plures nummi positi in secunda linea significant 10, in tertia centum, in quarta mille, quibus sic respondent numerorum characteres.

In hac

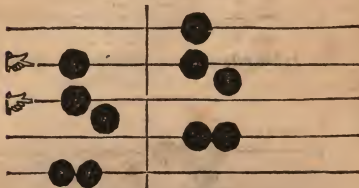

In hac ratione ſpatia iungenda lineis inferioribus.

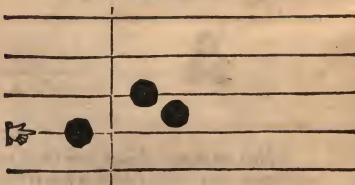

Addere aut demere aliquid facile eſt. Si multiplicare quicquam libet, diuiſa tabula in partes duas, in leua numeros multiplicandos pone, eosq; transfer in dexteram paulatim deſcendendo. Geminandus numerus 1152 *per* 10. *Poſito digito ſuper quartam lineam, ipſa prima*

esse fingitur: quare nummum in ea positum non mille sed unitatem ualere existimamus, qui transferendus in superiorem lineam dextræ partis. Deinde descendat digitus ad proximam lineam, pariq; modo auferatur nummus in ea iacens. Digito illic manente, dicendum nummum inferiorem solum ualere dimidium superioris, ponendus ergo in spatio superiori dextri lateris.

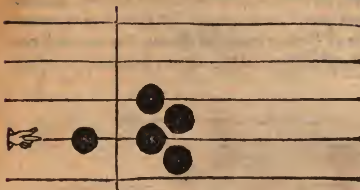

Numerus multiplicatus per 15

Nme

Numerus multiplicatus per 19 $\frac{1}{2}$

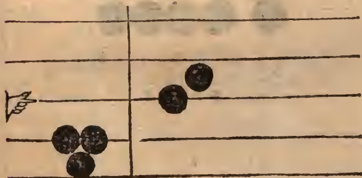

Centum per 16 $\frac{1}{4}$

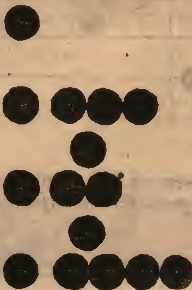

Diuiſio per 24, poſito digito in tertia linea, ſumptaq́; quarta parte, qui eſt ſenarius.

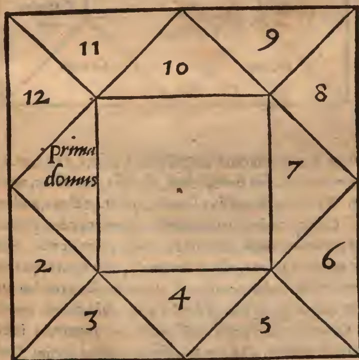
Si quis lineis uti nolit, aut non ſemper præſto eas habeat, illarum loco nummos ponat.

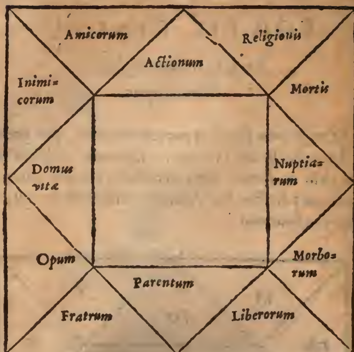

FINIS.

IOACHIMI
FORTII RINGEL-
bergii Andouerpiani Horoſcopus.

Horoſcopum ſigniferi partem uocamus, quæ principio rei alicuius exoritur. Aliquando accipitur pro toto cælo in forma plana depicto. Mundus uniuerſus duodecim partibus ſeu domicilijs diſtinguitur, quæ ſic pingi conſueuerunt.

INter domos quatuor anguli ſunt ἀνατολή, δύσις, μεσουράνιον, ὑπόγειον, ſiue horoſcopus, occaſus, meridies, media nox. Totidem ſuccedẽtes ſecunda, quinta, octaua, undecima. Cæteræ cadentes nominantur. Domus eædem permanent per omne æuum, ſed non per omnes terræ oras. Nam quæ nobis eſt prima, alijs ſecunda eſt, alijs tertia, quarta, quinta: & ibi nobis occaſus eſt, ubi nonnullis gentibus medium cælum: quæq; hic eſt domus uitæ, alibi domus mortis eſt. Quæ ſigniferi partes in ſingularum domorum initijs ſint, ita inuenias. Quære in ephemeridibus locum Solis,

eundemq́; uestiga in tabulis, quæ sequuntur, sub titulo decimæ domus, uidebisq́; situm cœli ad tempus meridianum. Quod si primam uel secundam horam à meridie desideres, uide in proxima linea ad leuam manum minutorum numerum, quem ubi descendendo inueneris, horam habebis primam, secundo secundam, sic deinceps alias.

Tem

♈

Tēp. à merid		10 ♈	11 ♉	12 ♊	1 ♋	2 ♌	3 ♍
H	mi	G	G	G	G	G	G
0	0	0	10	23	22	13	3
0	4	1	11	24	23	14	4
0	7	2	12	24	23	14	5
0	11	3	13	25	24	15	6
0	15	4	14	26	25	16	7
0	18	5	15	27	25	17	7
0	22	6	16	28	26	17	8
0	26	7	17	29	27	18	9
0	29	8	18	♋	28	19	10
0	33	9	19	0	28	19	10
0	37	10	20	1	29	20	11
0	40	11	21	2	♌	21	12
0	44	12	23	3	0	21	13
0	48	13	24	4	1	22	14
0	51	14	25	5	2	23	15
0	50	15	26	5	3	24	16
0	59	16	27	6	3	24	16
1	3	17	28	7	4	25	17
1	6	18	29	8	5	26	18
1	10	19	♊	9	6	27	19
1	14	20	1	10	6	27	19
1	18	21	2	10	7	28	20
1	21	22	3	11	8	28	21
1	25	23	4	12	8	29	22
1	29	24	5	13	9	♍	23

♈

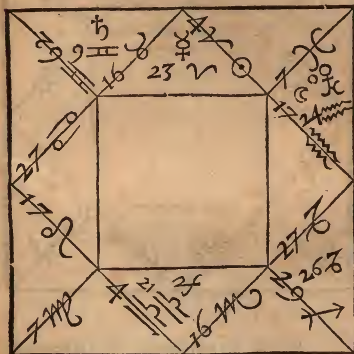
Tēp à merid.		10 ♈	11 ♊	12 ♋	1 ♌	2 ♍	3 ♍
H	mi	G	G	G	G	G	G
1	29	24	5	13	9	♍	23
1	33	25	6	13	10	1	24
1	36	26	7	14	10	1	25
1	40	27	8	15	11	2	26
1	44	28	9	16	12	3	27
1	48	29	10	17	12	4	27
1	52	30	11	17	13	5	28

♉

		♉	♊	♋	♌	♍	♍
1	52	0	11	17	13	5	28
1	55	1	12	18	14	5	29
1	59	2	13	19	15	6	♎
2	3	3	14	20	15	7	1
2	7	4	15	21	16	8	2
2	11	5	15	21	17	8	3
2	15	6	16	22	18	9	3
2	19	7	17	23	18	10	4
2	22	8	18	24	19	11	5
2	20	9	19	24	20	12	6
2	30	10	20	25	20	12	7
2	34	11	21	26	21	13	8
2	38	12	22	27	22	14	9
2	42	13	23	27	23	15	10
2	46	14	24	28	23	15	10

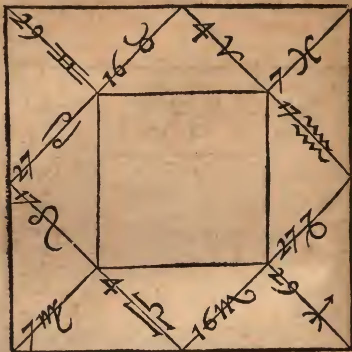
Hic duntaxat cæli hemisphærium describitur: reliquæ domus ex oppositis signis cognoscuntur.

SITVS CAELI DIE QVINTO. *Martij ad horam meridianam.*

Descri

Descripto signifero notandæ sunt erraticæ stellæ è tabulis Ephemeridum.

Hæc figura transposita est. Debet enim esse loco præcedentis.

In

IN Ephemeridum libris planetarum loca describuntur ad meridiem alicuius ciuitatis. Quare si quis ijs uti uelit, necesse erit eos ad urbem, in qua quis natus fuerit, accommodari. Quum enim in una regione medius dies est, alijs hora undecima uel decima, alijs prima, uel secũda est. Ephemerides, quos nunc habemus, compositi sunt ad meridianum Vlmæ ciuitatis in Germania, à cuius meridie Lutetia aufert horæ partes uigintiseptem, Lugdunum duodetriginta, Maßilia uigintisex, Andouerpia uigintitres, Basilea octo.

Mart

PRimo die huius mensis, quando in Vlma urbe meridies est, uel Lugduni hora undecima cum trigintaduobus minutis, uel Romæ duodecima cum triēte unius horæ, Sol est in duodeuigesimo minuto uigesimi primi gradus Piscium. Eodem momento Luna ultimum Leonis gradum lustrat, Saturnus nonum Geminorum, Iupiter uigesimum quartum Libræ, Mars decimumseptimum Capricorni, Hesperus octauum Arietis, Mercurius septimum eiusdem signi, draconis caput decimamtertiam partem Libræ. Progrediuntur Saturnus, Mars, Mercurius: retrogradi sunt Iuppiter, & Venus. Saturnus ad summam epicycli absida tendit, propteraduenientem Solem: Mars contrà descendit, atque progressum minuit. Latitudo Saturni austrina est unius gradus & trigintaduorum minutorum: decimo die unius partis atque unde triginta minutorum: uigesimo unius gradus ac minutorum uigintiquinque Decimanona hora à meridie primi diei Luna in Saturni tetragonum radium incidit, quare tum incidere uenas non licet, & crisis morborum periculosa. Secundo die à meridie Vlmensi hora decima à Marte Luna zodiaci triente abest. Vigesima hora à meridie quarti diei radio tetragono Mars aspicit Lunam, inutilis φλεβοτομία, atq; si is dies decretorius fuerit periculum ægro denuntiatur. Hæc tabella ex diurno motu cognito, quantum cæli intra horam sidus aliquod percurrat, elicit.

1	o	2	30	21	o	52	30	41	1	42	30
2	o	5	o	22	o	55	o	42	1	45	o
3	o	7	30	23	o	57	30	43	1	47	30
4	o	10	o	24	1	o	o	44	1	50	o
5	o	12	30	25	1	2	30	45	1	52	30
6	o	15	o	26	1	5	o	46	1	55	o
7	o	17	30	27	1	7	30	47	1	57	30
8	o	20	o	28	1	10	o	48	2	o	o
9	o	22	30	29	1	12	30	49	2	2	30
10	o	25	o	30	1	15	o	50	2	5	o
11	o	72	30	31	1	17	30	51	2	7	30
12	o	30	o	32	1	20	o	52	2	10	o
13	o	32	30	33	1	22	30	53	2	12	30
14	o	35	o	34	1	25	o	54	2	15	o
15	o	37	30	35	1	27	30	55	2	17	30
16	o	40	o	36	1	30	o	56	1	20	o
17	o	42	30	37	1	32	30	57	2	22	30
18	o	45	o	38	1	35	o	58	2	25	o
19	o	47	30	39	1	37	30	59	2	27	30
20	o	50	o	40	1	40	o	60	2	30	o
gra. mi. 2	gra. mi. 2	mi. 2 3	2 3 4	gra. mi. 2	gra. mi. 2	mi. 2 3	2 3 4	gra. mi. 2	gra. mi. 2	mi. 2 3	3 4

Quatuor charecterum genera. Signorum. ♈ ♉ ♊ ♋ ♌ ♍ ♎ ♏ ♐ ♑ ♒ ♓ *Planetarum,* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☾. *Radiorum ,* ☌ □ △ ⚹ ☍. *Et tres aliæ notæ* ☊ ☋ ⊕ *Quibus sic in scribendo utimur ,* ☌ ♂ & ☿ *in* 3 ♉ , *coitus Martis ac Mercurij in tertio gradu Tauri.*

FORMA VESTIGANDI
Fortunam.

PArtu diurno tot gradus ordine signorum ab horoscopo abijciendi, quot à Sole Luna distat, ubiq; numeri finis est, ibi sedes est Fortunæ. Nocturnis horis à Luna ad Solem supputandum est. Partes commodè numerentur signis ordine positis in circulo hac forma.

Media nox
Horoscopus
uel oriens.
Occidens
Meridies
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

Horoscopus in uigesimanona parte Geminorum est: Sol in decimaoctaua leonis: Lunæ sidus in uigesimotertio gradu domus suæ: Fortuna in uigesimoquarto. hæc per intergrum diem in eodem penè loco manet: occidente Sole aliò repente transuolat, ibiq; hæret usq; ad sequentem Solis emersum. Interlunio per diem in ortu est, plenilunio in occasu. Quum Lunæ à Sole distantia est unius signi, diurno tempore in domo secunda est, nocturno in duodecima. Motum habet tardum cum Luna per signorum orbem, quo duodecim mundi domos mensis spatio permeat.

DIGNITATES PLAnetarum.

Sol Leonem poßidet, Luna Cancrum, proxima utrinq; signa Mercurius: alia deinde Venus, sequentia Iupiter, reliqua Saturnus. Facies tertia pars signi est. Prima facies Arietis datur Marti, secunda Soli, tertia Veneri, prima Tauri Mercurio, secunda Lunæ, tertia Saturno, simili seruato ordine & planetarum & signorum. Dominus faciei decanus appellatur. Vnde Arietis decanũ primum Martem esse dicimus, secundum Solem. Domus continet quinq; dignitates, exaltatio quatuor, triplicitas tres, terminus duas, facies unam. Saturnus in Ariete & Geminis quinq; dignitates habet, in Tauro & piscibus tres, in Cancro, Virgine, ac Scorpione duas, in Leone & Sagittario sex, in Libra & Aquario decem, in Capricorno septem. Iouis sidus in Ariete & Aquario dignitates quinq; habet: in Tauro, Virgine, & Scorpione duas: in Geminis, Cancro, Leone, ac Libra sex: in Sagittario decem: in Capri-

pri-

pricorno tres: in Piſcibus octo. Mars in Ariete octo: in Tauro, Cancro, ac Virgine quinq;: in geminis & Leone tres: in Libra, Sagittario, & Aquario duas: in Scorpione undecim, in Capricorno decem: in piſcibus ſex. Sol in Ariete atq; Leone octo: in Tauro, Cancro, Libra, Aquario & piſcibus nullas: in Geminis, Virgine, Scorpione & Capricorno unã: in Sagittario tres. Venus totidem in Ariete & Aquario: in Tauro decem: in Geminis, Leone & Sagittario duas, in Cancro, Virgine, Libra, & Scorpione ſex: in Capricorno quinq;: in Aquario tres: in Piſcibus nouem. Mercurius in Ariete, Leone, Scorpio, Capricorno, & Piſcibus duas: in Tauro, Cancro ac Sagittario tres: in Geminis decem: in Virgine duodecim: in Libra quinq;: in Aquario ſex. Luna in Ariete, Geminis & Leone nullas: in Tauro octo: in Cancro nouem: in Virgine, Scorpione, Capricorno atq; Piſcibus tres: in Libra, Sagittario & Aquario unam.

FORMA DIRIGENDI RAdios ſtellarum.

DIrigere eſt uidere, quot mundi gradus medium cælum, ſiue horizonta rectum prætereant dum ſtella una ad alteram, uel ad alterius radios, uel ad locum aliquem ducitur. Quòd fieri ſolet aut tabulis, aut aſtrolabo, aut inſtrumento quodam magnæ amplitudinis, ubi uitrea tabula ſuper aliam tabulam uoluitur. In figura natali ſinguli gradus æquatoris ſingulos annos efficiunt: in reuolutione quinquaginta nouẽ minuta & octo ſecunda diem. Diriguntur pars oriens, Sol. Luna, Fortuna, decima domus.

Exortus prænuntiat ea quæ ad uitam pertinent: Sol dignitates & honores: Luna corporis rationem indicat: Fortuna opes & lucrum: medium cælum actus.

DE INVENTIONE HOROscopi natalis, ac moræ fœtus in vtero.

SI Luna fuerit in tertia parte Tauri fœmina concipiẽte fœtum, idem gradus orietur ipsa pariente. Rursus si conceptus tempore emergat primus gradus Scorpionis, puer non nascetur, nisi sidus in prima parte signi eiusdem fuerit. Quod per altitudinem, quam Luna tempore partus in nostro seu antichthonum hemisphærio habet, ostendemus. Primum describantur domus ad horam, qua puerum natũ esse existimãt. Tũ uide, quo in loco Luna sit sub terrá ne, an supra terram: & quantum distet ab oriente, si infra finientem nostrum fuerit: aut ab occidente, si nobis sit conspicua. Hic enim numerus in tabula sequenti demonstrabit morã fœtus in utero: qua supputata retro in tabula mensium, & inuento postremo die, auferendæ sunt horæ, quæ in tabula moræ repertæ sunt. Vbi mora finem habet dicendum eo die fuisse conceptionem, sed non ea hora. Post hæc quære in quo signiferi gradu Luna fuerit hora natali, & quantam latitudinem habuerit. Deinde sumpto astrolabo, eum locum & latitudinem puncto signabis in reti seu zodiaco circa eclipticam lineam uersus Aquilonẽ uel Austrum. Eo puncto posito in oriente, quære quam cæli partem Sol tenebat conceptus die, ex qua uidebis quota hora is punctus oriebatur die conceptionis, eaq; hora

cōceptus erat. Tum uestiga in quo zodiaci gradu Luna erat hac hora conceptionis, quem rursus in astrolabi signifero puncto notabis cum latitudine arctoa siue austrina: & qui gradus cum eo puncto oritur, is dicendus est uerus gradus emergens tempore natali. Quidam inter Hebræos scriptores prodidit se quinquies hæc re ipsa in fœminarum coitu partuq; obseruasse.

A		B				C			
Sig.	Gra.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.
0	0	37	0	15	4	39	0	7	4
0	2	37	0	16	53	39	0	8	53
0	3	37	0	18	43	39	0	10	43
0	4	37	0	20	32	39	0	12	31
0	5	37	0	22	21	39	0	14	21
0	6	37	1	0	11	39	0	16	11
0	7	37	1	2	0	39	0	18	0
0	8	37	1	3	49	39	0	19	49
0	9	37	1	5	39	39	9	21	39
0	10	37	1	7	28	39	0	23	28
0	11	37	1	9	17	39	1	1	17
0	12	37	1	11	7	39	1	3	7
0	13	37	1	12	56	39	1	4	56
0	14	37	1	14	45	39	1	6	45
0	15	37	1	16	35	39	1	8	35
0	16	37	1	18	24	39	1	10	24
0	17	37	1	20	13	39	1	12	13
0	18	37	1	22	3	39	1	14	3
0	19	37	1	23	52	39	1	15	52
0	20	37	2	1	41	39	1	17	41
0	21	37	2	3	21	39	1	19	31
0	22	37	2	5	20	39	1	21	20
0	23	37	2	7	9	39	1	23	9
0	24	37	2	8	58	39	2	0	58
0	25	37	2	10	47	39	2	2	47
0	26	37	2	12	36	39	2	4	36
0	27	37	2	14	26	39	2	6	26
0	28	37	2	16	16	39	2	8	17
0	29	37	2	18	7	39	2	10	16
1	0	37	2	19	55	39	2	11	55
1	1	37	2	21	44	39	2	13	44
1	2	37	2	23	33	39	2	15	33
1	3	37	3	1	23	39	2	17	23
1	4	37	3	3	12	39	2	19	12
1	5	37	3	5	1	39	2	21	1
1	6	37	3	6	51	39	2	22	51
1	7	37	3	8	40	39	3	0	40
1	8	37	3	10	29	39	3	2	29
1	9	37	3	12	19	39	3	4	19
1	10	37	3	14	8	39	3	6	9
1	11	37	3	15	57	39	3	7	57
1	12	37	3	17	47	39	3	9	46
1	13	37	3	19	36	39	3	11	36
1	14	37	3	21	25	39	3	13	25

Sig.	Gra.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.
1	15	37		23	15	39	3	15	15
1	16	37	4	1	4	39	3	17	4
1	17	37	4	2	53	39	3	18	51
1	18	·7	4	4	54	39	3	20	44
1	19	37	4	6	32	39	3	22	32
1	20	37	4	8	21	39	4	0	21
1	21	37	4	10	11	39	4	2	11
1	22	37	4	12	0	39	4	4	0
1	23	37	4	13	49	39	4	5	49
1	24	37	4	15	39	39	4	7	39
1	25	37	4	17	28	39	4	9	28
1	26	37	4	19	17	39	4	11	17
1	27	37	5	21	7	39	4	13	7
1	28	37	5	22	56	39	4	14	56
1	29	37	5	0	45	39	4	16	45
2	0	37	5	2	35	39	4	18	35
2	1	37	5	4	24	39	4	20	24
2	2	37	5	6	13	39	4	22	13
2	3	37	5	8	2	39	4	23	2
2	4	37	5	9	52	39	5	1	52
2	5	37	5	11	41	39	5	3	41
2	6	37	5	13	30	39	5	5	30
2	7	37	5	15	20	39	5	7	20
2	8	37	5	17	9	39	5	9	9
2	9	37	5	18	59	39	5	10	59
2	10	37	5	20	48	39	5	12	48
2	11	37	5	22	37	39	5	14	37
2	12	37	6	0	27	39	5	16	27
2	13	37	6	2	16	39	5	18	16
2	14	37	6	4	5	39	5	20	5
2	15	37	6	6	55	39	5	21	55
2	16	37	6	7	44	39	5	23	44
2	17	37	6	9	33	39	6	1	33
2	18	37	6	11	22	39	9	3	22
2	19	37	6	13	12	39	6	5	12
2	20	37	6	15	1	39	6	7	1
2	21	37	6	16	50	39	6	8	50
2	22	37	6	18	40	39	6	10	40
2	23	37	6	20	29	39	6	12	29
2	24	37	6	22	19	39	6	14	19
2	25	38	0	0	8	39	6	13	8
2	26	38	6	1	57	39	6	16	57
2	27	38	0	3	46	39	6	17	46
2	28	38	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

		A		B		C			
Sig.	Gra.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.	Heb	.Di.	Ho.	Mi.
2	19	38	0	7	25	39	6	21	25
3	0	38	0	9	14	40	0	1	14
3	1	38	0	11	4	40	0	3	4
3	2	38	0	12	53	40	0	4	53
3	3	38	0	14	41	40	0	6	42
3	4	38	0	16	32	40	0	8	32
3	5	38	0	18	20	40	0	10	20
3	6	38	0	20	10	40	0	12	10
3	7	38	0	22	0	40	0	14	0
3	8	38	0	23	49	40	0	15	49
3	9	38	1	1	39	40	0	17	39
3	10	38	1	3	28	40	0	19	28
3	11	38	1	5	17	40	0	21	17
3	12	38	1	7	7	40	0	13	7
3	13	38	1	8	56	40	1	0	56
3	14	38	1	10	46	40	1	2	45
3	15	38	1	12	35	40	1	4	35
3	16	38	1	14	24	40	1	6	24
3	17	38	1	16	13	40	1	8	13
3	18	38	1	18	2	40	1	10	0
3	19	38	1	19	52	40	1	11	52
3	20	38	1	21	41	40	1	13	41
3	21	38	1	23	31	40	1	15	31
3	22	38	2	1	20	40	1	17	10
3	23	38	2	3	9	40	1	19	9
3	24	38	2	4	58	40	1	20	58
3	25	38	2	6	48	40	1	22	48
3	26	38	2	8	37	40	2	0	37
3	27	38	2	10	27	40	2	2	27
3	28	38	2	12	16	40	2	4	16
3	29	38	2	14	4	40	2	6	4
4	0	38	2	15	53	40	2	7	53
4	1	38	1	17	44	40	2	9	44
4	2	38	2	19	33	40	2	11	33
4	3	38	3	21	23	40	2	13	23
4	4	38	3	23	12	40	2	15	12
4	5	38	3	1	1	40	2	17	1
4	6	38	3	2	51	40	2	18	51
4	7	38	3	4	40	40	2	20	40
4	8	38	3	6	29	40	2	22	29
4	9	38	3	8	19	40	3	0	19
4	10	38	3	10	8	40	3	2	8
4	11	38	3	11	57	40	3	3	57
4	12	38	3	13	47	40	3	5	47
4	13	38	3	15	36	40	3	7	36
4	14	38	3	17	17	40	3	9	25

A distantia Lunæ ab oriente uel occidente. B mora fœtus in utero, quum Lunæ sidus supra horizonta est. C. tempus à cōceptione ad horā natalē, quādo fœtu nascēte Luna infra terminū uisus est.

A		B				C			
Sig.	Gra.	Heb.	Di.	Ho.	Mi.	Heb.	Di	Ho.	Mi
4	15	38	3	19	15	40	3	11	16
4	16	38	3	21	4	40	3	13	4
4	17	38	3	22	53	40	3	14	53
4	18	38	4	0	43	40	3	16	43
4	19	38	4	2	32	40	3	18	32
4	20	38	4	4	21	40	3	20	21
4	21	38	4	6	11	40	3	22	11
4	22	38	4	8	0	40	4	0	0
4	23	38	4	9	49	40	4	1	49
4	24	38	4	11	39	40	4	3	39
4	25	38	4	13	28	40	4	5	28
4	26	38	4	15	17	40	4	7	17
4	27	38	4	17	7	49	4	9	6
4	28	38	4	18	56	40	4	10	55
4	29	38	4	20	45	40	4	12	45
5	0	38	4	22	35	40	4	14	35
5	1	38	5	0	24	40	4	16	24
5	2	38	5	2	13	40	4	18	13
5	3	38	5	4	3	40	4	20	3
5	4	38	5	6	52	40	4	21	52
5	5	38	5	7	41	40	4	23	41
5	6	38	5	9	31	40	5	1	31
5	7	38	5	11	20	40	5	3	20
5	8	28	5	13	9	40	5	5	9
5	9	38	5	14	59	40	5	6	59
5	10	38	5	16	48	40	5	8	48
5	11	38	5	18	37	40	5	10	37
5	12	38	5	20	27	40	5	12	27
5	13	38	5	22	16	40	5	14	16
5	14	38	6	0	5	40	5	16	4
5	15	38	6	1	55	40	5	17	55
5	16	38	6	3	44	40	5	19	44
5	17	38	6	5	33	40	5	21	33
5	18	38	6	7	23	40	5	23	23
5	19	38	6	9	12	40	6	1	12
5	20	38	6	11	1	40	6	3	1
5	21	38	6	12	51	40	6	4	51
5	22	38	6	14	40	40	6	6	40
5	23	38	6	16	29	40	6	8	29
	24	38	6	18	19	40	6	10	19
5	25	38	6	20	8	40	6	12	8
5	26	38	6	21	57	40	6	13	57
5	27	38	6	23	47	40	6	15	47
5	28	39	0	1	36	40	6	16	36
5	29	39	0	3	0	40	6	19	25
30	•	39	0	5	15	40	6	21	51

	Ianu.	*Febru.*	*Mart.*	*April.*	*Mai.*	*Iun.*
1	A	d	d	g	b	e
2	b	e	e	A	c	f
3	c	f	f	b	d	g
4	d	g	g	c	e	A
5	e	A	A	d	f	b
6	f	b	b	e	g	c
7	g	c	c	f	A	d
8	A	d	d	g	b	e
9	b	e	e	A	c	f
10	c	f	f	b	d	g
11	d	g	g	c	e	A
12	e	A	A	d	f	b
13	f	b	b	e	g	c
14	g	c	c	f	A	d
15	A	d	d	g	b	e
16	b	e	e	A	c	f
17	c	f	f	b	d	g
18	d	g	g	c	e	A
19	e	A	A	d	f	b
20	f	b	b	e	g	c
21	g	c	c	f	A	d
22	A	d	d	g	b	e
23	b	e	e	A	c	f
24	c	f	f	b	d	g
25	d	g	g	c	e	A
26	e	A	A	d	f	b
27	f	b	b	e	g	c
28	g	c	c	f	A	d
29	A		d	g	b	e
30	b		e	A	c	f
31	c		f		d	

	Iul.	Augu.	Septēb.	Octob.	Nouēb.	Decēb.
1	g	c	f	A	d	f
2	A	d	g	b	e	g
3	b	e	A	c	f	A
4	c	f	b	d	g	b
5	d	g	c	e	A	c
6	e	A	d	f	b	d
7	f	b	e	g	c	e
8	g	c	f	A	d	f
9	A	d	g	b	e	g
10	b	e	A	c	f	A
11	c	f	b	d	g	b
12	d	g	c	e	A	c
13	e	A	d	f	b	d
14	f	b	e	g	c	e
15	g	c	f	A	d	f
16	A	d	g	b	e	g
17	b	e	A	c	f	A
18	c	f	b	d	g	b
19	d	g	c	e	A	c
20	e	A	d	f	b	d
21	f	b	e	g	c	e
22	g	c	f	A	d	f
23	A	d	g	b	e	g
24	b	e	A	c	f	A
25	c	f	b	d	g	b
26	d	g	c	e	A	c
27	e	A	d	f	b	d
28	f	b	e	g	c	e
29	g	c	f	A	d	f
30	A	d	g	b	e	g
31	b	e		c		A

Luna distans à capite uel cauda draconis uno signo aut quinque signis latitudinem habet partium duarum & triginta minutorum: duobus aut quaternis, quatuor graduũ minutorum uiginti: tribus quinq; partium. A capite ad caudam arctoa latitudo est: in altera parte, austrina.

DE REVOLVTIONE.

TEmpus reuolutionis est, quo Sol incidit in idem punctum signiferi, in quo erat hora partus, uel initio cuiuspiam rei. In reuolutione profectio sumitur mutãdo singulis annis unum signum ab hora natali. Quæruntur profectiones exortus, medij cæli, Fortunæ & omnium siderũ errantium. Profectio Solis dignitates significat: Lunæ, corporis ualetudinem: medij cæli actiones: Fortunæ ac secundæ domus, lucrum:

DE DOMINO ANNI.

PLaneta, qui ingrediente Sole primam partem Arietis fuerit in aliquo quatuor angulorum, dominus anni erit, si in eo dignitates aliquas habuerit. Quod si duo in uno angulo fuerint, anni dominus dicendus est, qui in eo plures dignitates habuerit. Si in duobus angulis erraticæ stellæ inueniantur, prima domus præferri debet decimæ, decima septimæ, septima quartæ. Si in angulis nemo fuerit, uidendæ undecima, nona, quinta. Pari forma reperiatur dominus æstatis, autumni, & hyemis, ingrediente Sole principium Cancri, Libræ, Capricorni. Ptolemæus dominum ueris nominat eum, qui plures habuerit dignitates tempore coitus uel plenilunij præcedentis ingressum Solis in Arietem. Mensis dominum Martem uocamus, quando interlunium in Ariete uel Scorpione est: Venerem, quum in Tauro seu Libra: Mercurium, quũ in Geminis aut Virgine: Lunam quum in Cancro: Solem quum in Leone: Iouẽ quan

do in Sagittario uel piscibus: Saturnum quando in Capricorno aut Aquario.

MANSIONES LVNAE.

PRimæ mansionis initium est, nonus gradus Arietis, secundæ secundus Tauri: tertiæ, decimusquintus eiusdem signi: quartæ uigesimusoctauus eiusdem: quintæ, decimus Geminorum: sextæ, uigesimustertius signi eiusdem: septimæ, sextus Cancri: octauæ, nonus eiusdem: nonæ, tertius Leonis: decimæ, decimusquintus eiusdem: undecimæ, uigesimusoctauus eiusdem: duodecimæ, decimus Virginis: decimætertiæ, uigesimustertius eiusdem: decimæquartæ, sextus Libræ: decimæquintæ, decimusnonus eiusdem: decimæsextæ, secundus Scorpionis: decimæseptimæ, decimus quintus eiusdem: decimæoctauæ, uigesimusoctauus eiusdē: undeuigesimæ, decimus Sagittarij: uigesimæ, decimustertius eiusdem: uigesimæprimæ, sextus Capricorni: uigesimæsecundæ, decimusnonus eiusdem: uigesimætertiæ, secundus Aquarij: uigesimæquartæ, decimusquintus eiusdem: uigesimæquintæ, uigesimusoctauus eiusdem: uigesimæsextæ, decimus Piscium: uigesimæseptimæ, uigesimustertius eorundem: postremæ, sextus Arietis. Temperatæ naturæ sunt, prima, sexta, octaua, undecima, decimatertia, decimaquarta, uigesimaprima, uigesimatertia, uigesimaquarta, & ultima: siccæ, secunda, quinta, nona, decimaoctaua, uigesimaquinta, uigesimasexta: reliquæ, humidæ.

IOACHIMI FORTII RING.

Andouerpiani Astrologia.

DE DOMINO GENITVRAE.

RAECI οἰκοδεσπότην, nostri genituræ dominum uocant, dominum signi sequentis Lunam: ut si die natali Luna fuerit in sidere Tauri, dominus erit Mercurius. Saturnus quum genituræ dominus est, facit arrogantes, fidos, iramq; diu continentes in pectore, corpore extenuatos, pallidos, languidos, frigidæ naturæ, solicitos. Iupiter magnanimos, imperiosos, nobiles, ambitiosos, honestos lætos, formosos, felices, atq; etiam fortunatos eorum filios. Martis stella duros, inuictos, immobiles, contentiosos, audaces, fortes, & plus æquo cibum appetentes, auerso semper & ab uxore, & à liberis animo. Veneris sidus amabiles, gratos, uenustos, amatores, musicos, libidinosos, pios, lætos, iustos, & incorruptæ amicitiæ, corpore item longo & candido, crispis capillis, potu magis quàm cibo gaudentes. Mercurius ingeniosos, modestos, omnia artium genera discere cupientes: atq; si in domo sua, aut Veneris, uel in finibus suis siue altitudine sua fuerit, poëtas, & eloquentiæ deditos. Sol & Luna istiusmodi dominij expertes sunt.

IVDICIA E SIGNIS QVAE partus tempore oriuntur.

ORiente Arietis signo nati fratribus carent, aut è pluribus unum habent superstitem, qui uitijs nonnullis obnoxius est, patrimonium nunc dißipant, nunc rursus augent, & crebro capitis dolore infestantur. Oriente Tauro perpetuo labore fatigantur, & quicquid adipiscuntur, amittunt: postea tamen amissa recuperant, eosq; qui antè inimici fuerant, prostratos uident. Gemini magnorum uirorum faciunt amicos. Cancer ingeniosos, doctos, iracundos, modestos, fortes. Leo laboriosos. Virgo uarijs uoluptatum generibus deditos. Libra religiosos, inconstantes, inuictos, gloriosos. Scorpio iracundos, agiles, peregrinantes, & quibus in rebus omnibus uarietas semper placeat. Sagittarius diuites, ingeniosos, omniumq; rerum peritos. Capricornus assentatores, humilis animi, multa optantes, ac dijs prolixis & ignauis semper precibus molestos. Aquarius, aliàs prodigos, aliàs rursus grandi labore aurum colligentes. Pisces, prudentes, fidos, amicos.

SITVS STELLARVM IN duodecim cœli domibus

QVi Saturno oriente nascitur, suis fratribus dignitate antecellet, & si qui ante eum fuerint nati, morientur. Si Saturnus in proxima domo fuerit, magnas crebrasq; ille qui sic nascitur, turbas ciebit, patrimonium omne dißipabit, in omnibus actibus tardus erit, & sæpe aduersa corporis ualetudine. In tertia domo eadem

stella tardos facit & inopes. In quarta diurnis horis pecuniarum auidos, custodes auri & argenti. Nocturnis contrà prodigos ac imbecilles. In quinta per diem reges & duces: per noctem in iuuenta pigros, atq; inconstantes. In sexta, prodigos languidosq;. In septima matutinus summas opes largitur, maximè circa uitæ finem: sed sic nati plerunq; hæmorrhoïde, ac neruorum contractione laborant. Vespertinus quoq; hæmorrhoïcos, & phlematicos parit. In octaua per diē auget patrimonium: per noctem euertit. In nona diurno tempore uates efficit, augures, mathematicos, philosophos, sacerdotes, somniorumq; interpretes. Nocturno iras deorum & imperatorum odia gignit. In decima imperatores facit, reges, duces, suisq; omnibus superiores. In undecima, modicas opes pollicetur, idq; post trigesimum ætatis annum. Nam ante illum quicquid habuerint, amittent, nec poterunt dignitatem uel patrimonium consequi, nisi peracto sideris cursu. In duodecima fraude seruorum, & frequenti ægritudine genitos infestat. Iupiter in horoscopo diurno partu facit nobiles, magnos, præfectos ciuitatibus, uenustos, beneuolos, alacres, diuites. Nocturno maiores fratribus suis. In secunda domo aliunde hæreditates promittit, uel adoptionem. In tertia medioceres opes præbet. In quarta per diem facit iureconsultos, legumlatores, nuntios regum, præfectos reip. sacerdotes. Per noctem uerò modicas opes donat: sed ætatis accessu reddit feliciores. In quinta fortunatos efficit & reip. præsides. In sexta pessimè collocatur, eoq; sic posito nati sæpe exponuntur, præsertim si horoscopi dominus sit. Hæc enim domus nulli stellæ felix est sedes. In septima diurno partu diuites facit, longam beatamq; senectutem pollicetur. Nocturno

cturno tantum opum tribui nato, ut ad bene beateq; uiuendum nihil ei desit. In octauo prodigos reddit, inimicos parit, seditiones mouet. In nona augures facit & deorum interpretes. In decima per diem publicorum negociorum principes, sed libidinis infamiæ obnoxios: per noctem honestos mores tribuit, cum iactura patrimonij. In undecima ab ortu Solis magnas opes pollicetur, honores, magistratus: ab occasu, eadem, sed aliquanto minora. In duodecima reddit inimicis semper superiores. Mars in oriente nocturno partu in masculinis signis milites procreat, atq; si matutinus fuerit sine radijs Iouis liberaliores efficit, quàm patrimonia patiantur. Diurno uerò callidos, audaces, furiosos, inconstantes, prodigos. In secunda domo infelices errantesq; procul à patria & parentibus, præsertim circa ortum matutinum. In tertia magnos, sed laboriosos, & alienas res desiderantes, & latentis cuiuspiam facinoris sibi conscios. In quarta per diem corporis indicat languores ac uulnera, & perpetuas molestias ab uxoribus. Per noctem facit nuntios, milites, prodigos, ferarum custodes, atq; semper in desertis regionibus commorantes. In quinta in domo sua uel Iouis aut in finibus suis, siue in altitudine sua, gloriam maximam, patrimonia magna, ac omne genus felicitates tribuit. In sexta multa incommoda minatur. In septima pericula, labores, cædes, scelera, seditiones. Quòd si domum suam ex diametro uiderit, non faciet quidem βιοθανάτους, nunquam enim domum suã stella euertit, sed ὀλιγοχρονίους, nisi horoscopum & Lunam Iouis radij tueantur. Occidente Marte geniti plerunque uiolenta morte pereunt. In octaua patrimonia de negat. In nona præfectos Reip. ducesq; exercitus, sed aliqua in itinere pericula portendit: in domo

Veneris uel Mercurij, doctos & claros facit oratores. In decima, & domo uel altitudine sua, aut in domo Iouis, præsides, duces, uitæ, necisq; dominos. In undecima, felices, opulentos, & gratos populo. In duodecima diurnis horis morbos, languores, solicitudines, scelera, damna, pericula, & seruorum insidias denotat. Nocturnis, hæc mala mitigatur. Sol horoscopo insignes honores, sed infelices fratres portendit. In secunda languidos facit, breuis uitæ, semper solicitos, & suo labore aurum colligentes. In tertia inualidos, sed prudentes & præfectos ciuitatũ. Quòd si Sol in radijs Saturni aut Iouis fuerit, periuros, perfidos, miseros & sordidis rebus deditos. In quarta, idq; maxime in Martis uel Saturni radijs, patris celerem mortem notat, & generis totius atque patrimonij euersionem. In quinta reddit uenustos, splendidos, ac omnia facilè consequentes. Quòd si in eodem loco fuerit Venus, maximos à populo honores promittit. In sexta, graues ac longas ægritudines, Marte tenente primam domum, uulnera, celerem patris mortem, & euersionem patrimonij, idq; si in medio cælo nulla stella fuerit. Nam si sidus aliquod eum locum teneat, opes magnas pollicetur. In septima, maxima uitia & ægritudines, præsertim in radijs Martis uel Saturni. In octaua patris repentinam mortem: in Martis aut Saturni radijs tetragonis uel oppositis deliros signat. In nona deorum cultores, siue templorum conditores, diuinasq; laudes cum iactantia & ostentatione celebrantes, è quibus honorem non uulgarem consequentur. In decima & domo sua, uel Iouis, uel in altitudine sua, reges aut duces, qui à patre imperium accipient. In undecima felices reddit ac nobiles, honestos parentes tribuit, & cum ætate diuitias auget. Quæ omnia

maiora erunt, si cum Ioue aut Venere fuerit, uel in trigonis eorum radijs. In duodecima ignobiles atque seruos procreat, iacturam patrimonij, tristem uitam, & ægritudines graues. Veneris sidus in oriente diurno partu caupones, improbos & adulteros efficit. Nocturno facundos, amicos imperatorum, ac illustrium uirorum negocia curantes. In secunda domo per noctem, artium inuentores, felices, & deditos libidini: per diem tardas nuptias, & repentinos uxorum interitus monstrat. In tertia, præcipuè in radijs Iouis felices promittit nuptias. In quarta uenustos & magnorum uirorum amicos facit. In quinta pios, comes, fortunatos, si ipsam Iouis stella uiderit, etiam nobiles. In sexta ignobiles uxores, aut uiduas & nunquam obsequentes uiris præbet. Si mulier sic Venerem habuerit grandi periculo ædet partum. In septima si in suo signo fuerit, felicem reddit senectutem, tardè uxorem & liberos dat. In octaua diurnis horis, ægrè dat uxorem, eamq; aut uiduam, aut infœcundam, aut deformem. Nocturnis è morte mulierum opes largitur. Nonam lustrans, in templis facit desidentes sordidè, nunquam tondentes comam, somniorum interpretes, & uolentes aliquid uelut à dijs dictum hominibus nuntiare: quæ omnia firmiora erunt, si ipsam Saturnus aliquo radio contueatur. In medio cælo claros, potentes & fortunatos efficit. Si fœmina in loco Venerem habuerit, erit impudica, & omnium exposita uoluntati. In undecima si uespertina aliquos Saturni Martis'ue radios attigerit, infœcundos facit atq; illicito coitu gaudentes. In duodecima mulierum causa mortem prædicit, & perpetuam solicitudinē. Mercurius in horoscopo philosophos facit, mathematicos, oratores, iureconsultos, sacerdotes. In secunda domo ma-

tutinus, ignobiles, sceleratos, alienos à literis: uespertinus ac partu nocturno, negotiatores, fœneratores, & curātes aliena. In tertia sacerdotes, mathematicos, sapientes, fortunatos. In quarta multiformi doctrina præditos, & res curantes alienas. In quinta matutinus, auidos auri ac argenti, & fœcundos in procreanda sobole: uespertinus prodigos, qui pecunias seruare non queant. In sexta è diuinis rebus atque eloquentia diuitias largitur. In septima libidini & grauibus uitijs deditos, atque si in domo Martis uel Saturni fuerit, lenones. In octaua matutinus auaros ac ambitiosos: uespertinus ignauos, fatuos, laboriosos. In nona contentiosos & plura iactantes, quàm re ipsa præstare poßint. In decima in cunctis rebus gerendis admirabiles. In undecima ingeniosos ac prudenter omnia perficientes. In duodecima publica & ardua negotia adfectantes. Luna exoriens ac plena fortunatos reddit, & maiores fratribus ætate ac honore: in radijs Saturni uel Martis, mox à partu genitos interimit. In secunda domo per diem aut parentes citò necat, aut natum ab ijs separat: per noctem claros efficit, feliciter omnia peragētes, sed luxui & delicijs deditos. In tertia matrem ignobilem uel infamē denotat. In quarta matrem brēuis uitæ, & ante maritum morituram significat. In quinta copiosam promittit sobolem, unde is qui natus est, poßmodo honorem adipiscatur. In sexta crescens & in cuiuspiam salutaris stellæ radijs, corporis sanitatem donat & opes è quadrupedibus. In septima augescens atque in Iouis aut Veneris aspectu aliquo posita, felicem reddit senectutem, & lucrum à mulieribus. Contra in radijs Saturni uel Martis, maximè diurno partu, & decrescente lumine, ægrè dat uxorem, eamq; uiduam, deformem, infœcundam.

In

In octaua aliunde è morte cuiuspiam hæreditatem promittit. In nona cultores deorum efficit, & semper in templis desidentes. In decima nocturnis horis, in domo uel altitudine sua crescens & in conspectu Iouis, imperatores aut principes facit, quibus uitæ necisq; potestas sit: diurnis mediocres opes præbet. In undecima ea decernit, quæ in quinta. In duodecima breue tempus uitæ portendit, & miseros ac laboriosos.

E PLANETARVM LOCIS iudicia.

SAturni sidus in Ariete languidos facit, præsertim quũ in enneaticos uel hebdomaticos annos incederint. In Tauro prima ætate miseros, imbecilles, ægros, in senectute fortunatos. In geminis debiles quoq; & languidos præcipuè annis climactericis. In cancro inopes, seruos, laboriosos. In Leone pauperes, qui à parentibus aut nihil accipient, aut si quid acceperint, perdent. In Virgine pios, humanos & uarijs occupationibus deditos. In Libra, si salutaris cuiuspiam stellæ testimonio adiuuetur, magnas pollicetur opes, alioqui pauperes facit aut prodigos. In Scorpione dolores, peregrinationes & calamitates portendit. In Sagittario pericula & multas ægritudines. In Capricorno nunquam uiginem dat uxorem, sed aut uiduã, aut stupratam ab alijs. In Aquario qui Saturnum habent, in multa incidunt periculorũ, morborum, & tempestatum incommoda: post quæ, si Iupiter & Mercurius bene collocati sint, gloriam, opes, & honores maximos consequuntur. In Piscibus pauperes efficit, sed facetos & propria uirtute ac egregio aliquo facinore laudem sibi compa-

+ rantes. Iouis stella in Ariete facit claros, religiosos, fortes, imperiosos, & cum regibus conuersantes, excepta prima ætate, quæ multis periculis infestabitur. In Tauro iustos, fortes, fidos, alijs semper plus quàm sibi prodesse studentes. In Geminis diuites, auaros, laboriosos. In Cancro fidos & magnorum uirorum amicos. Ioue lustrante Leonem in multis laboribus tantisper agent uitam, dum Saturni stella uenerit ad Arietem, hoc est, trigonum Iouis radium: tum enim opes & principum amicitiam consequentur. In Virgine honestos facit, uerecundos, pudicos, fideles. In libra parit turbas, ignominias, iniurias, peregrinationes, præcipuè si fuerit in aduersis Saturni radijs. In Scorpione generosos, animo pariter & corpore fortes reddit. In Sagittario gloriosos, principes, duces, eruditos ac diuites, in tetragono Saturni radio uxorem & liberos denegat. In Capricorno si fuerit in sudoribus & periculis uersabuntur, donec secundum cursum peregerit sidus, à quo tempore fortunatior uita consequetur. In Aquario uenatores gignit, formosos, & uestiũ ornatu plurimùm gaudentes. In piscibus philosophos, iureconsultos, atq; occultarum artium indagatores. Mars

+ in Ariete fures, fraudulentos, superbos. In Tauro audaces, contentiosos, homicidas, fœdi aspectus, & iocis semper deditos. In Geminis uersutos, qui astu magis, quàm uirtute uel ui aperta alios superare studeant. In Cancro dimicatores, equites militarem artem exercentes, qui absoluto Saturni cursu chirurgicæ, & magicis incantationibus operam dabunt. In Leone tristes, solicitos, cogitabundos. In Virgine acres grauißimæ iracundiæ, iram diu in pectore seruantes, ignobiles & inopes, ita ut uix necessaria uitæ alimẽta poßint adipisci. In libræ signo formosos

mosos, bellicososq́;. In Scorpione circa uitæ initium pauperes & inuidos, post ætate prouectiore sapientes, fortes, frugi. In Sagittario pigros, inertes, molles, effœminatos, imbecilles, muliebri uoce & cultu gaudentes. Verùm simul atque zodiaci orbem Saturnus permeauerit, fortes erunt, magnanimi, & arduis rebus occupati. In Capricorno generosos, fortes, qui quæuis negotia audaci animo intrepidè suscipiant. In Aquario perfidos, sceleratos, contentiosos, semper alios ad discordiam instigare conantes, qui postea aut uisu priuabuntur, aut aliquo membrorum uitio laborabunt, atque alijs uictus causa seruire cogentur. In Piscibus omnibus corporis uoluptatibus deditos, uates, & magicarum artium studiosos. Sol in Ariete crudeles & uictoriam summè adfectantes, qui postquam Saturnus tertiam cæli partem transierit, si Solis sidus in angulis mundi extra tela malorum fuerit, opes augebunt, & honorem à regibus consequentur. Quòd si in Saturni uel Martis radios eo tempore inciderit, à principibus incommoda patientur. In Tauro auaros, qui per fas per nefas colligent diuitias. In Geminis principes, aut primates, sed paruæ potentiæ, qui res omnes pro sua libidine gerere studeant. In Cancro uenustos, fabulis atque amoribus deditos. In Leone reges, principes, duces armis ac bellicis rebus operam nauantes. In Virgine claros, felices, & mirabili quodam ingenio præditos. In Libra principes, qui amisso imperio uix aliquem inuenient, cui uitam suam tutò posint credere. In Scorpione formosos, magni nominis & famæ, qui honorem à regibus consequentur, & hæreditates multas acquirent. In Sagittario fraudulentos. In Capricorno principes in crebras ægritudines, dolores, famæ ac opum dispendia incidentes. In Aquario solicitudines, langores,

morbos, damna ac pleraque hoc genus incommoda significat. In *Piscibus inertes facit, desides, otiosos.* Veneris *sidus in Ariete tristes, solicitos, pauperes, mendicos, multæ cogitationis, & impuro nonnunquam amore detentos.* In *Tauro nobiles, magnæ existimationis & famæ, regum ac principum familiares, & regiorum fortasse liberorum pædagogos, & qui semper cum primatibus ac nobilibus uiris consuetudinem habeant: idq; præcipuè, si Veneris stella in prosperos aliquos Iouis radios inciderit.* In *Geminis sapientes, facundos, formosos, omnibus gratos, beneuolos, qui summo pietatis ardore cunctis hominibus & pauperibus opem ferre desiderent.* In *Cancro epulas, conuiuia, gemmas, & huiuscemodi luxus seu ornamenta sectantes.* In *Leone pauperes, abiectos, miseros, infelices.* In *Virgine tristes, inter infimæ sortis homines plerunque conuersantes.* In *Libra æquos, iustos, rerum bellicarum studiosos.* In *Scorpione acres, arrogantes, improbos.* In *Sagittario fortes, audaces, qui uel arte sagittandi, uel alijs exercitijs bellicis apud nobiles homines uictum sibi comparabunt.* In *Capricorno honestos, placidos, alacres, uenustos & conuiuia sectantes.* In *Aquario aucupes, uenatores, in cæteris negotijs pigros & inertes.* In *piscibus doctos, sapientes, reges, principes, duces, iureconsultos.*
Mercurius in Ariete prauos, homicidas, insidiatores. In *Tauro cantores, inertes, lentos, otiosos, ac uentri tantum, & uoluptatibus deditos.* In *Geminis sagaces, facundos, ad lites atque discordias natos.* In *Cancro tristes, cogitabundos, astutos, insidiatores, infames.* In *Leone milites, qui bella & prælia sectabuntur, atque inde summum decus sibi comparabunt.* In *Virgine fortes, industrios, sagaces, alentes equos, aues, canes.* In *Libra oratores,*
Arit

Arithmeticos, Geometras, Astrologos. In Scorpione uenustos, honestos, liberales, equites. In Sagittario homicidas, qui armis & pugnis plurimùm delectabuntur. In Capricorno pauperes, debiles, ignobiles. In Aquario astronomos, augures, uates, interpretes somniorum, & futuros euentus hominibus prædicentes, unde & famam & opes consequentur. In piscibus formosos, facundos, iureconsultos, eruditos. Luna in Ariete reges, principes, diuites, magnæ famæ, uenustos fortes, audaces. In Tauro tranquillos, alacres, prudentes, formosos. In Geminis pauperes, miseros, infelices, deformes, temere omnia peragentes. In Cancro reges, principes, locupletes, corporis proceri & uenusti. In Leone itidem principes, reges, opulentos, sed sæuos & arrogantes. In Virgine tristes, cogitabundos, doctos, & pauperes. In Libra diuites ac nobiles, qui relictis omnibus negotijs, lusibus, choreis, ac eiusmodi uoluptatibus inuigilabunt, & propter amorem mulierum famæ ac rerum suarum dispendia patientur. In Scorpione asperos, crudeles, imperitos, crasso ingenio. In Sagittario reges, duces, diuites, iureconsultos. In Capricorno nobiles, opulentos, magnæ existimationis. In Aquario uagos, profugos, exules, aucupes, uenatores. In Piscibus pauperes, otiosos, inertes, uenatores tamen & aucupes.

DE QVAESTIONIBVS.

SI quispiam rogauerit, quæ sit natura illius, de quo tacite in animo suo cogitat, etiam partus die ignoto, componantur domus mundi ad horam quæstionis, atque ex illis iudicetur non secus ac si esset hora partus.

Si quis

Si quis interrogauerit super absente sit ne uiuus an mortuus, describēdæ domus, imponendiq́; planetæ in locis suis, deinde iudicandum, quemadmodum sequens exemplum indicabit. Oriatur uigesima pars Leonis, Fortuna sit in uigesimo secundo gradu eiusdem signi, Sol & Luna in medio cœlo, Saturnus in loco Fortunæ. Danda pars emergens eiusq́; dominus & Luna absenti, super quo est quæstio. Quia horoscopi præses Sol tenet decimam domum, uiuere uidetur, & optima esse ualetudine. Sed quoniam Saturni stella consistit iuxta gradum orientem, hoc est, lineam uitæ, idq́; in loco Fortunæ, quorum utrunque sidere suo infestat: tum maximè, quia Luna opressa est radijs Solis, dicendum est esse mortuum. Si dominus signi orientis sit in prima domo, dicito accedentes ad te quicquam uelle quærere de seipsis: si in secunda, de opibus, auro, argento, alijsúe possessionibus: si in tertia, de fratribus aut sororibus: si in quarta, de parentibus: si in quinta, de liberis: si in sexta, de morbis: si in septima, de nuptijs. Quòd si uitæ dominus retrogradus uel combustus sit, iudicium è Luna sumito ad eandem rationem.

COMMVNES QVAEDAM iudicandi formæ.

Domum fortunatam esse dicimus, in qua fortunæ gradus est. Si fœtu nascente planetæ complures in occidente fuerint, felicem senectam id significare. Humilem conditionem, si tempore partus planetæ nulli in domo sua fuerint: magnificam si multi. Huc referantur ea, quæ de climactericis annis alibi posuimus. Verius iudicabis oriente Libra & signis utrinque proximis, quàm Piscibus uel Ariete,

Ariete, ob uelociorem ortum. Quippe si in hora partus edenda nonnihil aberrauerint, arbitrabimur interdum Arietem emergere, ascendente Tauro. Cæterùm hæc ad climata pertinent, quibus maior latitudo, uel horizontis obliquitas: nam circa æquinoctium omnibus penè par mora in ortu. Si Fortuna diurno tempore in signo masculino fuerit, pater eius, qui natus est, ante matrem morietur: si in fœmineo, mater ante patrem. Contrà nocte Fortuna in masculino sidere priorem matris mortem denuntiat, in fœmineo patris. Masculina sunt Aries, Gemini, Leo, Libra, Sagittarius, Aquarius: alterius sexus reliqua. In figura partus dominus horoscopi & dominus horæ indicant ea, quæ futura sunt primo anno. Quare si uterq; felicem nactus sit locum, felix significatur illius anni successus. Domini secundæ domus, & secundæ horæ, secundo anno præficiuntur: cæteri deinceps simili ordine alijs. Nonnulli adfirmant, si qui Luna Leonem permeante nouem uestem induant, esse illis eadem omnino ueste moriendum.

DE CAPITE DRACONIS.

Anabibazon, siue draconis caput quotidie tria minuta percurrit, uicenisq; diebus singulos gradus. Quando id in Ariete est, eo anno significat magnatibus felicitatem, ac exitium ignobilibus. In Tauro diuitum & illustrium uirorum interitum. In Geminis aduersas opulentorum atque nobilium hominum ualetudines è uentis ortas. In Cancro liberalitatem & clementiam regum. In Leone crebra fulmina & ignes in aëre. In Virgine, segetum ac frugum incommoda. In Libra sæuitiam & inclementiam regum. In Scorpione arma & uulnera. In Sagittario segetum agrorumq; uastationem. In Capricorno

fel

felicitatem principum, cæterorum hominum pericula. In Aquario religionis detrimenta. In Piscibus, potentiam nobilibus.

RIDICVLA, SED IVCVNDA quædam vaticinia.

PRoximo anno cæci parum, aut nihil uidebunt, surdi malè audient, muti non loquentur. Ver erit calidum ac humidum, æstas calida & sicca, autumnus frigidus & siccus, hyems frigida & humida. Aestate erunt quandoque pluuiæ, interdum fulmina ac tonitrua, aliquando cadent grandines. Bellum erit inter aucupes & aues, inter piscatores & pisces, inter canes & lepores, inter feles & mures, inter lupos & oues, inter monachos & oua. Multi interibunt pisces, boues, oues, porci, capræ, pulli & capones: inter simias, canes & equos, mors non tantopere sæuiet. Senectus eodem anno erit immedicabilis, propter annos, qui præcesserunt. Non pauci inopia laborabunt, complures ægrotabunt, plerique morientur, etiam ante senectutem. Varia erit rerum mutatio. Periculosa erit nauigatio in oceano occiduo, præsertim, si oriantur tempestates. Reges & principes satis bene se habebunt. Vulgi fortuna quandoque bona fuerit, interim aduersa, aliquando mediocris. Diuites melius se habebunt, quàm pauperes: sani, quã ægri. Aurum erit charius argento, plumbum erit mediocris pretij. Circa Martium oues minoris ementur, quàm boues aut equi. Erit bonum edere capones, pauones, perdices, & bibere optima uina. In aliquibus locis erunt cædes ac homicidia propter aspectum Martis. Plenilunium erit in Martio uel Aprili, quando Luna Soli erit opposita.

Quòd

Quòd si ipsa tum in caput uel caudam draconis inciderit, occultabitur tantisper, dum rursus ex umbra terræ emergat. Serenitas erit circa orbem Solis. Frigus uigebit in extremis zonis, & altis montibus. Calor & siccitas aëris futura est sub signifero. Ingens humoris copia erit circa mare Tyrrhenum, ac Ionium, & maximè in Oceano. Qua de re uide Aristotelem libro decimoquarto Physicorum, capite ultimo paulo post finem.

*

DE FIGVRIS [illegible]

Acquisit[illegible]		[illegible]		[illegible]		[illegible]	1
			2				2
			2			[illegible]	1
A[illegible]o	2	[illegible]stitia	2	Rub[illegible]		[illegible]r	2
	1		2				2
	2		1				2
	2		1				2
[illegible]na	2	Puella	2	Capu[illegible]		Populus	2
maior	1		1	draconis			2
	1		1				2
	1		1				1
[illegible]	1	Puer		[illegible]ula			1
	2			[illegible]racons			1
	2						1

[illegible] paru[illegible] [illegible] yicnt[illegible] Fortun[illegible] ca[illegible] [illegible] Albus [illegible] fert[illegible] [illegible] [illegible] no[illegible] [illegible]lancholi[illegible]

Plu

Naturæ Signorum.

Ignis	Terra	Aer.	Aqua.
Cholerica.	Melancholica.	Sanguinea.	Phlegmatica.
♈ Aries.	♉ Taurus.	♊ Gemini	♋ Cancer.
♌ Leo.	♍ Virgo.	♎ Libra.	♏ Scorpio.
♐ Sagittarius.	♑ Capricornus.	♒ Aquarius.	♓ Pisces.
Ignea.	Terrea.	Aerea,	Aquea.

Initium.	Medium.	Finis.
Veris. ♈	♉.	♊.
Aestatis ♋.	♌	♍
Autumni ♎	♏	♐
Hyemis ♑	♒	♓.
Mobilia.	Fixa.	Comunia.

Solis ingressus in 12 Signa Zodiaci post Calendarij Correctionem.

♈	♉	♊	♋	♌	♍
21 Martij	21 Aprilis.	21. Maij	21. Junii.	24 Julii.	24 Augusti.
♎	♏	♐	♑	♒	♓.
24 Septembris	24 Octobris.	23 Novembris.	22. Decembris.	21 Januarij.	19 Februarij.

Planetarum Domus.	
☉	♌
☽	♋
☿	♍. principalis. ♊. minus principalis
♀	♉. Principalis. ♎. minus Principalis.

Planetarum Domus.		
Mars.	♂	♏. principalis ♈. minus principalis
Jov.	♃	♐. Principalis ♓. minus principalis
Sat.	♄	♑. minus principalis ♒. Principalis.

Planetarum.	Exaltationes.	Casus.
☽	♉	♏
☿	♍	♓
♀	♓	♍
☉	♈	♎
♂	♑	♋
♃	♋	♑
♄	♎	♈

Ambitus Coelorum, tam secundum concavum quam secundum convexum ad milliaria reducti.

Ambitus.	Continet.
Concavi ☽ milliaria	758250.
Convexi ☽ vel Concavi ☿ mill.	1443750.
Convexi ☿ vel Concavi ♀ mill.	3772500
Convexi ♀ vel Concavi ☉ mill.	25230375
Convexi ☉ vel Concavi ♂ mill.	27361875.
Convexi ♂ vel Concavi ♃ mill.	199209375
Convexi ♃ vel Concavi ♄ mill.	323612500
Convexi ♄ vel Concavi Firmamenti	508781250.
Convexi Firmamenti continet milliaria.	1017562500.

Magnitudines et numerus Stellarum.

Magnitudinis	Numero
Primae.	15
Secundae.	45
Tertiae	208.
Quartae.	474
Quintae.	217.
Sextae.	49
Nebulosae	5
Obscuriores	9.
Omnes simul	1022.

DE VRINA NON VISA.

Die Solis si quis ægrotare incipiat, siue petat remedium, dicito morbum esse calidum ex flaua bile, cor angi dolore, & membra omnia grauari ægritudine. Hora Solis, corpus nimio adfici ardore, & membra ueluti incendi, dolorem in corde, ac renibus esse. Die Veneris, languorem & uelut contractionem esse circa lumbos, renes, testiculos, spinam, umbilicum. Hora Veneris, dolorem iuxta renes esse è frigore ortum, & ægrum multiplici cura, ac solicitudine torqueri. Die Mercurij, adfectum esse pulmonem, ægrè spirare, & inde corporis totius ægritudinem, sensuum uires perturbatas, graues cogitationes. Hora Mercurij, tumores in corpore, dolorem in lumbis, qui ortus est ex æstu nimio & frigore sequenti, aut è uento aliquo. Die Lunæ phlegmata caput infestare, dolorem esse in lumbis, facile posse in ἀποπληξίαν incidere. Hora Lunæ morbum esse ortum è frigore & humore adfirmes, atque dextrum latus malè habere, & nisi citò succurrant periculum fore de uita. Adde penè esse sublatum ueneno ab eo, qui quondam fuerat amicus, & circa occipitium quoque esse dolorem. Die Saturni, morbum esse frigidum & siccum, & diuturnum, ortum in liene, membra omnia grauari, & maximè stomachum. Hora Saturni, morbum esse natum è uentis ac frigore, lumbos & splenem infestari. Die Iouis redundare sanguinem ob hepatis calorem nimium, dolorem esse sub pulmone circa dextrum latus, febribus ægrum laborare. Hora Iouis, adfectum esse hepar: tremore ac frigore corpus commoueri, sed morbum non esse diuturnum. Die Martis, morbum esse calidum & siccum, laborare febri, anxias

cogitationes habere, languorem esse in renibus. Hora *Martis, febres & tremores esse in corpore, redundare flauam bilem, imminere morbum regium: huic ne detur medicamentum, nisi hora Martis. Isthæc communis natura planetarum est: quam ob aspectus uarios, & singulares hominum ortus contingit immutari: quod addo, ne quis obijciat complures eodem die ægrotare, non tamen eodem laborare morbo. Aliquam certè adhibēdam esse rebus istiusmodi fidem, Astrologorum experientia docet, qui ex inæqualium horarum dominis, sæpe uitæ genus colligunt.* Et *mea equidem sententia tam dies quàm horæ quandam è sideribus naturam trahunt. Verum hic nihil efficiet prorsus, qui horoscopi signa, atque quæstionum uim, ut uocant, ignorauerit, in quibus iudicium omne è radijs pendet.* Ex *his maiora cognoscuntur, quàm si hac ratione intelligas morbum.* Dies Saturni, Iouis, *aliorumq́; siderum errantium initium sumunt, non à media nocte, sed ab ortu Solis.*

DE SOMNIIS.

SOmniorum *interpretationem adponemus, mirè frugiferam, tum ad cognoscendum seruandumq́; corporis statum, tum ad rerum futurarum metus inanes fugiendos.* Fit *enim non raro, ut post fatigationem, siue immodicum uini usum accenso corpore per somnium uideantur ignes, gladij, pugnæ, uulnera.* Vnde *plerunque causæ ignari & timidi, si aliquo proficisci uelint, quales ego quosdam noui, portendi arbitrantur, sese in latronum manus incasuros.* Atque *ideo cœptum quandoque iter dimittunt.* Quod *si tales ea quæ hic scribentur tenerent, scirent & à cibis calidioribus, seu nimio labore esse abstinendum, & nullum subesse periculum.* Eadem

dici

dici possunt de tenebris horrore, aquis, rebusq; alijs apparentibus, quæ miseros homines persæpe deterrent. Somnia triplicia sunt. Naturalia, quæ ex corporis habitudine, siue natura aliqua proueniunt: ut quum uidere se putant aut aquas, aut arma, aut res horrēdas: quæ indicant redundare φλέγμα, choleram uel atrabilem. Fatalia, quæ futurum aliquid portendunt: cuiusmodi sunt, quando in somno nuptiæ apparent, quum ex affinibus quisquam mortuus est. Vana, quæ nihil omnino significant. Talia dici possunt, quæ inde proueniunt, quod præcedenti die simile quicquam uiderint. Ea nanq; sæpenumero occurrere dormientibus solent quæ uigilantes diurna luce tractamus.

SOMNIA NATVRALIA.

CHolericis arma, pugnæ, lites, ac res igneæ per somnum apparent. Melancholicis res horrēdæ. Phlegmaticis aquæ, pueri seu ranæ natantes. Sanguineis eximiæ formæ puellarum, atq; colores rubri. Sanitatem indicant uidere per somnum acutè, sine metu iter facere, facile & sine impedimento currere, terram planam, & cultam uidere, pullulantes arbores multis pomis onustas aspicere; plura aqua fluentes riuos intueri. Si autem uisus & auditus lædatur, morbum capitis indicat. Sterilitas arborum, & cæterorum, seminis corruptionem notat. Mare per somnum perturbatum morbum uentris significat, qui purgandus est. Quum terra uel domus moueri uidetur: id sano morbum prænūtiat: languenti sanitatem, statusq; præsentis mutationem. Sano uictus tum mutandus uomendumq; paulatim. Vestem albam calceamentaq; pulchra induisse per somnum optimum est. Mihi contigit post bal-

neum in somno, ut in cubiculum ubi sodales aliquot mei ludentes sedebant, quidam intraret qui summo artificio per caput, per dorsum, per genua, & brachia sese diu uolutabat. Quæ expedita membrorum flexio relicto somno, summopere placebat. Et his etiam prædicere poteris aliorum somnia, quod mirum uidebitur imperitis. Quoniam si uideris per totum diem hominem fatigatum esse labore, bibisse uinum, cibum sumpsisse calidum, certum habe ea nocte per somnum uisum iri illi enses, uulnera, cædes, ac res igneas. Quòd si præter laborem plus quàm satis est sumpserit alimenti, apparebunt præter pugnas eadem nocte tenebræ recessus profundi aut res horrendæ. Porrò si uideris quenquam, qui per diem totum otiosus desederit, quiq; res comederit, ac biberit frigidas, cura ut is ante somnum multum hauriat aquæ. Sic prædicere poteris futurum, ut dormiens se putet, uel uidere aquas, uel cum ranis ludere, uel natare inter naues. Quum primum uenissem Lutetiam, die quodam non parum me fatigaueram tum ambulando, tum alijs modis. Cibum & potum calidum sumpseram idq; plus æquo, uel plus quàm commodè stomachus quiuit concoquere. Grauis ac firmus somnus erat ob fatigationem. Circa medium noctis ista apparebant. Eram in uilla quadam extra urbem, ubi puella nunciabat in proximo campo cædi nebulones, seu milites, qui uim intulerant rusticis. Non multo post ipse uidi uenientes duos cum gladijs cruentis, qui peracto prælio, uestes mutabant, ac sese purgabant sanguine. Tum ego timidus fugiebam ad urbem: uerum ante quàm ad medium itineris perueneram, nox seu tenebræ oriebantur, ita ut coactus sim redire, unde exieram. Sed in reditu tot ualles profundas, tot antra, tot res horrendas offendi, ut ægre sim

reuer

reuersus. Dimisso somno redundare colligebam flauam atq; atram bilem. Aliàs per totum diem magno labore sum fatigatus, adeo quòd in cœna siti coactus multum aquæ hauserim. Nocte media complures truncatos capite uidi, & ipse quoq; in magno fui periculo ad duas tres'ue horas. Tum enim scribere cœpi quædam de siderum natura, quæ mihi in mentem ueniebant. Postea rursus uictus somno natatu longo nauem, quæ me anteuorterat, sequutus sum usq; ad somni satietatem. Sicut labor, potum: sic pugnæ aquas præcesserunt.

SOMNIA FATALIA & uana.

AQuilæ per somnum supra caput uolantes, infortunia portendunt. Speculum contueri, sobolem. Contemplari in aqua faciem, item mortuos uidere fratres, uel sorores, uitam longam. Motus terræ, fraudem. Apes captare, lucrum. Nuptiæ, aliquem ex affinibus è uita migrasse. Pontem fractum transire, timorem. Gaudium, tristitiã denuntiat. Deum adorare lætitiam. Capillitio priuari caput, mortem amicorum. Domorum incendia, infamiam. Leporem uidere, mortem. Manus mundare, molestiam. Manus uidere immundas, damnum & periculum. Manus attollere, honores. Ferrum tractare, lõgam uitam. Agnos pascere, dolorẽ. Plumbum tractare, morbum. Duas uidere lunas, honorem. Monachum uidere, mortem, uel calamitatem. Muscas uidere, iniuriam. Pingues uidere boues, rerum abundantiam. Boues errare, lucrum. Boues aquam ingredi, malum. Fornaces ardentes, peregrinationem. Amittere dentem uel oculum, mortem alicuius amici. Oleo

perfundi, felicitatem. Musicorum instrumentorum tinnitum audire, iram. Zizaniã serere, infamiam. Nummos tractare, iram. Mortuos uidere equos, felices rerum euentus. Mutum esse, celerem lætitiam. Flere per somnum, gaudiũ. Serpentes interimere, uictoriam. Vela uidere, malum. Dẽtes habere sanguinolentos, mortem somniantis. Dentes extrahi, mortem alterius. Testamentum condere, malum est. Aues intrare domum iacturam. Somnia uana pendent è naturalibus. Nam licet ignes aut pugnas præcedenti die uideris, ea tamen dormienti non apparebunt, si phlegma siue atra bilis magis quàm flaua in corpore redundet: nisi prius uisum tam sit insigne, ut usque animo inhæreat. Quale fuerit, si pridiano meridie quispiam dimicauerit aut in magno fuerit periculo uitæ: tùm enim sponte eorum mens meminerit, tametsi à cholerico uapore non admoneatur.

*

IOACHIMI FORTII RINGELbergii Andouerpiani Chaos.

IOACHIMVS FORT. PETRO Aegidio, S.

IN *hunc libellum res uarias congeßimus, titulumq́; fecimus Chaos, quod olim erat quædam rerum omnium ſine ulla forma confuſio. Quare ſi quis miretur hic uaria connecti, neq; ea cohærere, illi ante oculos uerſentur* Ouidij *uerſus:*

Rudis indigeſtaq́; moles,
Nec quicquam niſi pondus iners, congeſtaq́; eodem
Non bene iunctarum diſcordia ſemina rerum.

Speramus tamen Chaos noſtrum neq; inutile, neq; iniucundum fore, quanquam ea luce, quam requirit communis ſcribendi ratio caret. Diuerſæ etenim formæ colorisq́; floſculi ſine lege per agrum ſparſi nonnihil habere gratiæ ſolent, ac uarietate quadam contuentium oculos detinere. Hoc opuſculum doctißime Petre, *nomini tuo inſcribimus, nec id ſine ratione. Nam quemadmodum hic maxime uaria in corpus unum coëunt, ita uix ullam artem reperiri exiſtimo, in qua non feliciter ſis uerſatus.* Vale.
Andouerpiæ decimoſexto Calend. Maias.
ANNO M. D XXIX.

De

DE DEO.

RIPLEX *uocis ratio. Alij dictum esse Deum aiunt à currendo siue mentis celeritate, quod mente nihil sit celerius. Cui opinioni & Plato adstipulatur in Cratylo uel nominum origine :* φαίνονταί μοι οἱ πρῶτοι τῶν ἀνθρώπων τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα τούτους μόνους θεοὺς ἡγεῖσθαι, οὕσπερ νῦν πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ γῆν, καὶ ἄστρα, καὶ οὐρανόν. ἅτε γοῦν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα ἀεὶ ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν, θεοὺς αὐτοὺς ἐπονομάσαι. *Alij appellatum esse Deum putant à uerbo* θεῶμαι. *quòd omnia conspiciat, totus enim uisus est. Alij* ἀπὸ τοῦ δέους, *id est, timore quòd illo nihil sit maius, quòd ab omnibus timeatur, & neminē ipse timeat Tres de deo opiniones fuerūt quarū prima, nullū deū, nulla dei imperium: secunda deos multos, & cuiq; suū imperium: tertia unum solum eiusq; unicum imperium statuit. Tantum esse unum deum, hunc in modum Lactantius docet. Quemadmodum in re militari, ubi tot sunt imperatores, quot legiones, cohortes, alæ, non facile instruitur acies: ita in mundo uniuersa corruent, nisi sit unus, qui omnia gubernet. Roganti regi cuidam num quis se uiueret felicior, barbarus respondit:* Πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος, καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς: Σύμφυτα δὲ τρία πάντα, καὶ εἰς ἓν ἰόντα. *Qui uersus personas treis, ac deum unum exprimunt. Deo nomen non est, quia solus est: nec opus est proprio uocabulo, nisi quum discrimen exigit multitudo. Hoc interest inter naturam dei & nostram, quòd nostri melior pars animus sit, in illo nihil extra animū, totus est ratio. Quod in triremi gubernator est, dux in*

Id est, Apparet primùm circa Græciæ oram Deos appellatos esse, quos nunc Barbari cōplures Solem & Lunam & terram & astra & cœlum nūcupant. Atque ea cursu æterno euntia currentiáq;, à natura istiusmodi Deos nominasse.

Id est, Primùm deus, deinde sermo & spiritus cum ipsis, qui unius sunt naturæ, & in unum confluant.

ur

urbe, imperator in exercitu, hoc in mundo deus. Nazianzenus, *sic eum describit:* τοῦτο ἐν αἰσθητοῖς ἥλιος. ὅπερ ἐν νοητοῖς θεός. *Id est,* Hoc *menti deus, quod sensibus splendor* Solis. *Huius uultus tribus per ordinem positis lucet in speculis, angelo, animo, corpore mundi.* In *illo propinquiore, clarißime: in hoc remotiore obscurius: in hoc remotißimo, si cæteris compares, obscurißime.* Proinde *sancta mens angeli nullo impedita corporis ministerio, in seipsam reflectitur, ubi* Dei *uultum illum sinu suo insculptum introspicit, inspectum illico admiratur: audißime illi semper inhæret.* Vultus *illius diuini gratiam pulchritudinem dicimus.* Auiditatem *angeli dei uultui penitus inhærentem propriè uocamus amorem.*

DE CHRISTO, ET Maumethe.

CHristi *nomina sunt: uerbum, lumen,* Iesus, *ac sacerdos* Verbum *nominatur: quia per illud pater dixit atque creauit omnia.* Etenim *sicut sensus in animo nostro conceptus, qui prius* διάνοια *dicebatur, ipsa pronuntiatione fit* λόγος: *sic sermo dei ante conditum mundum semper nascens ex corde patris, nec inde recedens sapientia erat.* Ea *deprompta per mundum conditum sermo esse cœpit, per quem pater nobis loquutus est.* Lumen, *nam quemadmodum* Solus *sydus nunquam sine lumine conspicitur: ita & deus nunquam sine filio.* Iesus, *quia seruator ac instaurator generis humani est.* Et *sacerdos, quoniam sacrificium obtulit seipsum pro hominibus.* Sicut *apud* Romanos Cæsar, *apud* Aegyptios Pharao, *ita apud* Iudæos Christus *communi nomine rex appellatur.* Dictus *est* ἀμήτωρ, *quòd genitus*

genitus sit ex deo sine matre: ἀπάτωρ, quia natus sit ex uirgine sine patre. Christus reuixit sexto Calendas Apbrileis, in cœlum ascendit tertio Nonas Maij, sacrum spiritum discipulis misit Idibus Maij. Maumethes asserebat se à Christo uerbis manifestis promissum fuisse, scriptumq; esse in Euangelio: Prædico uobis post me uenturum esse dei nuncium nomine Maumethem, spiritum ueritatis, qui docebit uos omnia. Cæterùm ea machinatio & callida erat, & ridicula. Quippe ante Maumethis aduentum causa nulla erat, quare potius Maumethis, quàm Pilati, uel Iudæ, uel Antichristi nomen Euangelio subtraheretur. Falsò igitur nomen suum posuit, ubi apud Ioannem Dei spiritus promittitur.

DE DIIS AC THEOLOGIA gentilium.

ANte omnia Chaos fuisse dicunt, atq; illud per longum tempus fines sibi & fundum quendam fecisse, tanquam in oui immanis formam collectum. Ex quo disrupto species quædam hominis est orta duplicis formæ, quam masculo fœminam & Phanetam uocant. Ex hac prodierunt cœlum & terra. E cœlo sex geniti mares, quos Titanas appellant, Oceanus, Cœus, Crios, Hyperion, Iapetus, Cronos, qui Saturnus dicitur. E terra sex fœminæ, quæ Titanides uocantur: Thya, Rhea, Themis, Mnemosyne, Thetis, Hebe. Ex his omnibus, qui primus fuerat è cœlo natus, primam terræ filiam accepit uxorem: secundus secundam, & cæteri simili ordine. Saturnus itaq; in coniugium accepit Rheam. Is responso commonitus erat se quendam geniturum filium, qui patrem pelleret regno. Quam ob causam omnes quos habiturus esset li-

beros

beros deuorare instituit. Vorauit ergo Aiden siue Orcum, & Neptunum. Tertium Iouem mater Rhea patri arte subtraxit. Atq; ne uagitus pueri audiretur, Corybantas quosdam cymbala fecit ac tympana percutere, ut obstrepente sonitu, infantis uagitus non audiretur. Sed quum ex uteri imminutione intellexisset pater æditum partum, expetebat ad deuorandum. Tum Rhea lapidem ei offerens magnũ, Hunc genui, inquit. At ille saxum absorbuit. Cuius casu ac grauitate uoratos alios expulsos esse memorant. Maiores non unum tantum Saturnum esse aiebant, nec unum Iouem, aut Herculem, sed uetustißimos gentium singularum reges Saturnos dictos: illorum filios, Ioues ac Iunones: nepotes Hercules. Cicero tertio de natura deorum: Ioues plures in priscis Græcorum literis inuenimus. Vnde apud Babylonios Nymbrotus Saturnus est: cuius filius Belus Iupiter Babylonius nuncupatur: quemadmodum in tertio libro Diodorus adfirmat. Pari modo Cameses apud Aegyptios primus Saturnus fuit: cuius filij Osiris atq; Isis Iupiter & Iuno Aegyptij appellantur: & Osiridis filius Libyus nomine corporis robore admirabili uir Aegyptius Hercules uocatus est. Sic & Alcæus ex Ioue & Alcmena Græcus Hercules fuit. Ex his manifestum est unum eundemq; uirum & Saturnum & Iouem & Herculem esse posse ratione diuersa: Saturnorum patres cœli uocantur, quòd uiderentur antiquißimi è cœlo siue superis delapsi esse. Qua de re Xenophontis in libello, quem de æquiuocorum ratione conscripsit, hæc uerba sunt: Saturni dicuntur familiarum nobilium regum, qui urbes condiderunt senißimi. Primogeniti eorum Ioues & Iunones. Hercules uerò nepotes eorum fortißimi. Patres Saturnorum cœli, uxores Rheæ, & cælorum Ve-

stæ. Quot ergo Saturni, tot Cœli, Vestæ, Rheæ, Iunones, Ioues, Hercules. Idem quoq; qui unis populis est Hercules, alteris Iupiter est. Nanq; Ninus & Chaldæis Hercules fuit, & Assyrijs, quibus oppidum paternum tetrapolim & caput imperij statuit, Iupiter. Hæc Xenophon. Ideo & Semyramis eius coniunx ita de Nino in columna quadam scripsit: Mihi pater Iupiter Belus, auus Saturnus Babylonicus: proauus Saturnus Aethiops: abauus Saturnus Aegyptius: atauus, Cœlus Phœnix Ogyges. Ab Ogyge ad meum auum Sol orbem suum lustrauit semel ac tricies & centies. Ab auo ad patrem sexies & quinquies. A patre ad me bis & sexagies. Berosus quarto libro de regnorum antiquitate: Itaq; Nymbrotus Babyloniæ Saturnus primus creatus est. Iouis quatuor præcipuè nomina fuerunt. Stator, quòd Romulum precantem, ut fugam suorum sisteret, audiuit. Tonans à tonitruo, sicut & fulminans à fulmine. Vnde in sacris Romanorum: Ioue tonante aut fulminante comitia ne sunto. Feretrius, quòd pacem ferre putaretur. Quoniam ex templo eius, quod Romæ primùm à Romulo ædificatum erat, sumebant sceptrum, per quod iurarent, & silicem quo fœdus ferirent. Elicius ab eliciendo, quòd sacris quibusdam & precationibus eum cogebant è cœlo descendere. Ouidius in Fastis: Eliciunt cœlo te Iuppiter, unde minores Nũc quoq; te celebrant, Eliciumq; uocant. Constat Auentinæ tremuiße cacumina syluæ, Terraq; subsedit pondere pressa Iouis. Quatuor has uoces in naturali historia Plinius sic enumerat: Inter Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoq; accepimus Iouem. Homerus Martem ἀλλοπρόσαλλον uocat, hoc est, ad alium atq; alium euntem ac instabilem. Treis animi esse adfectus constat, qui homines in omnia

nia facinora præcipites agunt: iram, cupiditatem, libidinem. Ira ultionem desiderat, cupiditas opes, libido uoluptates. Hæ apud ueteres Furiæ nuncupatæ sunt, id est, deæ furoris, Noctis & Acherontis filiæ. Easdem finxerunt Poëtæ loca inferna inhabitare. Cicero eas uocat tormenta siue cruciatus sceleste mentis. Nolite, inquit, putare, quemadmodum in fabulis sæpenumero uidemus, eos qui aliquid impiè scelerateq́; commiserunt, agitari & perterreri tedis ardentibus. Sua quenq; fraus & suus terror maximè uexat. Suum scelus exagitat, amentiaq́; afficit. Suæ malæ cogitationes, conscientiæq́; animi terreni. Hæ sunt impijs aßiduæ domesticæq́; Furiæ. Quæ dies noctesq́; parentum pœnas à sceleratißimis filijs repetant. Tres Parcæ temporibus diuisæ esse traduntur, ac pensi filum partim iam esse deductum, partim deducendum, partim nunc torqueri dicitur. Quarum quæ præteritum respicit, Atropos nuncupatur, hoc est, inexorabilis, quoniam quæ præterierunt, mutari non possunt. Quæ futurum Lachesis, quasi sortilega, quia sua rem quanq; sors per naturam manet. Quæ præsens Clotho, quasi torquens, quòd sua cuiq; torquendo perficiat. Lactantius interpretatur Parcas triplicem rerum omnium statum: ortum qui præbet initium uitæ, naturæ uigorem, & mortem siue occasum. Genius est deus, cuius in tutela, ut quisque natus est, uiuit, à gignendo ita appellatus, siue quòd ut generemur curet, siue quòd unà gignatur nobiscum, siue quòd genitos nos suscipiat ac tueatur. Cupido pingitur aliger, quia chameleonte mutabilior: nudus, quia pudore uacat. Iuno aliàs Lucina uocatur, quòd præsit parturientibus: aliàs Pronuba, quoòd antistites sit matrimonij. Diana in syluis, Luna in cælo, apud inferos Proserpina dicitur. Fortuita cæca nũ-

cupatur, quia nihil cernat, quo ſeſe applicet. Inſana, quòd ſit atrox, incerta, inſtabilis. Et bruta, quoniam dignũ aut indignum nequeat internoſcere. Metellus qui primus Corſos ſubegit, in mari tempeſtatem magnã paſſus, ædem deæ Tempeſtatis erexit. Ouidius in Faſtis:

Te quoq; Tempeſtas meritam delubra fatemur,
Quum penè eſt Corſis obruta claſsis aquis.

In Aegypto Anubis, in cælo Sirius, apud inferos Cerberus. Flumina inferorum ſunt Styx, Acheron, Lethe, Cocytus, Phlegeton: per quæ ſignificantur odium, triſtitia, obliuio, luctus, ardor. Numa ſacerdotum ordinem diuiſit in ſeptẽ genera. Curiones qui pro Curijs hoſtias immolabãt. Flamines, qui pileum aßiduè geſtabant, quaſi filamines. Nam quum nudo capite incedere nefas eſſet, & propter æſtum pileum geſtare non poterant, filo capita religare cœperunt. Flamines tres erant: Dialis, Martialis & Quirinalis. Celerum duces, qui reges cuſtodiebant. Augures, qui futura prædicebant. Veſtales uirgines quæ deos precarentur. Fœciales, qui belli pacisq; autores erant. Et põtificem maximum, cui ſacra omnia excripta dedit. Corybantes ſacerdotes Cybeles erant, ſiue Rheæ, qui in ſacrificijs matris deorum armati ſaltabant. Sic appellati, quòd inter ſaltandum capita iactent.

AD IVS PERTINENTIA.

IVs in parteis duas diducitur: diuinum, quod Euangelij atq; ſacrarum literarum præceptis conſtat: & humanũ, quod moribus legibusq; conſcriptis continetur. Poſterius in duo itidem genera diſtrahitur: põtificium ſiue canonicum, & ciuile. In diuina lege, quædam præcepti ſunt, quæ

ſcrib

scribuntur de fœnore, ac adulterijs. Quædam consilij: ut si quis percusserit maxillam dexteram, præbe sinistram. Romani iuris partes quinq;. Lex, populi constitutio, qua natu maiores simul cum plebe aliquid sanxerunt. Plebiscitum quod plebs sola constituit. Senatusconsultum, quod soli senatores populo cõsulentes decreuere. Constitutio siue edictum, quod rex aut imperator solus constituerit. Et prudentum dicta, quæ iureconsulti consultori responderũt. Dißident ius & fas, quòd fas dicatur lex diuina: ius lex humana: Vt per agrum alienum transire fas est, ius non est. Quoniam id leges sacræ permittunt, humanæ uerò prohibent. Tres maximi fuerunt legumlatores: in Iudæa Christus: in Arabia, Maumethes: in Aegypto Moses. Veteres in iudicijs, quando significare uolebant absoluendum esse hominem, subscribebant literam Tas. Quando uerò indicabant causam accuratius esse cognoscẽdam, ponebãt λ, hoc erat, non liquere, neq; iudicium manifestum esse. Quum autem damnabant, scribebant Thita literam, quæ non absimilis est cordi transfixo. Inde Persius in quarta Satyra: Et potis es nigrum uitio præfigere Theta, id est, indicare uel discernere potes quid bonum, quid malum. Omnes homines aut liberi sunt, aut serui. Liberi rursus aut ingenui, qui statim ut nati sunt, liberi sunt: aut libertini, qui ex iusta seruitute manumißi sunt, hi & liberti uocantur. Terentius: Feci è seruo, ut esses libertus mihi, propterea quòd seruiebas liberaliter, Manumißio datio libertatis est. Aristoteles iudicem uocat ἔμψυχον νόμον, id est, legem animatam. Aequitas ius naturale est, Capitis diminutio prioris uitæ commutatio est. Ea multiplex est. Si amittant libertatem, ciuitatem, ac familiam, maxima capitis diminutio dicitur: si ciuitatem dun-

taxat, media. Census, recognitio populi, ac uirium ciuitatis, facta per censores. Dolus malus, machinatio quædam alterius decipiendi causa, quum aliud agitur, aliud simulatur. Quæstio, ueritatis per tormenta inquisitio. Vsusfructus, ius alienis rebus utendi fruendiq; salua rerum substantia. Hæreditas, successio in uniuersum ius quòd superest, deducto ære alieno. Affines uiri & uxoris cognati. Calumnia, falsa criminis impositio. Auctio, publica uenditio bonorum. Cicero pro Deiotaro: ille iterum, ille tertio auctionibus factis pecuniam dedit.

DE RE MILITARI.

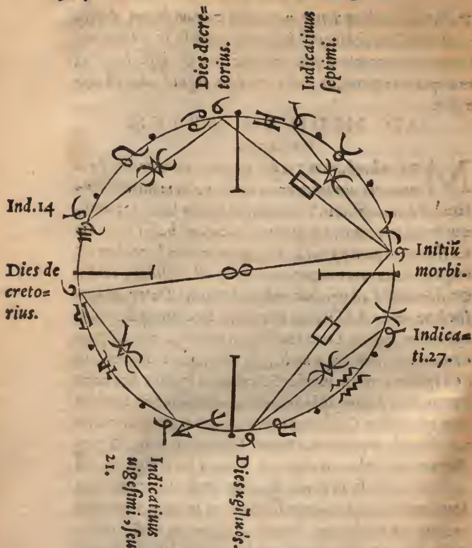
IN summo imperatore seu duce quatuor necessaria: rei militaris scientia, autoritas, felicitas, uirtus. Duo bellorum genera. Alterum quod sola imperatorum libidine, ac petulantia quadam ferocientium animorum leuibus de causis concitari solet. Alterum quod pro patriæ tuitione, pro liberis, pro fortunis ac rep. tuenda geritur. Lituus, genus bucinæ curuæ est, sono acutiore ac propriè equitum. Tuba, genus buccinæ directæ grauiore sono, & peditum. Buccina uox generalis est, accipitur etiam pro cornu quodam aut simili instrumento quod inflatur. Columella septimo libro: Ad sonum buccinæ pecus, si quod in syluis substiterit, septa repetere consuescat. Classicum cornu retortum est, atq; etiam sonus ipse. Horatius:
Nec excitatur classico miles truci.

Hostes sunt quibus nos, aut qui nobis bellum publicè constituerunt. Signorum genera, tria sunt: Vocalia, quæ uoce humana pronuntiantur. Semiuocalia, quæ cornibus aut tuba dantur. Et muta, cuiusmodi sunt Aquilæ, Dracones.

Pescennius Niger uetuit, ne milites zonam secum deferrent in bellum: sed si quid haberent pecuniæ in ærario relinquerent, recepturi post prælium quò & ipsis luxuriei materiam eriperet, & hosti prædam, si quid aduersi euenisset.

AD MEDICAM ARTEM spectantia.

MEdici herbarum gradus quatuor enumerant. Primum qui uix sentitur. Secundum, qui manifestè sentitur, sed non offendit. Tertium, qui sensum lædit. Quartũ, qui breui interimit. Chelidonia naturam habet calidam & siccam in tertio gradu. Argentum uiuum humidum est in quarto. Aurum temperatæ naturæ est, calidum tamen & siccum, sed ad gradum nullum peruenit. Datur aduersus lepram ac debilitatem stomachi. Decretorij dies nuncupantur, quando Luna consistit in gradibus qui uel quadrante, uel diametro mundi, à signiferi parte distant, in qua ipsa erat initio morbi. Cæterùm ad radios hos nunc ocyus, nunc segnius ipsa peruenit, ob uelociorem tardioremúe cursum. Crisis non omnibus eadem, propter naturas diuersas corporum, ætatum, temporum anni, & radiorum, qui à planetis alijs, ad Lunam iaciuntur. Hæc si decretorio die sit in domo sua, siue exaltatione, uel cum Ioue aut Venere, bonam crisin futuram indicat. Si morbus oriatur ex repletione, bonum est ipsam in radijs tetragonis, seu oppositis decrescere. Si temporibus ijsdem iungatur Soli, uel Saturno, malum: & ex causa posteriore morbus longus significatur. Si ea decrescens Saturno adiungatur ægritudinis initio, aut morbum id diuturnum portendit, aut mortem. Sin crescente idem sidere eueniat, ualetudinem meliorem.

Dies decre=
torius.
Indicatiuus
septimi.
Ind.14
Initiũ
morbi.
Dies de
creto=
rius.
Indica=
ti.27.
Indicatiuus
uigesimi, seu
21.
Dies κρίσιμος.

inmor

In morbum incidens, quum Luna est in sexto gradu Arietis, indicatiuos dies habebit, quando ipsa erit in sexto Geminorum, Virginis, Sagittarij, Piscium: κριτικοὺς uerò, quum fuerit in sexta parte Cancri, Libræ, Capricorni, Arietis.

ORDO ET SVBIECTA artium.

DVo *artium genera sunt. Alterum mechanicum, ut lanificium, nautice, agricultura, chirurgia sic dicta quòd manuum officio exerceatur. Alterum, quod præceptionibus magis & animi meditatione, quàm corporis exercitio discitur. Hoc diuidi potest in quinque formas, Logicen, Mathematicen, Moralem, Naturalem, Supernaturalem. Logices partes sunt: Grammatice, Dialectice, Rhetorice. Mathematices: Arithmetice, Musice, Geometria, Astronomia. Moralis Ethice, Oeconomice, Politice: Naturalis, Physice, ac Medicina. Supernaturalis, Metaphysice, & Theologia. Septem priores, liberales uocantur, quòd liberum requirunt animum. Politicæ partes duæ, ius ciuile & scientia militaris: quæ in terrestrem naualemq; distribuitur. Mechanicarum artium subiecta sunt lana, nauis, agri. Grammatices, loquutio: Dialectices argumentatio: Rhetorices eloquentia: Arithmetices numerus: Musices, numeri consonantia: Geometriæ, magnitudo: Astronomiæ, magnitudo cum motus ratione: Ethices, quæ uirtutum ac uitiorum genera tradit, summum bonum: Oeconomices, res domestica: Politices, respublica: Physices, corpus: Medicinæ, corpus humanum: Metaphysices, ens: Theologiæ, deus. Rursus artium genera tria sunt. Animi tantum, ut Poësice, Musice, Astrologia, Grammatice, Rhetorice, iuris scientia, philosophia. Corporis, ut iacula-*

tio, saltatio, uelocitas. Animi & corporis: ut ruris cultus, palæstra, chirurgice. Deniq; omne artium genus aut est inspiratum, ut theologia: aut inuentum, ut philosophia: aut mixtum, ut diuinatio.

DE PHILOSOPHIA.

PHilosophiæ tres partes sunt, Physice, quæ rerum naturas scrutatur: Ethice, quæ mores & uiuendi leges docet: Logice, quæ sermonis rationem complectitur. Hac continentur Grammatice, rectè loquendi scribendiq; scientia, usu, ratione, autoritateq; constans: Dialectice, ars disserendi uel docendi: Rhetorice, quæ docet modum loquendi aptè, copiose & distinctè. Autor Stoicæ sectæ Zeno fuit: Epicureæ Epicurus, Cynicæ Anthisthenes: Achademicorum Plato: Peripateticorum Aristoteles. Philosophi nomen habent à ciuitatibus, ut Megarenses, Elienses, Eretici, Cyrenaici. A locis, ut Academici, Stoici: Stoa enim porticus erat, in qua disceptare solebant. Ab ignominia, ut Cynici. A fastu, ut qui se φιλαλήθεις, ueritatis studiosos uocabant. A præceptoribus: ut Socratici, Epicurei. Qui de rerum natura scripserunt, Physici uocantur. Qui de moribus, Ethici. Cæteri à disserendo, Dialectici. Duo philosophorum in disserendo genera. Vnum eorum, qui certam quæstionis partem defendunt, ut Stoici, & Peripatetici. Alterum qui ad quæstionem diuersas rationes conferunt, è quibus ueritas colligi potest: ut Academici & Socratici. Triplex fuit academia. Vetus à Platone, Speusippo & Zenocrate instituta. Media, quam Arcesilas instituit. Hic aiebat nihil adfirmari, aut comprehendi posse. Tertia quam constituit Carneades. Philosophia iuuenibus sobrietas: senioribus

nioribus solatium: pauperibus diuitiæ: diuitibus ornatus. Synesius ait eam legum natura præstantiorem esse: quòd hæ ut rectè uiuas cogunt, illa docet. Quantoque deterius est coactum facere aliquid quàm sponte, tanto legem inferiorem esse philosophia. Eius uerba hæc sunt: καλὸν νόμος ἀλλ' οὐ κρέιττων φιλοσοφίας. ὁ μὲν γὰρ βιάζεται μὴ ἀδικεῖν, ἡ δὲ διδάσκει, ὅσῳ δὲ χεῖρον ἐστιν ἀνάγκη τι ποιεῖν τοῦ ἑκουσίως, τοσούτῳ καὶ νόμος φιλοσοφίας. ἐστε διὰ ταῦτα φιλοσοφῆτε καὶ μὴ πολιτεύεσθε. κρεῖττον γὰρ δι' οὗ διδάσκονται ἄνθρωποι δικαιοπραγεῖν ἐπίστασθαι, ἢ δι' οὗ ἀναγκάζονται μὴ ἀδικεῖν.

DE STVDENDI RATIONE

TRia sunt, *quæ breuißimo temporis spatio rudißimos quosque homines ad maximam eruditionem prouehere poßint, audire, docere, scribere. Ad audiendos professores his uerbis* Isocrates *Rhetor adolescentes hortatur:* μὴ κατόκνει μακρὰν ὁδὸν πορεύεσθαι πρὸς τοὺς διδάσκειν τι χρήσιμον ἐπαγγελλομένους, αἰσχρὸν γὰρ μὲν τοὺς ἐμπόρους τηλικαῦτα πελάγη διαπερᾶν ἕνεκα τοῦ πλείω ποιῆσαι τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν. τοὺς δὲ νεωτέρους μηδὲ τὰς κατὰ γῆν πορείας ὑπομένειν ἐπὶ τῷ βελτίω καταστῆσαι τὴν ἑαυτῶν διάνοιαν, *Id est, Ne pigeat longam uiam ire ad utile aliquid docere profitentes. Turpe est enim mercatores longinqua maria pertransire causa diuitiarum: iuniores uerò neque per terram iter tolerare ad mentē meliorem constituendā. Secundum est, ut unusquisq; quàm primum poßit doceat. Siquidē facilè artes euanescunt, nisi exercitatione cōfirmes: & in omnibus rebus ferè minus ualent præcepta, quàm experimenta. Plus utilitatis consequeris, si per horam unam docueris, aut enarraueris doctum autorem, quàm si horis*

decem

decem solitario te studio confeceris. Nusquam commodius deprehenderis quid intelligas, quid te lateat, quàm si alios doceas.

PHYSICA.

Ignis calidus est, aër humidus, aqua frigida, terra sicca. Aër humidior aqua est. Quoniam quum duplex sit humor, aërius ut oleum: aqueus ut aqua ipsa, posterior facilius siccescit: & sicut aër superior aqua est, ita oleum aëris humor admixtus aquæ, superiorem locum petit. Aquam colorem habere aiunt album, saporem dulcem: terram fuscum colorem, saporem amarum: ignem colorem rubrum, saporem incertum: aëra coloris saporisq; expertem esse. Aër & ignis mouendi uim habent aqua & terra patiendi. Triplex ignis est: communis, quo quotidie utimur: in corporibus animantium, quem medici calorem naturalem uocant: & Solis ignis quo omnia florent, & qui radix siue causa est aliorum ignium. Adhuc triplex ignis est: carbo, flamma, & splendor à flamma per aëra fusus. Rerum principia duo sunt materia & forma. Materia uelut mater est, deus pater, forma proles. Deus dat, sylua recipit, forma nascitur. Differunt creatio & generatio. Nam creatio prior est generatione. Creatio dei est, generatio naturæ. Creatur, quod suapte natura simplex est, partibusq; carẽs: ut anima capax rationis, materia, forma: generatio compositorum est. Quicquid generatur singulare est, species enim generari non possunt. Eorum quæ sunt, quædam sunt, diuidua, hoc est, ex aliquo composita: quædam indiuidua, seu simplicia. Rursus diuidua aut sunt similium partium, quæ ex similibus componuntur, ut aurum, aqua, uinum. Aut

dissi

dißimilium, quæ ex dißimilibus partibus constant, ut domus, equus, piscis, omniaq; animantia. Natura *est uis insita rebus, similia de similibus procreans.* Vmbra, *aër carens sole.* Vmbræ *etiam uocantur inferorum imagines.* Physici *aiunt inter elemēta proportionem esse decuplam.* Vt *aqua, inquiunt, decuplo plus spacij continet, quàm terra.* Et *aër decuplo plus loci, quàm aqua: sic in alijs.* Ex *quo colligimus ignem millecuplo esse ampliorem terra.* Quum *ergo in bombardis ex puluere repente ignis fiat, necesse est temporis momento ignis suum habeat locum.* Hæc *causa globum eijcit: nam proxima quæque cedere debent flamma exoriente.* Mirantur *quur non idem efficiat stupa: certè idem ageret, si tota simul incendi posset, quemadmodum puluis ille aridißimus.* In *quibusdam libris hanc inueni descriptionem:* Mulier *hominis confusio est, continua solicitudo, indeficiens pugna, quotidianum damnum, solitudinis impedimentum, adolescētiæ naufragium, animal peßimum, pondus grauißimum, aspis insanabilis, humanum mancipium.* Nonnulli *fœminas monstra esse hominum aiunt, & propter calorem deficientem nasci.* In *rebus omnibus natura genuit aliquid, quod inter cætera principatum obtineret.* Inter *sidera* Sol *princeps est: inter spiritus seu potius res cunctas deus: inter animantia homo: inter feras leo: inter metalla aurum: inter potus genera uinum.*

TEMPESTATVM DESCRIptio ad Physicen quoque referenda.

F*Vlmen, flamma uel ignis repentinus est, qui ex nubium collisione, aut ruptura nascitur.* Tonitruum *sonitus, qui æditur, quando halitus nubem rumpit.* Imber *pluuia sensim cadens:* Pluuia *uocabulum generale.* Nimbus *pluuia*

præceps & repentina. Grando pluuia in descensu congelata. Nix humor modicè concretus, à grandine differens, quòd hæc postquàm nubes in guttas soluatur, concrescit: illa antequàm in pluuiam cogitur nubes. Niuis quadruplex natura: uisum dispergit, per flocculos cadit, messem auget, & semper in altis manet montibus. Floccus exigua lanæ portio est quæ dumetis adhæret, quum per illa transeunt oues. Distant ros & pruina, quòd ros æstate fit, pruina hyeme. Nihil aliud in terra tremor, quàm in nube tonitruum. Nebula est halitus è terra, atque aquis surgens, qui uel statim euanescit, uel in altum sublatus conuertitur in nubem. Nubes uapor humidus in sublime egressus, qui ui uentorum cogitur per aëra. Differt nubes à nebula, quòd nubes quocunque tempore cerni poßint: nebulæ nec æstate calida, nec nimio frigore. Fulminum antiquitas tria genera obseruabat. Postularia, quæ uotorum, uel sacrificiorum omissam, aut spretam religionem reposcebant. Pestifera quibus interitus, exilium, uel aliqua clades denuntiabatur. Et peremptalia, quæ superiorum fulgurum, ac prodigiorum ostenta & significationes perimebant. Huc alludunt Plinij uerba. Quando in fulgurum quoque interpretatione eo profecit scientia, ut uentura alia finito die præcinat, & an peremptura sint fatum, aut apertura potius alia fata, quæ lateant. In magna tempestate apparent duæ stellæ uelo insidentes, Pollucis & Castoris numina, quibus se adiuuari periclitantes existimant. Solitarium sidus Helenam uocant, dirum nauigantibus. Ideo Propertius, inquit: Candida felici soluite uela choro: non stellam unam, sed geminas intelligens. Ouidius:

Vos quoque Tyndaridæ, quos hæc colit insula, fratres
Mite precor duplici numen adeste rati.

De

DE COMETIS.

Cometas uocant nubium incendia magna, hærentia in aëre, quorum octo genera sunt. Pogonias, quando scintillæ deorsum promittuntur in speciem barbæ. De quo sidere sic Græci scripsere: πωγωνίας ἐκ τῶν κάτωθεν δίκην πώγωνος ἔχων τὰς κόμας. Acontias, quum nubes incensæ effigiem iaculi faciunt. De quo Græci: ἀκοντίας ὅμοιος ἀκοντίῳ. Xiphias quum ensis similitudo apparet. Græci: ξιφίας βραχύτερος μὲν ὠχρὸς δέ, καὶ ξιφήρεις ἔχων τὰς ἀκτῖνας. Disceus, quando disci habet speciem. Græci: ὁ δισκεὺς δίσκῳ περιφερής, καὶ τὸ εἶδος ὡς ἤλεκτρον. Pithus, quum forma uidetur dolij. Græci: ὁ πίθος καπνώδης μὲν φωτὸς πλήρης. τὸ δὲ σχῆμα ὁμοίως πίθῳ. Ceratias, quando effigiem cornu habet. Græci sic: ὁ κεράστης κερατοειδεῖς ἔχων πλοκάμους. Lampadias, quum ignis, facis habet speciem. Græci: ὁ λαμπαδίας ὅμοιος λαμπάδος καιομένης. Hippus, quando equi similitudo est. Græci: ὁ ἵππος ὁ καὶ ἱππεὺς καλούμενος δίκην λοφιᾶς ἵππου διαῤῥαίνων τὰς ἀκτῖνας. Hæc ad uigesimumquintum Plinij caput in secundo naturalis historiæ libro conducent, ubi cometarum descriptiones ex his Græcorum uerbis desumptæ uidentur.

DE ARCU CAELESTI.

Arcuum semidiameter semper est quadraginta duarum partium: sed quanto Sol depreßior, tanto arcus altior. Obseruatum est centrum oculi cernentis, centrum arcus, & eius polos, in eadem esse linea recta: atque sub æquatore, tribus horis ante meridiem, totidemq; post nunquam cerni propter Solis altitudinem. Quando sidus

in ori

in oriente horizonta contingit:arcus centrum in occidente finitorem eundem premit:eiusq; in summo circuitu altitudo quadragintaduarum partium est. Quum uero Sol ab oriente ad austrum ascendēs, altitudinem habet graduum decem:arcus centrum ab occasu ad aquilonis plagam descendens, altitudinem habet trigintaduarum partium. Et quando Sol in austro sublimis est:arcus sub aquilone depressus apparet. Si Sol à finitore partibus triginta abfuerit:arcus altitudo parteis duodecim continebit. Si Solis sidus altitudinem habuerit partium quinquaginta aut sexaginta, arcus omnino non cernetur. Ex his intelligi poterunt hæc Plinij uerba: Arcus nisi Sole aduerso non fiunt, nec unquam nisi dimidia circuli forma, nec noctu, quamuis Aristoteles prodat aliquando uisum, quod tamen fatetur idem non nisi quartadecima Luna posse. Fiunt autem hyeme, maximè ab æquinoctio autumnali die decrescente. Quo rursus crescēte ab æquinoctio uerno non existunt: nec circa solstitium longißimis diebus: bruma uerò, hoc est, breuißimis diebus, frequenter. Iidem sublimes, humili Sole: humilesq; sublimi. Ait eos æstate raro cerni: bruma uerò frequenter propter Solis altitudinem.

DE ANIMALIBVS.

Bos constans est, asinus piger, equus libidine incenditur petitq; impetuose fœmellam, lupus mitescere nequit, uulpes insidiosa, astuta, callida: ceruus timidus; formica laboriosa; apis parca, canis gratiosus, ad amicitiam propensus: leo solitarius, expers societatis, nunquam pabulum hesternum admittens, tanta uocis magnitudine aut sonitu, ut solo rugitu celerrima animantia prosternat: ursa pigerrima, solitaria, corpore graui, compacto, indistincto: pan-

thera uehemens, & ad impetus faciendos propensa pernixq́;, ita dicta, quasi tota fera. Anguis feniculi pastu oculorum lippitudinem curat. Formica temporis hyberni pabulum æstate condit. Item fides in canibus, in elephantis mansuetudo, studium ornatus in pauone, cura uocis amœnæ suauisq́; in luscinia. Canis Dianæ sacer est, aquila Ioui, tygris Baccho, pauo Iunoni, leo Cybeli, equus Neptuno, cycnus Apollini, anguis Aesculapio, coruus Phœbo, asinus Libero patri, gallus Marti, colūba Veneri, noctua Mineruæ, lupus Marti, anser Iunoni, Soli phœnix. Animantia omnia in formas treis Plato distinguit: uolatile, aquatile, terrestre. Catuli nucupantur quadrupedum omnium, quorum ungues recurui sunt: ut leonis, lupi, canum & similium. Pulli, equi, asini omniumq́; auium. Vituli bouis & elephāti. Agni ouium, Hinnuli ceruorum. Hœdi teneri fœtus caprarum. Fœtus nomen omnibus his commune est, & non solùm ad animantia, sed etiam ad arborum fructus refertur. Vergilius: Arborei fœtus alibi. Oua etiam fœtus appellantur: Armenta equorum & boum sunt: greges, caprarum & ouium. Oua oblonga & fastigio cacuminata fœminam edunt, rotunda uero, & parte acutiore obtusa, marem.

AD REM RVSTICAM, spectantia.

Solum probatur, quod pingue est & dulce, utrunque ita deprehendas. Glebam paruam dulci aqua consperge & subige: si glutinosa est, & adhæret, constat illi inesse pinguedinem. Scrobe effossa & rursus impleta, si superauerit terra pinguis est, si defuerit tenuis. Dulcedo autem cognoscitur, si ex ea parte agri, quæ displicet

magis glebam in fictili uase aqua dulci maceratam iudicio saporis explores. A Fauonio ad æquinoctium uernum purgari debent fruges, ac salicta seri. Inter æquinoctium & Pleiadum exortum segetes runcari, herba è frugibus expurgari, bobus terra proscindi, salices cædi, prata defendi, quæ ad arborum culturam pertinent, antequam gemmas agant, ac florere incipiant, absolui. A Vergiliarum ortu ad solstitium uineæ nouellæ fodi atque occari, uites pampinari. Inter hoc & Caniculam, messis fieri, arationes absolui, legumina seri, uineæ ueteres iterum occari, nouellæ etiam tertio, si glebæ sint. A Sirij ortu ad autumni æquinoctium frondes cædi, prata irrigua iterum secari. Ab æquinoctio ad Pleiadum occasum frumenta & fabæ seri, legi uuæ, uites putari & propagari ac seri poma. Inter Vergiliarum occultationem & brumam, seri lilium & crocum, ac rosæ concidi. A bruma ad zephyrum aqua ex agris, si qua est, deduci, uineæ & arbusta putari. Noualis terra est, in qua alternis annis seritur, aut quæ per singulos annos renouatur seminibus. Aristæ sunt quasi tela, siue aculei spicarum, quibus à morsu auium minorum seges defendatur. Ante coïtum habenda cura equorum, à coitu equarum, à partu pullorum.

DE PLANTIS.

OLea Mineruæ sacra erat, populus Herculi, laurus Apollini, myrtus Veneri, quercus & esculus Ioui, uitis & hedera Baccho, Plutoni cupressus, pinus matri Deum, palma Victoriæ. Quinque succorum genera sunt: Vinosus, ut uitis, mori, myrti: pinguis, ut oleæ, lauri, nucis: dulcis, ut glandis, glycyrrhizæ: acer ut nasturtij: amarus, ut absynthij. Duæ fructuũ species. Industriales, qui sine hominis

minis industria non proueniunt, quod genus uinum, frumenta, legumina. Et naturales, *qui natura sua, ac sine cultoris ope nascuntur, ut mala, pyra, cerasa, nuces.* Vitem *si maturius putes, plura sarmenta: si serius, fructus plures consequentur.* Post *uindemiam bonam strictius: post exiguam latius putandum.* In *locis frigidis à meridie uineta ponantur, in calidis ab aquilone, in temperatis ab oriente, uel (si necesse sit) ab occidente. Græci inquiunt* Aegyptios *hoc pacto prouentum futurum cuiusque seminis experiri.* In *area aliqua diuisis spatijs diuersa frumenti uel leguminum semina spargunt: deinde ortu Caniculæ explorant, quæ exurantur, quæ illæsa permaneant. Quibus annis in quercuum pomo reperitur musca, bellum futurum esse iudicant: quibus araneus, pestem: quibus uermis, caritatem.*

TEMPESTATVM SIGNA.

IMminere *pluuiam significant mergorum è flumine celer uolatus, ac clamor.* Fulicæ, *quum in sicco ludunt.* Ardea, *si supra nubem euolet.* Plumæ *in summa aqua colludentes.* Iuuenca *cælum aspiciens, & naribus auras captans.* Ranæ *in limo querulæ.* Formicæ *oua efferentes.* Arcus *cælestis.* Cornix *impendiò garrula, caput undis si immergit & obiectat.* Fungi *in oleo crescentes, nam quum aër humidus esse cœperit, fauilla quæ cum fumo egredi solet, aëre crasso prohibita in lucernis residet.* Imbres *quoque expectandi, quum homini manus arescunt, quoniam tunc siderum uis liquores undique colligit.* Quando *Sol & astra maiora apparent, tum enim humore medius crassescit aër.* Quum *pulli plus solito pipiunt.* Quum *sues multum grunniunt.* Quando *pauones uociferantur.* Quum *Luna rubicunda uidetur, non modò*

rubor ille aëris prope ſtellam eſt, ſed per magnam cæli partem ſpargitur. Verum iuxta eam duntaxat apparet, propter lumen, quod aëra illuſtr it, ruboremq́;, qui in eo eſt, oſtendit. In anatibus pectoris os, quod prominet, ſi rubeat, hyemis nondum eſſe finem aiunt: ſin colore appareat albo, rationem contrariam.

NONNVLLAE HISTORIAE ac fabulæ.

QVatuor mundi maxima imperia fuerunt. Principio Babylonicum ab oriente: deinde Macedonicum ab Aquilone: pòſt Aphricanum à meridie: poſtremò ab occidente Romanum. Septem orbis miracula à ueteribus tradita ſunt. Aegyptiæ Thebæ centum portas habentes. Muri Babylonis coctis lateribus & bitumine conſtructi circuitu ſtadiorum tercentum, latitudine cubitorum octoginta. Mauſoli ſepulchrum in Caria ab Arthemiſia uxore ædificatum. Pyramides in Aegypto altitudine incredibili. Inter quas una à trecentis ſexaginta hominum millibus annorum uiginti ſpatio conſtructa eſt: & in raphanos, allium ac cepas, quibus operarij uefcebantur, mille octoginta talenta erogata. Coloſſus in Rhodo εἴδωλον *Apollini ſacrum, quæ erat columna ærea ſexcentos cubitos alta. Capitolium Romanorum. Hadriani templum in Cyzico. Alexander adhuc puer, cum & leuitate corporis, & pedum uelocitate plurimum ualeret, hortatus à patre, ut in Olympiacis ludis ſtadium curreret, ait, facerem id quidem, ſi cum regibus mihi certamen futurum eſſet. Pompeius Magnus trophæis ſuis, quæ ſtatuebat in Pyrenæo octingenta ſexaginta ſex oppida ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ ulterioris in ditionem à ſe redacta teſtatus eſt. Veteribus quinque magiſtratuum genera erant. Legitimus,*

quum eligebantur à ciuibus. Naturalis,*quemadmodum natura mares inter omnia animantia fœminis præsunt,& parentes liberis.*Per genus, *ut* Lacedæmoniorum *reges imperabant.* Ex *consuetudine*, *sicut pueris pædagogi præsunt.* Et *tyrannicus*, *quum coactis per uim ciuibus inuitis regnant.* Cæsares *dicti sunt ab* Aphricano Scipione,*qui primus* Cæsar *à cæso matris utero uocatus est.* Errant *qui* Iulium Cæsarem *putant inde nuncupatum.* Nam *quo tempore subiugaret* Gallias *matrem ipsam amisit*, Aureliam *nomine,quæ superuiuere nequiuisset, si cæso eiusdem utero natus fuisset.* Decemuiri *erant decem uiri qui leges in decem tabulis à* Græcis Romam *portauere*, & *eas in foro parieti affixerunt.*Qui *decemuiri postea has leges interpretando duas tabulas addiderunt.*Catonem *seniorem pœnitebat mulieri quicquam arcanum credidisse, aliquò naui transiuisse,quò pedestri itinere proficisci licuisset, & unquam diem sibi per negligentiam inanem effluxisse.* Διογένης ἐρωτηθεὶς τί γῆ βαρὺ βαστάζει, ἄνθρωπον ἔφη ἀπαίδευτον. Quum Alexander *urbem cuidam donasset,diceretq́; ille cui ea donabatur se tãto munere indignũ esse,non quæro,inquit, quid te accipere deceat,sed quid me dare.* Artaxerxes *centum & quindecim filios habuit.* E Proculo Cæsare *centum uirgines intra quindecim dies fœtum conceperunt.* Adolescens *temerarius* Socratem *calce percussit.*Quod *quũ philosophus molestè ferentes comites uideret, adeò ut hominem uellent persequi: si me asinus,inquit, calce pulsasset,dignum me, ut mutuò illi calces incuterentur,existimaretis?* Effigies *maiorum cum titulis adfixis in prima ædium parte poni solebant: quò eorum uirtutem posteri nonsolùm legerent, sed etiam imitarentur.* Quidam *rogatus, quur claudus ad bellum uenisset, respondit*

se pugnare uelle, non fugere. Quum quidam ante urbem, quam obsidebant, in bombarbam tantæ amplitudinis, ut facile hominem caperet, inijcerent globum, lapillus propè puluerem sphæræ casu fractus incensusq́;, multos eorum, qui ante os machinæ stabant mirantes molem instrumenti, reddito globo interemit, docuitq́; alios accuratius machinas debere purgari. Faber quum ex altißimo templo decidisset, casuq́; suo ipse illæsus occidisset alium, à filio mortui senis in iudicium uocatus est: cui respondebat, ascende tu in eum locum, è quo cadebam, ego sedebo ubi pater erat, & me quoque ruendo interficias. Satyrus, quum uehementer algeret hyberno gelu supra modum sæuiente, ab agricola inductus est in hospitium. Hic uidens rusticum inflantem in manus, rogauit quur id faceret: ut eas calefaciam inquit. Mox apposita mensa, quum idem inflaret in feruidam offam, iterum rogauit, quur id faceret: ut eam refrigerem respondebat. Quid? ait Satyrus, ex eodem ore calidum & frigidum? quod monstri genus hoc est? & confestim ex ædibus fugit. Rusticus empturus aliquid in domo fabri, uisa ante pedes parte ferri arreptaq́;, manum adussit, nihil de igni cogitans. Is commotus alterum ense petit. Faber accito puero iubet ut ferrum auferat. Hic super id prius expuebat: auditoq́; strepitu dixit esse calidum. Rusticus reuersus domum, in calidißimum cibum ex aqua, herbis, & modico pane paratum sibi ab uxore simili modo expuebat, nullumq́; sentiens strepitum, bonam partem ilico hausit.

Simili

SIMILITVDINES POETICAE.

AD *scribendum non parum cõferunt* ὁμοιώσεις. *Sæpenumero enim res ita magna est, ut alioqui uehementiam haud satis commodè exprimas. Nos exempla aliquot ponemus è quibus intelligant adolescentes & qua ratione autores ijs usi sint, & quó nam pacto scripturi id genus figuras aptè poßint usurpare.*

Bellare.

Fulminei sic dente sues, sic hispida turpes
Prælia uillosis ineunt complexibus ursi. Et:
Vt notus & boreas gemino de cardine mundi
Hic niue Riphea: Libycis hic pastus arenis
Bella cient, clamant amnes, freta, nubila, syluæ
Iamq; patent strages, plangunt sua damna coloni.

Conqueri. *Verg. quarto Georg.*

Qualis populea mœrens philomena sub umbra
Amissos queritur fœtus, quos durus arator
Obseruans nido implumes detraxit.

Consuetudo. *Propertius:*

At ueluti primò taurus detrectat aratra,
Pòst uenit assueto mollis ad arua iugo.

Dubium. *Ouidius:*

Saucia trabs ingens ubi plaga nouißima restat,
Quo cadat in dubio est, omniq; à parte timetur:
Sic animus uario labefactus uulnere nutat

Durum. *Vergilius:*

Nec magis incœpto uultum sermone mouetur,
Quàm si dura silex, aut stet marpesia cautes.

Errare. *Ouidius:*

Errat ut à uentis discordibus acta phaselus.

Euadere. Vergil.

Qualis ubi abruptis fugit præsepia uinclis.
Tandem liber equus, campoq́; potitus aperto,
Aut ille in pastus armentaq́; tendit equarum,
Aut assuetus aqua perfundi in flumine noto
Emicat, arrectisq́; fremit ceruicibus altè
Luxurians, luduntq́; iubæ per colla per armos.

Ferire. Ouidius:

Nec leuius laterum tabulæ feriuntur ab undis
Quàm graue balistæ mœnia pulsat onus.

Fides. Ouidius:

Scilicet ut fuluum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

Fortuna. Ouidius in tristibus:

Vtq́; comes radios per solis euntibus umbra est,
Quum latet hic pressus nubibus illa fugit:
Mobile sic sequitur fortunæ lumina uulgus,
Quæ simul inducta nube teguntur, abit.

Frequentia, uel concursus. Ouidius:

Vt redit itq́; frequens longum formica per agmen
Granifero solitum dum uehit ore cibum
Aut ut apes saltusq́; suos, & olentia nactæ
Pascua per flores, & thyma summa uolant:
Sic ruit ad celebres cultißima fœmina ludos.

Frustra. Claudianus:

Attonitus stabulo ceu pastor inani
Quem lupus aut rabies Pœnorum inopina leonum,
Aut populatrices infestauere cateruæ,
Serus ad illa redit, uastaq́; pascua lustrans,
Non responsuros ciet imploratq́; iuuencos.

Fugere. Ouidius:

Sic aquilam penna fugiunt trepidante columbæ,
Sic agna lupum, sic cerua leonem.

Furere. Ouidius:

Vtq; furit catulo lactante orbata leæna,
Signaq; nacta pedum sequitur quem non uidet hostem.

Horrere. Idem.

Horruit æquoris instar
Quod fremit exigua quum summum stringitur aura.

Impetus. Verg.

Vt fera quæ densa uenantum septa corona,
Contra tela furit, seseq; haud nescia morti
Inijcit, & saltu supra uenabula fertur. Idem.
Vtq; leo specula quum uidit ab alta
Stare procul campis meditantem in prælia taurum
Aduolat.

Impoßibilia. Ouidius:

Sire meos casus si quis desiderat omnes,
Plusquam quòd fieri res sinit ille petit.
Tot mala sum passus, quot in æthere sidera lucent,
Paruaq; quot siccus corpora puluis habet. Idem.
In caput alta suum labentur ab æquore retro
Flumina, conuersis Solq; recurret equis,
Terra dabit stellas, cælum findetur aratro,
Vnda dabit flammas, & dabit ignis aquas,
Omnia naturæ præpostera legibus bibunt. Propertius:
Terra prius falso partu deludet arantes,
Et citius nigros Sol agitabit equos,
Fluminaq; ad caput incipient reuocare liquores,
Aridus & sicco gurgite piscis erit,
Quàm poßim nostros aliò tranferre dolores. Ouid.

Nam prius incipient turres uitare columbæ,
Antra feræ, pecudes gramina, mergus aquas.

Infectio. Claudianus:

Ac uelut infecto morbus crudescere cælo
Incipiens, primos pecudum depascitur artus,
Mox populos urbesq; rapit, membrisq; perustis
Corruptos Stygiam pestem diffundit in amnes.

Lætitia. Vergilius:

Ceu pressæ quum iam portum tetigere carinæ:
Puppibus, & læti nautæ imposuere coronas.

Leuitas. Idem:

Par leuibus uentis, uolucriq; simillima somno.

Natura. Claudianus:

Vt leo quem fulua matris spelunca tegebat
Vberibus solitum pasci, quum crescere sensit
Vngue pedes & terga iubis, & dentibus ora,
Iam negat imbelles epulas, & rupe relicta
Getulo comes ire patri, stabulisq; minari
Aestuat, & cæsi terga absorbere iuuenci.

Præcipitatio. Vergilius:

Non aliter, quàm qui aduerso uix flumine lembum
Remigijs subigit, si brachia fortè remisit,
Atq; illum in præceps paruo rapit alueus amne.

Sæuire. Idem:

Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili,
Quum fremit ad caulas uentos perpessus & imbres,
Nocte super media tuti sub matribus agni,
Balatum exercent: ille asper & improbus ira
Sæuit.

Sæuitia. Ouidius:

Sæuior illa freto surgente cadentibus austris.

Durior

Durior & ferro, quod Noricus excoquit ignis.

Timor, *Ouidius:*

Vtq; fugax auidis ceruus deprehensus ab ursis
Cinctaq; montanis ut pauet agna lupis.

Tremor. *Idem:*

Sed tremit ut quondam stabulis deprensa relictis.
Parua sub infesto dum iacet agna lupo. *Idem:*
Illa tremit uelut agna pauens, quæ saucia cani
Ore excussa lupi nondum sibi tuta uidetur.

Tristitia. *Idem:*

Sparsis sedet illa capillis,
Vt solet ad nati mater adire rogum.

ALIA AD POETICEM spectantia.

POëtæ Græci simul proponunt & inuocant. Quemadmodum in Odißea Homerus: Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ Πλάγχθη, ἐπεὶ τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε. Et in Iliade: Μῆνιν ἄειδε θεὰ πηληϊάδεω ἀχιλῆος. Latini antè proponunt, atq; postea inuocant, ut Vergilius: Quid faciat lætas segetes, quo sidere terram Vertere Mecœnas, ulmisq; adungere uites Conueniat. Deinde: Vos ô clarißima mundi lumina. Tria poëmatum genera sunt. Dramaticon, in quo personæ solæ loquuntur: ut comœdiæ, tragœdiæ. Exegeticon, ubi solus poëta: cuiusmodi sunt Vergilij Georgica. Et κοινὸν, commune, uel mistum, in quo simul & poëta & personæ loquuntur, ut Homeri Odyssea, Iliasq;. Trifariam differunt tragœdia & comedia. Si quidem in tragœdia res magnæ tractantur, & pericula magna: in commœdia res humiles

les, & pericula parua. In tragœdia exitus tristes sunt: in comœdia læti. In tragœdia utuntur cothurnis: in comœdia soccis. Comici seruos & humiles describunt: Satyrici rusticos: tragici, diuites ac potentes. Comœdiarum nomina sumuntur, à persona, ut Amphitryo: à loco, ut Andria: ab euentu, ut ἑαυτὸν τιμωρούμενος. Scenarum tria genera sunt. Tragicæ, quæ conficiuntur columnis, & fastigijs, & regum signis. Comicæ, quæ ædificiorum priuatorum speciem habent. Satyricæ, quæ arboribus, speluncis, & montium similitudine ornantur. Quatuor ludorum formæ erant. Megalenses, magnis dijs consecrati. Funebres, ad retinendum populum instituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij uiri instruebatur. Plebei pro salute plebis instituti. Et Apollinares, Appollini consecrati. Homerus in Iliade corporis robur: in Odyßea animi fortitudinem expreßit, & hominem totum artificio miro complexus est. Quòd admiratus Maro, in prioribus sex Aeneidos libris Ὀδυσσεῖαν, id est, animi uirtutes: in posterioribus sex Iliada siue corporis præstantiam æmulatus est. Homerus floruisse dicitur olympiade uigesimatertia, annis post Troiam captam quingentis, post Romam conditam sexagintaseptem. quo tempore regnabant apud Romanos Numa Pompilius, apud Medos Diocles, apud Lydos Gyges. Ab Homeri ætate ad tempora nostra bis mille & quadringentos ferè annos fluxisse colligunt. Circumiens urbes poëmata canebat, quæ postea Pisistratus congregaße fertur:

Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν ὁμήρου,
Σμύρνα, ῥόδος, κολοφὼν σαλαμὶν, ἴος, ἄργος, ἀθῆναι
Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophon, *Salamin*, Ius, Argos, Athenæ.

De eius

De eius morte illud legimus, quòd quum in Io insula piscatorum quæstionem propositam sibi soluere nequiuisset, tristitia uictus uitam finiuerit. Ille enim adstans interrogauerat: ἄνδρες ἀπ' ἀρκαδίης ἁλιήτορες ἦ ῥ' ἔχομέν τι; Ipsi uestes pediculis purgantes responderant: ὅσσ' ἕλομεν, λιπόμεσθ', ὅσσ' οὐχ ἕλομεν φερόμεσθα. Homerus aiebat numerorum alium esse parem, alium imparem: & parem quidem imperfectum esse, imparem uerò perfectum & plenum, quòd additus pari semper seipsum seruet, atq; impar permaneat.

*

IOACHIMI FORTII RINGELbergii Andouerpiani Experimenta.

IOA. FORT. IOANNI TARTESIO, S.

VGAS heic trademus Tartesi iucundißime, quas inter proficiscẽdũ ad academias diuersas à uulgo didicimus, scitu non iniucundas, neq; planè inutiles, præsertim si tædium leuare à studio, ac labore libeat. Equidem non aliam ob causam cognitionem Musices literatis uiris conferre putem, nisi ut interim tristitiam illam, quam adferunt perpetuæ meditationes ex animo pellat. Quis nanq; adeò patiens est sudorum, ut tempore nullo fatigetur? Ergo quando huiuscemodi dabitur occasio, licebit & nugas, quæ heic proferentur, inspicere. Nec feres indignè, quòd tibi eas inscripserim tanta grauitate, ac eruditione uiro: tibi quippe non frugiferas modò, uerùm necessarias fore arbitrabar, ut quem sciam cura semper nimia præpediri. Rationem naturæ frequenter heic admiraberis. Mitto quòd pleriq; nihil ardentius desiderent, quàm id genus experimenta. Parua scilicet hæc sunt, quibus mutuam inter nos necesßitudinem firmari uelim, sed & maximarum

rerum

rerum non maiora plerunq; initia extiterunt. Meliora præstabimus, quum dabitur opportunitas. Vale, Lutetiæ Cal. Nouemb. An. M. D. XXIX.

I è nare dextro sanguinem miseris, digitum dextrum auricularem incurua ac uiribus totis preme: sin è sinistro, læuum. Hoc etenim compressu fluxum protinus restingui arbitrantur, atque meatus quosdam impediri. Experimentum est, ut uideo non paucis familiare, quanquam mihi superstitio primùm uidebatur. Si à coïtu frigus sentiat mulier, & dolores in renibus, si color in facie uehementer immutatus sit, & si nouus aliquis appetitus extstat ueluti terræ, aut carbonũ, indicium est eam concepisse. Venter in parte sinistra magis extumescens, fœminam esse conceptam signat: in dextra marem. Si ante coitum fœmina equarum lac potarit, protinus fœtum (ut inquiunt) concipiet. Vestimenta ne tineæ tangant, amurcam decoquito ad dimidium, hac unguito fundum arcæ, & extrinsecus pedes ac angulos. Vbi adaruerit, uestes in ea condito. Fumus è sulphure in ignem coniecto proueniens, purpureas rosas, illico reddit albas. Vino exusto, linum si immerseris, concipere quidem poterit flãmam, sed non aduri. Duobus poculis repletis, unum fundere in alterum potes, si cineribus unum, alterum humore impleueris. Si summos iugulandium cortices uirentes & confractos in aquam è puteo haustam miseris, eoq; liquore perfundas solum, confestim lumbricorum ingens prodibit copia. Idem eueniet, si pede paulisper terram contundas. Metallis uiridis color inducitur, si humectentur aceto salso. Quidam (ut ipse uidi) coruorum oua è nidis eijciunt

eijciunt,reponuntq́; gallinarum. Inde post hedbomadas treis aut quatuor pullos exclusos caporum custodiæ tradunt ad hunc modum. Pectori extrahunt plumas omnes, urticis diu perfricant, pullosq́; sub eo decem uel duodecim ponunt, quorum molli attritu dolor leuatur. Postmodo semper eosdem capus per diem ducit, uerrit terram, gallinarum uoce conuocat, defendit à cornicibus. Nocte in nido ipsos ad hoc parato, non secus atq; matres fouet. Id faciunt, quò interea illæ parere queant oua. Salis genus est, quod armoniacum nuncupant: hoc contusum mistūq; aquæ, literas quidem albas reddit, nihil distantes à colore papyri: sed si igni admoueris, nigras. Ad eundem modum aluminis puluere scripta non apparent, nisi chartam cum legere uoles, merseris in aquam. Hirci aut bouis pinguedine liquefacta ouum uel silicem pinge, atq; in acetum ad horas ferè septem pone. Post eo extracto, corrosum & cælatum erit, quicquid sæuum non defenderit: tanta uis aceto inest proxima quæq; corrodendi. Si gallinacij galli allium prius comederint, ferocißimi fore dicuntur ad pugnam: atq; alias omnes superaturi. Ideo & uiatores eo uescuntur, quòd animosum reddat hominem. Datur & equis eandem ob causam ferocioris animi. Si uoles scire in uinum aqua addita sit, nec ne, uasculum facito de materia hederacea, uinum quod habere aquam putabis, in id mittito. Si habebit aquam, uinum quia acrius est, modo lignū non sit nimis densum effluet, aqua manebit. In auellana nuce uermis est. Vidi nonnullos, qui adfirmarint sese serpentem ex eo educasse. Nucem ferro secant usque ad uermen, ipso tamen illæso. Hunc cum nuce ouium lacti imponunt, exponuntq́; Soli, uasculo prius, cui lac inest, maiore ex parte tecto. Id ad multos dies faciunt. Tandem uident

uident serpentem iustæ magnitudinis excrescere. Hunc *si seruare uelis, alere potes lacte, quo præcipuè id genus animantia gaudent. Armoniaci salis unciæ dimidium accipito, tantundem uitrioli* Romani *albi: salis petræ, atq; uiridis æris utriusq; dragmas tres, quæ in puluerem omnia redigantur.* Huic *annulum compositum ex auro ac argento pallidißimum immerge, atq; igni appone.* Post *horæ unciam exime, recentiq; ablue urina.* Tum *etiam in lapide auri colorem optimum inuenies.* Si *poculo omnino repleto addatur liquor, effluet: sin nummi, humor attolletur.* Si *magnetem allio unxeris, uirtutem attrahendi ferrum amittet.* Rursus *si in arietis sanguine paulisper ponatur, eandem recuperabit.* Dentes *albescunt attritu aquæ fortis.* Quidam *scripsit* μελαγχολίαν *pelli, si corpus perfricetur urticis.* Mirum *est, quod ipse ego sæpenumero deprehendi, magna adstantium admiratione, fustem frangi duobus impositum poculis uitreis, idq; illis haudquaquam commotis.* Pocula *duo uitrea plena humore super sedes duas ponito, ad pedum quatuor aut quinq; distantiam.* Inde *baculum fragilem totidem longitudine pedum super uascula eadem collocato, ita ut cyathorum margines uix attingat.* Deniq; *fuste alio robustiore impositum poculis baculum uiribus totis medium percutio.* Sic *frangetur poculis immotis, modo lignum sit, ut ante diximus, fragile.* Incidi *in aulicum quendam, qui se multa nosse iactitabat.* Concipe, *inquit, mente numerum aliquem.* Id *feci, accepi duo.* Tum *ille, hic (adstabat enim alter quidam) dat tibi numerum parem tuo, collige utrunq;.* Id *quoq; feci.* Et *ego ait, addo quatuordecim.* Hæc *itidem eius iußu priori summæ coniunxi.* Iam *collegeram duodeuiginti.* Age, *inquit, summæ totius dimidium reijce.* Id *feci ac seruaui nouem.*

Q

Et redde huic suum. Reddidi nempe binarium. Tum ille nouit mihi superesse septem, quum tamen ei non dixeram, cuiusmodi numerum initio cōcepissem. Ego protinus rem admirans, rogare cœpi, ut artem me doceret. Memoria tene, inquit, quo ordine sum progressus, semper dimidium numeri relinquetur, quem ipse dederis cogitanti. Si etenim quatuordecim tu adieceris, septem retinebit: si uiginti, decem: si undecim, quinq; cum semisse. Illi rursus respondi hoc modo: Concipe mente numerum: dixit se habere. Ei adde dimidium: feci ait. Rogabam num haberet numerum imperfectum, ueluti quum dicimus tria cum semisse, quatuor aut quinq; cum semisse: aiebat se habere. Fac integrum, hoc est, pro semisse repone unitatem. reposuit. Age, inquam, totius numeri, quem modò collegisti, rursus adijce dimidium: id itidem fecit. Interrogabam num, ut ante, numerum haberet imperfectum: habeo ait. Iußi ut faceret integrum, quod fecit. Remoue inquam, de summa collecta nouem: dicebat se remouisse. Agedum adhuc nouem abijce: non poßum ait. Tum ego sciui ipsum accepisse septenarium. Nam è priore additione imperfectio proueniens unum notat: è posteriore duo. Ad hæc quoties nouem abiecerit, toties eum quatuor habere manifestum est. Idem rogauit quidnam sit quod augetur, si adimas: minuitur, si addas quicquam. Demum hæsitanti negantiq; tale aliquid reperiri, foramen respondit, in ueste aut re alia. Alius quidam contendebat me imitari non posse tria uerba, seu treis oratiunculas, quas prior ipse pronuntiaret. Prima erat, Nosce teipsum: secunda, Ne quid nimis: tertia, Iam te uici. Et reuera uicerat, quoniam tertiam orationem non sum imitatus, rogabam enim quare me uicisset. Dixissem itaq; & ego: Iam te uici. Faba crescens è corde felis efficit, ut

homo

homo, cuius corpus tangit, nō cernatur. Nonnulli *aurium sordes digito nummis admouent, quo iustum podus habeat aurum. Mulieres grauidæ, si terreantur, manum per faciem deducunt, ne fœtus signum aliquod habeat in facie. Si bombardis aues conficere uoles, imposito globo plūbeo seu charta, inijce minutos silices, aut clauos ferreos in partes concisos: deinde adde chartam contusam: ne excidant: sic uno ictu alites fortè nouem seu decem habueris. Idem conferret aduersus latronum insidias. Actis occultè cuniculis sub arcem, impositoq; & accenso puluere usq; ad centum uasa, etiamsi munitißima sit, euertitur. In dulci aqua oua merguntur ad fundum, in salsa natant. Firmato arcu in camino, sagitta semper decidet in eundem horti locum. In Amphora magna stupa incensa, & ore celeriter imposito aquis, ingens liquoris copia sursum repente influet. Aerea fistula continens argentum uiuum super mēsam salit, si ante fuerit imposita igni. Submersam aquis uel uino muscam in farina aut cineribus uolue: deinde ipsam inclusam inter manus halitu tuo paulisper foue donec reuiuiscat. Hasta obliqua in quamuis formā flectitur, si prius partem, quæ curua est leui flamma adusseris. In uinum solent œnopoli inijcere calcem, unde & urina impeditur, & calculus generatur. Proinde literarum candidati, quibus minus est corporis exercitium, id in uitreum uas, quale usurpant medici in iudicanda urina: infundant: tum enim & pulueres, si qui sint, uidebunt: & per digitos quàm densæ sit substantiæ uinum perspicient. Clauum ferreum ceræ modo quaquauersus flectes, si caput & aciem tenui lino ita circumuolas, ut commodè utraque manu ipsa poßis comprehendere. Campana maxima si pulsetur, uel tenuißimo filo circundata, finditur. Mulieres ut ob mariti mor-*

tem plorasse uideantur, cepam admouent oculis. Imple poculum aqua, & accipe particulam lanei panni longitudine duorum palmorum: hanc totam humectes ac impone poculo, sic ut altera pars immersa sit aquis, altera extra poculum dependeat, tum exemplò liquorem omnem effluere cernes. Commixtum sali uinum & appositum igni recepta flamma astantis formam cadaueri similem efficit. Sæpenumero per nigri equi collum manũ sursum ac deorsum in tenebris duxi, uidiq́; ignium scintillas erumpere. Ipse expertus sum uillos salamandræ non consumi igne. E radice, hominis imago facta infossaq́; rursum terræ, fibras emittet, uidebiturq́; sic creuisse. Absente igni oua coques, impositis ijs calci superfusaq́; aqua. Supra candelam in laterna hominum, leonum, ceruorumq́; effigies suspendunt, quæ ui uel spiritu ignis, ac admirabili naturæ industria circumaguntur. Infusa aqua uasi alicui, à quo procul abes in eius fundo nummum cernes, quem antè non uidebas. Etenim si in aquam aspexeris, propinquiora facilius apparebunt: si ex aqua remotiora. Nemo non nouit ignem seruari etiam per horas undeuiginti, cooperta teda cineribus. Mirum experimentum omnibus notum, pondus magnum adfixum medio baculo facilius portari à duobus hominibus, si impendiò longus sit, quàm si esset breuior, quum tamen ipsa longitudo oneris nonnihil adferat. Musici organi sonus mutatur infixo gladiolo partibus illis, quibus annectuntur fides. Vergilius autor est è boue putrefacto magnam apum copiam erumpere. Inflato per fistulam uiscoso humore, grandes continuò bullæ apparent, euolantq́; oui instar per aëra. In horologijs ferri pars, quam magnes lapis attigit, semper petit aquilonem. Cape longum & tenue filum, huic insere lumbricos multos, ut filum occulte

cultetur. Id conuolutum atq; adfixum longæ uirgæ eſca erit ad capiendas anguilas. Nam incurui dentes piſcium uermibus hauſtis filo adhærebunt. Effigies rerum obiectarum in ſpeculo cerni, nemo miratur ob crebrum experimentum. Putribus lignis præcipuè ſalicum tantum lucis ineſt, ut etiam media nocte res propinquas diſcernere poßis. Abſoluta cœna uel prandio nummos accipe quatuor & uiginti. Ex ijs ante unum conuiuarum unum pone, ante alterum duos, ante tertium tres: uocenturq; inde menſæ aßidentes primus, ſecundus, tertius: reliquos cuiquam illorum trade. Tum in medio menſæ poſitis, ſi lubet, libro, nuce, ſpeculo, ſiue rebus alijs, atq; ab ijs paululum digreſſus dic ut aliquis eorum, qui uolet, ſumat librum, alter nucem, tertius quiſpiam ſpeculum. Vbi reſponderint ſe recepiſſe, iube ei, cui nummos undeuiginti dederas, ut de illis tot ex manu ſua remoueat, quot habet ante ſe is qui accepit librum: ad hæc ut nucem habentis geminatum numerum, habentis ſpeculum, quadruplum abijciat, reliquos reddat tibi. Nam ex ijs uidebis, quid quiſq; ſibi elegerit. Quippe ſi unus ſuperat, primus librum habet, ſecundus nucem, tertius ſpeculum. Si duo, primus nucem, ſecundus librum, tertius ſpeculum. Si tres, primus librum, ſecundus ſpeculum, tertius nucem. Si quinq;, primus nucem, ſecundus ſpeculū, tertius librum. Si ſex, primus ſpeculum, ſecundus librum, tertius nucem. Si ſeptem, primus ſpeculum, ſecundus nucem, tertius librū. Gallinaceo gallo & igni terrentur leones. Si uel tenebris nocturnis, & ſine ponderis ratione ſtānum ac plumbum diſcernere uelis, dentibus utrunq; mordeas, nam in ſtanno ſenties ſtrepitum. Fama eſt funus occiſi hominis ſtillare ſanguine, ſi adfuerit interfector. Et naues mergi ni mortuorum corpora confeſtim eijcian-

tur. Aduersus ebrietatem præsens remedium absinthij esus. Albumina ouorum mixta croco intra mensem sic indurescunt, ut topatium gemmam existimes. Maxime mirum est, quod equidem uidi in poculo uitreo immerso aquis chartam siccam permanere, etiamsi per multas horas in humore teneatur. Pari modo scio quosdam cum uase aperto, conuerso ore in altißima flumina descendisse, sumptis secum cibo ac potu & face ardente, ibiq; sic uersatos esse à medio die ad occasum Solis, & aridos demum exiuisse. Puteum fodere uolentes, proni respicere solent in campis, unde plures uapores exeant. Occulte scribas transpositis syllabis, ut terma pro mater. Id aliquando facimus in signandis nominibus herbarum aut lapidum, quibus in re quapiam utimur. Lacedæmonij surculos duos teretes habebant pari magnitudine, quorum unus in bellum proficiscenti duci dabatur, alterum magistratus seruabant. Circum hunc lorum lõgum plicabant, ita ut oræ cohærerent. Literas deinde super commissuras scribebant, mittebantq; imperatori. Seuo scripta leguntur, super literas sparsis pulueribus. Fit aliquando præsertim, quum rex in manibus hostium est, ut nulla scripta ad principem perueniant. Tum sic agendum. Ex alio quopiam loco, qui regis cubiculum prospicit, quum ipsum in fenestra uideris, sex faces ardentes pro literis ostende. Vna erit pro septem: a, b, c, d, e, f, g: duæ pro totidem: h, i, k, l, m, n, o,: pro reliquis, tres: p, q, r, s, t, u, x, y, z. Sed uarietas in earum ostentatione. Nam una semel prolata, à indicabit: bis b: ter c: quater d: quinquies e: sexies f: septies g. Sic duæ semel, h: bis i: ter k: quater l. quinquies m: sexies n: septies o. Pari forma faciendum in illis, quæ supersunt. Vt si uelimus significare adesse fratrem

eius

eius, qui ab hostibus captus est. Proferamus unam sexies pro f: tres ter: unam semel: tres quinquies, toties unam: ter tres: semel unam: eandem postea quater: deinde quinquies: tum quater tres: deniq; easdem quinquies. Hoc erit, frater adest.

*

Q 4

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Epistolæ aliquot.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S. D.

T aliquid scribam post tantũ temporis interuallum chariſsime Andrea, breuiter peregrinatiõis meæ formam exponam, teq; ut eam imiteris cohortabor. Egressus Lutetia Aureliam ueni cum Hadriano Amerotio uiro utriusq; linguæ peritissimo. Vbi satis magnam habui auditorum copiam, interq; illos Ludouicum Stellam quindecim annorum adolescentem, tam eruditum Græcè, ut omne genus autorum suo Marte queat interpretari, qui in ea urbe Lucianum & Theodori grammaticen publicè docebat. Huius pater Petrus Stella iureconsultus nostra ætate, ut libri ab eo conscripti testantur, clariſsimus, tot in me beneficia contulit, tam ampla dedit stipendia, etsi id genus muneribus non soleo detineri, ut per duos menses perpetuos, quod sanè non destinaueram, illic manserim. Ibi quoq; mihi amiciſsimus fuit Nicolaus Beraldus, cuius eruditio non modò nobis, sed uniuersæ Galliæ ac Germaniæ nota est. Profectus sum inde Biturigas, unà cũ aliquot uiris & mei & literarum amantiſsimus, ubi uarias artes per mensem unum professus sum. Aegrè illinc potui discedere

dere ita nunc precibus nunc muneribus solcitabant animũ meum ut manerem. Pluuia maxima durauerat octo diebus, maiorem nobis imprecabantur, sed respondebam me floccipendere, & imbres, & niues, & omnia tempestatum genera, neque ob causam istiusmodi me uel horam uelle perdere. Nonnulli hoc timore detinebantur: qui pectore erant animosiore & ardentiore ad literas, me sunt comitati. Agesis nunc Andrea uel nomen tuum sequere, hoc est, uirum te præsta. Cogita, quod quum ex libro nostro de studendi ratione legisti, tum ex meipso sæpè audiuisti, uix fieri posse, ut quispiam peritus euadat, si semper in eodem loco desederit. Dic obsecro per Musas, quibus nos nostraq; studia dedicauimus, pœnituítne unquam literarum gratia te mutasse locum? An quisquam est, qui mansisse se optarit in urbe, unde abscesserit? Certè nisi te mutuo amore complecterer, non te tam studiosè ad rem adeò frugiferam incitarem. Vale amicorum integerrime. Lugduni emergente Scorpione die Solis hora Saturni.

IOA. FORT. ANDREAE HYPERIO, S.

MIrum in modum literas tuas desidero, sed eo forsitan non scribis, quòd mihi nusquam firma sedes sit. Fac aliquando, quod te facturum esse sperabas, quum Lutetia discederem. Ne insequaris uestigia plebis, quæ semper optima consilia damnat: sed Ciceronem potius, qui in omni artium genere laudat exercitationem. Quid profuerit alijs, qui omnes autores in tenebris legunt, qui librorum ornatu & multitudine gaudent, si nihil docere aut scribere posint. Tu omnibus horis, omnibus locis exercẽdi quære occasionem. Salutari cupio Ioannem Tartesium li-

terarum parentem, & uirum dignum, ut ab omnibus uiris literatis certatim collaudetur. Is enim prorsus nihil aliud curat, quàm ut promoueat literas. Si te contigerit ad Desiderium Erasmum proficisci, illi quoque meo nomine salutem dicito. Vale.

IVVENIS QVIDAM LITERATUS Ioachino Fortio, S. D.

Qvonam pacto fieri dicā uir eruditißime, ut ne prouocatus quidem literis, si non uenustis at certè amantißimis, quicquam responderis? An ita nos contemnis, ut culicem elephantus Indicus? Equidem fateor me præter nugas effutire nihil: at tuæ forsitan humanitatis erat, ne infimi quidem beneuolentiam respuere, meminisseque & muscæ esse splenem. Te noctes ac dies somnio, emoriarq́; ni te æque ac me diligam, ardentius amaturus, si animi in nos beneuoli specimen aliquod præbueris.

IOA. FORTIVS ADOLEscenti cuidam, S. D.

Accepi denuo abs te epistolam, qua significas te uelle me inuisere, si id mihi placere scires. Mihi summè placet cum literatis hominibus, idq́; de literis colloqui, sed uanas quorundam fabulas, quæ nihil ad scopum nostrum conferunt, non secus ac pestem fugio. Aduentus tuus pergratus erit: ad nos accede, quando libitum erit animo tuo. Vale. Sole lustrante medium cœlum, & horoscopum Scorpione.

IOAC. FORTIVS RING. Guilielmo Cambraico, S.

ABeunti mihi iubebas, ut si quos Mathematicos libros Lugduni inuenirem, eos ad te mitterem. Sed perpaucos hic reperio: plures uidi in ædibus tuis, quã sint, opinor, in tota ista ciuitate. Michaël bibliopola habet instrumentũ magnæ amplitudinis recens æditum in Germania, in quo depicta sunt sidera omnia usque ad Capricornum. Id mire conducit ad intellectum Poëtarum, ubi de signorum ortu atque occasu mentionem faciunt. Verum tamen eadem, & plura habes in globo tuo, cui circuli ærei, quum apud te Biturigibus eram, parabantur. Mirabuntur multi, & ingratum me uocabunt, quòd de te tanto uiro, tam bene de me merito nõ aliter scribam: quos admoneo te mihi uetuisse, ne quicquam laudum epistolis insererem. Vale.

*

IOACHIMI FORTII RINGELBERGII Andouerpiani Liber de Homine.

SPLENDIDISS. MAGISTRATVI Andouerpiensi Ioa. Fortius Ring. Ando. S.

VVM anno superiori Germaniæ partes lustrarem ornatißimi uiri, gratia exercitij, quò & artes nonnullas in locis diuersis profiterer, & noui aliquid addiscerem, complures uidi præclaras urbes, quæ & opibus, & literis, & rerum multiformi florent uarietate. Cæterùm quum captus desiderio patriæ (abfueram enim propemodum biennio) Andouerpiam redijssem, ceu apertis iam oculis perpendere cœpi, quantum hæc ciuitas cæteris antecellat: utpote in quam congestum sit, quicquid nationũ, quicquid linguarum, quicquid rerum omniũ per oras alias latè natura dispersit, adeò ut ipsam non immeritò dixeris horreum, uillam, seu potius thesaurũ mundi, quò quicquid terræ totius agri paßim proferunt, aquarum ocyßimo perpetuoq; cursu deuehitur. Sic terras alias, agros: Andouerpiam, uillã uel thesaurum orbis: oceanum ipsum ac flumina appellare plaustra possumus. Quãquã iam olim patria mihi nota est, sæpè tamen res magnæ maiores apparent, ubi minores uideris: & paruæ minores, si maioribus conferãtur. Id nimirũ omnium iudicio cõstat, uix

uix esse in Europa emporium, ubi tanta per uniuersum annum rerum uenalium copia sit. Habent quædam oppida celebres nundinas, sed extra eas exiguam hominum frequentiam. Admirabar in eadem urbe magistratuum splendorem, autoritatem, multitudinem: tot tamq; strenuos uiros tum pace, tum armis eximios, qui Reipub. *præsunt.* Deinde *magis, ac magis contemplans & urbis opulentiam, & magistratuum nobilitatem, grauitatem, tum etiam eruditionem, contemnere cœpi, ac pro nihilo habere, quæ cum tanta laude ac ostentatione scriptorum de* Roma, *deq; eius magistratibus sunt prodita. Si etenim* Romã *admiramur, ac caput mundi dicimus, ubi per bella, per cædes, per fas, per nefas, tot interemptis uiris, tot deletis urbibus opes auxerunt suas, & inuitos bello ad sese pertraxerunt. Quanto maior, quanto felicior* Andouerpia, *quæ nec crudelitate, nec rapinis, nec furore, nec armis: sed pace, prudentia, concordia, ac ope deorum ad summam excreuit potẽtiam. Quò tot gentes, tot nationes, nõ compulsæ, sed etiam ultro confluunt. Summus rerum opifex ei tribuat ut hac gloria ad finem usque æui fruatur: semperq;, uti hactenus fecit, enitatur ad altiora.* Nec *uerear eloqui tantum accrescere laudi diuinæ, quantum urbi accesserit. Siquidem quum elementa uocent mundi fecem, terramq; centrum, quo stupore admiremur centrum id appellari, cuius circuitum tanti populi amplitudo incolat.* Non *hæc eò dicta sunt, quòd è splendore natalis soli mihi quicquam laudis adscribi uelim, sed quòd ingratus uiderer, si res alias minores longè, extollere conarer patriæ oblitus: si eius ciuitatis quæ me in lucem ædidit, atque educauit, ne semel quidem mentionem facerem. Cœpit itaque patriæ amor, & tantorum uirorum splendor, autoritas, eruditio animum meũ incitare,*

ut hunc

ut hunc libellum de homine reipub. magistratibus dedicarem, qui non humana solùm, sed diuina quadam prouidentia nobilißimam urbem exornant, gubernant, tuentur. Quo circa clarißimi uiri optamus, ut munusculum ciuis & alumni uestri animo grato accipere uelitis, olim plura & fortasse maiora, si uita supersit, dabimus. Libri istius principium conceptionis, uitæq; humanæ coniecturas, atq; alia nonnulla, quæ ad hominem totum pertinent, demonstrabit. Inde ipso in partes duas diuiso, ea explicabuntur, quæ ad animum priorem hominis portionem spectant. Quæ animi sedes sit. Quid inter animam, animum, ac mentem intersit. Sensuum quinque internorum, externorumq; totidem natura. Colorum, saporum, uirtutum, ac uitiorum genera: quæ quatuor ad animum non corpus pertinent. Ille enim è cerebri medulla per oculos, linguam, nares ueluti fenestras quasdam apertas, rerum colores, sapores, odoresq; discernit. Et in animo non corpore, prudentiæ, & iustitiæ, & fortitudinis, & temperantiæ & adfectuum sedes sunt. Postremò corporis, & membra, & morbi aliquot, atque his affinia describentur. Quatuor alimenti concoctiones ac excrementa totidem. Humorum quatuor indicia. Quomodo ex sanguine spiritus fiat. Quæ urinæ obseruatio. In morborum mentione, quid pestis, φθίσις ληθαργία. Quo differant ἀποπληξία ἐπιληψία, παράλυσις, stupor, σπάσμος. Isthæc breuiter tractabimus, omißis ijs, quæ paßim apud scriptores alios sunt obuia. Ex his itaque adolescentes ac liberi uestri discent discrimina sensuum, colorum, saporum: genera uirtutum, uitiorumq;: quæ omnia & pueris frugifera erunt, & ijsdem ad sublimiora prouectis non iniucunda. Valete. Andouerpiæ tertio Nonas Iunias.

ANNO M. D.XXIX.

De ho

DE HOMINIS CONceptione ac horoscopo.

VMMO studio diligentiáque prodendus, cui terræ, ac maris imperium mundi fabricator Deus indulsit homo. Nanque *numinis gratia huius, simul res omneis condidisse naturam apparet: simul siderum palantium circunflexus, cum signorum orbe obliquo ad uerticem utrunque deductos esse. Quam rerum faciem sic ideo æditam diiudicamus, uti alterno solstitiorum reditu heteroscios, zonásque stellæ periscias inuiserent.* Hic *labor frugem multo amplißimam ostentat, polliceturq́;. Quid etenim referat mundi polos draconumue fines in queis ipsa* Solis, *Lunæq́; sidera deficiunt, atque id genus spectacula comprehendere, & ueluti oculis coràm intueri, si seipsum homo non norit.* Dementiæ *extremæ est ensiferos* Oriônas, *auersos* Tauros, Coruos, Angues, Cratêras *anxiè perquirere, atque quo in loco corporis proprij hepatis, lienis, cordis, pulmonumq́; uiscera sint ignorare.* Ergo *tot coniectationum leges indepti, tot rerum scitu dignarum pulchritudine cognita, nosmet nos discamus.* Næ *mortalibus nihil arduum.* Neque *quicquam tam sublime optifex natura constituit, quo uirtus non poßit eniti.* Hominis *cura quo non aspirauit? Terrarum oræ lustratæ omnes.* Et *ne portio aliqua rationis humanæ captum præterire queat, recessum interiorem cupiditatis furor peragrasti.*

Vnde nullos usquam inueniri manes Plinius memoriæ tradidit, Si, ait, ulli essent inferi, iam profectò illos auaritiæ, atque luxuriæ cuniculi refodissent. Oceani cursus, tumoresq; explorati. Grandinum pruinæ, uentorum, fulminum uim solertia indagauit. Ignium errantium circuitus, stationes, progressus, ac uiolentos radios perdidicit. Ab his flammas cœlo adfixas penetrauit. Inde mundo mens egressa moles operosæ rerum naturæ binas adstruxit, atque ex octo denas fecit. Descendat magnus nunc iam imperator animus, gaudeat domito orbe uictor, ad se redeat, seq; ipsum contempletur, se noscat. Ad institutum itaque uertat se oratio. Conceptus humani momento (unde aptius enim quàm ab initio extremo ordiamur) partem mundi eandem sursum iuisse, in qua puero nascente Luna consistit, haud dubium est. Contrà natali die signiferi flexus, quos sidus idem in uterum se recipiente semine lustrabat, exoriri. Sic opera mutua horoscopum (quàm in signorum circulo notam appello, quæ rei principio cuiuspiam oritur) priorem, nascendi tempus: posteriorem, concipiendi indicare. Experimentum mirum haud unquam fallax, quodq; deorum munere uerius, quàm ingenio mortali repertum iure censeatur, si cui altius obseruationem peruestigare libeat. O miraculi genus, & ingens, & inusitatum. Quum innumeræ gentium plagæ sint, inq; ijs tot coëundi libidines: quo pacto ad singulos adeò multorum conceptuum horoscopos partu urgente sidus menstruum se conferat? Quid ipsum fœtu prodeunte in orbis zodiaci tractum ducit, qui quando conciperetur, orientem premebat? Hæc cœli solicitudo, cura, labor in uagientis, & plerunque ad ignauiam geniti animalis aduentu. Hæc eius origo, cuius rationem dicere aggredimur. Quæ huc pertinere arbitrabor, accuratè & paucis

De inferis.

paucis absoluentur. Ordo istiusmodi erit. Primum hominis totius naturæ, sine partium mentione exponetur: inde animi: postremò corporis. Ordo libri.

QVID PRIMVM IN vtero absoluatur.

QVid à conceptione primum perficiatur, uariæ autorum sententiæ fuerunt. Alij ante omnia lumbos absolui carinæ nauium instar adfirmant. Alij caput, in quo principatus, ac mentis sedes est. Alij cor, arteriarum, atque spiritus principium. Cor primū absolui.

DE CALAMITATE, BREVItate, signis, ac fine humanæ vitæ.

DE *naturæ nostræ fragilitate, de multis tam breuis momenti incommodis complura proferre haud quaquam esse difficile puto, quando aliud nihil in luce hac tam crebro experimur.* Eam Plinius, in *septimi libri præfatione graphicè depinxit his uerbis:* Hominem tantum nudum, & *in nuda humo natali die abijcit ad uagitus statim & ploratum, nullumq; tot animalium aliud ad lachrymas, & has protinus uitæ principio.* Et: *Nulli uita fragilior, nulli rerum omnium libido maior, nulli pauor confusior, nulli rabies acrior.* Homerus: De calamitate humanæ vitæ.

Οὐδὲν ἀκιδνότερον γαῖα τρέφει ἀνθρώποιο
Πάντων ὅσσα τε γαῖαν ἐπιπνείει τε καὶ ἕρπει. id est,
Nihil imbecillius terra nutrit homine
Omnium quæcunque in ea spirant, & serpunt.
Et Euripedes inquit:
Οὐ βίος ἀληθῶς ὁ βίος ἀλλὰ ξυμφορά.

Vergilius *tam celerem æui decursum perpulchrè mehercules in Mecœnatis fato deplorat.*

Redditur *arboribus florens reuirentibus ætas,* De breui-

tate humanæ vitæ.

Ergo non homini, quod fuit ante redit?
Viuacesq́; magis ceruos decet esse pauentes,
Si quorum in torua cornua fronte rigent.
Viuere cornices multos dicuntur in annos,
Qur nos angusta conditione sumus?

Huc & Theocritus per ἀλληγορίας *scite allusit, rosarum, liliorum, florumq́; gratiæ mutationem hanc comparans. Quos uersus ob elegantiam non mediocrem huic loco adscribam:*

Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει
Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ.
Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστί, μαραίνεται ἁνίκα πίπτει.
Ἁ δὲ χιὼν λευκά, καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ.
Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικόν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ.

Signa breuis & longæ vitæ.

Hominis uita pomo uidetur persimilis, quod aut maturum decidit sponte, aut ante iniuria tempestatum, uentorumúe impetu deijcitur. Vitæ breuis signa colligunt, raros dentes, prælongos digitos, ac plumbeum colorem. Contrà, longæ, incuruos humeros, nares amplas, & tria signis dictis contraria: multos dētes, digitos breues crassosq́;, atq́; colorem clarum.

Finis vitæ.

Hominis uitam trifariam finiri putāt, aut natura, aut fato siue ictu stellarum, aut casu. Natura, cui nullum ultra centum & uiginti annos spatium concessum est. Fato, quum tres Saturni circuitus, & quādoque singuli, exitium adferunt. Et quum sideris eiusdem, Martisúe radij uel tetragoni, uel aduersi in horoscopi gradum iaciuntur. Casu seu fortuna, quæ ad causas diuersas pertinet. Sic dicuntur expirare, qui uel gladio, uel ueneno, aut bello pereunt.

VITAE HVMANAE IN INfantiam, pueritiam, parteisque huiuscemodi distinctio.

Dictum quo Lunæ positu, & qua nam ratione in uterum concipi, atque inde in lucem prodire eum, de quo agimus, arbitrantur. Deinde nonnulla adiecimus de uitæ mortalium imbecillitate, breuitate, indicijs, ac fine. Proximum uidetur, ut eam in partes distinguamus. Huiusce rei usus frequens in poëtarum, oratorumq; scriptis, ubi de infantiæ, pueritiæ atque adolescentiæ iudicio loquuntur, futurus est. Rhetores *quoque parteis easdem locos appellant, quibus in personarum demonstratione utantur.* Et medici *omnium uitæ partium naturam accurate ad temperandas pharmacorum mistiones cognoscēdam præcipiunt.* Græci *portiones septem tradidere.* Infantiam, *quæ nutrit alitq; genitos. Quæ in hac ætate uel uidemus uel audimus, ideo fixius hærere memoriæ dicuntur, quod tum omnia noua sint.* Res *enim raras, ac inusitatas meminisse facilius solemus. Quicquid uero quotidianum est, & consuetudine aut usu firmatum, minus mouere sensum consueuit.* Pueritiam, *quando literarum, cytharæ, luctæ, ac ludorum similium studia exercemus.* Adolescentiam, *quum ad* Veneris *illecebras incitamur.* Iuuentam, *quando regnat in corpore uigor, & ætatis perfectio properat.* Virilem ætatem, *quum potentias ac uictorias affectamus:* Senectutem, *quæ prudentiam desiderat.* Postremo *senium, quando decrepiti nuncupamur, atq; à generatione desistimus, quæ ætas frigida est.* Infantiam *Lunæ comparant: pueritiam* Mercurio: *adolescentiam* Veneri: *iuuentam soli, uirile robur,* Marti: *senectutem* Ioui: *senium* Saturno. Quæ *siderum horum na=*

Transitus.

Infantia.

tura sit abunde in libris, quos de institutionibus Astronomicis, siue de mundi ratione conscripsimus, demonstratum est. Horatius ex his parteis solum quatuor præcipuas recenset: pueritiam, iuuentam, uirorum tempus, ac senectutem: ipsarumq; quum seriem, tum mores uerè ac disertè depingit. Eius uersus, quò perfectior rei huiusce cognitio haberi poßit, adponam:

Pueritia. Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusq; decor naturis dandus, & annis.
Reddere qui uoces iam scit puer: & pede certo
Signat humum: gestit paribus colludere, & iram
Colligit & ponit temere, & mutatur in horas.
Iuuenta. Imberbis iuuenis tandem custode remoto,
Gaudet equis canibusq;, & aprici gramine campi.
Cæreus in uitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris.
Sublimis, cupidusq;, & amata relinquere pernix.
Aetas uirilis. Conuersis studijs ætas, animusq; uirilis,
Quærit opes, & amicitias, inseruit honori,
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.
Senectus. Multa senem circumueniunt incommoda, uel quòd
Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet uti,
Vel quòd res omnes gelidè, timideq; ministret,
Dilator, spe longus, iners, auidusq; futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, castigator, censorq; minorum.

Varro à natali die uitam omnem in gradus quinque partitur: atque unicuique, præter extremum annos quindecim tribuit. In quibus nomenclaturæ tales. Gradu primo usq; ad annum quintumdecimum pueri dicuntur, quòd sint puri, id est impubes. Secundo ad trigesimum annum adolescentes,

ſcentes, ab adoleſcendo ſic appellati. In tertio: qui producitur uſque ad annos quinque & quadraginta, iuuenes cognominantur: eo quòd rempubli. in re militari iuuare poſſint. In quarto ad ſexageſimum annum ſeniores: quoniam tunc primum ſeneſcere corpus incipiat. Inde uſque ad uitæ finem gradus quintus dicitur: in quo qui ſunt ſenes appellantur, quia ætate ea corpus ſenio laboret. Hippocrates quemadmodum ante de Græcis memorauimus, in portiones ſeptem uitam diuidit. Quarum primæ finem eſſe annum ſeptimum exiſtimat: ſecundæ, decimumquartum: tertiæ duodetrigeſimum: quartæ, trigeſimumquintum: quintæ, quadrageſimumſecundum: ſextæ, quinquageſimumſextum: ſeptimæ, nouiſſimum annum uitæ humanæ. Partium naturam in mundi domicilijs quatuor, quos angulos uocant, contemplantur. Siquidem cœli ſignum partus momento exoriens, qui ὡρόσκοπος Græcis dicitur, primam nati ætatem indicat, id eſt, qualis ipſa futura ſit: quibus malis, morbis, periculis obnoxia: quos honores, quas opes ille qui natus eſt conſequetur. Culmen, ſiue cœli medium, ætatem hominis mediam. Vltimam occaſus. Imum mortem, ac uitæ exitum, quæq́; à morte futuræ ſint laudes, aut opprobria.

Vnde dicti ſint iuuenes.

Spatia ſeptem uitæ partium.

Rationes ætatum è cælo uideri.

QVO DIFFERANT ANIMA, animus, ac mens.

HActenus de homine toto uerba fecimus. Nunc partes exequemur, atque ab animo priore parte præceptionum exordium ſumemus. Ab eo ad corporis membra, morbosq́; tranſibimus. Quæri ſolitum eſt à pleriſque, quid animæ uox propriè ſignet, quid animi, quid mentis, quodq́; uerborum diſcrimen ſit. Non deſunt, qui differentiam tradiderint, ſed ita obſcurè, ut complures ignorare rem per-

petuo malint, quàm ex tanta ambage, quæ certi nihil asserit, eruere. Nos itaque paucis ea exprimemus. Inter animam, animum, ac mentem id interest, quòd anima uiuimus, animo sapimus, & mente diuina contemplamur. Estq; animo mens præstantior. Idcirco scriptores omnes, quum de deorum cultu loquuntur, mentis uocabulo uti malunt, quàm animi. Vt Mente deos adijt. Ausonius:

Differentia inter animam, animum, ac mentem.

Omnipotens quem mente colo pater unice rerum.

Et Plinius de Sole scribit: Hunc mundi esse totius animum, ac potius mentem. Item animam morte sopitam esse neminem latet: animum somno. Et in furiosis mentem extingui, non animam. Anima igitur uiuere: animo sapere: mente deorum naturam scrutari dicimur. Anima haud est absimilis lumini, quæ sanguinis humore, ut oleo lumen alitur, Hanc alij sanguinem esse dixerunt, alij ignem, alij uentum siue spiritum, unde & nominis origo, ἄνεμος nanque uentus est. Anima est imago mentis. Deus menti, mens animæ, anima corpori præest.

ANIMI SEDEM IN CAPITE esse: & aures, oculos, nares, linguam, ac neruos, eius esse fenestras.

Animum alij in corde posuerunt, unde loquendi forma frequens inolevit, in corde suo, pro animo suo: è pectore meo, si quidem in hoc conceptaculo cor est, pro animo meo, rei continentis usu pro contenta, & in præcordijs nostris semper uersabere. Alij eum haud dubie in capitis arce habitare adfirmant. Ac ideo, aurium, oculorum, narium, linguæq; organa, & neruorum originem naturam hic collocasse, ut per ea, ueluti fenestras, è specula sua audire, uidere, olfacere, gustare, atque tactu res percipere possit.

Caput animi specula.

poßit. Quo tamen aliud agente, & cogitatione grauiore impedito etiam fenestris, id est, oculis, auribus, naribus patentibus, neque uidet aliquid, neque audit, neque olfacit, neque gustu, aut tactu percipit quicquam. Nisi id, quod commouet sensum, ita sit, aut nouum, aut insigne, uti uehementia animum cogitantem perturbet. Eadem & Ciceronis in Quæstionibus Tusculanis, ubi de ipso disserit, sententia est, quam adponam: Sensus nullus in corpore. Sed (ut non solum Physici docent, uerum etiam medici, qui ista aperta, & patefacta uiderunt) uiæ quasi quædam sunt ad oculos, ad nareis, ad aureis à sede animi perforatæ. Itaque sæpè, aut cogitatione, aut aliqua ui morbi impediti, apertis, atq; integris & oculis, & auribus, nec uidemus, nec audimus. Vt facile intelligi poßit animum, & uidere, & audire, non eas parteis, quæ quasi fenestræ sunt animi, quibus tamen sentire nihil queat mens, nisi id agat, & adsit. Eam ob causam Lucianus Pallada esse genitam ait é cerebro Iouis. Eademq; ratione Homerus sæpè ἐν φρεσὶ, pro in animo dicit. φρένας enim nominant Græci membranam, quæ operit cerebrum, quàm Lucianus μήνιγγα uocat, unde in ipsa apostema φρενῖτις dictum. In sentienti ratione officia animi duo sunt: iudicare, & persequi uel fugere. Prius ad intellectum pertinet & prudentiam artesq; omneis complectitur. Posterius, ad uoluntatem: quod iustitiæ, fortitudinis, ac temperantiæ genera continet. Duo animi officia.

ANIMI VIRES.

Marcus Varro hominum animas in parteis, seu uires octonas diuidit. Harum esse quinque ait, quibus sentimus: sextam, qua cogitamus: septimam qua progeneramus: octauam, qua uocem mittimus. Et Plato in Octo animi potentiæ.

Animæ partes tres. *Timæo tripartitam esse uoluit. primam rationalem partem, capitis arcem tenere: secundam, excandescentiam in cordis conceptaculo esse: tertiã cupiditatem in iecore. Vt plerisque placet, mens siue animus pro officijs diuersis alia atque alia nomina sortitur. Anima nuncupatur, dum uegetat: spiritus, quando contemplatur: sensus, quum sentit: animus, quum sapit: quum discernit, ratio: quum recordatur, memoria: quando uult, uoluntas.* Nonnulli *arbitrantur sapere & recordari animum in cerebro, metuere in corde, concupiscere in hepate, audire in auribus, cernere in oculis, olfacere in naribus, gustare in palato & lingua, in omnibus denique corporis partibus, per quas nerui diffunduntur, sentire.* Magna *inter corpus & animum discrepantia est.* Nam *corpore nihil nisi præsens, & quod adest sentire possumus: animo autem & præterita & futura. Hic momento cuncta percurrit: corpus tardum atque hebes testudinis more graditur. quod tamen ipsum facere non posset, nisi animi ui atque impulsu moueretur. Corpus quum senescit indies fit deformius: animus contrà uetustate fit illustrior.* Nunc *sensuum genera, quorum non infrequens usus est exponentur.*

QVINQVE INTERIORVM sensuum descriptio.

Sensus communis. INteriores *quinque tradiderunt. Sensum communem, unde nerui ad exteriorum sensuum organa protenduntur, quiq; ab exteriore sensu percepta cognoscit uniuersa, atque in locum unum contrahit.* Imaginandi uis. Φαντασία. Imaginandi *uim, quæ formas à communi sensu recipit, ac discernit.* φαντασίαν, *quæ interim è specierum diuersarum composi*

tio[ne]

tione monstra fingit quorum fortasse similia nunquam uiderit. Rationem, *siue cogitationem, quæ ex formis sensu cognitis, aut futurum aliquid aut præsens, aut præteritum colligit.* Et *memoriam, quæ tum percepta à sensu, tum à cogitatione collecta seruat, ad ceræ modum cui effigies aliqua imprimitur. Quam Græci ita depingunt:* Μνήμη ἐστὶν ἡ τῶν πάλαι ἐγνωσμένων κατοχή Et: ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ μὲν προσδοκωμένου ἐστὶν ἐλπὶς τοῦ δὲ παρόντος, αἴσθησις: τοῦ δὲ ἀπόντος μνήμη. Non *inutilis illorum distinctio uidetur, qui treis duntaxat parteis posuere. Communem sensum, quo undiq;, ueluti a d fontem sensa confluunt.* Rationem, *cogitationem' ue, qua aliquid inde colligimus, seu ratiocinamur.* Et *memoriam, quæ utrunq; seruat.* Interni *sensus, ergo aliorum iudicio quinq; sunt. Sensus communis, quo omnia quæ uel uisu, uel auditu cognita sunt, conueniunt.* Imaginandi *facultas, quæ à communi sensu tradita sibi, contemplatur, ac dignoscit.* Φαντασία, *quæ res fictas, & cuiusmodi nusquam reperiuntur, quandoq; componit, ut* Centauros, Chimæras. *Cogitatio, quæ ex uisis rebus uel auditis præteritum aliquid, aut postmodo futurum ratiocinatur.* Et *memoria, quæ omnia dicta modo seruat. Aliorum sententia tres tantum. Communis sensus, in prima cerebri parte: cogitatio in media: in postrema memoria. Quibus quinarius numerus placet, hi sensus treis priores in primo cerebri conceptaculo ponunt: in medio rationem: in postrema memoriam.*

Ratio uel cognatio.

Memoria.

DISCERE ESSE recordari.

IN *animi notione dissentiunt autores.* Plinius *eum interire putauit cum corpore. Sic enim septimo libro scri-*

bit:Omnibus à ſuprema die eadem,quæ ante primum, nec magis à morte ſenſus ullus aut corpori, aut animæ, quàm ante natalẽ.Quo in loco Democritũ *ridet, quifuturũ eſſe prædixerat,ut defunctorum corpora reſurgerent.Similis, inquit,& de ſeruandis corporibus hominum, ac reuiuiſcendis promiſſa à* Democrito *uanitas,qui non reuixit ipſe.* Adiecit & *hoc:Quæ,malum,iſta dementia,iterari uitam morte? Alij uero animum & ſemper fuiſſe,& æuo nullo moriturum eſſe exiſtimauere:ſed ipſum tum decedere, quòd quidem mori uocant:tum iterum redire,perire nunquam.Sic enim* Plato *in dialogo quodam, cui titulus Menon, ſiue de uirtute, ea de re diſſerit.* Cuius *uerba hæc: Quum animus immortalis ſit,ac ſæpius in uitam hanc redierit,uideritq́; crebro,& quæ in hac,& quæ in alia uita ſunt:omniaq́; perceperit:nihil utiq; reſtat quin didicerit. Quamobrem nihil mirum eſt, ſi eorum quæ ad uirtutem, & ad alia pertinent,reminiſci poßit,quippe quum olim illa cognouerit.* Ex *his effici* Plato *uult noui nihil cognoſci,ſed ea ſolum, quæ ante in corpus aduentum cognita erant,in memoriam reuocari,ac ideo diſcere aliud nihil, niſi reminiſci eſſe.* A Cicerone *ratio redditur, quur adeò multarum rerum cognitio protinus tollatur, & quam ob cauſam,prima ætate doctrinarum omnium ignari uideamur,ac rudes.Quoniam,ait,mens in tam inſolitum,tamq́; perturbatum domicilium repente immigrauit.* Sed *quum ſe colligit, tum ea agnoſcit reminiſcendo.* Idcirco *apud* Platonem *puſionem quendam* Socrates *interrogat Geometrica quædam de quadrati dimenſione.Ad quæ ſic ille gradatim perductus reſpondet,quaſi Geometrica didiciſſet.Vnde* Socrates *diſcere,uitæ ſuperioris recordari uocat.Hæc ad memoriæ rationẽ pertinẽt,ideo hic ſubiecimus.*

De animi æternitate.

Diſcere quid ſit.

Quid

QVID SOMNVS.

Somnus, inquit Aristoteles, quies est animalium uirtutum, cum intentione naturalium. Vires animales, mouendi ac sentiendi facultates nũcupatur: naturales nutriendi. Cicero somnum imaginem mortis nominari ait: ac inde colligi, nullum in mortuis, aut morte sensum esse: quũ eius simulachrum, siue umbra sensu careat.

SENSVS EXTERNI.

Exteriores sensus sunt, auditus, uisus, olfactus, gustus, tactus. Ideo esse quinq; putant, quòd partes totidem sint, quibus mundi corpus constat: elementa quatuor, & ætherea forma. Si quidem tactus, terræ rationem habet. Gustus aquæ, quoniam humectatione sensus hic perficitur. Aëris percußio sonum ædit, quem audiendi facultas percipit. Olfactus, uim igneam poßidet: ex calore nanq; odores proueniunt. Videndi ratio, ex ætheris materia & lumine temperatur. Sonus itaq; motu & collisione excitatur, lumine color: igne odor: sapor humore: & rebus solidis tactus. Horum instrumenta sunt aures, oculi, nares, lingua, & manus in quibus tangendi facultas perfectißima est. His obijciuntur sonus, color, odor, sapor: tactus obiecta calor, rigor, humidum, aridum, asperum: læue: & quæ horum mistura componuntur. Obseruatum est sensus omneis, qui in animalis capite locantur, inuersam efficere Pyramidem. Latißimè enim sparguntur aures, arctius coeũt oculi, adhuc arctius nares, partẽ infimam lingua occupat. Inter sensus, perfectißimus homini ac araneis tactus: aquile uisus: uulturibus canibusq; odoratus: talpis auditus,

quæ si de ijs loquare intelligere dicuntur & profugere. Nunc colorum, saporumq́; genera tractabimus.

COLORVM NOMINA.

R*Vfus color est non planè ruber.* Huius *genera sunt flauus, fuluus, luteus, rutilus, spadix, phœniceus.* Flauus *fuluo clarior est. Sic flauam segetem aut* Cererem *dicimus ab aristarum maturitate.* Et *flaua mella.* Vergil.

Flauaq́; *de uiridi stillabant ilice mella.*

Et *comam flauam uocamus.* Ouidius:

Forma *placet niueusq́; color flauiq́; capilli.*

Fuluus, *inquit* Plato, *ex flaui fusciq́; mistura constat.* Fuluum *enim aurum, fuluum æs, fuluam aquilam, & fuluam arenam nominamus.* Hæ *loquendi formæ diligenter obseruandæ.* Quippe *non aptè aurum flauum dixeris, nec mella fulua.* Luteus *dicitur, cuiusmodi uitelli in ouo color est.* Rutilus, *spadix, ac phœniceus, exuberantiam atq; splẽdorem ruboris signant, qualis in palmæ arboris fructu est.* Sunt *& alia colorum uocabula, quæ ordine exponentur.* Liuidus *nuncupatur cuiusmodi est color carnis percussæ, sine effluxu sanguinis.* Purpureus *est, qui nigricantis rosæ splendore sublucet.* Vel (*uti* Plato *ait*) *rubeum cum albo nigroq́; purpureum generat.* Fuscus, *qui ex albi nigriq́; temperatione producitur.* Pila *enim aut papyrus, qua diu usi fumus, fusca appellatur.* Pallidus *ex albi flauiq́; mistura prouenit.* His *adduntur cœruleus, glaucus, cæsius, thalaßicus, ferrugineus, κυάνε@ & cumulatis à fluctibus uocitatus, quæ pro eodem accipiuntur, coloremq́; subnigrũ, qualis cœli, uel maris est, significant.* Quo *nomine* Proteus *cœruleus, &* Nymphæ *cœruleæ, & saxa, quæ in mari pro-*

min

minent, cyanea nominantur, Cœruleus dictus quasi cœluleus: unde & mare, quòd cœlo subiectum eundem colorem accipit, cœruleum uocamus. Cæsium quoq; uocitatum opinantur, quasi cælium. A cœruleo nonnihil differre uidetur sententia Ciceronis, qui primo de Natura deorum cæsios oculos Mineruæ, cæruleos esse Neptuni scribit. Est cucumis cœruleus, qui mundi ipsius imaginem & colore & interioribus partibus refert. Veteres non quaslibet res, sed oculos duntaxat cæsios uocabant, quibus inest fulgor quidam uisu horrendus. Vnde sicut Cæsares dicti à cædẽdo, sic cæsius nuncupatus, quòd cædem quodammodo oculis minari uideatur, qualis prælio & cæde gaudens Minerua fuisse dicitur. Cæsius Græcè glaucus uocatur, unde Pallas γλαυκῶπις dicta. Glaucus etiam color pro uiridi ponitur, qui admistum uirori alborem habet, Vnde Vergilius glaucas salices dixit. Sumuntur quandoq; à rebus uoces hæ, ut roseus, flammeus, igneus, sanguineus, croceus, aureus. Differt ater à nigro, quòd ille sit propriè carbonis extincti, horrendus, tristis, uisu iniucundus, unde & mors atra, & dies ater dicitur: hic uerò nonnunquam lepidus & uenustus est. Contraria dicuntur album, & nigrum, flauum & liuidum, puniceum & purpureum, uiride & cœruleum. Color in facie niger alias indicat immoderatum frigus, ut hyeme in frigentibus, qui liuescunt: alias immodicum calorem, ut in hominibus cholericis & Aethiopibus. Medici colorum rationem habent in cute, capillitio, urina, excrementis, & uomitu. Medicorũ obseruatio.

Saporum genera, & naturæ.

SAporum formæ septem traduntur: dulcis γλυκὺς, acetosus, amarus, acutus, insipidus, salsus. Dulcem habent

sap

saporem ficus, mel, glycyrrhiza. Stypticum, uuæ immaturæ, & mala immatura. Ea uim obturendi habent, inde nomen inditum. στύφω nanq; Græcis obturo est. Acetosum, acetum, quod sapori nomen dedit, & uinum uetus. Amarum, absinthium. Acutum, piper. Insipidum, aqua, & herbæ, quæ aquæ saporem habent. Et salsum, res omnes sale conditæ. Saporum diuersa natura est. Nam id quod dulce est, corpus humectat, & lenit. Stypticon uiscerum meatus comprimit. Acetosum, neruos infestat, humoresq; siccat. Amarum, membra confortat, sed pectus lædit. Acutum sensum mordet, & adurit. Insipidum penetrandi habet facultatem, atque aduersus febris morbum præsidio est. Cōtraria sunt dulce & amarum: pingue & salsum. In herbis alijs' ue rebus sapor salsus, amarus, acutus eas calidas esse indicant: acetosus & stypticus, frigidas: pinguis, insipidus, dulcis, temperatas. Odor acutus, calidas & siccas, ut albij: grauis seu obtusus, frigidas & humidas, ut uiolarum: mediocris, frigidas & siccas. Sensuum rationem absoluimus. Reliqua, quæ ad animi naturam spectant, exponentur: Primum eloquemur, quid summum bonum, quot bonorum genera sint, quo differat pulchrum & honestū. Deinde uirtutum species tractabimus: deniq; uitiorum.

DE SVMMO BONO.

Svmmum esse bonum uel beatitudinem aiunt, in quo totius sapientiæ cardo uersatur, aut summam felicitatem humanæ naturæ. Epicurus id in animi uoluptate posuit. Aristippus in uoluptate corporis. Peripatetici in animi, corporis, ac fortunæ bonis. Lactantius uerò bonum summum nuncupauit cælestem uitam, uel colere Deum: nosq;

ideo

ideo generatos esse, ut Deo seruiamus. Hæc ergo de summo bono cognoscenda. Ipsum esse scopum, quo omnes nostri conatus: aut labores tendere debent. Inde, quoniam his de rebus crebrò esse disceptatio solet, Epicuri, Aristippi, Aristotelis sententiæ perdiscendæ. Hi enim autores in hac mensione persæpe apud scriptores uersantur. Possent & philosophorum aliorum coniectationes innumeræ depromi: sed in cognitione omni optima quæq; excerpenda censeo, ac ad alia animum transferendum, seruandumq; Terentij dictum: Ne quid nimis. Præsertim quum tam multa, tamq; præclara nobis peragranda sint. Dementis esset hic anxiè omnia, quæ ad summum bonum spectant, persequi, ac interim arteis alias pulcherrimas negligere. Idem & in locis alijs dictum uelim, ubi fortasse nimium esse breuis uidebor. Postremò, summum illud naturæ humanæ bonum diuinum esse cultum adfirmabimus, seu beatitudinem æternam, aut (quod idem est) diuini luminis consequutionem. Id lumen in mentem primò, in uoluntatem deinde descendit. In mente ueritas, in uoluntate gaudium: in mente ἀμβροσία, in uoluntate νέκταρ à Platone in Philebo & Phædro appellatur. Triplex boni summi conditio, ut summopere perfectum sit, ut sufficiens, ut expetendum. Perfectum dicitur, quoniam nihil sibi deest. Sufficiens, quippe nihil deest illi, quod ipsum adipiscitur. Expetendum, quando in illo, & ex illo est, quicquid appeti potest. Vnde quia perfectum, sufficiens: quia sufficiens, expetendum. Apud scriptores idem sunt summum bonum, beatitudo, ac summa felicitas.

Summum bonũ quid sit.

TRIPLICIA BONA, ET rerum expetendarum tria genera.

Bono

Bonorum formæ tres sunt. Animi, quæcunq; consilio & cogitatione fiunt: ut prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia. Corporis, quæ natura corpori atribuit. Quod genus: uelocitas, robur, dignitas, ualetudo. Et fortunæ, quæ externa dicuntur. Huiusmodi sunt genus, educatio, diuitiæ, potestas, gloria. Rursus rerum expetendarum tria genera sunt. Alia quippe expetuntur propter suam uim & dignitatem, quales sunt uirtus, doctrina, ueritas. Alia propter fructum & utilitem, ut pecunia. Alia suæ quidem naturæ gratia, sed quæ commoditatem quandam præ se gerunt, quo magis expetantur: ut amicitia, bona existimatio. Est distinctio alia tum laude, tum admiratione digna, quàm Platonicorum ratio subtilis prodidit, bonorum genera duo esse: unum finem: ad finem alterum. Illud propter seipsum: hoc propter aliud expetendum. Illius appetitio uoluntas: huius electio. Illud uenerandum: hoc utile. Illo fruimur, hoc utimur. Illius adeptio, beatitudo: huius, lucrum uocatur. Lucrum igitur boni utilis acquisitio est, quod ad boni uenerandi consequutionem conducere potest. Quod uerò ad hoc non confert, nec ipsum utile est: nec eius adeptio lucrum. Hactenus bonorum ratio dicta. Reliquum est, ut decori, honestiq; discrimen, seu potius affinitas exponatur.

QVID INTER PVLCHRVM & honestum intersit.

Decorum siue pulchum ita cum honesto iungitur, ut separari ab ipso non queat. Honestas namq; uelut bona ualetudo est, & quædam salubritas corporis. Decus

uerò

uerò, tanquam uenustas & pulchritudo. Forma ualetudini bonæ uidetur antecellere, tamẽ sine ea esse non potest: sicuti nec flos sine radice. Quid autem uera pulchritudo sit incredibile quàm elegãter, ac disertè in Platonem Marsilius scriptitarit, ad hunc fermè modum: Pulchritudo nihil aliud quàm summi boni splendor est, fulgens in ijs, quæ oculis, auribus, mente percipiuntur : perq́; illa ad bonum ipsum, uisum, auditum, mentemq́; conuertens. Quo fit, ut pulchritudo circulus quidam lucis diuinæ sit, à bono manans, in bono residens, per bonum: & ad bonum perpetuò reflexus. Verùm hic alio modo pulchri nomen quàm antè ubi illud honesto comparauimus accipitur. Priore enim forma opes & artes pulchras, honores, magistratus, imperia, eaq́; quæ hominis industria, aut effici, aut cõparari possunt, pulchra nuncupamus. Posteriore, quicquid natura, aut Deus ipse condidit. Sic Solem pulchrũ, Lunam pulchram, mundum pulchrum, arborum deniq; fœtus & flores pulchros appellamus. Illic memorantur, quæ uulgus humanum pulchra putat cupiditatibus suis deditum: hic undiq; Dei fulgorem uniuersitas rerum spectantium oculis obijcit. Item pulchritudinem superiorem, artificiosam: hãc uerò naturalem uocare non incommodè possumus.

QVATVOR VIRTVTVM genera.

Virtutem esse aiunt animi habitum, rationi rectæ consentaneum. Recta ratio cognitio est tum legum, tum sententiarum, quæ natura omnium animis inditæ sunt. Quales hæ apud Phocylidem:

Πτωχῷ δὲ εὐθὺς δίδου μηδ' αὔριον ἐλθέμεν εἴπῃς

Πρῶτα θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας
Πλούτου ἔχων, σὴν χεῖρα πενητεύουσιν ὄρεξον
Λαῷ μὴ πίστευε, πολύτροπός ἐστιν ὅμιλος.

Virtutem mediam esse, atq; extrema utrinq; uitiosa constat. Sic fortitudo media inter temeritatem & ignauiam est: ueritas, inter arrogantiam atq; dißimulationem: uerecundia inter impudentiam ac stuporem: Ex his temeritas, arrogantia, impudentia uitia dicuntur, modúmq; excedũt: ignauia, dißimulatio ac stupor defectu notantur, nec ad medium perueniunt. Propositæ sunt mortalibus uiæ duæ. Virtutum altera, quæ primo ingressu est ardua, confragosa: postea plana, lucida, amœna. Quod Hesiodi uersus elegantißimè exprimunt:

Τῆς ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι, μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτήν.

Idem post hunc à Luciano præscriptum est ita: ὁ οἶμος ἐπ' ἀρετήν ἐστι μακρός τε, καὶ ὄρθιος, καὶ τρηχὺς ἱδρῶτα οὐκ ὀλίγον ἔχων τοῖς ὁδοιπόροις. Altera uitiorum, quæ principio amœna est, multoq; tritior: postea præceps, saxis aspera, obducta sentibus. Virtutes omnes in formas quatuor diuidunt, quæ ordine describentur. Prudentia est rerum multarum memoria, & complurium negotiorum usus. A sapientia distat. Nam prudentia uersatur circa res humanas, & in quibus habet consultatio locum. Sapiẽtia uerò circa primas causas, & prima rerum principia, eáq; quæ à nobis nec fieri, nec immutari queunt. quamobrem Astrologum, qui siderum motus ac naturas contemplatur, sapientem non prudentem nominamus. Iustitia quæ unicuiq; rei suum tribuit. Fortitudo rerum magnarum expetitio & rerum humilium contemptio, & laboris cum utilitatis ratione perpeßio. Vel (ut Macrobius ait) Fortitu

titudinis est animum super periculi metum agere, nihilq́; nisi turpia timere, tolerare fortiter uel aduersa uel prospera. Aut: Fortitudo cum ratione honesta contemptus est periculi. Temperantia, est rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma ac moderata dominatio.

PRVDENTIAE SPECIES.

PRudentiæ genera tria sunt. Memoria per quam præterita perspiciuntur: intelligentia, qua præsentia cognoscimus: & prouidentia, quæ postmodo futura perscrutatur. Prudentis etenim hominis est tempora hæc tria accuratè obseruare. Hic memineris memoriam non pro animi ui, quam in cerebri conceptaculo posteriore sitam esse diximus: accipi, sed pro actione seu recordatione ipsa, qua memoriam res præteritas intueri sentimus.

IVSTITIAE GENERA.

REligionem uim insitam esse aiunt, quæ deorum metu & ceremonijs hominem ducit: uel quæ deo suum tribuit. Pietatem esse in deos, aut in patriam, aut in parentes, aut in alios sanguine iunctos officium. Gratiam siue gratitudinem officiorum, honorum, & amicitiarum memoriam & remunerationem esse: uel quæ bene merentibus suum tribuit. Obseruantiam per quam ætate & sapientia aut dignitate aliqua antecedentes ueneramur. Veritatem, quæ monet nos, ut rem sicuti est, & sicuti scimus dicamus. Beneficentiam qua gratis de alijs bene meremur. Amicitiam, quæ mutuam alijs beneuolentiam reddit. Vel duorum animorum summam in Deo colendo concordiam. De qua exemplum dignum memoratu recitabo. Tartaro=

rum rex quidam moriens filijs duodecim sagittas totidem in fascem ligatas tradidit ut frangerent. Illis autem frustra conantibus, solui eas iußit atq; frangi singulas. Ita uestrum, inquit, imperium si eritis concordes, firmum fuerit ac stabile: at soluto animorum consensu hostium iniuriæ obnoxium. Consuetudinem ius esse, quod sine lege propter uetustatem, æquè ac si legitimum sit, usitatum est. Legem ius dici, quod aut populi aut imperatoris iussu sancitū sit. Quam ita exprimit Demosthenes: ὁ νόμος τῆς πόλεώς ἐστι ψυχή, ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα στερηθὲν ψυχῆς πίπτει. οὕτω καὶ πόλις μὴ ὄντων νόμων καταλύεται. *Id est, Lex urbis anima est. Nam quemadmodum corpus decedente anima cōcidit, ita sublatis legibus actum est de repub. Plato ut ex Timæo, Phædro, & Gorgia colligitur, quatuor legis species ponit, diuinā, ~~quæ colligitur, quatuor legis species diuinā~~ fatū: tertiā mouentē, quæ natura est: quartam humanam, quæ prudentium sit. Sunt itaq; legis genera Platoni hæc: prouidentia, fatum, natura, & constitutio humana.*

FORTITVDINIS GENERA.

MAgnificentia, est rerum magnarum cum ampla animi cogitatione administratio. Fidentia est, per quā animus in magnis & honestis rebus multum in se fiduciæ certa cum spe collocauit. Perseuerantia, quā & constantiam nuncupant, est in ratione considerata, stabilis & perpetua permansio. Patientia, est rerum arduarum, atq; difficilium, honestatis ac utilitatis causa, diuturna perpeßio. Vel (ut Lactantius libro quinto inquit) patientia malorum, quæ inferuntur, aut accidunt, cum æquanimitate perlatio est.

TEMPERANTIAE PARTES.

TRia temperantiæ genera. Continentia, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia, quæ animos in odium concitatos comitate retinet. Et modestia, per quam pudor honestus quandam sibi autoritatem comparat. Vel continentia moderatio, seu temperantia cupiditatum est: clementia iræ: modestia morum.

ANIMI PERTVRBATIONES.

ANimi uitium, perturbatio, seu πάθος, est auersa à recta ratione animi commotio. Perturbationum formæ quatuor sunt. Aegritudo, animi aduersante ratione contractio, quæ doloris morsum aliquem efficit. Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile esse uideatur. Hic animi recessum quendam & fugam efficit. Lætitia, hilaritas profusa est: sed gaudium, moderata. Hoc igitur posterius inter uitia non numerant. Libido, cupiditas effrenata est, aduersus rationem incitata uehementius. Sunt itaq; uitiorum genera quatuor: ægritudo, metus, lætitia, libido. Aegritudinis causa est malum præsens: metus malum futurum: lætitia bonum præsens: cupiditatis bonum futurum. Perturbationum initia non sunt in nostra potestate: progreßus autem & consensiones ut cohibeamus, omnibus nobis in manu est. Beati, inquit Cicero, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines excedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ languidis liquefaciunt uoluptatibus.

AEGRITVDINIS GENERA

INuidentia, animi ægritudo est suscepta propter alterius res secundas, quæ nihil noceant inuidenti. Aemulatio ægritudo est, si eo quod quis concupierit, alius potia

tur, ipse careat. Obtrectatio uel zelotypia ægritudo dicitur ex eo, quòd alter quoq; potiatur eo, quod ille ipse cõcupierit. Vel ut Chrysippus ait: Zelotypia animi ægritudo est, inde proueniens, quòd timeas, ne alteri contingat, quod cum nemine habere commune uelis. Misericordia est ægritudo ex miseria alterius iniuria laborantis. Angor ægritudo premens. Luctus, ægritudo ex amici cuiuspiam morte est. Mœror, ægritudo flebilis. Aerumna, ægritudo laboriosa. Dolor, ægritudo crucians. Lamentatio, ægritudo cum eiulatu. Solicitudo, ægritudo cum cogitatione. Molestia ægritudo permanens. Afflictatio, ægritudo cum corporis uexatione. Et desperatio, ægritudo sine ulla rerum expectatione meliorum.

METVS GENERA OCTO.

Pigritia est metus imminentis laboris. Pudor metus ignominiæ. Terror, metus, concutiens. Timor, metus mali imminentis. Pauor, est metus mentem loco mouens. Ennius: Tum pauor sapientiam omnem mihi expelleret ex animo. Exanimatio est metus subsequens, & quasi comes pauoris. Conturbatio, metus excutiens cogitata. Formido metus permanens.

LAETITIAE, SEV VOLVptatis formæ tres.

Maleuolentia uoluptas est ex malo alterius sine emolumento suo, inuidentiæ contraria. Delectatio uoluptas est auditus, uisus: aliorum'ue sensuum suauitate animum deliniens. Iactatio uoluptas est gestiens, & se efferens,

rens insolentius.

LIBIDINIS PARTES SEX.

IRa libido est puniendi eius qui uideatur læsisse iniuria. Aut est cupiditas ulciscendæ iniuriæ. Vel(ut Posidonius ait)cupiditas puniendi eius,à quo te iniquè læsum putes. Aut est cupiditas doloris rependendi. Excandescentia ira est citò nascens, ac desistens à Græcis θύμωσις nuncupatur. Odium ira inueterata est. Inimicitia, ira ulciscendi tempus obseruans. Discordia, ira acerbior est intimo odio & corde concepta. Indigentia seu auaritia, libido inexplebilis est.

DE ILLICITO COITV.

ILliciti coitus formæ quinq; sunt, simplex fornicatio, adulterium, stuprum, incestus, raptus. Simplex fornicatio, est soluti cum soluta corrupta. Adulterium committitur in nuptam. Stuprum in uirginem, quam uocem sæpenumero Terentius usurpat. Incestus, in eos, qui cognatione aliqua iunguntur. Et raptus cum puella uiolenter de domo patris rapta. Partem sextam addunt, uitium contra naturam, quod hic non describemus.

SEPTEM VITIORVM, QVAE capitalia nominantur, origo.

ANimi pasiones duæ: honoris appetitio, & amor uoluptatum. Ex honoris adfectatione homo cum supra se attollitur in treis propellitur scopulos, superbiam, irã, inuidiam. E corporis uerò illecebris ab humano fastigio prolapsus in ternas abyssos mergitur, gulæ siue uentris cu-

ram immodicam, libidinem, acediam. Illinc ceu tribus alis hominem homo transilire conatur, honores diuinos postulans, qui nondum humanis dignus est. Hinc uoluptatibus blandè mulcentibus illectus, triplici grauatus pondere infra hominem ruit, fitq; longè homine inferior. Auaritiæ furor utriusq; particeps, conducit nanq; ad honoris appetitionem, atque ad corporis illecebras. Itaque superbia, quam & arrogatiam non ineptè dixeris, ira, inuidia, ex honorum cupiditate nimia proficiscuntur. Ventris cura, immoderatus rei uenereæ usus, ac desidia, è corporis uoluptate. Ex utroque habendi libido seu pecuniæ studium, auaritia. Hæc uitiorum origo, quæ capitalia religio christiana uocat. De animo satis dictum.

DE TRIBVS CORPORIS CONceptaculis. De neruis, arteriis, ac venis.

TRia in corpore conceptacula sunt caput, pectus, & uenter. Caput sensuum receptus est: pectus aëris, uenter alimenti. In his uiscera tria sunt, quæ principalia à medicis membra nominantur. In capite cerebrum, unde nerui oriuntur. In pectore cor, unde arteriæ. In uentre iecur, unde uenæ. Nerui mouendi ac sentiendi faculatem corpori ministrant arteriæ uitalem uim, uenæ naturalem. Venæ riuuli sanguinis sunt: arteriæ spiritus.

DE CAPITE AC COLLO.

AD caput ea pertinent, quæ ante de sumno, sensuum, colorum, saporumq; generibus exposuimus. Eius nunc parteis aliquot exequemur: & quánam ratione no-

xijex

xij ex eo humores depellantur. Bucca maxillarum ac oris portio est, quæ uento inflatur: unde buccinis nomen. Gena membrana dicitur oculum tegens. Plinius: Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Mala inter genam & buccam prominens & rotundus tumor est instar mali. Duo capitis latera tempora nuncupantur, quòd temporum ac horologiorum more, quasi quibusdam interuallis seu uicibus mouentur. Ab hauriendis uocibus aures dictæ: ab occulendo oculi: à palpitando palpebræ. Cerebrũ purgari potest: sternutatione, gargarizatione, quod nomen à uocis strepitu sumptum est, & solutione alui. Præter hæc utile crebrò pectere caput, & panno asperiore illud perfricare. In collo meatus duo sunt: guttur transitus aëris aut spiritus: & gula cibi ac potus. Gutturis circuitus carthilagine constat: ut aër qui tenuis est, ingressum patentem reperiat. Item gutturis fistula ad pectus & pulmones ducit: gulæ, ad uentriculum.

DE PECTORE.

PEctus homini latum est: reliquis animantibus carinatum, præcipuè uolucribus. Hic sedem habent cor, & pulmo, qui ex partibus quatuor componitur. Arteria uocali, quæ ex collo descendit. Venali arteria, quæ cordis conceptaculo leuo adhæret. Vena (ut inquiunt) arteriali è dextero cordis sinu exeunte, Et spumosa pulmonis carne quæ in stupæ modum, treis quas recensuimus partes, implet ac committit. Hic spiritum ad cor meantem concoquit, & ut iecur stomacho calorem ministrat: ita & pulmo medium amplectitur cor, eiusq; caloris custos est. Quemadmodum uenter alimento corpus, sic aëre pulmo animam nutrit. Respiratio frequens & magna, inflammationem pe-

ctoris notat: crebra & parua, pectoris dolorem: rara & magna, delirium: parua & rara extinctionem caloris.

QVA RATIONE EX SANguine ſpiritus fiat.

IN *corde tria conceptacula ſunt: in quorum dextero ac mēdio ſanguis fit ſubtilior, in ſiniſtro ſpiritus fit.* Ex iecore *enim uena magna ſanguinem in dextrum cordis ſinum deſert. Qui uiſceris illic calore tenuior factus, ex eo in concauitatem mediam permeat, quæ nequaquam ſimplex eſt, quemadmodum extremæ, ſed è poris multis conſtat. In ſinu eo ſanguis itidem percoquitur magis. Inde in conceptaculum leuum tranſit: ibiq; humor calore uictus, in ſpiritum tenuem, qui uitalis eſt, ac ſalutaris uitam corpori miniſtrans, conuertitur.* Hæc *ideo ſcripſi, quoniam pleroſque* Medicæ *artis ſcriptores, in ſpiritus ratione hallucinatos eſſe uideam, eum in cordis parte media naſci ſeu perfici arbitrantes,*

DE ARTERIALI VENA, ARteria venali, coſtis, ac ſpina.

C*ordis igitur pars dextera uenam habet magnam quæ ſanguinem ex hepate pertrahit: ſiniſtra, originem arteriarum.* P*ræter quas, alia quoque eidem annectuntur. Siquidem ex cordis dextero latere uena oritur, quàm appellant arterialem.* H*æc ſanguinem pulmoni miniſtrat, quo ipſe nutriatur.* V*ena dicitur, quia ſanguinem defert.* A*rterialis, quòd duas membranas habeat, quemadmodum arteriæ, uti maior ſit ſanguinis optimi cuſtodia.* Ex *leuo autem cordis conceptaculo arteria oritur, quam ratione contraria uenalem uocant.* H*æc è pulmone aëra defert, qui*

cor

cordis calorem refrigeret: & uapores inutiles, si qui cum spiritu uitali nati sint, sursum tollit in pulmonē, ut inde per gutturis ductum eijciantur. Arteria nominatur, quoniam spiritus contineat. Venalis, quia simplici solùm membrana constet uenarum modo, propter aëris aduentitij, uaporumq; uilitatem. Costæ aliæ perfectæ sunt quæ coëunt: aliæ imperfectæ quæ non clauduntur. Spina os oblongum est, quod per medium dorsum tendit, in qua tricenæ uertebræ sunt, ex singulis bini oriuntur nerui.

DE PRAECORDIIS.

Διάφραγμα, membrana lata est, quæ pectus à uentre separat. Dicitur & cinctus, quoniam corpus ueluti cingit. & à Columella septum transuersum: Transuersum, ait, ex ualida mēbrana septum est. Præcordia itidē eam nuncupant, quia cordi ipsa prætenditur. Retento spiritu, diaphragma premit intestina, eóque modo egeruntur excrementa.

DE STOMACHO, ET ALIMENTI concoctionibus.

SVb pectore uentriculus gulæ adhæret, exitus habens duos. Ideo bifariam purgari potest, uomitu, ac alui solutione. Hic cibus percoquitur: qua de re in præsentia nonnihil dicendum. Quatuor alimenti concoctiones sunt. Quarum prima in uentriculo fit: secunda in hepate: tertia in uenis: quarta in singulis membris. Concoctionis primæ excrementum est: quicquid per intestina egeritur: secundæ urina: tertiæ inutilior sanguinis pars, quæ ex uenis in uesicam refunditur: quartæ sudor, sperma, sordesq;, quæ in cute extrema conspiciuntur. Cæterum semen, licet inde colligatur, purgamentum tamen propriè

uocari non debet, quoniam non reijcitur. Hæc breuiter exposuimus. Verum quò commodius accipi queant, apertius eadem explicabo. Cibus potusq; per uiam eandem, quam gulam uocamus, in uentriculum descendunt. Vnde misti simul percoctiq; ad intestinorum flexus pelluntur. Inde quicquid corpori aptum existit, per tenues uenas in iecur defertur. Quicquid in intestinis remansit, concoctionis primæ excrementum appellatur. Succus in hepar delatus in humores conuertitur, qui inde per uenas ad membra diuersa abscedunt. Verùm sanguis qui minus corpori idoneus est, in uesicam per renes eijcitur. Eam ob causam urinam sanguinis colaturam nominamus. Humoris igitur in uenas missi concoctio earum calore perfectior fit. Mox id quod natura reijcitur, per renum spiramenta seu poros in uesicam descendit. Id purgamentnm tertium uocauimus. Concoctione postrema membris omnibus uenæ alimentum ministrant. Ea caro, cutis, ungues, & corporis partes reliquæ nutriuntur. Quod post eam superest, in sudores ac sordes effluentes transit. Corpora bene concoquentia cibum, minus excrementorum habent. Post sumptum cibum potumq; in membra extrema nutrimentum penetrat, horarum nouem intercapedine.

QVATVOR CORPORIS VIRES.

IN *corpore uires seu facultates quatuor sunt: ἑλκτικὴ uis quæ alimentum attrahit: καθεκτικὴ retinendi facultas: ἀλλοιωτικὴ immutandi: & ἀποκριτικὴ uis expellendi. Vt magneti uis inest ferrum attrahendi: sic natura unumquodque membrum ad se trahit alimentum, tractum retinet, retentum in suam conuertit substantiam, expellitq; superuacua.*

De qua

DE QVATVOR HVMORIBVS, & ratione minuendi sanguinem.

HVmores quaterni traduntur: sanguis, phlegma, quam Cicero pituitam uocat, bilis flaua, ac melancholia, quæ & atra bilis dicitur. Sanguinis humor, aëris naturam refert, & cæteros in sese commistos continet: flaua bilis ignium: phlegma, aquæ: bilis atra, terræ. Sanguis, calidus ac humidus est: flaua bilis, calida & sicca: phlegma, rigens & humectum: melancholiæ fex, & frigida & sicca. Hi omnes in sanguine per uenam sectam emisso cernuntur. Quippe flaua bilis semper spuma, uel tenuior, atque superior sanguinis pars est. Phlegma, aquosum illud, quod in sanguine ueluti riuulis diffluit. Bilis atra, fex grosior est in fundo hærens. Reliquum sanguis. Quòd homines nunc hilares nunc tristes sint, causa est humorum abundantia. Exuberante enim flaua bile, agiles sumus, ingenij celeris & iracundi: atra, inertes, pusillanimes, timidi: pituita, segnes ac frigidi: sanguine, alacres, ad risum propensi. Hunc redundantem minuere licet, quum Luna Veneri coniungitur: quando stella Iouis, Veneris, aut Solis hexagono eam conspectu, uel trigono intuetur: & quum Iouis siue Veneris sidus, mundi diametro, uel triente à Lunæ globo distat. Omnes inter Mercurium Lunamq; radij, ad rem istam utiles sunt. Venas autem pertundere non licet, quando Luna cum Sole, Saturno, Marte, capite, aut cauda draconis est, quum ipsa radijs tetragonis à Sole, Saturno, aut Marte absistit, & quando à sideribus ijsdem Sole, Saturno, Marte mundi dimetiente, siue sex signiferi signis abest. Sanguis exiens, cum uomitu è stomacho uenit: cum tussi ex pulmone: cum sputo ex gingiuis.

Signa

SIGNA HVMORVM.

Signa quædam sunt, quibus humores abundantes cognoscamus. Cholericos enim membra habere gracilia peruulgatum est, ob calorem res cunctas consumentem: hirsutos esse, capillitio crispo, colore fusco, uenis eminentibus, siue tumidis: eosq; arma, pugnas, ac res igneas per somnum uidere. Melancholicos, pallidos esse, tristes, cogitabundos, uenis strictis uix apparentibus, atque horrenda his somnia esse. Phlegmaticos hirsutos minus, carne molli, ut plurimum pingues, capillo demisso, ac dormientes putare præcipites se agi in flumina, aut se uidere natantes, aliaq; quæ ad aquas pertinent. Sanguineos in obseruationibus cunctis, quas memoraui mediocres esse, rubicundos, atque per somnum res omnes colore rubro ijs apparere. Quatuor hæc somnia certa ratione semper redundantes humores indicant. Sæpenumero usu uenit, ut etiam antequam dormiamus, dum nosmet ad somnum componimus ante oculos uersentur ignes, pugnæ, gladij, res horrendæ, recessus profundi & obscuri, aquæ, flumina, maria, homines, aut ranæ natantes. Ex quibus omnibus intelligimus flauam uel atram bilem aut pituitam redundare. Mane sanguinem: meridie choleram: atram bilem occasu Solis: media nocte phlegma uigere arbitrantur. Idq; in spatijs singulis per tres fieri horas inæqualeis.

DE LIENE, ET SEDIbus adfectuum.

Σπλὴν, aut lien membrum oblongum est, & spongiosum, quo facilius feculentam sanguinis partem ex hepate trahat. Naturæ frigidæ est, & in corporis latere leuo sub διαφράγματος membrana. Eam ob causam membra sinistra im

stra imbecilliora, dextera uero ualidiora esse aiunt: quòd hic iecoris calor, robur: illic lienis rigor debilitatem adferat. In hoc risus esse locum adfirmant, quod quum ualet, trahat ad se fecosum omnem & melancholicũ humorem, quo sanguis purus ad cerebrum ac cæteras corporis partes permeet. Occasione data, de adfectibus nonnihil dicendum. Timor sedem habet in corde, libido in lumbis, amor in iecore, ira in felle, lætitia in splene. Quæ eadem penè forma sic Ouid. in Tristibus tradit:

Cor sapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras,
Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Ouidius hic ueterum more mentem in corde posuit. Placidiora quæque animalia minus fellis, timidiora plus cordis, salaciora plus iecoris, lætiora plus splenis habent. Inter adfectus, alij cor confortant, ut ira, spes, ambitio: alij imbecillius reddunt, ut desperatio, pœnitentia, timor.

DE VRINA.

INfima uesica, quæ superiore parte, qua humorem recipit, fistula caret, ideoq; in eam urina per meatus occultos percolatur, ac defluit. Hæc repleta intestina premit, & aëra in his cohibet subinde, nec exire permittit: quæ causa efficere uidetur, ut cum urina interim uenti emittantur. Quemadmodum ex lactè serum, ita ex sanguine urina fit. Egestam hanc regionibus, seu partibus quatuor distinguunt. Supremá circulus nominatur, quem attribuunt cerebro. Secundam arteriæ uocali, pulmoni, cordi. Tertiam hepati, uentriculo, spleni, ac intestinis. Quarta fundus appellatur: hic membris, quæ ad generandi facultatem pertinent, adscribitur: lumbis, renibus, testiculis. In urina res quatuor spectari solent: color, substantia, quantitas, atque

contentum, siue ὑπόςασις. Colores, ex ijs, quæ de sensuum ratione diximus, discerni possunt. Materiam tenuem, aut spissam per digitos cognoscimus manu tenentes matulam. Tenuem nanque uocant, si commodè per eam digitos cernas. Ingens urinæ copia, frigoris: contrarius euentus, caloris est indicium, ac æstu liquorem absumptum esse. Hypostasim nominamus: impurum illud, in urina sparsum: quod genus arenæ, pili, nubeculæ. Arenæ si albæ sint, in uesica calculum significant, si rubræ, in renibus. In circulo sæpenumero spumam uidemus, quæ si protinus euanescat, humores in corpore tenues, ac probè percoctos indicat. Vt enim in aqua bullæ, ob liquoris tenuitatem ilico soluuntur: ita & hic subtilis humor erumpentem spiritum nequit continere. Sin spatio longiore duret, humores in corpore crudos esse indicio est: similis olei spumæ, quæ non facilè dissoluitur, propter crassum humorem, qui tenuem includit spiritum. Granula sunt quasi spuma intercisa, & seiuncta in circulo, atque in particulas uarias diuisa. Ea significant magnam in capite humorum copiam, ac ipsorum è cerebro defluxum. Qui humores si ad nares descendant, κορύζαν gignunt. Si ad oculos ophthalmiam. Si super oculos, supercilij dolorem. Si ad aures, tinnitum & uentositatem, & surditatem. Si ad uuam, eius laxationem. Si ad guttur, raucedinem. Si ad os, linguæ ac oris ulcerationem. Si ad maxillarum neruos, gingiuarum & dentium dolorem. Si ad fauces, branchos & nodos in gula. Si ad tracheam arteriam, tußim. Si ad pulmonem, asthma. Si ad intestina, lyenteriam, quod tum spumosæ egestiones indicant.

Vnde

VNDE MORBORVM NOMINA
mina ſumantur.

Corporis parteis aliquot abſoluimus. Supereſt, ut de morbis nonnihil dicamus. Hi quandoque nomen habent à membro adfecto: ut περιπνευμονία, à pulmone. Interim à cauſis: ut μελαγχολία, eſt enim bilis atra, & humor, & morbi uox, ſi ipſa redundet. Elephas & cancer à ſimilitudine dicuntur. Nonnunquam ab his, qui ijs laborauerunt: ueluti Herculanus, quem nomine alio tum comitialem, tum ἐπιληψίαν nuncupant. Quatuor morborum tempora: principium, augmentum, ſtatus, declinatio.

SIGNA FVTVRI MORBI IN
capite, pectore, ventre, veſica.

Caput grauari noxijs humoribus indicant: uertigo, capitis dolor, ſuperciliorum grauitas, aurium tinnitus, punctura temporum, oculorum matutinis horis & lachrymæ, & caligatio, quum repentinum lumen ferre non poſſint, hebetatio olfactus, ac gingiuæ tumor. Iſthæc huiuſcemodi morbi conſequi ſolent, niſi medicorum cura obſiſtat. Lippitudo, cerebri tabes, capillorum defluxus, ulcera capitis, ac dentium dolor. Protinus itaque purgandum adiuuandumq́; caput, quando hoc genus notas ſentimus. Quum uerò pectori morbus imminet, hæc uidentur indicia. Sudor uniuerſum corpus occupat, præcipuè thoracem. Lingua craſſior fit. Spuunt, uel ſalſa, uel amara, uel biliosa. Latera ſcapulasq́; dolor ſine occaſione infeſtat. Vigiliæ, ſuffocationes, ſitis, afficiunt. Animus ex ſomno triſtior redditur Pectus brachiaq́; refrigerantur, & tremunt manus. Eiuſmodi ſigna ſequi ſolent: πλευρῖτις. περιπνευμονία, μελαγχολία. febres acutæ, phrenitis, λήθαργος, ardor cum ſingultu.

Vomitus hic præcipuum remedium, & prouocatio sputi. In uentris morbo hæc sentiuntur signa. Venter conuoluitur, atque turbatur. Grauantur genua, & lumbi rigent, ita ut flecti uix poßint. Sine causa & crura torpent, & corpus totum fatigatur. Morbi, qui hæc indicia sequi possunt, ni medicamenta succurrant, sunt: dysenteria, lyenteria, ἀποπληξία, articularis morbus. Vesicæ incommoda præcedunt: corporis totius pallor, somni graues, urinæ liuidæ, neque facile effluentes, ac pudendorum tumores. Inde sequuntur: ὕδρωψ, lienis magnitudo, calculus, renum dolor, urinæ stillicidium, & uentriculi plenitudo. Hæc leuantur medicamentis urinam cientibus.

MORBORVM ALIQVOT descriptiones.

ORthopnœam uocant, quum tanta oritur spirandi difficultas, ut laborantes recti sedere cogantur. Apnœã, quasi non spirationem, nulla ut aspicientibus uidetur, facta spiratione, φθίσιμ, seu tabem exiccationem corporis, quando pulmo læsus ad similitudinem follis pertusi, haud satis commodè cor refrigerat. Quocirca augescente calore, corpus paulatim consumitur. Morbum ita Ouidius describit:

Cernis ut è molli sanguis pulmone remissus,
Ad Stygias certo limite ducat aquas.

Eo solent laborare, quibus humeri & spatulæ eminentes, colla longa, parua capita, guttur item prominens, pectus strictum, denique qui facile irascuntur, & sæpenumero tussiunt. Lyenteriam appellant intestinorum leuitatem, quum cibus egeritur non percoctus. Dysenteria uerò contrariam huic, quando non facile, neque sine dolore excrementa

egerun

egeruntur. Regium *morbum , diffuſionem bilis per totum corpus.* Πλευρῖτιδα *dolorem pungentem in latere, aut pellicula, quæ operit coſtas. Stranguriam, quum retinetur urina, aut guttatim emittitur.* Id *plerunque uſu uenit, quando calculus in ueſicæ collum incidit: qui corporis ſupini concuſſu expellendus eſt.* Aut *quum adeò repleta ueſica eſt, ut collum comprimatur.* Vnicum *tunc remedium, ut abſtineatur à diureticis. hoc eſt, prouocantibus urinam, atque ſi opus ſit, fiſſura fiat inter anum & teſticulos, quò urina per fiſtulam educi queat.* Febris *omnis eſt uel in ſpiritu, quæ dicitur ephemera.* Vel *in humoribus, quæ triplex eſt.* In *phlegmate, quotidianam: in flaua bile tertianam, in atra quartanam uocant.* Vel *in membris, quæ nũcupatur hectica, eo quòd membra ipſa inuaſerit.* Eam *quæ in humoribus eſt, incontinuam intermiſſamq́; diſtribuunt.* Diſtant *ephemera, quotidiana, continua. Siquidem ephemera dicitur, quaſi unius diei, quòd uno duntaxat die duret.* Quotidiana, *quoniam quotidie ſemel affligat cum intermiſſione.* Continua, *quòd laborent aſsiduè, non intermiſſo morbo.*

QVID ΑΠΟΠΛΗΞΙΑ, ΕΠΙΛΗΨΙΑ ſeu comitialis morbus, paralyſis, ſtupor, torpor, & ſpamus.

Αποπληξίαν *eſſe haud dubium eſt ſubitam quandam conſternationem, quum pariter nerui tum ſentiendi, tum mouendi, uim amiſerunt.* Επιληψίαν *uerò ſeu morbum comitialem, quum facultas non mouendi, ſed ſentiendi amittitur.* Eundem *&* Herculanum *nuncupant, quòd eo laborabat* Hercules. Item Lunaticũ, *quoniam interlunio æditi eo ferè corripiantur.* Et *comitialem, quòd propter eum ſolue-*

bantur comitia. Paralysin, neruorum resolutionem duntaxat in parte aliqua corporis, qua & motus & sensus depereunt. Stuporem imperfectam neruorum resolutionem esse. Oritur sæpè ex nimia brachiorum seu pedum compreßione. Imperfecta dicitur, eò quòd uis cerebri, hoc est, facultas mouendi & sentiendi mox redeat. Denique spasmum siue conuulsionem, neruorum contractionem dici. Huius duas esse causas tradunt, repletionem inanitionemq́;. Priore modo contrahi, quum phlegma crassum circa iuncturas cohæret, quo humore neruus, quemadmodum membrana liquore infuso contrahitur. Posteriore quum per uulnus aliquod tantum humorum effluit, ut corpus nutriri nequeat. Id tum arescere membra indicat, & alimentum defluere, seu in putidam materiam conuerti. Qua de re Hippocrates: Spasmus uulneri accidens, letale.

QVO DIFFERANT PHRENITIS, lethargus, melancholia, mania.

PHrenitis est in pelliculis, quæ cerebrum operiunt circa frontem apostema calidum, quod uel ex flaua bile, uel ex cholerico sanguine natum est. Lethargus apostema est frigidum è phlegmate, uel bile atra ortum in parte posteriore cerebri, non membranæ. De hoc Plautus: Lethargum patitur, sui paulisper oblitus est. Eundem alio nominè ueternum, hoc est. morbum, qui ex nimio otio ac somnolentia oritur, nominant. Vergil. de Ioue qui exacto aureo seculo ad laborem humanum genus coëgit:

Nec torpere graui passus sua regna ueterno.

μελαγχολία est commotio quædam mentis cum timore, propter spiritus melancholicos turbantes spiritus animales, & ueluti atrò colore inferentes metum. Quemad-

modum

modum enim tenebræ nocturnæ, ita iſtiuſmodi cauſæ timorem plerunque efficiunt. Inde Græcis μελαγχολάω *eſt atra bile laboro.* Quod *uerbum* Lucianus *uſurpat, ubi* Polyphemus *apud* Neptunum *de* Vlyſſe *conqueritur:* Συνεκάλεσα ὦ πάτερ τοὺς ἄλλους κύκλωπας, καὶ ἧκον, ἐπεὶ δὲ ἤροντο τοῦ ἐπιβουλεύοντος τὸ ὄνομα, κἀγὼ ἔφην ὅτι οὖτίς ἐστι, μελαγχολᾶν οἰηθέντες με ᾤχοντο ἀπιόντες. οὕτω κατεσοφίσατό με ὁ κατάρατος τῷ ὀνόματι. *Mania, eſt inſania, quæ fit ab atra bile aduſta.* Diſtat *à melancholia, nam ea ab atra bile naturali oritur, non exuſta.* Poſteriores *duo à prioribus differunt: quoniam melancholia & mania ſine apoſtemate, phrenitis ac lethargus cum apoſtemate fiunt.*

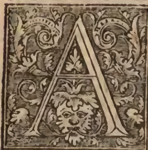
DE PESTE, ET QVARE Sol Apollo vocetur.

PEſtem *appellant aëris uenenum, & uaporem quendam noxium, quo ſpiritus uitales inficiuntur. Cuius ſigna perquirere difficile.* Etenim *clara nonnunquam urina, etiã morte inſtante uiſitur, eò quòd nondum ad iecur humores peruenerint.* Et *quandoque conualuiſſe putantur: utpote quum cordis natura primum robuſtior, à ſeſe uenenum depulerit: quæ poſtmodo tamen ictu crebriore defeſſa, uictaq; ſuccumbit.* Itaque *in periculo tanto, anxiè perſpicere conuenit, quas potiſſimùm cauſas uitare poſſimus.* Au*geſcit uenenum* Solis Lunæq; *coitu: ac ſtellis iiſdem diametro diſtantibus.* Ingraueſcit, *quo tempore* Lunæ *ſidus ſub* Saturno *conſiſtit, magisq; ſub* Marte, *aut quum ſiderum eorundem radios ipſa tetragonos attingit.* Graſſatur *itidem magis dierum partibus quatuor, quibus aëris uis immutari conſueuit,* Solis *exortu, occaſu, meridie, media nocte.* Vere *ſæuit, æſtate magis, plus autumno.* In *primis ca-*

lores immodici exitiales sunt. Ideo Solem Apollinem ὡς ἀπόλλυντα τὰ ζῶα uocant. Eamq; ob causam Homerus Apollinem tela in Græcorum exercitum iaculantem inducit, queis non solùm homines, sed pecora quoque periere. Vnde & Apollinem Lindij cognomine λοίμιον, hoc est, pestilentem colunt. Morbi remedium præcipuum est soli cœliq; mutatio: quod non homini modò, uerum animantibus etiam brutis mirè conducit.

FINIS.

PERORATIO OPERIS.

ALIQVAM naturæ uim expresserunt opera mea: uentura secula post me nonnihil quemadmodum & ego feci, conentur depingere. Quòd si celsiore spiritu præditi plerosq; inuenerint, qui contemplatione tam alta, tam uera, tam iucunda non moueantur, sciant hos non homines esse, sed animantes prodigiosas, quæ ratione, quam sibi natura dedit non utuntur, quæ pabula solum pecudum more terram spectantes quæritant. Hæc postrema uerba scribebam die quodam festo, quum Sol means per undecimam domum primamq;

faciem

faciem Arietis hortos amœnißimos, in quibus eram sic illustrabat, ut in eis penè ducenti homines ducti serenitate aëris expatiarentur. Vites erant ordine satæ, quas circumuolabat ingens copia auium. Decurrebat fluuius aqua nitidißima leui murmure per petras: resonabant grato susurro arbores. Primum colligebam incredibilem esse molem Solis ex hoc, quòd tanto amotus interuallo tanta luce orbem illustret uniuersum, quòd cuncta æstu compleat. Mirabar deinde terræ uires effundẽtis tot colores, tot sapores odoresq́;. Tum uidens florentes arbores, admirabar qua ui radicum succus per durißimum lignum in ramos sublimes erumperet, secum certas & florum & fructuum formas adferens. Contuebar uiolas & innumera herbarum genera. Cõuersus ad flumen, plura sunt, inquam, miracula rerum, non omnia campus unus ostentat. Hæc aqua in mare defluit, inde sursum trahetur feruore Solis, nubesq́; facta decidet in alueos diuersorum fluminum, quò rursus misceatur oceano. Quin lucidus mundus tam tenui constans materia, qui semper implet pectus meum, cuius admiratio mihi multò maior uoluptas est, quàm uerbis queam proloqui, certa lege ruit circum eandem lineam secum trahens ignem causam ignium cæterorum. Alia ex alijs colligebam, audito concentu auium, succurrebãt uirides psitaci, pauones cauda nobiles, leones, leopardi, elephanti. Demum exclamabam uoce exigua, ne obambulantes me exaudirent, sed magno stupore ac gemitu, O numen mundi, quam pulchrum uiuere est? uidere Solem, mutabilem Lunam, frutices, herbas, gemmarum uires? Contrà quàm triste mori? orbari uita? cæli, stellarum atque tot uultus, tot formas hominum derelinquere? O quàm durum hoc mihi fuerit, qui paulum supra communem hominum

ſenſum in naturæ cognitione ſapere cœpi? O quàm breui cadendum eſt? ſuperſunt forſitan duo anni, ad ſummum uix tres aut quatuor. Quàm ſæpè hæc cura me cruciat? præſertim quum ruentia tam certa lege ſidera oculis aſpicio? quum Solis ſplendorem, ſiue Lunæ uíces intueor, aut quum cogito, quàm incertum tempus hominum uitæ datum ſit? O utinam Phœbe decimunquintum orbem ageres: tricies te Scorpio uidit ab ortu meo: iam ſingulis annis mors, quum mortalibus cunctis, tum mihi metuenda eſt. O ſi per fata adeò pura, adeò tranquilla, adeò inſigni lætitia per multos annos frui liceret? O natura parens rerum, terra centrum mundi eſt, orbis magnitudinem ac capacitatem comprehendere nequit homo, qui uix terræ punctus eſt, te tua propago canit, miraturq́; animus in corpore hærens perituro, autorem omnium immortalem, cauſarum cauſam, cuncta mouentem, expertem motus. Pauca recenſui, compulſus dulci impetu, quo me plerunque celer mundus concitat, quæ aliquando de ſiderum curſu, de natura rerum conceperim. Vnde intelligas, quantum gaudij, quantum uoluptatis literarum ſtudia nobis pariant. Iſthæc nonnullos, qui manibus pedibusq́; per ſentes, & rupes, & mille pericula ſemper ſurſum enituntur, qui nihil nouerunt, quod non præclarum ſit, admittere, ad laborem incitabunt. Alios ſtupidos, & ſenſus nobilioris expertes, qui clariſsimam Solis lucem haud ferunt, qui tenebris gaudent, qui corporis uoluptates quærunt, non mouebunt magis, quàm elegantiſsimæ picturæ cæcos, quàm ſurdos cantiones ſuauiſsimæ. Proinde illis hæc non ſcribimus, illi hæc ne aſpiciant, alant illi corpus ſuum, & pereant ut pecudes. Magnis ingenijs loquimur, petentibus alta, quæ ſeruitutem dedignantur, quæ ſocium non

patiun

patiuntur, quæ apta sunt ad imperandum, quæ nemini cedunt, quæ non fugiunt sudores, pulueres, uulnera, quibus charius mori est, quàm succumbere. Quemadmodum cœpi, adolescentes ad literarum decus hortari pergam, & præcipuè ad stili uictoriã, qua nihil speciosius, nihil maius, nihil durabilius in orbe est, ut operam dent ne scriptores ueteres per tantum æuum primas parteis teneant, ut ostendant se uixisse. Meminerint reliquum hominum genus nulla relicta memoria sui nebularum modo quotidie euanescere. Aliquid efficere pulchrum est, celebres autores superare pulchrius: quenquam eò euadere, quò nemo consequi posit, pulcherrimũ. Hunc tanto maiorem uoco Hercule, Achille, Cæsare, *tanto nobiliorem maximarum gentium regibus, quanto animi uirtus corpori præstat: tantò clariorem omnis æui laude, quantò cæteris mortalibus antecellit.* Hic *libertate summa fruatur, blãdimenta respuat, nihil non arroget armis: turpe ducat assentatione aut precibus gloriam quærere uel augere doctrinæ famam, in uiribus suis uictoriam ponat.* Hic *sedeat celsus in æthere ornatus fulgentibus armis à uertice ad plantam pedũ.* Dex*tra ensem immoto lacerto teneat. Solium sit ingens non nisi purißimo auro gemmisq́; compositum.* In *cuius latere dextro sint cælũ, φαίνωρ,* Phaëton, *πυρόεις,* Princepq́; Sol, *ἕσπερος, στίλβωρ,* Luna *cum dracone.* In *læuo cælentur κλειὼ, εὐτέρπη, θάλεια, μελπομένη, τερψιχόρη, ἐρατὼ, πολύμνια. οὐρανία, atq; suprema* Calliope. *Supra caput prominenti solio affigatur* Dei *simulacrum candida ac illustri specie manu sphæram agitantis spectantisq́; imaginem sui animum.* In *sphæræ circuitu sint* Helice, Cynosura, *βοώτης,* Anguis, Erichthonius, *Arcturus,* Vergiliæ, *Sirius,* Cetus, *Centaurus,* Fera, *Canopus, & obliqua uia siderum*

errantiū. In eodem orbe latitudo arctoa graduū duorum & quinquaginta duodecim domos habeat. Mundi pars media, quà solis iter est, ignea sit: axis fines frigoris candore niteant. Onus inclusum opposita Soli umbra premens stellæ motum imitetur. In interiori ac posteriori planicie sedis, quæ opposita est capiti sedentis, argentea scriptura adhæreat: OMNIS SPES IN VIRTVTE PONENDA. *Infra pedes latè sedes pateat, ibi ostentet se terra cum oceano & riuis decurrentibus. Nubes è mari ad montes humorem referant, ut semper fluant flumina. Aquas habeant Neptunus, Proteus, Nymphæ, delphini, nauigantes. Terra liquore non oppressa distinguatur Europa, Aphrica, Asia. Europa, Hispania, Gallia, Germania, Italia, Græcia. In hac auro elatiore emineāt Olympus, Ossa, Pelius, Pindus, Parnasus, & Athenæ ciuitas. In Italia, Roma. In extrema Germaniæ parte ad littus oceani è regione Britanniæ Andouerpia. Dextra Hellesponti terra Troiæ locum habeat. Ab Aquilone Tanais in Mæotin: ab Austro Nilus in mare fluat. In Italia stet Iulius Cæsar magnarum gentium domitor: in Græcia Alexander Macedo: in Germania Carolus, cui nostra ætas regimen orbis credidit. A tergo murus Aheneus esto altißimus. Vtriq; lateri adsint armati mille, licet illorum defensione non egeat, Inter quos & cathedram nunc suauis concentus musicorum, nunc tubarum sonitus imperatoris aures studeat oblectare. Ante pedes adolescentes uaria artium genera discant. Alij orandi uim exerceant, alij circulos & triangulos pingant, alij construant sphæras, cylindros, anulos. Omnes ambiat aurea uitis. Hoc regnum animi est inter omnia regna maximum, hoc per omne æuum durat. Hoc laboris præmium, hic triumphus, hæc gloria, hæc laus*

litera

literatis uiris proposita sit. Si cui non desit pectus generosum, si quis ad alta natum se putet, huc summa uirtute enitatur. Næ *mens humana potentia pollet, ardua petit, diuina est, maiorem se nouit præter* Deum *neminem.* Quò *aliquanto magis iuuenum animos ad literas cõmoueam, recitabo quid dudum uiderim.* Equo *exibam ciuitate causa uisendi campos, defessus nanq; eram studio domestico.* Circa *mœnia occurrit pædagogus quidam doctißimus cũ sex aut septem uiris: Saluus sis, inquit,* Ioachime, *quò nunc abis?* O *mi clarißime amice, tu itidem salue, cupiditas inceßit animo lustrandi agros, præsertim hoc uerno tempore.* Si *placet, ait, adolescentes adducant equum in stabulũ, & uidebis mirabilem pugnam.* Ingressus *sum cum eo in domum instructam uaria supellectile.* Oportet, *inquit, sumamus aliquid alimẽti, ne belli hora nobis uires deficiãt.* Positis *super mensam dapibus, adferebãt cyathos aureos, quos implebant redolente uino.* Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο, *uenimus in aulam amplißimam, parietes operti erant pictis auleis, ijsq; adfixi flores, herbæ, & rami uirentes.* In *circuitu stabant circiter trecenti pueri eximia forma & uenusto rubore, quorum capita redimita erant frondibus: in manibus singuli ramos gestabant.* Multi *eorum gallinaceos gallos certandi studio cõparauerant.* In *medio locus erat tectus stragulis, ibi nos duo cum aliquot uiris sedebamus.* Mox *unus gallum suum ante nos demittit, alter suum opponit.* Illi *repente inuicẽ se inuadunt: pugna longa est & dira, sanguinem ex rostro uomunt, cristæ lacerantur: demum alter saucius fugit: illũ auferunt, adponunt alium.* Sic *factum usq; ad triginta gallorum numerum: quorum rex uocabatur, non postremus, sed qui plures uicerat.* Ergo *puerum, cuius auis superior*

euaserat, ilico adornant amictu aureo, capiti coronam apponunt auream, distinctam smaragdis & adamantibus, ipse sceptrum tenens equo altißimo imponitur. Cum rege splendidè compti equis insidebant alij circiter centum & quinquaginta, Aureæ torques ingenti pondere multis de collo pendebant. Ducis equum uelabat argenteum tegmen, in quo miro artificio Hercules Centauros domabat, sæuosq́; leones, ac cælum tollebat humeris. Principem præcedebant sex equites armati, totidem eum sequebãtur. Hos per urbem ducebant litui regium ac bellicum quid sonantes. Incredibile dictu, quàm me hoc spectaculum incitarit. Themistocles, sicuti memorant historiæ, quum uideret milites non satis animatos esse ad pugnam, & periculum fore, ne ignauiæ pœnas darent, ad eundem modum gallos produci iußit. Hi, aiebat, mutuo se cõficiũt, nõ pro patria, non pro liberis, non pro salute sua, sed laudis gratia, quia pulchrum uincere est, quia turpe apparet socium admittere. Quo certamine adeò illos inflammauit, ut confestim ceu furiosi irruerint in hostes, ut in manu non fuerit, etiãsi uoluisset, eos retinere. Animal hoc tã animosum est, ut licet exiguo sit corpore, uix aliud timeatur à leonibus, nã rostro & unguibus oculos fodit, nescit cedere, uulnera nõ metuit. Sed dicat quispiam quur tantopere alios ad summa trahis? nónne ipse uictoria potiri malis? Breue tempus mihi superest, ante paucorum annorum finem è suauißima luce Solis, quæ sæpe sudantem est consolata, sub umbras longas descendere cogar. Tum si quid forsitan efficere queo, pulchrum duco aperto Marte uincere. Superare imbellem turbam haud arduum esse arbitror. Strenuos duces antecedere, hoc uirtutis opus est. Non placet pugna, quæ citra cruorẽ & uulnera peragitur, in qua nõ aliquot mil-

lia

lia armata manu prostrata iacent uitam cum spiritu exhalãtia. Magna prælia sanguine campos, quemadmodum ipse uidi, usq; ad uictoris genua replent. Porrò neminem à stili labore deterreat fama autorum ueterum, quòd ferè tãto magis aliquid sit in pretio, quanto est antiquius. Magna quippe in iudicando inscitia est, unusquisq; persuadet sibi omnia talia esse, qualia uulgus prædicat. Pauci sunt, quibus exercitium ueram doctrinam & uerum iudicium comparauit: pauciores qui præter communem famam de ueterum scriptis aliquid ausint iudicare: solum semper in ore habent, quid de illis senserint alij. Fateor Ciceronem optimè scripsisse & multa, sed ea opinio insita est mentibus hominum, ut nemo par illi futurus sit unquam, nisi qui eum longè superauerit tum splendore orationis, tum rerũ cognitione. Apud eum non pauca desiderabit is, qui singulas res & singula uerba diligẽter excusserit: tamẽ nihil est apud Ciceronem, quod non summè probetur etiam ab illis, qui ipsum nondum legerint. Vtrunq; iniquum iuxtà censeo, & ueræ laudis quicquam alteri detrahere, & tribuere aliquid, quod non sit tribuendum.

FINIS.

ANDREÆ GERARDI HYPERII

in laudem Ioa. Fort. Ring. Andouerpiani, Oratio ad Senatum Parisiensem.

Egotium mehercules arduum, nostrisq; humeris impar, P.C. in præsentiarum suscepimus, simul quòd mihi non ita multum hac in re exercitato in hanc literarum palestram rarius descendere contigerit: simul quòd Ioachimus iste noster Ringelbergius talis tantusq; sit, ut eius laudes amplißimas, de quibus uerba facturus sum, haud facile æquare poßim oratione. Nam quum in animo mecum paulo altius reuoluo adeo admirandum hominis ingenium, dum præclaram omnium artium (ad quas uixdum mortalium ullus tam dextro numine aspirauit) cognitionem suspicio, haud paruam futuræ dictionis posuit spem, nostra in disserendo tenuitas. Attamen hæsitantem me non mediocriter inuitabat, quòd satis superq; per me factum iri putaui, si meam in uirum undequaq; doctißimum beneuolentiam quoquo pacto ostenderem. Quanquam enim neq; pro dignitate eius, neq; pro uestra expectatione, neq; pro meo officio, eius laudes uberrimas exprimere ualeam: bonam tamen gratitudinis partem retulisse uidebor, si quod ingenij uires suppeditant, præstitero. Quo itaq; tantarum laudum nonnihil attingam, ordine recensebo quibus hactenus studijs

diijs fuerit deditus & quæ uolumina in communem studiosorum utilitatem ædiderit. Neq; uerò *hanc prouinciam suscepi ob quæstum ullum, aut gloriam: sed ut apertè proferrem in medium, quod in pectore delituit, quodq́; diutius dißimulare nequiuerim. Si qui mirentur quæ res me, quis ardor, ad hunc tantopere extollendũ rapuerit: omnia eius opera diligenter euoluant, & desinent mirari.* Mitto *rerum multarum peritiam de quibus nondum quicquam scripserit.* Quare *iuuat sane magnopere animum meum talis uiri aliquem apud patres splendidißimos mentionem facere. Cæterùm primo ingreßu ea rerum copia occurrit, ut non uideam, quo sermone rem tantam fœliciter aggrediar. Veruntamen uela uentis committam, atq; ad rem ipsam coram celeberrimo cœtu, obeundam iam nunc accingor.* Relicta *morum, patriæ, parentum, uitæq́; mentione, sumendum uidetur exordium ab hisce rebus, quas cum primis ad præstantißimi uiri laudes pertinere opinor, nimirum quibus artibus discendis teneros annos impenderit.* Primum *quum iam tempore non paruo imperatoris* Maximiliani *in aula celeberrima uersaretur, uaria typorũ genera describere consueuit : in eo artificio uix paßurus aliquem secundum, nedum parem.* Tantopore *huius nunquam satis laudatum ingenium delectabant characteres aptè compositi, pulchri, ac uarij: ut quindecim diuersas scribendi formas collegerit, præter eam quam* Italicã *nominamus.* Quibus *demum neglectis, ad pingendi artem non infelici* Marte *se transtulit.* Sic *pyra, mala, flores, ac res alias permultas uenustè & eleganter depictas reliquit.* Inde *cælandi artificium in ære leuigato aggreßus testimonium suæ artis nobis reliquit tabellam æream.* Hæc *uero*

ro omnia cum tam prosperè attentarit: plurimum certè admirari poßis, ad quæuis aptum & facile hominis ingenium. Circa decimumseptimum ætatis annum imperatoriam aulam deserens, Louanium illud musarum optatißimum hospitium conceßit, prima latinæ linguæ rudimenta percepturus. Intra breue tempus igitur indolis egregiæ specimen exhibuit se aliquando eum fore, qualē nec prior ætas unquam tulit, nec posterior satis admirabitur. Hic præterire uolo quod non mediocri oratione posset quisquam perstringere, quàm fuerit iuuenta illi solers in perquirendis artibus, quantus labor in euoluendis, optimis autoribus, quot noctes ductæ insomnes in iucunda elegantis stili exercitatione. In physice uero & Metaphisice quemadmodum pædagogum habuit Petrum Curtium in omni literarum genere non mediocriter eruditum: ita nec earum rerum imperitus aut rudis noster Fortius euasit. Vidētur hæc fortè plura & maiora, quā quæ paruo tēporis spatio, ab uno adolescente facile queant intelligi: at quæ sequuntur in eodem hominis ingenio, uita uel longißima posse inueniri, uos in stuporem conuertent. Quotusquisq; per deos immortales, hodie uiuit, aut etiam priscis illis seculis ut latius nonnihil liceat uagarier, inuentus est qui plures easdemq; distinctas disciplinas quemadmodū hic teneret, non secus ac in unaquaq; sola omnes uitæ dies exegisset. Quid uero hic iactem artem illam oratoriam, omnium opinione & maximè frugiferam & præstantißimam, in qua tradenda, uiros non modo multos, uerùm & longè exercitaßimos, imò seipsum penè superauit. Ex ea quantum sibi parauerit fructus, quam famam, quam celebre nomen adeptus sit, uel hinc satis arbitror liquere: quòd toties tā expolitas, nitidas, tam latinas declama-

tiones

tiones peregit. Deum immortalem, quod in illis decus? quàm Atticus lepos? quot flosculi? quã placidi dispositiq; colores? Libros aliquot de artibus diuersis ædidit, è quarum ordine prima occurrit Dialectice, quæ cæteris haud dubiè, si fructum cernas, longè antecellit. Hanc partibus omnino quatuor distinxit. In quarum prima de simplciũ uocum natura, & quæ ad easdem pertinent, definiendi diuidendiq; ratione differit: in secunda axiomatũm genera tractat: in tertia formulas argumentorum: in quarta locos exprimit elegantißimè. Omnibus sanè quæ uel dictat, uel scribit, plurimum semper inspargit gratiarum, nusquam non moderata addit uerborum pondera. Si quo pacto orationis texat modum, componat numeros, distribuat elegantias, oculis coram uideas: cæleste potius quàm humanum ingenium uocaueris. Exactum & elimatum est quicquid colligit, subtilis ubiq; inuentio, acre iudicium, aptum & concinnum quicquid ob oculos spectandum ponit. Quo ferè effectum est ut inimitabilem capitis quoq; periculo, audeam asseuerare. Nemo eorum qui huius opera candidè legerint, dubitat, si sic quemadmodum auidissimè cœpit, in bonis literis uirtute duce, comite fortuna grassari pergat, futurum: ut non cum huius tempestatis uanis forte aliquot oratorculis, sed cum priscæ fidei primiq; seculi Demosthene & Cicerone uiris illis clarißimis, de literarum primatu contendere poßit. Hunc igitur in modum adolescens uirilem animum, cor sublime, in pectore gestabat. Offerunt sese & reliquæ artes, interq; eas Mathematicæ breuiter hic annectendæ. His ita Ringelbergius noster est imbutus, ut certiores ex tot tamq; præclaris magnæ Germaniæ uiris, uix ullus, imo nemo habuisse credatur. Si quidem in academijs multis, ubi complures

uel Aritmeticham, uel Geometriam, siue publicè, siue priuatim profitebantur: neminem esse arbitror, sicuti in omnium ore est, qui huic æquari merito potuerit, tantum abest, ut dicam aliquo modo præferri. Nemo, inquiunt, cæli stellarumq; naturam, tam compendiose, tam absolute tradidit, quàm Ioachimus Ringelbergius. Nusquam non audias nostrum Fortium rei mathematicæ scientißimum. Dispeream si non uera loquor, ut interim paulo agens liberius, commune aliorum adferam iudicium, nuper uiri aliquot probe literati prædicabant omnia quæ ad Astronomiæ artem faciunt, breuibus institutionibus, quas ædidit ornatißimas, exacte describi. Adde quòd Geometriæ usum iucundißimum Chao quodam mathematico comprehenderit. Sed hic quis nisi planè fungus aut caudex, non admiretur summopere tantam stili breuitatem? Quis in breuitate tantam dictionis claritatem non suspiciat? O præclaras animi dotes. O fœlix nimiũ, & ter quaterq; beatũ ingenium. O exosculandum in homine, & illo mortali, diuinum pectus, omni doctrina abundantißime præditum. Quò nunc rapiar? Quò me diuertã? Pergam' ne an cœptis desistam? Cõmemorem' ne, quæ innumera sunt? Præstat animi componere motus, & menti pristinam restituere tranquillitatẽ. Omnia profecto quibus, uel Astronomi, uel Astrologi occupentur diligentißimè explorauit. Pertranseo in hac parte Cosmographiam, & similes, quæ Astrologiæ affines sunt. De quibus magis fusa oratione, & prolixiore sermonis ambage nonnihil recenserem, si modo ex his gloriam nasci magnam ex æquo perpenderent omnes. Vtinam nõ adessent morosuli aliquot supercilium cõtrahentes, quibus hæc parum digna uidentur, ac proinde displicent. Cæterũ hos ego lippos φιλαύτους καὶ πανταλάβους mentisq;

exper

expertes nomino: quum oculis hisce meis uideam, non infimæ sortis uiros, nec inter postremos literarũ alumnos numerãdos, despici, uellicari, morderi, ab homuntionibus huiusmodi etiã abiectißimis, qui humanitatis habent tam parum, quàm nihil. Sed ualeant pestes illæ: ac abeant, longius abscedant quicunque sint, suis cum nænijs propria inuidia consumendi. Ego tales per Iouem omnibus diris deuouens in squalidum carcerem coniectos, tandem ut digni sunt, ad miseram crucem rapi, ac male perdi cupiam. Quid si nunc Græcæ linguæ copiosißimæ, cognitas omnes partes uestris occinam auribus? Num iterum tanti ingenij magna uos ceperit admiratio? Non mediocris hercle opinor. Homerum illum Græcorum toties iactatum laudibus, nec minus Latinorum ore probatum, ad unguem memoriter tantum non recitare ualeret. Huic adeò fuit hactenus intentus, ut omne ingenij acumen illius lectioni accommodauerit. Nunc itaque quid dicendum restat? Tam alacer iste hominis animus quò non aspirauit? Est'ne uiri clarißimi quod amplius in Ringelbergio desideretur? Homo est, ita me Deus bene amet, cui nihil deesse uidemus, quod uel ad morum integritatem, uel uitæ candorem poßit adiungi. Qui tam est comis, tam humanus in omnes, ut maximi quique uiri eius cõsuetudinem crebro summis uotis ambierint. Hunc omnes penè musarum cultores, uelut præsidium quoddam suum & dulce decus, colunt, uenerantur, obseruant. Vt quod uix de aliquo proferre audeam, huic non incommodè tribuerim, ingenium ipsis Gratijs mediusfidius, non modò dignius, sed & uenustius, & gratius. Præter hæc animus generosus regiones, ut uarias ita & plures lustrauit, siue quo doctorũ uirorum frueretur interdum iucundißima neceßitudine, siue ut reperiret aliquando eum, ex quo noui aliquid ad-

disceret, uel ut ipse se uelut clarum iubar omnibus suspiciendum, præberet. Verum non est mihi celeberrimus uir ita iactandus, ut omnia quæ de eo mihi certo constant expendam: ne dicere uidear, musarum zelotypo inanis arrogantiæ aliquid subrepsisse. Cuius si animi candorem adferre uellem, iterum longè plura quàm quæ iam dicta sunt nobis essent exponenda. Quàm serios, quàm festiuos in uia nonnunquã recreandi animi gratia, & leuandi tædij iocos atque sales deprompsit. Quid si experimenta illa, si multiformes diuinandi species enumerem? Vociferabuntur mox omnes dubio procul, me amentem esse, rationis oblitum, & ad longiora duci, quàm locus postulabat. Quare nunc quod maximè dictum oportuerat, auditu fortaßis non indignum, animus est in medium adferre. Quum Ioachimus iste tot adeptus pulcherrima literarum ornamenta, semper Fortium sese præstaret, hoc est sui similis esse pergeret, cum iam animus firmior multo, quàm antea, indies maiora conciperet, quod uix aliquis aut saltem mortalium paucißimi mente agitarunt, cum gigantibus, Polyphemis, Briareis, & Cyclopibus de eloquentiæ uictoria certamen censuit ineundum. Nam quid non facile audeat Fortius? Itaque ne uel aliqua in re sese Fortium præstare desineret, animum ad studia diuersa flectens, quum omnia perpetuæ gloriæ nominisq; immortalitati posthabenda existimaret, conatum omnem, omnes neruos, uires denique omnes tum animi tum corporis, toto impetu ad stili exercitationem conuertit. Optimum ergo ex multis, & non nisi selectis autoribus scribendi modum, summo labore, pluribus uigilijs, frequenti sudore, sibi demum comparauit. Hic autem, ut nemo non nititur excellentißimus haberi, ita iste tam insigniter laborauit, ut ex tot milibus eiusdem certaminis

minis

minis palæstritis, uictoriæ solus tulerit palmam. Porrò *siue quo subobscuras adhuc literas illustraret, siue quo nos ad ardua quæq; obeunda negotia, uelut claßicum canens, hortaretur: libros complures in lucem emisit, quorum nõnullos lubet recensere. Studuit iuuentuti maiorem in modum prodesse, quum schemata, elegantias, dicendi uaria genera, & periodos explicaret. Quàm uerò modestè quã exactè in peragendo* Dialectico & Rhetorico *artificio, suo functus sit munere, iam notum est omnibus, qui earum aliquid gustarunt.* Astronomis, *cæterisq; mathematicis quomodo fecerit satis, libri ea de re conscripti (quibus* Erasmus *literarum decus, & musarum delitium honoris permultum tribuit) palàm uelut ore loquuntur.* Non *pauci, quos equidem norim, ut interim de me ipso sileam, ingenuo quodam pudore quantum per hunc profecerint, fatentur.* Deniq; *plurimum huic debent omnes quicunque literis bonas horas collocant: ut pote quibus omnem studij rationem adeò polite præscripsit, ut nullo unquã seculo tale opusculum prodierit.* Librum *de homine ædidit, in quo fatearis oportet* Ioachimum Fortium *nominis immortalitatem sibi conciliasse.* In *alijs quidem uicit multos: at hic seipsum,* Fortium *inquam, superasse uidetur.* Quis *obtestor uos ego* P. C. *non uideat, quàm uerè hominem totum expresserit, quàm scite eum suis depexerit coloribus?* Nemo *igitur in hunc parum amico esse animo debet, cui & nos omnes & tota iuuentus maximam referre gratiam debemus. Sed prolixa oratione opus non est efferre, quæ diuinum ingenium quotidie meditatur, quin potius rei euẽtus & exitus uestro desiderio, abunde, ut spero, faciet fidẽ.* Virum *hunc meritò à me esse laudatum existimo, qui etiã laudationem omnem facile excedit.* Cognoscitis *opinor*

ſatis quas uirtutes, quas tum animi tum corporis dotes, quas bonas artes, quàm probam uitam, parens natura in unum hunc uirum contulerit. Tibi uero ó Ioachime, ut ad te ſemel ueniam, hominum cunctorum quos terra ſuſtinet doctiſsime, quis mortalium grates perſoluet labore tuo dignas? Quibus potiſsimum xeniolis animum tuum regium ſalutabimus? Auróne? an lucidiſsimis gemmulis? Sed hæc tu tuis delectatus muſis auerſaris. Tute igitur gloriæ immortalitatem, atque ſummam beatitudinem, pro tot ſudoribus à ſupremo illo opifice rerum ſis precor habiturus. Te colant, ornent, obſeruent omnes, doctrinam, ſi adſequi nequeant, ſuſpiciant, ac imitari conentur.

DIXI.

HYPERIVS RINgelbergio.

EVclidem mirati ſunt plurimum ſui Megarenſes. Ptolemæum ſuum iactauit Aegyptus. Illi geometram inclytum: hæc aſtrologum expertiſsimum. Arpinates mirè applaudunt Tullio, Mantuani, Vergilio. Iſti celeberrimo gaudent poëta: oratore illi præſtantiſsimo. Felix aliquod ſeculum laudauit Priſcianum, laudauit & alia ætas inſignes Dialecticos. Te uero Ringelbergi doctiſsime, non ſine cauſa laudibus extulimus, non aſtrologum modò & præclarum grammaticum: uel geometram aut Dialecticum, ſed oratorem incomparabilem: unicum totius rei literariæ & ornamentum, & lumen ſereniſsimum. Male ſani & infauſto ſydere nati, qui tuis non fauent laudibus, qui te per alios promoueri ægrè patiuntur. Tu compendioſiſsime, ut paucis libellis, ita & perpolitis, omnium animos

mos, ad meliora studia amplectenda hortaris. Tu eleganter in tuo gymnasio, tua in patria pueros docuisti Plautina, Terentianaq; uerba sonare. Tu sophistarum uitandas probas apodixes. Tu Græcas literas, optime tuo munere fungens, profiteris clarissime. Boni consulas quæso, inuerecũdam nostram laudationem, qua tuum nomen plus fortasse offuscari ualeat, quàm illustrari. Multum ego tibi, plurima debent omnes. Sed ualebis, tui Andreæ non immemor, qui clientulos inter postremos rogat annumerari.

EIVSDEW EPIGRAMMA.

Delitium terræ gens Battaua laudet Erasmum,
Agricolam Phrysius cantet, in astra ferat.
Barlandos referat nunc clara Zelandia doctos,
Dorpius & magnum sit decus usque suis.
Longolium sequitur iam Ringelbergius autor,
Aedidit hunc nobis terra Brabanta uirum.
Pierides uestrum decus hoc redamate sorores
Pieridum decus hoc, uos redamate uiri.

[redacted]. IN
Institutiones Astronomicas.

Si cupis astrigeri primordia discere mundi,
Ac mox æthereos implexos orbibus orbes,
Denique quàm uario cinctu,quæ ducitur arte
Linea,conuexi spatium secet,hæc age pubes
Perlege,quæ triplici Ioachimi cura libello
Tradidit,ac facilem patefecit ad ardua callem.
Surrige te,qui repis humi,patriámq; reuise.
Astra leuis repete astra,genus qui ducis ab astris.

IN EASDEM IOANNIS
Oporini carmen.

Qui cupis astrorum uarios prædiscere uultus,
Quæ mundi ætates,quæ'ue sit effigies.
Quem peragat Phœbus, nec non uaga Delia cursum,
Quot signa atque orbes,signiferiq; gradus.
Quæ'ue sit horarum ratio,quæ puncta,diesq;,
Quo pacto exurgant sidera,quoq; ruant.
Quid'ue sit Arcturus,nutrixq; Capella,Canopus:
Et Musæ, atque Helice, Arctophylaxq;,Canis.
Et quæ Pleiades,Hyades,Cynosura,Triones,
Quem Natura sagax seruet ubique modum,
Huc properes,nec te moueat quia parua uidentur:
Sæpe ingens paruis gratia rebus inest.
Eiusdem aliud hexasticon.
Si bene Ioachimi lector studiose libellum,
Verses,non dubium,commoda multa feres.
Nam docet æthereos certa ratione meatus,

Quo

Quo quæque exurgat stella, cadátue loco.
Dispeream si quisquam eadem tam scripsit acutè:
Magna sub exiguo corpore Gaza latet.
Eiusdem aliud gliconicum,
Asclepiadeum.
Huc uortat facilem gradum,
Si quem celsa iuuat sidera persequi.
Qua natura potentia,
Et mundum, & uarias condiderit uices.
Quis Musas uariet modus.
Quæ'ue Atlantiades, Vergiliæ, Canes.
Omnino hic mage candido,
Quàm si bella legas, ingenio est opus.
Sed nec conferat huc pedem
Terreneis animum fractus amoribus.
Sunt hæc libera, liberos
Exquirunt animos, candida pectora,
Summa: hic fungus aget nihil,
Tantum hæc ingenijs nobilibus patent.
Eiusdem aliud phalecium.
Non magno caret hic breuis libellus
Fructu, quem bene cuncta honesta doctus
Ringelbergius ædidit refertum
Doctis Pierijsq́; Gratijsq́;.
Sic nanque ætheros canit meatus,
Vt non quisquam alius magis disertè
Antehac scripserit, hunc tibi parare
Non magno eximium potes libellum.

Clio.

Rosida, Lucifero stellas cogente, redibat
Tithoni coniunx: dum nostro in monte sedebam
Castaliam iuxta, Ioachimum amplexa Brabantum,
Oraq; demulcens pulchro suffusa rubore
Omnia quæ prisci gessissent prælia Reges,
Quæq; uidebantur memoratu digna, docebam.

Euterpe.

Quis te posse leues calamos inflare negaret,
Cum ferar hos labris inseruisse tuis?

Thalia.

Referre socco indutus amores, uirginum
Raptus, & obiurgationes patrias,
Dolosq; seruorum potest Ioachimus: hunc
Nanque aluimus, erudire nec cessauimus.

Melpomene.

Indui ego cothurnum, eiq; docui innitier,
Atque horrifico uocare boatu numina
Inferna Plutonem, Charontem, Cerberum,
Proserpinamq;, inde execrationibus
Vtier atrocibus, omnia demum facinora
Patrare, lachrymasq; elicere spectantibus.

Appollo.

Vultis sanari ægroti cito? Fortius uocetur.
Callere tu herbas?

Terpsichore.

Dum tuas audit cytharas chorea:
Funditur latis numerosa campis,
Atq; per crebros agitatur orbes
Ossa quietem.

Era

Erato.

Si quando uelit in gramineo sedens
Campo, subq́; nigræ frondibus arboris,
Iam tandem radio deposito, Deam
Deplorare furacem: metra præbeo.

Polymnia.

Romanos reddidit attonitos
Cicero, Graios Demosthenica
Vis, & dicendi maiestas.
At si uel declamas: subito
Non Romulidas, non Argiuos,
Sed Cœlicolas facis attonitos.

Vrania.

Fulgida noctiuago uehitur dum Cynthia curru,
Latet, nec orbis Lacteus:
Erigit intentus tacitos ad sidera uultus,
Diuq́; secum cogitat.
Tum uidet ensiferum Oriona, Helicenq́; Tonanti
Gratam, ministra cum altera,
Necnon Vergilias, Hyadasq́;, pigrumq́; Booten.
Hac arte eum donauimus.

Calliope.

Cum iuuat Heroum laudes, ac fata Deorum
Grandisona narrare tuba: mox spargo liquore
Ora Caballino, capitiq́; impono corollas
Mæonias, ut qui magno successit Homero.

Mnemosyne.

Audistis iuuenes, uiri, senesq́;
Quid proles mea dixerit, deusq́;!
Maxume uideo, stupetis omnes.
Hoc addam tamen additura nunquam

Siquid

Siquid uerius arbitrarer esse.
Vllo tempore non fuisse quenquam,
Nec(quod mirius est)reor futurum,
Qui uel in minimis, minutulisq́;
Componi tibi poßit ò Brabante.
At dicetis, adest, negabo rursum.
O felicia secla ter, quaterq́;,
Diuum munere quæ uirum tulistis
Talem. Quin iuuenes, uiri, senesq́;,
Concessum quibus aureos libellos,
Vel dignos potius manu Mineruæ,
Dignos corde, cerebro, & ore dignos
Attrectare, uidere, lectitare,
Musæa omniaq́ spargitis uirenti
Lauro, & carmina dicitis subinde,
Sacrum nempe locum sacris libellis
Ornantes? Nec id imminuta uestra
Reddat gaudia, Gryphius quòd illos
Excudit nitidis typis, labore
Summo. Non ualet esse non suaue,
Quod tam nobilis officina curat.

LVGDVNI,

EX OFFICINA TYPOGRA-
PHICA MICHAELIS
SYLVII,

M. D. LVI.

Philosophiae Sufficientia.

Totius Philosophiae ratio, ut ait Simplicius, in Practicam, ac Theoricam dividitur: finis alterius Verum, alterius Bonum. Prima rursus in Ethicam, Oeconomicam et Politicam dividitur: ac omnis legibus et formulis constat: quibus et nosipsos, et domum, et Remp. regimus. Theoricam in Logicam, Physicam, Metaphysicam et Mathesim. Logica verum a falso distinguit. Physica in rebus versatur et hypostasi et mente in materia consistentibus. Metaphysica, sive Theologia in rebus et hypostasi et mente et materia secretis. Mathesis vero inter utramque sita, rebus in mente sed non hypostasi a materia secretis, veluti numeri et figurae. Neque enim numerus, sive triangulus sine materia subsistere ullo pacto potest: sed aut in ligno, aut in lapide, aut in aere hypostasim habet. mente vero aut cogitatione poterunt a materia secerni. unde Mathesis, ut placuit quibusdam, dicta quasi Metathesis, i. transpositio, et quodammodo transitio formarum quae in materia sunt ad eas quae sine materia. Mathesis enim omnis Quantum considerat sive continuum sive discretum. Continuum, i. cuius partes comunem aliquem locum attingunt: videlicet punctum terminus est mediae partis lineae, et reliquae mediae principium. Discretum, cuius partes aliquem communem locum minime attingunt: ut tria, quattuor, seu per se divisa species unitatibus. Rursus Discretum, aut est per se simplex ut par et impar numerus in quo Arithmetica versatur: aut aliud respiciens ut duplum, epitritum, sesquialterum in quo Musica consistit. Quantum vero Continuum aut immobile sicuti terram Geometria, aut mobilem ut polum Astrologia metitur.

Philosophia totius ratio, ut ait Simplicius, in Practicam, ac Theoricam dividitur. Finis alterius Bonum, alterius Verum. Practica dividitur in Aethicam, Oeconomicam, et Politicam, ac omnis legibus et formulis constat, quibus nos ipsos, domum, et Remp. regamus. Theorica in Logicam, Physicam, Mathesim, et Metaphysicam. Logica verum à falso distinguit. Physica in rebus versatur et hypostasi et mente in materia consistentibus. Metaphysica, sive Theologia in rebus et hypostasi et mente à materia secretis. Mathesis vero inter utramque sita rebus in mente, sed non hypostasi à ma[illegible]ia secretis, veluti numerus et figura. neque enim numerus [illegible] que triangulus sine materia subsistere ullo pacto potest, se[illegible] in Ligno, aut in aere hypostasin habet. [illegible] Mat[illegible] Methathesis. i. Transpositio, ut quibusdam placet dicta est, [illegible] dammodo Transitio per res, quae in materia [illegible] ad eas quae s[illegible] materia. Mathesis omnis Quantum con[illegible] [illegible] Continuum, sive Discretum. Continuum est, cuius partes communem aliquem locum attingunt. videlicet punctum terminus est [illegible] dia parte, lineae, et reliquae mediae principium. Discretum [illegible] partes [illegible] liquem locum communem minime attingunt, ut tria, quatuor, sex, per se divisa sunt unitatibus. Rursus Dis[illegible] [illegible] per se simplex ut par. impar numerus in[illegible] [illegible] satur: aut Aliud respicit. ut Duplum, Epitr[illegible] [illegible]

in quo Musica consistit. Quantum, item Continuum, aut Immobile, sicut terram Geometria, aut Mobile sicut coelum Astrologia considerat.

Omnis Scientia, vel Speculativa est, vel Practica. Speculativa Scientia iterum duplex est Realis et Rationalis. Realis Speculativa triplex Metaphysica, Physica, Matematica. Prior de rebus supernaturalibus agit: secunda, de naturalibus. Tertia de quatuor demonstrativis, nempe de Astrologia, vel Astronomia. De Musica, De Geometria, De Arithmetica. Rationalis Speculativae sunt Gramatica, Dialectica, Rhetorica, Poetica, Historia. adde Licet, et Juris Scientiam, eiusq species novem, nempe. Jus Civium, Naturale, Gentium, Pontificium, Civile. Jus Consuetudinis, Honestatis Necessitatis, et Aliud quod Jus positivum. Practica Scientia duplex Activa, et Factiva. Inter Activas erit Politica, quae ad tractandas res Civitatis: Aethica, quae ad mores. Oeconomica, quae ad domestica pertinet. Factiva practica Scientia continet Mechanica, ut Lanificium, Militiam, Navigationem, Agriculturam, Medicinam, Venationem, Fabriles et reliquas mechanicas artes.

Substantia alia increata, alia Creata. Increata est immortalis et extra omnia accidentia, omnem mutationem vel alterationem respuens. et haec solius ipsius Dei est, qui omnium Creator, caussaque est omnis essentiae, quia eatenus et non entia ex Deo sunt. Creata Substantia triplex. Spiritualis, sive incorporea, Corporea, et Ex Utraque constans. Spiritualis vel incorporea rursum, vel est Vivens, vel Sine vita. Vivens quales Angeli, vel Spiritus, item animae. Sine vita substantiae, incorporales possunt esse Ideae, et abstractiones, quas animus facit. item prima materia secundum Phos. Corporea subdividitur in Simplicem et Compositam. Simplex constituitur in aethere, et quatuor elementis. In aethere continentur decem Coeli. empyreum, chrystallinum, firmamentum, ubi stellae inerrantes, et septem Planetarum orbes. Quatuor elementa, quae ab Arist. dicuntur substantiae naturales et sunt: Ignis qualitatis calidae et siccae. Aer calidae et humidae. Aqua humidae, et frigidae Terra frigida et sicca. Substantia Composita, vel est perfecte ex elementis composita, vel imperfecte. Ex perfecta compositione nata quaedam habent solam essentiam, quaedam cum essentia vitam. Solam essentiam habentia sunt veluti lapides, gemmae, vitrum, cadavera, et

cida, et arida ligna, metalla. Cum essentia uitam habentia ratione perfectioris uitæ distinguuntur, ut alia uiuant uita plantæ, alia uita sensitiua: alia intellectiua. Vita plantæ Vegetabilis dicitur, qualis in arboribus, fruticibus, herbis, oleribus, frumentis, leguminibus, et in horum similium partibus et productis in floribus, foliis, fructibus, corticibus, siliquis, et alijs id uitæ genus. Vita sensitiua Irrationalis dicta in animalibus substantiæ suæ uim exhibet, siue ea sint uolantia pennis uel membranis: siue gressilia, quadrupedia, vel bipedia, aut multipedia, siue Reptilia, uel terrestria, ut serpentes, uel aquatilia, ut pisces. Vita intellectiua uiuunt homines soli, constantes anima intellectuali, et corpore. Imperfectè Composita Corporea Substantia apparet in impressionibus aerijs, quæ conspiciuntur ex imperfecta elementorum quatuor compositione, uel ignitæ, uel aqueæ, uel aereæ. Ignitæ impressiones oriuntur ex halitibus siccis, et oleaginis et alijs. cuius mixtionis sunt stellæ cadentes, bolides, cometæ et similia. His addunt circulum lacteum dictum Galacitem, uel Galaxiam et apparitiones radiorum Solis, quales parelij: Halos, uirgæ Solis. Ex aquea impressione nascuntur Vapores, pluuia, nix, grando. Ex aerea, venti, terræmotus,

fontes flumina. Substantia constans ex corporali, et incorporali est Homo, cuius pars spiritualis Anima, reliqua Corpus.

Materia vel Spiritualis est, vel Corporalis. Spiritualis intellectualis dicitur, eaq bifariam. 1. Creata simul cu sua forma, et consequenter immutabilis, quod pertinet ad essentiam materialem, cuius modi est ea qua Angeli, et Animae est. 2. Est intellectualis, quae per modum Conceptionis, uel per modum Accidentis in conceptione mentis generatur ex determinatione supposita pro subiecto disputationis. Sic materia in Iuris Caesarei et Pontificis explicatione, ut plerumq pro ipsa rerum tractatione. Corporalis materia, uel prima, uel secunda est. Prima illa est, quam dicunt informem Physici, et inuisibilem. Moyses in Mundi Genesi uocat coelum, et terram. Secunda ea quae est ex priore, et forma composita, et ex qua aliquid aliud fit, uel fieri potest: ita materia statuae aes et lignum, et simile unde fit. Erit aut haec materia uel simplex, uel composita, vel substantialis, uel accidentalis. Simplex, uelut quatuor elementa, sunt pro simplici materia elementatorum. Composita ut

lignum, as ue in statua. Substantialis, quae et naturalis dici potest, ueluti germen cuius est materia, semen eorum, quae inde oriuntur. Accidentalis, quo naturali et substantiali accidit non substantialiter.

Formarum alia spiritualis, alia corporalis. Spiritualis utrum substantialis, uel accidentalis esse potest. Substantialis, per quam fit essentialis distinctio per propriam naturam concessam cuique Angelorum, uel animarum. Accidentalis ex accidentibus distinguit ueluti numero, ordine, bonitate, malitia, uitio. Corporalis eodem modo essentialis, aut accidentalis. Essentialis, uel substantialis illa est, quae dat rei essentiam, qua perempta, uel imminuta, res ipsa quae erat, perire uel minui dicitur. nascitur namque ex certa determinatione, mixtione, et compositione, cuius dissolutione dissoluitur essentia. ueluti in homine anima et corpus essentiam constituunt, hisque distinctis non amplius homo sed cadauer, uel anima. ita lapides, plantae, animaliaque dum integra sunt, dum uiuunt, ex tota substantia dicuntur habere certam essentiam, quam post dissolutionem amittunt: siue a uisibili, uel inuisibili oriatur forma. Quomodo aut hae compositio misceantur, uel perficiantur soli Deo cognitum. Accidentalis forma est, quae accedens subiecto, uel materiae, aut inde recedens, non corrumpit subiecti, uel materiae essentialem formam: siue accidentalis forma uisibilis sit ut color, siue inuisibilis, qualis est modus uiuendi.

Corpus duplex Ingenerabile, et Incorruptibile. et Generabile et Corruptibile. Primum sunt. Coelum empyreum. Primum mobile. Firmamentum. et Septem Planetarum orbes. Secundum sunt Elementum, et Elementatum. Elementum quadruplex. ignis, aer, aqua, terra. Elementatum quincuplex. Primae Compositionis, et est Vapor resolutus ui Solis, uel, Exhalatio resoluta à terra, et ab aqua, uel terreo, et aqueo. quae duo tantum sunt euaporabilia, seu exhalabilia, non autem aer, et ignis. quandoq. manens terrae inclusus, unde terraemotus causantur. quandoq. eleuatus ad aera, secundum tria interstitia, unde causantur impressiones aereas, aqueas, igneas, et mistas. Secundae Compositionis sunt diversae impressiones, uel passiones meteorologicae ex ipso uapore materialiter causatae, vel in aere, vel sub terra. In aere vel in prima, uel in secunda, uel in tertia regione. In prima seu suprema aetheri uicina calida propter aetheris uicinitatem fiunt cometae, columnae pyramidales, lancea, et alia huiusmodi. In secunda vel media pene in inferiori parte eius frigidissima, quae distat ab utroq. calefactiuo fiunt tonitrua, fulgura, grando. et c. In inferiore aeris regione, quae est à terra usq. ad nubes aestiuas calida temperate propter radiorum solarium maximam reflexionem fiunt nubes, pluuia, nix, pruina, ros, et huiusmodi. Sub terra fiunt fontium calefactio in hyeme. terraemotus, sulphur, lapides, metalla. Tertiae Compositionis sunt vegetabilia, et terrae nascentia ut plantae, herbae.

Quartæ Compositionis sunt animalia, et quæq. sensum habentia. Quintæ Compositionis sunt homines.

Accidens in alio est. vel per modum materiæ ut Quantitas. vel per modum formæ ut Qualitas. Vel est ad Aliud. et hic respectum includit. et consideratur bifariam. 1. Intrinsecus, ut est prædicamentum Relationis 2. Extrinsecus et sex continet prædicamenta per denominationem extrinsecam. eo modo fit per actionem Actio. per passionem Passio. per tempus Quando. Per locum dupliciter .1. facta comparatione ad totum Ubi. per comparationem loci ad partes Situs. Per ea quæ adiacent corpori hominum, et brutorum interdum, et plerumq. fit Habitus.

Proportio est comparatio duorum numerorum ad inui-
tem. Est duplex: aequalitatis, et inaequalitatis. Aequa-
litatis est duorum numerorum aequalium ad inuicem com-
paratio ut 2. et 2. Sunt in proportione aequalitatis.
Inaequalitatis est duorum numerorum inaequalium
ad inuicem comparatio. Haec est multiplex et Su-
perparticularis (omissis aliis) Multiplex dicitur, cum
maior numerus continet minorem plures, et habet
multas species. Si bis continet minorem dicitur Dupla,
ut 4 et 2. Si ter, ut 6. et 2. dicitur Tripla. et sic
in infinitum. Superparticularis proportio est quan-
do maior numerus continet minorem semel, et ali-
quam partem eius, et est multiplex. Si continet
minorem numerum, et eius medietatem dicitur
Sesquialtera, ut 3. et 2. Si continet minorem nu-
merum, et tertiam partem ut 4 et 3. dicitur Ses-
quitertia. Si minorem, et quartam partem dici-
tur Sesquiquarta. ut 5. et 4. Sic inter 5. et 6.
Sesquiquinta. Inter 6. et 7. Sesquisexta. Inter 7 et 8.
Sesquiseptima. Inter 8. et 9. Sesquioctaua. Inter 9 et
10. Sesquinona.

Figura Proportionum Superparticularium.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	4	6	8	10	12	14	16	18	20
3	6	9	12	15	18	21	24	27	30
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40
5	10	15	20	25	30	35	40	45	50
6	12	18	24	30	36	42	48	54	60
7	14	21	28	35	42	49	56	63	70
8	16	24	32	40	48	56	64	72	80
9	18	27	36	45	54	63	72	81	90
10	20	30	40	50	60	70	80	90	100

Vt cognoscatur præsens Figura nota quòd inter Duo, et Tria est proportio Sesquialtera. nam continet 3. et 2. et mediatem eius et eadem proportio seruatur descendendo usque ad 20. et 30. Inter 3 et 4. Sesquitertia Inter 4 et 5. Sesquiquarta Inter 5. et 6. Sesquiquinta. Inter 6 et 7. Sesquisexta Inter 7 et 8 Sesquiseptima. Inter 8. et 9. Sesquioctaua. Inter 9 et 10. Sesquinona.

